ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

Cilt • 5

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

ATATÜRK'ÜN OKUDUĞU KİTAPLAR

"Altını Çizdiği Satırları, Özel İşaretleri, Uyarıları,
Düştüğü Notlar ve Kitap İçerisindeki Özel Yazıları İle"

Cilt 5

Osmanlıca Kitaplar

Anıtkabir Derneği Yayınları
-I-

Başbakanlık Tanıtım Fonu Katkılarıyla

Yayın Koordinatörü
Recep Cengiz

Baskıya Hazırlayan
Aykut Tanıtım Danışmanlık - Ankara
Tel: 0.312. 495 02 25•26•27

Kapak
Murat Mutluoğlu

Sayfa Düzeni
Murat Mutluoğlu • Yeter Mutluoğlu
Hüseyin Kurt

Film
Candan Repro-Ankara
Tel: 0.312. 231 49 01

Baskı
Pelin Matbaası - Ankara
Tel: 0.312 418 70 93

Takım ISBN No:
975-95835-2-6

Cilt ISBN No:
975-95835-7-7

Her Hakkı
Anıtkabir Derneği'ne Aittir.
Tel: 0.312. 230 12 22
ANKARA • 2001

Orijinal metinlerde Atatürk'ün altını ve yanını çizdiği satırların Türkçeleri koyu harflerle dizilmiştir.

TERCÜMELER

Osmanlıca Tercüme
Bekir Koç • Haldun Eroğlu
Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi

İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca ve Yunanca tercümeler Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Eğitim Merkezi tarafından yapılmıştır.

TÖMER Tercüme Editörü
Selen Doğan

Fransızca Tercüme
Ali Osman Durmuş

İngilizce Tercüme
Özlem Kitapçı Kara • Önay Çokluk • Fatih Ekinci

Almanca Tercüme
Ayşe Bahşi • Özmen Kara

İtalyanca Tercüme
Suna Ertekin

Yunanca Tercüme
Özge Ceylan

Arapça Tercüme
Mehmet Hakkı Suçin
Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi
Arap Dili Eğitimi Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi

İçindekiler

Kitabın Hazırlanışı Hakkında Bilgi III

Endülüs Tarihi

Cilt 1 1-129

Cilt 2 131-267

Cilt 3 269-277

Hammurabi Kanunu 279-285

Hilâfet-i İslâmiye ve Büyük Millet Meclisi 287-302

Avrupa Milletleri Ruhiyatı 303-354

Yıldırımın Âkibeti 355-380

Tarihte Güzel Kadınlar 381-388

Tarih-i Devlet-i Osmaniyye 389-493

KİTABIN HAZIRLANIŞI HAKKINDA BİLGİ

Mustafa Kemal ATATÜRK kısa süren yaşamı boyunca, bir insan ömrüne kolay kolay sığmayacak kadar büyük işler başarmıştır. Başarıyla sonuçlandırdığı Kurtuluş Savaşı ve Türk Devrimi ile dünya tarihi içerisindeki onurlu yerini çoktan almıştır.

ATATÜRK'ün yaşamı ve yaptığı işlerle ilgili yerli ve yabancı araştırmacılar tarafından kütüphaneler dolusu eser yazılmıştır. Çeşitli dillere çevrilen bu eserler sayesinde ATATÜRK dünyanın her tarafındaki entelektüel, asker, bilim ve siyaset adamları tarafından çok iyi tanınmaktadır. Eylem ve düşünceleriyle bütün insanlığı etkileyen ATATÜRK'ün, düşünce yapısını tarihi süreç içerisinde hangi olaylar, düşünürler ve yazarlar etkilemiştir? İşte, bu sorunun yanıtlanmasına katkı niteliği taşıyan ve Gürbüz Tüfekçi tarafından hazırlanan "ATATÜRK'ün Okuduğu Kitaplar" adlı eser istisna tutulursa bu amaca yönelik ayrıntılı bir çalışma henüz yapılmamıştır.

O'nun düşünsel alt yapısını araştırmak isteyenler için, satırlarının altını çizdiği, özel işaretler, uyarılar koyduğu, notlar düştüğü veya bazı açıklamalarda bulunduğu eserleri Türkçe'ye çevirerek 20 cilt halinde sunmayı planladığımız bu çalışma da yukarıdaki sorunun yanıtlanması amacına yönelik küçük bir katkı olarak algılanmalıdır.

Bu çalışmanın ortaya çıkarılabilmesi için ATATÜRK'ün okuduğu kitapların hepsine ulaşılmaya çalışılmışsa da, bu ana kadar ANITKABİR ve Çankaya'daki ATATÜRK Kitaplığı ile İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi ve Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi dışındakilere henüz ulaşılamamıştır. Ulaşılamayan kitapların sayısı mevcut kitap sayısı içerisinde çok önemli bir miktar olmamakla birlikte, yapılacak çalışmaya bütünlük sağlaması açısından önemlidir.

ATATÜRK'ün Askerî Ateşe olarak Sofya'da görev yaptığı sırada okuduğu kitapların Sofya Büyükelçiliği'mizde olduğu konusunda alınan duyum üzerine elçilik görevlileri ve orada olduğu söylenen kitapların uzmanlar tarafından araştırılması için ATATÜRK Araştırma Merkezi Başkanlığı ile gerek-

li koordineler yapılmıştır. Bu çalışmanın sonucu daha sonra basılacak ciltlere yansıtılacaktır.

Ankara Halkevi'ndeki kitapların bir kısmının ANITKABİR'e verildiğini biliyoruz. Verilenler dışında ATATÜRK'e ait kitap olup olmadığının araştırılması amacıyla Kültür Bakanlığı ile gerekli yazışmalar yapılmıştır. Bu çalışmanın da sonucu beklenmektedir.

Bu güne kadar tespit edilen ATATÜRK'ün okuduğu kitapların sayısı; 1741'i Çankaya'da, 2151'i ANITKABİR'de, 102'si İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde ve 3'ü Samsun Gazi İl Halk Kütüphanesi'nde olmak üzere 3997'dir. Cilt sayıları ile, dergi, harita, atlas ve nota albümleri bu sayının dışındadır.

Hazırlanan 20 ciltlik eserde; ATATÜRK'ün okuyup satır altlarını çizdiği, sayfa kenarlarına notlar aldığı, özel işaretler koyduğu, açıklamalar yaptığı kitap ve dergilerin bu bölümlerinin tamamına yer verdik.

Yalnız bu işaretli yerlerin çok az bir kısmının ATATÜRK dışındaki kişiler tarafından çizilmiş olması olasılığı üzerinde duranlar da vardır. Başkalarının işaretlediği birkaç eser, diğerlerinden, bu konuda araştırma yapan kişiler tarafından kolaylıkla ayırt edilebilir.

Yabancı dilden tercüme edilen metinlerin bugünkü dile aktarılışında özgün niteliklerinin korunmasına özen gösterilmiştir. Ancak; bu yapılırken yazım kurallarında ve noktalama işaretlerinin kullanımında özellikle Türk Dil Kurumu'nun yayımladığı "İmlâ Kılavuzu" ve Milli Eğitim Bakanlığı'nca benimsenen ilkeler esas alınmıştır.

Eserlerin Türkçe'ye çevrilmesinde şöyle bir yöntem izlenmiştir.

- Çeviride ATATÜRK'ün altını çizdiği, işaret koyduğu veya bir açıklama yaptığı cümle, paragraf ve sayfalar dikkate alınmıştır.
- Aynı konuya ilişkin iki yer işaretlenmiş ya da çizilmişse daha ayrıntılı olana öncelik verilmiştir.
- Bütünlüğü ve anlamayı kolaylaştırmak için bir veya iki kelimesi çizili cümlelerin tamamı, bazen de bütün paragraf çevrilmiştir.
- Altı çizili sözcük, cümle ve paragraflar koyu olarak gösterilmiştir.
- ATATÜRK'ün el yazılarının çevirisi orijinal sayfanın yanına verilmiştir.
- Kitap ve dergilerdeki Önsöz, Giriş, Özelsöz ve Açıklamalar planlanan

cilt sayısını aşmaması için çoğunlukla özet halinde verilmiştir.

• Köşeli parentezler çevirenlerin müdahalelerinde kullanılmıştır.

• Özellikle Osmanlıca çevirilerde okumayı ve anlamayı zorlaştıracak kelimelerin bugünkü kullanılışları tercih edilmiş ve daha çok okuyucu kitlesine hitap edebilmek amacıyla da o dönem kurum ve kuruluşlarına günümüz terminolojisine yakın bir karşılık verilmiştir.

• Değişik konulardaki yüzlerce özel isim doğrusuna ulaşıldığı ölçüde güncelleştirilmiş, ulaşılamıyanlar da ise Osmanlıca okunuşları esas alınmıştır.

• Yine Osmanlıca çevirilerde metnin dili sadeyse kesinlikle müdahale edilmemiş yazarın ifade şekli esas alınmıştır.

• Kitap ve dergiler konularına göre [Tarih, Edebiyat, Hukuk vb.] ayrılmış ve her cilt aynı konuda fakat farklı alanlarda yazılmış ve okuyucuyu sıkmıyacak hacimde ve konu yelpazesi dikkate alınarak hazırlanmıştır.

Ayrıca kitabın teknik özelliklerini açıklayan bir bölüm hazırlanmıştır. Eserin, bu konuda çalışma yapacak araştırmacılar için temel kaynak olacağı inancındayız.

Recep Cengiz
Yayın Koordinatörü

اندلس

تاریخی

اثر

مرحوم ضیا پاشا

صاحب وناشری

عصر کتبخانه‌سی صاحبی کرقور

طبع ثانی

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

دار السعادت

(قرابت وقصبات) مطبعه‌سی - باب عالی جاده‌سنده نومرو ۲۵

۱۳۰۴

1921

ENDÜLÜS TARİHİ

Eser
Merhum Ziya Paşa

Yayınlayan
Asr Kütüphanesi (Sahibi: Karkur)

İkinci Baskı
Eğitim Bakanlığının İzniyle

İstanbul
Karabat ve Kasbar Matbaası
Babıâli Caddesi No: 25
1304

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1921
Yazar : Ziya Paşa
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 13 cm
Boy : 19 cm.
Sayfa Adedi : 208

جزؤ اول

یکرمی التی سنهٔ هجریه سنده مصر و اسکندریه حکومتنه مأمور بولنان عبدالله بن سعد بن ابی سرخی افریقیه جانبنه لشکر کوندرمك اوزره خلیفهٔ ثالث حضرت عثمان رضی الله تعالی عنهدن استدعای عنایت و رخصت و عسکر جه دخی استمداد و استعانت ایلمی اوزرینه طرف خلافت پناهیدن مأمولنه مساعده وکلی عسکر ایله اشراف صحابه دن عبد الله بن عباس و عبدالله بن عمر وغیریلری اول جانبه ارسال اولندی اثنای طریقده عقبهٔ بن نافع دخی مسلمانلردن برجماعتله انزه التحاق ایلیوب افریقیه جانبنه طوغری ایلرولمکله باشلدیلر افریقیه مملکتی ایسه قیصر روم طرفندن اداره اولنوب طرابلسدن سبته بونارنده واقع طنجه یه قدر ممتد اولان اقلیمك خراکمی چرچیز نام برکسنه اولوب معیتنده اکثریسی سواری اولهرق موجود بولنان یوزیکدن متجاوز عسکر ایله برابر عساکر اسلام ایله طرابلس طرفنده شبیطله نام شهره قریب برمحلده محاربه یه مباشرتله فرق کون قدر حروب متعدده واقع و طرفینه ضعف کلی طاری اولدی انجق چرچیزه کوره جدید عسکر تدارکی آسان اولوب عساکر اسلامیه نك ایسه بولندقلری محل بلاد اسلامیه دن بعید و مرکز خلافتله امر مخابره منقطع اولمغله بوندن اول افریقیه یه وقوعبولان سفرلرده دخی جنود اسلامیه نك عودت و رجعته

مجبور اولمری ایجاب حالدن ایدی اما بروطرفده حضرت عثمان رضی الله عنه اشبو انقطاع مخابرات سبیله تشویشه دوشوب عبدالله بن زبیر حضرتلرینی برجمع کثیر ایله اول لشکرك امداد واعانته ارسال بیوردیلر ابن زبیر تعجیل تام ایله مدت قلیله ده نیجه مسافه قطع ایدوب واتفاقا اسلامیانك کفار ایله قتالری خلالنده عبدالله بن سعدك بولندیغی محله خضر کبی ایریشوب طرف اسلامیانه اولوجهله ضعف بحاری اولمشکن اشبو اعانهٔ ناکه ظهوردن قوت شکیمه حاصل وبرطرفدن دخی عبدالله بن زبیر حضرتلرینك حسن اداره وتدبیری دخی چیرچیز طاقنك کاملا انهزام واضمحلالنه بادی اولوب حتی کندی دخی ابن زبیرك النده مقتول اولمشدر عساکر اسلامیه سرعسکرینك اسمی عبدالله بن سعد اولوب قلب لشکر انکله معموز ومیمنهٔ جنود عبدالله بن عمر ایله منصور ومیسرهٔ عسکر عبدالله بن زبیرك قدومیله مسرور ومقدمهٔ جیوش دخی حضور عبدالله بن عباس ایله پرنور اولدیغندن محاربهٔ مذکوره حرب العبادله دینکله شهرت بولمش واشبو فتوحاتك وشبیطله شهرینك فتح وضبط اولندیغنك خبری عبدالله بن زبیرایله خاکپای حضرت امیر المؤمنینه ارسال قلنمشدر مذکور شبیطله شهرنده عساکر اسلامیه شول مرتبه غنایم بولدیلرکه بهر سواری یه اوچر بیك وبهر پیاده یه بیك بشر یوزر خالص اصابت ایلیوب بوندنصکره عبدالله بن سعد مصر حکومتنه عودت ایله افریقیه حکومتنی

حضرت عثمان رضی الله عنه طرفلرندن عبدالله بن نافعه تفویض .
اولندی بر مدت صکره یعنی معاویة ابن ابوسفیان ویزید بن
معاویه زمانلرنده مصر والیسی بولنان عقبة بن نافع مقدار کفایه
عساکر اسلامیه استصحاب ایله جانب غربه طوغری روبراه
عزم وشتاب اولنوب اول امرده مهاجرین یونانی شامل ومقدملری
قرطجه دینلان شهر قدیمه واول تاریخلرده اسکندریه شهرینه
مثیل ومعادل بولنان سیرن نام شهر مهم التسخیری داخل قبضهٔ
فتح واستیلا وبعده شمدیکی تونس مملکتنه طوغری. یوریوب
اول یرلری فتح واول جانبده قیروان شهرینی بنا ایلدکدنصکره
عقلدن خارج جسارتله جبال اطلسك نواحیٔ جنوبیه سنه
طوغری کیدرك سوس نهری بوینجه قدیم سوس حکومتی
مملکتنهٔ داخل وقناریه جزایری پیشکاهنده واقع ساحل بحر
محیطه واصل اولدی اول عصره کوره ساحل مذکور اقصای
اراضی اعتبار اولنمغله عقبه بن نافع سوار اولدیغی اسبی وبر
روایتده دوه یی بحر محیطه سوروب یارب شاهد وناظرسن که
اشبو دریای عمان مانع مشی وسزیان اولمسیدی اسم جلالنی دها
ایلرو کتورر ایدم دیمشدر اشبو کلامی موسی بن نصیر سویلمش
دیو مشهور ایسه ده بعض تحقیقاته کوره عقبة بن نافعدن صادر
اولمشدر عقبة بن نافعك سیروفتحنه موفق اولدیغی اراضیٔ
وسیعه رومه لولرك مقدما تصرفلرینه کچمش اولان قرطجه
ممالکیله نومیدیا وچوکورتا وچوبا مملکتلری اولوب لشکر

اسلام اشبو موریتانیا مملکتنده بربر نام قوم جنك آوره متصادف اولدی واکرچه قوم مذکور ابتدالری لشکر اسلامه باشلوجه معین اولمشلر ایسه ده بعده مقتضای جبلتلری اوزره اعانتلرینی اهانة محول وبالاخره حکومت اسلامیه نك اسپانیه ده انقراض واضمحلالنه باعث مستقل اولدیلر فی الواقع بونلر یارم خرستیان یارم پت پرست اولوب وبلکه هیچ بر دین ایله متدین اولمدقلرندن فرصت بوله رق عصیان ایلیوب عقبة بن نافعی عودت ورجعته ومستحکم اولان قیروان شهرینه تحصنه مجبور ایلمدیلر لکن مومی الیه کندینه یکیدن بعض مرتبه تقویت ویره رك مقابله یه ابتدار ایلمش ایسه ده محل مرقومده قبیلهٔ بربریه حاکمی اولان ابن قینه کلی عسکریله منتظر بولنمش اولغین عقبه یی وموجود عسکرینی احاطه یله کرك عقبة بن نافعی وکرك عساکر اسلامیه نك چوغنی شهید وصاغ قلانلرینی دخی اسیر ایلدی بو بوزغنلقدن صکره قیروان شهری دخی بربریلر یدینه کچدی داعیهٔ اخذ انتقامه حمیت دینیه دخی منضم وبویرلرك یکیدن اسلام طرفندن فحی اهم و الزم اولدیغنه مبنی مصر والیسی بولنان حسن بن نعمان عساکر جدیده تدارك وبربریلر اوزرینه هجوم ایدوب جمله سنی منهزم وحتی مرقوم ابن قینه نك زوجه سنی اخذ وکزفت ایدرك بعده عقبة بن نافعك بوزلدیغی محله قدر دشمنی تعقیب الشدر

شامده متوبد وسادهٔ امارت اولان بنی امیه‌دن عبدالملك بن مروانك قرنداشی عبدالعزیز موسی الیه حسن بن نعمان اوزرینه مصره حاکم اولوب بتون مملکت مغربی استخلاص وصیت محمدیه‌یی مغرب اقصایه ایصال ایلمك اوزره موسی بن نصیری تعیین ایلدی الحق بوذات نیچه نصرته موفق اولوب اسلامیانك مدار مفخرتی اولان برقاچ ذوات نادره‌نك بریسیدر بربر قومی جنگاور وجسور واوته‌دنبرو بتجیلك ایله مشهور ملت اولوب اگرچه اسلامك شدت هجومنه تکدم مقاومت ایدمامش ایسه‌ده تماماً دخی مغلوب اولمامشیکن بوکره موسی بن نصیرك قوهٔ بازوسنه تاب آور مقاومت اوله‌میوب کاملاً منهزم وپریشان اولدقلرندن بومظفریت تامه اشبو ذاتك نیك نامنی عیوقه چیقارمشدر موسی هرنه محله فارسانه بربریانه تصادف ایلدیسه خاکاه یکسان ایلیه‌رك وتحت انقیاده چلکدیکی رؤسای احشام بربریه‌دن رهنلر الهرق جبال متسلسلهٔ اطلسك یعنی جبل درن نام کوه سرفرازك جنوبنده واقع چوللردن کیدوب عقبة بن نافعیك وصول بولدیغی تاسواحل اقصای غربه قدر اولان ممالك واراضیٔ وسیعه‌یی زیر تصرف اسلامیانه الدی وبووجهله دین وملته وبلکه بتون جنس بنی آدمه خدمت مبروره عرض ایلش اولدی وعبدالعزیز ایله مروان نام اوغللرینی نیچه خدماتده استخدام ایلش ومغلوبین حقنده اجرای حسن معامله وکمال عدل ونصفت وتدابیر حکیمانه

Sayfa : 13

وبحققانه ایله نشر انوار معدلت ایدوب باعون منان دین مبین اسلامی تعمیم واعلانه موفق اولمشدن بووجهله بربرلردن پك چوق عسکر جمع ایدوب لشکر شجعان شیردلان اهل ایمانی قات اندرقات تزیید وتوفیر ایلمکله ضمیرنده مرکوز اولان نیچه فتوحات جلیله‌نك جلوه‌کر منصهٔ شهود اولمسنه باعث وطنجه شهرنده ایکن اسپانیا اولکاسنی فتح وتسخیر برله توسیع مملکت وبلدان وتزیید شوکت اهل ایمان ایلك تصوریله تدارکات مقتضیه‌یه متشبث اولدی لکن بوفتوحاتی نقل وتحریردن اول اسپانیا مملکتنك احوال سابقه وحاضره‌سی اجمالاً نقل وبیان اولنمق مناسب کورلمشدر

میلاد حضرت عیسادن تخمینا بیك بشیوز سنه اول فنکیا اهالیسی سیرسفاین وامر تجارتله مشغول مشهور برقوم اولدقلرندن تجارتکاه ایدنمك اوزره اسپانیا سواحلنه ورود ونزول برله بحر سفید سواحلنده ابداره وملقه وبحر اوقیانوس سواحلنده دخی غدیر شهر ولیمانلرینی وبتلیس نهری اوزرنده اشبیله وقرطبه شهرلرینی بنا ایلیوب الکای مزبوری دخی کندی لسانلری اوزره مکتوم معناسنه اولان اسپان لغتنده اسپانیا لفظیله تسمیه ایتمش اولدقلری روایت قلنور بعد زمان یونانیلر کلوب متعدد شهرلر بنا وبونلردن صکره دخی قرطجه اهالیسی هم جنك وسفر وهمده تجارتله مشغول اولدقلرندن اسپانیایی فتح ایدوب عظیم تجارتکاهلر پیدا ایلشیکن جله‌سی

رومالولرك يد تصرفنه كچوب. اهاليسی بونجه اجناس مختلفه دن مركب ملوكديغی حالده اسپانيا الكامی خيلی مدت زير حكومت رومانياندة قالمشيدی وقتاكه حكومت جسيمهٔ مذكوره مانند يأجوج ومأجوج اقطار شماليه دن وبحر خزر جانبندن ظهور وخروج ايدن اقوام وحشيه ايله پايمال قهر واستيلا اولدقده اسپانيادخی بازدهٔ سم ستور اولمقدن مستثنا اولهميوب وچونكه اقوام وحشيه بربرلرينی ولی وتعقيب ايله كلدكلرندن اسپانيانك قطعهٔ جنوبيه سنده بولنان وآندال قومی تحمل نهايده ميوب سبته بوغازندن بالمرور افريقيه يه پايلديلر ايسه ده قطعهٔ مذكوره اولزمان قيصر روم يدنده اولمغين جوستنيانوس طرفندن مشهور جنرال بليزاريو اوزرلرينه كيدوب انلری پريشان وتارمار ايلمشدر اقوام مرقومه دن قبيلهٔ قوط اسپانيادە تقرر وبرحكومت تشكيل ايدوب بونك خارجنده نيچه محلاری حكومتلرينه علاوه ايلديلر واشبو حكومت قوط دوتيوز سنه قدر ممتد اولوب ميلادك درتيوز يمش ايكی سنه سندن يديوز اون سنه سنه يعنی اسپانيانك اسلام طرفندن فتحنه قدر يكرمی بش عدد ملكاری كلمش وبونلرك برنجيسی ٤٧٢ سنهٔ ميلاديه سنده حكمران اولان اوريش وصولك ملكاری ٧١٠ سنهٔ ملاديه سنده بولنان رودريق دركه ابا عن جد طليطله شهر سراينده مربع نشين صندالیٔ حكومت اولمشلردر بومدت ظرفنده باشلوجه شايان تحرير حروب وقتال وقوعبولمادیغندن ادارهٔ ملك ووضع نظامات

472-710

ایله مشغول اولمشلر ایسه‌ده بومدت وفیره اثناسنده تبدیل طبیعت ایدوب حضریت راحتنی هرحالده مشاق سفریه‌یه بالترجیح تن‌پرور اولمشلر ایدی خصوصیله مقام حکومتنه اقعاد اولنه‌جق ذات عظمای مملکت مشاوره‌سیله انتخاب اولنمق عادت مضره‌سی حکمرانلر فاملیاسی بینده عدم ایتلاف ومخاصمت براغوب تشویشات داخلیه‌دن اختلاس وقت ایده‌مزلر ایدی حتی یدیوز سنهٔ میلادیه‌سنده ونیزا صندالیهٔ حکومته کچوب مجبول اولدیغی ردائت فطریه‌سی جهتیله ابواب ظلم واعتسافی بازو کشاد واهالینك وعظمای قومك میل ومحبتلرینی طرد وابعاد ایلدیکندن اون سنه مرورنده مقام حکومتدن خلع وتنزیل وانك خلعنی مذاکره ایدن مجلسك انتخابیله یرینه ادارهٔ سابقه‌دن خشنود سزلق کتورن طرفك رئیسی بولنان رودریك صدر حکومتله تبجیل قلندی انجق بودخی حکومته کلور کلمز سلفنك باعث نکبتی اولان اطوار ردیه ومعاملات ظلمیه‌یه آغاز ایله (رحم الله النباش الاول) سوزینی خنقه ورد زبان ایتدیرمکله سالف الذکر وتیزانك اوغللری عمله‌سی اوپاس واشبیلیه شهرینك بیوك پاپاسی و سائر مخالفین ایله استظهار ایدرك اسپانك جهت جنوبیه‌سنده برعصیان علنی اسبابی تدارکنده ایدیلر اشته مردد لیر موسی بن‌نصیر خطیهٔ اسپانیایی فتح ایتمزدن اول قوم قوط بوحالده‌ایدیلر

Sayfa 8

Birinci Cilt

Hicrî yirmi altı yılında, Mısır [Kahire] ve İskenderiye yönetiminin başında bulunan Abdullah bin Sa'd bin Ebi Sarhî, Ifrîkiye [Kuzey Afrika] tarafına asker göndermek üzere üçüncü halife Hz. Osman (Allah ondan razı olsun)'dan askerî yardım ve izin talep etmesi üzerine, halife tarafından kendisine yardım ve bir grup askerin yanısıra sahabenin ileri gelenlerinden **Abdullah bin Ömer** gibi şahsiyetler gönderildi. Yolda, **Ukbe bin Nâfi** de bir grup Müslümanla birlikte onlara katılıp Ifrîkiye tarafına ilerlemeye başladı. Ifrîkiye memleketi ise Rum İmparatoru tarafından yönetiliyordu. Trablus'tan Sebte Boğazı'nda bulunan Tanca'ya kadar uzanan bölgenin hâkimi **Çerçiz** adında bir kimseydi. Çerçiz, maiyyetinde çoğunluğu süvari olan **yüz binden fazla asker ile** birlikte Trablus tarafında bulunan Şubaytila adındaki kente yakın bir yerde İslâm ordusuyla muharebeye başladı. Kırk gün süren savaşta Çerçiz'in ordusu tamamen etkisiz hale getirildi. Ancak Çerçiz açısından yeni asker sevkiyatı kolay olmasına karşılık, İslâm askerlerinin bulundukları bölge İslâm bölgelerinden uzaktı ve hilafet merkeziyle haberleşme imkânları yoktu. Bundan önce Afrikiyye'ye yapılan seferlerde İslâm ordularının geri dönmek **[sayfa 9]** zorunda kalmaları doğaldı. Öte yandan Hazreti Osman (R.A), iletişimin sağlanamamasından kaygı duyarak Abdullah bin Zubeyr Hazretlerini, kalabalık bir toplulukla birlikte orada bulunan orduya destek vermek amacıyla gönderdi. İbn Zubeyr, alelacele kısa bir zamanda uzun mesafeler katederek Müslümanların kâfirlerle savaştığı sırada Abdullah bin Sa'd'ın bulunduğu bölgeye hızır gibi yetişti. İslâm ordusu zayıf düştüğü bir sırada ansızın etkin bir güç ortaya çıkmış, Abdullah bin Zubeyr Hazretlerinin de başarılı yönetimi sayesinde Çerçiz takımı [ordusu] tamamen yenilgiye uğratılıp berta-

raf edilmişti. Hatta Çerçiz'in bizzat kendisi, İbn Zubeyr'in eliyle öldürülmüştür. İslâm ordusunun komutanının adı, Abdullah bin Sa'd'dır. Ordu onunla mamur olmuş, Abdullah bin Ömer sayesinde zafer kazanmış, Abdullah bin Zubeyr'in desteğiyle güç almış ve Abdullah bin Abbas'ın gelişiyle nurlanmış olduğundan dolayı, bu muharebe "Harbu'l- Abâdile" [Abdullahların Savaşı] adıyla ünlenmiştir. Söz konusu fetihlerle birlikte Şubaytila şehrinin fethedilmesi haberi, Abdullah bin Zubeyr aracılığıyla Müminlerin Emiri Hazretlerine [Halifeye] bildirildi. Yukarıda anılan Şubaytila şehrinde İslâm birlikleri bol miktarda ganimet buldular ve her süvariye üçer bin, her piyadeye bin beşer yüz saf altın dağıltıldı. Bundan sonra Abdullah bin Sa'd, Mısır yönetimine dönerek, İfrîkiye yönetimine **[sayfa 10]** Hazreti Osman (R.A) tarafından Abdullah bin Nâfi'a getirildi. Bir müddet sonra, yani Muaviye bin Ebû Sufyân ve Yezîd bin Muaviye zamanlarında Mısır valisi bulunan Ukbe bin Nâfi, yeterli sayıda İslâm askeriyle birlikte Batı tarafına doğru kararlı bir biçimde yönelerek öncelikle Yunan göçmenlerinin meskeni ve uğrak yeri olan antik Kartaca kentine ve o tarihte İskenderiye ayarındaki Sirin adlı önemli kente girip burayı fethetti. Ardından şimdiki Tunus memleketine doğru ilerleyerek bu bölgeleri fethetti ve o yönde bulunan Kayrevan şehrini kurduktan sonra akıl almaz bir cesaretle Atlas Dağlarının güney bölgelerine doğru giderek Sus nehri boyunca uzanan eski Sus topraklarını ele geçirdi. Ardından Kanarya Adaları karşısında bulunan Atlantik Okyanusu sahiline ulaştı. O dönemde sözkonusu okyanus, karanın bittiği yer olduğundan, Ukbe bin Nâfi bindiği atı ve bir rivayete göre deveyi Atlantik Okyanusu'na sürüp "Allahım! Sen şahitsin ki bu uçsuz bucaksız derya gitmeme engel olmasaydı, ulu adını daha ileriye götürürdüm," demiştir. Bu sözün Musa bin Nasr tarafından söylendiği yaygın bir biçimde rivayet edilse de, bazı tahkikatlara göre bu söz Ukbe bin Nâfi'a attir. Ukbe bin Nâfi'in fethetmeyi başardığı geniş topraklar, daha önce Rumelilerin tasarruflarına geçmiş olan Karta-

ca Krallığıyla, Numidya, Çukorta ve Çuba memleketleridir. **[sayfa 11]** İslâm ordusu, Moritanya adı verilen bu topraklarda Berber denilen savaşçı topluluğa rastladı. Bu topluluk, başlangıçta İslâm ordusuna yardım etmişse de, daha sonra karakterleri gereği yardımlarını ihanete dönüştürdüler. Daha sonra da İslâm egemenliğinin İspanya'da yok olmasına başlıca sebep oldular. Aslında bunlar, yarı Hristiyan, yarı putperesttir. Belki de hiçbir dine bağlı olmadıklarından fırsat kollayıp isyan ederek Ukbe bin Nâfi'i dönmeye ve daha önce fethedilen Kayrevan şehrine kapanmaya zorlanmışlardır. Ancak Ukbe bin Nâfi, yeniden gücünü toparlayarak savaşmaya yeltenmişse de, **sözkonusu savaş meydanında Berberî kabilesi lideri olan İbn Kuhayne'nin tüm askerleriyle birlikte bekleyerek Ukbe'yi ve mevcut askerlerini kuşatması sonucu, gerek Ukbe bin Nâfi'i,** gerekse İslâm askerlerinin çoğunu şehit etmiş, sağ kalanları esir almıştır. Bu bozgunluktan sonra Kayrevan şehri de Berberîlerin eline geçti. İntikam almak, dinin saygınlığını korumak ve yeniden İslâm tarafından fethinin önemine binaen Mısır Valisi Hasan bin Numan, yeni bir ordu kuvvetlerini toparlayarak Berberîler üzerine hücum etti ve onları bozguna uğrattı. İbn Kuhayne'nin zevcesini esir aldı ve Ukbe bin Nâfi'in bozguna uğradığı bölgeye kadar düşmanı kovaladı.

[sayfa 12] **Şam'da emirliği elinde tutan** Beni Umeyye [Emevîler]'den Abdulmelik bin Mervan'ın kardeşi **Abdulaziz,** yukarıda anılan Hasan bin Numan'ın yerine Mısır valisi olarak atandıktan sonra, bütün Mağrip memleketini ele geçirmek ve Peygamberin mesajını Mağrib'in en uç bölgelerine götürmek üzere **Musa bin Nusayr'ı** tayin etti. Gerçekten bu zat, pek çok zaferler elde eden ve **Müslümanların gurur kaynağı olan bir kaç ender şahsiyetten biridir. Berber topluluğu [Berberîler], savaşçı, cesur ve öteden beri binicilik ile meşhur bir millettir. Berberîler İslâm ordusunun şiddetli hücumuna pek de direniş göstermemişlerse de** tamamen yenilgiye uğratılamamışlardır. Bu defa Musa bin Nusayr'ın gücüne karşı önemli bir

direniş olmadığından tamamen bozguna uğramışlar ve bu zafer, söz konusu zatın yıldızını parlatmıştır. Musa bin Nusayr, her nerede Berberî süvarilere rastladıysa, onları yerle bir etti ve egemenliği altına aldığı güçlü Berberî liderlerinden rehinler alarak Atlas Sıradağlarının, yani ulu Dern Dağı'nın güneyinde bulunan çöllerden gidip Ukbe bin Nâfi'in vardığı **Batı sahillerinin ücra köşelerine kadar uzanan geniş toprakları İslâm'ın egemenliğine kattı.** Böylece hem dine, hem millete ve belki de tüm insanlığa iyi hizmetlerde bulundu. [Musa bin Nusayr], Abdulaziz ile Mervan adındaki oğullarını pek çok hizmetlerde görevlendirmiş, yenilgiye uğrayanlar hakkında adil, insaflı ve erdemli **[sayfa 13]** davranmış ve onlara iyi muamelede bulunmuş, kutsal İslâm dinini her tarafa yaymayı başarmıştır. Bu amaçla **Berberîlerden pek çok asker toplamış,** aslan yürekli cesur askerler, iman ehlinin kat kat artmasını ve pek çok kutsal fetihlere tanık olmayı sağlamıştır. **Musa bin Nusayr, Tanca kentindeyken, İspanya ülkesini fethetmek, kendi topraklarını genişletmek ve iman ehlinin gücünü arttırmak amacıyla gerekli hazırlıklara teşebbüs etti.** Ancak bu fetihlerden bahsetmeden önce, İspanya memleketinin eski ve şimdiki durumunun özetle verilmesini uygun görüyoruz.

Hz. İsa'nın doğumundan tahminen bin beş yüz yıl önce, **Finikyalılar** [Fenikeliler] **gemicilik ve ticaretle meşgul ünlü bir topluluk olduklarından, ticaret merkezi olarak kullanmak üzere İspanya sahillerini dolaşmışlar, Akdeniz sahillerinde, Malaka** [Malaga], **Okyanusya sahilinde şehir ve limanlar, Bitlis nehri üzerinde İşbiliyye** [Sevilla] **ve Kurtuba** [Cordoba] **şehirlerini kurmuşlardır. Kendi dillerinde "sır, gizli, saklı" anlamına gelen İspanya dilinde "İspanya" sözcüğüyle adlandırmış oldukları rivayet edilir.** Daha sonra Yunanlılar gelip bir çok kentler kurmuşlardır. Yunanlılardan sonra Kartacalılar hem savaş, hem seyahat, hem de ticaretle meşgul olduklarından İspanya'yı fethedip büyük ticarethaneler kurmuşlardır.

[sayfa 14] Burası daha sonra Romalıların eline geçmiştir. Buranın ahalisi, bu kadar farklı milletlerden oluştuğu halde, İspanya ülkesi, uzun süre Romanyalıların yönetiminde kalmıştı. Ne zaman ki söz konusu güçlü yönetim, Yecuc ve Mecus arasındaki kuzey bölgelerinden ve **Hazaz Denizi** tarafından ortaya çıkan vahşi topluluklarca istilâ edildi; o zaman İspanya dertlerden kurtulamadı. Vahşi Berberî topluluklarını takip ettiklerinden İspanya'nın kuzey parçasında bulunan Andallar topluluğu dayanamayıp Septe Boğazı'ndan geçerek Ifrîkiye'ye bölgesine yayıldıysa da, söz konusu bölge o dönemde Rum İmparatoru'nun elindeydi. Justinianos tarafından gönderilen meşhur General Blizaryo, üzerlerine gidip onları perişan etti. Anılan kavimlerden **Kut Kabilesi,** İspanya'ya yerleşerek burada bir yönetim kurdu ve **bunun yanısıra bir çok yerleri egemenliklerine kattı. Söz konusu Kut Hükümeti dörtyüz yıl kadar yaşadı. Milâdın dörtyüz yetmiş iki yılından yediyüz on yılına, yani İspanya'nın İslâm tarafından fethine kadar yirmi beş kral tarafından yönetilmiştir.** Bu krallardan birincisi 472 milâdî yılında egemen olan Uriş ve son kralları 710 yılında yönetimde bulunan Rodrik'tir ki yönetim **Tulaytila** [Toledo] kent sarayında babadan oğula geçmiştir. Bu süre zarfında kaydadeğer savaşlar olmadığından, yöneticiler krallık idaresi ve yasalarla meşgul **[sayfa 15]** olmuşlarsa da, bu uzun müddet esnasında mizaçları değişmişti. Özellikle hükümet makamında görev alacak üst düzeyde yetkililerin danışma organlarının kararıyla seçilmesinin getirdiği zorunluluk, yöneticiler tabakası arasına birtakım ihtilâflar bırakmıştı ve vakitlerinin çoğunu bu iç sürtüşmeler alıyordu. Milâdî yedi yüz yılında Vetiza, hükümete geçip kötü mizacı nedeniyle halka zulmedip nefretini kazandığı on yıl sonra yönetimden uzaklaştırıldı. Onun görevden uzaklaştırılmasını müzakere eden meclisin seçilmesiyle, yerine önceki yönetimden hoşnut olmayan tarafın lideri Rodrik yönetime getirildi. Ancak Rodrik de yönetime gelir gelmez önceki yönetimin felâketini hazırlayan zalimane tavırlarına başlaya-

rak "gelen gideni aratır" sözünü anımsattı. Yukarıda bahsedilen Vetiza'nın oğulları ve adamları, Opas ve İşbiliyye şehrinin başpiskoposu ile diğer muhalifleri yanına alarak İspanya'nın kuzeyinde açık bir isyanı hazırlama çabasındaydılar. İşte aslan yürekli Musa bin Nusayr, İspanya'yı fethetmeden önce, Kut topluluğu bu haldeydi.

Sayfa : 16

واکرچه لسانی اولان عربجه یی دخی
طوغری سویلیه مز مرتبه ده حلیهٔ علم و معرفتدن بی نصیب
ایدی انجق احکام اوامر و نواهیده انك زمانده قدر روم لسانی
استعمال اولنور ایکن بوعادتی کندوسی لغو ایدوب اومقوله
احکام امارت لسان عربی اوزره یازیلور اولدی واکرچه
غایتله قورقق ومتلون المزاج اولوب مشامده کی سرایندن طشره
چیقمامش ایدی لکن امراسی اسم ولیدی اقصای شرق وغربه
ایصال ایلوب حکومت عرب انك زمانده کسب شوکت ورفعت
ایلشدر موسی الیهك برادری مسلمه رومللردن ارمنستانی ونیجه
ممالکی فتح ایدوب سواحل بحر سیاهه وبلکه دارالحکومت
یونانیان اولان بلدهٔ قسطنطنیه دیوارینه قدر صولت انداز
اولمش وبرطرفدن دخی امراسندن قتیبه اقصای ترکستانی استیلا
ایدوب حدود چینه وصول بولدیغی مثللو بریاندن دخی هندستان
امیری محمد بن حسام الطاقی سند وملطانی فتح وتسخیر ایلش

وموسی بن نصیر دخی ذکر اولنه جغی وجهله اوروپا طپراغنه کیرمش ایدی

موسی ابن نصیر مغرب زمینی کاملاً قبضهٔ تصرفنده مسخر واهالیسنی کریوهٔ ضلالتدن چیقاروب انوار اسلامیه ایله منور ایلدکدنصکره اندلس جزیره سنده دخی ولولهٔ کوس دین محمدی یی طنین انداز سامعهٔ اهل ضلال وعناد یعنی ایفای فریضهٔ وغزا وجهاد ایلك اوزره خلیفه دن یازدیغی تحریرات استدعای رخصت ایلیوب حتی یازدیغی عریضه سنده جزیرهٔ مذکوره یی لطافت موقع جهتیله برالشامه واعتدال آب وهواجه یمنه وازهار وعطریات خصوصنده هند وفواکه واثمار بحشده مصره ومعادن کرانبهاسی حقنده چینه تشبیه ایلدیکی مثبتدر بوانها اوزرینه اولحوالینك فتح وتسخیری ضمنده جانب خلیفه دن تعلیمات ارسال اولندیغنه مبنی والیٔ مغرب ابن نصیر اختیارلغنه ومشاق صفربه یه باقیوب حتی بعض روایته نظراً مقصد اصلیسی اسپانیانك فتحنه موافق اولدقدنصکره فرانسه والمانیایی دخی استیلا ومجارستان طرفندن کلهرك قسطنطنیه یی ضبط ایلك وبو تشبثله ﴿ لتفتحن قسطنطنیهٔ فلنعم الامیر امیرها ولنعم الجیش ذلك الجیش ﴾ حدیث شریفی مصداقنه مظهر اولمق ایدی بومقصدینك حصولی اسبابنی تفکرده ایکن من غیر مأمول برسبب دخی ظهور ایلیوب بسبب مذکوری اسپانیایه مرورنه عین فرصت عد ایلدی شویله که اسپانیا قرالی رودریك

طرفندن سبته شهری محافظی بولنان قونت جولیانوس قرال
مرقومدن کوریکی بعض معاملات غیر لایقه‌دن طولایی ابن
نصیره شهر مذکوری تسلیم ایده‌جکنی وعد واقرار وقوط
حکومتنك حال وکیفیتندن آگاه وخبردار ایلدی لکن ابن نصیر
جولیانوسك کلامنه پکته امنیت ایده‌مدیکنه بناء برآی
استکشاف محال اول امرده بربرقومندن سواحل اسپانیه یه
وقوفی اولان طریف بن مالك نام کسنه یی بشیوز نفر فارسان ایله
بوجك برقاج قایغه ارکاب ایدوب طقسان برسنه سنده ارسال
ایلدی مرقوم طریف دخی سواحلك بریجلنه نزول ایلدیکه محل
مذکوره بعده برشهر بنا وطریف تسمیه اولنمشدر محل مرقومدن
بعض حیوانات وبرقاج اسیر الوب ونقل ولخراج عسکر
حقنده لزومی اولان مواقعك احوالنی وسائر اسباب تسهیلیه یی
کرکی کبی اکلیوب سالمأ موسی نزدینه عودت ونقل کیفیت
ایلدی موسی بن نصیر بوخصوصك بطریق السهوله حصوله
کلدیکندن حسن تفأل ایدرك چوقدنبرو تصور ایتدیکی
فتوحاتك قوه‌دن فعله اخراجنی تصمیم ایتکله سبته وطنجه
لیلنلرنده مناسب سفینه‌لر احضار وقبائل بربریه‌دن دخی جسور
وجنکاور اولنلری انتخاب ایله سنهٔ آتیده یعنی طقسان ایکی
سنه‌سی اول بهارنده طارق ابن زیاد نام کسنه یی سردار نصب
وتعیین ایدرك باب الزقاق یعنی الحالة هذه سبته بوغازی وجبل
طارق دینلان بوغازی امراره اعزام ایلدی

Sayfa 16

Gerçi [Velid bin Abdulmelik], anadili olan Arapça'yı doğru kullanamayacak derecede ilim ve irfandan nasibini almamıştı. Ancak onun zamanına kadar resmi dil olarak Rum dili kullanılırken, kendisi bu geleneği ortadan kaldırdı ve krallığın resmî işleri Arapça olarak yazılmaya başlandı. Velid bin Abdulmelik son derece korkak ve değişken mizaçlı olup, Şam'daki **sarayından dışarı çıkmamıştı;** ancak emirleri, onun adını Doğu'ya, Batı'ya kadar duyurmuşlardı. Arap yönetimi, onun zamanında güçlenmişti. Adı anılan zatın kardeşi **Mesleme,** Rumlardan Ermenistan'ı ve bir çok memleketleri fethedip Karadeniz sahillerine ve muhtemelen Yunanlıların hükümet merkezi Kostantiniyye [İstanbul] surlarına kadar uzanmıştı. Onun emirlerinden **Kuteybe, Türkistan'ın ücra bölgelerini ele geçirmiş, Çin sınırına varmıştı.** Öte yandan Hindistan Emiri Muhammed bin Husam El-Takıfî, Sind ve Maltan'ı feth ve imar etmiş, **[sayfa 17]** Musa bin Nusayr ise bahsedileceği gibi Avrupa toprağına girmişti.

Musa bin Nusayr, Mağrip topraklarını ele geçirip bu bölgenin ahalisini sapkınlıktan çıkararak İslâm'la nurlandırdıktan sonra, Endülüs Adası'nda Muhammed'in dinini sapkınlara tebliğ etmek, yani cihat farizasını yerine getirmek üzere **halifeden yazılı izin taleplerinde bulundu. Yazdığı dilekçesinde yukarıda anılan adayı hoş konumu açısından Şam'a; suyu, havası, hoş kokulu çiçekleri açısından Hindistan'a; meyve, sebze bakımından Mısır'a ve değerli madenleri açısından da Çin'e benzettiği, bilinen bir hususdur.** Bu bağlamda Hz. Halife tarafından gönderilen talimata istinaden Mağrip Valisi **İbn Nusayr, ileri yaşına ve seferin zorluklarına bakmadı.** Hatta bazı rivayete göre onun asıl amacı, İspanya'nın fethini başardıktan sonra Fransa ve Almanya'yı almak, daha sonra Macaristan tarafından gelerek Kostaniyye'yi [İstanbul] ele geçirmekti. Böylece "Kostantiniyye [İstanbul] mutlaka fethedilecektir. Onu fetheden emir ne iyi bir emirdir! Onun ordusu ne iyi bir ordudur!" hadis-i şerîfine mazhar olmak

istiyordu. Bu amacını gerçekleştirmeyi planladığı sırada beklenmedik bir durum ortaya çıktı. **Bu durumu, İspanya'ya gitmek için fırsat olarak bildi. Zira İspanya Kralı Rodrik** [sayfa 18] **tarafından Sebte şehri valisi olan Kont Julianus,** kraldan gördüğü uygun olmayan birtakım muamelelerden dolayı, İbn Nusayr'e Sebte'yi teslim edeceği sözünü vererek kendisine Kut yönetimiyle ilgili bilgiler vermişti. Fakat İbn Nusayr, Julianus'un sözlerine pek de güvenmediği için **durum tespiti yapmak üzere Berberî topluluğuna** mensup ve İspanya sahillerini iyi tanıyan Tarîf bin Mâlik adlı şahsı, beş yüz atlıyla birlikte **büyükçe bir kaç kayığa bindirerek doksan bir senesinde** [bölgeye] **gönderdi.** Tarîf bin Mâlik, daha sonra inşa edilip Tarîf adlı bir kentin kurulduğu yere inerek, buradan bazı hayvanlar ve bir kaç esir alarak, asker nakli ve çıkarması ilgili gerekli yer keşfini ve diğer kolaylaştırıcı faktörleri gereği gibi anlayıp, sağ salim Musa bin Nusayr'ın huzuruna döndü ve kendisine bilgi verdi. Musa bin Nusayr, bu hususun kolaylıkla vuku bulduğu konusunda iyimser düşünerek plânladığı fetihlerin fiiliyata geçirilmesini tasarlayarak **Sebte ve Tanca limanlarına** uygun gemiler getirtti. Berberî kabilelerinden cesur ve savaşçı olanları seçerek ertesi yıl, yani **doksan iki yılı baharında Tarık bin Ziyad adlı zatı** komutan olarak atayarak onu, o sırada Bâbu'z-Zukâk diye adlandırlan Sebte Boğaz [Cebeli Tarık]'ını geçmesi için görevlendirdi.

Sayfa : 19

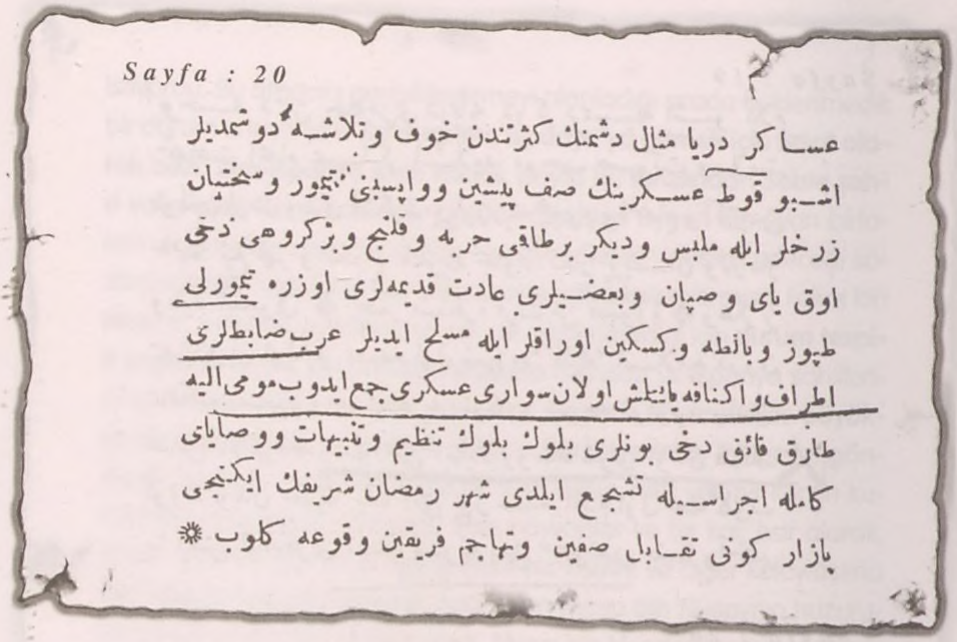
طارق دخی جوارده بولنان جبلی
ضبطایله امده تحصن ومحل مذکوره جبل طارق تسمیه ایلدی تدمیر
ایسه اسلامی افریقیه یه رد ایتك سوداسیله عسکرینی
طوپلایوب قوهٔ وفیره ایله قوشاتمش ایکن طارق درحال
ساحلده اولان سفاینی احراق ایدوب عسکرینه خطابا اشته
اکر صبر وثبات ایدرسه کز مظفر اولوب اندلسی فتح ایدرز

Sayfa : 19

أیوخسه دشمن جله‌مزی دریایه دوکر دیمسیله اشبو کلام
شجاعت انجام عساکر اسلامه موجب صولت وسلامت
اولغین ازدل وجان اشکرتدمیر اوزرینه هجوم واقتحام واکثریسنی
طعمهٔ تیغ قهر وانتقام ایتلریله جنود کفار پریشان وتارمار
وبقیة السیوفی ﴿ کحمر مستنفرة فرت من قصورة ﴾ رهکریز
سمت فرار اولدیلر بعده اول شرزمهٔ قلیلهٔ اسلامیه درون
ممالکده منشعب وجهت غربه طوغری متوجه اولوب وادیٔ
عناس نام نهره قدر سواحلی استیلا ووطنداشلری اولان فنکه-
لولرك بوندن تخمینا بیك التی یوز سنه اقدم اول محله کلوب
بنا ایتمش اولدقلری مدینهٔ سدونه یعنی سجونه‌یی ضبط وتسخیر

Sayfa : 20

ایلدیلر لکن اسپانیه قرالی اولان رودریك مرقوم تدمیرك
اخطارات مثلاشیانه‌سندن وافریقیه طرفندن مرور ویاخود
سمادن نزول ایتمش کبی ناکهانی ظهور وتخریب اوطان وثغور
ایله مدت قلیله‌ده بونجه فتوحاته مالك اولان عساکر مظفرهٔ
اسلامك شدت قهولت ودرجهٔ استیلا وسطوتنی بیانی اشغار
وتعجیل ایتمسندن ناشی کوج حال ایله نوم غفلتدن بیدار اوله‌رق
اسپانیه قطعه‌سنك هرطرفندن طقسان بیك مقدار عسکر ترتیب
واوزرلرینه زادکاندن ضابط تعیین ایدوب ودائماً لطه دینلان
چای کنارینه وشریش نام شهرك جوارینه ارسال ایلدی
اکرچه عدد اسلام قلیل ایسه‌ده کرك اعمال اسلحه وسرعت
حرکتده وکرك جسارت وبسالتده دشمنلرینه فائق بولندقلرندن

Sayfa : 20

عساكر دريا مثال دشمنك كثرتندن خوف وتلاشه دوشمديلر
اشبو قوط عسكرينك صف پيشين وواپسينى تيمور وسختيان
زرخلر ايله ملبس وديكر برطاقى حربه وقلنج وبزكروهى دخى
اوق ياى وصپان وبعضيلرى عادت قديمه‌لرى اوزره تيمورلى
طپوز وبالطه وكسكين اوراقلر ايله مسلح ايديلر عرب ضابطلرى
اطراف واكنافه پايتلش اولان سوارى عسكرى جمع ايدوب موسى اليه
طارق فائق دخى بونلرى بلوك بلوك تنظيم وتنبيهات ووصايانى
كامله اجراسيله تشجيع ايلدى شهر رمضان شريفك ايكنجى
پازار كونى تقابل صفين وتهاجم فريقين وقوعه كلوب ❋

Sayfa 19

[Tarık bin Ziyad], civarda bulunan dağı zaptederek korumaya aldı ve burası Cebel Tarık [Tarık Dağı, Gibraltar] olarak adlandırıldı. **Tedmir, İslâm'ı Ifrîkiye'ye püskürtmek sevdasıyla askerini toplayıp büyük bir kuvvetle kuşatmış olduğu sırada, Tarık bin Ziyad, sahilde bulunan gemilerini derhal yaktı. Onun askerine hitaben "Eğer sabredip gücünüzü korursanız zafer kazanır, Endülüs'ü fethederiz.** Aksi takdirde düşman hepimizi denize döker" şeklindeki sözü, İslâm'ın cesur askerlerine güç vermiş, askerler Tedmir ordusu üzerine cesurca hücum etmiş, onun ordusunu yarmış, çoğunu bertaraf ederek küffar ordusundan geriye kalanlar "çil yavrusu gibi" dağılmışlardır. Daha sonra bu küçük İslâm ordusu, bu bölgelerde dallanarak batıya doğru yönelmiş Vadi Annâs [Annas Vadisi] adlı nehre kadar uzanan **sahilleri ele geçirip, buralarda yaşayan Fenikelilerin** bundan tahminen bin altı yüz yıl önce buraya gelip kurdukları **Sedune kentini, yani Secuna'yı** ele geçirerek bayındırlığı sağlamışlardır. **[sayfa 20]** Fakat İspanya Kralı **Rodrik,** adı geçen Tedmir'in gökten

zenbille inercesine kısa sürede bunca fetihler gerçekleştiren İslâm orduları konusunda yaptığı uyarılardan sonra **gaflet uykusundan zor bela uyanarak** İspanya'nın dört bir yanından doksan bin kişilik asker topladı. Başlarına soylu komutanlar tayin ederek bu birlikleri Latta Vadisi denilen çay kenarına ve Şiriş [Jerez] adındaki kent civarına gönderdi. Müslümanların sayısı az olmasına rağmen gerek silâh ikmali ve hareket hızı, gerekse cesaret ve kahramanlıkta düşmanlarından üstün olduklarından, **derya gibi** olan düşman ordusunun çokluğundan korkarak telaşa düşmediler. Kut ordusunun öncü ve artçı birliği, timur ve cilalı zırhlar giyinmiş, diğer bir grubu mızrak ve kılıçla kuşanmış, başka bir grubu ok, yay ve sapan taşıyor, bazıları da geleneksel yöntemleriyle **timurlu** topuz, balta ve keskin oraklarla silâhlanmışlardı. **Arap komutanları, etrafa yayılmış olan süvarileri topladılar.** Tarık bin Ziyad, bunları bölük bölük organize ederek gerekli uyarı ve tavsiyelerde bulunup yüreklendirdi. Kutsal Ramazan ayının ikinci Pazar günü, iki ordu arasında fiilî savaş başladı.

Sayfa : 21

بو محاربه یه

یوم مذکورده هنکام طلوع شمسده بدأ اولنوب عند الحساب

یرمسلمانه درت نفر خرستیان دوشدیکی حالده سکز کون ممتد

اولدیغندن اسلامیانه ضعف طاری اوله رق معرکه دن یوز چویرملك

و اولوجهله اسلامك اقبالی ادباره مبدل اولمق کبی اماردلر

کورنمکله طارق آتنك دیزکینی چکوب اوزنکی یه بنه رك

یوکسلوب آواز بلند ایله دیدیکه ای غازیان مغرب زمین وای

شجعان مسلمین زره یه کیدرسکز وغافلانه قنغی محله فرار ایتمك استرسکز زیرا اوکوکز دشمن وارقه کز دریادر سره لازم کلان نصرت موعودهٔ الهیه دن استمداد وشجاعت فطریه کزه استناد واعتماد ایله ثابت قدم میدان کارزار اولمقدر وای سواریلر بنم حرکتمه تقلید ایلیکز دیوب سوار اولدیغی سمند صبا رفتاری رخصتیاب جولان ویمین ویسارنده راست کادکلرینی واصل درکهٔ نیران ایدرك رایات دشمن مرکوز اولان محله قدر واردی اندن رودریك قرالی فیل دیشندن مصنوع وتوانا استرسفید کونلر قوشولمش ملوکانه برعزبه یه راکب ومذهب سرحرنك برنوع حروانی بی وباشنه دخی درهٔ بیضا ایله مزین تاج قرالیتی لابس اولدیغنی کوروب مانند بلای ناکهان لحة البصرده یتشوب قلب قسبسنی سنان جانستانیله خون افشان ویرینی اسفل ترکات نیران ایلدی کندینی تعقیب ایدن لشکر دخی مانند شیرژیان رمهٔ کفاره کیریشوب بروجهله طوغرا. دیلرکه اول مقتلکاهده توده توده قلان عظام اموات نیجه سنه لر هوام وحشراته خوان مبسوط وقرالك فوتیله کافهٔ عسکرك اولوجهله مظهر هزیمت اولمسی باعث انقراض حکومت قوط اولوب موسی بن نصیر قرال مومی الیهك سرمقطوعنی بو مظفریت جلیلهنك تبشیریله جانب خلیفه یه ارسال ایلدی .

ابن نصیر طارقك بروجه محرر وقوعه کلان خدمات مبروره سندن بالذات حصه دار اولمق املنده بولنمش ایسه ده

Sayfa : 23

حالبوکه طارق سفینه‌لری احراق ایتمش وتجهیز قلنان دیکر فرقهٔ دونمادخی ساردنیا وقورسیقه جزیره‌لرینی لاجل الکشف طولاشمقده بولنمش اولدیغندن عودتلرینی انتظاره مجبور اولوب ورودلری آنده اون بیك سواری وسکز بیك پیاده عسکرینی مذکور دونمایه ارکاب ومغرب زمینی اوغلی عبد العزیز اداره‌سنه تسلیم ایلدکدن وطارقه دخی امرینك وصول بولدیغی محلدن ایلرو حرکت ایتیوب اتخاذ اسباب فتح وتسخیرینی کندونك قاوشمسنه تعلیق ایتمسی ضمننده تعلیمات ارسالندنصکره اندلس مملکتنك ساحل غربیسنده برمحله عسکریله وصول ونزوله شتاب ایلدی لکن طارق ومعیتنده بولنان ضابطان سائره وادیٔ لطه‌دن مباعدت برله خیلی ایلرولمش اولدقلرندن وسالف الذکر جولیانوس ایله وقوعبولان مشاوره‌ده اوکارنده فرار ایتمکده اولان عساکر مغلوبه‌یه کسب اتحاد وترکیب سواد ایتمکه میدان ویرلمیوب تعقیب وادراك اولندیغی حالده سهولتله اسپانیا مملکتی کاملاً داخل حوزهٔ تسخیر اوله‌جغنی مرقوم افاده ایتمش وبورأی دلپذیر مستصوب ارباب تدبیر اولمش اولدیغندن غازی طارق عساکرینی اوچ قوله تقسیم ایدوب اثنای راهده تخریب واعتساف مثللو حالات وقوعه کتورلمامسی ویالکز النده سلاح اولوب جرأت مقابله ایدن دشمنه تشهیر اسلحه اولنه‌رق بیهوده قتل نفوس وغارات ایدلمامسی ومعرکه کاهده بولنان غنایمه قناعت اولنمسی وصایاسنی

Sayfa : 24

تنبیه ایدرك تسییر ایلدی اشبو اوج قولدن بری مغیرة الرومی
معیتنده اوله‌رق وادیٔ کبیر نام نهره واروب فوق العاده
جسورانه وشجیعانه حرکتله قرطبه شهرینی ضبطه موفق
اولدی دیکر قول دخی. زید بن کسادی السکسکی معیتیله
بالمسارعه ملقه‌یه والبیره ودیکر بشهرلری استیلا ایلدی اوچنجی
قول ایسه بالنفس طارق اداره‌سنده اوله‌رق مذکور ایکی
فرقه‌نك اورته‌سندن چیقوب رهگذارنده بولنان جهن شهرلرینی
الدقدن صکره بو اوج فرقه رلشدیلر واوکلرڈی صره قرال
رودریك طاقنك بقیة السیوفنی قوالیه‌رق حکومت قوطك
مای تختی اولان طلیطله شهرینی محاصره ایلدیلر شهر مذکور
تاجه نهری اوزرنده واقع اولوب کنکره‌ٔ بروجی طاق آسمان
ایله همدم واطرافی قوی ورصین برصور ایله محصور محکم
اولدیغندن بشقه درونده نفوس کثیر بولندیغی جهتلرله غوائل
محاصره وشدائد مشاجره‌یه مدت مدیده تحمل ایده‌بیلمسی مأمول
ارباب تمییز وعقول ایکن هرطرفدن فرار ایله پك چوق زادکان
قوط برنات جبالندن فرانسه‌یه وبحر ایتالیایه کچمش اولوب
بونلردن شهر طلیطله یه دخالت ایتمش اولنلر دخی مشهودلری
اولان شدت وصولت عربانی وسیل بلا کبی اقوب کلمکده
اولان معسکر موحدینك اوکندن قاچوب قورتلمق امر محال
اولدیغنی جان آجیسیله افاده وحکایه ایلدکلرندن شهر مذکور
خلقنك بتون بتون اذهانی مشوش ومختل وپای مقاومتلری

سست ومتزلزل اولمغله

Sayfa 21

Bu savaşa anılan günün gün doğumunda başlamış, tahminen **bir Müslüman'a dört Hristiyan düştüğü halde, savaş sekiz gün uzadığı için İslâm ordusu zayıf düşerek muharebeden yüzçevirdiği ve İslâm'ın ilerleyişinin tam tersine dönmesi gibi belirtiler baş gösterdiği sırada, Tarık bin Ziyad atının dizginini çekip üzengesinin üzerine çıkarak, yüksek sesle şöyle dedi: "Ey Mağrip topraklarının gazileri!** [sayfa 22] Ey İslâm'ın kahramanları! Nereye gidiyorsunuz? Aymazlık içinde hangi yere kaçmak istersiniz? Zira önünüz düşman ve arkanız deryadır. Size lâzım gelen, vadedilmiş ilâhî zaferi güçlendirmek ve zaten sizde var olan fıtrî cesaretinize güvenerek kararlı olmaktır. Ey süvariler! Benim hareketimi taklit ediniz" deyip bindiği şimşek hızındaki atını sürerek sağında, solunda rast geldiklerini bertaraf etti, ardından **düşmanın sancaklarının bulunduğu** yere kadar vardı.Burada fildişinden yapılı; güçlü, ak katırlar koşulmuş krallık arabasına binmiş olan işlemeli, beyaz tacıyla **kral Rodrik'i gördü.** Bir çırpıda kralın üzerine atılıp, mızrağının başıyla onun canını aldı ve kral cehennemi boyladı. Kendisini takip eden askerler de kükremiş aslanlar gibi küffar sürüsüne girip onları öyle kılıçtan geçirdiler ki savaş meydanında yığılan ölü kemikleri yıllarca zehirli böceklere ve haşeratlara yem oldu. **Kralın bertaraf olmasıyla,** tüm ordu bozguna uğradı. Bu da Kut yönetiminin yok oluşu demekti.

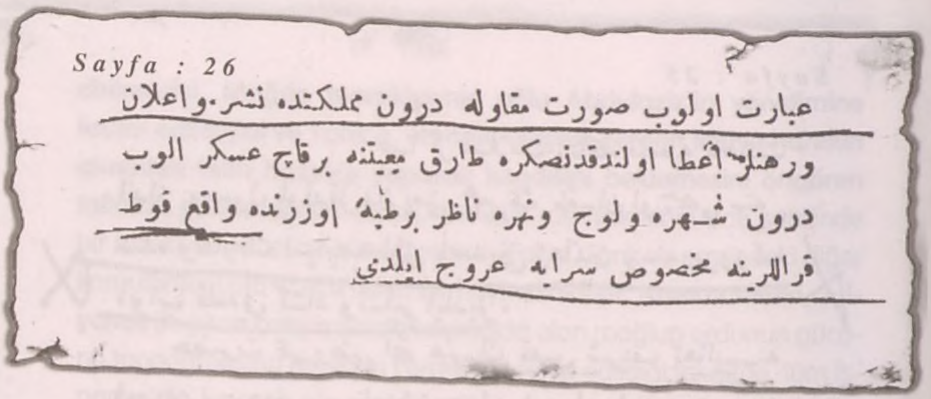
Musa bin Nusayr, bu yüce zaferi müjdelemek için adı geçen kralın kesik başını halifeye gönderdi. İbn Nusayr, Tarık bin Ziyad'ın yukarıda bahsedilen yüce hizmetlerinden nasiplenme ümidini taşıyordu. [sayfa 23] **Oysa Tarık bin Ziyad gemileri yakmış, teçhiz edilen diğer donanma birliğini de Sardunya ve Korsika adalarını keşif için dolaşmakta olduğundan, Musa bin Nusayr, Tarık'ın dönüşünü beklemek zorunda kalmıştı. Musa bin Nusayr dönüşte bin süvari ve sekiz bin piyadenin anılan donanmaya bin-**

dirilmesini, Mağrip topraklarının oğlu Abdulaziz'in yönetimine teslim edildiğini ve Tarık'a, emrinin ulaştığı yerden ileriye hareket etmeden fetih hazırlığı yaparak kendisini beklemesini öngören talimatı gönderdikten sonra, Endülüs memleketinin batı sahilinde bir mevkiye ordusunu konuşlandırdı. Fakat, Tarık ve emrindeki diğer komutanlar Lata Vadisi'nden bir hayli **uzaktılar. Komutanların, Julyanus** ile çıkan çatışmalarda kaçmakta olan mağlup ordunun gücünü toparlamasına meydan vermeden takip edildiği takdirde, tüm İspanya'nın kolayca ele geçirileceğine dair görüşlerine uygun bulan **Gazi Tarık, ordusunu üç kola ayırdı. Yolda tahribat ve zulüm gibi hallerin vuku bulmaması ve yalnız elinde silâhla karşılık verme cüretinde bulunan** düşmana silâhla karşılık verilerek boş yere insan öldürülmemesi ve savaş alanında bulunan ganimetle yetinilmesi **[sayfa 24]** uyarılarında bulunarak ilerledi. Bu **üç koldan biri, Muğiz El-Rûmî'nin** komutasında, Büyük Vadi adlı nehre varıp olağanüstü kahramanca ve cesurca bir manevrayla **Kurtuba** şehrini ele geçirmeyi başardı. Ordunun diğer kolu Zeyd bin Kesâdî El-Keskesi komutasında çabucak Malaka, Albira ve diğer kentleri ele geçirdi. **Üçüncü Kol ise Tarık bin Ziyad'ın komutasında** anılan iki birliğin bulunduğu ara bölgeden çıkıp, güzergâhında bulunan kentleri aldıktan sonra, **bu üç birlik birleşti.** Önleri sıra **Rodrik takımının diğer askerlerini kovalayarak,** Kut yönetiminin **başkenti olan Tulaytila** [Toledo] **şehrini kuşattılar.** Bu kent, **Tace Nehri** üzerinde olup burçları göklere uzanmış, **etrafı güçlü bir sur ile kuşatılmıştır.** Aslında kentin sakinleri başka bölgelere de yayıldığı için kuşatmanın uzun süreceği beklenirken, pek çok Kut yerlisi **Bernat Dağı'ndan Fransa'ya** ve İtalyan Denizi'ne doğru gitti. Sözkonusu Kutlulardan Tulaytila'yı girenler, tanık oldukları Arap heyetini ve sel gibi akıp gelmekte olan İslâm ordusunun elinden kurtulmanın imkânsız olduğunu can havliyle anlattıklarından, söz konusu halkın zihni büsbütün bulandı, direniş güçleri ve cesaretleri kırıldı.

Sayfa : 25

عساکر اسلامك پیشگاه قلعه‌یه دهشت
انداز وصول اولدقلرندن یعنی هجرتك طقسان اوچنجی سنه
سنده وطارقك اسپانیه‌یه ایاق باصدیغی زماندن برسنه مرورنده
ابواب قلعه‌یی کشاد وتسلیم ایلدیلر.

حضرت عمر رضی الله عنهك قدس شریف اهالیسنه
احسان بیوردیغی مساعدات عدلیه اصولی اوزره عمرو بن
العاصك اسکندریه‌یی وموسی بن نصیرك سبته وطنجه‌یی
فتحنده اجرا ایلدکاری حرکات عادله مثلو طارق دخی طلیطله
اهالیسی حقنده هیچ مجبوریت یوغیکن عقد وتنظیم اولنان
شروطنامه موجبنجه ایفای عدالت وملایمت ایدرك شان عدالت
نشان اسلامیانی اشاعه واعلان ایلشدر ذکر اولنان شروطنامه‌نك
احکامی اهالینك جمله‌سی سربستی اوزره قالوب اسیر اولمامق
واستیلان املاکنی ترك ایله دیلدیکی محله نقل واقامت ایده‌بیلمك
وقلانلرك جمله‌سی خانه واملاك وسائره‌سنه کمال امنیت وآسایشله
متصرف بولنمق وجمله‌سی علی السویه تعدیل تسمیه اولنان
ویرکویی اعطایه مجبور اولمق وموجود کلیسالرك ابقاسیله بلا
رخصت یکیدن کلیسا بنا اولنمامق واجرای اصول دینیه‌لرنده
سربست اولوب کندو قوانین ملیه ودینیه‌لریله اداره کندو
حاکملریله رؤیت دعوا قلنمق وفقط ایچلرندن طوعا قبول ایمان
ایدنلره انلرك حکمی جاری اولمامق ودرون شهرده نقد واسلحه
واسب وار ایسه لشکر اسلامه ترك واعطا اولنمق مقالاتندن

Sayfa : 26

عبارت اولوب صورت مقاوله درون مملكتده نشر.واعلان
ورهنلر اعطا اولندقدنصكره طارق معيتنه برقاج عسكر الوب
درون شهره ولوج ونهره ناظر برطبه اوزرنده واقع قوط
قرالرينه مخصوص سرايه عروج ايلدي

Sayfa 25

İslâm askerleri, olağanüstü bir şekilde kalenin önüne geldiklerinden, Hicretin doksanüçüncü yılında, **Tarık bin Ziyad'ın İspanya'ya ayak bastığı tarihten bir yıl sonra, kalenin kapıları teslim alındı.**

Hazreti Ömer (RA)'in Kudüs ahalisine, Ömer bin El-Âs'ın İskenderiye'yi, Musa bin Nusayr'ın da Sebte ve Tanca'yı fethi sırasında, buraların ahalisine gösterdikleri âdil muameleler gibi; Tarık bin Ziyad da hiçbir zorunluluğu yokken, Tulaytila ahalisi hakkında, anlaşma ve şartnameler çıkardı. Bu anlaşmalar gereğince İslâm adaletinin şanını yüceltmiş, bu yerin sakinlerine adil ve yumuşak davranmıştır. Söz konusu şartname ahalinin özgür kalmasını, esir olarak kabul edilmemesini, isteyenlerin serbestçe burada ikâmet edip başka yere intikal edeceğini, kalanların tümünün can ve mal güvenliğinin sağlanmasını ve herkesin eşitçe "ta'dîl" denilen vergiyi vermesini, mevcut kiliselerinin korunup serbestçe dinî görevlerini yerine getirmelerini, kendi ulusal ve dinî yasalarıyla yönetilmelerini, kendi hâkimleri aracılığıyla yargılanmalarını, ancak aralarında gönüllü olarak İslâm'ı kabul edenlerin, onların hukuk organları aracılığıyla yargılanmamalarını, kentte bulunan bütün silâh ve atların İslâm ordusuna teslim edilmesini [sayfa 26] **öngörüyordu.**

Sözkonusu nizamname memleket topraklarında ilân edildikten sonra, Tarık bin Ziyad yanına bir kaç asker alıp bu kentte nehre nazır olan **Kut krallarına ait saraya çıktı.**

Sayfa : 26

بو محلده موجود

بولنان یکرمی بش قرالك تاجلرینی سایر خزائنه ترجیح

وقاعدهٔ نصفت ومعادلت اسلامیه‌یی اعلان وتوضیح ایلشدر.

ابن نصیر بالاده ذکر اولندیغی وجهله ساحل غربه نزول XXX/

ایتدکدنصکره تدارك ایلدیکی خرستیان قلاغوزلریله طارقك

فرقه‌لرینك طوتدیغی طریقك جانب غربیسندن عزیمت و اشبیلیه

یعنی الحالة هذه سویلیا تسمیه اولنان شهر عظیمه مواصلتله مدت

قلیله محاصره ایله فتح.وبعده فرمونه نام شهر مستحکمی ضبط

ایدوب همان بادصرصرکبی لوزیطانیا مملکتنه توجه‌واوراسنی

دخی آورده قبضهٔ تسخیر ایلدکدنصکره‌ینه استرامدور طرفنه عودت

یرله مشهور ومستحکم مریدا یعنی مردا شهرینه وصول بولدی

Sayfa 26

Burada bulunan **yirmi beş kralın taçlarını** hazineye havale etmiş, İslâm'ın adilâne ve insaflı hükmünü ilân etmiştir.

İbn Nusayr, yukarıda belirtildiği gibi batı sahiline indikten sonra, topladığı **Hristiyan klavuzlarıyla** Tarık bin Ziyad'ın gittiği güzergâhın batı yönünden giderek İşbiliyye, yani **şu anda Sevilla denilen büyük kente ulaştı. Kısa bir zaman zarfında kenti kuşatarak fethetti. Ardından Fermune adlı kenti ele geçirerek kasırga gibi Luzitanya memleketine yöneldi. Burayı da ele geçirdikten sonra İstramdor tarafına dönerek meşhur Merida, yani Merda kentine vardı.**

Sayfa : 27

شهر مذکور درونده متوفی
رودریك قرالك زوجه‌سی بر بیجه زادکان قوط ایله قپانمش
وقلعه قپولرینی سد ایله منثبت میدان مقاومت اولمش اولدقلرندن
و هر چند تسلیم اولنمری تکلیف اولندیکده عرض روی
مخالفت ایلدکلرندن ایام محاصره خیلی ممتد اولدی هنکام
محاصره‌ده بهر کون مهاجمه و مقاتله اولنمقده ایکن تسریع ظفر
ضمننده مقدمجه ابن نصیر اوغلی عبدالعزیزی افریقیه‌دن دعوت
ایتمش بولندیغندن مرقوم بو اثناده بر مقدار سواری وتیرانداز
بربر عسکر ایله اردویه مواصلت ایدوب اهالئ قلعه اشبو
امدادی وهمده کندیلرینه مستولی اولان ضعف حالی مشاهده
ایتکله جانب موسایه ایلچیلر ارسال ایلدیلر

Sayfa 27

Anılan kentte can vermiş olan **Kral Rodrik'in** [dul] **karısı,** bir çok Kut soylusuyla birlikte kaleye kapanarak, kale kapısını setlerle kapatıp direnişe geçti. Bir çok kez teslim olmaları teklif edildiyse de teslim olmayı kabul etmediler ve bu yüzden kuşatma bir hayli uzun sürdü. Kuşatma esnasında her gün savaş devam ederken **bir an önce zafer elde etmek amacıyla, daha önce Musa bin Nusayr, oğlu Abdulaziz'i Ifrîkiye'den çağırmıştı. Abdulaziz, bu sırada bir miktar süvariyle ve cesur Berber askerlerle buraya yetişti. Kale sakinleri, hem bu destek, hem de kendilerine egemen olan zayıf durumu görerek, Musa bin Nusayr'a elçiler gönderdiler.**

Sayfa : 28

شهر مذکور ایچون تسلیمدن غیری چاره قالمدیغندن اهالیسنه
ابن نصیر ووت کوسترمدیگ طلیطله اهالیسنك مظهر اولدقلری
مساعدات یونلر حقنده دخی تمامیله اجرا اولنوب

Sayfa 28

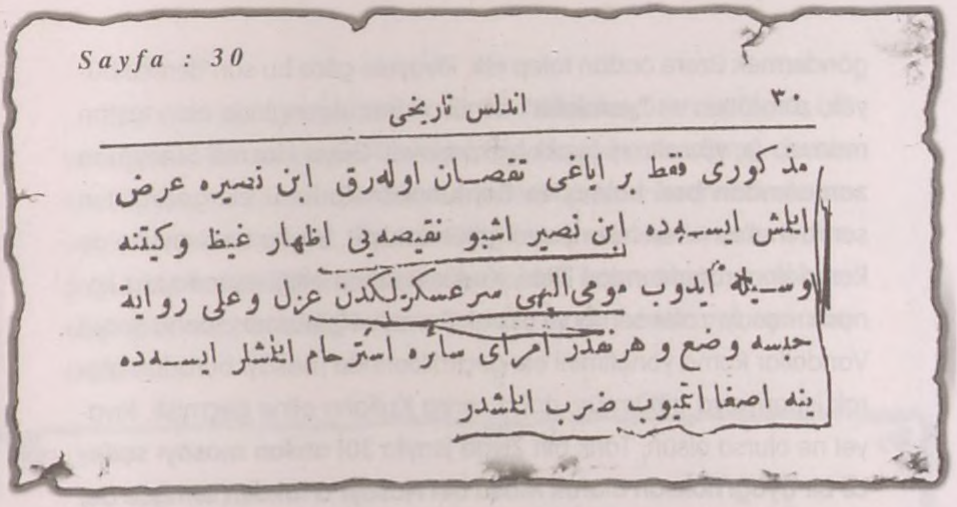
Anılan kent için teslim olmaktan başka çare kalmadığından, İbn Nusayr buranın ahalisine, **Tuleytila sakinlerine** gösterdiği iyi muameleyi esirgemedi.

Sayfa : 28

ورهن اولهرق قرالك زوجه سنی و قاچ زادگانی برابر آلوب
طلیطله شهرینه طوغری توجیه وجههٔ عزیمت و بولده تصادف
ایلدیکی نیچه مواقع محصونه یی بلا تعب و مشقت داخل قبضهٔ
حکومت ایلیوب بر یاندن دخی مسلمانلرك اسپانیایه ورودی
اهالیسنی قتل واسیر ایتمك ویاخود اراضی و مزارعنی تخریب
ایله اجرای خسارت واموال واشیالرینی غصب وغارت ایتمك
مقصدیله منی اولیوب انجق مقابله ومقاومتده اصرار ایدن
ایلیانلرایله مقابله ومحاربه ایتمك ایچون اولدیغنی اعلان ایلدردی
بر طرفدن طارق دخی قسطل نام دیگر قشتاله مملکتنی کاملا

Sayfa : 29

زیر تصرفنه الدقدنصکره موسی ابن نصیری طلبیره نام محله
قیمر استقباله کلوب مشارالیهك مقدم وقوعبولان امریه امتثال
ایده‌مامك مجبوریتنده بولندیغی انجق توسیع شان و شوکت
اسلام ایچون اولدیغنی کال تواضع واحترام ایله عرض وبیان
ایلمش اسپه‌ده طارقك بونجه غزوات و فتوحات ایله قزانمش
اولدیغی نام وشان والیء مشارالیه ابن نصیرك شان و شهرتنه
نوعاکسیر ارات ایلیه‌جکی ملاحظه‌سنه مبنی طارقه حسن
معامله‌یی دریغ ایلدی حتی نقل اولندیغنه کوره ابن نصیر
طلیطله‌یه واصل اولدقده قصره یعنی سرایه کیدوب مدینهٔ
سلنی نام شهردن طارقك المش اولدیغی مائدهٔ سلیمانی تسمیه
اولنان مشهور وغایت قیمتلو طبله‌یی خلیفه‌یه ارسال ایلمك
اوزره طارقدن طلب ایلدی اشبو طبله علی‌روایة غایت بیوك
زمرددن و یاملاکیت دینلان زمرد رنکنده اولان طاشدن
معمول و اوچیوز التمش اپاقلی اولوب کویا حضرت سلیمان
زمانندبرو قالمش و بخت النصر قدس شریفی ضبط ایلدکدن
صکره بر تقریب اسپانیایه کتورلمش ایدی و بر روایتده دخی
رومایه ایمپراطورلرندن تیتوس نام ایمپراطور قدس شریفی تخریب
ایلدیکده مذکور طبله‌یی علامت ظفر اولهرق رومانک شهرینه
کتوروب بعده قوم واندال رومایه حکومتنی استیلا ایلدکلرنده
انی شهر مذکوردن اخذ ایدرك اسپانیایه کتورمش وبالاخره
قوط طائفه‌سی النده قالمش ایدی هر نه حال ایسه طارق طبله

Sayfa : 30

٣٠ اندلس تاریخی

مذکوری فقط بر اياغی تقصان اوله‌رق ابن نصيره عرض
ايلش ايسه‌ده ابن نصير اشبو نقيصه‌يی اظهار غيظ وكيتنه
وسيله ايدوب مومی‌اليهی سرعسكرلكدن عزل وعلی روايه
حبسه وضع و هرنقدر امرای ساره استرحام ايلشلر ايسه‌ده
ينه اصغا ايتيوب ضرب ايلشدر

Sayfa 28

[İbn Nusayr] rehin olarak **kralın karısıyla birlikte bir kaç soylu kişiyi alıp Tulaytila şehrine doğru yöneldi.** Bir taraftan güzergâhında bulunan bir çok kaleyi ele geçirirken, öte yandan Müslümanların İspanya'ya gelişinin, **İspanyalıları katletmek ya da esir almak, mallarını gaspetmek, tarım alanlarını tahrip etmek amacını gütmediğini, ancak savaşın fetihlerine karşı duracak kişilere yönelik olduğunu ilân ediyordu.** Öte yandan Tarık bin Ziyad, **Kastel ya da Kaştale** [Castilla] memleketini tamamen **[sayfa 29]** ele geçirdikten sonra, **Musa bin Nusayr'ı Talbir'e kadar karşılamaya gelip, onun daha önce verdiği emrine uymamak zorunda kaldığını, ancak bunun İslâm'ın şanını yaymak amacıyla yerine getirilemediğini, son derece mütavazi ve saygılı bir üslupla anlatmışsa da, Tarık'ın bunca savaş ve fetihle kazanmış olduğu şöhretinin anılan İbn Nusayr'ın şan ve şöhretini gölgede bırakacağı düşüncesiyle, Tarık'a iyi muamele esirgendi.** Hatta rivayet edildiğine göre İbn Nusayr, Tulaytila'ya vardığında, saraya gidip Tarık'ın Seli adlı kentten almış olduğu "Süleyman'ın Sofrası" adlı çok değerli, ünlü **masayı** Halife'ye

göndermek üzere ondan talep etti. Rivayete göre bu son derece büyük, zümrütten ve **"yamlakit"** denilen zümrüt renginde olan taştan mamul, üç yüz altmış ayaklı bir masaydı. **Güya Hazreti Süleyman zamanından beri kalmış ve Bahtunnasr** Kudüs'ü ele geçirdikten sonra muhtemelen İspanya'ya götürülmüştü. Başka bir rivayette de Roma İmparatorlarından Titos, Kudüs'ü tahrip ettiği esnada söz konusu masayı zafer sembolü olarak Roma'ya götürmüş, daha sonra Vandallar Roma yönetimini ele geçirdiklerinde masayı buradan alarak İspanya'ya götürmüş, daha sonra Kutların eline geçmişti. Rivayet ne olursa olsun, Tarık bin Ziyad [sayfa 30] **anılan masayı sadece bir ayağı noksan olarak Musa bin Nusayr'a takdim etmişse de, İbn Nusayr bu eksikliği bahane ederek Tarık bin Ziyad'ı başkomutanlıktan azletmiştir. Bir rivayete göre de onu hapsetmiş, her ne kadar emirler araya girmişlerse de dinlemeyip onu dövmüştür.**

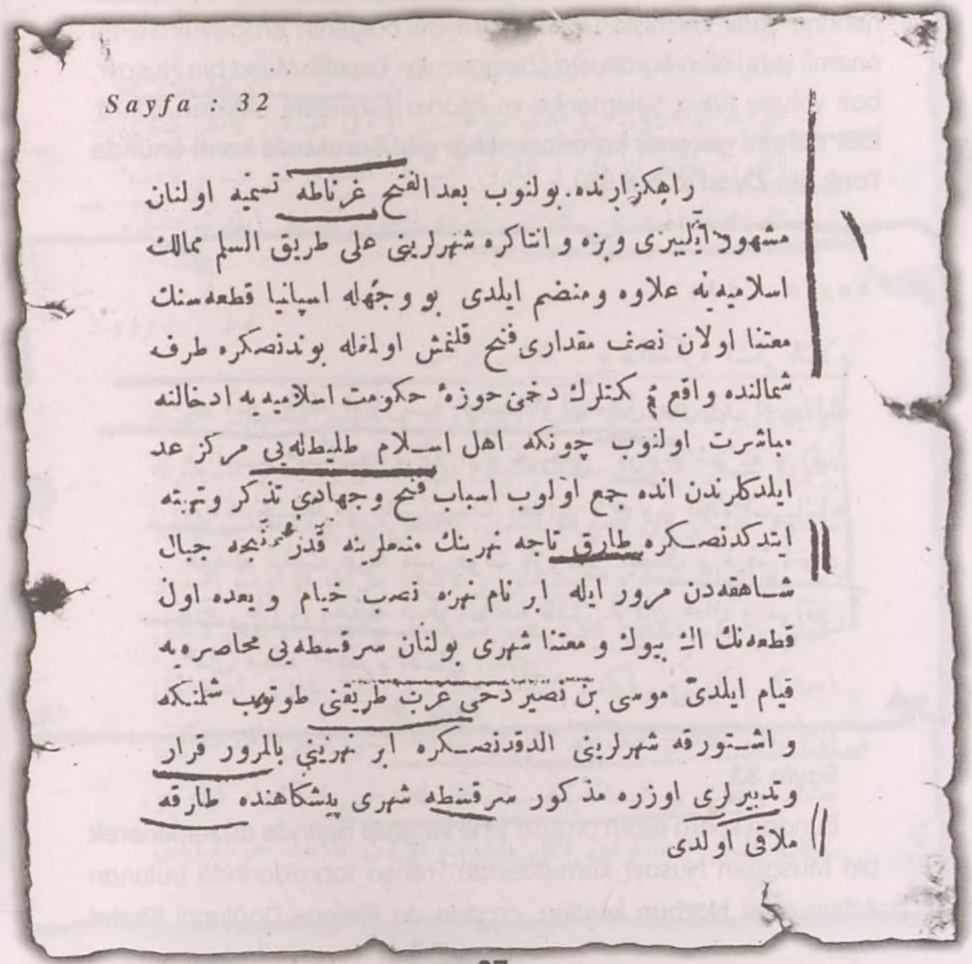
Sayfa : 30

طرف خليفه دن

يازيلان توبخنامه اوزرينه ابن نصير كندوسنى طوپلايوب
طارق ايله علنا مصالحه ومصافحه ايتمكله جمله امرا وعساكر
اسلاميه فرحناك و شادمان اولديلر بو ايكى ذات عاليقدرك
بينده وقوعبولمش اولان برودت محاسدهٔ شان مظفريتدن
نشأت ايتمش بر حالت اولديغى كبى قبيله وجنسيت داعيهٔ
قديمه سندن دخى تولد ايلمسى محتملدر .

Sayfa 30

Halife tarafından **yazılan kınama mektubu** üzerine Musa bin Nusayr, kendisini toplayıp Tarık bin Ziyad'la açıkça barışmış, onunla tokalaşmış, bu durum tüm İslâm emirleri, komutanları nezdinde sevinçlere vesile olmuştur. **Bu iki değerli zatın arasında vuku bulan soğukluk, zaferin onurunu paylaşmaktan kaynaklanmış olabileceği gibi, eski kabilecilik ve soy anlayışı da bunda rol oynamış olabilir.**

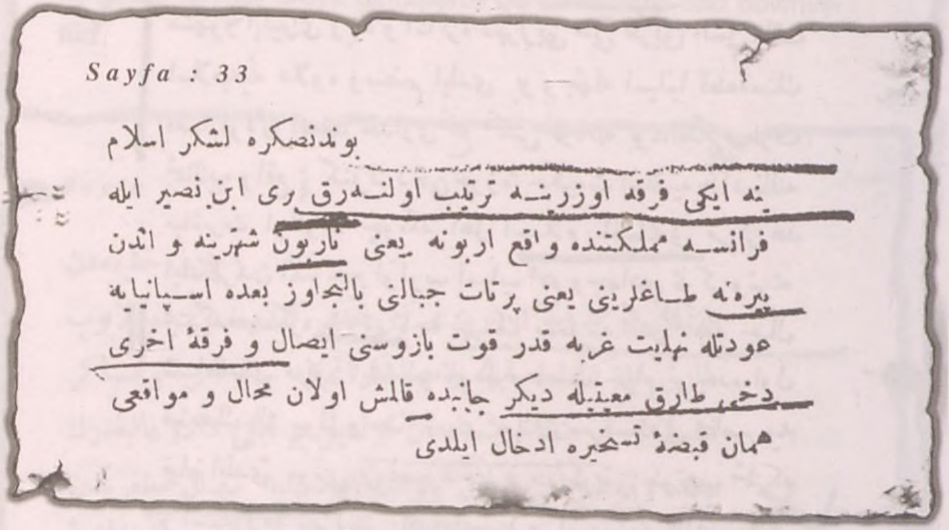

Sayfa : 32

راهکزارنده. بولنوب بعد الفتح غرناطه تسمیه اولنان
مشهور ایلیری وبزه و اتاکره شهرلرینی علی طریق السلم ممالك
اسلامیه یه علاوه ومنضم ایلدی بو وجهله اسپانیا قطعه سنك
معتنا اولان نصف مقداری فتح قلنمش اولمغله بوندنصکره طرف
شمالنده واقع ثم کنتلك دخی حوزهٔ حکومت اسلامیه یه ادخالنه
مباشرت اولنوب چونکه اهل اسلام طلیطله یی مرکز عد
ایلدکلرندن انده جمع اولوب اسباب فتح وجهادی تذکر وتوبته
ایتدکدنصکره طارق تاجه نهرینك منعطفینه قدر تنجه جبال
شاهقه دن مرور ایله ابر نام نهره نصب خیام و بعده اول
قطعه نك الك بیوك و معتنا شهری بولنان سرقسطه یی محاصره یه
قیام ایلدی موسی بن نصیر دخی عرب طریقنی طوتوب شلنکه
و اشتورقه شهرلرینی الدقدنصکره ابر نهرینی بالمرور قرار
وتدبیرلری اوزره مذکور سرقسطه شهری پیشکاهنده طارقه
ملاقی اولدی

Sayfa 32

[Musa bin Nusayr'ın oğlu Abdulaziz], **güzergâhında bulunan ve fetihten sonra Gırnata** [Granada] **olarak adlandırılan meşhur İlibri, Bezze ve Antakra şehirlerini barış yoluyla İslâm topraklarına kattı. Bu şekilde İspanya bölgesinin yarısı fethedilmiş, bölgenin kuzeyinde bulunan toprakların İslâm'ın egemenliğine alınmasına başlanmıştı. Zira Müslümanlar, Tulaytila'yı merkez edinip burada fetih ve cihat hazırlıklarını yaptıktan sonra, Tarık bin Ziyad, Tace Nehri'nin doğduğu yerlere kadar** bir çok görkemli dağı aşmış, İber nehrine çadır dikmişti. Daha sonra bu bölgenin en büyük ve en önemli şehri olan Sarakusta [Zaragoza]'yı kuşattı. Musa bin Nusayr, batı yolunu tutup Şelemenke ve İştorka şehirlerini aldıktan sonra, **İber nehrini geçerek kararlaştırıldığı gibi Sarakusta kenti önünde Tarık bin Ziyad'la buluştu.**

Sayfa : 33

بوندنصکره لشکر اسلام
یه ایکی فرقه اوزرینه ترتیب اولنه‌رق ری ابن نصیر ایله
فرانسه مملکتنده واقع اربونه یعنی ناربون شهرینه و اندن
بیرونه طاغلرینی یعنی پرتات جبالنی بالتجاوز بعده اسپانیایه
عودتله نهایت غربه قدر قوت بازوسنی ایصال و فرقهٔ اخری
دخی طارق معیتیله دیکر جانبده قالمش اولان محال و مواقعی
همان قبضهٔ تسخیره ادخال ایلدی

Sayfa 33

Bundan sonra İslâm ordusu **yine iki grup halinde düzenlenerek** biri Musa bin Nusayr komutasında Fransa topraklarında bulunan Arbun, yani **Narbun** kentine, oradan da Pirenne Dağlarını (Pertat

Dağlarını) geçerek İspanya'ya döndü. Böylece Batı'ya kadar gücünü gösterdi. **Diğer ordu grubu ise Tarık bin Ziyad komutasında,** diğer tarafta kalmış olan yerleri ele geçirdi.

Sayfa : 33

لكن ابرالزنده مقدمجه تحدث ايدن تضاد و اختلاف بتون
بتون مبدل صلح وصلاح اوله‌يوب و ابن نصير دخى رمقتضاى
❁ بيت ❁ ادمى پير جوشد حرص جوان ميكردر ❁ خواب
دروقت سحر كاه كرآن ميكر در ❁ كتدكجه حرص پيريسى
متزايد اوله‌رق غزواتدن حاصل اولان غنائمى كاملا كندى
ايچون حفظ ايلكده و طارق اسه اصول شرعيه و قاعدهٔ
حربيه اوزره خمس غنائمى خليفه ايچون تفريق ايلدكدنصكره

Sayfa : 34

باقيسنى جمله عسكر ظفر اثره توزيع و تقسيم ايلديكى جهتله
بتون عسكر كندوسنك مجلوبى اولمقده اولوب بو سببله
ادارهٔ عسكر ابن نصيرك الندن چيقمش كبى بولنديغندن والىء
مشارالبهك حقد و حسدى بر قاتدها متزايد اولوب اشبو
نفاق و عدم اتفاق كيفيتى سمع خليفه‌يه واصل اولمغين لاجل
اعاكه ايكيسنىء برلكده شامه جلب و ابتدا طارق استنطاق
اولندقده اعلان كلمة الله ايچون ميدانه كتوردىكى خدمتلرينى
تعداد وعفت و استقامتنه حال فقريله دخى استشهاد ايله بو
حالك يالكز مسلمانلردن دكل مغلوب اولان طائفه خرستيانلردن

Sayfa : 34

دخی تحقیق وسؤال اولنمسنی واکرچه انلر یله برکونه غدر
وظلم ایله تهمتی تحقیق ایدرایسه حقنده اجرای مجازات اولنمسنی
ایراد ایتمکله تبریهٔ ذمت ایلش ومومی الیه نصیر ایسه قرطبه
وطلیطله واشبیلیه ده جمع وادخار ایلدیکی اموال واشیایی
عوده تنده استصحاب وزهن طریقیله المش اولدیغی دریوز عدد
زادکانی دخی کندوسیله همرکاب ایلدیکندن شامه طارقدن
صکره تاریخ هجرتك طقسان التنجی سنه سنده وصول بولمش
ایدی بونلر حضور خلیفه ده محاکمه اولنوب معهود مائده
مسئله سی میدانه قونلدقده طارق برتقریب افراز وکتم ایلدیکی
بر عدد ایاغی حضور خلیفه یه عرض ایله اشبو یادکار عهد
قدیم اولان صغرهٔ کرانبهایی اله کچورن موسی اولمیوب بلکه
کندوسی اولدیغنی اثبات ایلدی بوارالق ولیدك وفاتی وبرادری

Sayfa : 35

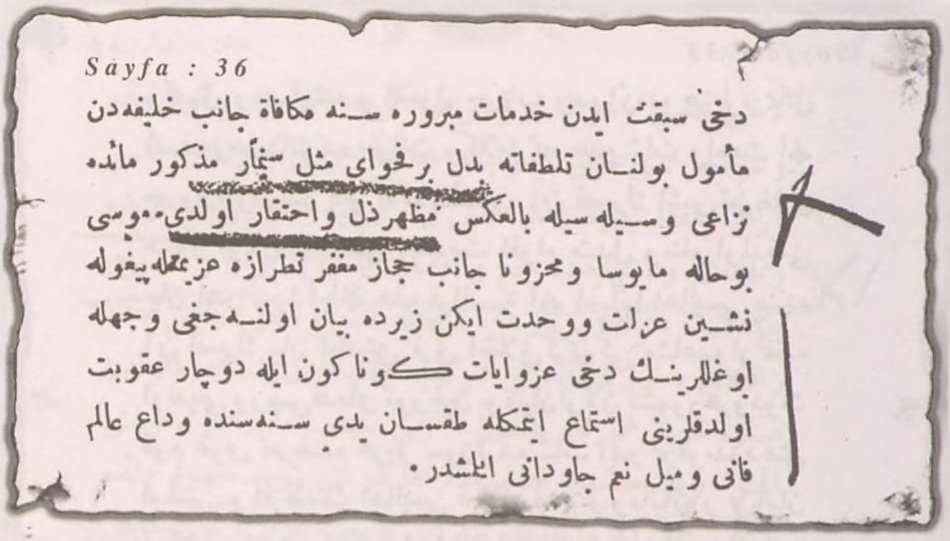
سلیمان عبدالملکك سریر خلافته جلوسی وقوعبولوب خلیفه
سلیمان اسپانیا اهالیسنك احوالندن سؤال ایتمکله ابن نصیر
جوابنده اندلسك اهالیسی درون قلعه ده ارسلان کبی جسور
علی طبعی اوزرنده قره قوش کبی سریع المرور واووه لرده
جبانت ایله نسبه شبیه وطاغلق یرلرده دخی کچی کبی جری
وخفیف آدملر دردیمه سیله تکرار خلیفه طرفندن اهالیٔ ممالك
افرنج وبربردن سؤال اولندقده ابن نصیر جوابنده طائفهٔ
افرنج جسور الهجوم وشدید الفرار وبربرلر دخی شکل وشمائل

Sayfa : 35

وتحمل وجسارتده و اصول حروب وسائره‌ده عربلره مماثل
ایسه‌لرده ذاتلرنده خیانت وکلاملرنده عدم ثبات وامنیت ایله
معروف برقومدر دیو افاده ایلمشدر ابن نصیرك اشبو تعریفلری
مرور ازمان ایله خلق وطبیعت اقوام متبدل ومتغیر اولدیغنی
بیان ایدر زیرا الحالة هذه فرانسه ایله اسپانیا اهالیسی بیننده
ابن نصیرك بیان ایلدیکی فرق اخلاق کرکی کبی مشاهده اولنمقده
اولدیغی ورئیس قدمای مورخین یونانیان اولان مشهور هرودوت
قوم عربی تعریفنده عربلر سوزلرنده ثبات ایدر برقومدردیمش
اولمسی و افریقه‌نك اهالیسی دخی قدیم رومانیان و یونانیان
زمانلرنده ثبات وامنیتسزلك ایله مشهور اولوب الآن بوحالده
کورنمسی ابن نصیرك کلامنی مؤید در بورالری ذکردن مراد
ابن نصیرك اهل حرب اولدقدن بشقه نصل نکته بین برآدم
بولندیغنی تعریفدن عبارت اولوب لکن نه‌چاره‌که هرعصرده

Sayfa : 36

جزئی سببلر ایله اجرای اغراض وارتکاب اعتراض وقوعه
کلمك آیین دیرین عالم کون وفساد اولوب بوسببله نامدار جهان
اوله بیله جك نجبه ذاتلر مفطور جبلت انسانیه اولان بلیهٔ بغض
وعداوت ایله تلف وخدنك طعن وحسدهٔ هدف اوله کلدکاری
مثلوٰ اون ایکی دفعه ارتداد ایتمش اولان قبائل بربریه‌یی یمن
شرف قدومیله‌م حضیض درکهٔ کفر وضلالدن زروهٔ بالای
رشد هدایه اصعاد ایدن غیرتکش دین مبین پیغمبری وفاتح
اقالیم اندلس وبربری مردلیربی نظیر یعنی موسی بن مصیر

Sayfa : 36

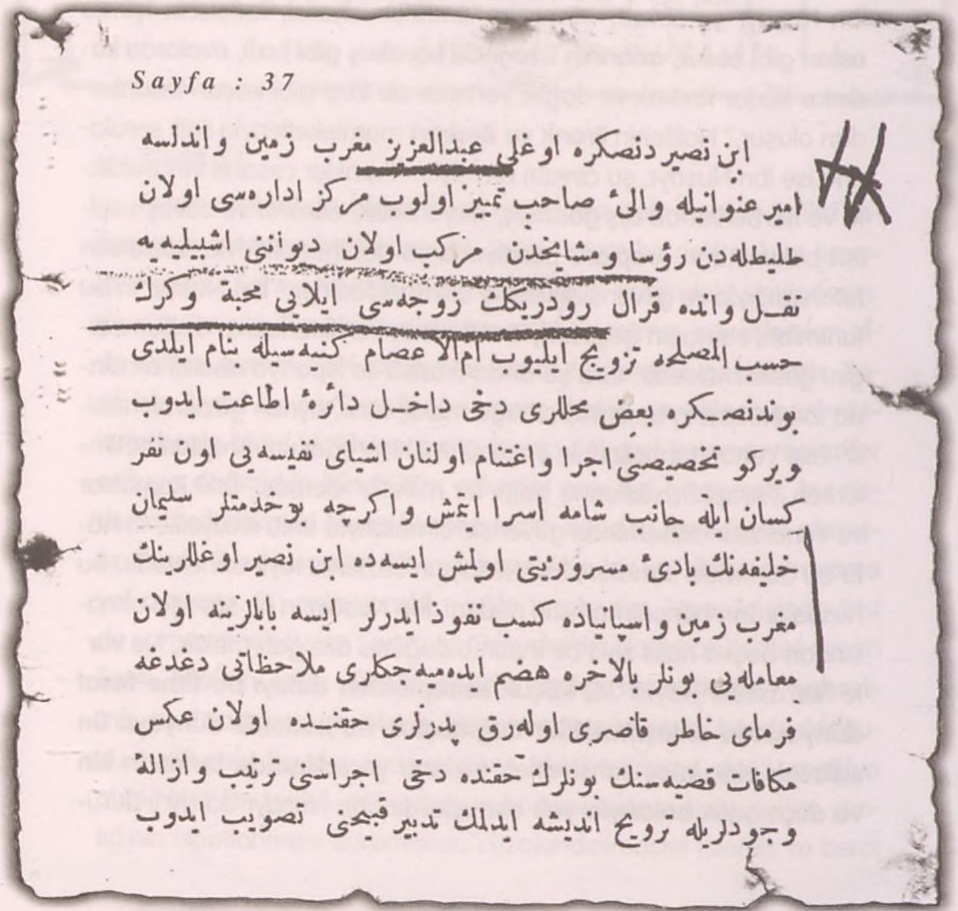
دخی سبقت ایدن خدمات مبروره سنه مکافاة جانب خلیفه‌دن
مأمول بولنان تلطفاته بدل برخوای مثل سنمار مذکور مائده
نزاعی وسیله سیله بالعکس مظهر ذل واحتقار اولدی. موسی
بوحاله مایوسا ومحزونا جانب حجاز مغفر تطرازه عزیمله یغوله
نشین عزلت ووحدت ایکن زیرده بیان اولنه جغی وجهله
اوغللرینك دخی عزوایات کونا کون ایله دوچار عقوبت
اولدقلرینی استماع ایتمکله طقسان یدی سنه‌سنده وداع عالم
فانی ومیل نعم جاودانی ایلشدر.

Sayfa 33

Fakat aralarında daha önce meydana gelmiş olan ihtilâf tamamıyla ortadan kalkmamıştır. "Yaşlı adam bir delikanlının hırsıyla kaynar / Seher vaktinin uykusu ağır olur" şeklindeki şiir ifadesinde olduğu gibi, **İbn Nusayr'ın hırsı arttıkça artmış, savaşlardan elde edilen ganimetleri tamamen kendi zimmetine geçirmiştir. Tarık bin Ziyad ise şer'î usuller ve savaş ilkeleri gereğince ganimetlerin beşte birini Halife'ye ayırıp** [sayfa 34] **geri kalanını muzaffer orduya dağıtıldığı için bütün askerler ona ilgi göstermiş, bu nedenle ordu idaresi Musa bin Nusayr'ın elinden neredeyse çıkmıştır. Bu da İbn Nusayr'ın öfke ve hasedinin bir kat daha artmasına yol açmıştır.** Bu anlaşmazlık, Halife tarafından öğrenildiğinde ikisi de yargılanmak üzere Şam'a çağrılmışlardır. İlk olarak ifadesi alınan Tarık, **Allah'ın adını yüceltmek için yaptığı hizmetlerden bahsetmiş, mal varlığından yoksun oluşunun bunun en iyi kanıtı** olduğunu belirterek, bu durumun sadece Müslümanlara değil, mağlup olan Hristiyan topluluğuna da sorulmasını talep ederek zulüm yaptığının ispatlanması durumunda cezalandırılmasını istemiş ve berat

etmiştir. **İbn Nusayr ise Kurtuba, Tulaytila ve İşbiliyye'de topladığı mal, eşya** ve rehin yoluyla almış olduğu dörtyüz soyluyla birlikte yola çıktığı için Şam'a, Tarık'tan sonra hicrî doksan altı yılında varmıştır. İkisi de halifenin huzurunda yargılandığı sırada, daha önce bahsi geçen masa meselesinden bahsedildiğinde, **Tarık masanın önceden yanında saklamış olduğu bir ayağını Halife'ye göstermiş, bu değerli masayı ele geçirenin İbn Nusayr değil, kendisi olduğunu ispatlamıştır.** Bu arada Velid vefat etmiş ve kardeşi [sayfa 35] **Suleyman Abdulmelik** halifelik tahtına oturmuştur. Halife Süleyman, İbn Nusayr'a İspanyalıların nasıl insanlar olduklarını sormuş, İbn Nusayr şu cevabı vermiştir: **"Endülüs ahalisi, kalelerin içinde aslan gibi cesur, atlarının üzerinde karakuş gibi hızlı,** ovalarda kadınlar kadar korkak ve dağlık yerlerde de keçi gibi kaçan insanlardan oluşur." Halifenin **Frenk ve Berberî** memleketleriyle ilgili sorularına ise İbn Nusayr, şu cevabı vermiştir: "Frenkler cesaret ve çeviklikte ve Berberîler de dış görünüş, dayanıklılık, cesaret ve savaş usulleri bakımından Araplara benziyorlarsa da, ihanetleriyle, sözlerinin tutarsızlığıyla ve güvensizlikleriyle bilinmektedirler." İbn Nusayr'ın bu tanımları, zamanın geçmesiyle milletlerin karakterlerinin değişmediğini göstermektedir. Zira şu anda Fransa ile İspanya ahalisi arasında İbn Nusayr'ın belirtmiş olduğu mizaç farkı, aynen gözlemlenebilir. Eski Yunan tarihçilerinin öncüsü ünlü Herodot'un, Arapları betimlerken, "Araplar, sözlerine bağlı bir millettir" demesi, Eski Romalılar ve Yunanlılar döneminde güvensiz olmalarıyla ünlü Ifrîkiyelilerin hâlâ bu durumda olmaları, İbn Nusayr'ın sözlerini teyit etmektedir. Bu hususlardan bahsetmemizin nedeni, İbn Nusayr'ın bir savaşçı olmasından başka nasıl zeki bir insan olduğunu dile getirmektir. Ne var ki her asırda [sayfa 36] **küçük sebeplerden dolayı bu fitne fesat dünyasında anlaşmazlıklar doğmuştur. Bu nedenle dünyaya ün salacak olan nice şahsiyetler, insanın yaradılışında bulunan kin ve düşmanlık belasıyla yok olmuşlardır.** İbn Nusayr da aynı duru-

mu yaşamıştır. On iki defa dinden dönmüş olan Berberî kabilelerini, küfür ve sapkınlıktan kurtarıp hidayet derecesine yükselten İslâm mücadelecisi, Endülüs ve Berberî bölgelerinin fatihi, eşsiz yiğit Musa bin Nusayr da, **Sinnimâr efsanesindeki olay gibi,** Halife tarafından ödüllendirilmek yerine, söz konusu masa meselesi yüzünden, aksine **küçük duruma düştü. Musa, üzgün ve umutsuz bir halde Hicaz'a doğru Tatraz'a gidip kabuğuna çekilmiş bir hayat yaşadığı sırada, oğullarının da aşağıda anlatılacağı gibi aynı akibete uğradıklarını haber alarak** [Hicrî] **doksan yedi yılında şu fânî dünyaya veda etti.**

Sayfa : 37

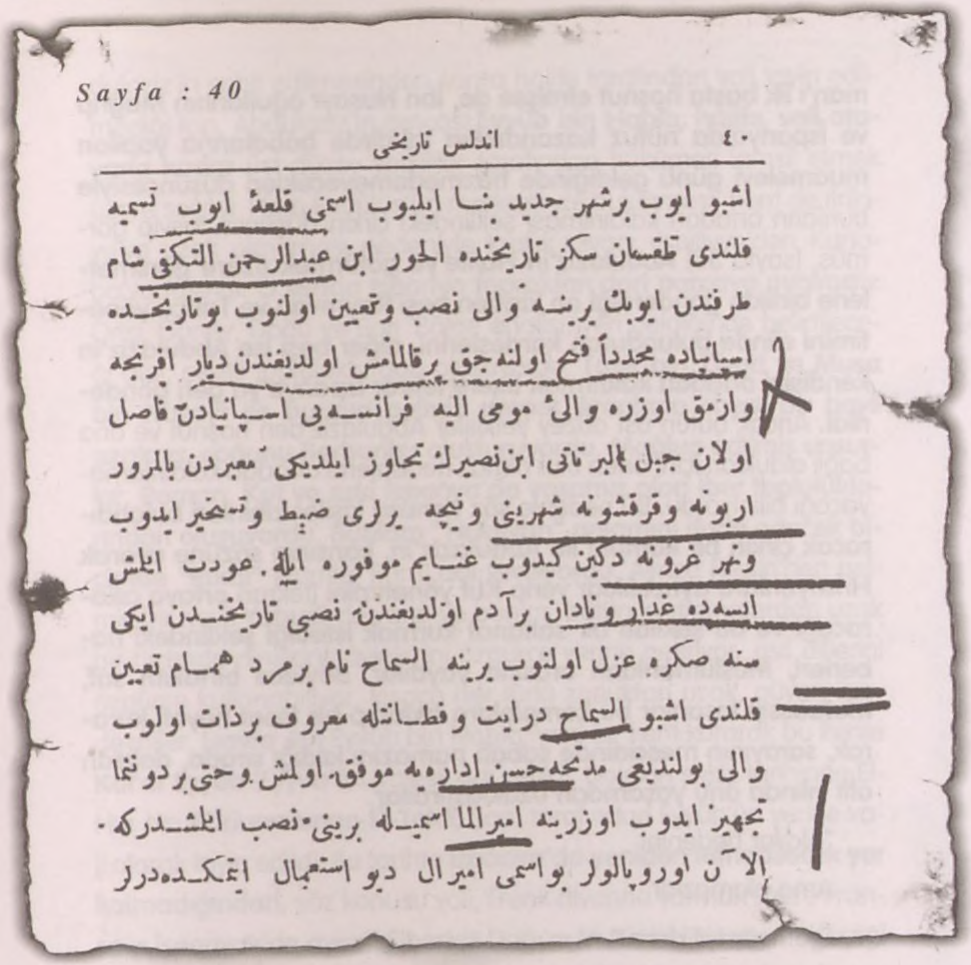
ابن نصیر دنصکره اوغلی عبدالعزیز مغرب زمین واندلسه
امیر عنوانیله والیٔ صاحب تمیز اولوب مرکز اداره‌سی اولان
طلیطله‌دن رؤسا ومشایخدن مرکب اولان دیوانینی اشبیلیه‌یه
نقل واندہ قرال رودریگك زوجه‌سی ایلابی محبة وکرك
حسب المصلحه تزویج ایلیوب ام الاعصام کنیه‌سیله بنام ایلدی
بوندنصکره بعض محللری دخی داخل دائرهٔ اطاعت ایدوب
ویرکو تخصیصنی اجرا واغتنام اولنان اشیای نفیسه‌یی اون نفر
کسان ایله جانب شامه اسرا ایتمش واکرچه بوخدمتلر سلیمان
خلیفه‌نك بادیٔ مسروریتی اولمش ایسه‌ده ابن نصیر اوغللرینك
مغرب زمین واسپانیاده کسب نفوذ ایدرلر ایسه بابالرینه اولان
معامله‌یی بونلر بالاخره هضم ایده‌میه‌جکلری ملاحظاتی دغدغه
فرمای خاطر قاصری اوله‌رق پدرلری حقنده اولان عکس
مکافات قضیه‌سنك بونلرك حقنده دخی اجراسنی ترتیب وازالهٔ
وجودلریله ترویج اندیشه ایدلك تدبیر قبیحنی تصویب ایدوب

تقدیم اولنان پیشکشلر ایله برابر کلان مذکور اون کشیدن بشنی عبدالعزیزك قیروان ایله طنجه اداره سنه مأمور اولان برادرلرینی ودیکر بش نفریني دخی عبدالعزیزك کندوسنی تلف وازاله ایتمك تعلیماتیله اسپانیایه اعاده واعزام ایلدی لکن بالجمله رؤسا ومشایخ سائره کندوسندن خشنود ودلشاد وامرینه مطیع ومنقاد بولنمریله عبدالعزیزك تلفی اولور اولمز صورتله ممکن اولهمیه جقندن اذهانی بوزاجق برطریق فساده سلوك ایله عبدالعزیز زوجه سنك سوزینه فریفته اولهرق خرستیانلری التزام ایله قوط حکومتنی میدانه چیقارمغه جغی وبو سببله نائل حکومت وسلطنت اولمق اعتقادنده بولندیغی حوادثنی مرقومله بین الاسلام نشر ایتمکله اجرای مافی الضمیره یولله اچیله رق برطاقم ساده دلان متعصبین دخی آکا ذیب مذکوره یه الدانوب عقد انجمن فساد وعبدالعزیزی سرایندہ کائن مسجدنده ادای صلوة فجر ایدر ایکن طقسان التی سنه سی منصب حیاتدن طرد وابعاد ایلدیلر ❊ بیت ❊ لئن غیبوا جثمانه لم یغیبوا ❊ مکارمه اللاتی الی الحشر تذکر

سزا اوار تعجبدر که بووقعه دن تخمیناً قرق ایکی سنه صکره اول خلفای عباسیه اولان سفاح حکومت امویه یی پازده قهر واضمحلال وآخر خلفای امویه اولان مروان ثانی یی اقرباسیله عرضهٔ تیغ غدر ونکال ایلدیکنده بونلردن بری یعنی عبدالرحمن بن معاویه بن هشام بن عبدالملك برتقریب ایله

Sayfa : 39

تخلیص کریبان جان وزخم خوردهٔ غدر سلیمان اولان ابن نصیر ایله اوغللرینك فتح ایلدیکی حطهٔ اندلسی کندوسنه دارلامان ایدرك محلنده تحریر قلنه جغنی وجهله انده برحکومت جدیدهٔ امویه تشکیل ایلشدر هرنه ایسه سالف الذکر عبدالعزیزك شهادتندن صکره خلیفه طرفندن والیٔ مخصوص کله مدیکنه مبنی متوفی عبدالعزیزك عمی ایوب بن حبیب تصدیق خلیفه به قدر رؤسا ومشایخ طرفندن مقام حکومتده بولنمق اوزره تنسیب اولنوب هم وسط اندلسده بولنمق وهمده افریقه دن بعید اولمامق اوزره دیوان مملکت اشبیلیه دن قرطبه یه نقل اولندی اول اثناده اسپانیا مملکتی درت قطعه به تقسیم اولنوب الحوف القبله الشرق الغرب اسملرمی تسمیه قلندی اما اهالیٔ مملکت محللرنده برتفصیل بیان اولنه جغنی وجهله اقوام مختلفه دن مرکب اولهرق طارق وموسی ایله کلمش اولنلردن صحیح النسب عرب پك آزاولوب اکثریسی بربری ایدی اهالیٔ مغلوبه دخی رومان وقوط وقدیم اسپانیاده متمکن اولان عبرقوملرندن عبارت اولوب بونلرك جمله سنه خرستیان معناسنی مفید اولهرق رومی اطلاق اولندی وبونلردن بشقه دخی فلسطیندن کلمش خیلی یهودی دخی موجوداولوب بونلرك جمله سی قیودرق واسارتدن آزاده واصول دین وآیینلرینك اجراسنده وعادات قدیمه والسنهٔ اصلیه لرینك استعمالی امرنده والحاصل هربرحال وکارده علایق اضطرار وصعوبتدن مأمون وساده ایدیلر

Sayfa : 40

٤٠ اندلس تاریخی

اشبو ایوب برشهر جدید بنا ایلیوب اسمی قلعهٔ ایوب تسمیه
قلندی طقسمان سکز تاریخنده الحور ابن عبدالرحمن التکفی شام
طرفندن ایوبك یرینه والی نصب وتعیین اولنوب بوتاریخده
اسپانیاده مجدداً فتح اولنه‌جق برقلماش اولدیغندن دیار افرنجه
وارمق اوزره والیٔ مومی الیه فرانسه‌یی اسپانیادن فاصل
اولان جبل البرتاتی ابن‌نصیرك تجاوز ایلدیکی معبردن بالمرور
اربونه وقرقشونه شهرینی ونیجه یرلری ضبط وتسخیر ایدوب
ونهر غرونه دکین کیدوب غنایم موفوره ایله عودت ایلش
ایسه‌ده غدار ونادان برآدم اولدیغندن نصبی تاریخندن ایکی
سنه صکره عزل اولنوب یرینه السماح نام برمرد همام تعیین
قلندی اشبو السماح درایت وفطانتله معروف برذات اولوب
والی بولندیغی مدتجه حسن اداره‌یه موفق اولمش وحتی بردونما
تجهیز ایدوب اوزرینه امیرالما اسمیله برینی نصب ایلشدرکه
الآن اوروپالولر بواسمی امیرال دیو استعمال ایتمکده‌درلر

Sayfa 37

İbn Nusayr'dan sonra oğlu **Abdulaziz,** "Mağrip ve Edülüs'e emir" ünvanıyla ayrıcalıklı bir vali haline geldi. Üst düzey yetkililerden oluşan divanını, idare merkezi olan Tulaytila [Toledo]'dan İşbiliyye [Sevilla]'ye taşıdı. Burada **Kral Rodrik'in** [dul] **karısı İla ile hem sevdiği için** hem de maslahat gereği evlenerek onu Umm El-A'sâm [Ruh Temizliğinin Annesi] künyesi ile çağırdı. Bundan sonra bazı yerleri ele geçirip buralardan topladığı vergi ve ganimetleri, **değerli eşyaları on kişi ile birlikte Şam'a göndermiştir. Bu hizmetler Halife Süley-**

man'ı ilk başta hoşnut etmişse de, İbn Nusayr oğullarının Mağrip ve İspanya'da nüfuz kazandıkları takdirde babalarına yapılan muameleyi günü geldiğinde hazmedemeyecekleri düşüncesiyle bunların ortadan kaldırılması şeklindeki çirkin düşünce tasvip görmüş, [sayfa 38] Abdulaziz'in Halife'ye götürmek üzere ganimetlerle birlikte gönderdiği on kişiden beşi Kayrevan ve Tanca yönetimini elinde bulunduran kardeşlerini, diğer beşi ise Abdulaziz'in kendisini ortadan kaldırmak üzere tekrar İspanya'ya geri gönderildi. Ancak bütün üst düzey yetkililer Abdulaziz'den hoşnut ve ona bağlı oldukları için, onun olur olmaz nedenlerle ortadan kaldırılamayacağı biliniyordu. Bu nedenle söz konusu kişiler zihinleri bulandıracak çirkin bir komplo ile Abdulaziz'in, karısının sözüne uyarak Hristiyanlara ayrıcalıklar verip Kut yönetimini [tekrar] ortaya çıkaracağı ve bu şekilde bir saltanat kurmak istediği şeklindeki haberleri, Müslümanların arasına yaydılar. Böylece birtakım saf, mutaassıp insanlar bu komplolara aldanıp bir fesat heyeti kurarak, sarayının mescidinde sabah namazını kıldığı sırada, doksan altı yılında onu yaşamdan uzaklaştırdılar.

"Aldılar bedenini
Ama alamazlar
Ölümsüz iyiliklerini"

İlginçtir ki bu olaydan tahminen kırk iki yıl sonra ilk Abbasî halifesi Seffâh, Emevî yönetimine son verip son Emevî halifesi İkinci Mervan'ı akrabalarıyla birlikte kılıçtan geçirdiğinde, bunlardan biri olan Abdurrahman bin Muaviye bin Hişam bin Abdulmelik, bir şekilde [sayfa 39] canını kurtararak; Süleyman'ın komplosuna kurban giden İbn Nusayr ve oğullarının fethettiği Endülüs'ü kendisi için güvenli bir bölge olarak seçip, daha sonra bahsedileceği gibi burada yeni bir hükümeti kurdu. Her nedense yukarıda anılan Ab-

dulaziz'in şehit edilmesinden sonra halife tarafından vali tayin edilmediği için, Abdulaziz'in amcası **Eyyûb bin Habîb, halife, vali atayana kadar** üst düzey yetkililer tarafından hükümeti temsil etmek üzere seçildi. Hem Endülüs'ün merkezinde bulunması, hem de Ifrîkiye'ye uzak olmaması nedeniyle krallık divanı, İşbiliyye'den Kurtuba'ya taşındı. **O sırada İspanya toprakları dört parçaya ayrılmıştı:** Orta, Güney, Doğu ve Batı. Bölge ahalisi, yeri geldiğinde belirtileceği gibi, çeşitli topluluklardan oluşuyordu. **Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr ile buraya gelmiş gerçek Arapların sayısı bir hayli azalmış, çoğunu Berberîler oluşturuyordu. Mağlup edilmiş unsurlar, Roman, Kut ve eski İspanya'da yaşamış olan İber topluluklarından oluşuyordu. Bunlara "Hristiyan" anlamını ifade edecek biçimde "Rumi"** [Rumlu, Rum] **adı veriliyordu**. Ayrıca Filistin'den gelmiş bir hayli **Yahudi** de vardı ve bunlar, bütün kısıtlamalardan uzak bir biçimde dinlerini, âyinlerini özgürce yerine getiriyor, asıl dillerini özgürce kullanabiliyor, kısaca her türlü zorluktan uzak, güven içindeydiler. **[sayfa 40]** Eyyûb bin Habîb, yeni bir kent kurarak bu kente **Kal'at Eyyûb** [Eyyûb'ün Kalesi] adı verildi. Doksan sekiz tarihinde El-Hur bin **Abdurrahman El-Tekfî,** Şam tarafından Eyyûb'ün yerine vali olarak tayin edildi. Bu tarihte **İspanya'da yeniden fethedilecek yer kalmadığından,** söz konusu vali, Frenk diyarına varmak üzere Fransa'yı İspanya'dan ayıran Elbertati Dağı'nı Musa bin Nusayr'ın geçtiği geçitten aşarak **Arbuna, Karkaşuna** ve daha bir çok yerleri ele geçirdi. Garuna Nehri'ne kadar gidip pek çok ganimetle geri dönmüşse de **gaddar ve cahil** bir adam olduğundan, vali olarak tayin edildiği tarihten iki yıl sonra azledilip yerine es-Semâh adlı akıllı bir kişi tayin edildi. Dirayet sahibi, zeki bir kişi olarak tanınan **es-Semâh,** vali olduğu süre zarfında ülkeyi **iyi yönetmeyi başarmış,** hatta bir donanma kurup başına **Emîru'l-mâ** [Su Amirali] adında birini görevlendirmiştir ki bu ad, şu anda Avrupa'da "Amiral" olarak kullanılmaktadır.

Sayfa : 41

فرانسه طرفنه لاجل الجهاد متوجه
اولمش وسلفی الحورك وارمش اولدیغی محللری تجاوز ایله
طلوشه شهرینی یعنی الآن طولوز تسمیه اولنان شهری محاصره
ایتمشدر

Sayfa 41

[Adı geçen vali] cihat için Fransa tarafına yönelmiş, selefi El-Hûr'un varmış olduğu yerleri geçerek Taluşa kentini, yani şu anda **Toluz** denen kenti kuşatmıştır.

Sayfa : 42

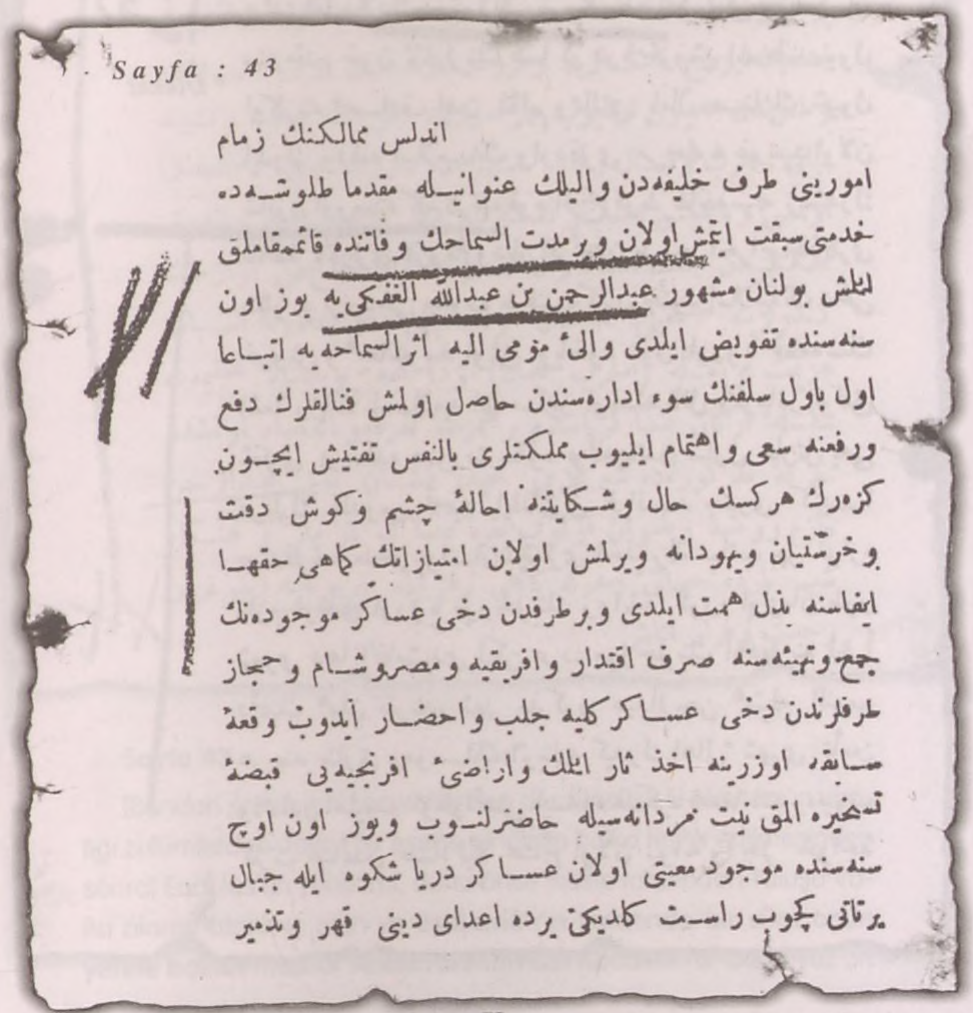
اسلافی
متللو نیت غزا ایله بلاد افرنجه جزیمت وجانب شرقه توجه
ایله رون نهرینه واصل ونموسه ولوندون یعنی نیم ولیون
شهرلرینه داخل اولوب بعده صون نام نهر بوینه چیقه رق
اورغستورون یعنی الان اوتونه نام شهر قدیمی دخی بالتسخیر
دها اوته لره تجاوز ایله بونجه بلاد وامصارك ترتیب اسباب
محافظه واداره سی ضمننده عودته قرار ویرمش ایکن اثنای
طریقده وقوعبولان برعربده حربیده مجروح اولهرق وفات
ایتمشدر

* Atun

Sayfa 42

[es-Semâh, bu kuşatmada şehit düşmüş, onun yerine Ubeyye bin Sehm El-Ka'bî vali olarak atanmıştır. Ubeyye bin Sehm El-Ka'bî],

selefleri gibi savaşmak için Frenk topraklarına ve doğu tarafına yönelerek Ron Nehri'ne kadar gitti. Namusa ve Londun, yani Nim ve Lion şehirlerine girdikten sonra Son adlı nehir boyunca giderek Orgastron, yani şu anda Atun adlı antik kentin yanısıra, bunun ötesinde bir çok yerler ele geçirmiştir. Bunca memleketin yönetimi bağlamında **dönüşe karar verdiği sırada, yolda vuku bulan bir savaş arbedesi esnasında yaralanarak vefat etmiştir.**

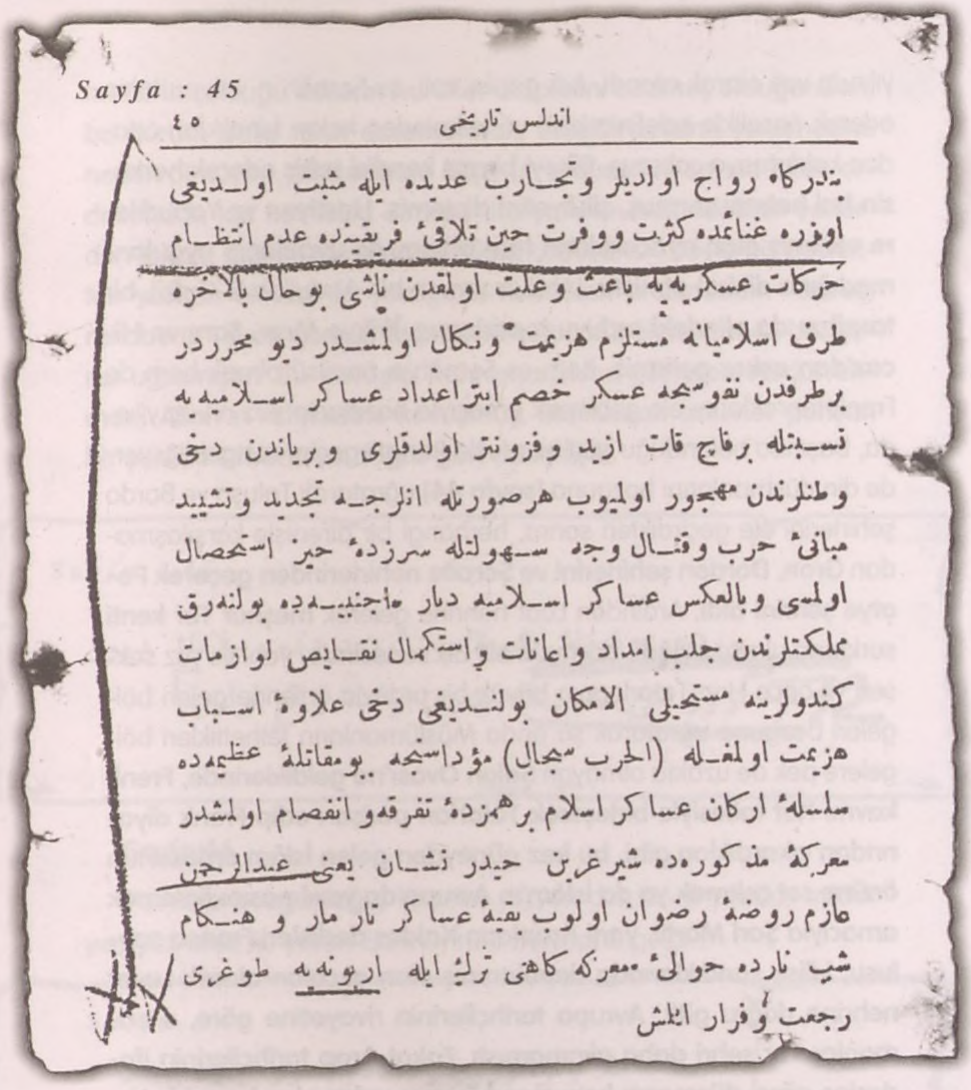
Sayfa : 43

اندلس ممالکنك زمام
امورینی طرف خلیفه‌دن والیلك عنوانیله مقدما طلوشه‌ده
خدمتی سبقت ایتمش اولان ویرمدت السماحك وفاتنده قائممقاملق
ایلش بولنان مشهور عبدالرحمن بن عبدالله الغفکی یه یوز اون
سنه‌سنده تفویض ایلدی والیٔ مومی الیه اثرالسماحه یه اتباعا
اول باول سلفنك سوء اداره‌سندن حاصل اولمش فنالقلرك دفع
ورفعنه سعی واهتمام ایلیوب مملکتلری بالنفس تفتیش ایچون
کزه‌رك هرکسك حال وشکایتنه احالهٔ چشم وکوش دقت
وخرستیان ویهودانه ویرلمش اولان امتیازاتك کماهی حقها
ایفاسنه بذل همت ایلدی وبرطرفدن دخی عساکر موجوده‌نك
جمع وتهیئه‌سنه صرف اقتدار وافریقیه ومصروشام وحجاز
طرفلرندن دخی عساکر کلیه جلب واحضار ایدوب وقعهٔ
سابقه اوزرینه اخذ ثار ایلك واراضیٔ افرنجیه‌یی قبضهٔ
تسخیره المق نیت مردانه‌سیله حاضرلنوب ویوز اون اوچ
سنه‌سنده موجود معیتی اولان عساکر دریا شکوه ایله جبال
پرتاتی چکوب راست کلدیکی یرده اعدای دینی قهر وتدمیر

Sayfa : 44

ایدرك وطلوشه وبوردو شهرلرینی بعدالتسخیر بلا مقاومت غرون ودوردون وشرائطه نهرلرندن مرور وپوواتیه شهرینی اخذ ایله لوار نهرینه کلهرك مشهور طور شهری سورینه وصول بولدی اما میلادك درتیوزاللی برسنه سنده یعنی ایکی یوز سکسان سنه مقدم خون تاتارلرینك عساکر دریا خروش ایله مانند سیول اوکلرینه تصادف ایدن اقالیم وممالکی پامال سنا پك تحیول ایدرك بودفعه اسلامیانك واردقلری مرحله یه غیرتبعید اولان شالون اووه سنه کلدکلرنده قوم افرنج قوطی طایفه سیله برلشهرك طایفهٔ تاتارلری تاروماروديار افرنجدن طرد و اخراج ایلدکلری مثلاو بوکره دخی جنوب طرفندن کلان جنود اسلامیه نك دخی خروش وهیجانته سد اولمق ویاخود بتون اوروپا قطعه سنك اشعهٔ رایات اسلامیه ایله مستنیر اولمسنه قائل وفرمانبر بولنمق شبقلری اره سنده صورت ساژه بولنمدیغندن شارل مارتل یعنی عربلرك قلدوس تسمیه ایلدکلری فرانسه معتبری کنیسا صندقلرنده مدخر بولنان اچه لری اخذ برله جانب نهر لواره عازم اولدی اوروپا مورخلرینك روایته کوره اولزمان طور شهری دها الخامشیدی لکن عرب مورخلرینك افاده لرینه نظراً دشمنك همان تقربنده شهر مذکور عبدالرحمن همتیله النوب هرچند طارق وموسانك اثرینه کیدرك اهالیٔ شهری تأمین ویغمادن تخلیصه اوغراشمش ایسه ده عسکره اصغا ایتدیره میوب کثرت غنائمدن عشاء لیله محتاج اولان پوایه وآجلر خواجهٔ

* Dikkat

Sayfa : 45

٤٥ اندلس تاریخی

بندرکاه رواج اولدیلر وتجارب عدیده ایله مثبت اولدیغی
اوزره غنائمده کثرت ووفرت حین تلاقیٔ فریقینده عدم انتظام
حرکات عسکریه یه باعث وعلت اولمقدن ناشی بوحال بالاخره
طرف اسلامیانه مستلزم هزیمت ونکال اولمشدر دیو محرردر
برطرفدن نفوسجه عسکر خصم ابتراعداد عساکر اسلامیه یه
نسبتله برفاچ قات ازید وفزونتر اولدقلری وبریاندن دخی
وطنلرندن مهجور اولمیوب هرصورتله انلرجه تجدید وتشیید
مبانیٔ حرب وقتال وجه سهولتله سرزدهٔ حیز استحصال
اولمسی وبالعکس عساکر اسلامیه دیار اجنبیه ده بولنه رق
مملکتلرندن جلب امداد واعانات واستکمال نقایص لوازمات
کندولرینه مستحیلی الامکان بولنمدیغی دخی علاوهٔ اسباب
هزیمت اولمغله (الحرب سجال) مؤداسنجه بومقاتلهٔ عظیمه ده
سلسلهٔ ارکان عساکر اسلام برهمزدهٔ تفرقه و انفصام اولمشدر
معرکهٔ مذکوره ده شیرغربن حیدر نشان یعنی عبدالرحمن
عازم روضهٔ رضوان اولوب بقیهٔ عساکر تار مار و هنگام
شب نارده حوالیٔ معرکه کاهی ترکیٔ ایله اربونه یه طوغری
رجعت وفرار ایلش

Sayfa 43

[Bundan sonra, atanan valilerden dördüncüsü El-Haytam'ın yaptığı zulümlerden dolayı bir eşeğe bindirilip halka teşhir edilmesinden sonra] Endülüs'ün yönetimi, daha önce halife tarafından Taluşa Valisi olarak atanmış olan ve **es-Semâh'ın vefatında bir süre onun yerine bakan** meşhur **Abdurrahman bin Abdullah El-Gafkî** yüz on

yılında vali olarak atandı. Adı geçen vali, es-Semâh'ın yolunu takip ederek öncelikle selefinin kötü yönetiminden kalan fenalıkları ortadan kaldırmaya çalışmış, **ülkeyi bizzat kendisi teftiş ederek herkesin hal hatırını sormuş, şikâyetini dinlemiş, Hristiyan ve Yahudilere verilmiş olan ayrıcalıkların tam anlamıyla uygulanıp uygulanmadığına dikkat etmiştir.** [Abdurrahman bin Abdullah El-Gafkî], **bir taraftan da elindeki orduyu toparlamış, İfrîkye Mısır, Şam ve Hicaz'dan asker getirmiş,** hem es-Semâh'ın öncüsü olmak hem de Frenk topraklarını ele geçirmek amacıyla hazırlanıp yüz on üç yılında, başında bulunduğu güçlü orduyla Bertat'ı geçip, rastgeldiği yerde din düşmanlarını bozguna **[sayfa 44]** uğratarak Taluşa ve Bordo şehirlerini ele geçirdikten sonra, herhangi bir direnişle karşılaşmadan **Gron, Dordon şehirlerini ve Şeraite nehirlerinden geçerek Poatye şehrini aldı.** Ardından Luar nehrine gelerek **meşhur Tur kenti** surlarına ulaştı. **Milâdî dört yüz elli bir senesinde,** yani iki yüz seksen yıl önce Hun Tatarlarının büyük bir orduyla önlerine gelen bölgeleri bozguna uğratarak şu anda Müslümanların fethettikleri bölgelere pek de uzakta olmayan **Şalon Ovası'na geldiklerinde, Frenk kavmi Kut taifesiyle birleşerek Tatarları perişan edip Frenk diyarından çıkardıkları gibi, bu kez güneyden gelen İslâm ordusunun önüne set çekmek ya da İslâm'ın Avrupa'da yayılmasını önlemek amacıyla Şarl Martil, yani Arapların Kaldos dedikleri Fransız soylusu, kilise sandıklarında depolanmış olan akçaları alarak Luver nehrine doğru gitti. Avrupa tarihçilerinin rivayetine göre, o zamanlar Tur şehri daha alınmamıştı. Fakat Arap tarihçilerinin ifadesine göre, düşmanın konuşlandığı yere yakın olan bu şehir Abdurrahman'ın çabasıyla alınmıştı. Abdurrahman, tıpkı Tarık bin Ziyad ve Musa bin Nusayr gibi kent ahalisini korumak ve kenti yağmadan kurtarmak için uğramış ise de askerlere söz geçirememişti.** Bir akşam yemeğine muhtaç bu insanlar, bir anda pek çok ganimet elde etmişti. [sayfa 45] **Tecrübelerden de sabittir ki gani-**

metlerin çokluğu askerin hareket disiplinini bozmuş olduğundan, bu durum galip taraf durumundaki Müslümanların yenilmesine neden olmuştur. Bir taraftan, düşman ordusunun sayıca İslâm ordusundan kat kat fazla olması, öte yandan bulundukları yerlerden lojistik destek almaları ve İslâm ordusunun böyle bir destekten yoksun olması da yenilginin nedenleri arasındadır. "Savaş, rekabettir" ilkesi gereği, İslâm ordusu bu büyük hadisede bozguna uğramıştır. Bu savaşta kahramanlıklar gösteren Abdurrahman, Allah'ın rahmetine kavuşmuş, Müslüman askerler perişan bir şekilde Arbuna'ya doğru geri çekilmiştir.

Sayfa : 46

بو واقعه یوزغونلغی هجرتك یوزاون دردنده وميلادك يديوز
اوتوز ایکی سنه سنك تشرین اولنده واقع اولوب 732

Sayfa 46

Puvatye bozgunluğu, Hicretin yüz on dördüncü yılında, milâdî **yediyüz otuz iki yılının** Ekim ayında meydana geldi...

Sayfa : 46

مثلا بونلره کوره جنود اسلام جسور حیدود قبیلندن
معدود اولوب اکر شارل مارتل انلری یوزمامش اولسیدی
المانیه یی فتح ایدرك قسطنطنیه یی محاصره ایتمکده اولان همجنسلرینه
ملاقی اولوب بتون کره عرض اسلام حکومتنه داخل وبتون
عالم محمدی اولهرق بو صورتله خرستیان دینی منخسف وزائل
اولمغله دنیا ضلالتدن قورتلامازایدی واشبو متعصب کروهی

Sayfa : 46

خرستیانلق سرمنزیل عمارت ومدنیت ایچون برشاهراه.
عدل واستقامتدر زعمنده اولوب.ملاحظه سز محاکمه یه ومقابله
سز اثبات دعوایه چالشورلر وترازوی عدل وانصاف ایله وزن
وقومات اسلاف ایدن خرستیان مؤلفلرندن بعضیلری دخی
انوار دین محمدینك شرقدن غربه پرتو افکن شمول اولمی
نیچه اقوامك ظلام ضلالتدن سربرآوردهٔ تیقظ وانتباه اولمسنه

Sayfa : 47

سبب اولوب مسلمانلر کلمامش اولمسیدی حلیهٔ شرافت نوع بنی
آدم اولان بونجه معارف علوم کلیاً روی ارضدن محوومعدوم
اولوردی دیو بیان ایلمشدر

Sayfa 46

Örneğin, İslâm ordusunu cesur ve haydut olarak tanımlayan söz konusu [Hristiyan] **tarihçilere göre, "Şarl Martel onları bozguna uğratmasaydı, Almanya'yı fethederek Kostantiyye'yi** [İstanbul] **kuşatmakta olan Müslümanlarla birleşip bütün yerküresi İslâm egemenliğine girer, böylece Hristiyanlık ortadan kalkar, dünya sapkınlıklardan kurtulmazdı."** Bu bağnaz grup, Hristiyanlığın medeniyet için adil bir yol olduğunu iddia ederek, gözleme ve kıyasa dayanmadan tezlerini ispatlamaya çalışırlar. Ancak adil ve insaflı Hristiyan yazarlardan bazıları, Muhammed'in dininin doğudan batıya yayılmasının bir çok topluluğun sapkınlıktan kurtuluşuna **[sayfa 47]** neden olduğunu belirterek, Müslümanların buralara gelmiş olmaması durumunda bunca bilim ve irfanın yok olmuş olacağını ifade ederler.

Sayfa : 49

پواتیه شهری جوارنده اولان مغلوبیتدنصکره بوطرفلر
قلب حکومت اولان خطهٔ شامه پك بعید اولوب کاینبغی
اعانه وامداد اولنهمدیغندن وهمده مغرب اهالیسی کندولرینه
شام طرفندن نصب وارسال اولنان والیلردن ناخشنود اولد
قلرندن اول حوالینك احوالی مختل ومشوش اولوب بروقتدن
برو اندلس اداره‌سی مغرب والیسنه تفویض قلنمش ایسه‌ده
اورادن دخی امداد کوندریلهمدیکندن جبال برتات یعنی پیره‌نه
طاغلرینك اوته طرفنده عرب حکومتنك استقرار وتوسعی ممکن
اولمدی والیٔ افریقیه بولنان ذات متوفی عبد الرحمانك یرینه
عبد الملك بن قطان الفهری‌یی براز عسکرله اندلسه امیر نصب
ایدوب مومی‌الیه دخی برمقدار عسکر استصحاب وجبال برتاتك
شمالی طرفنده بولنان عساکر اسلامیه‌یه امداد ایتمك اوزره شتاب
ایتمش ایسه‌ده موسم بارانه تصادفله حدود مذکوره‌دن عودت
ایدر ایکن دشمنه ملاقی اولوب شر زمهٔ قلیلهٔ اسلام اولمحلده

Sayfa : 50

پذیرای تشتت وانقسام اولدی بواثناده مسند نشین خلافت
شام یعنی خلیفهٔ عصر اولان هشام طرفندن مقدما قبائل
بربریه‌یی تحت اطاعته قویان عقبة بن حجاج القیس اندلسه والی
نصب اولنوب الحق بومرد کارکذار اسلافندن زیاده اصلاح
ادارهٔ مملکته صرف اقتدارایله اسپانیا مملکتنی حسن حاله
اعاده وادخال یلشدر

Sayfa 49

Puvatye şehri civarında vuku bulan mağlubiyetten sonra, bu bölgeler hükümet merkezi olan Şam hattına pek uzak olduğundan gerektiği gibi destek sağlanamamış, ayrıca Mağrip ahalisi kendilerine Şam tarafından gönderilen valilerden hoşnut olmadıklarından bölgenin sakinlerinin durumu istikrarsız bir hal almıştır. Bir süredir Endülüs'ün yönetimi Mağrip Valisi'ne verildiği halde buradan da gerekli destek gönderilemediğinden Bertat, yani Pirene Dağlarının öte tarafında Arap yönetiminin istikrarı ve genişlemesi mümkün olmadı. İfrîkiye Valisi olan merhum Abdurrahman'ın yerine Abdulmelik bin Kattân El-Fehrî, bir miktar askerle **emir olarak tayin edildi.** Abdulmelik El-Fehrî, Bertat Dağlarının kuzeyinde bulunan İslâm askerlerine yardım etmek üzere bir grup askerle buraya gitmek istemişse de yağmur mevsimi olduğu için dönüş yaparken düşmanla karşılaşmış, bu küçük asker grubu **[sayfa 50]** bozguna uğrayarak dağılmıştır. Bu sırada dönemin Halifesi **Hişam tarafından,** önceden Berberî kabilelerini egemenliği altına alan Ukbe bin Huccâc El-Kays, Endülüs'e vali olarak atandı. Gerçekten bu başarılı adam, önceki valilerden daha ziyade memleketin yönetimiyle uğraşmış, İspanya'yı istikrara kavuşturmuştur.

Sayfa : 51

افریقیه ده درت سنه وقت

چورد کدنصکره یوز یکرمی دردنجی سنه سنده اندلسه عود

و قفول ایله براز مدت مرورنده ترك کاربار حیات مستعار

ایلمشدر عقبه‌نك اندلسدن بو قدر مدت غیبوبتی اسپانیا

مملکتلرینك باعث انفصام رشتهٔ نظام و امنیتی اولدیغندن هر مملکت

سأموزی بشقه‌جه برادارهٔ مخصوصه تشکیلنه تشمیر ساعد اهتمام

وقبائل بربریه دخی عقبه‌نك اندلسه چکدیکنی حبر الدقلرنده چولدن

Sayfa : 51

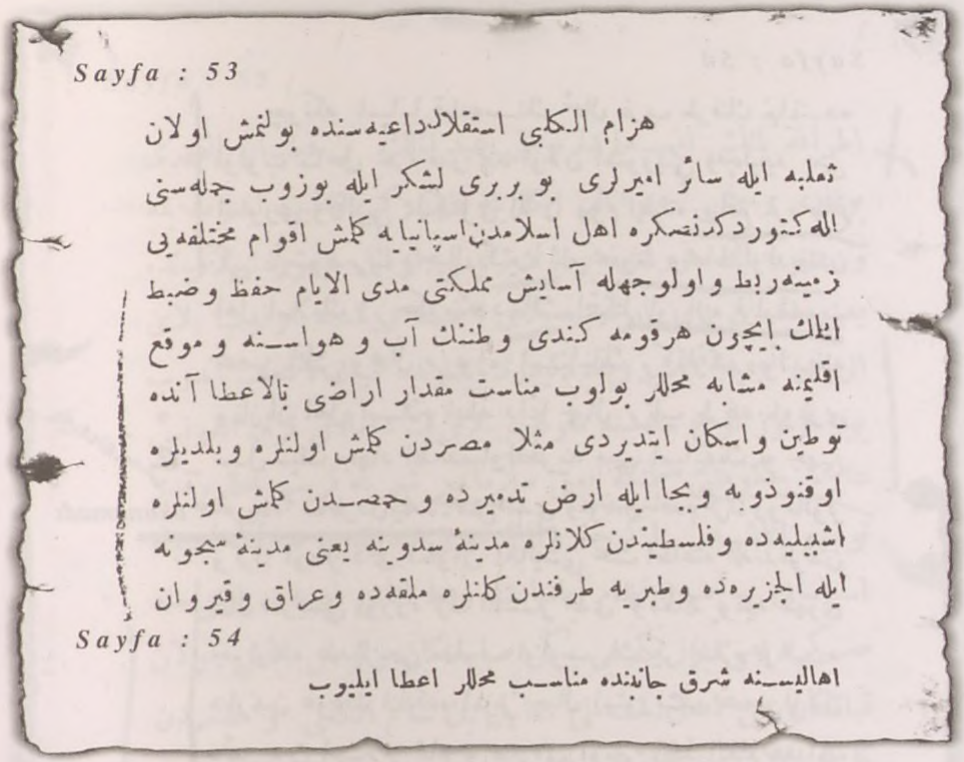
سیاه عربلری جلب وجمع ایدرك یکیدن اشغال نائرهٔ عصیانه
قیام ایلشلر ایدی اسپانیا ومغرب بو حال اختلالده ایکن مصر
والیسی بولنان حمدالله بن صفوان الکعبی عصاة مرقومه
اوزرینه بالج بن بشیر وثعلبة بن سالمه یی بر مقدار عسکر ایله

Sayfa : 52

تسییر ایلیوب بونلر ایسه سوء تدبیر ایله فرقهٔ عصاتی تحری
ایچون جبال اطلسك اوته جانبنده چول و قوملق اولان
اقصای سوسه قدر کتمش اولدقلرندن انده سودانیلردن برجم
غفیره تصادفله هم شدت حرارته وهمده سودانیلرك وفرت
هجوملرینه ثقاومت ایده مدیکارندن بوزیلوب پریشان اولدیلر
ابن بشیر ؤابن سالمه بقیهٔ لشکری بالاستصحاب اهالیسی وادی
خلافده بولنان بونجه محللردن نیجه متاعب ومشاق ایله سبته
یوغازینه کسب وصول واورادندخی اندلسه دخول ایلدیلر اشبو
افریقیه یه بوزغونلری اندلسده آمر مستقل اولمق نیتنه صاپوب
حالبو که مشهور عقبة بن حجاج القیسدن صکره طرف خلیفه
دن اسپانیا والیسی اولهرق ارسال اولنمش بولنان عبدالملك بن
قطان ومعنایه واقف اولدیغندن فصل مدعایی حاکم حاسم
یعنی سیف صارمه احاله واوزرینه برفرقه عسکر تعیین وحواله
ایلدی ابن بشیر ایله ابن سلمه بربرندن ایربلهرق بری قرطبه یی
وبری دخی طلیطله یی محاصره یه عازم اولوب

Sayfa 51

[Ukbe bin Huccâc, Sarakusta kentinde Berberî kabilelerinden ve Lamtuna kabilesinden Murabitîn denilen bir grubun isyan çıkarmak istediğini haber alarak hemen Kurtuba'ya gitmiş oradan da Cebel-ı Tarık Boğazı'nı geçerek bu isyanı bastırmıştı, [sayfa 51] Ifrîkiye'de dört yıl geçirdikten sonra [hicrî] yüz yirmi dört yılında Endülüs'e dönmüştür. Ukbe'nin Endülüs'ten bu kadar uzun bir süre ayrılması, İspanya'da istikrarsızlığa yol açmış, **her memleketin yöneticisi farklı yönetim biçimleri kurmuştur. Hatta Berberî kabileleri bile Ukbe'nin Endülüs'e geçtiğini haber aldıklarında çölden siyah Arapları** [zencileri] **toplayarak isyan ateşini tekrar tutuşturmuşlardır. İspanya ve Mağrip bu şekilde istikrarsız bir durumdayken,** Mısır Valisi Hamdullah bin Safvân El-Ka'bî, söz konusu isyancıların üzerine Bâlic bin Beşîr ve Sa'labe bin Sâlime'yi bir miktar askerle **[sayfa 52]** gönderdi. Bunlar, tedbirsizlik sonucu olarak isyancıları aramak amacıyla Atlas Dağlarının öte tarafında çöl ve kumluk olan Sus'un uç sınırına kadar gitmiş oldukları için, burada Sudanlılardan oluşan büyük bir asker topluluğuyla karşılaştılar. Hem havanın aşırı sıcak olması, hem de Sudanlıların yoğun saldırılarına dayanamayarak bozguna uğradılar. İbn Beşîr ve İbn Sâlime, kalan birliklerle birlikte büyük zorluklardan sonra Sebte Boğazı'na varıp, buradan Endülüs'e girdiler. Bu Ifrîkiye mağlupları, Endülüs'ün yönetimini ele geçirmek niyetindeydiler. Ancak meşhur Ukbe bin El-Kays'tan sonra, **Halife tarafından İspanya Valisi olarak gönderilen Abdulmelik bin Kattân, onların amacını anladığı için sert müdahalede bulunmak üzere bir grup askeri üzerlerine gönderdi. İbn Beşîr ve İbn Seleme, birbirinden ayrılarak biri Kurtuba'yı, diğeri Tulaytila'yı kuşatmak istedi.**

Sayfa : 53

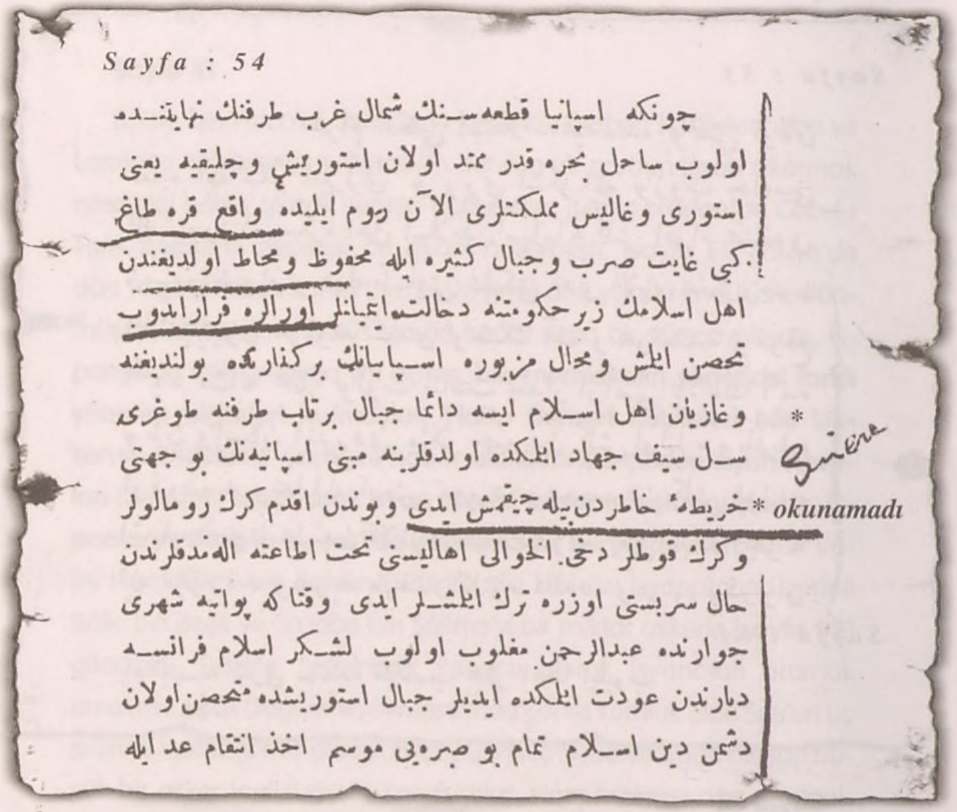
هزام الكلبى استقلالدداعيه‌سنده بولنمش اولان
ثعلبه ايله سائر اميرلرى بو بربرى لشكر ايله بوزوب جله‌سنى
الله كتوردكدنصكره اهل اسلامدن اسپانيايه كلمش اقوام مختلفه‌يى
زمينه‌ربط واولوجهله آسايش مملكتى مدى الايام حفظ وضبط
ايلك ايچون هرقومه كندى وطنك آب و هواسنه و موقع
اقليمنه مشابه محللر بولوب مناسب مقدار اراضى بالاعطا آنده
توطين واسكان ايتديردى مثلا مصردن كلمش اولنلره وبلديلره
اوقنوذوبه وبجا ايله ارض تدميرده و حمصدن كلمش اولنلره
اشبيليه‌ده وفلسطينيدن كلانلره مدينهٔ سدونه يعنى مدينهٔ سجونه
ايله الجزيره‌ده وطبريه طرفندن كلنلره ملقه‌ده وعراق وقيروان

Sayfa : 54

اهاليسنه شرق جانبنده مناسب محللر اعطا ايليوب

Sayfa 53

[Daha sonra vali olarak atanan Hezam bin Darrâr El-Kelbî, Berberîlerden oluşturduğu bir asker grubunu] **[sayfa 53]** bağımsızlık isteyen Sa'lebe ile diğer emîrlerin üzerine göndermiş, bu Berberî ordusuyla onları etkisiz hale getirdikten sonra, İslâm ehlinden İspanya'ya gelmiş olan çeşitli kavimleri, **güvenliği ve istikrarı sağlamak amacıyla geldikleri yerlerin iklim koşullarına benzer yerlere yerleştirip onlara toprak verdi. Örneğin; Mısır'dan gelmiş olanlara ve Beldîlere Oknozoba ve Bica ile Tedmir'de, Humus'tan gelenlere İşbiliyye'de, Filistin'den gelenlere Sedvin kentinde, yani Sacuna'da ve El-Cezîre'de, Taberiyye'den gelenlere Malaka'da, Irak ve Kayrevan** [sayfa 54] **ahalisine ise Doğu bölgelerinde uygun yerler verildi.**

Sayfa : 54

چونکه اسپانیا قطعه‌سنك شمال غرب طرفنك نهایتنده
اولوب ساحل بحره قدر ممتد اولان استوریش وچلیقیه یعنی
استوری وغالیس مملکتلری الآن روم ایلیده واقع قره طاغ
کبی غایت صرب وجبال کثیره ایله محفوظ ومحاط اولدیغندن
اهل اسلامك زیر حکومتنه دخالت‌ایتیانلر اورالره فرارایدوب
تحصن ایلش ومحال مزبوره اسپانیانك برکناره بولندیغنه
وغازیان اهل اسلام ایسه دائما جبال برتاب طرفنه طوغری
سل سیف جهاد ایلکده اولدقلرینه مبنی اسپانیه‌نك بو جهتی
خریطهٔ خاطردن پیله چیقمش ایدی وبوندن اقدم کرك رومالولر
وکرك قوطلر دخی الخوالی اهالیسنی تحت اطاعته الهندقلرندن
حال سربستی اوزره ترك ایلشلر ایدی وقتا که پواتیه شهری
جوارنده عبدالرحمن مغلوب اولوب لشکر اسلام فرانسه
دیارندن عودت ایلکده ایدیلر جبال استوریشده متحصن اولان
دشمن دین اسلام تمام بو صره‌یی موسم اخذ انتقام عد ایله

*okunamadı

Sayfa 54

İspanya bölgesinin kuzeybatı tarafından bittiği yerden deniz sahiline kadar uzanan İsturiş ve Çilikya, yani İsturi ve Galis memleketleri, şu anda Rumelinde bulunan **Karadağ** gibi gayet sarp ve **bir çok dağlarla korunmuş olduğundan, İslâm ehlinin yönetimine girmeyenler, oralara kaçıp sığınmışlardı.** Müslüman askerler ise devamlı Bertap Dağlarına doğru cihatlarını sürdürdüklerinden **İspanya'nın bu yönü unutulmamıştı.** Gerek Romalılar gerekse Kutlar, El-Havâlî ahalisini egemenlikleri altına alamadıklarından **serbest bir haldeydiler. Puvatya şehri civarında Abdurrahman mağlup olup İslâm ordusu Fransa diyarından geri dönerken, Asturiş Dağlarında konuşlanmış olan düşman, bunu intikam alma fırsatı olarak gördü.**

Sayfa : 55

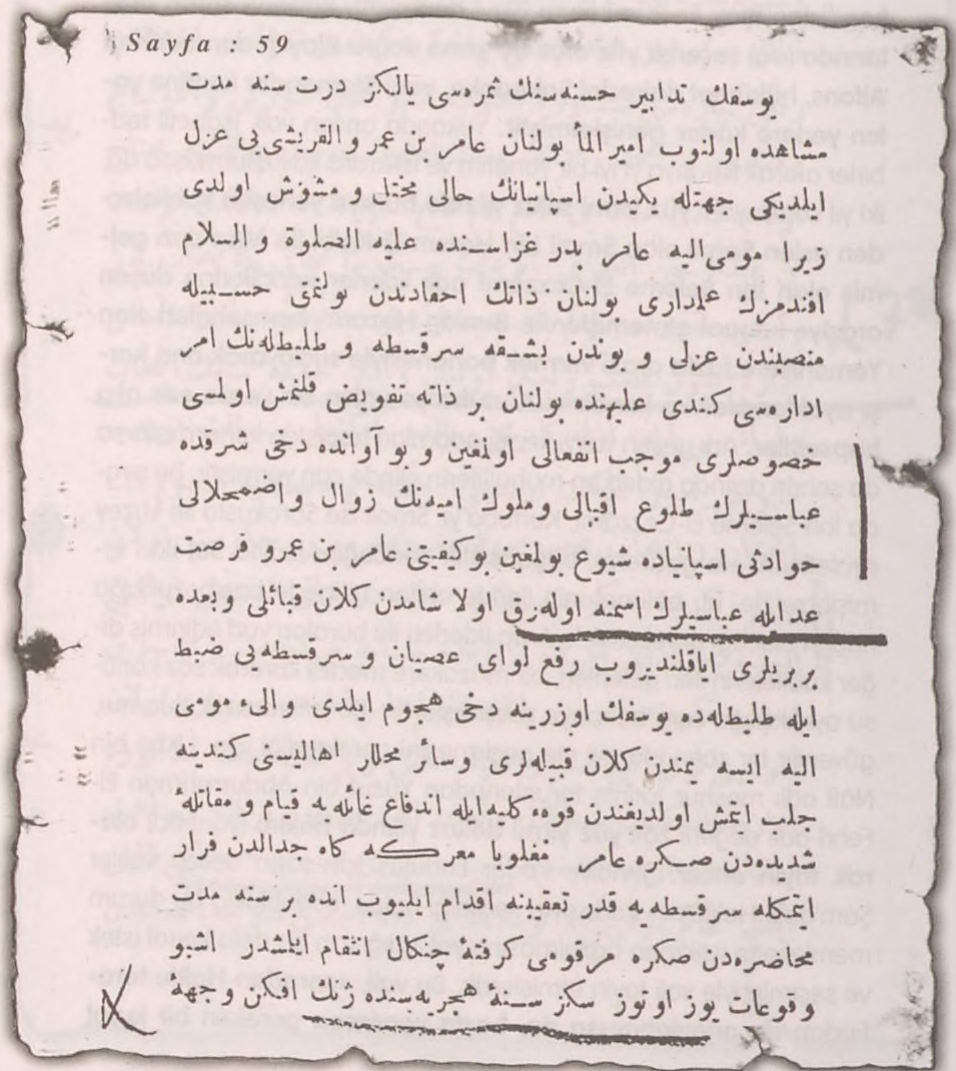
اطرافه یایلش ایسه‌لرده والی عبد الملك بن قطان الفهری یونلری وحشی حیواناتی ایکلرینه سورر کبی تعقیب ایدوب بنه ورای جباله سوردی یونلرك رئیسی اوائل ظهور اسلامیاتده یعنی طقسان یدی تاریخنده بلای اسمنده بر کمسنه اولوب بلای الرومی تسمیه قلنمش وبعده کیدرك بینلرنده قرال انتخاب ایدوب یوز اوتوز اوج سنه‌سنه طوغری بلای‌نك دامادی قرال الفونس دائرهٔ حکومتنی شملتکه یعنی سلاماندر شهرینه قریب محلاره قدر توسیع ایلمشدر اکرچه والیٔ مومی‌الیه تدبیر صائبانه‌سیله اسپانیایی بر حسن نظام واسایشه ربط ایلش ایسه‌ده ایکی سنه صکره یعنی یوز یکرمی سکزده اسکان وتوطن ایتمش اولان قبائلدن عن اصل شاملی سمائیل بن خاتم الکلبی و مصردن کلمش اولان ابن سلمة الجزامی نام رئیسلر کندولرینه اصابت ایدن اراضی‌یه قناعت ایتیوب هزامی همشهریلری اولان یمنیلر حقنده زیاده اراضی ویرمك بهانه‌سیله متهم طوتهرق روکردان اطاعت اولدیلر وکندوسنی قرطبه‌یه قریب محلده اسیر وحبس ایتدکلرنده والیٔ مومی‌الیهی کندو آدملری مضیق حبسدن تخلیص ایتمشلر ایسه‌ده شهرك خارجنده کیدر ایکن ید مخالفینده تلف وسزاوار اسف اولمشدر بو صره‌ده ابن سلمة الجزامی قرطبه‌یی وسمائیل دخی سرقسطه ایله ایالات شمالیه‌یی اوردة قبضهٔ استیلا ایدرك اعلای لوای تفرد واستقلال داعیه‌سنده

بولنمش ایسه‌لرده اشبو تفرقه بالاخره حوالیٔ مذکوره‌نك
فسادینه سبب اوله‌جغندن رؤسای عرب و مجلوب ومتوطن
قبائل معتبرلری عقد مجلس مذاکره وشو تفرقه و اختلالك
رفعی چاره‌سنی مشاوره ایدوب اشبو حال شورش واعوجاج
ومشهور و معتمد بر ذاتك مسند ادارهٔ اموردہ بولنمسنه محتاج
اولدیغندن عقبة بن نافع نام فاتح معروفك احفادندن یوسف
بن عبدالرحمن الفهری نام ذات سطوت سماتی بالانتخاب یوز
یکرمی طقوزده حاکم نصب ایلدیلر شمدیه قدر اندلس
اداره‌سیچون نصب وتعیین اولنان والیلر خلیفهٔ شامك انتخاب
وارادهسی ایله اوله کلدیکی حالده اکثریا بو حالت موجب
تشویش امور مملکت اولدیغی جهتله بوکره کندولرینك
اختیار و انتخاب مخصوصیله صاعد سریر حکومت اولانن
والی اکرچه صکره‌دن جانب خلیفه‌دن دخی تصدیق اولنمش
ایسه‌ده ابتدای امرده بر قاعده شامه مراجعت اولنمسیزین
صدر حکومته قعودی خلیفه‌نك اندلس قطعه‌سنده جاری اولان
نفوذینی کرکی کبی کسر وتخفیف ایلمش وبو حال قطعهٔ مذکوره
اداره‌سنك کسب استقلال وتعیین ایده‌جکنه برتوطئه وبراعت
استهلال اولوب خلیفه‌یه تبعیت سوزی اسم بی مسما کبی قالمش
ایدی حاکم مومی‌الیه یوسف دخی ذاتا اخلاق ممدوحه اصحابندن

Sayfa 55

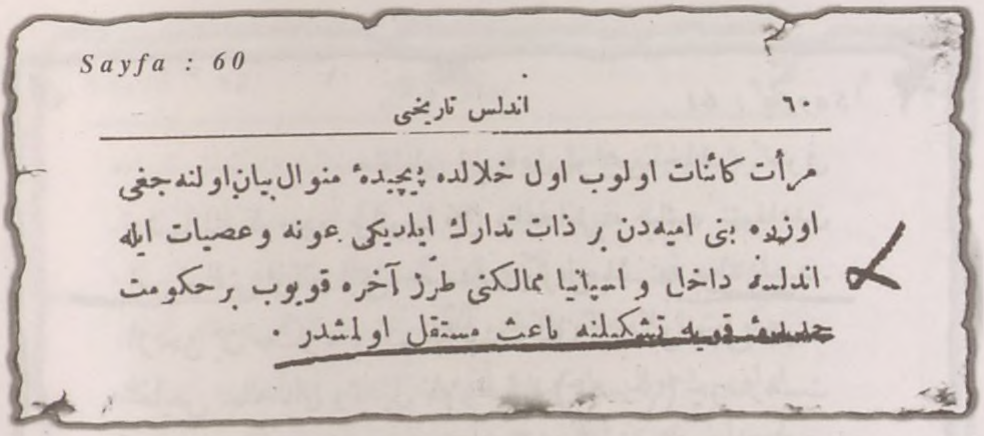
[Bu amaçla] **etrafa yayıldılarsa da Vali Abdurrahman bin Kattân El-Fehrî,** bunları, vahşi hayvanları inlerine sürer gibi takip edip yine dağın arkasına sürdü. **Bunların lideri,** İslâm ilk ortaya çıktığı dönemlerde, yani doksan yedi tarihinde **Blay** adında bir kimse olup **kendisine Blay Er-Rûmî** [Rum Blay] **denmiştir. Bundan sonra aralarında kral seçerek yüz otuz üç yılına doğru Blay'ın damadı Kral Alfons, hükümet dairesini Şalmanka, yani Slamander kentine yakın yerlere kadar genişletmiştir.** Yukarıda anılan vali, isabetli tedbirler alarak İspanya'yı iyi bir yönetim ve istikrara kavuşturmuşsa da, iki yıl sonra yani **yüz yirmi sekiz yılında buraya yerleşen kabilelerden aslen Şamlı olan Smail bin Hatem El-Kelbî ile Mısır'dan gelmiş olan İbn Seleme El-Cezzâmî adlı liderler kendilerine düşen araziye kanaat etmemişlerdir. Bunlar, Hezam'ı hemşehrileri olan Yemenlilere fazla arazi vermek bahanesiyle suçlayarak ona karşı ayaklandılar ve kendisini Kurtuba'ya yakın bir yerde esir alıp hapsettiler.** Adı geçen valiyi kendi adamları hapisten kurtarmışlarsa da şehrin dışında giderken muhaliflerin elinde can vermiştir. Bu sırada İbn Seleme El-Cezzâmî, Kurtuba'yı, Smail ise Sarakusta ile kuzey eyaletlerini ele geçirerek **bağımsızlık sancağını** [sayfa 56] ilân etmişlerse de, bu bölünmenin ileride anılan bölgede başıbozukluğa neden olacağı gerekçesiyle Arap liderleri ile buraları yurt edinmiş diğer kabilelerin ileri gelenleri, bir müzakere meclisi kurarak söz konusu ayrılıkçılığa çare bulmaya çalışmışlardır. Bu istikrarsızlık durumu, güvenilir bir zatın idareyi ele geçirmesini gerektirdiği için, Ukbe bin Nâfi adlı meşhur fatihin torunlarından Yusuf bin Abdurrahman El-Fehrî adlı değerli zatı **yüz yirmi dokuz yılında hâkim** [yönetici] **olarak tayin ettiler.** Şimdiye kadar Endülüs için tayin edilen valiler Şam'daki Halife'nin iradesiyle seçildiği halde, çoğunlukla bu durum memlekette istikrarın bozulmasına yol açtığı için bu defa kendi istek ve seçimleriyle vali tayin etmişlerdir. Bu **vali, sonradan Halife tarafından da onaylanmışsa da, başta yapılması gereken bir kural**

olan vali seçiminin Şam'a müracaat etmeksizin yapılması, Halife'nin Endülüs bölgesindeki nüfuzunu kırmış ve azaltmıştır. Bu durum, söz konusu bölgenin yönetiminin bağımsızlık kazanmasına zemin hazırlayarak **Halife'ye bağlılık sözü, "ad olarak konmamış bir ad"** gibi ortada kalmıştır.

Sayfa : 59

يوسفك تدابير حسنه‌سنك ثمره‌سى يالكز درت سنه مدت
مشاهده اولنوب امير المأ بولنان عامر بن عمر والقريشى بى عزل
ايلديكى جهتله يكيدن اسپانيانك حالى مختل و مشوش اولدى
زيرا مومى اليه عامر بدر غزاسنده عليه الصلوة والسلام
افندمزك علمدارى بولنان ذاتك احفادندن بولنمق حسبيله
منصبندن عزلى و بوندن بشقه سرقسطه و طليطله‌نك امر
اداره‌سى كندى عليهنده بولنان بر ذاته تفويض قلنمش اولمسى
خصوصلرى موجب انفعالى اولمغين و بو آوانده دخى شرقده
عباسيلرك طلوع اقبالى وملوك اميه‌نك زوال واضمحلالى
حوادثى اسپانياده شيوع بولمغين بوكيفيتى عامر بن عمرو فرصت
عدالله عباسيلرك اسمنه اوله‌رق اولا شامدن كلان قبائلى وبعده
بربريلرى اياقلنديروب رفع لواى عصيان و سرقسطه‌يى ضبط
ايله طليطله‌ده يوسفك اوزرينه دخى هجوم ايلدى والىء مومى
اليه ايسه يمندن كلان قبيله‌لرى وسائر محلار اهاليسنى كندينه
جلب ايتمش اولديغندن قوه‌ء كليه‌ايله اندفاع غائله‌يه قيام و مقاتلهٔ
شديده‌دن صكره عامر مغلوبا معركه كاه جدالدن فرار
ايتمكله سرقسطه‌يه قدر تعقيبنه اقدام ايليوب انده بر سنه مدت
محاصره‌دن صكره مرقومى كرفتهٔ چنكال انتقام ايلشدر اشبو
وقوعات يوز اوتوز سكز سنهٔ هجريه‌سنده ژنك افكن وجههٔ

Sayfa : 60

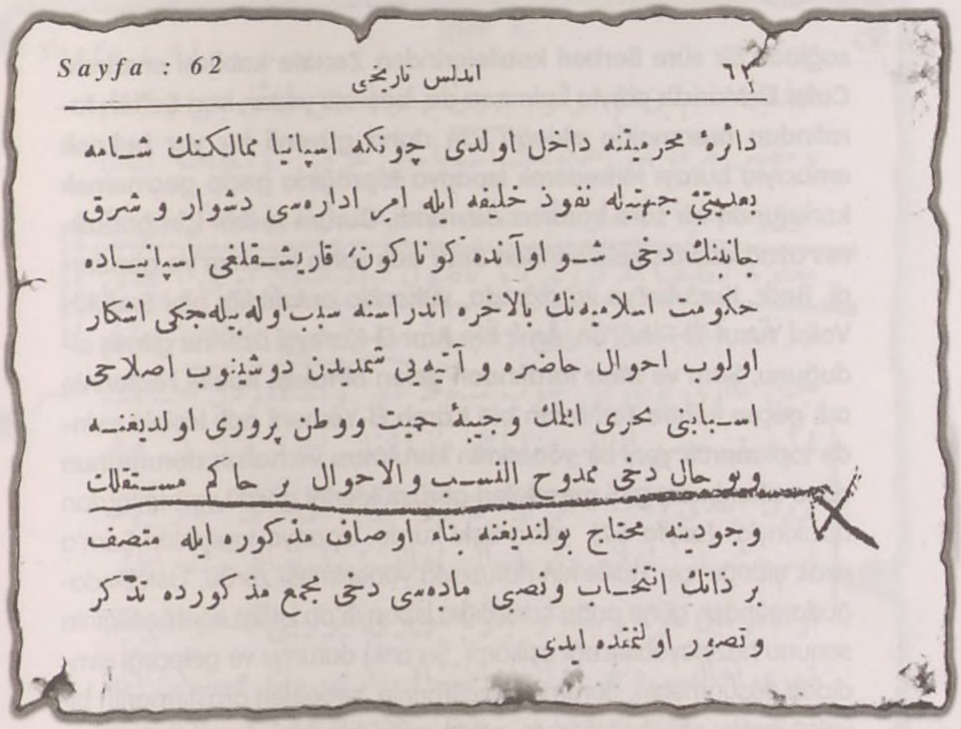
اندلس تاریخی ٦٠

مرأت کائنات اولوب اول خلالده پیچیدهٔ منوال بیانی اولنه جغی
اوزره بنی امیه دن بر ذات تدارك ایلدیکی عونه وعصیات ایله
اندلسه داخل و اسپانیا ممالکنی طرز آخره قویوب برحکومت
جدیده قویه تشکیلنه باعث مستقل اولمشدر .

Sayfa 59

Yusuf [Bin Abdurrahman El-Fehrî]'un aldığı iyi tedbirler yanlız dört yıl süreyle meyvelerini vermeye devam etti. Emiru'l-mâ [Amiral] olan Âmir bin Amr El-Kureyşî'yi azlettiği için, İspanya'nın durumu yeniden yerini istikrarsızlığa terketti. Zira bu şahıs, Bedir Savaşı'nda Peygamber Efendimizin bayraktarı olan zatın torunlarındandı. Böyle bir zatın görevden alınması, ayrıca Sarakusta ve Tulaytila'da yönetimin onun aleyhinde bulunan bir zata verilmiş **olması tepki doğurdu. Bu sırada Doğu'da Abbasîlerin ortaya çıkması, Emevî krallarının yok olması gibi gelişmeler, İspanya'da yaygın bir şekilde duyuluyordu. Âmir bin Amr, bu durumu fırsat bilerek Abbasîlerin adına** önce Şam'dan gelen kabileleri, ardından Berberîleri ayaklandırıp isyan bayrağını açtı. Sarakusta'yı ele geçirerek Tulaytila'da Vali Yusuf [El-Fehrî]'un üzerine yürüdü. Vali ise Yemen'den gelen kabileleri ve diğer bölge sakinlerini yanına alarak birleşik bir güçle karşılık verdi. Şiddetli çarpışmalardan sonra Âmir [Bin Amr], mağlup olarak muharebe alanından kaçtı. Sarakusta'ya kadar takip edilen bin Amr, bir yıl süren kuşatmadan sonra bozguna uğratıldı. Bu olaylar **hicrî yüz otuz sekiz yılında** meydana geldi. **[sayfa 60]** Daha sonra bahsedileceği gibi Umeyye Oğullarından [Emevîlerden] bir zat, edindiği destekle Endülüs'e girerek İspanya topraklarına son şeklini verip **yeni bir güçlü yönetim kurmayı başardı.**

حلفـای امویه‌دن اونجی خلیفـه متوفی
هشـامك کوفه‌ده بولنوب قتل واعدامنه جانب سـفاهدن
امر اولنمش اولان ایکی حفیـددن یکرمی یاشـنده بولنان عبد
الرحمن بن معـاویه وقت تفتیشـده خانه‌سنده بولنمدیغی جهتله
تخلیص جانه نائل وتبدیل نام وهیئتله (مصرع) چوسرهست
کوتاج وافسر مباش ❋ مفهومنی حسبحال ایدرك عربان ایچنه
داخل اولمش ایسـه‌ده انده دخی امنیت کوره‌مدیکندن کمال
مشـاق ایله افریقیه جانبنـه روان واوراده بعض بنی امیـه
طرفدارانله ملاقی اوله‌رق سـاحلرس امان اولـدی وبرمدت
قبـائل بربریه‌دن زناته قبیله‌سی اره‌سـنده جعفرالمنصور اسمیله
اقامت ایلش ایسه‌ده یش آلتی سنه‌دنبرو سفاح طرفندن ارانمقده
اولدیغندن سائق قدر اوراسنی دخی ترك ایله کندوسنی برملجأ
آخر تدارکی قصـدیله اسپانیا طپراغنه کچمکده بقرار ومضطر
ایلدی بناءً علیه اول امرده برای استـکاه حال پدری عتقاسندن
بدر نام کسنه‌یی اوجانبه ارسال ایتمکله بدر قرطبه‌یه واصل
و والیٔ اندلس بولنان یوسف بالاده ذکر اولنـدیغی وجهله
عامر بن عمر والقریشی اوزرینه کتمش اولدیغنی واتفاقا شـام
ومصر جانبندن کلان قبائلك رؤسای شهر مذکورده تمام بن
قحطبه الیمنی نام رئیسك خانه‌سـنده بالتجمع مملکتی نائرهٔ اختلال
وشورشـدن تخلیص و اسباب تجدید حکومت وتسویهٔ امور
ملت مذاکره‌سی اوزرنده اولدقلرینی کوروب انلردن بعضلرینك

Sayfa : 62 اندلس تاریخی ٦٢

دائرهٔ محرمیتنه داخل اولدی چونکه اسپانیا ممالکنك شامه
بعدیتی جهتیله نفوذ خلیفه ایله امیر اداره‌سی دشوار و شرق
جانبنك دخی شو اوآنده کونا کون، قاریشقلغی اسپانیاده
حکومت اسلامیه‌نك بالاخره اندراسنه سبب اوله‌یله‌جکی اشکار
اولوب احوال حاضره و آتیه‌یی شمدیدن دوشینوب اصلاحی
اسبابنی بحری ایلك وجیبهٔ حمیت ووطن پروری اولدیغنه
وبو حال دخی ممدوح النسب والاحوال بر حاکم مستقلك
وجودینه محتاج بولندیغنه بناء اوصاف مذکوره ایله متصف
بر ذاتك انتخاب ونصبی مادهٔ‌سی دخی مجمع مذکورده تذکر
وتصور اولنمنده ایدی

Sayfa 61

[KRAL BİRİNCİ ABDURRAHMAN'IN DÖNEMİ]

[Son Emevî Halifesi Mervan, Himar Ze'b denilen mevkide yenilgiye uğradıktan sonra önce Şam'a, oradan da yirmi bin askeriyle birlikte Mısır'a kaçtı. Abdullah bin Ali Ebu Avn, onun kaçışından sonra Şam'a gidip orada Mervan bin Hakem'in soyundan seksen kişiyi kılıçtan geçirdi.] **[sayfa 61]** Onuncu Emevî halifesi müteveffa Hişam'ın Kufe'de bulunup Saffah tarafından **idam edilmeleri emredilmiş olan iki torunundan yirmi yaşındaki Abdurrahman** bin Muaviye, evinde bulunmadığı için kurtulmuş, adını ve kıyafetini değiştirerek "Baş varken taç olmasa ne yazar? Sultan olmasan ne çıkar?" sözünü kendisine ilke edinerek, çöl Araplarının arasına girmiştir. Fakat canını güvende hissetmediği için zorlu bir yolculuktan sonra İfrîkiye tarafına giderek **orada bazı Emevî taraftarlarına rastladı ve can güvenliğini**

sağladı. Bir süre Berberî kabilelerinden Zenate kabilesi arasında Cafer El-Mansûr adıyla kalmışsa da, beş-atlı yıldan beri Seffâh tarafından aranmakta olduğu için daha güvenli bir yer bulmak amacıyla burayı terkederek İspanya toprağına geçip geçmemek konusunda bir süre kararsız davrandı. Durum tesbiti için babasının azad edilmiş kölelerinden Bedr adlı şahsı İspanya'ya gönderdi. Bedr, Kurtuba'ya vardığında, yukarıda anlatıldığı gibi Endülüs Valisi Yusuf [El-Fehrî]**'un, Âmir bin Amr El-Kureyşî üzerine gitmiş olduğunu, Şam ve Mısır tarafından gelen birtakım kabile reislerinin adı geçen kentte Temmâm bin Kamh El-Yemenî adlı kişinin evinde toplanarak yeni bir yönetimin kurulması ve halkın durumunun düze çıkarılması gibi meseleleri görüştüklerini gördü** ve bunlardan bazılarıyla **[sayfa 62]** yakın ilişki kurdu. İspanya toprakları Şam'a uzak olduğu için Halife'nin nüfuzuyla yönetilmesi zordu. Üstelik doğuda günden güne artan karşıklığın İspanya'da İslâm egemenliğinin sonunu hazırlayabileceği aşikârdı. Şu anki durumu ve geleceği şimdiden düşünmenin, durumu düzeltmenin, sebepleri araştırmanın bir vatan borcu olduğu bilinciyle, **soylu ve iyi bir mizaca sahip bağımsız bir yöneticinin** yönetime getirilmesi, bu toplulukta dile getirilmişti.

Sayfa : 63

٦٣ اندلس تاریخی

اولوقت

رؤسای مذکوره‌دن واهب بن زهیر بنی امیه شعبه‌سندن قالمش
اولان مومی‌الیه عبدالرحمٰن وجودینی حسن تمشیت اموره
حمل بالخیر عد ایدوب ❊بیت❊ هوالشمس قدر اوالملوك کواکب❊
هوالبحر جوداوالکرام جد اول❊ زمزمه‌سیله جمله‌یه ترجیح

Sayfa : 63

ایلسیله تمام بن فتح مرقوم بدری برابر الهرق قبائل یمن وشام ومصر طرفلرندن حکومت اسپانیایی عرض وتکلیف ایلك اوزره خفیة مشار الیه جانبنه عزیمت ایلدی عبدالرحمن بن معاویه تکلیف مذکوری تلقی بالقبول ایلدیکندن مومی الیهمایی وزناته قبیله‌سندن الدیغی برقاچیوز سواری‌یی استصحاب ایله جبل طارق بوغازینی یکوب بیوك شهر واسکله‌لردن مجانیت ایلیه‌رق حصن المناقب والحالة هذ المنقار تسمیه اولنان محله نزول ایلدی بالاده ذکر اولنان رؤسای قبائل دخی مشارالیهك اسم وشهرتنی اعلان واوطوالی اهالیسنی استقباله تهیئه ایلش اولدقلرندن المریه وملقه وسیجونه‌شهرلری قپولرینی کشادواشبیلیه شهری اهالیسی دخی بونلره امتثالا یکرمی بیك عسکر ایله مشار الیهی استقبال ایلدیلر بواثناده بالاده ذکر اولندیغی اوزره امیر یوسف سرقسطه‌یی عنوة تسخیر ورقیبی اولان عامری اخذ ایله طلیطله‌یه عودت ایدر ایکن عبدالرحمانك بوصورتله اندلسه وصولنی ایشمکله اسباب مقاومتی استحصال یعنی عبدالرحمن نامنده اولان بیوك اوغلنی قرطبه محافظه‌سنه ارسال

Sayfa : 64

وکندوسی دخی دیکر ایکی اوغلی ورئیس عساکری اولان سملقه‌یی واسپانیانك شمال وشرق وغربنده موجود عساکرینی جلب واحضار ایدوب ابن معاویه ایله فتح دریچهٔ حرب وقتال ایلدی عبدالرحمن بن معاویه دخی اجدادینك بونجه

Sayfa : 64

غزاوات وفتوحات ایله کسب ایتمش اولدیغی شهرت فائقه سنی
شکست ایتمامك وکنوسی دخی یکیدن ازدیاد نام وشان ایتمك
امیله سریعا قرطبه یه طوغری ابن یوسفك اوزرینه واروب
مومی الیهی بوزه رق شهره رجعت وتحصنهم مجبور ایلدیکی
مثللو مومی الیه یوسفی دخی عساکر وفیره ایله پای تختنی
تخلیص ایتمك امیدیله کلور ایکن قلعه محاصره سندن فراغت
ایتمدرك فقط عساکر موجوده سندن منتخب وممتاز اون بیك
سواری تفریق واستصحاب ایله قارشولمش اولدیغندن یوسف
تاب آور مقاومت اوله میوب پورتقال وسمائل دخی مورسیه
جانبنه فرار وبروطرفدن دخی قرطبه اهالیسی عبدالرحمن بن
یوسفه عصیان ایدرك شهر مذکوری هجرتك یوز اوتوز
طقوزنجی سنه سنده واقع شهر ربیع الاخرك سکزنجی کونی
ابن معاویه یه تسلیم ایلدیلر اشته بووجهله عبدالرحمن بن
معویه بن هشام بن عبدالملك زمان حکومت اسپانیایی ید
استقلالنه الوب و شام جانندن کلان بنی امیه طرفدارانی
وکندنه سابقا مظاهرت ایدنلری مناسب مأموریتلرده استخدام
ایدوب مربع مشین مسند حکومت اولدی

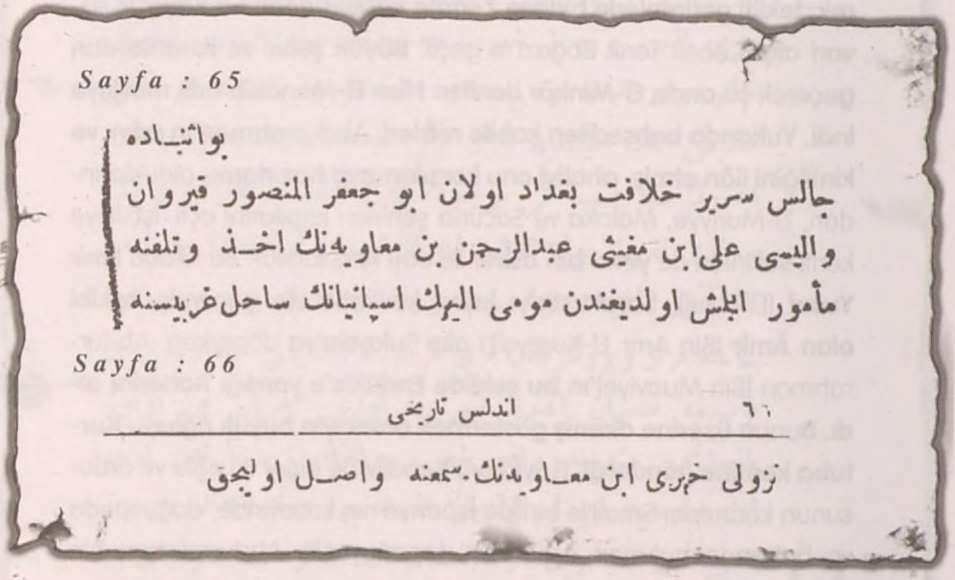
Sayfa 63

Dönemin kabile reislerinden biri, Vâhib bin Zuheyr, Emevîlerden kalmış olan **Abdurrahman'ın** varlığını iyiye yormuş, şöyle demişti:

"O bir güneş
Krallar yıldız
O bir deniz
Erdemliler ırmak"

Temmâm bin Kamh, [Abdurrahman'ın babasının azad edilmiş kölesi **Bedr'i** de yanına alarak Yemen, Şam ve Mısır kabileleri adına İspanya yönetimini kendisine teklif etmek üzere, **gizlice onun yanına gitti. Abdurrahman bin Muaviye, söz konusu teklifi kabul ederek, teklifi getirenlerle birlikte Zenate kabilesinden bir kaç yüz süvari alıp** Cebeli Tarık Boğazı'nı geçti. **Büyük şehir ve limanlardan geçerek şu anda El-Minkâr denilen Hisn El-Menâkib adlı mevkiye indi. Yukarıda bahsedilen kabile reisleri, Abdurrahman'ın adını ve kimliğini ilân etmiş, ahaliyi onu karşılamaya hazırlamış** olduklarından, El-Muriyye, Malaka ve Sacuna şehirleri kapılarını açtı. İşbiliyye kenti sakinleri de **yirmi bin asker** ile onu karşıladılar. Bu sırada **Emir Yusuf** [El-Fehrî], **Sarakusta'yı kaba kuvvetle ele geçirmiş, rakibi olan Âmir** [Bin Amr El-Kureyşî]'i alıp Tulaytila'ya dönerken, Abdurrahman [Bin Muaviye]**'ın bu şekilde Endülüs'e vardığı haberini aldı. Bunun üzerine direniş göstermek amacıyla büyük oğlunu Kurtuba kentine gönderdi.** [sayfa 64] Kendisi de diğer iki oğlu ve ordusunun komutanı Smail'le birlikte İspanya'nın kuzeyinde, doğusunda ve batısında bulunan askerlerini toparlayarak Abdurrahman bin Muaviye'ye savaş açtı. Abdurrahman bin Muaviye, atalarının bunca savaş ve fetihte kazanmış oldukları onuru zedelememek ve onu pekiştirmek amacıyla, hemen Kurtuba'ya doğru yönelerek Yusuf El-Fehrî'nin üzerine gitti ve ordusunu dağıtarak onu kente dönmek zorunda bıraktı. Yusuf, başkenti kurtarmak ümidiyle büyük bir asker topluluğuyla gelirken, kentin kalesini kuşatan Abdurrahman'ın ordusu kaleyi kuşatmaktan vazgeçmeyerek mevcut askerlerden on bin seçkin süvariyi seçti ve bu şekilde Yusuf'u karşıladı. Yusuf, direnemeyerek Portkal [Oporto]'a, Smail ise Mursiye'ye kaçtı. Kurtuba ahalisi, Yusuf'un oğlu Abdurrahman'a isyan ederek kenti hicrî yüz otuz dokuz yılının Rebiul-ahir ayının sekizinci günü Abdurrahman bin Muaviye'ye teslim ettiler. İşte bu şekilde **Abdurrahman bin Hişam bin**

Abdulmelik, dönemin İspanya yönetimini ele geçirerek Şam tarafından gelen Emevî taraftarlarını ve daha önce kendisini destekleyenleri uygun memuriyetlerde istihdam ederek yerini sağlamlaştırdı.

Sayfa : 65

بواثنباده
جالس سرير خلافت بغداد اولان ابو جعفر المنصور قيروان
واليسى على ابن مغيثى عبدالرحمن بن معاويه‌نك اخذ وتلفنه
مأمور ايلش اولديغندن مومى اليه‌ك اسپانيانك ساحل غربيسنه

Sayfa : 66

اندلس تاريخى ٦٦

نزولى خبرى ابن معاويه‌نك سمعنه واصل اولمجق

Sayfa 65

Bu esnada [Abbasî] **Bağdat Halifeliği'nin tahtına oturan Ebu Cafer El-Mensur, Kayrevan Valisi Ali bin Mugîs'i, Abdurrahman bin Muaviye'yi ortadan kaldırmak için görevlendirdi. İbn Muaviye, daha sonra söz konusu kişinin İspanya'nın batı sahiline** [sayfa 66] indiğini haber alacaktır. [İbn Mugîs, kuvvetlerini Kurtuba'ya toplamakta olduğu sırada, müteveffa Yusuf [El-Fehrî]'un taraftarları intikam ümidiyle Abbasilere arka çıkarak Tutaytila'da isyan bayrağını açtılar. Abdurrahman bin Muaviye, babasının azad kölelerinden Bedr'i bir miktar askerle söz konusu isyancıların üzerine gönderirken, kendisi ordusuyla birlikte yüz kırk altı yılında İbn Mugîs'in üzerine yürüdü.]

Sayfa : 66

جنود منهزمه نك

بر قسمي سجونه قلعه سنه طوغرى چكيلوب ضبط ايدرك انده منحصن وديكر قسمى فراراً افريقيه جانبنه متوجه اولديلر وبرو جانبده طليطله عصاتى رئيسلرى اولان قاسم بن يوسفك غيرتيله شهر مذكورك متين ديوارلرى ارقه سنده ايكى سنه مدت يعنى

Sayfa : 67

يوز قرق سكز تاريخنه قدر شدائد محاصره يه عرض مقاومت ايتمش ايسه لرده بالاخره تسليمه مجبور اولديلر لكن بوجمله ايله برابر غوائل آشوب وفتنه نك اوكى النه ميوب چونكه قيروان واليسنك هزيمتندنصكره مانند جراد منتشر هرطرفه يايلمش اولان عساكر منهزمه عبدالغافر المكنزى سوق واداره سيله افريقيه دن امدادلرينه كلان جنود بربريه ايله كسب مكنت واقتدار ايلدكلرندن هرنصلسه اشبيليه بلده سنى ضبط ايدوب يغما وتخريبه مباشرت ايلديلر عبدالرحمن ظفر عنوان ايسه بوكروهك اوزرينه عزيمت مخل شان وشوكت اولديغنى بيلديكى حالده انجق شهر مذكورك اهاليسنى شوبلادن تخليص ايچون ناچار قرطبه دن تحريك قادمهٔ عساكر صولت شعار واستجده

Sayfa : 67

کزوه مذکورك شیرازهٔ جمعیتلرینی پریشان وتار مار ایلدی
بوندن بویله افریقه طرفندن قبائل وحشت شمائل بربریدنك
اسپانیایه ورودینه مانع وحائل اولمق اوزره طرقنه وطارطوش
وقرطجنه والمریه وملقه ایله قدیس شهر ولیمانلرنده برچوق
سفاین خفیفه انشا و تجهیزیله سواحل اسپانیایی طولاشوب
محافظه ایتمك خدمتلرینی حاجب وامیر المأ بولنام تمام بن قحه
احاله ایلدی واقعا بوتدبیرك ثمرهٔ نافعه‌سی مشاهده اولنوب
یریدت اسپانیا الکاسی بربریلرك تسلطندن مصون ومحفوظ
اولدی اشته عبدالرحمن داخلك وقوعبولان نائرهٔ اختلالی
بووجهله اطفا وشرق جانندن دخی ظهورایدن غائله وتهلکه‌یی

Sayfa : 68

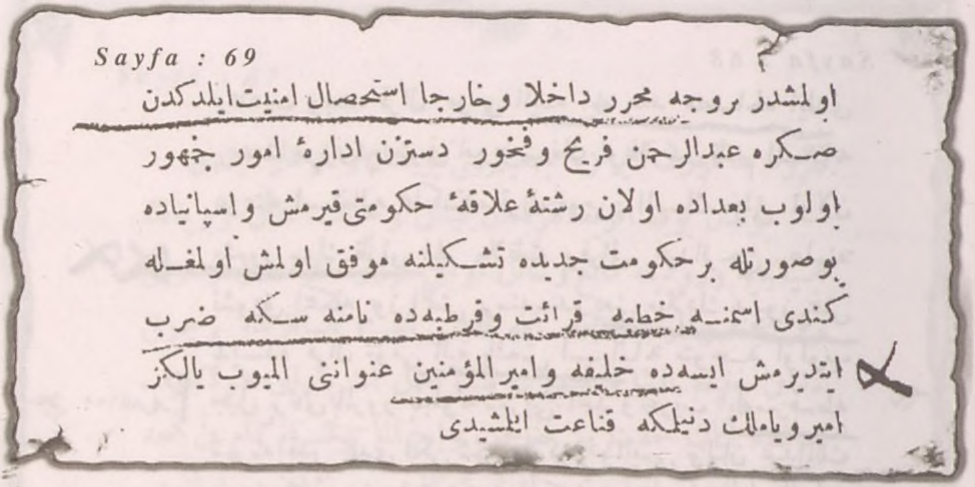
امحا ایلدکدنصکره تأیید وتشیید بنیان حکومت واهل اسلام
دشمنلرینك اره‌سنده برقاندها اعتلای شان وشوکت ایتمك اسبابنك
استحصالنه متشبث اولوب چونکه یوسف القهرینك مشغله‌سی
اوزره ایکن استوریش وچلیقیه خرستیانلری فرصت بولهرق
چاپوله جرأت ایتمکله وبرطرفدن دخی اربونه مملکتی جانبنده
بولنان عساکر اسلامیه قرطبه طرفنه کتورلمش اولدیغندن
اول مملکت قوتدن حالی قالوب بین نام فرانسه قرالی طرفندن
استیلا قلنمش اولمغله ابتدا بالاده ذکراولنان طاغلیلری لایقیله تربیه

Sayfa : 68

وتأديب وبعده قرال مومى اليه ايله عقد مصالحه ايلدى
برمدت مرورنده متوفى امير يوسف اوغلارندن قاسم المانيايه
عزيمتله استقباليه مملكتنده قرال مومى اليهك خلفى اولان
مشهور بيوك قارلو ايله ملاقات وقرالى عبدالرحمن عليهنه
تشويق ايتمكله يوز التمش برسنه سنده يعنى ميلادك بديوز يتمش
بديسنده قرال مومى اليه بالنفس اسپانيايه متوجه اولوب
جبل پرتاتى بالمرور بنبلونه شهرينى اخذ وتخريب ايله سرقسطه
شهرينه قدر كلدى لكن شهر مذكور واليسى بولنان عبدالملك
بن عمر غافل بولنيوب مقدمجه عسكرينى جمع ايلش اولديغندن
مانند قضاى آسمان عسكر افرنج اوزرينه حواله تيغ وسنان
ايتمكله جملهسنى پراكنده وپريشان وجبال پرتاته طوغرى
عودت ورجعته شتابان ايلدكده دوانسو بوغازندن كچر ايكن
جبال مذكوره اهاليسى دخى اوزرلرينه دوشوب جملهسنى

Sayfa : 69

قنطرهٔ تيغ ابداردن كذار ايلديلر بووقعهدن صكره يوسف
الفهرينك ديكر اوغلى محمدكه اعمى ظن اولنوردى قرطبهده
بولنديغى محبسدن برتقريب فرار وعبدالغافر ايله كلمش اولان
بربريلردن بركروهه التحاق ايله اشغال نائرهٔ فتنه وفساده
جرأت ايلديسهده اودخى بوزيلوب طاغلره فرار ووحشى
حيوانلر كبى دردجوع ايله عزيمت دارالقرار ايلش وقرناشى
مرقوم قاسم ايسه الله چوجوغنه شيرين دماغ نعمت عفووامان

Sayfa : 69

اولمشدر بروجه محرر داخلا وخارجا استحصال امنیت ایلدکدن
صکره عبدالرحمن فریح وفخور دستن ادارهٔ امور جمهور
اولوب بعداده اولان رشتهٔ علاقهٔ حکومتی قیرمش واسپانیاده
بوصورتله برحکومت جدیده تشکیلنه موفق اولمش اولمغله
کندی اسمنه خطبه قرائت وقرطبه‌ده نامنه سکه ضرب
ایتدیرمش ایسه‌ده خلیفه وامیرالمؤمنین عنوانی المیوب یالکز
امیر ویاملك دنیلکه قناعت ایلشیدی

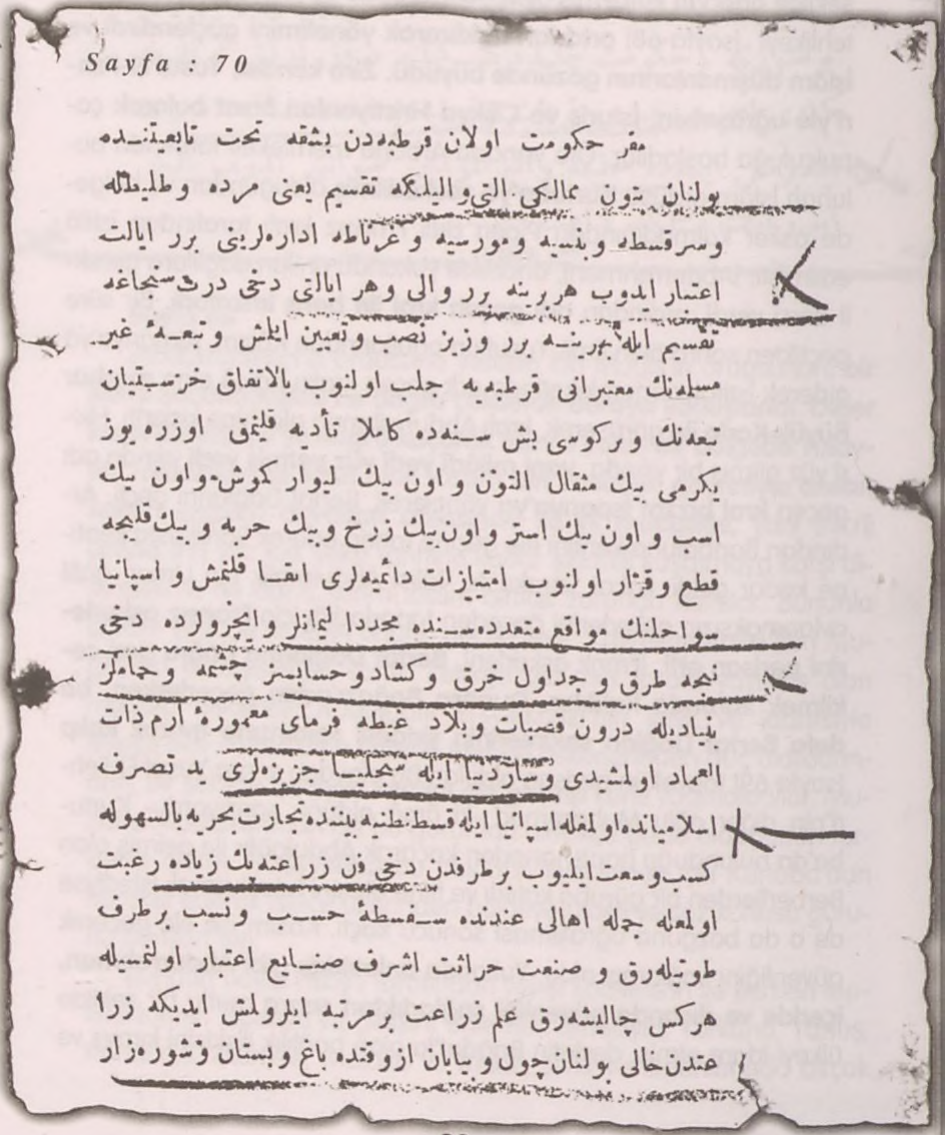
Sayfa 66

[Abdurrahman'ın ordusuna yenilen İbn Mugîs'in ordusunun] **bir kısmı Sacuna Kalesi'ne doğru çekilerek buraya konuşlandı. Diğer kısmı ise Ifrîkiye'ye doğru kaçarak Berv'e yakın bir bölgede Tulaytila isyancılarının lideri olan Kasım bin Yusuf'un gayretiyle anılan kentin sağlam duvarları arkasında iki yıl müddetle,** yani [hicrî] **[sayfa 67]** yüz kırk sekiz tarihine kadar şiddetli kuşatmaya karşı direndilerse de daha sonra teslim olmak zorunda kaldılar. Bununla birlikte yine de fitnenin önüne geçilemedi. Kayrevan Valisi [İbn Mugîs]'nin yenilgisinden sonra çekirge gibi her tarafa yayılmış olan mağlup askerler, Abdulgâfir El-Meknezî'nin sevk ve idaresiyle Ifrîkiye'den imdatlarına yetişen Berberî askerlerinden güç aldıklarından, bir şekilde **İşbiliyye kentini ele geçirip** kenti yağmaladılar. Muzaffer Abdurrahman ise bu güruhtan oldukça güçlü olduğunun farkında olarak İşbiliyyelileri bu belâdan kurtarmak için Kurtuba'dan hareket ederek İstece üzerinden bölgeye ulaştı ve söz konusu güruhu perişan etti.

Bundan böyle Ifrîkiye tarafından vahşi kabilelerin ve Berberî topluluklarının İspanya'ya gelişini önlemek amacıyla, Tarkana, Tartûş, Kartacina, Muriyye, Malaka ve Kıddîs şehir ve limanlarında birçok

hafif gemi inşa edip donanımını sağlayarak İspanya sahillerini koruma görevini Amiral Temmâm bin Kamh'a verdi. Gerçekten bu tedbirin semeresi görüldü. İspanya ülkesi, bir süre Berberîlerin saldırılarından korundu. İşte Abdurrahman bin Muaviye, iç çalkantıları bu şekilde ortadan kaldırmış oldu. Ayrıca doğu tarafından ortaya çıkan tehlikeyi [sayfa 68] **ortadan kaldırarak yönetimini güçlendirdi ve İslâm düşmanlarının gözünde büyüdü. Zira kendisi, Yusuf El-Fehrî'yle uğraşırken, İsturiş ve Çilikya Hristiyanları fırsat bularak** çapulculuğa başladılar. Öte yandan Arbuna memleketi tarafında bulunan İslâm ordusu **Kurtuba'ya sevkedilmiş** olduğundan ve bölgede asker kalmadığından Pipen adlı Fransız kralı tarafından istilâ edilmişti. [Abdurrahman], öncelikle yukarıda anılan dağlılara gereklî dersi verdi, ardından **adı geçen kral ile barış imzaladı.** Bir süre geçtikten sonra ölen Emîr Yusuf'un oğullarından Kâsım, Almanya'ya giderek İstifalya memleketinde adı geçen kralın halefi olan **meşhur Büyük Karlo ile** görüşerek, kralı Abdurrahman aleyhine kışkırttı. Hicrî yüz altmış bir yılında, **yani milâdî yedi yüz yetmiş yedi** yılında adı geçen **kral bizzat İspanya'ya** yönelerek, Bertat Dağlarını geçti. Ardından Banbaluna kentini ele geçirip tahrip ederek Sarakusta kentine kadar geldi. Fakat Sarakusta Valisi Abdulmelik bin Umer, gafil avlanmaksızın askerlerini önceden toparladığı için **Fransız askerlerini perişan etti.** [Frenk askerleri], **Bertat Dağlarına doğru geri çekilmek zorunda kaldılar. Duanso Boğazı'ndan geçerlerken, bu defa Bertat Dağları sakinlerinin şiddetli saldırısına maruz kalıp** [sayfa 69] topyekün perişan oldular. Bu olaydan sonra Yusuf El-Fehrî'nin diğer oğlu Muhammed -ki âmâ olduğu sanılıyordu- Kurtuba'da bulunduğu hapishaneden kaçarak Abdulgâfir ile gelmiş olan Berberîlerden bir güruha katıldı ve fitne ateşini tutuşturmak istediyse de o da bozguna uğratılması sonucu kaçtı. Kâsım ise ele geçerek güvenliğini sağlamış oldu. Yukarıda **anlatıldığı gibi Abdurrahman, içeride ve dışarıda güvenliği sağladıktan sonra** mutlu bir şekilde ülkeyi idare etmiş, devletin Bağdat'la olan bağlılık ilişkisini kırmış ve

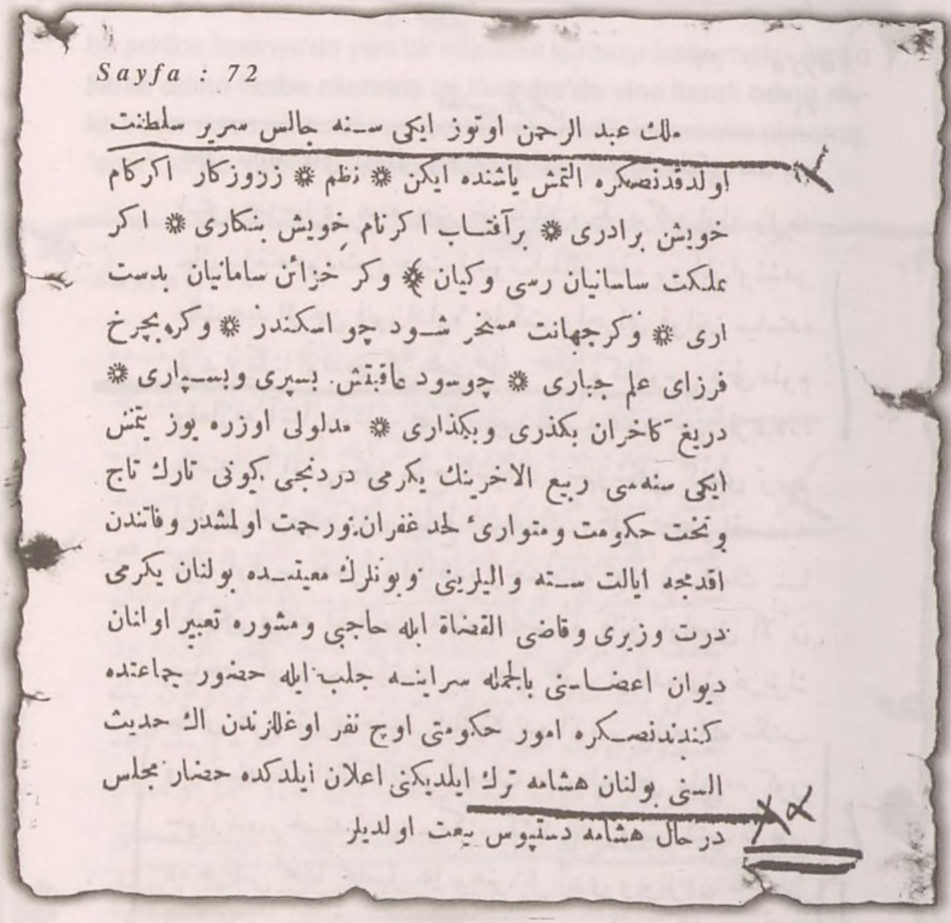
bu şekilde İspanya'da yeni bir hükümet kurmayı başarmıştır. Ayrıca **kendi adına hutbe okutmuş ve Kurtuba'da yine kendi adına sikke** bastırmışsa da halefe ve "emiru'l-mu'minî" ünvanlarını almamış, "emir" ya da "melik" ünvanını kullanmakla yetinmiştir.

Sayfa : 70

مقر حکومت اولان قرطبه‌دن بشقه تحت تابعیتنده
بولنان بتون ممالکی التی والیلکه تقسیم یعنی مرده وطلیطله
وسرقسطه وبنسیه ومورسیه وغرناطه اداره‌لرینی برر ایالت
اعتبار ایدوب هربرینه برر والی وهر ایالتی دخی درت سنجاغه
تقسیم ایله هربرینه برر وزیر نصب وتعیین ایلش وتبعه‌ٔ غیر
مسلمنك معتبرانی قرطبه‌یه جلب اولنوب بالاتفاق خرستیان
تبعه‌نك ورکوسی بش سنه‌ده کاملا تأدیه قلنمق اوزره یوز
یکرمی بیك مثقال التون واون بیك لیوار کوش واون بیك
اسب واون بیك استر واون بیك زرخ وبیك حربه وبیك قلیجه
قطع وقرار اولنوب امتیازات دائمیه‌لری انقا قلنمش واسپانیا
سواحلنك مواقع متعدده‌سنده مجددا لیمانلر وایجرولرده دخی
نیجه طرق وجداول خرق وکشاد وحسابسز چشمه وحمامل
بنیادیله درون قصبات وبلاد غبطه فرمای معموره‌ٔ ارم ذات
العماد اولمشیدی وسارد نیا ایله سیجلیا جزیره‌لری ید تصرف
اسلامیانده اولمغله اسپانیا ایله قسطنطنیه بینده تجارت بحریه بالسهوله
کسب وسعت ایلیوب برطرفدن دخی فن زراعته یك زیاده رغبت
اولمغله جمله اهالی عندنده سفسطهٔ حسب ونسب برطرف
طوتیله‌رق وصنعت حراثت اشرف صنایع اعتبار اولنمیله
هرکس چالیشه‌رق علم زراعت برمرتبه ایلرولمش ایدیکه زرا
عتدن خالی بولنان چول وبیابان ازوقتده باغ وبستان وشوره‌زار

محللر سنبله نمای ابادانی وعمران اولدی اسپانیا مملکتی بعد بعد
اسکی صاحبلری یدینه یعنی خرستیانلره کچدکده اول یرلرینه
حال سابقنه عودت ورجعت ایلیوب الحالة هذه برویابان اولمشدر
ملك عبد الرحمن فنون ادارهٔ مملکت واجرای قوانین سیاستده
فرید ویکتا اولدیغی کبی محب علما وحکما وکندوسی دخی علوم
ومعارفه آشنا بر ذات فضائل پیرا اولدیغندن حتی قرطبه ده
بناسنه بدأ ایتدیردیکی جامع شریفك رسم وشکلنی کندی ترسیم
ایلدیکی مرویدر اشبو جامع شریفك رسمی مسجد اقصایه
شبیه اولوب حسن ولطافتده وجسامتده اهل اسلامك بنا
ایلدیکی بونجه ابنیهٔ عالیه نك جله سنه فائق اولهرق الآن
سیاحین کوروب انکشت بر دهان تعجب اولمقده درلر عربلرك
عادتی هربر شهری ضبط ایلدیکلرنده انده بر جامع ایله مکتب
وبرخسته خانه انشا ایلمك اولمغله ملك مشار الیه دخی جامع مذکور
جوارنده برخسته خانه وبرمکتب کشاد ایتدیروب مکتب مزبوره
ده هرکس مجانا تحصیل علم وهنر ایلر ایدی وبونلردن ماعدا
اسپانیانك بیوك شهرلرنده عالی کتبخانه لر بنا وپای تخت اولان
قرطبه ده دخی کیدو سرایی درونده علما وحکما وشعرادن مرکب
بر مجلس دانش تشکیل ایلمش ایدی مومی الیه آخر عمرینه
دکین بووجهله اعمار ملك ونشر علوم وتربیهٔ اهالی ایله
مشغول اولهرق شهر تشعار جهان اولدی واهل اسلامك
دخی مدنیت وانسانیتده نه یه مقتدر اولدیغنی عالمه بیلدردی

Sayfa : 72

ملك عبد الرحمن اوتوز ايكى سنه جالس سرير سلطنت
اولدقدنصكره التمش ياشنده ايكن ❋ نظم ❋ زروزكار اكركام
خويشن برادرى ❋ برآفتاب اكرنام خويش بنكارى ❋ اكر
مملكت ساسانيان رسى وكيان ❋ وكر خزائن سامانيان بدست
ارى ❋ وكرجهانت مسخر شود چو اسكندر ❋ وكره بچرخ
فرزاى علم جبارى ❋ چوسود عاقبتش بسپرى وبسپارى ❋
دريغ كاخران بكذرى وبكذارى ❋ مدلولى اوزره يوز يتمش
ايكى سنه سى ربيع الاخرينك يكرمى دردنجى كيونى تارك تاج
وتخت حكومت ومتوارى لحد غفران نورحمت اولمشدر وفاتندن
اقدمجه ايالت سته واليلرينى وبونلرك معيتنده بولنان يكرمى
درت وزيرى وقاضى القضاة ابله حاجبى ومشوره تعبير اولنان
ديوان اعضاسنى بالجمله سراينه جلب ابله حضور جماعتده
كندندنصكره امور حكومتى اوچ نفر اوغلارندن الك حديث
السنى بولنان هشامه ترك ايلديكنى اعلان ايلدكده حضار مجلس
درحال هشامه دستپوس بيعت اولديلر

Sayfa 70

[Abdurrahman], Yönetim merkezi olan Kurtuba dışında tabiiyetinde bulunan **bütün toprakları altı valiliğe ayırdı.** Merde, Tulaytila, Sarakusta, Balensiya, Mursiye ve Gırnata idarelerini **birer eyalet kabul ederek herbirine birer vali atadı.** Her eyaleti de dört sancağa ayırıp her birine birer vezir tayin etti. Müslüman olmayan tebaanın ileri gelenlerini Kurtuba'ya çağırarak Hristiyan tebaanın vergisi beş senede tamamen verilmek üzere yüz yirmi bin miskal altın, on bin livar gümüş, on bin at, on bin zırh, on bin mızrak ve bin kılıç olarak it-

tifakla belirlenmiş, sahip oldukları ayrıcalıklar korunmuştur. İspanya **sahillerinin çeşitli yerlerinde yeni limanlar, iç kesimlerde pek çok yol, su kanalları yapılmış, sayısız çeşme ve hamamlar inşa edilmiş,** memleket "irem" kenti gibi gıpta edilecek düzeyde imar edilmiştir. **Sardunya ile Sicilya adaları Müslümanların egemenliği altında olduğu için İspanya ile Kostantiniyye** [İstanbul] **arasında deniz ticareti rahatlıkla yapılmış** ve genişletilmiştir. Öte yandan **tarımcılık bir hayli rağbet gördüğünden,** memleket ahalisi soy-sop safsatalarını bir tarafa bırakarak tarımla uğraşmış ve tarımcılık en itibarlı zanaat haline gelmiştir. Zira **tarımsız çöl ve çorak araziler, o dönemde** [sayfa 71] **bağlara, bahçelere dönmüştü. İspanya memleketi çok sonraları eski sahipleri olan Hristiyanların eline geçtiğinde yine eski haline dönüp bugün çölleşmiştir. Kral Abdurrahman, memleket yönetiminde ve kanunları uygulama siyasetinde ender bir şahsiyet olduğu gibi, ilim ve irfan sahiplerini de severdi. Zaten kendisi de ilimlere aşina, bilgili ve faziletli bir zattı.** Hatta Kurtuba'da yaptırdığı caminin projesini kendisinin çizdiği rivayet edilir. Bu cami, Mescidi Aksa'ya benzemekte ve İslâm dünyasının en büyük ve en güzel camisi olarak günümüzde turistler tarafından ziyaret edilip beğeni kazanmaktadır. **Arapların ele geçirdikleri şehirlerde bir cami, bir medrese ve bir hastane inşa etme alışkanlıklarından dolayı, Kral Abdurrahman da anılan caminin yanında bir hastane ve bir medrese yaptırmıştı. Söz konusu medresede herkes, ücretsiz eğitimden yararlanıyordu. Bunların dışında İspanya'nın büyük şehirlerinde kocaman kütüphaneler inşa etmiş, başkent Kurtuba'da bulunan sarayında alimler, hekimler ve şairlerden oluşan bir Danışma Meclisi kurmuştu.** Kral Abdurrahman ömrünün sonuna dek bu şekilde memleketin imarı, ilim yayma ve ahalinin eğitimiyle ilgilenerek dünyaya örnek oldu. **O, Müslümanların da medeniyet ve insanlıkta nelere muktedir olduklarını tüm dünyaya gösterdi.** [sayfa 72] **Kral Abrurrahman, otuz iki yıl saltanat tahtında** oturduktan sonra altmış yaşındayken, "Eğer dünyanın zevkine varırsan / Güneşe adını nakşedersen / Sasanîlerin ve Kiyan-

ların servetine ulaşırsan / Samanîlerin hazinelerini elde edersen / dünya elinin altında olsa İskender gibi / ilmin üstünlüğünü elde edersen / kâr alırsın, kâr verirsin / Sonlardan geçip sonlardan geçirirsin." Dizelerindeki anlama uygun olarak yüz yetmiş iki yılı Rebiülahir ayının yirmi dördüncü günü saltanattan ayrılarak Allah'ın rahmetine kavuştu. Vefatından önce altı eyalet valisini, bunlara bağlı yirmi dört vezir ile başkadı, hâcib ve meşrefe [danışma] denen divan üyelerini sarayına çağırarak kendisinden sonra devlet işlerini üç oğlundan **en genci olan Hişam'a terkettiğini** ilân etti. Divan üyeleri, Hişam'ın otoritesini hemen kabul ettiler.

Sayfa : 74

﴿ هشام بن عبد الرحمانك زمانى ﴾

بالاده ذكر اولنديغى اوزره متوفاى مشار اليهك اوچ اولادى اولوب اسملرى سليمان وعبد الله وهشام ايدى سليمان ايله عبد الله شاعنده دنيايه كلمش وهشام ايسه قبلهٔ زناته‌دن اولان والده‌سى حوره نام خاتوندن تولد ايتمش اولديغندن كرك مومى اليهانك نفوذى وكرك كندوسنك حسن اخلاق وكمالاتى اثرى اولەرق هشامى زياده سوديكندن مرحوم عبد الرحمانك امر وراثت ايچون برقاعدهٔ مستقله وضع ايتمەرك انى استخلاف ايتمسى بالطبع ديكر ايكى قرنداشنك نظر محاسده لرينى جالب وهشامك سرير سلطنته قعودنده اثار نفاق واختلال يرسرزدهٔ ظهور اولەرق مدت مديده‌دنبرو اهالئ اسپانيانك متنعم اولديغى نعمت رفاه وآسوده‌كى يى سالب اولدى چونكه بوائناده سليمان مرده‌ده وعبد الله دخى طليطله‌ده والى

Sayfa : 75

بولندقلرندن هربری وادیٔ استقلاله غازم وحکومتکا هلرنده
بولنان وزیر قائدەلرندن طرف خلیفەیه صادق وعائد اولنلری
بلا استیذان عزل ایله یرلرینه کندی طرفدارلرینی نصب ایلمکه
جازم اولدیلر حتی طلیطلەده وزیر بولنوب مومی الیه سلیمانك
محبسه القا ایلدیکی برذاتك امر تخلیص وتخلیەسی هرنقدر
هشام طرفندن التماس اولنمش ایسەده مومی الیه سلیمان کمال
تهورایله اصغا ایتیوب بیچارەیی خلیدهٔ میخ غدروتلف ایتدرمش
اولغله ارتق بونلرك بوحرکتی آچیقدن آچیغه عصیان دیمك
اولدیغندن هشام اوزرلرینه عسکر چکوب ایکیسنی دخی بلش
قلعەسی جوارنده وقوعبولان مقاتلهٔ عظیمەده منهزم ایتدکده
طلیطلەده محصور قلان عبد الله طلب امان ایلمکله جرائم
واقعەسی رهین عفوی اولدی واما قرنداشی سلیمان مورسیه
مملکتنه طوغری رجعته شتابان اولوب اوراده توسیع دائرهٔ
عصیان ایتمکه مجدومصر اولدیغی حالده اوزرینه هشامك
اوغلی حکم کوندرلمش اولغله هرمقابلەده صورت انهزام
سلیمان طرفنده رونما اولەرق بالاخره هشامه تسلیم اولمغه
مجبور اولدی وسیئات مسبوقەسنه مجاذاتا هشام آبی اسپانیادن
طرد ایله متصرف اولدیغی اراضی واملاکی التمش بیك مثقال
التونه کندوسندن اشترا وطنجەده اقامت ایلمك اوزره کندوسنه
برسرای عالی اعطا واهدا ایلدی اوچ سنەدنبرو سادات
علویەدن ادریس ابن عبدالله فاس طرفنده برحکومت جدیده

x 85

Sayfa : 76

تشکیل ایدوب بوجهتله افریقیه‌نك اوطرفلرنده عباسیلرك حکمدای قالمامش اولدیغندن موقع مذکوره‌ده مومی الیه سلیمان امویه خصمی اولان عباسیانك مضرتلرندن امین اولدیغی حالده صفال بال ایله امرارماه وسال ایدرك قالدی ذکر اولنان لهیب آتش اختلال بومنوال محرر منطقی اولدقدنصکره یدی یوز یتمش بش سالی خلالنده رکر اولنان هشام اسلامی جهاده ترغیب واوتوز طقوز بیك عسکر ایله حاجب عبدالواحد بن مغیرنی استوریش خرستیانلری اوزرینه وربنشقه ازدویه دخی عبدالله بن عبدالملکی سردار ایدوب جبل برتاته طوغری تسویق وتسریب ایلدی ابن مغیز خرستیانلری پریشان واستحصال غنائم بحده وپایان ایتمش ایسه‌ده چلیقیه طاغلرندن عودت اولنور ایکن استوریش قرالی پرمودونك عسکری مختفی اولدقلری کمینکاهدن ناکهان ظهور ایله ابتداکی دفعه اوله‌رق لشکر اسلامی بوزمش وعبدالله بن عبدالملك دخی جرنده (ژیرون) شهرینی محاصره وبیك مشقتله اخذ وتسخیر ایلیوب برتاب طاغلرینی بالمرور اربونه شهرینی خرستیان یدندن تخلیص واطراف واکنافی یغما ایدرك وقرقشونه شهرینی دخی ضبط ایله بك چوق مسلمانی قید اسارتدن خلاص ایدوب بحد اسرا واموال واشیاایله اسپانیایه عودت ایلمشدر

Sayfa 74

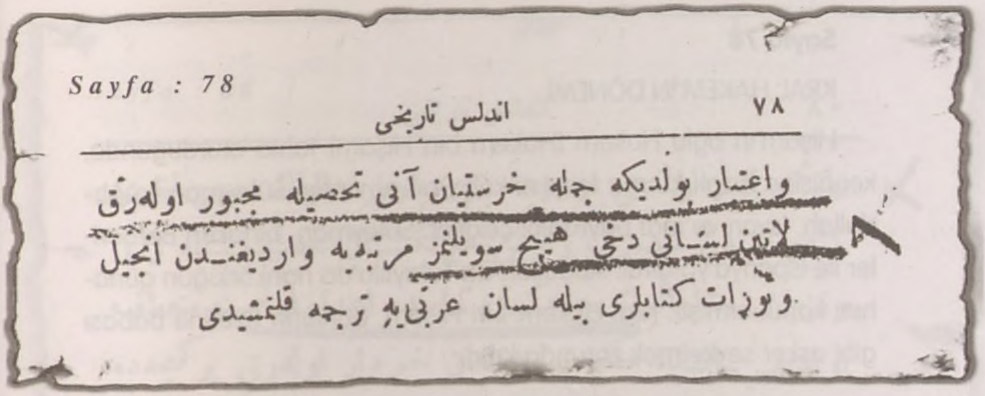
HİŞAM BİN ABDURRAHMAN'IN DÖNEMİ

Yukarıda belirtildiği gibi Abdurrahman'ın üç oğlu vardı: Süleyman, Abdullah ve Hişam. Süleyman ile Abdullah, Şam'da dünyaya gelmiş; Hişam ise **Zenate** Kabilesinden olan annesi **Hûre adlı kadından** doğdu. Gerek adı geçen kadının nüfuzu, gerek kendisinin iyi ahlâkı ve karakteri nedeniyle Hişam'ı fazla sevmesi, merhum Abdurrahman'ın veraset için bir yasa çıkarmadan onu halef olarak seçmesi, doğal olarak diğer iki kardeş nezdinde kıskançlığa yol açtı. Hişam, saltanat tahtına oturduğu sırada yer yer istikrarsızlığın baş göstermesi, İspanya ahalisinin uzun süredir yaşadığı refah ve huzuru olumsuz etkiledi. Bu sırada Süleyman Murde'de, Abdullah ise Tulaytila'da valilik yapıyorlardı. **[sayfa 75]** Her biri kendi bağımsızlığını kurmayı amaçlıyordu ve kendilerine bağlı **vezirlerden Halife'ye bağlı olanları izinsiz azlederek** yerlerine kendi yandaşlarını atadılar. Hatta Tulaytila'da Süleyman'ın hapse attığı bir zatın tahliye edilmesine dair Hişam'ın girişimleri sonuç vermeyince artık bunların bu hareketi **açıktan açığa isyan** anlamına geldiğinden, Hişam, üzerlerine asker göndererek ikisini de Belş Kalesi civarında meydana gelen büyük savaşta yenilgiye uğrattı. Tulaytila'da mahsur kalan Abdullah, teslim olduktan sonra affedildi. Kardeşi Süleyman ise Mursiye memleketine doğru geri giderek isyan dairesini genişletmekte kararlı davrandı. Bunun üzerine Hişam'ın oğlu Hakem, Süleyman'ın üzerine gönderildi ve çatışmaların her defasında yenilgiye uğrayarak teslim olmak zorunda kaldı. Hişam, işlediği suçun cezası olarak kardeşini İspanya'dan sınırdışı etti. Tasarrufundaki arazi ve mülkü altmış bin miskal altın karşılığında satın alarak Tanca'da ikâmet etmek üzere kendisine görkemli bir saray yaptırarak hediye etti. Asilzadelerden **İdris bin Abdullah,** üç seneden beri Fas tarafında yeni bir yönetim **[sayfa 76]** kurmuştu. Böylece İfrîkiye'nin **bu bölgelerinde Abbasîlerin egemenlikleri kalmamış** olduğundan, yukarıda adı

geçen Süleyman, Emevîlerin hasmı olan Abbasîlerin kötülüklerinden emin olarak huzurlu bir yaşam sürdü. **Hişam, yukarıda bahsedilen istikrarsızlık ateşinin alevleri bu şekilde söndürüldükten sonra, yani yüz yetmiş beş yılında cihadı teşvik etti. Otuz dokuz bin asker ile Hacib Abdulvâhit bin Muğîy'i İsturiş Hristiyanları üzerine, bir başka orduyu da Abdullah bin Abdulmelik'i başa getirerek Bertab Dağı'na doğru sevketti.** İbn Muğîz, Hristiyanları perişan edip sayısız ganimetler elde etmişse de, Çilikya Dağlarından dönerlerken **İsturiş Kralı Permudu'nun askerleri** gizlendikleri tuzak mevzilerden ansızın ortaya çıkarak İslâm ordusunu bozguna uğratmıştır. Ancak Abdullah bin Abdulmelik, **Cirende (Jiron)** şehrini kuşatarak bin **bir zorlukla** ele geçirdikten sonra Bertab Dağlarını aşarak **Erbune** şehrini Hristiyanların elinden kurtarmış, etraftaki bölgeleri yağma ederek Karkaşuna kentini de ele geçirmiş, böylece pek çok Müslümanı esaretten kurtararak sayısız esir, mal ve eşyayla İspanya'ya dönmüştür.

Sayfa : 77

هشام اصول عدالت وحقـانیتی التزام
امرنده پدرینك اثرینه تابع وآخر عمرنده اجرا ایلدیکی نصیحت
ووصیتی لوزره عامل ونیچه خیرات وحسناته موفق اولوب
عمله رعایت وفقرا وضعفـایی کمال مرتبه حمایت وصیـانت
ایتدیکندن رضی وعادل لقبلریله مقلب اولمشیدی وپك چوق
مکاتب انشا ایتدروب زمانده لسان عربی اول درجه رواج

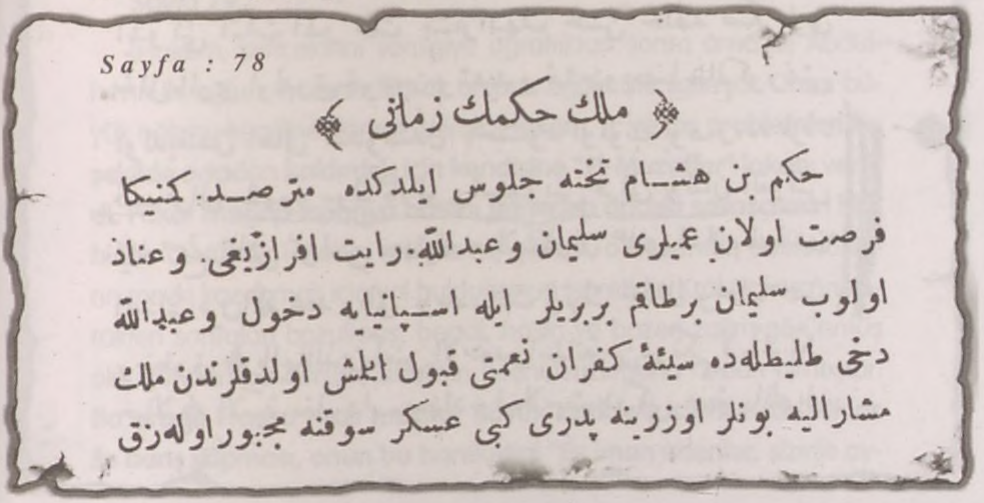
Sayfa : 78

اندلس تاریخی ۷۸

واعتبار بولدیکه جمله خرستیان آنی تحصیله مجبور اوله‌رق
لاتین لسانی دخی هیچ سویلنمز مرتبه‌یه واردیغندن انجیل
وتوزات کتابلری بیله لسان عربی‌یه ترجمه قلنمشیدی

Sayfa 77

Hişam, adalet ve hakkaniyeti sağlamada babasının yolunu takip etti. Babasının ömrünün sonunda kendisine yaptığı nasihat ve vasiyete uyarak pek çok iyi hizmetlerde bulunmayı başardı. Âlimleri gözeterek yoksulları olabildiğince koruduğu için "rida" [hoşnutluk] ve "âdil" lakaplarıyla çağrılmıştır. Hişam pek çok **mektep** [okul] **inşa ettirerek kendi döneminde Arap diline o derece** [sayfa 78] **itibar kazandırdı ki bütün Hristiyanlar Arapça öğrenmek durumunda kaldılar. Artık Latince kullanılmaz hale geldiğinden, İncil ve Tevrat bile Arapça'ya çevrilmişti.**

Sayfa : 78

﴿ ملك حكمك زمانی ﴾

حكم بن هشام تخته جلوس ایلدكده مترصد. كنیكا
فرصت اولان عمیلری سلیمان وعبدالله. رایت افرازیغی. وعناد
اولوب سلیمان برطاقم بربریلر ایله اسپانیایه دخول وعبدالله
دخی طلیطله‌ده سیئهٔ كفران نعمتی قبول الملش اولدقلرندن ملك
مشارالیه بونلر اوزرینه پدری كبی عسكر سوقنه مجبور اوله‌رق

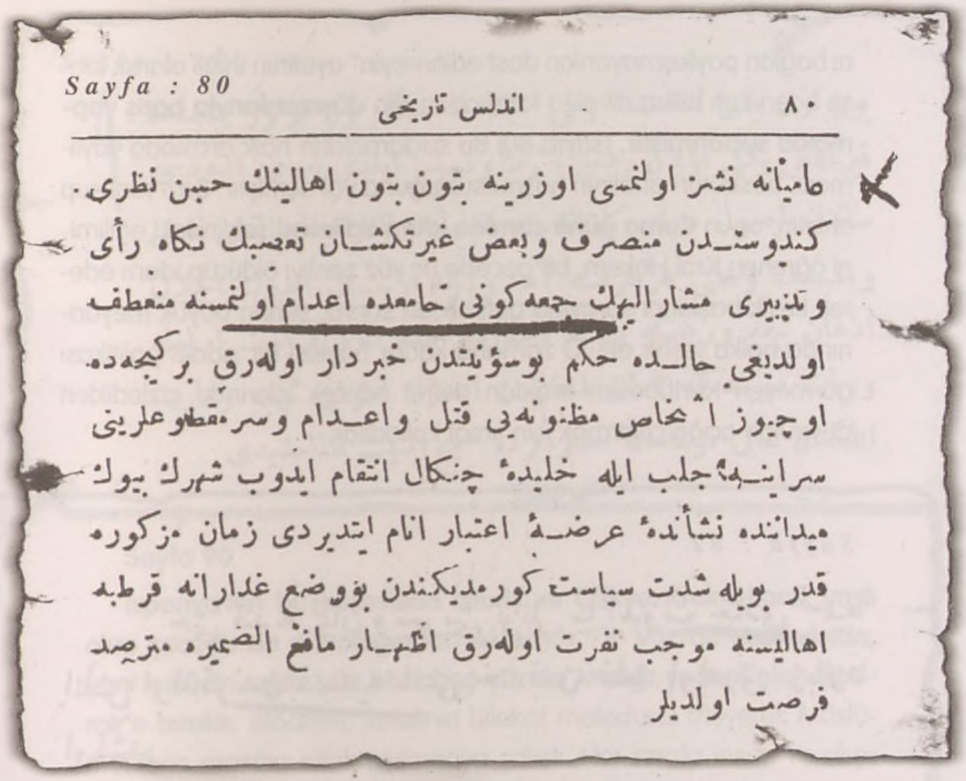
Sayfa 78

KRAL HAKEM'İN DÖNEMİ

Hişam'ın oğlu Hakem [Hakem bin Hişam] tahta oturduğunda, kendisine tuzak kurma fırsatını kollayan amcaları Süleyman ve Abdullah, isyan ve inat bayrağını çektiler. Süleyman, birtakım Berberîler ile İspanya'ya girdi. Abdullah da Tulaytila'da nankörlüğün günahını kabul etmişti. Kral Hakem bin Hişam, bunların üzerine babası gibi asker sevketmek zorunda kaldı.

Sayfa : 79

عبدالله ایکی اولادینی نزدینه جلب وتربیه‌لرینه اهتمام ایلیوب
یوکنی کندینه داماد ایتدی حکمك مشکلات داخلیه‌وخارجیه‌یی
بووجهله دفع ایلیی اسمنه المظفر عنوانی علاوه‌سنه سبب اولوب
فقط خطهٔ مغربی واسپانیایی فتح ایدن غزاة سابقه‌دن هیچ برینه
بونوع عنوان ویرلمامش اولدیغندن حکمك بووجهله تسمیه‌سی
مداهن ومداحانك اوزمانلرده کسب رواجه هنوز یول بولمش
ایدوکنی اثبات ایدر ملك مشارالیهك حسن خلقنه صکره‌لری
خلل طاری اوله‌رق خودبین وشدید وخشین وبعضا ظالم کورنمش
اولدیغندن اهالی کندوسندن ناخشنود اولوب بوصره‌ده فرا-
نسه قرالی مشهور بیوك قارلو واستوریش قرالی بولنان الفونس
ایله صلح ایتمش اولمسی جهتیله صلابتکاران علمای اسلام طرفندن
اعدای دین ایله عقد وفاق ومسالمت وترك جدال ومخاصمت
برمنطوق ﴿ یاایهاالذین آمنو الاتتخذوا بطانة من دونکم لایألونکم
خبالا ﴾ الآیة مغایر داب جهاد واسلامیت درکی بعض اقاویل

Sayfa : 80

اندلس تاریخی ۸۰

حامیانه نشر اولنمسی اوزرینه بتون بتون اهالینك حسن نظری
کندیوسندن منصرف وبعض غیرتکشان تعصبك نکاه رأی
وتدبیری مشار الیهك جمعه کونی جامعده اعدام اولنمسنه منعطف
اولدیغی حالده حکم بوسؤنیتدن خبردار اولهرق برکیجه ده
اوچیوز اشخاص مظنونه یی قتل واعدام وسرمقطوعلرینی
سراینهٔ جلب ایله خلیدهٔ چنکال انتقام ایدوب شهرك بیوك
میدانده نشأندهٔ عرضهٔ اعتبار انام ایتدیردی زمان مزکوره
قدر بویله شدت سیاست کورمدیکندن بووضع غدارانه قرطبه
اهالیسنه موجب نفرت اولهرق اظهار مافی الضمیره مترصد
فرصت اولدیلر

Sayfa 79

[Hakem, amcalarını yenilgiye uğrattıktan sonra amcası] Abdullah'ın iki oğlunu yanına alarak onların eğitimiyle ilgilendi. Onun büyük oğlunu kendine damat edindi. **Hakem, iç ve dış problemleri bu şekilde ortadan kaldırdığı için kendisine "El-Muzaffer" lakabı verildi. Fakat Mağrip-İspanya hattını fetheden önceki savaşçıların hiçbirine** bu tür bir lâkabın verilmemiş olması, o dönemde dalkavukların mevki kazanmak için yol bulduğunun işaretidir. Kral Hakem'in karakteri sonraları bozulmuş, bencil, haşin ve bazen zalim görünmüş olduğundan bu durum, ahalinin hoşnutsuzluğuna neden olmuştur. **Bu sırada Fransa Kralı meşhur Büyük Karlo ve İsturiş Kralı Alfons ile barış yapması, onun bu hareketini "Ey iman edenler,** sizinle ay-

nı bağları paylaşmayanları dost edinmeyin" ayetinin ihlâli olarak lanse eden katı İslâm alimleri tarafından **din düşmanlarıyla barış yapmakla suçlanmıştır.** [sayfa 80] Bu suçlamaların halk arasında yayılması, büsbütün ahalinin hoşnutsuzluğuna yol açmıştır. Bazı taassup ehlinin, onun **Cuma günü camide idam edilmesi** şeklindeki eğilimini öğrenen Kral Hakem, bir gecede üç yüz zanlıyı öldürüp idam ederek kesik başlarını sarayına getirttikten sonra, şehrin büyük meydanında halka teşhir etti. O zamana kadar böylesi bir şiddet politikası görmeyen Kurtubalılar kraldan nefret ederek içlerinde gizledikleri duyguları açığa çıkarmak için fırsat kolladılar.

Sayfa : 82

حتی قندیه لیمان وشهرینی بونلر بیا ایدوب خندق تسمیه
ایلمش اولدقلرندن قندیه اسمی خندقدن غلط اوله‌رق زبانزد
اولمشدر

Sayfa 82

Hatta Kandiye Limanı ve kentini bunlar kurup **Hendek** adını verdiklerinden, bu ad yanlış olarak **Kandiye** olarak yerleşmiştir.

Sayfa : 90

اسپانیانك برکوشه‌سنده استوریش وچلیقیه قرالی بولنان
الفونس مسن واختیار بولنوب اولادی دخی اولمدیغندن ایکی

Sayfa : 91

يوز اون يدى سنه‌سنده يعنى ميلادك سكزيوز اوتوز بشنده
قيرالنى يكنى اولان ردميره ترك وتسليم ايلدى مومى اليه‌دخى
سلفنك اصول حيله كارانه‌سنه اتباعا مسلمانلر بينده التاى نفاق
ومفسدت وحتى هرطرفه آدم واچوه ارسال ايدرك اخلال
اذهان تبعه ورعيتله برفتنه احداثنه چشم دوز فرصت اولمغله
ووقت دوشدكجه همان طاغلردن اينه‌رك اطرافى نهب وغارت
ايلكدن خالى اولمامغله حدودلرده هيچ امنيت قالمامشيدى

Sayfa 90

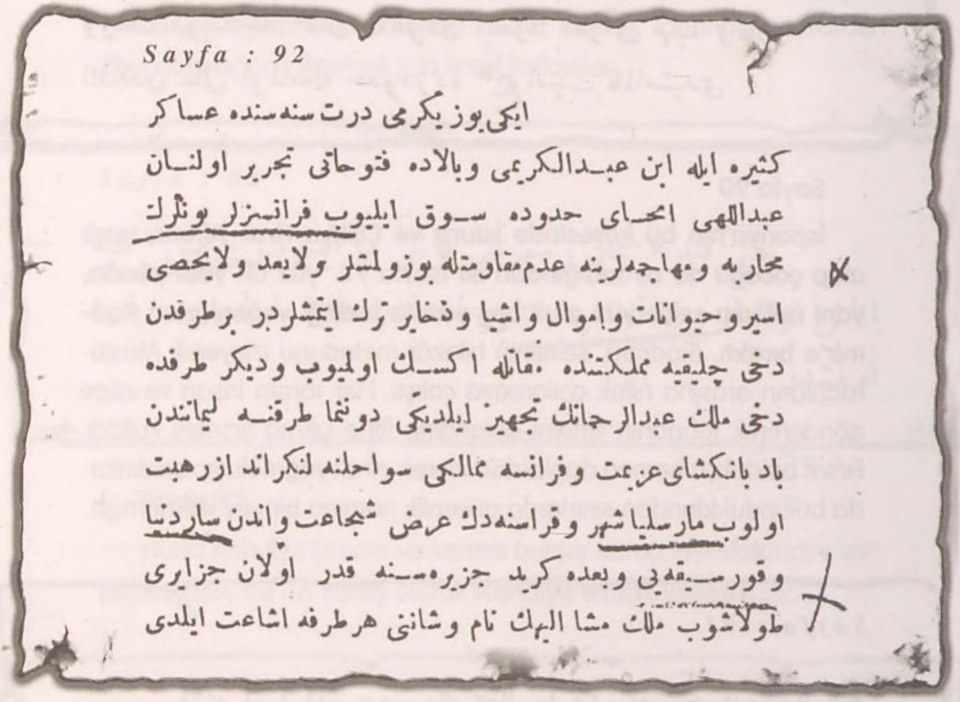
İspanya'nın bu köşesinde İsturiş ve Çilikya Kralı Alfons, yaşlı olup çocuğu da olmadığından iki [sayfa 91] **yüz on yedi yılında, yani milâdın sekiz yüz otuz beş yılında krallığı yeğeni olan Rodmir'e bıraktı.** [Rodmir], selefinin hilekâr metodunu izleyerek Müslümanların arasına nifak aşılamaya çalıştı. Her tarafa insan ve akçe göndererek tebaanın zihnini bulandırıp fitne çıkma fırsatını kolladı. Fırsat buldukça hemen dağlardan inerek etrafı yağmalayıp saldırılarda bulunduklarından sınırlarda güvenlik namına bir şey kalmamıştı.

Sayfa : 91

اشته اسپانيانك بوصورتله شمال طرفنده يعنى جوفده درت
حكومت ظهوره كاوب ممالك سائرسى وجوف طرفنده دخى
جقه وحوسقه شهرلرى مسلمانلرك يدلرنده بولنمش اولمغله جبال
برتانه اندن كيدوب كلورلردى وبوكوچك حكومتلر برلشوب
حكومت واحده هيئتنه كيرمدكجه اهل اسلامه غلبه ايده‌مديلر

Sayfa 91

İşte bu şekilde İspanya'nın kuzey tarafında, yani iç kesiminde dört hükümet ortaya çıkmış, diğer bölgelerde ve iç kesimlerde Cakka ve Coska kentleri Müslümanların elinde olmasına rağmen, Bertat Dağları sürekli el değiştiriyordu. Bu küçük hükümetler birleşip tek bir yönetim haline gelmedikleri sürece, Müslümanları yenemediler.

Sayfa : 92

ایکی یوز یکرمی درت سنه سنده عساکر
کثیره ایله ابن عبدالکریمی وبالاده فتوحاتی تحریر اولنان
عبدالله‌ی انحای حدوده سوق ایلیوب فرانسزلر ونڑك
محاربه ومهاجملرینه عدم مقاومتله بوزولمشلر ولایعد ولایحصی
اسیر وحیوانات واموال واشیا وذخایر ترك ایتمشلردر برطرفدن
دخی چلیقیه مملکتنده مقاتله اکسك اولیوب ودیکر طرفده
دخی ملك عبدالرحمانك تجهیز ایلدیکی دونمانما طرفنه لیمانلردن
باد بانکشای عزیمت وفرانسه ممالکی سواحلنه لنکراند ازرهبت
اولوب مارسلیا شهر وقراسنه‌دك عرض شجاعت واندن سارد نیا
وقورسیقه‌یی وبعده کرید جزیره‌سنه قدر اولان جزایری
طولاشوب ملك مشا الیهك نام وشانی هرطرفه اشاعت ایلدی

Sayfa 92

[İkinci Abdurrahman], iki yüz yirmi dört yılında büyük bir orduyla İbn Abdulkerim ile yukarıda fetihlerinden sözedilen Abdullah'ı sınıra sevketti. **Fransızlar, bunların muharebe ve saldırılarına direneme-yip** bozguna uğradılar. Fransızlar haddi hesabı olmayan miktarda esir, hayvan, mal, eşya ve erzak bıraktılar. Bir taraftan Çilikya mem-

leketinde savaş eksik olmazken, öbür taraftan Kral Abdurrahman'ın teçhiz ettiği donanma, Tarkana Liman'ından Fransa sahillerine, **Marsilya** kentine kadar güç gösterisinde bulundu. Donanma, **Sardunya ve Korsika'dan** sonra Girit'e kadar uzanan adaları dolaştı. Böylece Kral Abdurrahman adını ve gücünü her tarafa duyurdu.

Sayfa : 92

بغداد

خليفه‌سى بولنـان المعتصم عليهنه عقد اتفـاق اولنمق اوزره

Sayfa : 93

٩٣ اندلس تاريخى

قسطنطنيه‌دن قرطبه‌يه برسـفيرورود ايلش ايسـه‌ده حكومت اسـلاميه عليهنه قيصر روم ايله اتفاق وعزيمت مغاير شـعار اسلاميت اولديغندن يشقه وقتك دخى بويله بشيلره مساعده‌سى اولديغندن سفيرمرقومه جواب اعطا واعاده قلندى وهجرتك ايكى يوز يكرمى طقوز وميلادك سكز يوز قرق اوچ سـنه‌سنده الحالة هذه پورتكيز تسميه اولنـان موقع سـواحلنه تاكهانى بردشمن نامعلوم وضع قدم شوم ايليوب نام ونشـانلرى اول زمانه قدر اهل اسلامك مسموعى اولمامش ايدوكندن مأجوج تسميـه ايلديلر بونلر ❋ اولئك مثل الغول لابل غلطت بل ❋ ❋ يضلون للغيلان فى مهمة قفر ❋ مفهومى صفت كاشـفهٔ حال وشانلرى اولان اقوام وحشيهٔ شماليه‌دن غدار وخونريز نورمان تسميه اولنور برقوم باربارو بى‌امان اولوب

Sayfa 92

Bu arada Bağdat Halifesi **El-Mu'tasim aleyhine anlaşma yapmak** üzere **[sayfa 93]** Kostantiniyye [İstanbul]'den Kurtuba'ya bir elçi gelmişse de, İslâm hükümeti aleyhine Rum İmparatoruyla ittifak yapmak İslâm'a aykırı olduğundan ve başka vakitte bile böyle şeylere müsade olmadığından, söz konusu elçiye cevap verilerek geri gönderildi. Hicretin iki yüz yirmi dokuz ve **milâdî sekiz yüz kırk üç yılında** şu anda **Portekiz olarak bilinen** mevkiin sahillerine ansızın kimliği belirsiz bir düşman belirdi. Adları o zamana kadar Müslümanlar tarafından duyulmamış bu topluluğa Me'cuc adı verildi. "Bunlar insan yiyen dev gibidir / Yok yanlış söyledim / devleri bile suya götürüp susuz getirirler." dizelerindeki anlamla örtüşen bu topluluk, Kuzeydeki vahşi kavimlerden gaddar, kan dökücü **Normanlar** adında barbar ve güvensiz bir topluluktu.

Sayfa : 93

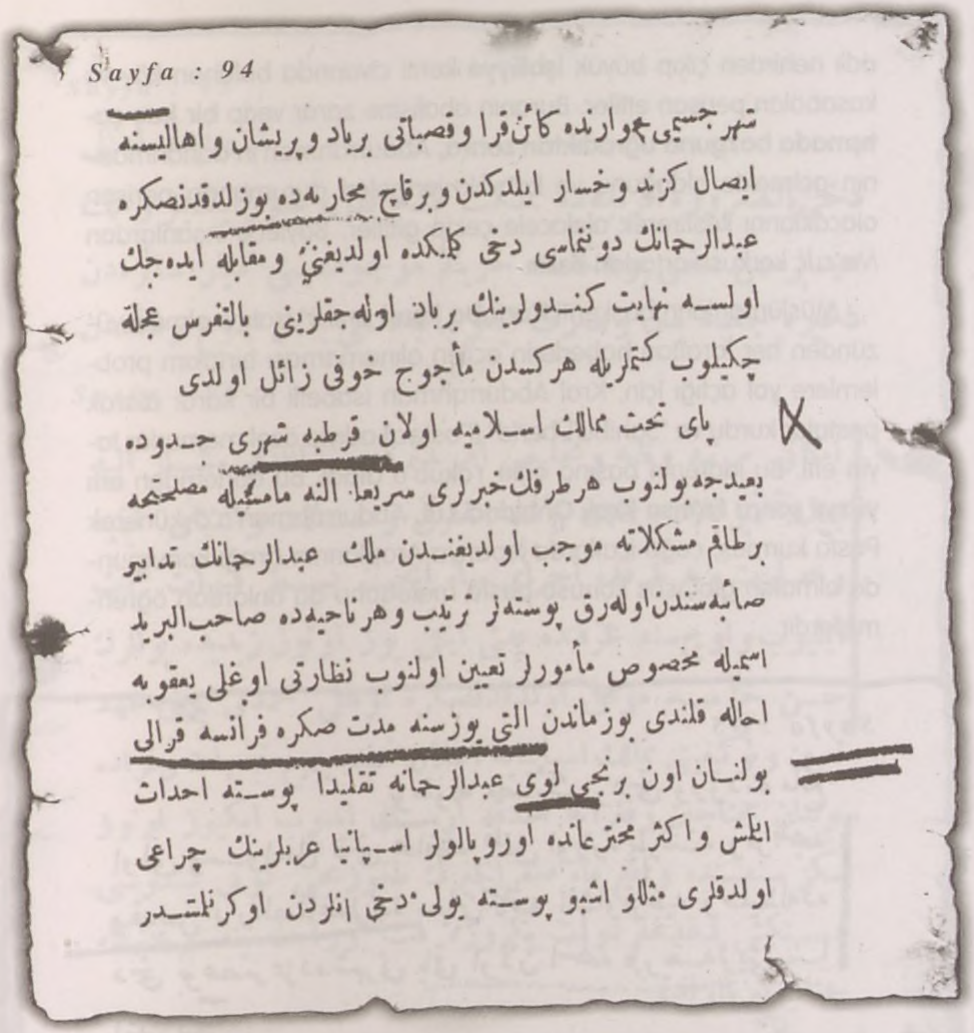
عساكر

اسلاميه‌نك ورودينى خبر الدقلرنده بلرّبونه يعنى لشبونه شهرينه

Sayfa : 94

اندلس تاريخى ٩٤

عودت واغتنام ايلدكلرى اموال واشيايى سفينه‌لرينه تحميل ايدوب كندولرى دخى راكبا نابديد اولمشلر ايسه‌ده ازوقت صكره بنه سواحل الغربه بلاى آسمانى كبى نزول ايدوب لشبونه شهرينه قدر اولان يرلرى آثار حياتدن بى‌نشان ايلديلر وايكى يوز اوتوزده دخى وادئ كبير نام نهردن چيقوب اشبيليه

Sayfa : 94

شهر جسیمی جوارنده کائن قرا وقصباتی برباد و پریشان و اهالیسنه
ایصال کزند وخسار ایلدکدن و برقاچ محاربه ده بوزلدقدنصکره
عبدالرحمانك دونمامی دخی کلمکده اولدیغنی ومقابله ایده جك
اولسه نهایت کندولرینك برباد اوله جقلرینی بالتفرس عجله
چکیلوب کتمکله هرکسدن مأجوج خوفی زائل اولدی

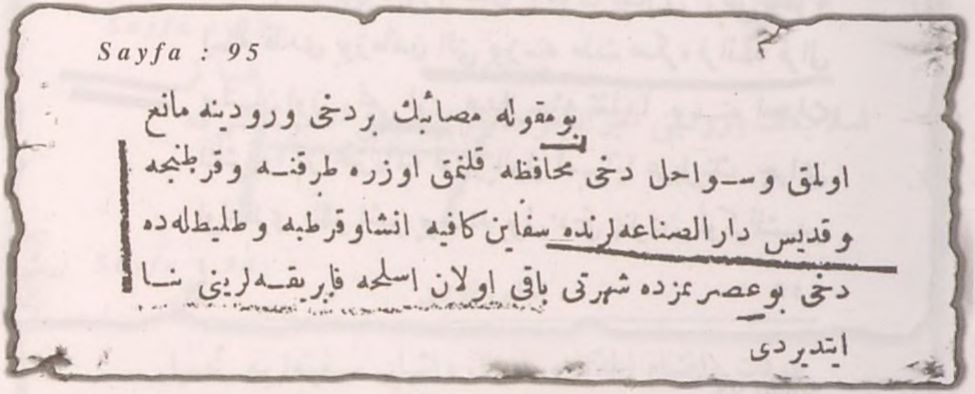
پای تخت ممالك اسلامیه اولان قرطبه شهری حدوده
بعیدجه بولنوب هرطرفك خبرلری سریعا النه ماسکیله مصلحتجه
برطاقم مشکلاته موجب اولدیغندن ملك عبدالرحمانك تدابیر
صائبه سندن اوله رق پوسته لر ترتیب وهرناحیه ده صاحب البرید
اسمیله مخصوص مأمورلر تعیین اولنوب نظارتی اوغلی یعقوبه
احاله قلندی بوزماندن التی یوزسنه مدت صکره فرانسه قرالی
بولنان اون برنجی لوی عبدالرحمانه تقلیدا پوسته احداث
ایتمش واکثر مخترعاتنده اوروپالولر اسپانیا عربلرینك چراغی
اولدقلری مثللو اشبو پوسته یولی دخی انلردن اوکرنلمشدر

Sayfa 93

[Her yeri yağmalayıp kan döken bu topluluk], İslâm askerlerinin geldiklerini duyduğunda **Lizbon'a, yani Leşbune** kentine **[sayfa 94]** geri dönerek yağmaladıkları mal ve eşyayı gemilerine koyup gözden kayboldular. Fakat bir süre sonra **Batı sahillerine** gökten inen bir belâ gibi inip Sacuna kentine kadar uzanan yerlerde taş stüne taş bırakmadılar. İki yüz otuz yılında da Vadi El-Kebir [Büyük Vadi]

adlı nehirden çıkıp büyük **İşbiliyye** kenti civarında bulunan köy ve kasabaları perişan ettiler. Buranın ahalisine zarar verip **bir kaç çatışmada bozguna uğradıktan sonra,** Abdurrahman'ın donanmasının gelmekte olduğunu ve karşılık vermeleri durumunda perişan olacaklarını kestirerek alelacele çekip gittiler. Böylece insanlardan Me'cuc korkusu ortadan kalktı.

Müslümanların başkenti **Kurtuba kenti** sınıra uzakça olması yüzünden her taraftan haberlerin acilen alınamaması birtakım problemlere yol açtığı için, Kral Abdurrahman isabetli bir karar alarak postalar kurdu ve "Sahibu'l-berîd" [Postacı] adıyla özel memurlar tayin etti. Bu idarenin başına oğlu Yakub'u atadı. Bu dönemden **altı yüzyıl sonra Fransa Kralı Onbirinci Lui,** Abdurrahman'a öykünerek Posta kurmuş, çoğu icatlarda İspanya Araplarının çırağı konumunda olmaları gibi, söz konusu posta metodunu da onlardan öğrenmişlerdir.

Sayfa : 95

بومقوله مصائبك بردخی ورودینه مانع
اولمق وسـواحل دخی محافظه قلنمق اوزره طرقنـه وقرطنجه
وقدیس دارالصناعه لرنده سفاین کافیه انشاوقرطبه وطلیطله ده
دخی بوعصرمزده شهرتی باقی اولان اسلحه فابریقـه لرینی نـا
ایتدیردی

Sayfa 95

[Kral Abdurrahman Normanlılardan gelen] bu tip musibetlere tekrar meydan vermemek ve sahilleri korumak amacıyla Tarkana, Kartanca ve **Kıddîs'te bulunan "Daru'l-sinâ'a"** [Tersane]'larda yeterli gemi inşa ettirdi. Kurtuba ve Tulaytila'da ise, ünü çağımızda da **devam eden silâh fabrikalarını inşa ettirdi.**

Sayfa : 95

ونیجه اهالی
دخی بالضروره افریقه ده مملکت فاسه نقل وعبور ایلدیلر وملك
عبدالرحمن دخی بوهنکامده خزینهٔ موجوده سنی دیار سائره دن
ذخیره جلبنه بذل وصرف ایدوب تبعه سنی بلای جوع وفاقه دن

Sayfa : 96

امکانی مرتبه وقایه وتخلیص امرنده قصور ایلمدی مشار الیه
بعیده تعمیر بلاد وممالك وکشاد طرق ومسالك وانشای ابنیه
وعمارت وهرطرفده اجرای میاه ایچون بسط قنوات همت
ایلیوب واوچ سنه ظرفنده یعنی ایکی یوز اوتوز زیدیده بونلرك
حسن خته مسه موفق اولدقدنصکره اوغلی محمدی ولیعهد
تعیین وبوکیفیتی ممالك اسپانیایه اعلان ضمنده جمیع قصبات وقراده
بولنان محتاجین وفقرایه صدقه ارسال ایدوب ایکیوز اوتوز
سکز سنه سنده واقع ماه صفرالخیرك طقوزنجی کونی کندوسنی
دستکش دغدغهٔ دولت یکروزهٔ فنا وراحله بند رحمتکاه
جناب کبریااولدی

Sayfa 95

[İki yüz otuz iki yılında şiddetli sıcaklık ve kuraklık nedeniyle başgösteren kıtlık afetinden dolayı] bir çok ahali İfrîkiye'de bulunan Fas'a göç ettiler. Kral Abdurrahman bu sırada hazinesini başka ülkelerden erzak getirmeye harcayıp tebaasını **[sayfa 96]** açlık ve yoksulluktan kurtarmak için elinden gelen çabayı gösterdi. **Adı ge-**

çen kral, ülkeyi imar edip yollar, binalar, imaretler, her tarafa su vermek için kanallar inşa ettirmeye başladı. Üç sene zarafında, yani iki yüz otuz yedi de bütün bunları bitirmeyi başardıktan sonra, oğlu Muhammed'i veliaht tayin etti. Bu kararı, bütün İspanya'ya duyurmak için tüm köy ve kasabalarda bulunan ihtiyaç sahiplerine sadaka gönderdi. İkiyüz otuz sekiz yılının Sefer ayının dokuzuncu günü, Allah'ın rahmetine kavuştu.

Sayfa : 96

﴿بشنجی ملك اندلس محمد بن عبدالرحمانك زمانی﴾

ملك محمد بن عبدالرحمن بن حكم پدرينك يرينه صاعد
مراصد اورنك حكومت اولوب فقط بسط وبيان اولنه جق

Sayfa : 97

٩٧ اندلس تاريخی

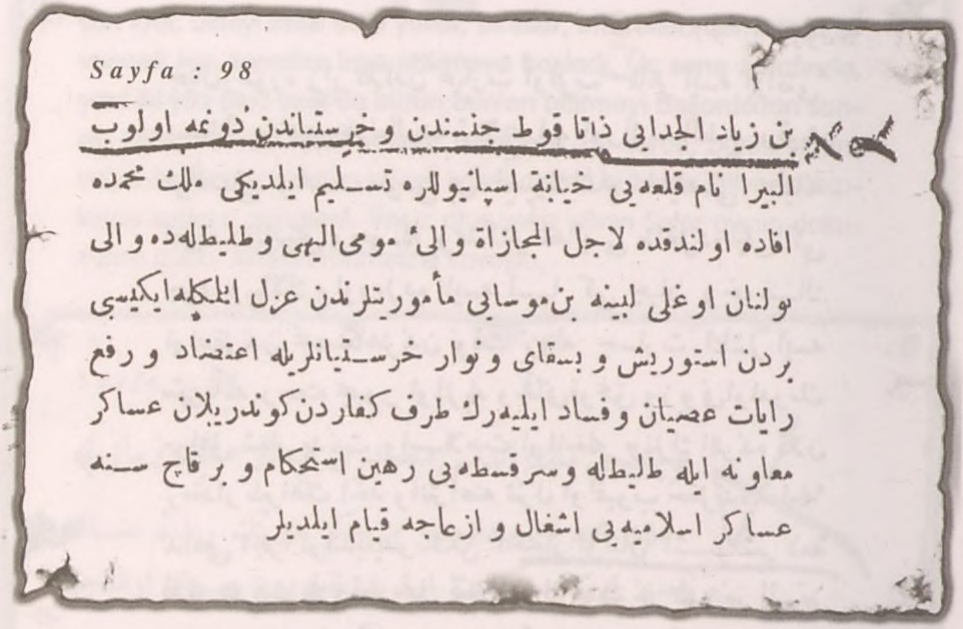
اسباب متنوعه الله زمان سلطنتده حكومت اسلاميه به ضعف
قوت ورطرفدن دخی اسپانيوللرده قدرت ومكنت حاصل
اولديغندن امر مقابله ده طرفينك قوتی متساوی ومتقابل اولدی
چونكه مسلمانلرك ابتدا اسپانيايه ورودلرنده مثال سواعق
دهشتنما كمال سرعتله هرطرفی فتح واستيلا ايليه رك فرانسه
ممالكنك قبلكاه حكومتنه قدر رعيت بخشا اولدقلری حالده
محلنده بيان اولنديغی وجهله استوريش خرستيانلرينی حالری
اوزره ترك واهمال اعتبار ايدی اشبو اهماله برسبب دخی
بونلرك مجبأ اتخاذ ايلدكلری برر صعب الميال برطاقم نامحصول

Sayfa : 97

جبال وشوره زار تلادن عبارت اولوب مسلمانلر ایسه اراضیٔ
بسیطهٔ منبتهیی هرحالده ترجیح ایله اورایه بالطبع رغبت
اولنمدیغی وهمده موسی بن نصیرك شام خلیفه‌سی سلیمانه
تعریف ایلدیکی وجهله بو مملکتلر اهالیسی طاغلرده چکی کبی
جری وچالاك واووه‌لرده ایسه نسا کبی جبان وخوفناك
اولدقلرندن تحصنکاهلرندن نوقت نزوله جسارت ایلمشلر ایسه
منهزماً یه رجعته مجبور اولمریله وقحانی قونمق وزبونی اولدرمك
موافق شعار مدنیت واسلامیت اولمامغله بونلرك الرنده قلان
برمقدار طپراغك اخذ وانتزاعنه تنزل اولنمیوب حقلرنده معاملهٔ
تدافعی اجرا اولندیغیدر لکن احتقار اولنان اشبو شر ذمهٔ
قلیله ❋ بیت ❋ وقطر علی قطر اذا اجتمعت نهر ❋ ونهر الی نهر
اذا تفقت بحر ❋ مألنجه اطراف واکنافدن برر ایکیشر طوپلنان

Sayfa : 98

خرستیانلر ایله موخرا کسب اتساع ومکنت وبر یاندن دخی قوت
متحدهٔ اسلامیه تفرقهٔ کلمه وآرا ومنازعات حکومت چند روزهٔ
دنیا کبی بر طاقم مصائب داخلیه اوغرایه‌رق مشرف ضعف
وهزال اولمسیله بر مقتضای (مصرع) مصائب قوم عند قوم
فوائد ❋ اوته کیلر اجرای مقصده اختلاس فرصت ایلمش
اولدقلرندن بو حالت بالاخره حکومت اسلامیه‌نك اندلس قطعه‌
سنده رهین زوال وانقراض اولمسنه باعث وعلت اولمشدر.
یوز اوتوز طقوز سنه‌سنده سرقسطه والیسی بولنان موسی

Sayfa : 98

بن زياد الجدايى ذاتا قوط جنسندن وخرستيانلدن دونمه اولوب
البيرا نام قلعه‌يى خيانة اسپانيوللره تسليم ايلديكى ملك محمده
افاده اولندقده لاجل المجازاة والئ موسى اليهى وطليطله‌ده والى
بولنان اوغلى لبينه بن موسايى مأموريتلرندن عزل ايلكله ايكيسى
بردن استوريش و بسقاى و نوار خرستيانلريله اعتضاد و رفع
رايات عصيان وفساد ايليه‌رك طرف كفاردن كوندريلان عساكر
معاونه ايله طليطله وسرقسطه‌يى رهين استحكام و برقاچ سنه
عساكر اسلاميه‌يى اشغال و ازعاجه قيام ايلديلر

Sayfa 96

ENDÜLÜS'ÜN BEŞİNCİ KRALI MUHAMMED BİN ABDURRAHMAN'IN DÖNEMİ

Kral Muhammed bin Abdurrahman bin Hakem, babasının yerine güçlü bir yönetimin başına geldi. Ancak ileride açıklanacağı gibi, [sayfa 97] **çeşitli sebeplerin yanısıra Müslüman hükümetin saltanatının zayıflaması, diğer taraftan İspanyolların güçlenmesi,** karşılaştırıldığı takdirde **iki tarafın güçlerinin eşit** olmasına yol açtı. Zira Müslümanlar, ilk başta İspanya'ya geldiklerinde her tarafı yıldırım hızıyla fethetmişlerdi. Fransa hükümet merkezinin güneyine kadar olan toprakları egemenlikleri altına almalarına rağmen, daha önce yeri geldiğinde belirtildiği gibi, **İsturiş Hristiyanlarını kendi hallerine bırakarak ihmal etmişlerdi.** Bu ihmalin bir sebebi, söz konusu Hristiyanların sığındıkları yerlerin sarp, dağlık bölgelerden mey-

dana gelmesiydi. Müslümanlar ise, doğal olarak düz ve yeşil araziyi tercih etmişlerdi ve doğal olarak söz konusu [dağlık] bölgelere rağbet etmemişlerdi. Musa bin Nusayr'ın Şam Halifesi Süleyman'a tarif ettiği gibi, buraların ahalisi dağlarda keçi gibi kaçkın, ovalarda kadın gibi korkak olduklarından, her ne zaman inmeye cesaret etmişlerse bozguna uğrayarak geri dönmek zorunda kalmışlardır. Kaçanı kovalamak ve aptalı öldürmek ne medeniyete ne de İslâmiyet'e sığdığından, ellerinde kalan bir miktar toprağın alınmasına tenezzül edilmemiştir. Fakat **küçümsenen bu küçük topluluk,** "damlaya damlaya göl olur" misali etraftan birer ikişer toplanan **[sayfa 98]** Hristiyanların katılımıyla büyümüştür. Bir taraftan İslâm'ın birleşik gücünün dağılması, şu üç günlük dünyada yapılan hükümet çekişmeleri gibi birtakım iç felâketlerin doğması, zayıf düşmesine neden olmuştur. "Bir toplumun yaşadığı felâketler, diğer bir toplumun nezdinde ibret alınacak derslerdir." [Müslümanlar bu durumdayken] ötekiler, amaçlarını gerçekleştirmek için fırsat kolladıklarından, bu durum sonraları İslâm hükümetlerinin **Endülüs'te yok olmasına yol açmıştır.**

Yüz otuz dokuz yılında Sarakusta Valisi olan **Musa bin Ziyad El-Çedâyî, aslında Kut milletine mensup olup Hristiyanlıktan dönmedir.** Bu kişi, Elbira adlı kaleyi, bir ihanetin sonucu olarak İspanyollara teslim etti. Bunu duyan Kral Muhammed, ceza olarak hem söz konusu valiyi hem de Tulaytila valisi olan oğlu Lebîne bin Musa'yı görevinden azletti. Bu defa iki vali beraberce İstafriş, Baskay ve Navar Hristiyanlarıyla işbirliği yaparak isyan bayrağını çektiler. Kâfirler tarafından gönderilen asker desteğiyle Tulaytila ve Sarakusta'yı rehin alarak bir kaç yıl Müslüman askerleri uğraştırdılar.

Sayfa : 99

ایکی یوز قرق التی سنهٔ هجریه‌سنده بر طرفدن فرانسزلر
و بر طرفدن دخی التمش عدد سفینه ایله ملقه طرفنه کلمش اولان
نورمان بی امان اوزرینه سوق عسکر قلنوب اشبو ایکی طرفده
دخی عساکر منصورهٔ اسلام نائل ظفر و اغتنام اولمش ایسه‌ده
دیکر قولدن استوریش خرستیانی علیهنه ارسال اولنان فرقهٔ
عسکریه‌ده علایم پریشانی وهزیمت رونمون اولدقدن بسقه
شلنکه وقوربه شهرلرینه قدر یرلر دشمن النه کچمش اولدیغندن
ملك مشارالیه عربلرك مقدمه و قلب و میمنه و میسره و ساقه
اسملریله بش فرقه‌دن مرکب خمیس تعبیر ایتدکلری بر جسیم
اردونك اسباب ترکیب و ترتیبنی تدارك و اجرا و شجاعت و بسالتله
نامدار اولان اوغلی منذر معیتنه اعطا ایدرك کفار استوریش
اوزرینه تسیار ایلدی

Sayfa 99

Hicrî iki yüz kırk altı yılında bir taraftan Fransızlar, diğer taraftan altmış adet gemiyle Malaka tarafından gelmiş olan amansız Normanlar üzerine asker sevkedildi. Bu iki cephede de İslâm ordusu zafer elde etmişse de, diğer koldan İsturiş Hristiyanlarına karşı gönderilen askerî birlik bozguna uğradığından, Baska, Şalamanka ve Korye kentlerine kadar uzanan yerler düşmanın eline geçti. Bunun üzerine Kral Muhammed, Arapların "mukaddime" [öncü birlik], "kalb" [orta birlik], "meymene" [sağ birlik], "meysere" [sol birlik] ve "sâke" [arka birlik] olarak adlandırdığı beş koldan oluşan "Hamis" [Beşil] şeklinde ifade edilen büyük bir orduyu toparlayarak kahramanlığıyla ünlü oğlu Munzir'in emrine vererek İsturiş kâfirlerinin üzerine gönderdi.

Sayfa : 101

بشقه درلو نیجه مصیبتلر دخی زیر پردهٔ مشیت ازلیه دن چهره نمای ظهور اولمغله حکومت اسلامیه نك قوهٔ ضعفنی تزیید و کفار اندلسك نیروی بازوی غیرت و مقاومتلرینی تأکید و تشیید ایلدی چونکه بو اثناده چلیقیه مملکتی کلیا اخذ وضبط اولنمق اوزره بر دونما ایله امیر البحر بولنان ابن عبدالحمید سواحل چلیقیه یه ارسال قلنوب حالبوکه سواحل مذکوره یه وارر وارماز بحکمته تعالی بر فورطنه یه تصادف و سفاین اسلامیه بربرینه تصادم و تهاتف ایله شکست و ناپیدا وایچنده بولنان عساکر اسلامیه غریق دریای رحمت خدا اولمغله بووقعه دن خرستیانلر استحصال مسرت و غیرت و اتخاذ زمان فرصت ایدرك واستوریش قرالی بولنان اوچنجی الفونس نوار قرالنك قزینی تزویج ایلش اولدیغندن بینلرنده تدافعی و تجاوزی اولهرق عقد اتفاق ایله قوهٔ کلیه لرینی برلشدیره رك اسلام اوزرینه بالهجوم لوزیتانیا واسترامدور مملکتلرینی آوردهٔ قبضهٔ استیلا

Sayfa : 102

ایتدکدن صکره مشهور مریدا شهرینه قدر واصل اولدیلر

Sayfa 101

Başka türlü pek çok felâketle karşılaşan İslâm hükümeti zayıfladıkça zayıfladı. Endülüs kâfirlerinin direnişleri ise güçlendi. Zira bu sırada Çilikya bölgesi tamamen ele geçirilmek üzereyken, Amiral İbn Abdulhamit, Çilikya sahillerine bir donanmayla gönderilmişti. Ancak bu sahillere vardıklarında Allah'ın hikmetiyle bir fırtına kopmuş, Müslümanların gemileri birbirine çarpmış, bunun sonucu olarak geminin içindeki Müslüman askerler denize dökülüp boğulmuştu. Hristiyanlar, bu olaydan dolayı büyük bir sevinç duyarak fırsat kolladılar. İsturiş Kralı Üçüncü Alfons, Navar Kralının kızıyla evlendiği için aralarında bir anlaşma yaparak tüm güçlerini birleştirdiler ve Müslümanların üzerine saldırarak **Luzitanya ve Astramdur** kentlerini **[sayfa 102]** ele geçirdikten sonra, ünlü Merida kentine kadar vardılar.

Sayfa : 102

ایکیوز التمش یدی سنه‌سنده بالاده احوالی بیان

Sayfa : 103

١٠٣ اندلس تاریخی

اولنان ابن حفص نوار خرستیانلری ایله برلشه‌رك سرقسطه
والیسی حوسقه قائدینی یوزدقدنصکره ایر نهرینه قدر اولان
ممالکی ضبط ایلش اولغله ملك محمد برمکمل اردو ترتیب وقلب
اردویی کندو اداره‌سنه آلهرق مقدمهٔ لشکری منذرك وجناحلری
عبدالرؤف ایله ابن رستمك وساقهٔ عسکری دخی دیکر اوغلی
اولوب سیجونه والیسی بولنان ابو سعیدك عهدهٔ لیاقتلریله
تفویض ایلدکدنصکره رهبت انداز عرصهٔ کارزار اولدی

Sayfa 102

İki yüz yedi yılında [önce Müslümanlara teslim olan, emrine asker verildiği takdirde haydutlardan oluşan adamlarıyla birlikte Hristiyanlara karşı savaşma sözü veren, ancak emrine verilen Müslüman askerleri öldürüp Fransay'a kaçan] Ömer bin Hafs, **[sayfa 103]** Navar Hristiyanlarıyla birleşerek **Sarakusta Valisiyle Coska komutanını bozguna uğrattıktan sonra İber memleketine kadar olan yerleri** ele geçirince Kral Muhammed, mükemmel bir ordu toparlayarak yönetimini kendi idaresine aldı. Öncü birliklerin başına Munzir'ı, sağ ve sol kollarının başına Abdurrauf ile Rustem'i, arka birliklerin başına ise diğer oğlu Sacuna Valisi Ebu Su'ayd'ı getirdikten sonra muharebeye başladı [ve isyancılar feci bir şekilde bozguna uğradı].

Sayfa : 104

﴿ التنجی ملك اندلس ملك منذر بن محمدك زمانی ﴾

ملك منذر متصاعد سریر سلطنت اولدقده اوتوز اوج نفر برادرلری برحیات بولندیغندن یونلرك دعوای سلطنتدن خالی اولمیه جقلری امیدیله عصر محمد بن عبدالرحمانده احوال شقاوت اشتمالی بیان اولنان ابن حفص لعینك محصول تخم فسادی اولوب همیشه اجرای مفسدت و اضرار عباده چشم دوز فرصت اولان غالب نام برخبیث شقاوت انجام کانون فتنه یی اشعاله اقدام برله افریقیه دن کلوب احوال مملکتی برمدتدنبرو مختل و مشوش ایلمکده اولان بربریلردن بشقه بر طاقم خرسنیان و یهودیلری دخی باشنه طوپلیه رق اون بیك قدر سواری و او مقداردن زیاده جه پیاده عسکرایله سرقسطه شهرینی بعدالاستیلا طلیطله یه کلش و شکنهٔ خرستیان ویهود شهر مذکوری مرقوم غالب بن حفصه تسلیمده بذل مجهود ایلدکلری جهتله ممالك قطعهٔ شمالیه نك مواقع مهمه سی ایادیٔ عصاته کچمشدر

Sayfa 104

ALTINCI ENDÜLÜS KRALI MUNZİR BİN MUHAMMED'İN DÖNEMİ

Kral Munzir, saltanat tahtına oturduğunda otuz üç kardeşi hayattaydı. Daha önce bahsedildiği gibi, İbn Hafs adlı mel'un, [Munzir'in babası] Muhammed bin Abdurrahman döneminde bunları saltanattan uzak kalmayacaklarına dair kışkırtmıştı. Bu defa aynı fırsatı kollayan **Galip adlı kötü şahsiyetli adam, Ifrîkiye'den gelerek bir süredir istikrarı bozan Berberî gruplarından başka bir de birtakım Hristiyan ve Yahudileri yanına alarak on bin kadar süvari ve on bini aşkın piyade ile Sarakusta kentini ele geçirdikten sonra Tulaytila'ya gelmişti.** Hristiyan ve Yahudi gruplar, kenti Galib bin Hafs'a teslim etme çabasında oldukları için Kuzey bölgesindeki memleketlerin önemli mevkileri isyancıların eline geçmişti.

Sayfa : 107

ایکیوز یتمش بش سنه‌سی
صفر الخیرنده برکون دشمن اوزرینه شدتلی هجوم ایدر ایکن
❁ بیت ❁ مشی برجلیه عمد انحو مصرعه ❁ لیقضی الله امرا
کان مفعولا ❁ مقالی مآلنجه نائل مرتبهٔ شهادت وفارغ غوائل
حکومت اولمشدر.

❁ ملك عبد الله بن محمدك زمانی ❁

منذر ذکر اولدیغی وجهله اثنای محاربه‌ده عازم کلشنسرای
روضهٔ رضوان اولدقده معیتنده بولنان برادری عبدالله درحال
قرطبه‌یه عزیمت ومشهوره‌یه بیان کیفیت ایتمکله مرحوم
مشارالیه تعیین ولی عهد ایتمامش اولدیغندن اعضای مشهوره
ووزرا انتخابیله مقام حکومته کندوسی نصب واقعاد اولندی

Sayfa : 108

بواثنـاده غالب بن حفصك طاقى قشتاله وراغونه مملكتلرينه
مستولى اولـدقلرندن ملك عبدالله بونلرك ازالهٔ غائلهسى نيتيله
اردونو جانبنه متهيئ عزيمت ايكن كندوسنك قاسم واوزنك نامنده
بولنان برادرلرى مشورهنك مقام سلطنته عبد اللهى انتخـاب
ايتديكنى جهسز كورهرك انفعال وقتيلهٔ شقاق ومخاصمتى اشعال
ايله سبجوثه وشريش شهرلرينى تسخير ايلـدكلرينى واشبيليـه
شهرى واليسى بولنان كندى اوغلى محمد دخى نصلسه بونلره
اويوب شهر مذكورى تسليم ايتمش اولديغنى استخبـار الملش
ومرده ولشبونه شهرلرى وجهن مملكتى دخى ارائهٔ روى عصيان
ايدوب بوصورتله داخل بنيان حكومت پرير علوكير آتش فتنه
وفساد اولمش اولديغندن فضلهٔ قرطبه اهاليسندن دخى علائم ٧٨
عتو وسركشى استفهام اولنديغندن بويله برقاچ يردن زبانه كش
اشتعـال اولان نار اختـلال قولايلقـله انطفاپزير اولمق متبع
الاحتمال كورنديكى حالده پادشـاه نوجاه يعنى عبدالله بازوى
همتنه اصلا فتور كتوميوب قوهٔ موجودهسنى فرق متعدده يه
تقسيم ايله محال مناسبـه يه سوق وارسال ايلدى

Sayfa 107

[Munzir], **iki yüz yetmiş beş yılı Sefer ayında bir gün düşman üzerine şiddetli bir saldırıda bulunurken "bile bile ölüme gitti" sözünü** doğrularcasına şehit olup hükümet gailelerinden kurtuldu.

KRAL ABDULLAH BİN MUHAMMED'İN DÖNEMİ

Daha önce belirtildiği gibi Munzir, şehit olduğunda emrinde bu-

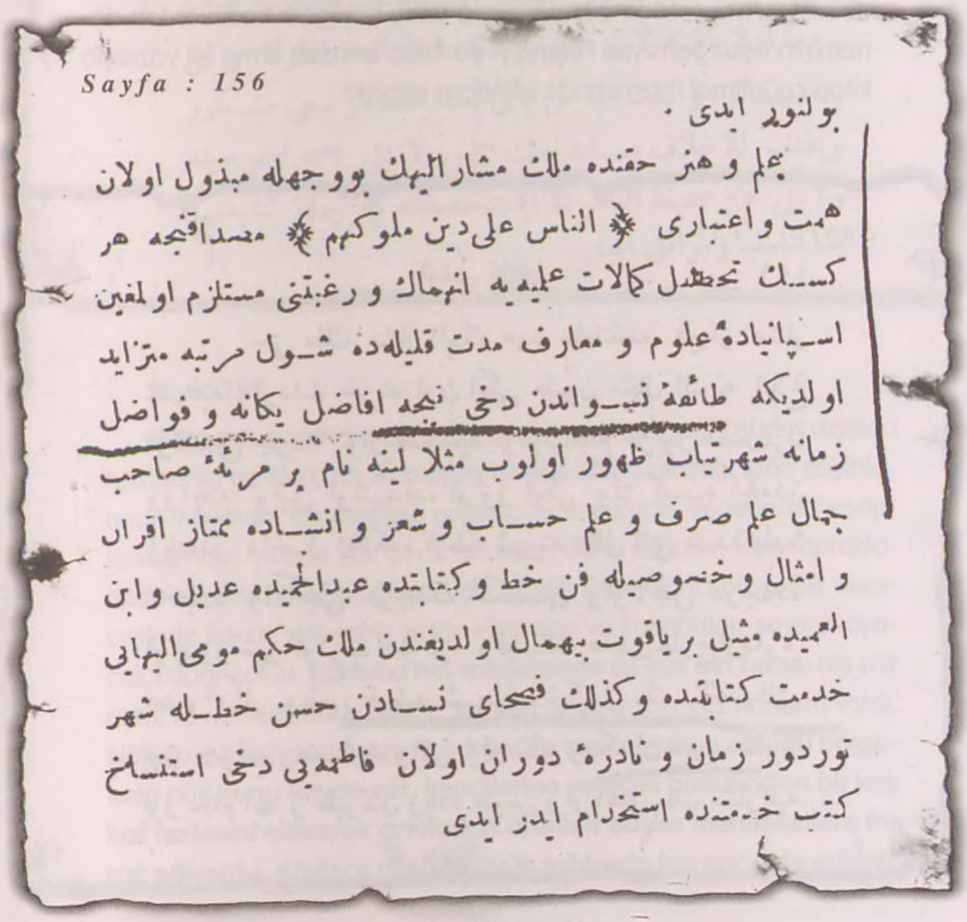
lunan kardeşi Abdullah, derhal Kurtuba'ya giderek divan üyelerine olup bitenleri anlattı. Merhum Munzir, hayattayken veliaht tayin etmediği için divan üyeleri ve vezirlerin seçimiyle hükümetin başına Abdullah getirildi. **[sayfa 108]** Bu esnada **Galib bin Hafs'ın** tayfası Kaştale [Castilla] ve Ragon [Aragon]'u ele geçirdiklerinden Kral Abdullah bunları ortadan kaldırmak amacıyla ordunun bulunduğu yere gitmeye hazırlanırken, Kasım ve Uzbek adlı kardeşleri Danışma Meclisinin Abdullah'ı saltanata seçme kararını haksız bularak tepki gösterdiler ve isyan bayrağını açtılar. Bunlar, Sacuna ve Şiriş kentlerine egemen olmuşlardı. [Kral Abdullah'ın] **oğlu İşbiliyye Valisi Muhammed,** bir şekilde bunlara uyup anılan kenti teslim etmiş, Merde, Leşbune ve Cihen [Jaén] kentleri de isyanla karşı karşıyaydı. Yönetimin bünyesi **yer yer fitne ateşiyle** alevlenmişti. Dahası **Kurtuba ahalisi** de bir kaç yerden alevlenen bu karışıklığın kolaylıkla söndürülemeyeceğini düşünüyordu. Durum böyle olduğu halde çiçeği burnunda padişah, yani Abdullah, çabasına ara vermeden mevcut gücünü bir çok birliğe ayırarak bunları gerekli yerlere gönderdi.

Sayfa : 119

بروجه محرر اختلالات داخليه اوج ملكك آوان
سلطنتلرنده يعنى التمش سنه‌دن زياده ممتد اولوب مدت مذكوره
ظرفنده اسپانياليولر فرصت بوله‌رق كسب قوت وبالتدريج
توسيع اراضى ومملكت ايلشلر ايدى وبو اثناده ايكنجى اوردنو
استوريش پاى تخت قديمى اولان اويد وشهرينى ترك ايله ليون
شهرينه نقل ايدوب انده ليون قرالينى تشكيل وبعده پورتكير
واسترامدور مملكتلرينه سفر ايدرك ممالكنى توسيع ايلديكى
مثللو نوار قرالى بولنان سانشو غرسس دخى دبوجه مملكتيله
اراغون مملكتندن بعض قلاعى حكومتنه ضميمه ايلشيدى

Sayfa 119

Yukarıda anlatıldığı gibi iç karışıklıklar, üç kralın saltanatı döneminde, yani altmış yılı aşkın bir süre devam etti. Bu süre zarfında İspanyalılar güç kazanma fırsatı bularak gitgide topraklarını genişletmişlerdi. Bu esnada İkinci Urdnu, İsturiş'in eski başkenti olan **Oyd** kentini bırakarak **Liyon** kentine taşındı ve burada Andelyon Krallığını kurduktan sonra Portekiz ve Estramdor bölgesine uzanarak topraklarını genişletti. Aynı şekilde Navar Kralı Sanşo Garsos, Daboca ve Aragon topraklarında bulunan bazı kalelere egemen oldu.

Sayfa : 156

بولنور ایدی .

بعلم و هنر حقنده ملك مشار الیهك بو وجهله مبذول اولان همت و اعتباری ﴿ الناس علی دین ملوکهم ﴾ مصداقنجه هر کسك تحصیل کمالات علمیه یه انهماك و رغبتنی مستلزم اولمغین اسپانیاده علوم و معارف مدت قلیله ده شول مرتبه متزاید اولدیکه طائفهٔ نسوانلدن دخی نجه افاضل یکانه و فواضل زمانه شهرتیاب ظهور اولوب مثلا لبنه نام بر مرئهٔ صاحب جمال علم صرف و علم حساب و شعر و انشاده ممتاز اقران و امثال و خصوصیله فن خط و کتابتده عبدالحمیده عدیل و ابن العمیده مثیل بر یاقوت بیهمال اولدیغندن ملك حکم مومی الیهایی خدمت کتابتده وکذلك فصحای نسادن حسن خطله شهر توردور زمان و نادرهٔ دوران اولان فاطمه بی دخی استنساخ کتب خدمتنده استخدام ایدر ایدی

Sayfa 156

Adı geçen kral, ilim ve sanat konusuna oldukça önem verdi. "Kişi yöneticisinin aynasıdır" sözünü doğrularcasına herkes ilim öğrenmek için çaba gösteriyordu. İspanya'da ilim ve irfan kısa bir zamanda o denli gelişti ki kadınlardan ilim ve irfan sahibi pek çok ünlü şahsiyet ortaya çıktı. Örneğin; Lina adlı güzel bir kadın biçimbilgisi, aritmetik, şiir, yazılı anlatımda akranları arasında sivrilmişti. Özellikle hat sanatı ve nesirde [Klasik Arap literatürünün dev isimlerinden] Abdulhamîd [Yahya El-Kâtib] ve İbn El-Amîd düzeyinde olması nedeniyle Kral Hakem, bu kadını Kalem Divanı'nda görevlendirmiştir. Aynı şekilde güzel hattıyla ünlü, belâgatli kadınlardan döneminin eşsiz şahsiyeti Fâtıma'yı da kitap istinsah etme [el yazısıyla kitap çağaltma] hizmetinde istihdam etmiştir.

Sayfa : 159

١٥٩ اندلس تاريخى

حتى ملك مشار اليهك عهد سلطنتنده غيراز اعشار
شرعيه واردات خزينه اون ايكى مليون مثقال التونه ابلاغ
اولنديغى جريدهٔ تواريخده مقيد اولوب مبلغ مزبور عصريمزك
رواجنه توفيق اولنـدقده اوتوز ايكى يوك كيسـه اڭهدن
زيادهدر داخـل ممالكده قرطبه شهرينه مماثل التى عـدد بلدهٔ
جسيمـه وايكنجى درجهده سكسـان واوچنجى درجهده
اوچيوز شهر اولوب هله قرا وقصباتك عددى خارج ازدائرهٔ
عد وشمـار ونفس قرطبه شـهرنده ايكيوز بك خانه والتى
يوز جوامع ومسـاجد واللى بيمار خانه وسكسان مدرسه طقوز
يوز حمام ايله بر مليوندن زياده نفوس وار ايدى ملك مشار اليه

Sayfa : 159

حكمران اولديغى ممالكك نفوسنى تحرير وضبط ايتديروب ذرع
اولنه جق حبوباتى انلرك اداره سنه كفايت ايده جك مقداردن
برقاچ قات زياده اولهرق حرث ايتديرمكله فضلهٔ محصولات
ممالك سائره يه اخراج اولنوب بوصورتله دخى ملك ودولتجه
لايعد ولايحصى انتفاع اولنور ايدى الحاصل مشار اليهك عصر
سلطنتى مدنيت ومعموريت جهتيله اسلاف واخلافنك زمانلرينه
فائق و رومه ايمپراطورى مشهور اغستوسك عصرينه معادل
ودها اعلا دينسه لايق اولوب حقنده ❋ اسعد الملوك من بقى
بالعدل ذكره واستد اليه من يأتى بعده يخلد اثر سعى مشكور
ويخلف للاخلاف بساط ملك معمور لايبلى اسمه بسموصيته
ولايتلى عن صحيفة الدهر الا آيات حصافته ❋ جملهٔ ثنائيه سى
پك مناسب وموافق ايدى

Sayfa 159

Hatta adı geçen kralın saltanat döneminde şerî öşürler dışında hazinenin gelirleri, on iki milyon miskal altına ulaştığı tarih sayfalarında kayıtlıdır. Bu meblağ çağımızda kullanılan değerlerle hesaplandığında, otuz iki yük çuval akçeden daha fazladır. Ülke topraklarında Kurtuba büyüklüğünde altı büyük şehir, ikinci büyüklük derecesinde ise üç yüz şehir vardı. Hele köy ve kasabalar, sayılamayacak kadar çoktu. **Kurtuba'nın merkezinde iki yüz bin hane,** altı yüz cami ve mescid, elli hastane, **seksen okul,** dokuz yüz hamam vardı. Nüfusu, bir milyonu aşkındı. Adı geçen kral, **egemen olduğu bölgelerin nüfusunu kayda alır, kendilerine yetecek hububattan bir kaç kat fazlasını ektirerek artakalan ürünleri başka memleketlere ihraç ediyordu. Böylece devlet büyük miktarda kazanç elde ediyor-**

du. Kısaca adı geçen kralın saltanat dönemi medeniyet ve bayındırlık açısından Roma İmparatoru Agustus'un dönemine eşitti, hatta daha ilerideydi. "En mutlu kral, adaletle anılan, teşekküre şayan hizmetlerinden dolayı halefleri tarafından ölümsüzleştirilen, haleflerine dört yanı mamur ve tarihin sayfasında sadece akl-ı selimin okunduğu bir miras bırakan kraldır" şeklindeki söz, ona oldukça uygun bir sözdür.

Sayfa : 194

﴿ علی بن حمودك زمانی ﴾

بر مضمرنك وقوعندن حصهٔ مشتركهٔ تأثرلری اولمق
ملابسه‌سیله خوف اوزره بولنانلر اول مضرتك اندفاعی ضمننده
ایندکاری تعاضد واتفاق مقصد حاصل اولدقدن یعنی مادهٔ
رابطهٔ وفاق اولان مضرت غائله‌سی برطرف ایلدکدنصکره
مبدل خلاف و نفاق اولمق مجربادتدن اولوب بو کابناء اکرچه
علی بن حمود مومی‌الیه حیراتك عصبیتیله نائل تاج سلطنت
اولمش ایسه‌ده فقط مومی‌الیهك اهالیٔ قرطبه بینده درکار
اولان نفوذ واعتبارندن محترز ومجتنب اولدیغی حالده عامری
طرفدارانندن بولنان اشبیلیه و طلیطله و مرده و سرقسطه
والیلری کوندریلان اعلاننامهٔ جلوسه جوابا جانب ملکه‌تبریك
و تهنیت انظاملری کندوسنه باعث تشدید اغبرار اولمغله حاجبی
قرطبه‌دن تبعید نیتیله مرکز ادارهٔ سابقه‌سی اولان مریه ایالتنه
مأمور ایلدی مومی‌الیه ایسه شمدیه قدر ابراز ایلدیکی حسن
خدمت و صداقتك مکافات جمیله‌سنه منتظر ایکن بالعکس
حقنده اثر انفعال ظهور ایلدیکندن شکسته دل اولهرق بو
حال ناخشنودی ایله محل مأموریتنه کیدر ایکن عامری طاقیله
اتحاد والفت

* Valiler .....

Sayfa 194

ALİ BİN HAMMÛD'ÜN DÖNEMİ

Bir zarardan ortak olarak etkilenip onun akibetinden korkanların, söz konusu **zararı ortadan kaldırmak için yaptıkları işbirliği, amacına ulaştıktan sonra, ihtilâf ve anlaşmazlıkla başbaşa kaldıkları tecrübelerle sabittir. Ali bin Hammûd, adı geçen Hîrâ'nın desteğiyle saltanat tacını giymişse de söz konusu kişinin Kurtuba ahalisi nezdindeki nüfuz ve itibarından çekinmiştir. Amirî yandaşlarından olan İşbiliyye, Tulaytila, Murde ve Sarakusta valileri, gönderilen tahta oturma ilâmına cevaben kralı tebrik etmediklerinden, bu durum onun öfkelenmesine yol açtı.** [Kral] **Kurtuba'dan uzaklaştırmak amacıyla "hacib"i eski yönetim merkezi olan Murye Eyaletine atadı. Söz konusu kişi ise, şimdiye kadar verdiği iyi hizmetin ve gösterdiği bağlılığın ödüllendirilmesini beklerken, tam aksi bir durum ortaya çıktığı için kalbi kırık, hoşnutsuz bir halde görevlendirildiği yere giderken, Amirî'ye bağlı güçlerle işbirliği yaptı.**

Sayfa : 198

ملك عبد الرحمن خامس المستظهر بالله زمانى

حكومت اسلاميه‌نك اندلس قطعه‌سنده اكتساب ايلديكى

فيض ورفعت واهالينك طادى دماغنده قلان نعمت رفاه

وراحت خاندان اميه‌دن كلان مديران سلطنت ثمرهٔ حسن

Sayfa : 199

اداره‌لری اولدیغی جهتله یه بوحاندادن برمناسبی لدی‌النحری
هشام ثالث‌که سلیمان متغلب زمانلرنده حکومتی ضبط ایلیان
متوفی محمد بن عبد الجبار المهدینك برادری عبد الرحمن
هشامدر مقام حکومت ایچون انتخاب اولنوب درتیوز اون
درت تاریخنده زمام ادارهٔ مملکت کف کفایتنه تفویض واحاله
والمستظهر بالله لقبی دخی علاوهٔ اسباب عنوان وحشمت قلندی
عساکر مرقومه بروقتدنبرو دوام ایدن اختلالات داخلیه‌دن
فرصتیاب اولمغله اهالیه کوناکون رنج وتعدی ایراتیله
جلب اموال کارسهلنه معتاد اولدقلرندن ملك توجاه بونلرك
مظالمندن خلقی قورتارمغی اقدم وظائف ملکیه‌دن عد ایله‌یو
مقوله تعدیاتك بوندن بویله وقوعه کتورلمامسنی وهرکیم بو
امره مخالفت ایده‌جك اولور ایسه بلا تأخیر جزای سزاسی
ویریله‌جکنی متضمن مؤکد اوامر وتنبیهات نشر ایلیوب بو
صورت ایسه طائفهٔ مرقومه‌نك مألوف اولدقلری اسباب

Sayfa : 200

تمتعاتی اساسندن قلع ایتمك دیمك اولدیغندن جمله‌سی منفعل
اولمغرق بواخلاقده بولنان آدم خلقه اولمقدن ایسه تارك دنیا
رشیخ زاویه پیرا اولمق امدی دیو کفتکویه ابتدار وکندوسنك
قتل واعدامیله فوائد ذاتیه‌نك محافظه‌سی ایچون بیلرنده عهد
میثاق وقرار ایلیوب مشار الیهك عمیسی بولنان محمد بن عبد
عبدالرحمانی کندولرینه رئیس نصب ایله جلوسندن فرق یدی

Sayfa : 200

كون صكره يعنى درتيوز اون درت سنه سنده واقع شهر
ذى القعده‌نك يكرمى بدنجى كونى هنكام صبح دائره مخصوصه
خليفه‌يه داخل اولديلر وخدام خاصه‌يى باسرهم قليجدن
كچوروب خليفه مشارليه دخى برمدت بالكزجه مدافعه اعدا
قيدنده بولندقدنصكره بالاخره هجوم ايله قتل واعدام ايلديلر

Sayfa 198

AL-MUSTAZHİR BİLLÂ LAKAPLI

KRAL BEŞİNCİ ABDURRAHMAN'IN DÖNEMİ

İslâm hükümetinin Endülüs'te kazandığı güç ve Endülüslülerin tadı damaklarında kalan rahat yaşamı, Emevî hanedanına mensup sultanların iyi **[sayfa 199]** yönetimi sayesinde gerçekleşmiştir. Bunlardan biri olan Üçüncü Hişam, Suleyman Mutegallib döneminde yönetimi ele geçiren müteveffa Muhammed bin Abdulcebbâr el-Mehdî'nin kardeşi Abdurrahman Hişam'dır. Bu zat, dört yüz on dört tarihinde yönetime getirilip "el-Mustazhir Billâh" sanıyla onurlandırıldı.

[Kralın Zenate kabilesinden oluşturduğu] birlikler, bir süreden beri devam eden iç karışıklıkları fırsat bilerek halka eziyet edip kolayca mal edinmeyi alışkanlık haline getirdikleri için, yeni kral, halkı bu zulümden kurtarmayı kendisi için öncelikli bir görev sayarak halka eziyet edilmemesini emretmiş, bu emre uymayanların cezalandırılmasını öngören talimat ve uyarılar yayınlamıştır. Bu ise söz konusu topluluğun alışık olduğu **[sayfa 200]** ayrıcalıkların temelden ortadan kaldırılması anlamına geldiğinden karara tepki gösterdiler ve **"böylesi bir ahlâka sahip bir adamın halife olmasındansa, köşesine çekilmiş bir ihtiyarı tercih ederiz" diyerek** kralı idam ettiler.

Statülerinin devam etmesi için aralarında anlaşarak adı geçen kralın amcası olan Muhammed bin Abdurrahman'ı yönetime getirdiler. Kırk yedi gün sonra, yani dört yüz on dört yılının Zülkade ayının yirmi yedinci günü sabah vakti Halifenin özel dairesine girerek tüm hizmetçilerini kılıçtan geçirip adı geçen Halifeyi de bir süre esir aldıktan sonra idam ettiler.

Sayfa : 202

ایالتلرده
بولنـان والیلر وقائدلر صـورت تمرد اظهار ایتمکه باشلیوب
خلق ایسهـه ایشـمز قالهرق دوچار ضرورت اولدقلرندن
متهیٔ فتنه وعصیان وِ محمدی تخت حکومته اقعاد ایلیانلر دخی
بروجه محرر کندوسندن ناخشنوداولهرق زوال دولتنه وسیله
جویان اولمغـله بوحالده نائرهٔ اختلال هرطرفه شراره پاش
اشتعال اولمش وهرکس ایاقلنمش ایدی جمعیت عصاة طرفندن
اول امرده وکلای دولتك وبعده مستکفینك رأسلری طلب
اولنمغله ملك محمدك جان باشنه صچرایوب برقاچ خدمهٔ خاصه
ایله ولکده کیجه لین بیت الزهرادن فرارِ وبولده خـدمهٔ
مرقومه بی دخی ترك ایله یانـنـده یالکز برایکی کشی بولندیغی
حالده طلیطله ایالتنه واوقلس نام قلعه یه واصل اولدی اکرچه
اول امرده انده بولنـان قائدلدن رعایت وحرمت کورهرك
کندوسنی ورطهٔ هلاکدن خلاص اولمش ظن ایلدیسهده بر
قاچ کون مرورنده یعنی تخت خلافتی استیلاسـندن اون یدی
ماه کذران ایدوب درتیوز اون التی سنهسی ربیع الاولنـده
سمـوما وفات ایلدی.

Sayfa 202

[Mustekfî Billah lakaplı Muhammed bin Abdurrahman'ın döneminde] eyaletlerde bulunan valiler ve komutanlar da artık bu işten nefret ettiklerini açıkça dile getirmeye başlamış, halk ise işsiz kalarak sıkıntıya düşmüş, bundan dolayı fitne ve isyan başlamış, Muhammed'i tahta oturtanlar da kendisinden hoşnut olmayarak kendisi dahil yönetiminin sona ermesini arzu eder hale gelmişti. **Bu şekilde isyan hareketi her tarafa yayılmış ve herkes ayaklanmıştı. İsyan edenler tarafından devlet yönetiminde olanların başları istenmiş olduğundan, Kral Muhammed can derdine düşerek yanına bir kaç özel hizmetçisini alarak geceleyin Beytu'z-Zehra'dan kaçtı. Hatta yolda bu hizmetçileri bile terkederek, yanında sadece bir iki kişi kaldığı halde Tulaytila eyaletine varıp, Oklus Kalesi'ne sığındı. Muhammed, bu kaledeki komutanlardan büyük ilgi gördü. Buna dayanarak kendisinin ölümden kurtulduğunu zannettiyse de bir kaç gün geçince, yani hilafet tahtını istilâsından on yedi ay sonra, dört yüz on altı yılı Rebiül Evvelinde zehirlenerek can verildi.**

Sayfa : 203

عادت قديمه اوزره لاجل البيعه ايالت
واليلرى قرطبـه‌يه دعوت اولندقده بونلر رمدتدنبرو مركز
خلافتك ملعبهٔ متغلبان اولديغنى كورمرك لذت اشـتغال ايله
آلوده دماغ اولدقلرندن اشـبو دعوته يالكز برقاچى اجابت
ايدوب ديكرلرى يالكز اعتذار ايله قناعت وبعضيسى دخى وعلى

Sayfa : 203

الخصوص اشبيليه واليسى محمد بن اسماعيل بن اعباد اللخمى
بتون بتون سكوت ايله مخالفت ايلديلر مومى اليه محمد فى الاصل
حمص اهاليسندن و لخمى قبيله سندن اولوب پدرى اسماعيل
اشبيليه قاضيلكنده بولنمش ارباب ثروت ويسار واصحاب وقع
واعتباردن اولديغى جهتيله اختلالات سابقه ده قرطبه دن فرار
ايدن رؤسا ايله سائر معتبرانه خانه سنى كشاد ايليه رك اطراف
اشبيليه ده برقاعدها نفوذ و حيثيت قزانمش واوغلى محمدى دخى
بو يولده تربيه ايلش اولديغندن مومى اليه محمد ذكرى مرور
ايدن قاسم زمانده اشبيليه واليلكنى احراز ايدوب

Sayfa 203

[Yahya bin Ali bin Hammûd iyi yönetimi sayesinde yönetimi altında bulunan halkın isteğiyle sahipsiz kalmış olan saltanat tahtına oturdu.] Ötedenberi süregelen âdet üzerine valiler ve komutanlar Kurtuba'ya davet edildiklerinde bir süreden beri hilâfet merkezinin zevk ve eğlence yeri olduğunu görerek zihinleri bulanmış olduğundan **bunların çok azı bu davete icabet ediyordu. Mazeret bildirerek katılmayanlar olduğu gibi, bazısı da özellikle İşbiliyye valisi Muhammed bin İsmail bin A'bâd El-Lahmî, büsbütün cevapsız kalarak muhalefet ettiklerini gösteriyorlardı. Muhammed, aslen Humuslu olup, Lahmî kabilesine mensuptu. Babası İsmail, İşbiliyye Kadılığında bulunmuş mal ve servet sahibi biriydi. Kendisi İşbiliyye'de oldukça etkili bir nüfuza sahipti.** Muhammed, daha önce bahsetmiş olduğumuz Kâsım döneminde İşbiliyye valiliğine getirilmişti.

Sayfa : 204

مشـار الیه یحیی مومی الیهی

دلیرانه اطاعته ادخال ایلك ضمننده قوهٔ لازمه ایله اوزرینه عزیمت ودرتیوز اون یدی سنه سنك محرم الحرامی یدنجی کونی رونده نام محلده حربه قیام ایله مجرد کندی سوء حرکتی ثمره سی اوله‌رق دشمنك قوردیغی طوزاغه دوشوب عسکرینی دوچار پریشانی وهزیمت ایلدی وکندوسی دخی اثنای معرکه‌ده تلف اوله‌رق سرمقطوعی ابن عباد طرفندن اعلان مظفریت ضمننده اشبیلیه ارسال اولندی .

﴿ ملك هشام بن محمد بن عبدالجبار ك زمانی ﴾

خطهٔ اندلسده رکز اوتاد استقرار ایدن حکومت اسلامیه‌نك بحکمته تعالی برمدتدنبرو دوچار اولدیغی انواع مصائب وفسادات وشیرازهٔ آسایش وآرامك انحلالنی مؤدی اوله‌جق هردرلو دواهی ومنکرات سببیله نظام داخلیسنه کلی خلل طاری اولمش اولدیغندن بو اویغونسزلقلرك اوکنی الوب استحصال اسباب صلاح ایتمکه مقتدر ظن اولنان سالف الذکر ایکی عبدالرحمن ایله مشار الیه یحیانك دخی اولوجهله مدت قلیله ظرفنده تلفزدهٔ دست روزکار غدار اولمری . خطهٔ مذکوره‌ده آفتاب دولت اسلامیه‌نك رهین زوال اولمسنه من قبل الرحمن براشارت معنویه اولدیغی جهتله دور اندیشان اهل اسلام اشبو وقوعات متتالیه‌دن و بالخاصه الك صغره هرکسك منظور نظر امیدی اولان یحیانك دخی بوصورتله غائب اولدیغندن فوق الغایه محزون ورهین غصه وآلام اولدیلر

Sayfa : 205

هرنه ایسه یحیانك خبر انهزامی قرطبه یه واصل اولدقده ممالکی حال اختلالدن تخلیص ایچون دیکر برملك تحری وانتخاب اولنمق لازم کلوب قرطبه وزیری اولان ابی الهزامینك تدبیری اوزرینه عقد انجمن مشورت ومقام خلافت ایچون امویه خاندانندن بتوفی ملك عبدالرحمن المرتضانك برادری هشام بن محمد انتخاب اولنمغله کندوسنك قرطبه یه جلبی ضمننده مأمور مخصوص ارسال قلندی مشار الیه برمحلده انزوا اوزره اولوب امور دنیویه دن ال چکمش اولدیغنی وتمشیت امور عباده غیر مقتدر بولندیغنی ایراد ایله اعتذار ایتمش ایسه ده عامری طاقنك معتبرلری کلوب ابرام والحاح ایلرینه مبنی برقاچ کون تفکردن صکره بالضروره تکلیفلرینه اظهار روی موافقت وفقط هالینك نه مرتبه متغیر الافکار اولدیغنی بیلدیکندن قرطبه یه کتمکدن صرف نظرله خرستیانلرك حدوددن دفع ایتك بهانه سیله قشتاله جانبنه عزیمتله عسکرینی دخی اولطرفه جلب ودعوت ایلدی چونکه خرستیانلر محمد بن عبدالجبار متغلبك زمانندبرو کندو لرینه کرکی کبی تقویت وبرمش وحتی مسلمانلرك اتفاقسزلغندن وبتون مملکترك حال اختلالده اولهرق بوجهتله جسم دولتك اعضاسی متفرق بولندیغندن استفاده ایله فرصتی غنیمت بیلهرك کندو مملکتلرینك توسیعنه عقد اتفاق ایتمش اولدقلرندن جمله دن اول برشلونه قونتی سرقسطه ایالتلرندن برمقداریني ضبط ایدوب ایالت مذکوره والیسنی مقاومه صلحه مجبور ایلش وقشتاله قونتی دخی برشخص صاحب امل اولدیغندن بشقه پدرینك تلفندن طولایی مسلمانلردن اخذ انتقامه حریص بولند یغندن طلیطله ایالتندن چند قطعه شهر وقلعه الهرق مملکتك

حدودینی توسیعه مقتدر اولمش ولیون قرالی اوچنجی پرمود دخی پدرینك اثرینه اتباع ایدرك عساکر وفیره‌سی ایله پورتکیز طرفلرینه خیلیجه خسارات ایصال اتلش ایدی. ملك هشام اوچ سنه مدت حدود مذکوره‌ده دشمن ایله اوغراشوب اکثر محلارده نائل فوز وغلبه اولمش ایسه‌ده قرطبه اهالیسنك ملکسز اداره‌لری دشوار اولدیغندن وهنوز هشامی کورمدکلرندن بعض کونه کفتکولر وقوعبولمغه باشلامغله اعضای مشوره‌نك وحاجب بولنان ابوالحسام الجوهرینك نیاز وابراهیم ایله ملك مشار الیه عودت ودرتیوز یکرمی سنه‌سی ذی‌الحجه‌سنك سکزنجی کونی مرکز خلافت اولان قرطبه‌یه مواصلت ایلدی اهالیٔ مملکت کندوسنك قدومندن کمال درجه اظهار سرور اتلش اولمایله ملك مشار الیه اشبو حسن قبولدن ازالهٔ مضرات ملکیه ودفع مفاسد داخلیه ایله اعادهٔ آسایش وامنیت واصلاح احوال تبعه ورعیت اسبابنك سهولتله استحصال اولنه جغی معناسنی استنباط ایدرك بوبولده واقع اولان بعض تشبثات حسنه‌سی سببیله فی‌الواقع بومدتدنبرو جوش وخروش اوزره بولنان افکار نامی تسکین وتأمین وخراب اولان جوامع ومدارسی تعمیر وبیمارخانه‌لر ایله مکاتب ومحکمه‌لری کزوب معاینه وفقرا وضعفایه اعانه والتفات ایلیه‌رك عالمی کندوسندن خشنود وامین ایلدی. بوندن صکره نوبت اصلاح صورت عصیان واستقلالده بولنان والیلره کلوب ملك مشار الیه طرفندن اول امرده دولت اسلامیه‌یه عارض اولان ضعف وفتور ودشمنلرك کسب ایلدکاری قوت وزور انجق مسلمانلرك دوچار اولدقلری حال تفرقه‌دن حصوله کلمش بر کیفیت وبو

حالت بالاخره اندلس قطعه‌سنده درتیوز سنه‌دنبرو تابان‌اولان آفتاب اسلامك کنجیدهٔ محاق زوال اولمسنی مستلزم اوله‌جغی رسیدهٔ رتبهٔ بداهت اولدیغندن مسلمین بیننده اتفاق واتحاد وحکومت واحدهیه اطاعت وانقیاد شرعا وعقلا نه‌درجه‌لرده لزم اولدیغنی بیان ایله اجرای نصایح ملزمه اولنمش ایسه‌ده ولاة مومی الیهم نصایح واقعه‌یی استماع ایله صحت قولی اعتراف ولکن امر اجراسندن مباعدت واستنکاف ایلدیلر بونلرك اولوجهله کلام حقی عدم قبول وطریق صوابدن نکولری یاطوتمش اولدقلری مسلکله عادتا حال استقلالریني تصدیق ایتمك ویاخود قوهٔ جبریه استعمالیله تنکیل وتربیه‌لری چاره‌سنه باقمقدن بشقه بروجه اوفق کوسترمیوب برنجی صورت دوامندن شکایت وتأسف اولنمقده اولان تفرقهٔ کلمه قضیهٔ مخوفه‌سندن وانك اختیاری ایسه ایچنده بولنان مضرت وتهلکه‌یه ارائهٔ روی رضادن عبارت اوله‌رق هیچ بروجهله تجویز اولنه‌میه‌جغندن ایکنجی صورتك یعنی بونلرك اوزرینه عسکر سوقیله جبرا دائرهٔ مطاوعتکاریه الملری جهتنك اختیارینه مجبوریت کورندی اما مرکز خلافته عارض اولان قوتنزلك ضابطهٔ بلدیه‌یی زیاده افساد ایتمش وذکری مرور ایدن والیلردن ماعدا شهرلرده اولان وزرا وقائدلر دخی قلرو اداره‌لرنده شکل استقلال کوسترمکله هربری مقام حکومتی طانیماق هیئتنه کیرمش اولدیغندن بونلرك جمله‌سن علی حده علی‌حده تحت اطاعت وانقیاده الملق اقتضا ایتمکله مشار الیه هشام بوامرك حسن تمشیتنه عبیدالله بن عبدالعزیز نام سر عسکری مأمور ایلدی، مومی الیه دخی اکرچه الغرب طرفنده

بولنان بعض قائدلری طریق اطاعته کتورمش ایسه‌ده والیلره برشی یاپه‌میوب حتی اکثر وقوعیولان محاربه‌لرده مغلوب اولمغله هشام غیرتشعار بوحالدن محزون ودلفکار اولوب چار وناچار منهج سابق یعنی یونلرك نصح وپند طریقیله بوله یاتورلمسنی التزام ایلمش اولدیغی حالده دخی ینه برکونه تأثیر وفائده‌سی مشاهده اولنه‌مدیغندن فضله بلکه بالعکس یوتیزلات وسلطنتی کسدیلدی زیرا بوحال حکومتك عجز وضعفنی یتون یتون میدانه چیقاره‌رق وهرطرفده بولنان مأموریته مدار جرأت وجسارت اوله‌رق مستعد فساد اولنلری تمارمش واهالیٔ قرطبه دخی ملك مشار الیهه متکاسل ومهمل نظریله باقوب عصیانه قیام نیتنده بولنمش امدی بوارالق مشار الیه اصدقامی طرفندن بیت الزهرایه کتمی ایچون رجا اولنمش ایسه‌ده راضی اولمیوب فقط درتیوز یکرمی ایکی سنه‌سنده بعض ایالتلردن کلمش اولان جاسوسلرك اثر تحریکاتیله اهالی علناً عصیان ایتکله هشام جبل الشمائل ❊ ع ❊ ان السلامة منها ترك مافیها ❊ دیه‌رك تاج ولباس حکومتی وملوکه مخصوص سائر جمله اشیا و علاماتی ترك و اولاد وعیالنی وسائر بعض متعلقاتنی استصحاب ایله قرطبه‌دن چیقوب بنا ایتدیردیکی ابی الشریف نام سرایه ایکی کون ظرفنده واصل اولدی واندە التی سنه مدت دها معمر اولوب بعده ترك دنیای بی‌وفا ومیل نعمت بقا ایلدی اشته مشار الیهك وفاتیله یوز اوتوز سکز سنه‌سی تاریخندن یعنی ایکیوز سکسان درت سنه مدتدنبرو دیار اندلسده اریکه نشین حکمرانی وسلطنت اولان سلسلهٔ بنی امیه نهایت بولوب بوندنصکره جزؤ ثانیده بیان اولنه‌جغی وجهله طوائف ملوك ظهور ایلشدر .

Sayfa 204

Adı geçen Yahya, [Muhammed bin İsmail'i] kendisine itaat etmeye razı etmek için dört yüz on dört yılının Muharrem ayında, Runde denilen yerde kendisiyle savaşa girdi. Bu savata Muhammed [Bin İsmail] **tuzağa düşüp yaptığı kötülüğün cezasını bularak büyük bir yenilgiye uğradı. Kendi başı da kesilerek zaferin ilânı amacıyla İbn Abbâd tarafından İşbiliyye'ye gönderildi.**

KRAL HİŞAM BİN MUHAMMED BİN ABDULCEBBAR'IN DÖNEMİ

Endülüs topraklarında kurulan ve devam eden İslâm devletinde Allah'ın bir hikmeti neticesinde bir süreden beri içine düştüğü çeşitli fesat ve belalar ile genel düzeni bozacak türlü kötülükler sebebiyle hükümetin iç düzeni sağlamakta ciddi sıkıntılar ortaya çıkmıştı. Bu olumsuzlukları ortadan kaldıracağına ve düzeni sağlıyacağına inanılan önceden bahisleri geçen iki Abdurrahman ile yine sözü geçen Yahya'nın da kısa bir süre içinde başarısız olmaları ve saltanatlarının yok olması, ülkede var olan İslâm devletinin sonunun geldiğine sanki Allah katından manevî bir işaretti. Bu nedenle burada yaşayan Müslüman halk, peşpeşe gelen bu kaygı verici olaylardan ve özellikle de herkesin ümitle beklediği Yahya'nın da idaresinin bu şekilde sona ermesinden dolayı büyük bir üzüntü içinde, ümitsizliğe düştüler. **[sayfa 205]**

Halkın ümit bağladığı Kral Yahya'nın yenildiği haberi Kurtuba'ya ulaşınca, ülkeyi karışıklıktan kurtarmak için yeni bir kral seçilmesi gerekiyordu. Kurtuba Veziri olan Ebu'l-Huzâmî'nin tavsiyesi üzerine yeni bir danışma meclisi kurması ve halifelik makamına oturması için Emevî hanedanından daha önce vefat eden Abdurrahman el-Murtadâ'nın kardeşi Hişam bin Muhammed seçilerek, Kurtuba'ya gelmesi için hemen kendisine özel bir memur gönderildi. Bu sırada Hişam bin Muhammed, bir yerde kabuğuna çekilmişti. Kendisine bu görevin verildiği bildirilince o, dünya işlerinden elini eteğini çektiğini

ve artık insanların işleriyle uğraşacak gücünün olmadığını söylemişse de Amirî kabilesinin ileri gelenleri kendisine gelerek durumun önemini anlatmalarıyla, birkaç gün düşündükten sonra zorunlu olarak isteklerini kabul ettiğini söyledi. Ancak yeni Kral Hişam bin Muhammed halkın fikrinin ne kadar değişken olduğunu bildiğinden Kurtuba'ya gitmekten vazgeçerek Hristiyanları sınırdan uzaklaştırmak bahanesiyle Kaştale'ye doğru yönelerek askerini de o tarafa sevketti. Çünkü **Hristiyanlar, Muhammed bin Abdulcebbar Mutegallib'in zamanından beri kendilerine gerektiği gibi yardım sağlamış ve hatta Müslümanların birlik içinde olmayışları, bütün ülkede bir isyan durumunun patlak verişi ve hükümet yetkililerinin bölünmüş olmasından yararlanıp, fırsatı ganimet bilerek** her biri kendi ülkesinin topraklarını genişletme hususunda birbirleriyle anlaşmaya varmışlardı. Dahası, Barşelona [Barselona] Kontu, Sarakusta eyaletinden [Zaragoza] bir bölümünü işgal ederek adı geçen eyaletin valisini barış anlaşması yapmaya zorlamıştı. Kaştale Kontu da ise, kinci bir adam olduğundan başta Müslümanlardan babasının intikamını almak ve sonra da onları ülkeden çıkarmak amacıyla Tulaytila eyaletinde bir çok kale ve şehri zaptederek ülkesinin **[sayfa 206]** sınırlarını genişletmeyi başarmıştı. Liyon Kralı Üçüncü Permod da babasının yolundan giderek kalabalık ordusuyla **Portekiz taraflarına birçok hasar vermişti. Hişam üç sene boyunca bu sınır boylarında düşman ile uğraşıp, bir çok yerlerde başarı ve galibiyet kazanmış ise de Kurtuba halkı idareye pek alışkın olmadığından ve henüz Hişam'ı görmediklerinden bazı dedikodular ortaya çıktı. Bu durumda konuyu görüşen Kurtuba'daki Danışma Kurulu'nun kararı ve "hâcib" olan Ebu'l Hussâm El-Cevherî'nin kendisinden özel isteğiyle Hişam geri dönerek, dört yüz yirmi yılının Zilhicce ayının sekizinci günü halifelik merkezi olan Kurtuba'ya geldi. Kurtuba halkı, onun gelişinden son derece memnun oldu. Hişam bin Muhammed, gösterilen bu ilgi karşısında kendisinden**

beklenen işlere dört elle sarıldı. Öncelikle ülkedeki zararlı faaliyetleri ortadan kaldırarak ülke içinde genel düzeni sağladı. Daha sonra sorumluluğu altında bulunan herkesin huzur ve güven içinde rahat bir yaşam süreceğini ifade ederek, bu konuda yaptığı bazı çalışmaları ve hazırladığı plânları anlattı. Böylece bir süreden beri çeşitli söylentilerle kafaları karışan ve ümitsizliğe düşen halkın güvenini kazanarak onları rahatlattı. Bunlardan sonra ülkede yıkık olan cami ve okulları tamir ettirerek hastane, okul ve mahkemeleri denetledi. Ülkeyi gezip yardıma muhtaç insanları ziyaret ederek onlara gerekli yardımı yaptı. Hişam, bütün bu yaptıklarıyla tüm halkı kendisinden hoşnut etti. Bundan sonra sıra, kendisine isyan edip bağımsızlık ilân eden valileri yola getirmeye geldi. Kral Hişam, öncelikle bütün valilere mektuplar göndererek, İslâm Devleti'nin içine düştüğü bu zayıflığın, buna karşılık düşmanların güç ve kuvvet kazanmalarının tek sebebinin **Müslümanların içinde bulundukları bu bölünmeden ileri geldiğini,** bu durumun devam etmesi halinde **[sayfa 207]** dört yüz seneden beri bu ülkede devam etmekte olan İslâm güneşinin söneceğinin kaçınılmaz olacağını, Müslümanlar arasında birlik ve dayanışma sağlanarak tek bir hükümete itaat etmenin aklen ve şer'an ne kadar gerekli olduğunu açıkladı.Valiler, Hişam'ın bu nasihatlarının doğru olduğunu itiraf etmişlerse de bunlara uymaktan kaçınmışlar ve hiç biri tuttuğu yoldan geri dönmemiştir. **Bunları bu şekilde doğru yola getirmek, ya tuttukları yolun doğruluğunu kabul ederek bağımsızlıklarını tanımakla ya da zor kullanılarak terbiye edilip itaate mecbur edilmeleriyle mümkün görünüyordu.** Birinci yolun seçilmesi, içinde bulunulan tehlikeyi daha da büyüteceğinden kabul edilmesi kesinlikle mümkün değildi. Bu yüzden ikinci yolun [yani bunların üzerine asker gönderip, zorla itaat ettirilmeleri yolunun] **seçilmesi zorunluluğu vardı. Halifelik merkezinin güçsüz düşmesinden yararlanan valilerden başka kentlerdeki vezir ve komutanlarda bulundukları yerde merkezî hükü-**

meti tanımayarak kendi özerkliklerini ilân etmişlerdi. Bunun üzerine Kral Hişam bin Muhammed bu iş için emrindeki komutanı Ubeydullah bin Abdulaziz'i görevlendirdi. Abdulaziz, Batı tarafında **[sayfa 208]** bulunan bazı komutanları yola getirmiş ise de valilere bir şey yapamadı. Dahası, savaşların birçoğunda yenilgiye uğrayarak üzgün ve çaresiz bir halde [yukarıda bahsedilen] **birinci yöntemi, yani bunların nasihat yoluyla ikna edilmesinin gereği ortaya çıkmış, ancak bunun hiçbir yararı görülmedi. Aksine bu yöntem hükümetin acziyetini ve güçsüzlüğünü büsbütün ortaya çıkardı. Bu durum, memurları cesaretlendirdi ve fesat çıkarma hazırlığında olanları şımarttı. Kurtuba ahalisi de adı geçen krala ihmalkâr gözüyle bakıp ona karşı ayaklanmayı amaçlıyordu. Bu arada arkadaşları, krala Beytu'z-Zehra'ya gitmesi ricasında bulunmuşlarsa da kendisi bunu kabul etmedi. Ancak dört yüz yirmi iki yılında bazı eyaletlerden gelmiş olan casusların tahrikiyle halkın açıkça isyan etmesiyle birlikte güzel görünümlü Hişam, "tek kurtuluş yolu, buraları terketmektir" diyerek krallık tacını ve krallara ait tüm eşyaları bırakıp çoluk çocuğuyla birlikte Kurtuba'dan çıktı ve yaptırmış olduğu Ebu'ş-Şerif adlı sarayına iki gün zarfında ulaştı.** Burada altı yıl geçirdikten sonra şu fâni dünyayı terketti. Hişam'ın vefatıyla yüz otuz sekiz yılından yani **iki yüz seksen dört yıldan beri Endülüs topraklarında saltanat tahtına oturan Emevî sülâlesinin yönetimi sona erdi. Bundan sonra ikinci ciltte açıklanacağı gibi tava'if mulûk** [küçük krallıklar, prenslikler] **dönemi başladı.**

اندلس

تاریخی

اثر

مرحوم ضیا پاشا

ایکنجی جلد

صاحب وناشری

عضر کتبخانه‌سی صاحبی کرفور

طبع ثانی

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

استانبول

(قره‌بت وقصبار) مطبعه‌سی - باب عالی جاده‌سنده نومرو ۲۵

۱۳۰۴

ENDÜLÜS TARİHİ

Eser
Merhum Ziya Paşa

İkini Cilt

Yayınlayan
Asr Kütüphanesi (Sahibi: Karkur)

İkinci Baskı

Eğitim Bakanlığının İzniyle

İstanbul
Karabat ve Kasbar Matbaası
Babıâli Caddesi No: 25
1304

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1921
Yazar : Ziya Paşa
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 13
Boy : 19
Sayfa Adedi : 119

Sayfa : 4

دولت امویه‌نك رهین زوال

اولمسی ایچون مضبوط اولان اسباب کلیه وموثوقه‌نك الکیوکی ومیداندہ اولانی اول امرده اخلاقك بوزلمسیدرکه سائر اویعو نصرلقلر جملهٔ بوندن تولد ایلمشدر چونکه حکومت امویه‌نك اواسط مدتنده وصکره‌لری اوغرادیغی صدمات اختلالات محللرنده کوسترلدیکی اوزره همان باسرهم تغیر اخلاق ملیه‌دن نشأت ایلمش حالات اوله‌رق یعنی عربلرك اقلیم اندلسی فتح وتسخیرلرینه باعث کلی اولان کلمهٔ واحدهٔ اسلامیه وغیرت دینیه وجهادیه کبی خصائل ممدوحه صکره‌لری وقایهٔ آسایش وتن روری ودوام حضور حضری افکاریله ناتب منصاب ایدیله‌رك کین غدر وانتقامده فرصت بین اولان اعدای دینه رخصت فرصت کوسترلمش وبوحالك اوزرینه علت طرفداری وفوائد بروری ومرض غرضکاری وحب جاه واقبال دخی

Sayfa : 5

انضمام وعلتك عروق واعصابه سرایت ایله مدبر اقلیم بدن اولان دمی افساد واخلال ایلدیکی مثللو کیدرك اولیای دولتك وبتون خلقك طبیعتلرینی مبتلای اسقام ایدرك امر اولی الامره اطاعت وقوانین دولت وملته رعایت وحکامده انصاف وعدالت وعهد میثاقده ایفا ومتانت شمائل برکزیده‌سی مفقود اولمش ایدی وهمده منفعت بینان مأمورین چوغالوب دفع اقارب وجلب منافع ومآرب ایچون حلیهٔ صدق وامانتدن

Sayfa : 5

ساده اولان بربیلره نفوذ ویریلهرك بونلردن عسکر ترتیب
وبیوجهله زمام رفاه وارام مملکت انلرك ید محافظهلرینه تسلیم
قلنمش ودها بونك کبی نیجه تدبیرسز ویولسز شیلر ایله شیرازهٔ
نظام مملکت پیچیدهٔ منوال انفسام ومفسدت اولوب والیلر
دخی حکومتك دوچار اولدیغی حال ضعفندن کسب قوت ایله
هربری قلمرو اداره لرنده بالاستقلال حکمفرما اولمق داعیه سنه
قالقیشوب بو وجهله حکومت اسلامیه متغلبه لر بینده منقسم
وحکم خلافت یالکز قرطبه یه منحصر قاله رق سائر برلرده
خلیفه نك تاثیر نفوذی منعدم اولمش ایدی بونلردن اشبیلیه
والیسی بولنان محمد بن اسمعیل بن عباد ذکری سبقت ایلدیکی
اوزره اشبیلیه جوارنده ادارسه دن متوفی ملك یحیی بن حموده
غالب اوله رق وایالت مذکوره داخلنده بولنان سنجاقلر وزیر-
لرینی ومعتبران مشایخی اکثه قوتیله کندوسنه جلب ایدرك
کسب استقلال وقرمونه ومدینهٔ سیجونه والیلری دخی کندو

Sayfa : 6

ایالتلرنده بشقه بشقه حکومت تشکیلیله هربری مومی الیهك
اثرینه لمتباع ایمش ومومی الیه یحیانك قرطبه ده تخت حکومته
جلوس اتلزدن اول حوزهٔ اداره سنده اولان وجزیرة الخضرا
ومالقه وسبته دن عبارت بولنان حکومتی دخی برادرینه وعلی
روایته اوغلنه انتقال اتلش اولدیغی مثلاو جانب شرقده بولنان
غرناطه والیسرا مملکتلری دخی درتیوز یکرمی تاریخندن برو

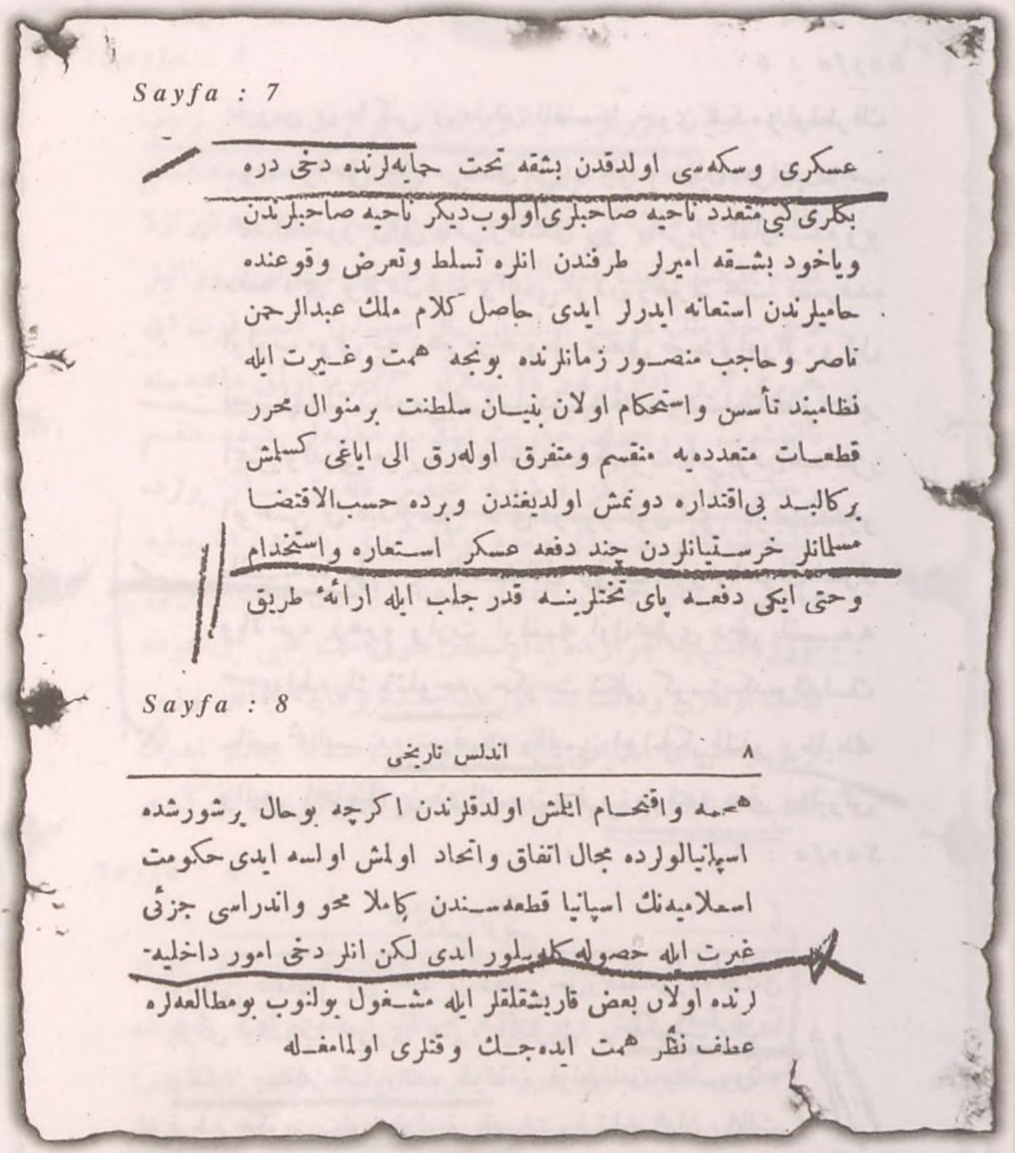
Sayfa : 6

حبوس بن ماکس بن ملکین الصنهاجوی یدنده و اولطرفك
یتون سواحلی یعنی مریه‌دن مرویه رویه دکین مواقع حاجب
محمد المنصور بن ابی عامر زماندن برو عامریلر اداره‌سنده وبو
دفعه دخی بونلردن دینه والیسی اولان زهیرك تحت تصرفنده
اولوب مومی‌الیه زهیر مریه و مورسیه‌یی ضبط واورالره وکیل
نصب ایدرك کندوسی بحرا سار دانیایه قدر عزیمت ایله اخذو تسخیر
ایتش اولدیغی جزایر بلیارده اقامت ایلمکده ویته عامریلردن عبدالعزیز
ابوحسن بن عبدالرحمن دخی درتیوز اون ایکی تاریخنده نبرو
بلنسیه‌ده علی وجه الاستقلال رؤیت امور واحوال ایدرك
وبالاخره زهیره وارث اولمغله اول محلاری دخی بلنسیه‌یه
ضمیمه ایلیه‌رك باشلوجه بر حکومت شکلی کوسترمکده واندلسك
جانب شمالیسنده سرقسطه والیسی ابوالحکم المنذر وطلیطله
والیعی اسماعیل بن ذی‌النون وغرب طرفنده دخی بطلیوس

Sayfa : 7

٧ اندلس تاریخی

والیسی عبدالله[*]ن مسلمة بن الافطس حل وعقدامورده مستقل
بالرأی اولوب هربری دائرهٔ ایالتلرینی بر حکومت منفرده
وادارهٔ مستقله صورتنده طوتمقده اولدیغندن بوصورتده
قرطبه حکومتی حاوی اولدیغی قصبات وقرا ایله همان برایالت
حجمنده قاله‌رق اطرافنده کندوسندن مفرز اون قدر حکومت
مستقله ظهوره کلش ایدی وبوحکومتلردن هربرینك ایروجه

Sayfa : 7

عسکری وسکه‌سی اولدقدن بشقه تحت حمایه‌لرنده دخی دره
بکلری کبی متعدد ناحیه صاحبلری اولوب دیکر ناحیه صاحبلرندن
ویاخود بشقه امیرلر طرفندن انلره تسلط وتعرض وقوعنده
حامیلرندن استعانه ایدرلر ایدی حاصل کلام ملك عبدالرحمن
ناصر وحاجب منصور زمانلرنده بونجه همت وغیرت ایله
نظامبند تأسس واستحکام اولان بنیان سلطنت برمنوال محرر
قطعات متعددیه منقسم ومتفرق اولهرق الی اياغی کسلمش
برکالبد بی‌اقتداره دونمش اولدیغندن وبرده حسب‌الاقتضا
مسلمانلر خرستیانلردن چند دفعه عسکر استعاره واستخدام
وحتی ایکی دفعه پای تختلرینه قدر جلب ایله ارائهٔ طریق

Sayfa : 8

٨ اندلس تاریخی

همه واقتحام ایلش اولدقلرندن اکرچه بوحال پرشورشده
اسپانیالولرده مجال اتفاق واتحاد اولمش اولسه ایدی حکومت
اسلامیه‌نك اسپانیا قطعه‌سندن کاملا محو واندراسی جزئی
غیرت ایله حصوله کلهبیلور ایدی لکن انلر دخی امور داخلیه-
لرنده اولان بعض قاریشقلقلر ایله مشغول بولنوب بومطالعه‌لره
عطف نظر همت ایده‌جك وقتلری اولامشدر

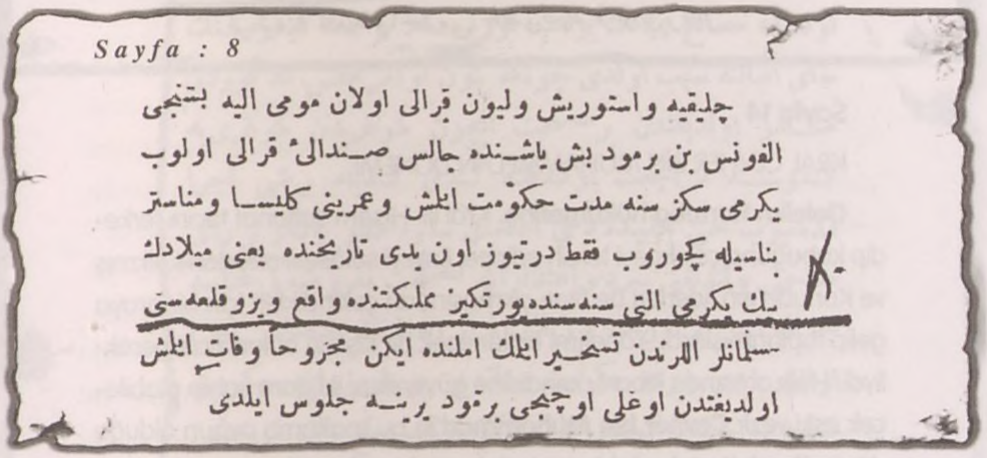
Sayfa 4

Emevî Devleti'nin yıkılmasını sağlayan **genel sebeplerin en başında** geleni, **ahlâkın bozulmasıdır.** Diğer bütün aksaklıklar bunun sonucunda ortaya çıkmıştır. Zira Emevî yönetiminin orta dönemlerin-

de ve daha sonraları başına gelen krizlerin hemen hemen hepsi millî ahlâkın bozulmasından ortaya çıkmıştı. Yani Arapların, Endülüs bölgesini fethedip kendi kontrolleri altına almalarını sağlayan İslâmî birlik, dinî gayret ve cihat gibi övgüye değer hasletler, daha sonraları **memlekette güvenliği ve huzurun devamını sağlama düşüncesiyle yer değiştirerek** kin, ihanet ve intikam fırsatı kollayan **din düşmanlarına** göz yumma ve bunun üzerine yandaşlık illeti, çıkarcılık, düşmanlık hastalığı, makam sevgisi ve **[sayfa 5]** gelecek kaygısı damarlarına sirayet ederek bölge yöneticilerinin kanını bozduğu gibi, giderek **devlet adamlarının ve bütün halkın karakterini de bozarak, yöneticilere itaat, devletin ve milletin kanunlarına riayet; yöneticilerde de insaf, adalet ve sözünde durma gibi ahlâkî erdemler kaybedilmişti.** Dahası, çıkarcı memurlar çoğalmış; akrabaları kayırmak ve menfaat celbetmek için doğruluk ve güvenilirlikten uzak olan **Berberîlere yetki verilerek ve bunları askere almak suretiyle** memleketin çıkarları ve zenginliğinin dizginleri onların korumaları altına teslim edilmişti. Daha bunun gibi nice tedbirsizlik ve yolsuzluklarla memleketteki düzen, bozulma ve bölünmeye doğru gitmişti. Valiler bile yönetimin karşı karşıya kaldığı bu zayıf durumdan yararlanarak **her biri kendi idarelerinde bağımsızlık iddiasına kalkıştılar.** Bundan dolayı Müslüman yönetim, galipler arasında bölünmüş ve **hilâfet yönetimi yalnızca Kurtuba'yla sınırlı kalarak diğer yerlerde halifenin etki ve nüfuzu yok olmuştu. Bunlardan İşbiliyye Valisi olan Muhammed Bin İsmail bin Abbâd, daha önce de belirtildiği üzere İşbiliyye civarının idaresini üstlenmiş olan müteveffa Kral Yahyâ bin Hammûd'u yenerek ve adı geçen eyalet içinde bulunan sancakların, vezirlerini ve itibarlı kişilerini para gücüyle kendisine bağlayarak bağımsızlığını kazanmıştı.** Karmuna ve Sacuna şehirlerinin valileri bile kendi [sayfa 6] **eyaletlerinde**

başka başka hükümet teşkiliyle herbiri adı geçen bu şahsa tâbi oldular ve Yahya'nın Kurtuba'da yönetimi ele geçirmeden önce idaresinde bulunan Cezîretu'l-Hadrâ, Malaka ve Sebte'nin yönetimini de kardeşine, bir rivayete göre ise oğluna vermiş olduğu gibi, doğu tarafında bulunan **Gırnata** ve Albira memleketleri de dört yüz yirmi tarihinden beri Habbus bin Makis bin Malkîn es-Sanhâ'nın yönetimindeydi. Bu bölgenin bütün sahilleri, yani Muriyye'den Mevîd Runya'ya değin olan bölge hâcib Muhammed Mansur bin Ebî Âmir zamanından beri Amirîlerin idaresindeydi. Ancak bu defa Dîne Valisi Züheyr'in tasarrufu altına geçmişti. Zuheyr, Muriyye ve Mursiye'yi ele geçirip oralara vekil tayin etti. Kendisi de deniz yoluyla Sardunya'ya kadar gitmiş, ele geçirdiği Bilyar Adalarında ikâmet etmekteydi. Aynı şekilde Âmirîlerden Abdulaziz Ebu Hasan bin Abdurrahmân da dört yüz on iki tarihinden beri **Balensiya'da bağımsızlık** yolunda yürümüş ve daha sonra Zuheyr'e varis olarak ilk yerleri de Balensiya'ya katarak başlıca bir hükümet şekli oluşturmuştu. Endülüs'ün kuzeyindeki; **Sarakusta Valisi** Ebu'l Hakem El-Munzir ve **Tulaytila** Valisi İsmail bin Zunnûn ve batıdaki Batalyus **[sayfa 7]** Valisi Abdullah bin Mesleme bin El-Aftas kendi işlerini yürütmede özerkliğe sahipti. Bunların herbiri kendi eyaletlerini **bağımsız bir hükümet ve idare biçimiyle yönetiyordu. Böylece Kurtuba hükümeti, sahip olduğu kasaba ve köyleriyle sadece bir eyalet olarak kalmış ve etrafında kendisinden kopmuş on kadar bağımsız hükümet ortaya çıkmıştı.** Bu hükümetlerin herbiri büyük bir **askerî güce ve servete sahip bulunmasının yanısıra himayelerinde derebeyleri** gibi pek çok nahiye sahipleri vardı. Diğer nahiye sahiplerinden veya başka yöneticiler tarafından onlara saldırılması halinde hamilerinden yardım isterlerdi. Kısacası Kral Abdurrahman Nâsır ve Hâcib Mansur dönemlerinde üstün bir gayret ile kurulmuş ve yapılandırılmış olan

saltanat, birçok parçalara bölünmüş ve iktidarını yitirmiş oldu. Bir de anlaşma gereğince **Müslümanlar, Hristiyanlardan pek çok kez asker alıp kullandılar.** Hatta iki kez başkente kadar getirdikleri askerler ile saldırı başlatmışlardı. Eğer İspanyalılar birleşme imkânı bulmuş olsalardı **[sayfa 8]** İslâmî yönetimin İspanya kıtasından tamamen silinmesi **ufak bir gayret ile gerçekleşebilirdi. Fakat onlar da iç işlerindeki birtakım karışıklıklar ile meşguldular. Bu yüzden bu tarafa sarfedecek zamanları yoktu ve kendi durumlarıyla uğraşmak zorundaydılar.**

Sayfa : 8

چلیقیه واستوریش ولیون قرالی اولان مومی الیه بشنجی
الفونس بن برمود بش یاشنده جالس صندالیٔ قرالی اولوب
یکرمی سکز سنه مدت حکومت ایتش وعمرینی کلیسا ومناستر
بناسیله کچوروب فقط درتیوز اون یدی تاریخنده یعنی میلادك
یك یکرمی التی سنه سنده بورتکیز مملکتنده واقع ویزو قلعه سنی
مسلمانلر الرندن تسخیر ایتك املنده ایکن مجروحاً وفات ایتش
اولدیغندن اوغلی اوچنجی برمود یرینه جلوس ایلدی

Sayfa 8

Çilikya, İsturiş ve Liyon Kralı Bermud oğlu V. Alfons, beş yaşında krallık tahtına oturmuş ve yirmi sekiz sene boyunca yönetimde kalmıştı. Hayatını, kilise ve manastır inşa etmekle geçirmişti. Dörtyüz on yedi tarihinde yani Milâdî bin **yirmi altı senesinde Portekiz krallığında bulunan Vizo Kalesi'ni** Müslümanların ellerinden almak arzusundaydı, ama yaralanıp vefat ettiğinden dolayı yerine oğlu III. Bermud geçti.

Sayfa : 14

﴿ ملك جوهر بن محمدك زمانى ﴾

كلملم قرطبه حكومتنه ملك هشام ثالث بر موال محرر ترك
تاج سلطنت واختيار انزوا و عزلت ايتمكله سلالهٔ امويه كسب
انقراض ايتديكندن فتنه حدوثندن اجتنابا رؤساى قرطبه بريره
كلوب ادارهٔ ملك وسلطنت ايچون بر ذاتك لزوم وجودندن
وبين الاهالى معتبر ومعتمد و مقتدر ومؤتمن اولان حاجب سابق
جوهر بن محمدك بو مقامه اهليتندن بحثله انك تحت حكومت
قرطبه يه اقعاد واجلاسى خصوصنه قرار ويرديلر

Sayfa 14

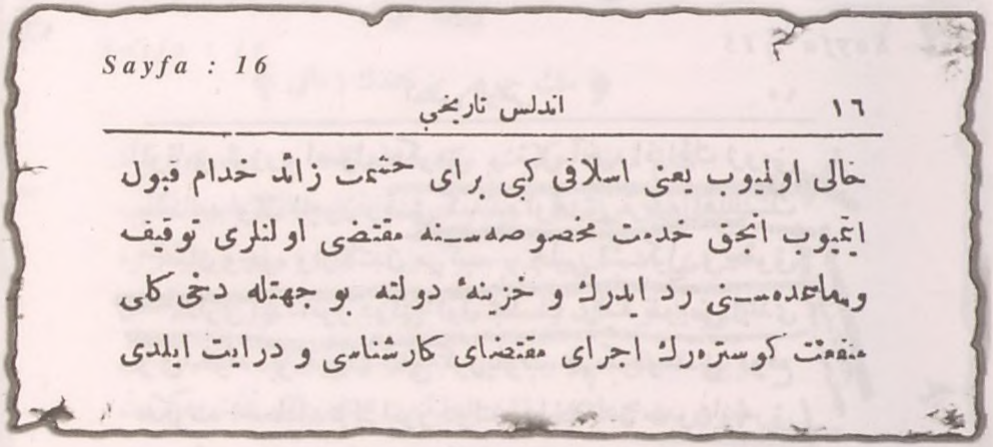
KRAL CEVHER BİN MUHAMMED'İN DÖNEMİ

Gelelim Kurtuba hükümetine. Kral III. Hişam saltanat tacını terkedip kabuğuna çekilmeyi tercih edince, Emevî sülâsesi ortadan kalkmış ve Kurtuba'nın liderleri de fitne çıkmasından çekindikleri için bir araya gelip toplanmışlardı. Yönetimi üstlenecek bir kişinin bulunması gerekliydi. Halk arasında itibarlı, kendisine güvenilen, iktidara sahip olabilecek eski vezir **Cevher bin Muhammed'in** bu makama uygun olduğu düşünülerek Kurtuba tahtına oturtulması kararlaştırıldı.

Sayfa : 14

ستارالیه ابتدای امرده اهالینك هر
خصوصده موافقت مرامه مجبوريت حالنده بولنمغله ممكن مرتبه
اعادهٔ آسايش وحضور واصلاح مصالح وامور ايچون اتخاذنى
لازمكلان تدابير وحركاتده نظر خلقده مسؤل بولنماق وايجاب
حاله كوره وضع و طرح قلنه جق تكاليفده مصادف صعوبات

اولمامق اوزره اصول حکومتی بر شکل آخره افراغ لزومنی بالمطالعه بونك ایچون ریاستی کندنده اوله‌رق قرطبه اهالیسنك منتخبان وجوه وارکاندن مرکب بر مجلس تشکیل و حقوق همداری ایله امور دولتی اول مجلسك رأینه تفویض ایلدی و فی‌الحقیقه بو تدبیرك لطفی کوریلوب هم کندوسنی موقع حکومته اصعادایدنلرك امور دولته مداخلاتندن مصون اوله‌رق اولدقجه مصالح عبادك یولنده کورلمسنه و همده کندوسنك بقای اقبالنه سبب اولدی چونکه بتون اوامر مجلس مذکوردن صادر اولدیغندن بر مصلحت ایچون طوغریدن طوغری یه کندوسنه مراجعت اولندقده کندی کندینه بر شی اجرا ایده‌میوب حتی مجلسده دخی اعضای سائره مثللو یالکز بر رأی صاحبی بولندیغنی سرد و اعتذارایله مصلحت معروضه‌یی مجلسه حواله ایدر و اوراده و بریلان قرار اتفاقینك مقتضاسی اجرا اولنور ایدی و برده حکومت مطلقه‌یی بو طریق ایله حکومت مشروطه شکلنده کوسترمکله و اکثر ارباب وقع و نفوذی مجلس اعضاسندن بولندیروب عصبیت پیدا ایتمکله اسلافنك دوچار اولدیغی ورطه‌لردن نفسنی محافظه ایلدی و بوندن بشقه حرکات ذاتیه‌سنی دخی موجدی اولدیغی اصول جدیده‌یه توفیق و تطبیق ایچون ملوکه مخصوص سرایده اقامتدن دخی بر مدت استکاف ایدوب فقط بعض ارکان دولتك ابرامیله مؤخرا اظهار موافقت و امانه ادارهٔ ذاتیه‌سنجه تصرفات مقتضیه اجراسندن

Sayfa : 16

١٦ اندلس تاريخي

خالی اولمیوب یعنی اسلافی کبی برای حشمت زائد خدام قبول
ایتیوب انجق خدمت مخصوصه‌سنه مقتضی اولنلری توقیف
ومعاحده‌سنی رد ایدرك و خزینهٔ دولته بو جهتله دخی کلی
منفعت کوسترمرك اجرای مقتضای کارشناسی و درایت ایلدی

Sayfa 14

Bu kişi ilk olarak halkın her konuda onayını alarak mümkün mertebe güvenliği ve huzuru sağlamak için gerekli olan tedbirleri aldı. Yerine göre eklenecek ve çıkarılacak masraflarla ilgili olarak karşılaşılacak sıkıntılar da dahil olmak üzere **[sayfa 15]** yönetimi yerli yerine oturtmak için, **başkanlık kendinde olmak kaydıyla Kurtuba halkının seçkin kişilerinden oluşan bir meclis teşkil etti. Hukuk işleriyle devlet işlerini bu meclise devretti. Gerçekten de bu tedbirlerin faydası görüldü. Hem kendisini yönetime getirenlerin devlete müdahalelerinden kurtulup halk uğrunda çalıştığı görüldü, hem de kendisinin geleceğini garanti altına aldı. Çünkü bütün kararlar belirtilen bu meclisten çıkartıldığından herhangi bir maslahat için doğrudan doğruya kendisine müracaat edildiği zaman kendi başına hiçbir şey yapmayıp, mecliste diğer üyeler gibi yalnız bir oya sahip olduğunu söyleyerek özür beyan eder ve arzedilen maslahatı meclise havale edip, orada verilen karar gereğince icraatta bulunurdu. Bir de bu yolla mutlakıyetçi yönetimi meşrutiyetçi suretinde gösterip, etkin kişileri ve nüfuz sahiplerini meclis üyesi yaptı. Böylece bir dostluk bağı kurarak kendisinden öncekilerin karşılaştıkları belâlardan kurtulmuş oldu. Bundan başka kişisel**

hareket dairesini bile kendi koyduğu yeni kurallara uydurarak krallara ait olan sarayda ikâmet etmekten bir süre kaçındı; ancak bazı devlet adamlarının onayıyla daha sonraları kendi tasarrufunda olan icraatlardan da [sayfa 16] **geri durmadı.** Yani selefleri gibi şatafatlı bir hayat sürmedi ve gereksiz hizmetçiler edinmedi. Ancak kişisel hizmetine özgü olanları alıkoyup diğerlerini reddederek devlet hazinesine bu şekilde büyük bir destek verme dirayetinde bulundu.

Sayfa : 17

اشبو اصلاحات خیریه ثمره سی
اولهرق خلقك آشیانهٔ امیدندن منفصل اولان همای سعادت
ورفاح بو دفعه مأواسنه رجعته میل ایلمکله هر کس جان
ومالندن امین اولهرق امر تجارت یکیدن رواج بولدی ومقدملری
شهردن فرار ایلمش اولنلر دخی اطراف واکنافدن فوجا فوج
عودت ایله قرطبه شهری کافی السابق تجارت وصنایع جهتلریله
اسپانیانك برنجی شهری اولدی الحق جوهرك بو تدابیر
حسنه سی اسپانیاده حکومت اسلامیه نك بتکرار اعتلای شان
وشوکتنی استلزام ایده جك مرتبه عمیم المنفعه بر ادارهٔ مصلحه
اولدیغی حالده سائر ایالات جسیم حکومتدن ایرلمش اولدیغندن
بو سعادتدن یالکز نفس قرطبه استفاده ایتمش و اوتهکیلر
بی بهره قالمشدر.

تشتت اعضا سیله حال احتضار زواله کلمش اولان جسیم
دولتی یکیدن احیا ایلمك اول امرده اجزای متفرقهٔ مملکتی
بربرینه ربط والصاقه موقوف ومربوط بو دخی خیلی مدتلردن

Sayfa : 18

بر هوای تفردله افسرده کام اولمش اولان والیلرك دماغندن
بوی نخوتی ازاله ایله طریق اطاعته النلرینه محتاج و منوط
اولوپ بو مطلبك ایسه طوغریدن طوغری یه حصوله کلمیه جکی
احوال سابقه دلالتیله معلوم و مثبت اولدیغندن اسلوب حکیمانه
اوزره بر چاره بولنمق طرفنه کیدیلوب بوك مملکتلرك امیرلری
بینده اولان اختلاف و معارضاته مداخله ایله اولا متوسط
مصلح صورتنده بولنمق وبعده قرطبه یی مرجع الیه اعتبار ایله
حس اولنیه رق جمله یی بر هیئت مجتمعه یه ربط ایلك صورتی
مشار الیه جوهر پاك کوهرك ابنیهٔ خاطرنده احسن وجوه
کورنمکله در تیوز یکرمی اوچ تاریخنده بانحریرات امرایی
قرطبه یه دعوت ایلدی بونلرك کیبسی بعض بهانه لر سرد ایله
عن تمتدن امتناع و بونکله برابر مهم صورتده عرض اتباع ایلیوب
بعضیسی دخی نه دعوتنه و نه نصیحتلرینه قولاق و یرمکدن
ماعدا الحاله هده سلالهٔ امویه منقرض اولمش اولدیغندن ارتق
قرطبه حکومتی محو و مندرس اولمش و بعدازین قرطبه یه هیچ
بر کونه رشتهٔ علاقه و تابعیت قالمامشدر دیو عادتا تصریح
مخالفت ایلدیلر حتی ظلیطله امیری اسماعیل بن ذی النون کمال
غرور و عظمتله جواب و یروب جوهرك قرطبه ده اقامت
ایلدیکنه قناعتله تشکر اغنی دوستانه نصیحت ایدرم و بندخی
بو دنیاده اللهدن غیری کسنه یی فوقده بیلم و طانیم دیدیکی
یحقیقکرده ثقاتدر جوهرك ایسه بونلرك مستحق اولدغی

Sayfa : 19

معامله یی اجرا ایده جك قدر قوتی اولمدیغندن چاروناچار جانب
صمت وسکوتی اختیار ایله وقوعاته تابع اولدی بو اثناده قرطبه یه
جوار بولنان اشبیلیه امیری ابن عباد جوهردن بی پروا اولغله
قرمونه امیرینك اراضیسنه اطالهٔ دست تعرض ایدرك محاربات
داخلیه قپولرینك اچلمسنه سبب اولوب

Sayfa 17

İşte bu düzenlemelerin bir semeresi olarak, halkın artık ümidini kesmiş olduğu mutluluk ve refah yeniden yuvasına döndü ve herkes canından ve malından emin olunca, ticaret yeniden popüler hale geldi. Daha önce şehirden kaçmış olanlar dahi civar bölgelerden geri döndüler. Böylece **Kurtuba şehri eskiden olduğu gibi** ticaret ve sanayi açısından İspanya'nın birinci şehri oldu. Gerçekten de Cevher'in bu güzel düzenlemeleri İslâmî yönetimin İspanya'da yeniden üstünlük kurmasına ve gücünü pekiştirmesine yardım etti. Bu kamunun yararına ve devletin çıkarlarına uygun **olduğu hâlde diğer eyaletler, yönetimin bünyesinden ayrılmış olduğundan** dolayı bu mutluluktan yalnız Kurtuba istifade etmiş, diğerleri ise mahrum kalmıştır.

Yönetim organlarının bölünmüş olması sebebiyle yok olmaya yüz tutmuş olan devleti yeniden canlandırmak, her şeyden önce bölünmüş memleketleride birlik sağlamaya bağlıydı. Uzun bir zamandan beri **[sayfa 18]** bağımsızlıkla meşgul olan valilerin zihninden bu düşünceyi atmak ve onları itaate zorlamak gerekiyordu. Bu arzunun ise kendiliğinden gerçekleşmeyeceği önceki deneyimlerden bilinmekteydi. Bu yüzden sağduyulu bir yönetimle çare bulunması yoluna gidilip büyük devletlerin yöneticileri arasında var olan ihtilâfa müdahale ederek **önce arabuluculuk yapmak, sonra da Kurtuba'ya**

itibar kazandırarak duygusallıktan uzak bir şekilde herkesi bir heyet etrafında birleştirmekle mümkün görünüyordu. [Cevher], **dörtyüz yirmi üç tarihinde devlet yöneticilerini Kurtuba'ya davet etti. Bunlardan bazıları birtakım bahaneler ileri sürerek gelmekten vazgeçtiler. Bununla beraber önemli bir kısmı teklifi kabul ettiler. Bazıları da ne davetine ne de nasihatlarına kulak vermek şöyle dursun, "Emevî sülâlesinin yokluluğundan dolayı artık Kurtuba Hükümeti de ortadan kalkmış sayılır, dolayısıyla hiçbir şekilde bağımlılık ilişkimiz kalmamıştır" diyerek âdeta muhalefet bildirgesi deklare ettiler. Hatta Tulaytila yöneticisi İsmail bin Zunnûn tam bir gurur ve kibirle cevap vermiş ve demiştir ki: "Cevher'in Kurtuba'da ikâmet etmesinden dolayı teşekkür etmesi gerektiğini dostane olarak tavsiye ederim.** Ben bile bu dünyada Allah'tan başka hiç kimseyi kendi üzerimde kabul etmem ve tanımam." Cevher'in ise bunların hakettiği **[sayfa 19]** muameleleri gerçekleştirecek güç ve kuvveti olmadığından çaresiz **suskun kalmayı tercih etti.** Bu esnada Kurtuba'ya komşu olan **İşbiliyye Emiri** İbn Abbâd, Cevher'den korkmadığı için Karmune yöneticisinin topraklarına saldırarak iç savaş kapısının açılmasına yol açtı.

Sayfa : 20

بو اثنـاده ملك جوهر دخی قرطبه جوارنده نشـكل
ايتمش اولان مهاجله اميرلكی اوزرينه سوق عسكر ايليوب لكن
مملكت مذكوره كوچك وقوتسز اولديغی حالده ذكری سبقت
ايدن طليطله اميری ذی النونك زير كتف جاه سـنده اولمغله
انك طرفدن ورود ايدن امداد سبيله جوهرك عسكری پريشان
وبر از مدت صكره يعنی درتيوز اوتوز بش سنه سنده كندوسی
دخی عازم روضهٔ رضوان اولمش واخلاق حميده واطوار پ

Sayfa : 20

﴿ ملك محمد بن جوهرك زمانى ﴾

طليطله اميرى ذى‌النون قوت واقتداره مالك و بتون اندلسى قبضه تسخيره الق افكارينه سالك اولهرق بلنسيه وغرناطه ومالقه اميرلريله دخى متفق بولنديغندن محمد بن جوهر سرير حكومته قعودنده اشبو قوه متفقه يه قارشو بر قوت

Sayfa : 21

كافيه تدارکى لزومنى بالمطالعه اشبيليه اميرى بولنان معتضد بن محمد بن عباد و بطليوس اميرى ابن الافطس ايله بعد المحاربه درتيوز فرق اوج سنه‌سى ربيع الاولنده اشبيليه يه مرخصلر كوندريلوب تدافعى وتمرضى بر معاهده تنظيم اولندى لكن بو اتفاق اوچنى دخى برراددەيه وضع ايليوب بو جهتله ملك قرطبه كنديسى امير راددەسنه تنزيل ايتديكندن ماعدا اشبيليه اميرى بونلردن قوتلى بولنمسى حسيله ساره تقدم ايتمش اولديغندن قرطبه حكومتنك هيچ امتيازى قالمدى هر نه حال ايسه بونلرك اولصورتله ايكى طرفلى اتفاقرى بتون ممالك اندلسى پرآتش حروب وقتال ايتمش وبو هرج مرجدەطرفينك زيانلرى اولان طليطله واشبيليه اميرلرى قوت اولمش ايسەدە صلحه بر قائدەويرميوب بالعكس اوغللرى ذى‌النون الفيمون ايله ابن عباد ثانى بينلرنده تشديد مخاصمت ومعاداته سبب اولمشدر ممالك اسلاميه‌اشبو ايكى فرقهٔ متضادەنك مفاسدغرضكارانەلرى ضمنده يامال سنابك خيول اولوب هر طرفده آثار امن وامان محو وبى نشان اولدى مارايتيان ابن عباد ثانى بر طرفدەغرناطه ومالقه اميرلريله اوغراشمقده ايكن مذكور ميمون شادى كنان قرطبه اراضيسنه تجاوزله محاربهٔ عظيمەده ملك محمد بن جوهرك عسكرينه غلبه ايتمش

Sayfa 20

Bu esnada Kral Cevher, Kurtuba civarında kurulmuş olan Sahile Emirliği üzerine asker sevketti. Adı geçen bu memleket, küçük ve güçsüz olmasına rağmen daha önce bahsi geçen Tulaytila Valisi Zunnûn tarafından gelen yardım sebebiyle Cevher'in ordusu perişan oldu ve bir müddet sonra, yani dörtyüz otuz beş senesinde kendisi de vefat etti.

KRAL MUHAMMED BİN CEVHER'İN DÖNEMİ

Tulaytila Emiri Zunnûn, güç ve iktidarı ele geçirince bütün Endülüs'e sahip olmak düşüncesiyle Balensiya, Gırnata ve Malaka emirleriyle de ittifak kurdu. Muhammed bin Cevher **tahta oturunca, işte bu müttefik güce karşı** [sayfa 21] yeterli bir kuvvet toparlamanın gereğini hissederek **İşbiliyye Emiri** Mutadıd bin Muhammed bin Abbâd ve Batalyus Emiri İbnu'l-Aftas ile haberleşerek dörtyüz kırk üç senesinin Rebiulevvel ayında İşbiliyye'ye delegeler gönderilerek bir savunma ve taarruz anlaşması yapıldı. Fakat bu anlaşma üçünü de aynı mertebede konumlandırdığından **Kurtuba Kralı kendisini emir** konumuna indirgemiş oldu. Hatta İşbiliyye Emiri bunların ikisinden de daha güçlü olması nedeniyle öne geçmiş olduğundan, **Kurtuba yönetiminin hiçbir imtiyazı kalmadı.** Her ne hâl ise bunların bu şekilde iki taraflı anlaşmaları **bütün Endülüs memleketlerini savaşa sürükledi. Bu kaos ortamında iki tarafın liderleri olan Tulaytila ve İşbiliyye emirleri vefat ettilerse de barış yapılmamış, aksine oğulları Zunnûn El-Meymûn ile İkinci İbn Abbâd arasında şiddetli bir düşmanlığa sebep olmuştur.** İslâm memleketleri işte bu iki düşman tarafın bozgunculukları arasında bir savaş alanına dönmüş, her tarafta güvenlik ve asayiş bozulmuştu. İkinci İbn Abbâd bir taraftan Gırnata ve Malaka emirleriyle uğraşmakta iken adı geçen Meymûn Şadi Kenan, **Kurtuba topraklarına saldırarak büyük bir savaş çıkartıp Kral Muhammed bin** Cevher'in askerlerini bozguna uğratmıştı.

Sayfa : 22

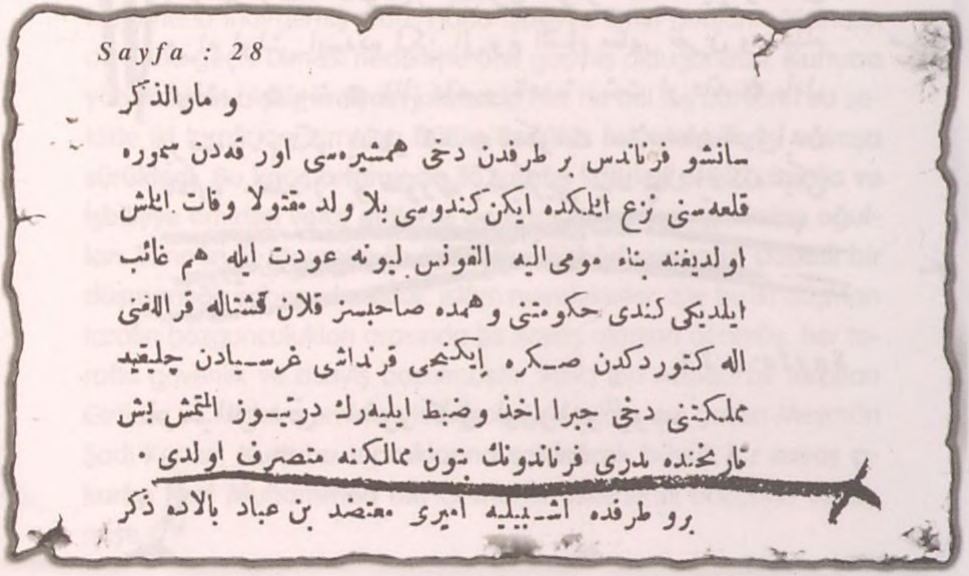
عساکر معاونه‌نك ورودنده قرطبه
شهرندن دخی بدئمن اوزرینه خروج اولنوب امیر میمونك
عسکری ایکی آتش اراسنده قاله‌رق مضمحل و پریشان اولمش
ایسه‌ده ملك جوهرك عسکری اغتنام ایله مشغول بولندیغی
ارالق ابن عباد عسکرینی شهره ادخال وقپولرینی سد وبندایله
مواقع مناسبه‌یه عسکر وضع واقامه و بعده قصره کیدوب
فراش احتضار ده یتان ملك محمد بن جوهری اخذ ایلدیکندن
مشارالیهك اوعلی عبدالملك امیر ابن عبادی قرطبه‌دن اخراج
ایلك غیرتیله حربه قیام ایلمش ایسه‌ده کندوسی مجروحا وفات
ایتمکله بالضروره قرطبه اهالیسی اشبیلیه امیرینه متابعت
ایلدیلر درتیوز اللی ایکی تاریخنده بو وجهله ابن عباد خباثت
فعال اتفاقی اهانته و عهد ومیثاقی نقض و خیانته تبدیل ایله
اکرچه قرطبه حکومتنی بسبتون محو ومنخسف ایلیه‌رك نائل
مرام اولمش ایسه‌ده لکن الی یوم القیام مظهر نفرین و دشنام
اولمشدر ❁ بیت ❁ ظالم نماند و قاعدهٔ زشت او بماند ❁ عادل
برفت ونام نکو یادکار کرد ❁ حکومت اسلامیه‌دن تفرق ایدن
ادارهٔ متعدده‌لر بو صورتله یکدیکرینی چاك چاك ایتمکده ایکن

Sayfa : 23

خرستیانلر دخی حضور کامل اوزره بولنیوب

Sayfa 22

Destek kuvvetlerinin gelmesiyle Kurtuba kentinden düşman üzerine saldırıya geçilince, Emir Meymun'un askerleri iki ateş arasında kalarak perişan olmuş ise de **Kral Cevher'in, askerlere ganimet dağıtmakla meşgul olduğu bir sırada İbn Abbâd askerini kente** sokup kapılarını kapattırdı. Uygun yerlere asker sevkederek ve sonra da saraya gidip ölüm döşeğinde yatan Kral Muhammed bin Cevher'i teslim aldı. Onun **oğlu Abdulmelik, Emir bin Abbâd'ı Kurtuba'dan çıkarmak arzusuyla savaş başlattı. Fakat kendisi yaralanarak vefat etti. Dolayısıyla Kurtuba halkı İsbiliyye Emirine bağlı kaldı. Dörtyüz elli iki tarihinde İbn Abbâd anlaşmayı bozarak Kurtuba yönetimini büsbütün yalnız bırakarak muradına ermiş ise de kendisi daima kötü bir nam ile anılmıştır.** "Zalim gider, onun kötü kuralı kalır/ Âdil gider, onun iyi adı kalır." **Müslüman yönetiminden ayrılan pek çok idareler bu şekilde birbirleriyle uğraşmakta iken** [sayfa 23] Hristiyanlar da huzur içinde yaşıyor değildiler.

Sayfa : 28

و مارالذكر

سانشو فرناندس بر طرفدن دخی همشیره‌سی اور قه‌دن سموره

قلعه‌سنی نزع ایلکده ایکن کندوسی بلا ولد مقتولا وفات ایلش

اولدیغنه بناء مومی‌الیه الفونس لیونه عودت ایله هم غائب

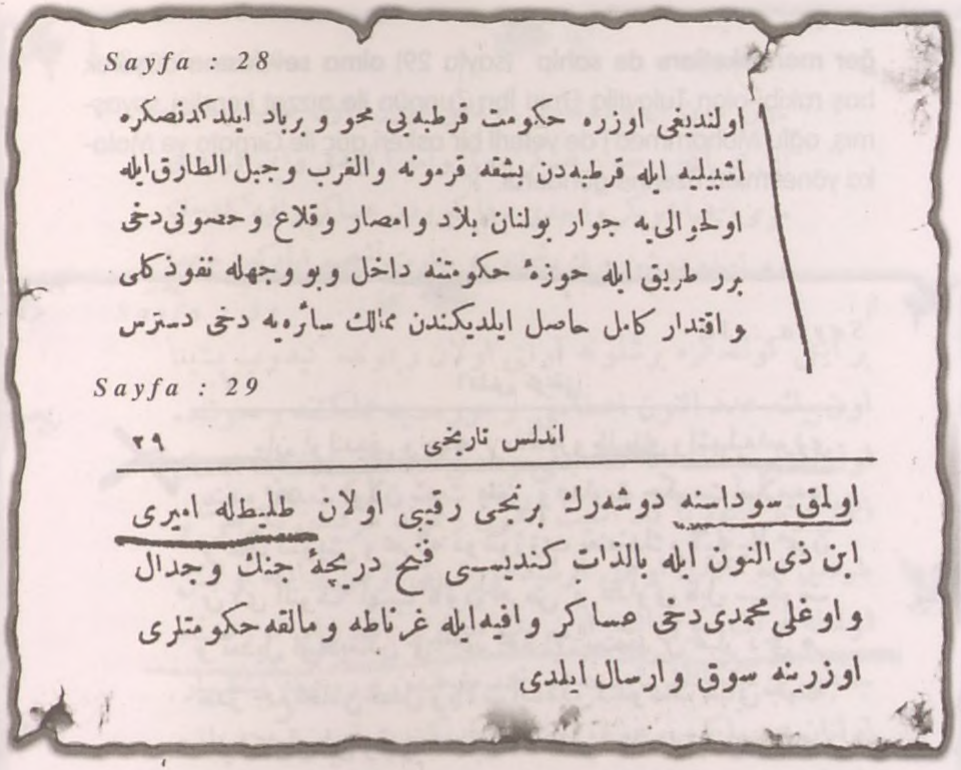
ایلدیکی کندی حکومتنی وهمده صاحبسز قلان قشتاله قرالغنی

اله کتوردکدن صکره ایکنجی قرناشی غرسیادن چلیقید

مملکتنی دخی جبرا اخذ وضبط ایلیه‌رك درتیوز التمش بش

تاریخنده بدری فرناندونك بتون ممالکنه متصرف اولدی .

برو طرفده اشبیلیه امیری معتضد بن عباد بالاده ذکر

Sayfa : 28

اولندیغی اوزره حکومت قرطبه‌یی محو و برباد ایلدکدنصکره
اشبیلیه ایله قرطبه‌دن بشقه قرمونه والغرب وجبل الطارق ایله
اولحوالی‌یه جوار بولنان بلاد وامصار وقلاع وحصونی دخی
بر طریق ایله حوزهٔ حکومتنه داخل وبو وجهله نفوذ کلی
و اقتدار کامل حاصل ایلدیکندن ممالك سائره‌یه دخی دسترس

Sayfa : 29

٢٩ اندلس تاریخی

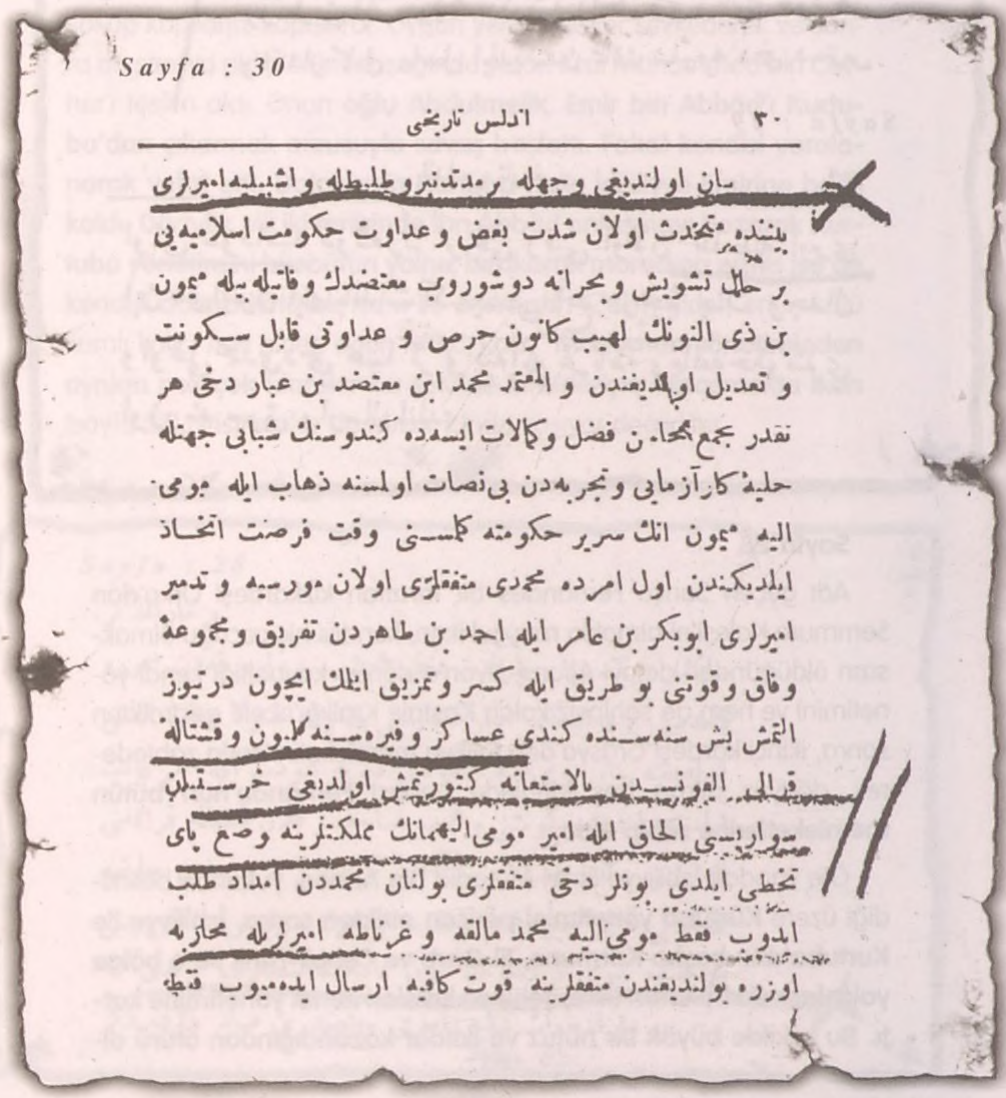
اولمق سوداسنه دوشه‌رك برنجی رقیبی اولان طلیطله امیری
ابن ذی‌النون ایله بالذات کندیسی فتح دریچهٔ جنك وجدال
واوغلی محمدی دخی عساکر وافیه‌ایله غرناطه ومالقه حکومتلری
اوزرینه سوق وارسال ایلدی

Sayfa 28

Adı geçen Sanço Fernandes bir taraftan kızkardeşi Orka'dan Semmure Kalesi'ni almakla meşgul iken, kendisi hiç çocuğu olmaksızın öldüğünden dolayı Alfons, Liyon'a dönüp kaybettiği kendi yönetimini ve hem de sahipsiz kalan Kaştale Krallığı'nı ele geçirdikten sonra, ikinci kardeşi Grasya'dan Çilikya memleketini zorla zabtederek, dörtyüz altmış beş tarihinde babası **Fernando'nun bütün memleketlerine sahip oldu.**

Öte yandan İşbiliyye Emiri Mutadıd bin Abbâd, yukarıda belirtildiği üzere **Kurtuba yönetimini perişan ettikten sonra, İşbiliyye ile Kurtuba'dan başka Karmune, El-Garb ve Cebeli Tarık ile o bölge yakınlarında bulunan ülke, şehir ve kaleleri kendi yönetimine kattı. Bu şekilde büyük bir nüfuz ve iktidar kazandığından ötürü di-**

ğer memleketlere de sahip [sayfa 29] **olma sevdasına** düşerek baş rakibi olan Tulaytila Emiri İbn Zunnûn ile bizzat kendisi savaşmış, oğlu Muhammed'i de yeterli bir askerî güç ile Gırnata ve Malaka yönetimleri üzerine gönderdi.

Sayfa : 30

اندلس تاریخی ۳۰

سان اولندیغی وجهله برمدتدنبرو طلیطله واشبیلیه امیرلری
بینده متحدث اولان شدت بغض وعداوت حکومت اسلامیه یی
بر حالك تشویش وبحرانه دوشوروب معتضدك وفاتیله بیله میمون
بن ذی النونك لهیب کانون حرص و عداوتی قابل سکونت
و تعدیل اولمدیغندن و المعتمد محمد ابن معتضد بن عباد دخی هر
نقدر بجمع محاسن فضل وکمالات ایسه ده کندوسنك شبابی جهتله
حلیهٔ کارآزمایی وتجربه دن بی نصیب اولمسنه ذهاب ایله موسی
الیه میمون انك سریر حکومته کلمسنی وقت فرصت اتخاذ
ایلدیکندن اول امرده محمدی متفقلری اولان مورسیه و تدمیر
امیرلری ابوبکر بن عامر ایله احمد بن طاهردن تفریق ومجموعهٔ
وفاق وقوتنی بو طریق ایله کسر وتمزیق ایتمك ایچون درتیوز
التمش بش سنه سنده کندی عساکر وفیره سنه کلمون وقشتاله
قرالی الفونسدن بالاستعانه کتورتمش اولدیغی خرستیان
سواریسنی الحاق ایله امیر موسی الیهمانك مملکتلرینه وضع پای
تخطی ایلدی بونلر دخی متفقلری بولنان محمددن امداد طلب
ایدوب فقط موسی الیه محمد مالقه و غرناطه امیرلریله محاربه
اوزره بولندیغندن متفقلرینه قوت کافیه ارسال ایده میوب فقط

Sayfa : 30

بتون بتون اعانه ایدلمش اولمق اوزره اول جانبه حاجب
ابن عمر ایله بر مقدار عسکر سوق واسرا ایلدی وابن عمر دخی
مومی الیهما ابوبکر واحمدی دها کیرودن عساکر وافیه کله جك
دیو امیده دوشوره رك دشمانلرینه مقاومته تشجیع ایلدکدن ماعدا

Sayfa : 31

بر ایکی کونصکره برشلونه قونتی اولان ریموندہ کیدوب پشینا
اون بیك عدد التون اعطامی و مورسیه مملکتنه وصولنده
اول مقدار مبلغك ادا قلنه جغی وعدی ایله دائرهٔ اتفاقه ادخال
ایلش وطرفینجه تأکید امنیت ایچون ریموند طرفندن یکنی و بو
طرفدن امیر محمدك اوغلی الرشیدعلی طریق الرهن مبادله اولنمش
اولغله قونت مومی الیه اون بیك سواری ایله برابر مورسیه
جانبنه عزیمت ایلش ایسه ده محمد طرفندن ورودینه انتظار
اولنان عساکر موعوده ظهور ایتدیکندن قونت مومی الیه
خوف ووسوسه یه تابع وبوندن مسلمانلرك مرامی طلیطله
واشبیلیه امیرلری بیننده اولان عداوتی وسیله ایدرك کندینی
وعسکرینی تلف وهلاك ایتمك قضیه سی اولدیغنه ذاهب اولغله
الرشیدی کوزجه محافظه ده اهتمام ایله برابر وهم تلاش اوزره
قالمش وبر طرفدن دخی مسلمانلر بیننده کفتکوتکوینله عدم امنیت
علامتلری ظهور ایتکله باشلامش اولدیغی بعض جاسوسلر
واسطه سیله طلیطله امیری مومنك معلومی اولوب همان بونلرك
اوزرلرینه هجوم ایله جمیتلرینی پریشان وتارمار ایلدی بوحالك
اوزرینه امیر محمد مؤخرا عسکریله ورود ایلش ایسه ده ایش
ایشدن پکمش اولدیغندن محزونا کیرویه عودت

Sayfa 30

Daha önce belirtildiği gibi, bir süreden beri Tulaytila ve İşbiliyye emirleri arasında var olan şiddet, kin ve düşmanlık Müslüman yönetimini bir kaos ve buhrana düşürdü. Mu'tadid'in vefatıyla Meymûn bin Zunnûn'un hırs ve düşmanlığı sona erdiğinden ve el-Mutemid Muhammed bin Mu'tadıd bin Abbâd da her ne kadar faziletli ve iyiliksever biri ise de kendisinin gençliği ve tecrübesizliği sebebiyle Meymûn onun yönetim koltuğuna gelmesini bir fırsat bilerek öncelikle Muhammed'i müttefikleri olan Mursiye ve Tedmir emirleri Ebû bekr bin Âmir ile Ahmed bin Tahir'den ayırmak ve bu şekilde gücünü kırmak için dörtyüz altmış beş senesinde kendi askerlerine **Liyon ve Kaştâle Kralı Alfons'tan yardım olarak getirtmiş olduğu Hristiyan süvarilerini kullanarak adı geçen emirlerin memleketlerini işgal etti.** Bunlar da müttefikleri olan Muhammed'den yardım talep ettiler. **Fakat Muhammed, Malaka ve Gırnata emirleriyle savaş halinde** olduğu için müttefiklerine yeterli derecede güç gönderemedi. Fakat hiç yardım etmemiş olmamak için ilk plânda İbn Umer ile bir miktar asker sevk etti. İbn Umer de Ebû bekr ve Ahmed'e "daha sonra yeterli miktarda asker gelecek" diye ümit verip düşmanlarına direnmeye teşvik etti. Ayrıca **[sayfa 31]** bir iki gün sonra Berselona Kontu Rimond'a gidip onbin altın verdi ve Mursiye memleketine vardığında kalan kısmın da ödeneceğini vadederek onu da anlaşmaya dahil etti. Güvenliği garanti etmek için Rimond'un yeğeni ile Emir Muhammed'in oğlu er-Reşîd arasında esir değişimi yapılarak **adı geçen kont on bin süvari ile beraber Mursiye** tarafına yöneltmişti. Ne var ki Muhammed tarafından gönderileceği beklenen askerler gelmediğinden dolayı **Kont, korku ve vesveseye düştü. Bundan Müslümanların amacının, Tulaytila ve İşbiliyye emirleri arasında olan düşmanlığı vesile ederek kendini ve askerini yok etmek olduğu sanısına kapıldı. Er-Reşid'i korumaya özen göstermekle beraber kuruntularından kurtulamamış ve bir taraftan da Müslümanlar arasında güvensiz bir ortam oluşturmaya başlamış**

olduğu, bazı casuslar tarafından Tulaytila Emiri Meymun'a haber verilmişti. O da hemen bunların üzerine saldırarak onları bozguna uğrattı. Bunun üzerine Emir Muhammed en sonunda askeriyle gelmiş ise de iş işten geçmiş olduğundan mahzun bir şekilde geri döndü.

Sayfa : 32

بو اثناده جهن مملكتندن
عسكر جمعنه و متفق جلبنه مشغول اولهرق طليطله اميرى
اكرچه مدت قليله ظرفنده محل متعدده اله كچورمش ايسه‌ده،
اول محلارك محافظه‌سنى ضمننده عسكرينك متفرق بولنمسى لازم
كلمش وبو وجهله بالضروره قوهٔ مجتمعهٔ عسكريه‌سى متشتت
بولنمش اولديغنه مبنى مومى اليه المعتمد-محمد بن عباد اشبو
تفرقه‌دن استفاده ايله درجال غائب ايلديكى ممالكدن بعضلرينى
استرداد ايتدكدنصكره اشبيليه شهرينه دخى ورود ايلدى
مومى اليه ميمون دخى شهر مذكوره خسته بولنوب اول اثناده
وفات ايتكله عساكرى شهردن خروج و طليطله‌يه فرار ايله
متوفانك يرينه ولى عهد تعيين ايلديكى يحيايى التمش يدى سنه

Sayfa : 33

سنده طليطله اميرى نصب ايلديلر ملك ابن عباد دخى دار
الحكومتى اولان اشبيليه‌يى بو وجهله استرداد واتده برقاج
ساعت اقامت ايلدكدنصكره دشمنلرينى تعقيبه چيقوب قرطبه‌ده

Sayfa : 33

قپانمش اولان حارث ابن الحكمك اوزرينه واردیغنده قرطبه
اهالیسی محمدك ورودینه منتظر بولنمش اولدقلرندن شهری
درحال مومی الیهه تسلیم ایلدیلر حارث دخی مقاومتدن عاجز
اولمق حسبیله راه فراره شتابان اولمش ایسه ده امیر محمد مانند
قضای بی امان اردندن یتشوب حربه سیله ضرب و تلف
ایلدکدن صکره جسدینی رکاب لاشه سیله برابر قرطبه کپریسی
اوزرینه وضع و القا ایتدردی الحاصل مومی الیه امیر محمد
درتیوز یتمش بر سنه سنه دکین کرفتار دست تغلب و استیلا
اولان بتون ممالکنی یکیدن اخذ و فتح ایلدکدن ماعدا درتیور
یتمش بر سنه سنده مورسیه ومالقه مملکتلرینی دخی حوزه
حکومتنه ادخال ایلدی .

امیر محمد بن عباد ذکر اولندیغی اوزره قلمرو حکومتنی
توسیع ایله امرای سائره یی داخل دائره اتحاد ایلیوب معنا
بونلری نفوذ وحمایه سی تحتنه المش وکندوسنك اصل مقصدی
بو متفرق اداره لرك جمله سنی برلشدیره رك حکومت واحده
هیئتنه قویمق و بو طریق ایله عنوان خلافتی دخی استحصال
ایلیه رك حکومت امویه کبی بر ادارهٔ خلافت تشکیل و اظهار
و بی رقیب و اغیار بتون ممالك اندلسده فرمانفرمای مسند

Sayfa : 34

استقلال و استقرار اولمق قضیه سندن عبارت بولنمش ایسه ده
بو مقصدك صورتپذیر مرأت تیسر اولمسنه یالکز طلیطله امیری
مانع و حائل اوله بیله جکندن و علی الخصوص کندوسی بو

Sayfa : 34

یقینلرده استیلا دیده اولان مورسیه مملکتنی تکرار حوزهٔ حکومتنه ادخالی الملك اوزره متهئ عزیمت اولدیغندن هم امیر طلیطله ایله محشتاله قرالی بینده اوته دنبرو مؤسس اولان روابط اتفاقی بر صورت ایله بوزمق وهمده لزومی حالنده اعانه سندن استفاده اولنمسی ضمنده برشلونه قونتی کندی دائرهٔ اتفاقنه الق مأموریت مهمه سیله اسمی سبقت ایدن حاجب ابن عمری مومی الیهما طرفلرینه ارسال ایلدی ابن عمر فصیح اللسان و مکر وخدیعت وفرط جریزه و درایت ایله هرکسی اقناعه مقتدر بر ذات فائق الاقران اولوب مقدمجه امرایی بربرینه دوشوروب دوچار ضعف حال اولمریله مملکتلرینك محمد المعتمد طرفندن سهولتله اخذ وضبط اولنمسنه سبب مستقل عد اولندیغنه مبنی بو دفعه دخی ذکر اولنان مصلحت مهمه نك تسویه سی انك عهدهٔ استیهالنه تفویض واحاله قلنمشیدی بو اثناده طلیطله امیری مأمون وفات ایدوب اوغلی یحیی القادر جالس سریر حکومت اولمش ایسه ده هوا و هوسنه تابع وادارهٔ ملکه غیر مقتدر بولندیغی سببی و بر طرفدن دخی ابن عمرك تحریکاتی ازهان اهالی یی اغفالدن خالی اولمدیغی احتمالی ایله اهالیٔ مرقومه درتیوز یمش ایکی سنه سی اواخرنده قدم عصیانه قیام وسرای

Sayfa : 35

امیری احاطه ومحاصره ایله وزرایی وعساکر خاصه ضابطانی اخذ واعدام ایلدیلر

Sayfa 32

Bu esnada Cihen memleketinden asker toplamak ve müttefik kazanmakla meşgul olan Tulaytila Emiri kısa bir zaman içinde pek çok yeri ele geçirmiş olsa da o yerlerin korunması için askerinin dağınık bulunması gerekmiş ve bundan dolayı askerî birlikleri farklı yerlerde bulunmuştu. Sözü geçen el-Mu'temid Muhammed bin Abbâd, işte bu dağınıklıktan faydalanarak derhal kaybetmiş olduğu topraklardan bazılarını **geri aldı ve sonra İşbiliyye şehrine** geldi. Daha önce sözü geçen Meymûn'da bu şehirde hasta yatıyordu. O sıralarda vefat etmiş ve askerleri şehirden çıkıp Tulaytila'ya kaçmıştı. Müteveffanın yerine velihat tayin edilmiş olan Yahya'yı altmış yedi **[sayfa 33]** senesinde Tulaytila Emiri olarak atadılar. Kral İbn Abbâd da **hükümet merkezi olan İşbiliyye'yi** bu sayede geri almış ve orada birkaç saat kaldıktan sonra düşmanlarını takibe çıkmıştı. İbn Abbâd, Kurtuba'ya sığınmış olan Hâris bin el-Hakem'in üzerine yürüdü. **Kurtubalılar,** zaten Muhammed'in gelişini bekliyordu. Bu yüzden kenti hemen ona teslim ettiler Hâris ise direnemeyeceğinden dolayı kaçmışsa da Emir Muhammed ardından yetişip mızrağıyla onu öldürdükten sonra cesedini **bir köpek leşiyle beraber Kurtuba köprüsü** üzerine attırdı. Kısacası Emir Muhammed, dörtyüz yetmiş bir senesine değin işgal edilmiş olan bütün topraklarını yeniden aldı. Ayrıca dörtyüz yetmiş bir senesinde Mursiye ve Malaka topraklarını da kendi yönetim havzasına dahil etti.

Emir Muhammed bin Abbâd belirtildiği üzere bağımsız yönetimini genişletmiş ve diğer emirleri de bir halka etrafında birleştirerek bir anlamda onları nüfuz ve himayesi altına almıştır. Kendisinin asıl amacı bu dağınık yönetimlerin hepsini birleştirerek bir konfederasyon şekline getirmekti. Bu yolla hilâfet ünvanını kazanıp Emevî yönetimi gibi bir hilâfet yönetimi teşkil etmekti. [sayfa 34] **Böylece rakipsiz ve muhalefetsiz bir şekilde bütün Endülüs memleketlerinin tek hâkimi olmak düşüncesindeydi.** Bu amacın

gerçekleşmesine yalnızca **Tulaytila Emiri** engel olabilirdi. Özellikle de kendisi bu **yakınlarda işgal edilmiş olan Mursiye memleketini tekrar kendi yönetim havzasına almak üzere hazırlık yapmaktaydı. Bu yüzden hem Tulaytila Emiri ile Kaştâle Kralı arasında öteden beri var olan ittifak ilişkisini bir şekilde bozmak, hem de gerektiğinde yardımından faydalanılmak** üzere Barselona Kontunu kendi müttefiki yapmak üzere, İbn Umer'i söz konusu emirlerin bölgesine gönderdi. İbn Umer dili kuvvetli, kurnaz ve dirayetiyle herkesi ikna edebilecek kabileyette bir şahıstı. Daha önceden emirleri birbirine düşürüp zayıflatarak memleketlerinin Muhammed el-Mutemid tarafından kolay bir şekilde fethedilmesine tek sebep olarak görülmüştü. Bu sefer ise belirtilen maslahat görevini yerine getirmek, yine onun uhdesine yüklenmişti. **Bu esnada Tulaytila Emiri** Meymûn vefat etmiş, yerine oğlu Yahya el-Kâdir geçmişti. Ancak, arzu ve hevesine düşkün olup idareye de hâkim olamadığı gerekçesiyle İbn Umer, halkı ona karşı isyana kışkırttı. Halk da dörtyüz yetmiş iki senesi sonunda isyan başlattı ve saraydaki **[sayfa 35]** emiri kuşatma altına alarak vezirleri ve özel muhafız ordusu subaylarını idam etti.

Sayfa : 35

اشبیلیه امیرینك بو صورتله اسلام علیهنه ازلهرق خرستیانلرایله
مقاوله ومعاهده ایلمسی اهالیٔ مسلمه بینده سوء تاثیری وبرچوق
کفتکویی موجب اولوب و ازجمله تدمیر امیری ابوبکر وقاید
عبدالله بن رشید حرکات مذکوره یی علنا تقبیح ایدوب ابن عمرك
تدابیر حیله کارانه سی بالاخره امحای اسلامیانی مستلزم اولهجقدن
بحثله ازالهٔ وجودینه مترصد فرصت اولدیلر .

Sayfa 35

İşbiliyye emirinin bu şekilde İslâm aleyhine Hristiyanlarla anlaşma yapması Müslüman halk arasında kötü tesir yaptı ve birçok söylentilere yol açtı. Kısacası Tedmir Emiri Ebû bekr ve komutan Abdullah bin Reşid bahsi geçen davranışı alenen kınayarak İbn Umer'in hileli işleri, daha sonra İslâm'ın silinip gitmesine sebebiyet verebileceği için hep onun varlığını ortadan kaldırma fırsatını kolladılar.

Sayfa : 37

اشبيليه اميرى محمد ايله قشتاله قرالى الفونس بينده منعقد
اولان مقاوله ده قرالك طليطله يى ومحمدك دخى غرناطه ومريه
ايله بطليوسى اخذ وضبط ايلرى يعنى كافهٔ اسپانيايى بينلرنده
مناصفة مقاسمه ايلك خصوصى مندرج اولمسى و بو حالك
حصولندن صكره بالاخره يكديكرينى محو و افنا ايله ممالك
اسپانياده يالكزجه فرمانروای مسند استقلال اولمق امل وندتى
ايكيسنده دخى منوى بولنمى امر غير بعيد اولوب هر نه حال
ايسه الفونس طليطله شهرينى تحت محاصره يه الهرق قرا ونوا
حيسنى درت سنه مدت على التوالى نهب وغارت ومزارعى
رهين خسارت ايلكاه شهر مذكوره قحط وغلا استيلا واهالى يى
مبتلای درد وبلا ايلدى دور انديشان اسلامدن چوق كسهلر
بويله بر موقع معتنائك الفونسه تسليم اولنمسندن نيجه فنالقلر
ظهوره كله جكنى بالتفرس بين الاسلام استحصال اسباب يكجهتى
واتفاقه بذل سعى واهتمام ايلشلرايسهده بو حركت غيرتكارانه
ونصايح حكيمانه لرى اصحاب غرض واهله تأثير ايتيه رك ثمره سز
قالديغى و حتى اشبو كروه حيثشعاردن اخلاق ممدوحه ايله

Sayfa : 37

مشهور اولان یحا قاضیسی ابوالولید شهردن شهره و مملکتدن
مملکته عزیمت و امرای اسلامیه یی عروة الوثقای اتفاقه دعوت
ایله هرقنده رؤسا مختلف الارا اولور ایسه انده ملك و ملت
دوچار خرابی وزوال وقوائم بنیان حکومت وسلطنت رهین

Sayfa : 38

اندراس و اضمحلال اولمق مقرردر و الفونس کبی بر ملعنت
آیینك ارائه ایلدیکی صورت ملایمت و وفاقه امنیت واعتماد
ایتمك زیرا برمقتضای فحوای نص جلیل ﴿ لاتتخذ و اعدوی
وعدوکم اولیاء ﴾ رقبای دین دوست اولمز و اظهار ایلدیکی
دوستلق کهدی مصلحتی کورنجیه قدر بر تماشاة موقته درد
واصل منوی ضمیری جله کزی محو و پریشان ایتمك در دیو
واردیغی محاربده دهشتای نصح و پند اولدیغی زبور صحایف
تواریخدر نیجه مدتدبرو تحت محاصره ده بولنان اهالی طلیطله نك
قلت زخایردن ناشی کون بکون حالاری مشتد اولوب برطرفدن
دخی امید اعانه قالمامش اولدیغدن لاجل المصالحه الفونس
جانبنه ایلچی کوندرمك ایچون امیرلری یحیایی تضییق و ابرام
ایلدیلر فقط قرال معتمد مقدما ملجأ و مأوای اولمش اولان
شهرك تسلیم اولنمسندن بشقه وجه ایله صلحه راضی اولمامسیله
مشایخ عرب و حمیتکاران اهالی اسلام اول امرده قبولی اسارت
و رعیته رضا معناسنی مستلزم اولان بویله بر تکلیف عنیفك
ردنده متحد الکلام اولهرق محکوم کفار اولمقدن ایسه خرابه
شهرك خاك و غباری التنده مدفون اولنجیه قدر شدائد حرب

Sayfa : 38

ومدافعه یه تحمل ایتمك شقنی ترجیح و اختیار ایلدیلر لکن
نجاره که قحط و غلا کامله واحتیاجات سائره ده کی مضایقه دخی
تحمل اولنه میه جق بر حاله واروب بونك اوزرینه یه اصرار
اولنوبده بونجه نفوسك تلفنه قدر کوزه الدیرلمش اولسه دخی

Sayfa : 39

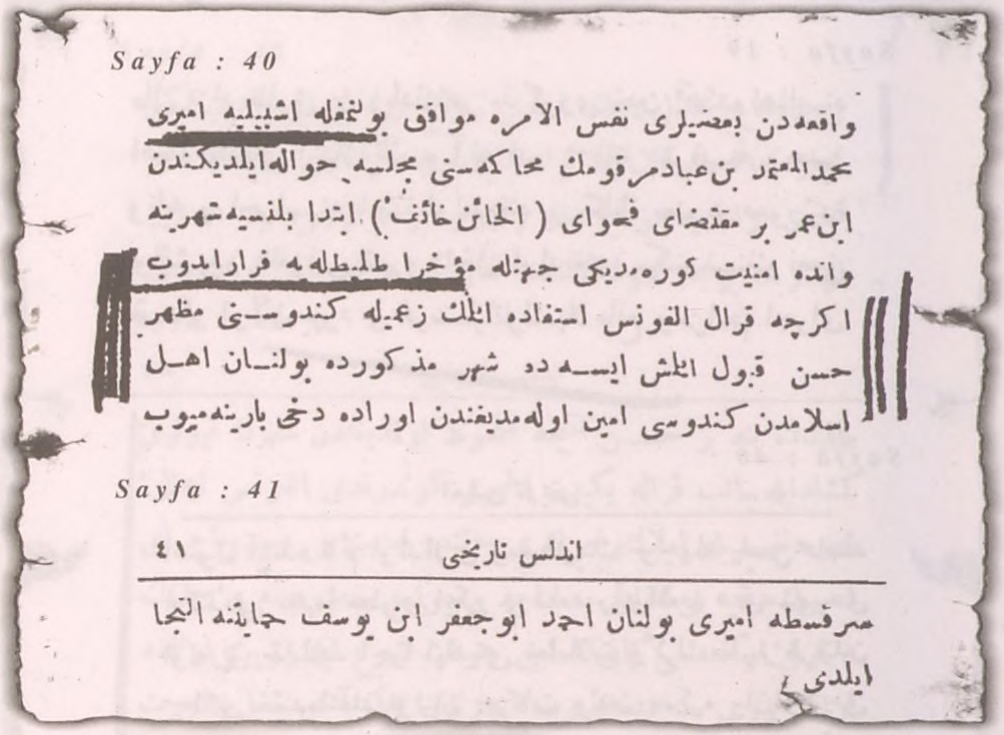
عاقبتنده یه بر حسن نتیجه ملحوظ اولمدیغندن شهرك قپولری
کشادایله جانب قراله یکیدن ایلچیلر کوندرلدی الفونس اهالئ
شهره نفسلریله املاك واموالاری حقنده امنیت ویروب واجرای
اصول دینیه و ابقای مساجد وجوامع خصوصنه ومسلمینك
دعاوئ واقعه سی کما فی السابق معرفت شرع ایله رؤیت اولنمغه
ارائهٔ روی مساعده ایلیوب ایچلرندن محل آخره نقل وهجرت
ایتمك استیانلر اولور ایسه مختار ومأذون بولنملری شروطی
اوزره بر عهدنامه تحریر وعربی ولاتین لسانلری اوزره تسطیر
قلندی مذکور عهدنامه الفونس طرفندن تمهیر اولنوب مضمونی
جمله اهالی جانبندن دخی قبول وتصدیق اولندقدنصکره درتیوز
یتمش سکز سنه سی محرم الحرامنده یعنی اوچیوز یتمش ایکی سنه
مدت حکومت اسلامیه اداره سنده بولندقدنصکره قرال مومی
الیه طلیطله یه داخل و امیر یحیی دخی عساکر واهالیدن بر
چوق کسنه ایله بالذسیه شهر ینه متوجه وعازم اولمش وشهر
مذکورده متوطن اولان اهالئ مسلمه نك الفونس کبی بر خائن
غدر معتاد طرفندن مساعدات مذکوره یه نائل اولمسی فاتح

Sayfa : 39

عالی نژاد طارق بن زیادك شهر مذکوری حین فتحنده اهالیسنه
اعطا ایلدیکی امتیازاتك بو آنه قدر مسلمانلر طرفندن حسن
وقایه و اجراسنه اعتنا اولندیغنه بر مکافاة معنویه صورتنده
بولنمشدر القونس شهره داخل اولدیغنده سکنه سنك نصفی
مقدار اولان یهود و خرستیانلرك بلا مانع ومزاحم اجرای

Sayfa : 40

اصول آیینده قائم اولدقلری ومعبدلرینك نوجهله حسن محافظه
اولندیغی مقدماً معلومی ایکن بو دفعه رأی العین دخی مشهودی
اولهرنق مقابلنده اجرا ایلدیکی معاملات وکرك سائرلر طرفندن
مسلمانلر حقنده اتخاذ اولنان حرکات بوندن صکره بیان اولنه جق
احوالدن مستفاد اولور طلیطله کبی معتنا بر موقعك یددشمنه
کچمسی بنی شوکت وشان اسلامیه یه بر عظیم شین ورخنه
ویرمش اولغله جیتکاران رؤسا و مشایخ و غیرت پردازان
ضابطان عساکر بغایت منفعل ومتأثر اولوب علی الخصوص
اسمی بالاده ذکر اولنان القائد ابن رشید جمله دن اول فریاد
ایله بو وقوعات متألمه بالجمله سالف الذکر ابن عمرك کشتزار
اسلامه اکدیکی تخم شقاوتك محصولی اولوب مرقوم حدود
و ثغوره کندی آدملرینی اقعاد وجمع اموال ایکیدرك ممالك
اسلامیه یی خرکات دسایس آمیزیله یدمشرکینه تسلیم ایلدیکی
دیو تادیب و تنکیلنده یکزبان اولدیلر و فی الواقع شکایات

Sayfa : 40

واقعه‌دن بعضیلری نفس الامره موافق بولنمغله اشبیلیه امیری
محمد المعتمد بن عباد مرقومك محاكمه‌سنی مجلسه حواله ایلدیکندن
ابن عمر بر مقتضای فحوای (الخائن خائف) ابتدا بلنسیه شهرینه
واندہ امنیت کوره‌مدیکی جهتله مؤخرا طلیطله‌یه فرار ایدوب
اکرچه قرال الفونس استفاده ایتمك زعمیله کندوسنی مظهر
حسن قبول ایتش ایسه ده شهر مذکوره بولنان اهل
اسلامدن کندوسی امین اوله‌مدیغندن اوراده دخی بارینه‌میوب

Sayfa : 41

٤١ اندلس تاریخی

صرقسطه امیری بولنان احمد ابوجعفر ابن یوسف حمایتنه التجا
ایلدی

Sayfa 37

İşbiliyye Emiri Muhammed ile Kaştâle Kralı Alfons arasında yapılmış olan anlaşmada kralın Tulaytila'yı ve Muhammed'in de Gırnata ve Muriyye ile Batalyus'u almaları, yani aralarında bütün İspanya'yı bölüşmeleri hususu da vardı. Bu durumun gerçekleşmesinden sonra birbirlerini yok edip İspanya topraklarında tek hâkim olma arzusu muhtemelen ikisinde de bulunuyordu. Her nasılsa **Alfons, Tulaytila şehrini kuşatıp köy ve bucaklarını** dört sene süreyle sömürünce bu şehirde kıtlık ve pahalılık başgösterdi ve halk hastalıklara yakalandı. **Pekçok kimse böyle bir stratejik bölgenin Alfonson'a teslim edilmesinin nice kötülüklere sebebiyet vereceğini ve Müslümanların kendi aralarında anlaşmaya gayret etmeleri gerektiğini belirtmişse de bu gayretkeş sözler ve hikmetli öğütler**

yetkililere tesir etmemiş ve sonuçsuz kalmıştır. Hatta bu görevi gönüllü olarak üstlenen ve güzel ahlâkıyla ünlü olan Buca Kadısı Ebu'l -Velid şehirden şehire ve memleketten memlekete dolaşmış, Müslüman yöneticileri İslâmî prensiplerde anlaşmaya davet etmiş ve şöyle demiştir: "Her nerede liderler görüş ayrılığına düşerlerse orada yönetim ve din bozulmaya başlar. Hükümet ve saltanat orada **[sayfa 38]** zayıflayıp yok olmaya yüz tutar. Alfanso gibi bir melunun gösterdiği yumuşaklığa ve uzlaşmaya güvenmek şu ayeti celileye aykırıdır: "Benim ve sizin düşmanlarınızı dost edinmeyin." Din rakipleri dost olmaz. Eğer bir dostluk göstermek istiyorsa bu dostluğu kendi maslahatını görünceye kadar devam eder, arzusuna ulaşınca da hepinizi perişan bir vaziyette bırakır" diye gittiği her yerde nasihatlarda bulunduğu tarih kitaplarında kayıtlıdır. Nicedir kuşatma altında bulunan **Tuleytila halkının erzak kıtlığı sebebiyle durumları gün be gün daha kötüye gitmekte olup yardım ümidi de kalmadığından dolayı emirleri Yahya'ya, Alfanso'ya elçi göndermesi için baskı yaptılar. Fakat kral daha önce sığındığı yer olan şehrin teslim olunmasından başka hiçbir şekilde barışa razı olmadı. Arap liderleri ve vatanveser İslâm halkı, esareti kabul ve bağımlılığa rıza anlamına gelen böyle bir teklifi reddetmede söz birliği ettiler. Kâfirlere mahkûm olmaktansa şehrin harebesinin toz toprağı altında gömülü kalmak, savaşa ve savunmaya tahammül etmek seçeneğini tercih ettiler. Ne çare ki kıtlık ve pahalılık ve diğer ihtiyaçlarla ilgili sıkıntılar dayınılmaz bir hâl alınca** bunun üzerine yine de ısrar edilse ve bunca nüfusun helakı göze alınsa bile [sayfa 39] **sonucunda hiçbir iyi netice beklenmediğinden şehrin kapıları açılıp krala yeniden elçiler gönderildi. Alfons, şehir halkına can ve malları hususunda güvence verdi, yine dinî usuller, mescidlerin ve camilerin muhafazası ve Müslümanların davalarına eskiden olduğu gibi şeriat hukukuna göre bakılması konusunda da müsade etti. İçlerinden başka bir yere hicret etmek isteyenler olursa serbest olmaları şartıyla** Arapça ve Latince

yazılan bir anlaşma yapıldı ve Alfons tarafından bu anlaşma mühürlendi. Muhtevası herkes tarafından kabul edilmesinin ardından dörtyüz yetmiş sekiz senesi Muharrem ayında, yani üçyüz yetmiş iki sene boyunca **İslâmî yönetim içinde bulunduktan sonra adı geçen kral Tulaytila'ya yeniden girdi. Emir Yahya, asker ve ahaliden birçok kimse ile Balensiya şehrine geldi. Bu şehirde yaşayan Müslüman halkın Alfons gibi bir tescilli hain tarafından** yardım görmesi, büyük fatih Tarık bin Ziyad'ın bu şehri fethettiğinde ahalisine tanıdığı imtiyazların bu ana kadar Müslümanlar tarafından güzel bir şekilde korunup özenle icra edilmesine manevî bir ödül sayılmıştır. Alfons şehre girdiğinde **kent nüfusunun yarısını oluşturan Yahudi ve Hristiyanların hiçbir engelleme ile karşılaşmadan** [sayfa 40] âyinlerini yaptıklarını ve mabetlerinin özenle muhafaza edildiğini daha önceden de biliyordu; ama bu kez bizzat kendisi görmüş ve buna karşılık gösterdiği muamele ve gerekse de diğerlerinin hâl ve tavırları Müslümanlar hakkında alınan kararların olumlu olmasını sağlamıştır. **Tulaytila** gibi mutena bir yerin düşman eline geçmesi İslâm'ın şanına ve gücüne büyük bir zarar verdiği için liderler ve mücadeci subaylar tarafından son derece üzüntüyle karşılanmıştı. Özellikle de ismi yukarıda belirtilen komutan İbn Reşîd herkesten önce feryat ederek bu acı olayın, İbn Umer'in İslâm bahçesine diktiği isyan tohumunun bir sonucu olduğunu, sınır kapılarına kendi adamlarını yerleştirerek mal toplama sevdasıyla **İslâm memleketlerini sinsi bir şekilde müşriklerin eline teslim ettiğini** söyleyerek onu suçlamıştır.

Aslında bu konuda bazı şikâyetler de söz konusu olunca **İşbiliyye Emiri** Muhammed el-Mu'temid bin Abbâd yargılamak üzere onu meclise havale etti. İbn Umer "Hain korkaktır" sözü gereğince ilk olarak Balensiya şehrine ve orayı güvenli görmeyince de **Tulaytila'ya kaçtı. Kral Alfons istifade etmek amacıyla kendisini kabul etmiş ise de bu şehirde bulunan Müslümanlardan emin olamadığı için orada da barınamayıp** [sayfa 41] Sarakusta Emiri olan Ahmed Ebu Cafer İbn Yusuf'un himayesine sığındı.

Sayfa : 42

بو طرفدن قرال الفونش بالکز طلیطله به قناعت ایتیوب
مجرید یعنی مادرید ومقده ووادی الحجاره شهرلریله نهر تاجه نك
ایکی جانبنده بولنان نواحی وقصباتی دخی غصب وتسخیر
ایلمش. اولغله امیر محمد اولوقت کندی دست نشانده‌سی اولان
شجرهٔ حرص وغرضك نه‌کونه ثمر ویردیکنی کوروب وبر
مضمون ❊ ع ❊ از پشمانی‌جه سود آخر چوکار ازدست رفت
❊ اظهار ندامت بی‌فائده ایدرك کویا بو مقدماتدن میدانه
کله‌جك نتایج مضره‌نك اندفاع اسبابنه قیام ایدوب قرال مومی
الیهه بینلرنده منعقد اولان مقاوله‌نك حدودینی تجاوز ایلدیکنی

Sayfa : 43

اخطار وبیان ایلمش ایسه‌ده بوکا جواباً قرال مومی الیه دوست
قدیمی ومتفق صمیمی بولنان امیر یحیانك کندینه ترك وفراغ
ایتمش اولدیغی مملکتی مشتملاتیله برابر کاملا زیر تصرفنه آلمش
اولدیغنه کسه‌نك بردیه‌جکی اولمیه‌جغنی وکندوسیله اولان
عهد و مقاوله‌سنده ثابت قدم اولوب حتی بوکا دلیل
علنی اولمق اوزره غرناطه طرفنه وقوعبوله‌جق سفرنده کندو
سنه اعانه ضمننده منتخب وغایت معلم بشیوز سواری عسکری
کوندرمش والحالة هذه اشبیلیه شهری قربنده امرینه منتظر
بولنمش اولدیغنی تحریر ایلمسی اوزرینه المعتمد عساکر مرقومه‌نك

Sayfa : 43

عدم لزومی جهتیله اعاده ایدوب قرال دسیسه کارك پنجهٔ
استیلاسندن خلاص اولمق قیدینه دوشدی قرال بی‌شرم وحیا
ملوکه شایان اولان عار وناموسی برمنفعت جزئیه ایچون فدا
ومعاهدلریله اولان عهد ومیثاقی بی‌فتور وپروانقض واضحا
ایلیه‌رك ضعف حال اوزره بولنان سرقسطه وبطلیوس
امیرلری اوزرینه عساکر وفیره‌سوق وارسال ایتمش اولدیغندن
سرقسطه امیری احمد ابو جعفر امداد طلبیله امرای سائره

جانبلرینه ادملر کوندردی وبطلیوس امیری عمربن الافطس
موجود اولان قلیل المقدار عسکر ایله قرالله مقابله ایده‌میوب
برطرفدن دخی متفق اولان غرناطه امیری برمنوال محرراشبیلیه
امیری ایله محارب بولنمق حسبیله کندوسنه اعانه ایده‌میه‌جکی مثلاو
حربه امیری سمت وجهتجه بعید وبلنسیه امیری دخی قرالك

Sayfa : 44

نفوذ وحمایه‌سیله مقید اولهرق امیری محمد المعتمد ایسه نفوذ
وقوتنی شمدی‌یه قدر طوائف ملوك اسلامیه علیهنه صرف
واستعمال ایدوب ❊بیت❊ کندیده محتاج همت بردده ❊فنده
قالدی غیری‌یه امداد ایده ❊ مأیله محال اولدیغندن آنك
طرفدن دخی دریچهٔ امید واحتمال مسدود بولندیغی جهتله
بیچاره عمر الافطس هرطرفدن کندوسنه اعانه اولنمق خصوصنك
مستحیل الامکان اولدیغنی کوربنجك کمال یأس ایله افریقیه‌ده

Sayfa : 44

ظهور ایلش اولان و صیت وشهرتی اطراف واکنافه منتشر
بولنان یوسف بن تاشفیندن طلب امداده قرار ویردی بنابرین
بین الاسلام وقوعه کلان اختلافات وتفرقه سببیله امرای ممالکك
جمله سی حال ضعفه کرفتار اولدقلرینی ومشرکینك غلبه سیله
اولندوغیال موحدینندن نیچه بیك نفوسك کفار الرنده محکوم
اسیر قالدقلرینی ووقوع بولان مظالم و تعدیاته تحمل اولنه-
مدیغنی وتفصیل جانب مومی الیهه عرض وبیان وجهت جامعهٔ
اسلامیه اقتضاسی اوزه کندولرینك بومصائبدن تخلیصیچون
اندلسه ورودینی تمنی ونیاز ایلدی.

قرال الفونس دخی پورتکیز مملکتنك مفتاحی مثابه سنده
اولان موریه قلعه سنی ضبط ایتدکدنصکره بعض معتنا مواقعك
دخی ایجابی حالنده ارائهٔ جبروقوت ایله قبضهٔ تسخیره اله جغی
معناسنی ایما ایله کندینه ترك وتسلیم قلمزی خصوصنی کستاخانه
برمکتوب ارسالیله امیر محمدن طلب ایلکله امیر مومی الیهك

Sayfa : 45

غضبی مشتد اولوب اقتضای حال لدی المذاکره کندی وزرا-
سندن بعضیلری قشتاله قرالنك وفرت قوت وقدرتندن قورقمش
اولدقلرندن شمدلك مدارا ونوازش ابرازی وایجاب ایلر ایسه
سنوی برمقدار ویرکو دخی اعطاسی ایله جنك وجدالی برطرف
ایتمك جهتنی ارائه و بیان ایلش ایسه لرده محمد شمدیه دکین
توسیع مملکت وتعظیم وتحکیم حکومت داعیه سی اوزره بولنمش
اولدیغنه بناء بو رأی وخامت مآلی ناصواب کوروب قرالك
جواب رد اعطاسیله منتهی جنك وجدال اولدی

Sayfa 42

Bu taraftan Kral Alfons yalnız Tulaytila'yla yetinmeyip Macrid, yani Madrid, Makde ve Vadi'i -Hicâre şehirleriyle Tace nehrinin iki yakasında bulunan kasabaları da işgal etti. O vakit Emir Muhammed kendi hırsının ne denli kötü sonuçlar doğurduğunu görüp pişman oldu, ancak "Son pişmanlık fayda vermedi." Güya bu hareketten meydana gelecek zararlı sonuçları ortadan kaldırmak için adı geçen krala, aralarında yapılan anlaşmayı ihlâl ettiğini **[sayfa 43]** ihtar etmişse de buna cevaben Kral, kadim dostu ve müttefiki olan Emir Yahya'nın kendisine bıraktığı toprakları içindekilerle beraber kendi tasarrufuna almış olmasına hiç kimsenin bir diyeceği olamayacağını ve kendisiyle yaptığı anlaşmaya sadık kaldığını bildirdi. Hatta buna açık bir delil olarak **Gırnata'ya yapacağı sefer için kendisine yardım olarak seçkin ve gayet eğitimli beşyüz süvari göndermiş olduğunu ve İşbiliyye şehri yakınlarında emrine hazır beklediklerini yazdı. Bunun üzerine el-Mutemid, söz konusu askerlerin gerekli olmadığı şeklinde bir karşılık vererek kralın hilelerinden kurtulmak istedi. Utanmaz kral, kralların şanına yakışan ar ve namusu ufak bir menfaat için feda edip anlaşmalı olduğu kimselerle olan anlaşmasını fütursuzca bozarak zayıf durumda bulunan Sarakusta ve Batalyus emirleri üzerine büyük bir ordu gönderdi. Sarakusta Emiri Ahmed Ebu Cafer, yardım talebiyle diğer emirlere adamlar gönderdi. Batalyus Emiri Umer bin el-Aftas az miktardaki askeriyle krala karşı gelemedi. Diğer taraftan da müttefiki olan Gırnata Emiri, İşbiliyye Emiriyle savaş halinde bulunduğundan dolayı kendisine yardım edemedi. Muriyye Emiri ise oldukça uzakta bulunuyordu.** Balansiya Emiri de kralın **[sayfa 44]** nüfuz ve himayesi altındaydı. Öte yandan Muhammed El-Mu'temid, nüfuzunu ve gücünü hep tavâ'if el-mulûk [İslâm prenslikleri] aleyhine kullanmıştı. "Kendi de muhtaç himmet-berde / Kande kaldı gayrıya imdâdede" dizelerinde ifade edildiği gibi ondan da ümit besleme ihtimali olmadığından çaresiz Umer El-Eftas, etrafında bulunan

hiç bir yerden yardım alma imkânı olmadığını görünce, Ifrîkiye Arapların Kuzey Ifrîke'nin bir bölümüne verdikleri ad] bölgesinde ortaya çıkıp ün salmış olan Yusuf bin Taşfîn'den yardım talep etmeye karar verdi. **Bununla birlikte İslâm diyarlarında ortaya çıkan ihtilâf ve bölünmüşlük sebebiyle bütün memleketlerdeki emirler zayıf düştüklerini, müşriklerin zaferiyle çoluk çocuğun ve binlerce Müslüman'ın küffar elinde esir olduklarını ve gerçekleşen zulüm ve tecavüzlere tahammül edilemediğini** ayrıntılı olarak adı geçen kişiye yazdı ve İslâm birliği gereğince kendilerinin bu sıkıntılardan kurtarılması için Endülüs'e gelmelerini temenni etti.

Kral Alfons da Portekiz krallığının anahtarı konumundan olan Muriyye Kalesi'ni zaptettikten sonra bazı stratejik bölgelerin de gerekirse güç kullanarak alınacağını ima ederek ,kendine teslim etmeleri hususunu içeren küstahça bir mektubu Emir Muhammed'e gönderdi. Adı geçen emirin **[sayfa 45]** çok öfkeli bir yapısı vardı. Ancak kendi vezirlerinden bazıları Kaştale Kralı'nın muazzam güç ve kudretinden korkmuş oldukları için **gerekirse bir miktar vergi verme karşılığında** şimdilik savaştan uzak durma yolunu tercih ettilerse de, Muhammed şimdiye kadar hep topraklarını ve yönetim sahasını genişletme politikası güttüğünden, bu vahim görüşü doğru bulmayarak krala red cevabı verip savaşa hazırlık yaptı.

Sayfa : 45

اما ایچلرندن مالقه

والیسی عبدالله ابن زغوت ارباب حزم واحتیاطدن بر مرد
صاحب تدبیر اولمغله قرار مذکوری ادلهٔ مقنعه سردیله جرح
و ابطال قیام و مجلسه خطابا مرابطیندن طلب امداده قرار
ویرهجکز انجق بونلر چوللرك سباع وحشیهسی کبی مضر
و خونریز بر طاقم قبائلدن مرکب اولدقلرندن بلاد اندلسك

Sayfa : 46

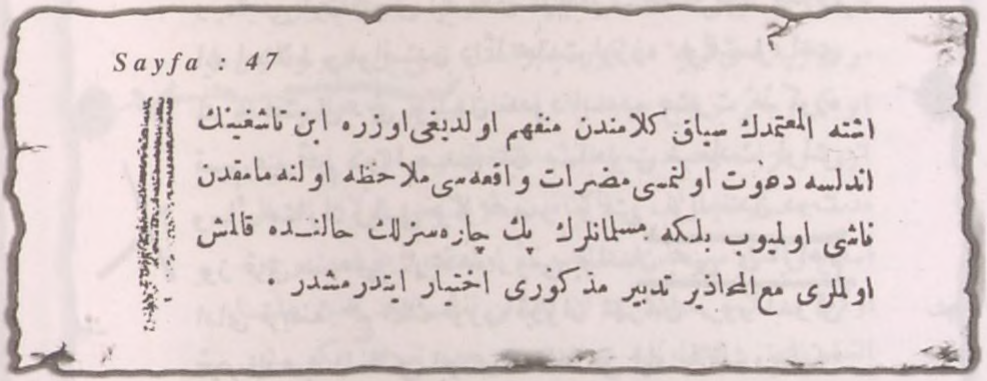
لطافت آب و هواسنی و اراضیٔ مزروعه‌سنی و بلنسیه مملکتنك
باغ و بوستانلرینی مشاهده ایده‌جك اولورلر ایسه بر دها
بورالرینی ترك ایتمیه‌جکلری درکاردر . و اگرچه خرستیانلره
غلبه ایتلری و بزلری انلرك زنجیر اسارتلرندن تخلیص ایلیه‌جکلری
مأمول قوی ایسه‌ده بونکله برابر یوسف بن تاشفین بتون مغرب
قبائلنی پنجهٔ قهر و اسارتنده زبون ایتمش اولدیغی کبی سزلری
دخی بو سلکه الحاق ایده‌جکی مقرردر واما قشتاله قرالنك
پنجه‌سندن خلاص بولمق چاره‌سنه کلنجه بونك صورت
استحصالی کندی یدیکزده‌در چونکه بزم شوضعف و انقراضمزه
بادی اولان نفاق و عدم اتفاق حالت مضره‌سی بیلمزدن
رفع ودفع اولنوب متفق ویکجهت اولور ایسك ❋ قطعه ❋
دوستان سخت پیمانراز دشمن پاك نیست ❋ شرط پیمانست کز
پیوندیارش نیکسلد ❋ صد هزاران خیط یکتورا نباشد قوتی
❋ چون بهم پرنافنی اسفندیارش نیکسلد ❋ مضمونی اوزره هر
کونه خطر وتهلکه‌دن سالم و وارسته اولورز دیو بسط کلام
ایتمش ایسه‌ده بو افادهٔ خیر خواهانهٔ قراله صحابت معناسنه
محمول اوله‌رق قبول اولنیوب جانب یوسفه سفیر ارسال قلنمق
خصوصنه جمله اتفاقیله قرار ویرلدی .

Sayfa 45

Ama aralarındaki Malaka Emiri Abdullah bin Zagût, kararlı bir kişiliğe sahip olduğu için mezkur kararı, ikna edici deliller ile çürütüp meclise hitaben şöyle demiştir: "Murabıtlardan yardım talebinde

bulunacağız; ancak bunlar çöllerin vahşi hayvanları gibi zararlı birtakım kabilelerden oluştuklarından Endülüs topraklarının [sayfa 46] **çok hoş olan su ve havasını ve tarıma elverişli arazisini ve Balensiya memleketinin bağ ve bahçelerini görecek olurlarsa bir daha buraları terk etmeyecekleri açıktır. Hristiyanları yenmeleri ve bizleri onların esaret zincirinden kurtarmaları güçlü bir ümit ise de bütün Mağrip kabilelerini alt ederek esir alan Yusuf bin Taşfin'in sizleri de bu halkaya dahil edeceği gün gibi ortadadır. Ama Kaştâle Kralı'nın pençesinden kurtulma çaresine gelince, bunu gerçekleştirme imkânı kendi elinizdedir. Çünkü bizim şimdiki güçsüzlüğümüzün sebebi olan nifak ve bölünmüşlük durumunun zararlarını aramızdan kaldırır ve tek vücut olursak** o zaman tehlikelerden emin oluruz" demişse de bu sözleri krala yakınlaşma olarak görüldüğünde kabul edilmemiş ve Yusuf'a elçi gönderilmesi hususuna ittifakla karar verilmiştir. "Kötü günün dostu düşmandan kormaz/Dostluğun kuralıdır, dostunu yalnız bırakmamak / Yüzbinlerce düşman hiç bir şey yapamaz / Ne yazar isfendiyar olmak."

Sayfa : 47

Sayfa 47

İşte el-Mutemid'in konuşmasından anlaşıldığı üzere [Yusuf] **bin Taşfin'in Endülüs'e davet edilmesinin zararları bilinemediği için değil, fakat Müslümanların çaresizlik içine düşmüş olmaları söz konusu tedbiri almalarına vesile olmuştur.**

Sayfa : 48

﴿ ظهور و خروج مرابطین ﴾

مرابطینك اندلسه ورودلرینی تحریردن اول بدایته ظهور و حاللری بیلمك لازمه‌دن اولمغله بیانه ابتدار اولنور قبیلهٔ ملثمون نامیله صحرانك جانب جنوبیسنده و بلاد بربر ایله سودان بینده متوطن و زه‌دن منشعب اولدقلری غیر معلوم بر طائفه اولوب بوقبیله عشایر متعدده‌دن مرکب وصنعت وتجارت وزراعت وحرائتدن بی بهره اولدقلرندن یالکز لحم ولبن ایله تغدی وتعیش ایتمکله مألوف اولمشلر وجمله‌سی آیین مجوس ایله معتقد اولدقلری جهتله سائر قبائل ایله احتلاط و موانستدن دائما مجانبت اوزره بولنمشلر ایدی لکونه عشیرتی دخی بونلردن معدود ایسه‌ده عشیرت مذکوره نسیم عنبرشمیم دین احمدی ایله ساحلرس سعادت اولمش وسائر عشایرك ریاستی بوکا منحصر بولنمش اولدیغندن درت یوز قرق سنه‌سی تاریخنده رئیسی بولنان یحیی بن ابراهیم ادای فریضهٔ حج ایتمك اوزره قیروان شهرندن مرور ایدرکن شیخ المذهب المالکی ابو عمران الفارسی ایله ملاقات وبینلرنده ظهور حب وموالات ایله رئیس مومی الیه قبیلهٔ مذکوره عشایرینك اکثری ظلام جهالتده بولندقلرینی افاده وافاضهٔ انوار دین مبین اسلام ایچون شیخ مومی الیهك تلامیذندن

Sayfa : 49

برینك حجدن عودتنده کندوسنه ترفیق اولنمسنی نیاز ایتمش اولدیغندن ابو عمران آشبو التماسی کمال سرور ایله تلقی بالقبول ایدوب مملکت سوس داخلنده کائن مجلساسه‌ده مقیم محمد وآکائك نام فقهینه صفت مطلوبه‌ده فاضل ومعتمد برذاتك تدارك اولنه‌رق رئیس مومی الیهه ترفیقنی سپارش ایلدی محمد دخی بو خصوص ایچون عبدالله بن یاسین بن مکو الجزولی‌یی تنسیب ایلش اولدیغندن امیر یحیی حجدن عودتنده فقیه موسی الیهی برابرجه کتوره‌رك قبیلهٔ لمتونه‌یه تعلیم دین مبین وتدریس قرآن کریم ایلکده ایکن رئیس مومی الیهك وفاتی وقوعبولمغله رؤسای اهل ضلال مقتضای خبث طینتلری اوزره درعقب فقیه مومی الیهی استئقال وایچلرندن طرح وتبعید ایتدیلر فقیه مومی الیه دخی قبیلهٔ مذکوره معتبرانندن یحی بن عمرو برادری ابوبکر وسائر بر قاچ موحد پاك اعتقاد ایله برابر بر محلده اختیار انزوا وعزلت وعبادت وطاعاته اشتغال ومواظبت ایلدیلر بر مدت عسکره اطراف و اکنافدن طوپلانمقده اولان اهالیٔ اسلام واصل سرحد عدد الف تام اولدقده شیخ یاسین موجود اولان اسلامه خطابا ❁ ان الفا لن تغلب وقد تعین علینا القیام بالحق والدعاء الیه ❁ یعنی بزم عدد نفوسمز بیکه منتهی اولدی بو مقدار نفوس البته مغلوب دشمن اولمز بو صورتجه بزم ایچون حق ایله قائم وطرف الهیدن استمداده عازم اولمق واجب اولدی دیوب مذکور بیك کشی‌یی قبیلهٔ جاهله ایله

Sayfa : 50

حرب وقتاله تشویق وتحریص ایلدی بونلر بیمحابا قبیله مذکورینك اوزرینه هجوم وشیخك مقال کرامت مآلی وجهله دین اسلامی قبول ایتدیرنجیه قدر محاربه ایدوب بالآخره توفیق هدایت ربانیه اول قوم ضالی سعادت اسلامیه یه نائل وغیرت پردازان مجاهدین دینك مرادلرینی حاصل ایتمیله شیخ موحی الیه کندی طرفی ایچون مرابطین عنوانی تلقیب واوزرلرینه دخی کندوسیله برابر موقع انزواده بولنان یحیی بن عمری رئیس تعیین ایلدی بعده صحرادن بالمرور درعه وسجلماسه یه عزیمت واورایی دخی ضبط وتسخیر وخیلیجه زکاة استحصال برله عودت ایتمشلر ایسه ده سجلماسه اهالیسی کندی رئیسلرینك ظلم وتعدیسندن بیزار اولدقلری جهتله بونلرك رجعتندن ممنون اولمیه رق کندیلرینی پنجهٔ غدر واعتسافدن خلاص ایتمك ایچون بنه سجلماسه یه کلرینی شیخ واکاك توسطیله استدعا ایتمش اولدقلرندن درت یوز فرق بش تاریخلرنده مرابطین جمعیت کثیره ایله اولا درعه یی وبعده سجلماسه یی استیلا وظلمهٔ امرایی قتل واعدام ایله صحرایه عودت و رجعت ایتمشلر وقرق یدی سنه سنده رئیس بولنان یحیی بن عمر ووفات ایدوب یرینه برادری ابوبکر رئیس مرابطین اولدقدن صکره قرق سکز سنه سنده بلاد سوس واطراف واکنافده واقع ممالك سائره یی استیلا واللی تاریخنده بلاد مصامده یی دخی فتح ایتمشلردر

Sayfa 48

MURABITLARIN ORTAYA ÇIKIŞLARI VE AYRILMALARI

Murabıtların Endülüs'e gelmelerini yazmadan önce ilk olarak ortaya çıkışları ve durumlarını bilinmesi lâzımdır. "Poşulu kabile" adıyla tanınan çölün güney tarafında, Berberî toprakları ile Sudan arasında yerleşik olan ve kökenlerinin nereye dayandığı belli olmayan bir kabiledir. Bu kabile, pek çok aşiretten meydana gelmiştir. Sanat, ticaret, tarım ve ekin ekmek gibi şeylerden nasiplenmediklerinden sadece et ve süt ile beslenmeye alışmışlardı. Çoğunluğu Mecusiliğe inanmış olduğu için diğer kabilelerle ilişkiden daima uzak durmuşlardı. Lemtune aşireti de bunlardan sayılıyor ise de bu aşiret İslâm ile şereflenmiş ve diğer kabilelerin liderliğini üstlenmişti. Dörtyüz kırk senesinde, reis olan **Yahya Bin İbrahim** hac farizasını yerine getirmek için Kayrevan şehrinden geçerken, Malikî mezhebinin şeyhlerinden Ebu Umrân el-Gârisî ile görüştü. Aralarında bir sevgi bağı oluştu. Ona kabilesindeki aşiretlerin çoğunun kara bir cehalet içinde olduklarını ifade etti. Yüce din İslâm'ın nurundan feyizlenmek için Şeyh'in öğrencilerinden **[sayfa 49]** birisinin hac dönüşünde kendisiyle beraber gönderilmesini rica etti. Ebu Umrân bu isteği memnuniyetle kabul edip Sûs bölgesindeki Sicilsasa'da oturan **Muhammed** ve onun fakih kişiliğine yakışır, faziletli, güvenilir birini bularak adı geçen reisle gönderilmesini istedi. Muhammed de bu iş için **Abdullah bin Yasin bin** Mekv el-Cuzûlî'yi uygun gördü. Emir Yahya hactan dönüşünde bu fakihi beraberinde götürerek Lemtune kabilesine dinî eğitim ve Kur'anıkerim öğretmesini istedi. Bu arada reis vefat edince sapkın liderler, çirkin mizaçları gereğince adı geçen fakihi rahatsız edip aralarından kovdular. Bu fakih de anılan kabilenin eşrafından olan Yahya bin Umer, kardeşi Ebû bekr ve bir kaç temiz itikatlı dindar kişiyle beraber bir yerde inzivaya çekilip ibadetle meşgul oldular. Bir müddet sonra etraftan toplanan Müslümanların sayısı bine ulaşınca Şeyh Yasin mevcut olan Müslümanlara hitaben: "Bizim

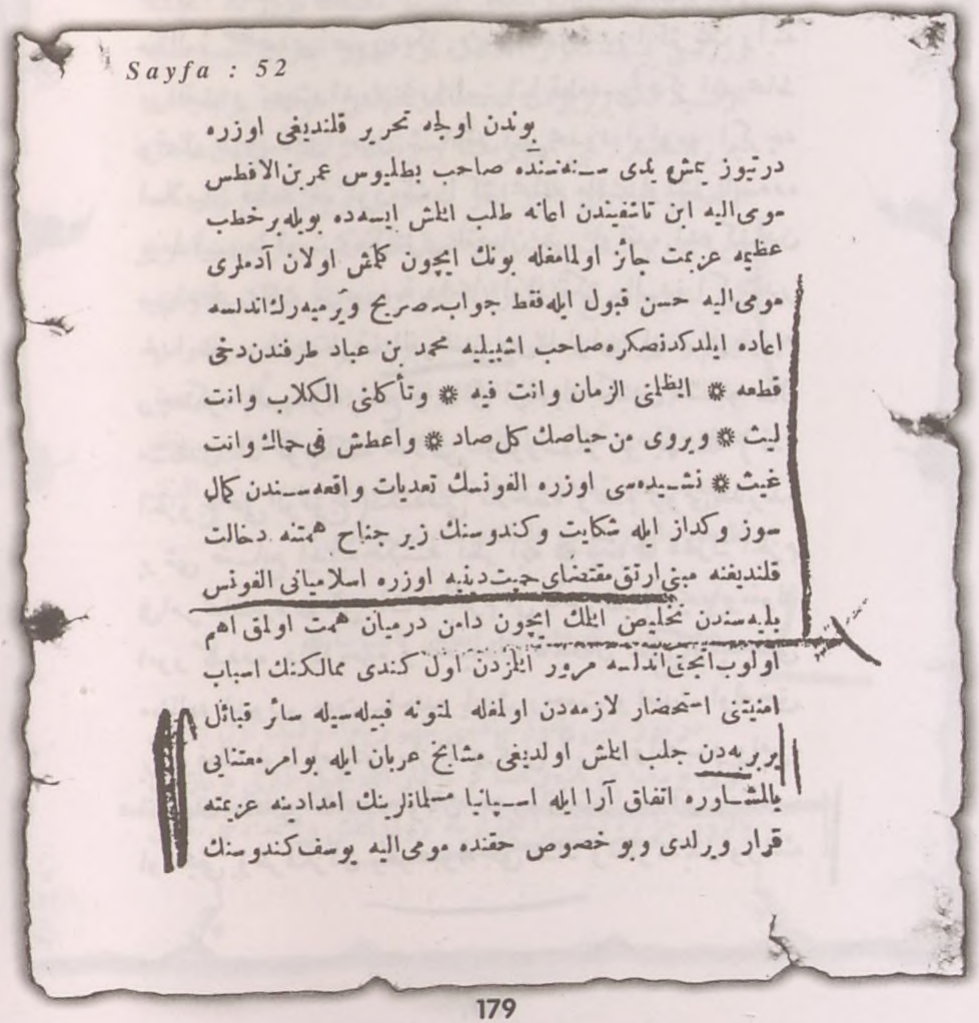
sayımız bine ulaştı. Bu kadar bir nüfus elbette düşmana mağlup olmaz. Böylece bizim için hakkı yüceltmek ve Allah'tan yardım istemek vacip oldu" deyip bu bin kişiyi, cahil kabile ile **[sayfa 50]** savaşa teşvik etti. Bunlar, adı geçen kabilenin üzerine saldırı başlattılar ve İslâm dinini kabul ettirinceye kadar savaşmaya devam ettiler. Daha sonra bu kavim Müslümanlığı kabul edip mücahitler de amaçlarına ulaşınca, Şeyh Yasin **kendilerine Murabitûn** [Murabıtlar] **ünvanını verdi** ve kendisiyle beraber inzivada bulunan Yahya bin Umer'i reis tayin etti. Daha sonra çölden geçerek **Der'a** ve Sicilmâsa'ya gidip orayı da ele geçirdi ve çok miktarda zekât parasıyla geri döndüyse de, Sicilmâsa halkı kendi reislerinin zulüm ve eziyetinden bıktıkları için bunların dönüşünden memnun olmadılar. Kendilerini zulüm pençesinden kurtarmaları için tekrar Sicilmâsa'ya gelmesini Şeyh'ten talep etmiş olduklarından, dörtyüz kırk beş tarihinde Murabıtlar, büyük bir topluluk ile önce **Der'a'yı,** sonra da Sicilmâsa'yı işgal ettiler. Zalim reisleri idam edip çöle geri döndüler. Kırkyedi senesinde reis bulunan Yahya bin Umer vefat etti. Yerine k**ardeşi Ebû bekr, Murabıtların reisi oldu ve hemen ardından kırksekiz senesinde civar memleketleri istilâ etti. Elli tarihinde ise Musâmede memleketini de fethetti.**

Sayfa : 51

وچند سنه صکره ابوبکرك
وفاتی وقوعیله یوسف بن تاشفین مغربده علی الاستقلال رئیس
مرابطین اولهرق بتون مغربی و فاس مملکتنی فتح واستیلا
ومراکش شهرینی دخی بنا ایدهرك بر حکومت جسیمهٔ قویه
تشکیل ایلش اولدیغندن درت یوز یتمش سکز سنه‌سی محرم
الحرامنك اون بشنجی کونی اسمنه امیر المسلمین عنوانی علاوه
ایتدردی .

Sayfa 51

Bir kaç yıl sonra Ebubekir'in vefatıyla **Yusuf bin Taşfin Mağrib'de Murabıtların reisi oldu ve bütün Mağrip ve Fas topraklarını fethetti. Merrakeş şehrini de kurarak büyük ve güçlü bir yönetim tesis etti.** Dörtyüz yetmiş sekiz senesi Muharrem ayının on beşinci günü **ünvanını ekletti adına "emîr'ul-mu'minîn" [mü'minlerin emiri] ünvanını ekletti.**

Sayfa : 52

بوندن اوجاه تحرير قلنديغى اوزره
درتيوز يمش يدى سنه‌سنده صاحب بطليوس عمر بن الافطس
موسى اليه ابن تاشفيندن اعانه طلب ايلش ايسه‌ده بويله برخطب
عظيمه عزيمت جائز اولمامغله بونك ايچون كلمش اولان آدملرى
موسى اليه حسن قبول ايله فقط جواب صريح ويرميه‌رك اندلسه
اعاده ايلدكدن صكره صاحب اشبيليه محمد بن عباد طرفندن دخى
قطعه ❁ ايظلمنى الزمان وانت فيه ❁ وتأكلنى الكلاب وانت
ليث ❁ ويروى من حياصك كل صاد ❁ واعطش فى حماك وانت
غيث ❁ نشيده‌سى اوزره الفونسك تعديات واقعه‌سندن كمال
سوز وكداز ايله شكايت وكندوسنك زير جناح همتنه دخالت
قلنديغنه مبنى ارتق مقتضاى حميت دينيه اوزره اسلامياتى الفونس
بلايه‌سندن تخليص ايلمك ايچون دامن درميان همت اولمق اهم
اولوب ايجنى اندلسه مرور ايلزدن اول كندى ممالكنك اسباب
امنيتى استحضار لازمه‌دن اولمغله لمتونه قبيله‌سيله سائر قبائل
بربريه‌دن جلب ايلش اولديغى مشايخ عربان ايله بوامر معتنايى
بالمشاوره اتفاق آرا ايله اسپانيا مسلمانلرينك امدادينه عزيمته
قرار ويرلدى وبو خصوص حقنده موسى اليه يوسف كندوسنك

معتمدی اولان مربه‌لی عبد الرحمن ایله دخی مخصوصا عقد انجمن استشاره ایلیوب صورت قراری بیان وتذکار وبو بابده کندوسنك رأیینی دخی خاصة استفسار ایلدکده عبدالرحمن فتح دهان حکمت بیان ایله مادامکه بنی مستشار مؤتمن عد ایدرك مطالعهٔ صحیحه‌می صوردیکز بن بوخصوصده اکثریتك رأینه موافقت و تبعیت ایده‌م زیرا اسپانیا قطعه‌سی دکز ایله محاط وشمال طرفی دخی جبال شاهقه ایله محدود اولوب اکرچه اسلامیان قطعهٔ مذکوره‌نك اکثر محلنه مالك اولمشلر ایسه‌ده یوما فیوما قوت ومکنتلری نقصان پذیر اولمقده ایدوکندن سز دخی ممالك مزبوره‌یه داخل اولدیغکز حالده اکر بتقدیر خدا ظفر وغلبه طرف الفونسده رونما اولور ایسه افریقیه‌یه رجعتکزه بالسهوله مانع و حائل اوله‌بیله‌جکندن اشبو حال مشکلدن بك کوچلکله خلاص اولورسکز بو جهتله (قدم الخروج علی الولوج)نکته‌سنی ملاحظه وعدم لزومی تقدیرنده بر شی ضایع ایدلیه‌جکنه نظر ایله ❊ بیت ❊ لاتترك الحزم فی امر تحاضره ❊ فان سلمت فالحزم من بأس ❊ مفادنجه بومقوله امور کلیه‌ده دائما حزم و احتیاطك فائده‌دن خالی اولمیه‌جغنی مطالعه ایدوب حین حاجتده باعث رجعت و امنیت اوله‌جق بر موقعك اول امرده‌یدیکزده بولنمسی لازم وواجب وبوامره اندلسك مفتاحی مقامنده اولان جزیرة‌الخضرا موافق ومناسب اولدیغی وطرفکزدن وقوعبوله‌جق امداد ومعاونته بدل اورانك

Sayfa : 54

شمندن بدیکز، تسلیم قلنمسی امیر اشبیلیه‌دن طلب اولنمق صورتی
متادر مخاطریدر دیبجنك یوسف بن تاشفین بو تدبیر اصابتقرین
اوزره حرکتله المعتمد بن عبادك ایلچیلرینه صورت حالی افاده
ومکرما اندلسه اعاده ایلدی اشبو تکلیفك اوزرینه اشبیلیه
وزرامسی بینندہ تکرار اختلاف آرا ظهور ایدوب خصوصیله
الرشید ذاتنا بربرلردن استعانه قلنمامسی طرفنده بولندیغندن
جزیرة الخضرا کبی مهم ومعتنا برموقعك ترك وتسلیمندن حاصل
اولهجق محاذیری مکرر ایدرینه عرض وبیان ایلش ایسه‌ده
امیر محمده یوسفك بو شرطی القونسكّ تحکم و تعرضندن اهون
کوریوب موقع مذکورك ترك وتسلیمنه دائر اولان مقاوله‌یی
تنظیم وتحریر ایله درحال مومی الیه یوسف جانبنه ارسال ومرا
بطینك ورودلرنده جزیرة الخضرانك تخلیه قلنمسی خصوصنی
محافظه قلعه‌یه تحریر ایلدکدن بشقه کندوسی بالذات یوسفك
نزدینه عزیمتله شفاها دخی استدعای معاودت وبعده مومی الیهك
افاده‌سی اوزرینه یه مملکتنه معاونت ایلدی.

﴿ ورود مرابطین باسپانیا ﴾

درتیوز یتمش طقوز سنه‌سی شهر ربیع الاولینك اون بشنجی
کونی یوسف بن تاشفین عساکر بیشمار ایله جبل طارق بوغازندن
یالمرور جزیره الخضرا جوارینه نزول ایلش ومعتمد دخی مومی

Sayfa : 55

الیهی استقباله کلمش اولمغین مقاوله اقتضاسی اوزره قلعه یی تسلیم ایلدکدنصکره یه اشبیلیه یه عودت ایلدی یوسف قلعهٔ مذکوره یی تعمیر ودرونه مهمات مقتضیه ولوازمات کافیه وضع ایتدیروب کندیسی دخی همان اشبیلیه عزیمت ایلدی بو اثناده قشتاله قرالی الفونس سرقسطه یی محاصره ایلکده ایکن مرابطینك بووجهله ورودلرینی خبر الوب چلیفیه واستوریش و بسقایدن واراغون و نوار قرالندن جلب و جمع ایلدیکی عساکر کلیه ایله اندلس اوزرینه هجوم ایتمك صددنده ایکن بر وجانبده یوسف عساکر موجوده سیله برابر اشبیلیه دن حرکت و مقابلهٔ دشمنه مسارعت ایدوب بطلیوس شهرینه درت ساعت مسافه ده واقع ذلاقه صحراسنده اردوی خصمه ملاقی اولدی مرقوم الفونسك پیاده دن بشقه سکسان بیك قدر سواری عسکری موجود اولوب بونك برنجی فرقه سی کندی تحت اداره سنده و دیکر فرقه سی دخی نوار قرالی سعیتنده وبرو طرفده یوسفك اردوسی دخی ایکی یه منقسم اولوب مرابطین سواریسندن عبارت اولان قسمی داود بن عایشه نك وغرناطه وبلنسیه و الغرب ایله بطلیوسدن کلان عساکردن مرکب اولان دیکر قسمی دخی محمد بن عبادك زیر حکمنده بولنمش وبو عساکردن ماعدا یوسف بن تاشفین لمتونه وصنهاجه وقبائل سائرهٔ بربریه دن مرتب براحتیاط اردوسی دخی تهیئه ایلمش ایدی خرستیان مورخلری اشبو ذلاقه محاربه سی حقنده پك آز شی یازمشلر ایسه ده صاحب تاریخ عبدالحمید ایله محاربه ده بولنمش

اولان مورخ ابو مروانك خلاصهٔ تحریرلرینه کوره طرفین عساکری بطلیوس نهری کنارینه کلدکلرنده تلاقیٔ فریقین وقوعبندن اول یوسف بن تاشفین قرال الفونسه بر نامه ارسالیله درونده راه ضلالی ترك ایله طریق مستقیمه کیرمسی ویا ویرکو اعطاسیله کلدوسنه تابع و یاخود بجنك و جدالله حاضر اولمسی شقلرندن بریسنك قبولنی تکلیف ایله سنك بر طاقم یمینلر تدارکیله بالذات بنم ممالکمه کلمك نیتنده بولندیغنی اشتخبار ایلدم و بو تکلفه حاجت قالمامق ایچون اشبیه بن سینك مملکتنه کلدم و جزای غروریکی ویرمك ایچون الله تعالی ایکیزی بو معرکه کاهده جمع ایلشدر مألنی درج ایلدی نامهٔ مذکور الفونسه واصل اولدقده لدی القرائه عروق حدت وغروری هیجان ایدرك کمال غضبندن

نامه یی یره آتوب پایمال حقارت و کتورن آدمی ایکر یوسف قورقز کلورسه محاربه ده کوریشورز جوابیله اعاده ایلدی بعده قرال مومی الیه سواری عساکرینك بالذات اوکنه کچوب مرابطین اوزرینه بر مرتبه شدتله اقتحام ایلدیکه مقابله سنده داود بن عایشه نك مشهور آفاق اولان سربازی و شجاعتی کارکر اوله میوب جیوش اسلامیه میانده امارات تشتت و پریشانی بوز کوسترمکه ودیکر جانبده دخی نوار قرالی عساکر اندلسیانه غلبه ایلمکه باشلدی عساکر اسلامیه نك بو فرقه لری ❊ لاطاقة لنا لیوم بجالوت و جنوده ❊ دیه رك روکردان میدان کارزار و بطلیوسه طوغری متعازم راه قرار اولمشلر ایکن دیکر طرفده

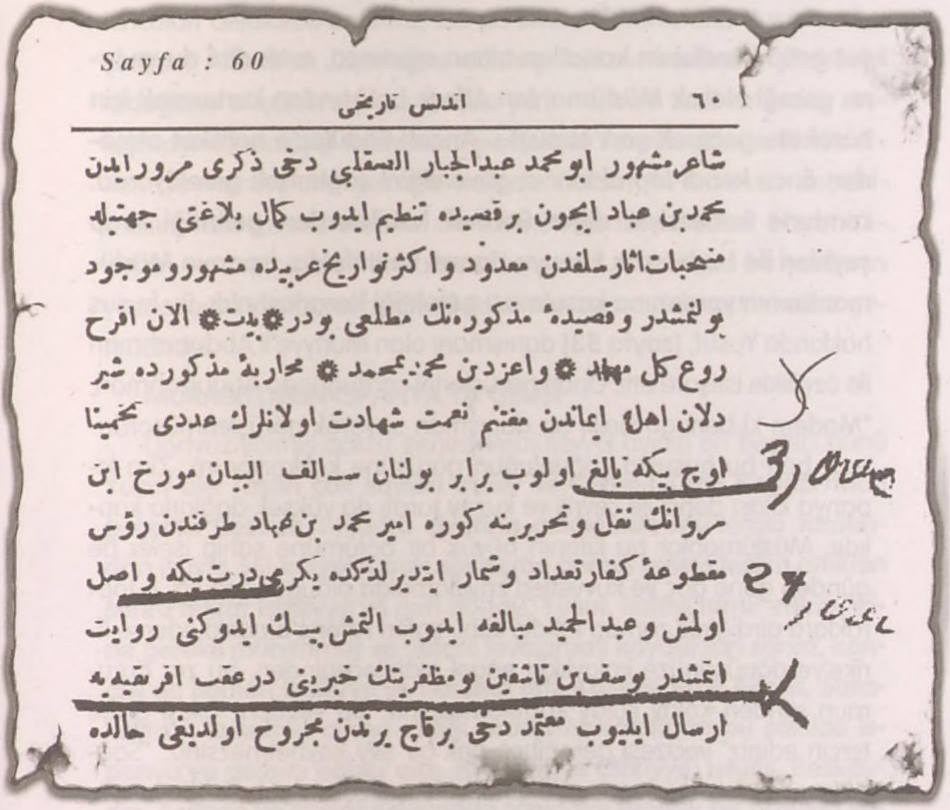
محمد المعتمدك ثبات و غیرتی اشبیلیه عساکرینك موجب شوق و شجاعتی اولمغله هجوم ایدن فرق اعدایه دلیرانه عرض ومقاومت و ابراز تثبت ومتانت ایلیوب ویوسف بن تاشفین دخی دشمنك اولصورتله غلبه یه مستعد اولدقلرینی کوریجك الك منتخب جنکاوراندن مرکب احتیاط عسکرینی فرط شجاعتله مشهور اولان سیر بن ابی بکر نام مردکار کذاره تسلیما بلا توقف سوق ایله بو طرفدن بونلر دخی مشرکینك باشنه زنبور بلا کبی اوشوب پای ثبات اعدا متزلزل و صورت احوال مبدل اولدیغنی فراره یوز چویرمش اولان مسلمانلر دخی بالمشاهده علی الفور رجعت وبو عسکره التحاق ایله محاربه یه سرعت عزیمت ایلدیلر بوحالك اوزرینه وقت ضایع ایدلمیه رك همان مومی الیه یوسف لمتونه ورناته و صنهاجه اولردن مرکب اولان کندی محافظ عسکریله بالنفس الفونسك اوزرینه هجوم وصولت وخیمه کاه قرالی یه دکین مواصلت ایلیوب محافظلری قتل واعدام و درون خیمه ده وجود اولان بحد و پایان اموال و اشیای کرانبهایی اغتنام وقصورینی دخی حریق نار انتقام ایلدکدنصکره فراریلرك دخی ارقه سنه دوشه رك مانند باد صرصر ادراك ایله عطشان چشمهٔ ثار اولان عساکر مرابطین استدکاری کبی دشمن قاتیله ترطیب شمشیر کین ایلدیلر بعض تاریخلرده مشهود اولان تفصیلاته نظراً اثنای کیرو دارده ذکر اولندیغی اوزره ابتدای حالده صورت غلبه طرف کناردہ کورینوب بعده المعتمدك اثر ثبات

ومکانتی ویوسف ثمرهٔ حسن تدبیر وحرکتی اولهرق خورشید ظفرافق اسلامیاندن جلوه کر اولمغه باشلدیغی معرکه کاهك بر جهتده مشغول اعمال پیکار بولنان الفونسك مشهودی اولدقده هر نقدر کندوسی داود بن عایشهنك فرقهسنی طاغتمق اوزره بولنمش ایسه دهیوسفك غلبهسندن جان باشنه صیچرایوب بالضروره اورایه ترك ایله یوسفك اوزرینه ایقاع بطش و حمله یه مجبور اولدی وبو هجومده فی الواقع الفونسك عساکری پك زیاده اظهار شدت وجیوش دریا خروش مسلمین دخی مانند کوه آهنین عرض سپر مقاومت ایلیهرك ❊ بیت ❊ زتیغ کشته هوا همچو میغ آتشبار ❊ زنیزه کشته زمین همچو باغ آهن بر ❊ مألی وجهله تصادم شمشیر وسپر جو آسمانی سحاب شعله ریزوچاکاچاك رماح وسنان عرصهٔ خاکدانی همحالت میدان رستخیز ایدوب اول نبردگاه پنهای پرخون مسلخ قصابدن نمونه نمون اولمش و هنگامهٔ کارزاردهٔ امیر یوسف صفوف سواریانی طولاشوب کندولرینك طریق حقده حسن ثبات واعتقادلرینی وشجاعت و جسارتلرینی تحسین وتقدیرایله حرب وقتاله تحریض واغرا ایتمکدن واقتضاسنده نفسنی دخی فداکارانه بهالك ومخاطراته عرض ایتکدن خالی اولمیهرق حتی اثنای معرکهده التنده اوچ عدد اسبی تلف ایدلمشدر حاصل کلام بتون عساکر اهل ایمان یوم مذکوره اجالهٔ کیت دلاوری ایله تحصیل سرمایه شهادت وسروری ارزوسنه دوشوب اولوم خوفی هرکسدن زائل

Sayfa : 59

وبزم رزم کرماکرم اولدیجه اعدای دیندن اخذ انتقامه شوق وحرص حاصل اولەرق جملەسی ❊بیت❊ یابرمرادبرسرکردون نهم پای ❊ یامردوار برسرهمت نهیم سر ❊ مضمونی حسبحال ایتدکلرندن وانجامکار محمدبن عباد دخی سیربن ابی بکرك مستصحبی اولان عساکر مرابطین ایله برلکده اولەرق دشمنك اوزرینه برهجمهٔ طاقتفرسا ایله دوشدکلرندن شیرازهٔ جمعیت خصم بدکار بتون بتون فرسوده وتارمار اولدی غروب شمسه قدر کروه کفار دلسیر سماط تیغ آتشبار اولوب لیون وقشتاله قرالی اولان الفونس مغرور دخی نامهٔ یوسف حقنده جرأت ایتدیکی سامعهٔ تحقیر به به آیلت اولان بجاغندن مجروح اولدیغی حالده عساکرینك لاشەلری اوزرندن یوریەرك بشیوز مقدارسواری عساکریله اختیار سمت فرار وبربیشه زاره صوقیلوب جانئی شمشیر زغابان اسلامدن خلاص ایلدی عساکرمسلمین اول کیجه یی سرکه کاهده اجساد مشرکین اراسنده امرار ایلیوب ایرتسی کون فراریان اعدایی تعقیب برله اموال کثیره اغتنام ایلدیلر.

اشبو نصرت عظیمه درتیوزیمش طقوز سنهسی شهررجبنك اون دردنجی جمعه کونی وقوعبولوب عامهٔ موحدینه انبساط بخش شوق وسرور اولغله اهل اسلام بیننده بریوم مشهور عد واعتبار اولندی وبومسرت عمومیه سببیله هرکسده بر نشاط درون حاصل اولمسیله اول عصرك شعرامسی طرفندن کوناکون قصاید ومدایح نظم وانشادایله اعلان شادمانی اولندیغی صرەده

Sayfa : 60

اندلس تاریخی ٦٠

شاعر مشهور ابو محمد عبدالجبار العقلبي دخي ذكرى مرور ايدن
محمد بن عباد ايجون برقصيده تنظيم ايدوب كمال بلاغتي جهتيله
منتخبات اثار سلفدن معدود واكثر تواريخ عربيده مشهور وموجود
بولنمشدر وقصيدهٔ مذكوره نك مطلعي بودر ❁ بيت ❁ الان افرح
روع كل مهند ❁ واعزدين محمد بمحمد ❁ محاربهٔ مذكورده شير
دلان اهل ايماندن مغتنم نعمت شهادت اولانلرك عددى تخمينا
اوچ يكه بالغ اولوب برابر بولنان سالف البيان مورخ ابن
مروانك نقل وتحريرينه كوره امير محمد بن عباد طرفندن رؤس
مقطوعهٔ كفار تعداد وشمار ايديرلدكده يكرمي درت يكه واصل
اولمش وعبدالحميد مبالغه ايدوب التمش يسك ايدوكني روايت
ايتمشدر يوسف بن تاشفين بو مظفريتك خبريني درعقب افريقيه به
ارسال ايليوب معتمد دخي برقاچ يرندن مجروح اولديغي حالده

Sayfa 52

Bundan önce de yazıldığı üzere dörtyüz yetmiş yedi yılında Batalyus yöneticisi Umer bin El-eftas, İbn Taşfin'den yardım talebinde bulunmuş ise de böyle büyük bir işe girişmek mümkün olmadığından, bunun için gelmiş olan adamları **güzel bir şekilde karşılamış, ama açık bir cevap vermeden Endülüs'e göndermişti. Fakat daha sonra İşbiliyye hâkimi Muhammed bin Abbâd tarafından da "Reva mı feleğin zulmüne uğramak, sen hayatayken/ Köpekler yesin mi beni, sen aslanken / Kana kana içsin pınarından her avcı / Sen yağmurken susuz mu kalayım koynunda?" dizelerdeki anlamla örtüsüşür biçimde Alfons'un düşmanlıklarına dair bir şikâ-**

yet gelip kendisinin kanatları altına sığınınca, artık dinî duyguların gereği olarak Müslümanları Alfons belâsından kurtarmak için harekete geçmek şart olmuştu. Ancak Endülüs'e hareket etmeden önce kendi topraklarının güvenliğini sağlamak gerekiyordu. Lemtune kabilesiyle diğer Berberî kabilelerden getirttiği Arap şeyhleri ile bu hassas konuyu danıştı ve ittifakla, İspanya Müslümanlarının yardımına koşulması gerektiği kararlaştırıldı. Bu husus hakkında Yusuf, **[sayfa 53]** danışmanı olan Muriyye'li Abdurrahman ile özellikle istişare etti. Onun görüşlerini sorduğunda Abdurrahman; "Madem ki beni güvenilir bir danışman sayarak görüşlerimi sordunuz, ben bu hususta çoğunluğun görüşüne katılmıyorum. Zira İspanya kıtası deniz ile çevrili ve kuzey tarafı da yüksek dağlarla kaplıdır. Müslümanlar bu kıtanın büyük bir bölümüne sahip iseler de günden güne güç ve kuvvetleri zayıflamakta olduğundan siz, o topraklara girdiğiniz zaman takdiri ilâhî, zaferi **Alfons'a** nasip ederse İfrîke'ye dönüşünüze kolaylıkla engel olabileceğinden, bu zor durumun içinden kolay kolay kurtulamazsınız. Bu yüzden "Çıkışı girişe tercih ediniz" vecizesi gereğince pek bir şey kaybetmezsiniz. "Sağduyuyu elden bırakma, girdiğinde bir işe/zararı yok sağduyunun, ersen bile kurtuluşa" dizelerinde ifade edildiği gibi, bu tip büyük işlerde tedbirli davranmak çok önemlidir. İhtiyaç anında dönülecek güvenli bir yerin elinizde bulunması şarttır. Bu konuda **Endülüs'ün stratejik bölgesi olan Ceziretu'i Hadrâ'nın uygun bir yer olduğu ve sizin yardımınıza karşılık oranın** [sayfa 54] **şimdiden elinize teslim edilmesinin İşbiliyye Emiri'nden istenmesi akla uygundur" dediğinde Yusuf binTaşfîn bu isabetli tedbir üzere hareket ederek,** Mu'temid bin Abbâd'ın elçilerine bu durumu anlattı ve ikramda bulunarak Endülüs'e geri gönderdi. Bu teklif karşısında İşbiliyye vezirleri arasında tekrar görüş ayrılığı meydana geldi. Özellikle er-Reşîd zaten Berberîlerden yardım istenmesi taraftarı olmadığından, Ceziretu'l-Hadrâ gibi stratejik bir yerin terk ve tesliminden doğacak sa-

kıncaları defalarca anlatmış ise de **Emir Muhammed, Yusuf'un bu şartının Alfons'un üzerlerine saldırıp hükmetmesinden daha iyi olduğunu düşünerek, adı geçen yerin terk ve teslimine dair anlaşmayı düzenleyip mühürledi ve derhal Yusuf'a gönderdi.** Giderken de Murabıtların gelmesi hâlinde Ceziretu'l-Hadrâ'nın boşaltılmasın, kale kumandanına sıkı talimat verdikten sonra bizzat Yusuf'un yanına giderek ondan yardım istedi. Kendisine bu yardımın yapılacağı Yusuf tarafından bildirildikten sonra da memleketine geri döndü.

MURABITLARIN İSPANYA'YA GELİŞİ

Dörtyüz yetmiş dokuz senesi Rebiülevvel ayının on beşinci günü **Yusuf bin Taşfîn çok sayıda asker ile Cebel-i Tarık Boğazı'ndan geçerek Ceziretu'i-Hadrâ civarına geldiğinde Mu'temid tarafından** [sayfa 55] **karşılanarak sözleşme gereği kaleyi teslim ettikten sonra tekrar İşbiliyye'ye geri döndü. Yusuf, kaleyi tamir ettirip, içine gerekli mühimmat ve yeterli levazımatı koyduktan sonra, kendisi de hemen İşbiliyye'ye hareket etti. Kaştale Kralı Alfons, Sarakusta'yı kuşatma altına aldığı sırada Murabıtların bu şekilde İspanya'ya gelişini haber aldı. Kral Alfons Çilikiyye, İsturiş, Beskaydin, Aragon ve Navar Kralı'ndan topladığı birleşik bir orduyla Endülüs'e** saldırıda bulunmak üzereyken, mevcut ordusuyla düşmana doğru akın eden Yusuf bin Taşfîn, Batalyus kentine dört saat mesafede bulunan Zellâka Çölü'nde düşman ordusuyla karşılaştı. **Alfons'un, piyadeler dışında seksen bin süvari askeri olup, bunun birinci bölüğü kendi idaresindeydi. Diğer bölüğü ise, Navar Kralı'nın yönetiminde bulunuyordu. Yusuf'un ordusu ise iki kısma ayrılmıştı. Muratbıtlardan oluşan süvari birlikleri Davud bin Aişe'nin, Gırnata, Balensiya, El- Garb ve Batalyus'tan gelen askerlerden oluşan diğer kısmı da Muhammed Abbâd'ın idaresindeydi. Bu askerlerden başka Yusuf bin Taşfîn, Lemtune, Sanhace ve diğer Berberî kabilelerden oluşan bir ihtiyat ordusu hazırlamıştı.** Hristi-

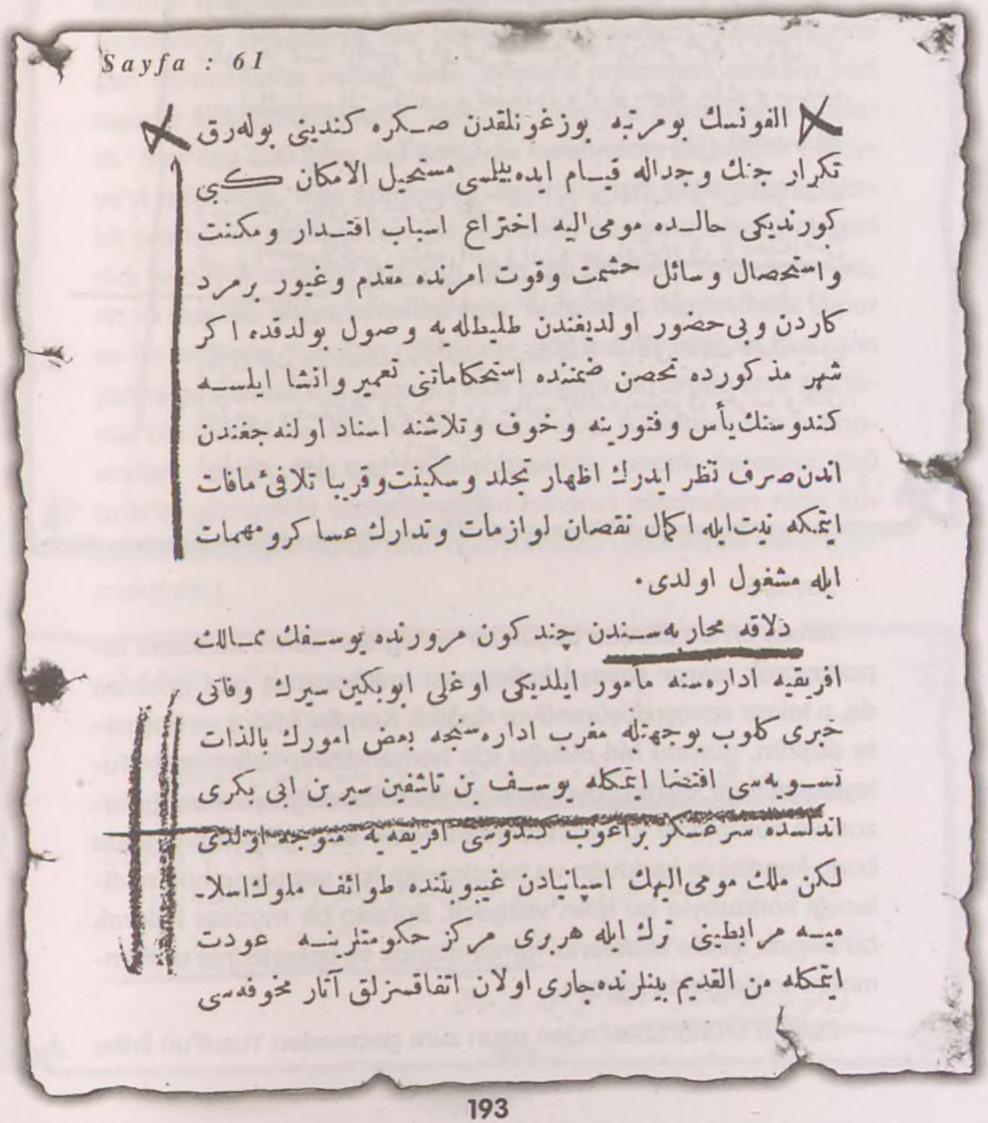
yan tarihçileri söz konusu Zellâka savaşı hakkında çok az şey yazmışlar ise de "Târih Abdulhamid" [Abdulhamid'in Târihi] tarihi yazarı ve bu savaşta bizat bulunmuş olan **[sayfa 56]** tarihçi **Ebû Mervân'a göre, iki ordunun askerleri Batalyus Nehri kenarına geldiklerinde, çarpışma başlamadan önce Yusuf bin Taşfin, Kral Alfons'a bir mektup göndererek, ya tuttuğu yanlış yolu bırakıp doğru yola girmesini, ya vergi verip kendisine bağlılığını bildirmesini ya da savaşa hazır olmasını istemiş ve şöyle demiştir: "Senin bir donanma hazırlayarak benim topraklarıma girmek niyetinde olduğunu haber aldım. Senin bu zahmete girmemen için işte ben senin memleketine geldim. Gururunun cezasını vermek için Yüce Allah ikimizi bu savaş meydanında biraraya getirdi." Yusuf'un yazdığı bu mektup Alfons'a ulaştı, Alfons mektubu okuyunca, küplere bindi. Öfkesinden mektubu yere fırlattı ve hakaretler savurarak getiren elçiyi; "Yusuf korkmaz da gelirse muharebede görüşürüz" diyerek geri gönderdi. Bundan sonra Alfons süvarilerinin önüne bizzat kendisi geçerek İspanya'ya gelen Murabıtların üzerine şiddetle saldırdı. Ancak Davud bin Aişe'nin kahramanlık ve azmi bu saldırıyı püskürtmeye yetmedi ve Müslüman askerler arasında perişanlık ve dağılma belirtileri baş gösterdi. Öte yanda ise, Navar Kralı Endülüs ordusuna üstünlük sağlamaktaydı. İslâm askerlerinin bu birlikleri, "artık dayanacak gücümüz kalmadı" diyerek savaş alanından çekilip Batalyus'a doğru yöneldi. Bu arada** [sayfa 57] **Muhammed el-Mu'temid'in sebat ve gayreti, İşbiliyye ordusunu yüreklendirerek saldıran düşman askerine eşi görülmemiş bir direniş ve savunma örneği veriyordu. Yusuf bin Taşfin de düşmanın neredeyse galip geleceğini görünce, en seçkin cengâverlerinden oluşan ihtiyat birliğini, kahramanlığıyla meşhur Seyr bin Ebû bekr'e teslim ederek, kendisi de öteki taraftan hiç vakit kaybetmeden düşman kuvvetleri üzerine saldırmış ve o âna kadar galip durumda olan düşman kuvvetlerinin direnci kırılmış ve durum Müslümanların lehine dönmüştü. Kaçmakta olan diğer**

Müslüman askerler bunu görüp hemen savaşa tekrar katıldılar. Vakit kaybetmeden Yusuf, emrindeki Zenate, Sanhace ve Lemtune askerlerinden oluşan muhafızlarıyla bizzat kendisi Alfons'un üzerine yürüdü ve çadırına kadar girerek muhafızlarını öldürdü. Çadırındaki mal ve kıymetli eşyayı ganimet olarak aldıktan sonra karargâhını ateşe verdi. Daha sonra da kaçan düşman kuvvetlerinin peşine düştü ve onları yakalayarak düşman kanına susamış olan kılıçlarını onların kanlarıyla bezediler. Bazı tarihlerde görülen ayrıntılara bakılırsa, yukarıda bahsedildiği üzere başlangıçta üstünlük karşı tarafta göründüyse de bir yandan el-Mu'temid'in kararlılığı ve gücü, [sayfa 58] öte yandan Yusuf'un üstün manevraları kaderini değiştirdi. Savaş meydanının başka bir tarafında kendi işiyle meşgul olan Alfons bunu görünce, Davud bin Aişe'nin bölüğünü dağıtmak üzere olduğu bir sırada Yusuf'un üstünlüğü sağlamasından canı burnuna gelerek zorunlu olarak Davud tarafını terk etti. Burayı terk ettikten sonra Yusuf'un üzerine hamle yaptı. Bu hücumda Alfons'un ordusu şiddetli saldırılarda bulunmuş, tıpkı bir denizin taşması gibi akın akın gelmişlerdi. Müslümanlar ise, bu hücumu bertaraf etmek için cansiperâne direniş gösterdiler. "Hava ateş parçası gibi/ Oklardan yeryüzü demir tarlası gibi" dizelerinde anlatıldığı gibi, çarpışan kılıç ve kalkanların kıvılcımları parlıyor, savaş alanı mahşeri andırıyordu. Emir Yusuf bu başarısından sonra süvarilerin safları arasında dolaşarak, onların hak yolundaki sabır ve cesaretlerini takdir ve tebrik ederek, muharebeye karşı şevk ve isteklerini pekiştirmiş, gerekirse kendi canını dahi feda etmekten kaçınmayacağını ifade etmişti. Kısacası, o gün orada bulunan herkes şahadet şerbetini içmek veya galibiyet sevincini tatmak düşüncesiyle dolmuş, kendilerinden ölüm korkusu gitmiş, [sayfa 59] bu düşüncelere sahip oldukça din düşmanlarına karşı intikam istek ve arzusunun kendilerinde her

zaman canlı kalacağı fikri hepsinde hâkim olmuştu. "Ya dünyada muradımıza varalım / yada mertçe başımızı verelim." Sonunda Muhammed bin Abbâd ve Seyr bin Ebû bekr arkadaşları Murabıtların ordusuyla ile birlik olarak düşmanın üzerine hücum etti ve güneş batıncaya kadar düşmana kılıç salladı. Bu saldırıları sonucu Liyon ve Kaştale Kralı olan Alfons mağruru da Yusuf'un kendisine gönderdiği mektubu yırtmaya cüret ettiği bıçağı ile yaralanıp, askerlerinin leşleri üzerinden yürüyerek beşyüz kadar süvarisiyle birlikte gideceği yeri bile düşünemeden Müslüman askerlerin elinden canını zor kurtardı. Savaşa katılan Müslüman askerler o geceyi kâfirlerin leşleri arasında, savaş alanında geçirdiler. Ertesi gün de kaçan düşman birliklerinin peşine düşerek bir çok ganimet elde ettiler.

İşte bu büyük zafer, dörtyüz yetmiş dokuz senesi Receb ayının ondördüncü günü olan Cuma günü meydana gelmiş, tüm Müslümanlara büyük bir sevinç ve mutluluk vesilesi olmuş, İslâm âleminde bir zafer günü olarak kabul edilmişti. Bu genel neşe sebebiyle herkeste derin bir sevinç oluşmasından dolayı o asrın [sayfa 60] şairleri tarafından bu konuda çeşit çeşit kasideler, methiyeler yazılıp sevinçler dile getirilirken, ünlü şair Ebû Muhammed Abdulcebbâr es-Saklebî de adı geçen Muhammed bin Abbâd için bir kaside yazmış. onn bu kasidesi belâgatli yönüyle klasik seçkin ürünlerden sayılmış ve Arap tarih kitaplarının birçoğunda yer almıştır. Söz konusu kaside şu beyitle başlar: "Her keskin kılıç zarifçe gülümsüyor şimdi/ Muhammed'le yüceldi Muhammed'in dini." Bu büyük muharebede Müslümanlardan şehadet şerbetini içenlerin sayısı yaklaşık üç bin kişiydi. Bu savaşa bizzat katılan tarihçi İbn Mervan'ın naklettiğine göre Emir Muhammed bin Abbâd tarafından öldürülen düşman tek tek sayılmış ve sayılarının yirmi dört bini bulduğu bildirilmişti. Bu konuda tarihçi Abdulhamid aşırıya ka-

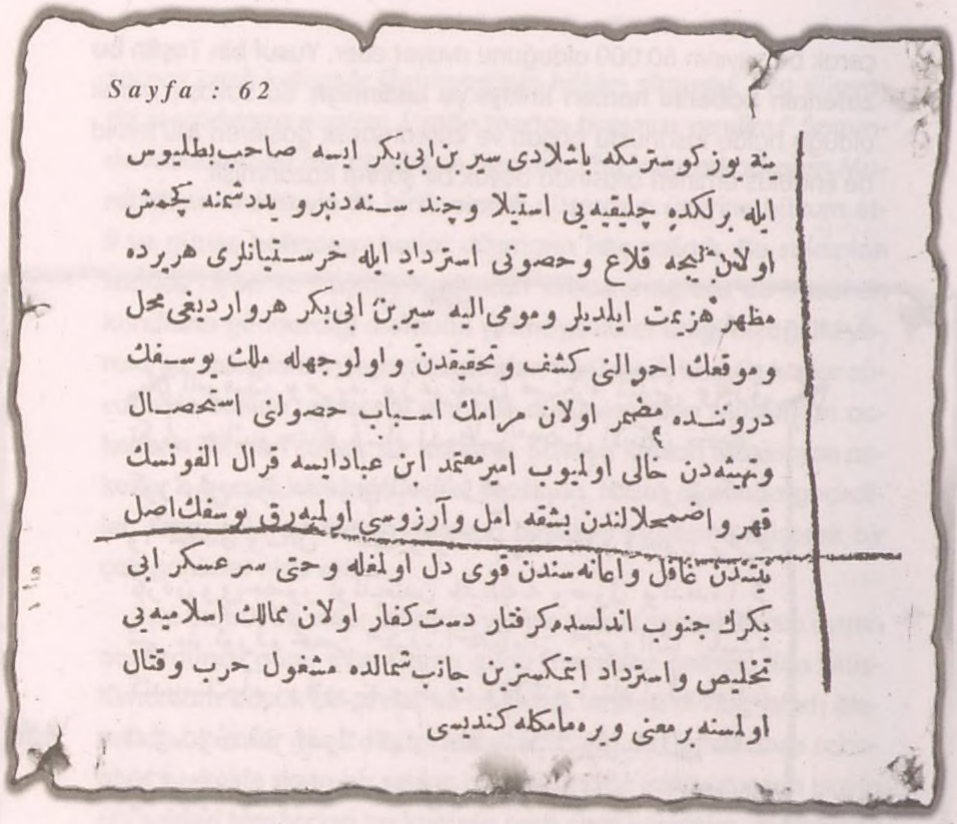
çarak bu sayının 60.000 olduğunu rivayet eder. **Yusuf bin Taşfin bu zaferinin haberini hemen Ifrîkiye'ye bildirmişti**. Bu savaşta yaralı olduğu halde insanüstü başarı ve kahramanlık gösteren Mu'temid de Endülüs emirleri arasında büyük bir şöhret kazanmıştı.

Sayfa : 61

الفونسك بومرتبه بوزغونلقدن صكره كنديني بوله‌رق تكرار جنك وجداله قيام ايده‌بيلمسي مستحيل الامكان كبي كورنديكي حالده مومي‌اليه اختراع اسباب اقتدار ومكنت واستحصال وسائل حشمت وقوت امرنده مقدم وغيور برمرد كاردن وبي‌حضور اولديغندن طليطله‌يه وصول بولدقده اكر شهر مذكورده تحصن ضمننده استحكاماتني تعمير وانشا ايلسه كندوسنك يأس وفتورينه وخوف وتلاشنه اسناد اولنه‌جغندن اندن صرف نظر ايدرك اظهار تجلد وسكينت وقريبا تلافئ مافات ايتمكه نيت‌ايله اكمال نقصان لوازمات وتدارك عساكر ومهمات ايله مشغول اولدي.

دلاقه محاربه‌سندن چند كون مرورنده يوسف ممالك افريقيه اداره‌سنه مامور ايلديكي اوغلي ابوبكين سيرك وفاتي خبري كلوب بوجهتله مغرب اداره‌سنجه بعض امورك بالذات تسويه‌سي اقتضا ايتمكله يوسف بن تاشفين سير بن ابي بكري اندلسده سرعسكر براغوب كندوسي افريقيه‌يه متوجه اولدي لكن ملك مومي‌اليهك اسپانيادن غيبوبتنده طوائف ملوك اسلاميه مرابطينی ترك ايله هربری مركز حكومتلرينه عودت ايتمكله من القديم بينلرنده جاری اولان اتفاقسزلق آثار مخوفه‌سی

Sayfa : 62

ینه یوز کوسترمکه باشلادی سیر بن ابی بکر ایسه صاحب بطلیوس
ایله برلکده چلیقیه یی استیلا وچند سنه دنبرو یدد شمنه تجمش
اولان لیجه قلاع وحصونی استرداد ایله خرستیانلری هریرده
مظهر هزیمت ایلدیلر ومومی الیه سیر بن ابی بکر هروارديغی محل
وموقعك احوالنی کشف وتحقیقدن واولوجهله ملك یوسفك
درونده مضمر اولان مرامك اسباب حصولنی استحصال
وتهیئه دن خالی اولیوب امیر معتمد ابن عباد ایسه قرال الفونسك
قهر واضمحلالندن بشقه امل وآرزوسی اولمیه رق یوسفك اصل
یتندن غافل واعانه سندن قوی دل اولغله وحتی سر عسکر ابی
بکرك جنوب اندلسده کرفتار دست کفار اولان ممالك اسلامیه یی
تخلیص واسترداد ایتمکسزین جانب شمالده مشغول حرب وقتال
اولمسنه برمعنی ویره مامکله کندیسی

Sayfa 61

Alfons'un bu derece büyük bir yenilgiden sonra kendisini toparlayarak tekrar savaşa kalkışması imkânsızmış gibi görünse de, o tekrar savaşı düşünmüyor değildi. Kendisi iktidar ve haşmete düşkün, gururlu biri olduğu için hemen buna kalkışmadı. Tulaytila'ya varır varmaz aynı ayın içinde bulunduğu yerin muhafazası ve kurunması için istihkâmatını tamir edip güçlendirdiğinde bunu kendisinin korktuğu ve telaşlandığı için yaptığına hükmedileceği korkusuyla bu işten vazgeçti. Burada bir müddet kalarak bu zaman içinde eksiklerini tamamlamak ve askerlerinin mühimmatını sağlamakla uğraştı.

Zulaka Muharebesi'nden uzun süre geçmeden Yusuf'un İlrîke

Zellâka Savaşı'nın üzerinden topraklarını idareye memur ettiği oğlu Ebu Bekîn Seyr'in vefatı haberi geldi. Böylece Mağrib (Fas) idaresince bazı işlerin bizzat düzenlenmesi gereği ortaya çıktı. Yusuf bin Taşfin Seyr bin Ebû bekr'i Endülüs'te Serasker olarak bırakıp kendisi·Ifrîkiye'ye doğru yola çıktı. Ancak bu büyük Emirin İspanya toprağından ayrılması, burada bulunan prensliklerin Murabıtları terkederek her birinin kendi merkezî hükümetlerine geri dönmelerine neden oldu. Böylece aralarında eskiden beri mevcut olan bölünmüşlük [sayfa 62] yine yüz göstermeye başladı. Seyr bin Ebû bekr ise, Batalyus kumandanı ile birlikte Çilikiye'yi istilâ edip, nice zamandan beri düşman eline geçmiş olan bir çok kaleyi Hristiyanları her seferinde bozguna uğratarak geri aldı ve büyük zaferler kazandı. Seyr bin Ebû bekr vardıığı her yerin ve mevkiin durumunu keşfeder, buralarda araştırmalar yapar ve bu vesileyle Yusuf'un mülkünde gizli kalmış istek ve arzuların yerine getirilmesi için gece gündüz çalışırdı. Bu arada Emir Mu'temid bin Abbâd ise, Kral Alfons'un yok olup, iktidarının son bulmasından başka bir şey düşünmemekte, ancak Serasker Ebû bekr'in güneydeki yerler henüz düşmanın elindeyken niçin kuzeyde savaştığını da bir türlü anlayamadan [fetihlerine devam etmekteydi.]

Sayfa : 62

قرال الفونس ذلاقه

بوزغونلغندن صكره كندينه تقويت ويرمك ايچون طليطله يه

Sayfa : 63

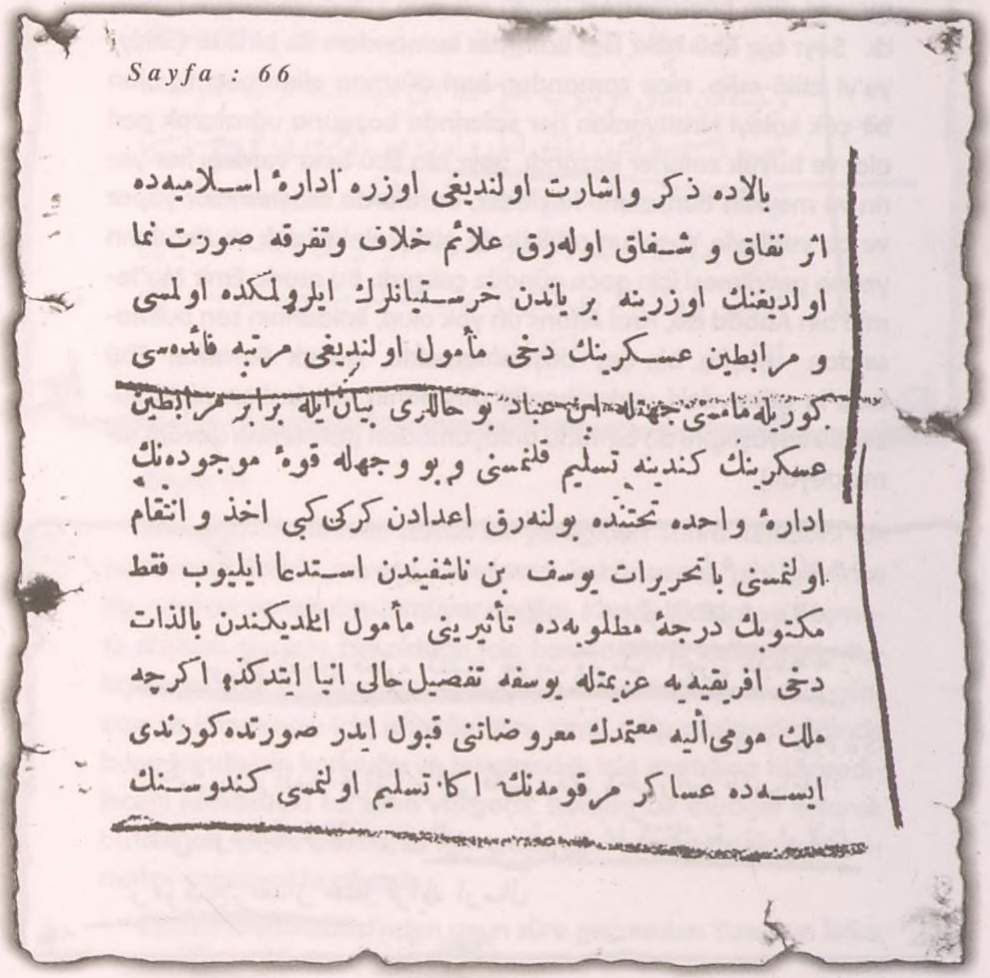
چكلمش وفرانسه قرالى برنجى قليبوسدن بانحريرات طلب امداد

ايلمش اولمسيله قرال مومى اليه بورغونيه مملكتنك قونتى اولان

ريموندى برمقدار عسا كرايله ارسال

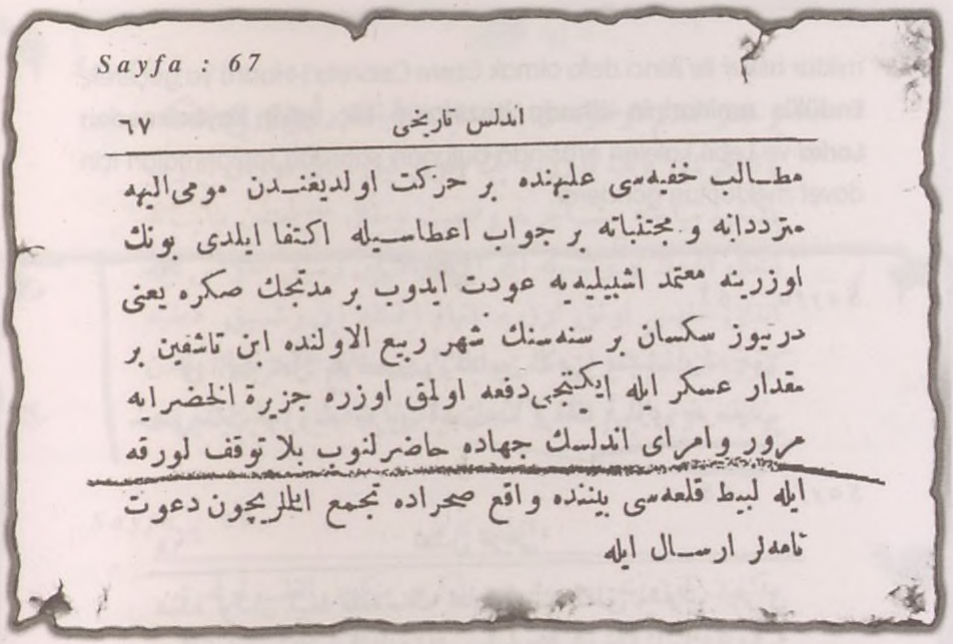
Sayfa 62

Kral Alfons, Zellâka bozgunundan sonra kendisine yardım ve takviye sağlamak için Tulaytila'ya [sayfa 63] çekilmiş, Fransa kralı Birinci Klipus'a mektup yazarak ondan yardım istemiş, o da **Yorgonye memleketinin Kontu olan Rimond'u bir miktar askerle birlikte ona göndermişti.**

Sayfa : 66

بالاده ذكر واشارت اولندیغی اوزره ادارهٔ اسلامیه‌ده
اثر نفاق و شقاق اوله‌رق علائم خلاف وتفرقه صورت نما
اولدیغنك اوزرینه بر یاندن خرستیانلرك ایلرولمکده اولمسی
و مرابطین عسکرینك دخی مأمول اولندیغی مرتبه فائده‌سی
کوریله‌مامسی جهتله ابن حباد بو حالری بیان ایله برابر مرابطین
عسکرینك کندینه تسلیم قلنمسنی ویو وجهله قوهٔ موجوده‌نك
ادارهٔ واحده تحتنده بولنه‌رق اعدادن کرکی کبی اخذ و انتقام
اولنمسنی باتحریرات یوسف بن ناشفیندن استدعا ایلیوب فقط
مکتوبك درجهٔ مطلوبه‌ده تأثیرینی مأمول ایلدیکندن بالذات
دخی افریقیه‌یه عزیمتله یوسفه تفصیل حالی انبا ایتدکدن اکرچه
ملك مومی‌الیه معتمدك معروضاتنی قبول ایدر صورتده کورندی
ایسه‌ده عساکر مرقومه‌نك اکا تسلیم اولنمسی کندوسنك

Sayfa : 67

٦٧ اندلس تاریخی

مطالب خفیه‌سی علیهنده بر حرکت اولدیغندن مومی‌الیهه
مترددانه و مجتنباته بر جواب اعطاسیله اکتفا ایلدی بونك
اوزرینه معتمد اشبیلیه‌یه عودت ایدوب بر مدتجك صکره یعنی
درپیوز سکسان بر سنه‌سنك شهر ربیع الاولنده ابن تاشفین بر
مقدار عسکر ایله ایکینجی دفعه اولق اوزره جزیرة الخضرایه
مرور وامرای اندلسك جهاده حاضرلنوب بلا توقف لورقه
ایله لبیط قلعه‌سی بینده واقع صحراده تجمع ایلریچون دعوت
نامه‌لر ارسال ایله

Sayfa 66

Yukarıda bahsedildiği gibi İslâm idaresinde nifak ve dağınıklığın başgöstermesi, bir yandan Hristiyanların ilerlemekte olması, öte yandan Murabıtlardan arzu edildiği ölçüde fayda görülememesi nedeniyle ibn Abbâd bu durumu açıklıyor ve Murabıtların kendisine teslim edilmesini istiyordu. Böylece mevcut kuvvetler bir tek idare altında bulunacak ve düşman gereği gibi karşılanıp savaşılacaktı. İbn Abbâd bu düşüncelerini bir mektup yazarak Yusuf bin Taşfin'e bildirmek istedi. Ancak mektubun tesir derecesinin daha fazla olması için bizzat kendisi İfirikeye'ye giderek mektubu Yusuf'a iletti ve olanları detaylıca anlattı. Yusuf onun bu isteklerini kabul eder göründü ise de, adı geçen Murabıtlar birliklerinin ona teslim edilmesi, kendisinin [sayfa 67] gizli isteğine ters düştüğünden ona tereddütlü bir cevap verdi. Dörtyüz seksen bir senesinin Rebiülevvel ayında Yusuf bin Taşfin bir

miktar asker ile ikinci defa olmak üzere Ceziretu'l-Hadrâ'ya geçerek, **Endülüs emirlerinin cihada hazırlanıp hiç vakit kaybetmeden Lorka** ve Lebîd kaleleri arasında bulunan sahrada toplanmaları için davet mektupları gönderdi.

Sayfa : 67

فی الجمله محل مذکورده بین الامرا تشبث اولنه‌جق
خصوصات اوزرینه جریان ایدن مذاکراتك قراری خرستیان

Sayfa : 68

یدنده بولنان لبیط قلعه‌سنك محاصره‌سنه تعلق ایدوب اجرای
اقتضاسنه مبادرت اولنمش ایسه‌ده قلعهٔ مذکوره‌نك کنکره‌
برج و بارومی ❊ بیت ❊ زآسیبت چنبر فلك اندر فرازاو ❊
برکنگره خیده رودمرد پاسبان ❊ مألی اوزره طاق آسمان ذات
البروج ایله هسر وعرض جدران مستحکمی همحالت سد
وبین اسکندر اولدیغی جهتله هجوم ایله فتح وتسخیری متعسر
وبلکی ممتنع کورینوب بو وجهله ایام محاصره برقاچ ماه ممتد
و دریجهٔ مقصد دست قضا ایله منسد اولدیغندن بو صعوبت
اوزرینه تضییع وقت ایلکدن ایسه یوسف رأی وابن عباد
ایله عبدالله بن بلکینك موافقتی ایله بزم رزمك خرستیان ممالکنه
ایصالنه قرار ویرلدی اما مورسیه والیسی ابن رشیق قلعهٔ
مذکوره قبضهٔ تسخیره المدنجه بشقهٔ محله کتمیه جکنی بیان
ایدوب مریه امیریله لورقه والیسی دخی کندی مملکتلرینه
قریب اولان بویله برموقع بسیطك ید دشمنده بولنمسی کندولرنجه

Sayfa : 68

برخطر عظیم اولدیغندن بحثله ابن رشیقك رأیی ترویج المکده
بولندقلرندن بونك اوزرینه پك چوق قیل وقال دوران ایدوب
بالاخره مباحثه مشاجریه وصحبت ومقال مصلحتدن ذاتیاته
انتقال ایدرك بو وسیله ایله ابن عباد ابن رشیق الفونس ایله
اتفاق خفیسی اولمق اوزره اتهام ایتمکله ابن رشیق غضبه
کلوب اشبیلیه امیرینی ضرب المثل اوزره قلیچ چکمش اولدیغندن
یوسف مومی الیهی اخذ و لاجل الحبس ابن عباده تسلیم ایتدیردی

Sayfa 69 اندلس تاریخی

بوکیفیت اوزرینه مورسیه عساکری منکسر القلب اولهرق
اردوکاهی ترك ایله اطرافه یایلوب اردویه کلان مهمات وارزاقی
مکث وتوقیف ایتمکله متفقین اردوسنده قحط وغلا ظهورینه
و الفونسك دخی بو واقعه دن بالاستفاده مستحضری اولان
عساکر بیشمار سواری ایله مورسیه جانبنه شتابان اولمسنه
سبب اولدیلر یوسف بن تاشفین ایسه بوحالده قرال مومی الیهك
اوزرینه واره میوب اردوسنك نصفنی مریه یه طوغری ودیکر
نصفنی دخی لورقه یه سوق وکندیسی معیتنده بولنان عساکری
الوب بنه عودت ایتمك اوزره افریقیه جانبنه عزیمت ایلدی
مومی الیه یوسفك بو وجهله افریقیه یه چکلمکدن اصل مرادی
اندلسی خرستیانلره شکار براقمق اولمیوب انجق کندوسنه
بر ایوجه چکی دوزن ویردکدن صکره ممالك مذکوره یی حفظ
و وقایه یه غیر مقتدر اولان طوائف ملوك یدندن نزع ایله موسی
بن نصیر کبی اندلس ایله مغربی حکومت واحده یه ربط وادخال

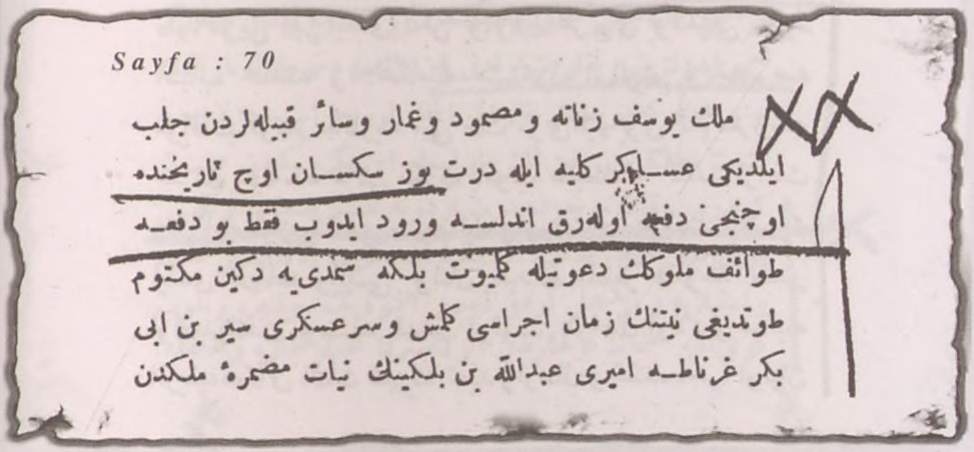
Sayfa : 69

ایتمکدن عبارت ایدی هر نه ایسه یوسفك افریقیه یه رجعتنده
إمرای اندلس دخی مملکتلرینه عودت و الغونس دخی قلعهٔ
لبیطك کبندو ممالکندن بعید ودرون ممالك اسلامیه ده واقع
اولدیغنی وایچنده عسکر اقامه سی کندوسنجه بر فائده یی مفید
اولیه جغنی بالمطالعه قلعه یی هدم ایله صاغ قالمش اولان مستحفظینی
الوب طلیطله یه عودت ایلدی

Sayfa 67

Adı geçen bölgede emirler arasında yapılması gerekli hususlar üzerine meydana gelen tartışmaların sonucu **karar, Hristiyanların [sayfa 68]** elinde bulunan Lebîd Kalesi'nin kuşatılması olmuş ise de hemen fetih gerçekleşememiş, burçlarının çok yüksek ve sağlam olması nedeniyle uzun bir kuşatmadan sonra zapdedilemeyen kalede daha fazla zaman kaybedilmemesi gerektiğini söyleyen **Yusuf'u, İbn Abbâd** ve Abdullah bin Belkîn'in desteklemesiyle savaşın Hristiyan topraklarına kaydırılmasına karar verildi. Mursiye Valisi İbn Reşîk, söz konusu kale alınmadan başka bir yere gitmeyeceğini belirtti. Muriyye Emiriyle Lorka Valisi'de dahi kendi memleketlerine yakın olan böyle bir yerin düşman elinde bulunmasının kendilerince de çok tehlikeli olacağını düşünmesi nedeniyle ibn Reşik görüşünü uygun bulmuştu. Bunun üzerine pek çok dedikodu ortaya çıktı. Bu sebeple **İbn-i Abbâd, ibn-i Reşiki Alfons ile gizli ittifak içinde olmakla suçladı. İbn Reşîk bunu duyunca kızıp İşbiliyye Emirini cezalandırmak üzere kılıca sarıldığından Yusuf, İbn Reşîk'i hapsetmesi için yakalatıp,** İbn Abbâd'a teslim etti. **[sayfa 69]** Bu durum üzerine Mursiye askerleri üzüntülü bir şekilde ordugâhı terk ederek etra-

fa dağılmışlar ve İslâm ordusu için gelen mühimmat ve erzakın yollarını keserek ordunun açlık ve sıkıntı çekmesine neden olmuşlardı. **Alfons da bu durumdan faydalanmak üzere hazırlamış olduğu sayısız asker ile Mursiye tarafına alelacele hareket etti. Yusuf bin Taşfin ise bu halde Alfons'un üzerine varmayıp, ordusunun yarısını Muriyye'ye doğru, diğer yarısını da Lorka'ya sevk ederek, kendisi de yanında bulunan askerleri alıp tekrar Ifrîke'ye dönmek üzere yola çıktı. Yusuf bin Taşfin'in bu şekilde Ifrîke'ye çekilmektedeki asıl amacı Endülüs'ü Hristiyanlara kolayca bırakmak değil, tersine kendisine iyi bir çekidüzen verdikten sonra bu güzel toprakları korumakta ve güvenliğini sağlamakta yetersiz kalan aşiret reislerinin elinden alarak Musa bin Nusayr gibi Endülüs ile Mağribi bir tek yönetimde birleştirmekten ibaretti.** Her ne hikmet ise, Yusuf'un Ifrîke'ye geri dönüşünden sonra Endülüs Emirleri memleketlerine geri döndü. Alfons ise, Lebît Kalesi'nin kendi memleketine uzak olması ve içinde asker barındırmasının kendisine bir fayda vermeyeceğini düşünerek kaleyi yıktırıp, sağ kalan askerlerini alarak geri döndü.

Sayfa : 70

ملك يوسف زناته ومصمود وغمار وسائر قبيله‌لردن جلب
ايلديكى عسا‌كر كليه ايله درت يوز سكسان اوچ تاريخنده
اوچنجى دفعه اوله‌رق اندلسه ورود ايدوب فقط بو دفعه
طوائف ملوكك دعوتيله كليوت بلكه سمديه دكين مكتوم
طوتديغى نيتنك زمان اجراسى كلمش وسرعسكرى سير بن ابى
بكر غرناطه اميرى عبدالله بن بلكينك نيات مضمره ملكدن

Sayfa : 70

آکاه اولدیغنی واندلسك احوال حاضره سنده کوریلان استعدادی
و بوندن بویله اچیقدن اچیغه امرایی حکومتلرندن خلع ایلمکدن
بشقه چاره قالمدیغنی کندوسنه یازمش اولمسیله بو امرك سرعت
اجراسی ضمننده اندلسه مسارعتله مرور ایلمش وتسهیل عواقب
مصلحت ایچون اشبو تشبثاتنی صورت مشروعه یه وضع ایلمك
اوزره فقهای مغرب و اندلسدن وعلی الخصوص امام غزالی
وامام طرطوشی کبی معتمد انام ومعتبر خاص وعام اولان ذاتلردن
متعدد فتوالر المش ایدی اشبو مقدمات مقتضیه تمهید اولندقدن
صکره اول امرده متفقلری بولنان ولات وامرای اندلس ایله
کسررشتهٔ اتحاد ایلمك لازم کلمکین بوکا وسیله اولمق اوزره
همان اندلسه وصولنده بتون قوتیله کفار اوزرینه عزیمت
ایده جکی شایعه سیله طلیطله یه طوغری یورییدی وشهر مذکوری
محاصره یه الهجغی حوادثنی نشر ایدوب امرای اندلسك دخی

Sayfa : 71

برلکده حصه مند مثوبات غزا و جهاد اولمق ضمننده اورایه
طوپلمقلرینی امر ایلدی لکن بونلردن هر بری بولندیغی شهرك
اسباب محافظه و استحکامیله مشغول اولمریله بو خصوصه
موافقت کوستر مدکلرینه مبنی ملك مومی الیه بونی تمام سررشته
عد ایله جیله سنه دشمن نظریله باقوب طلیطله یه کتمکدن فراغت
وغرناطه اوزرینه سیر سریع ایله واروب محاصره سنه مباشرت
ایلدی غرناطه والیسی بولنان عبدالله المظفر مقاومته مقتدر
اوله مدیغندن یوسفه تسلیم اولوب درحال اولاد و عیالیله
افریقیه ده کائن اغمات شهرینه تبعید وارسال وحقنده اجرا اولنان

Sayfa : 71

اشبو شدت وخشونتی اذهان عوامده تخفیف ایچون امرای سائره‌یه مومی‌الیه عبدالله مملکتنی افریقیه‌ده دیکر مناسب بر مملکت ایله مبادله ایلیوب اوجانبه عزیمت ایلدی دیو اعلان قلندی بعده مالقه شهرنده مومی‌الیه عبداللهك برادری تمیم بن بلکین دخی اله‌کچوریله‌رك مراکشه ارسال اولنوب بوندنصکره یوسف بن تاشفین قصور قلان مملکتلرك ضبطی خصوصنی سرعسکری ابن بکره بالحواله کندوسی سبته‌یه عودت ایلدی.

اشبیلیه امیری محمد المعتمد بن عباد مرابطینی اندلسه دعوت ایلدیکنده نه مرتبه خطا ایتمش اولدیغنی بو دفعه فرق وتمییز ایدوب انجق بعد وقوع المحذور یالکز ندامت بر فائده ویرمیه‌جکندن و تمیم ایله عبدالله کبی کندوسنك دخی عن قریب حکومتدن خلع وطرد وافریقیه‌نك بر محلنده حبس

Sayfa : 72

وتسجین قلنه‌جغنی محقق بیلدیکندن زیر دستنده بولنان قلعه‌لری تعمیر ایدرك متوقع مقاومت اولدی ابن تاشفین دخی ملوك طوائفك بو وجهله کندوسنه مقاومت ایتمك اورره اسباب لازمه‌یه تشبث ایلدکلرینی خبر المش اولمسیله ابن بکره یکیدن عسکر کوندروب قوه موجوده درت اردویه تقسیم قلنه‌رق برنجیسی مومی‌الیه تسلیما مملکت اشبیلیه ایله غرب الاندلسی ضبط واستیلایه و ایکنجی اردو قصور الثنونی‌نك معیتنده یریلوب مومی‌الیه معتمدك اوغللرندن ابو ناصرك تحت اداره ومحافظه

Sayfa : 72

سنده بولنان قرطبه شهرینی اخذ وقبضه و اوچنجی فرقه ابو
زکریا ایله مریه مملکتنی دردنجی اردو دخی عبدالله بن الحاج
سوقیله معتمدك دیکر اوغلنك والی بولندیغی روندهیی ضبط
وتسخیره تعیین ومأمور قلنمش اولدقلرندن سیر بن ابی بکر علی
الغور اشبیلیه طپراغنه دخول ایله ابن عباده بر مکتوب تحریر
و درونده ابن تاشفینه قلاعك تسلیمی وکندونك اطاعت ایلسنی
درج وتذکیر ایلدی امیر مومی الیه دخی بویله برتکلیفك وقوعنه
منتظر اولدیغندن جوابه تنزل ایتیوب همان مقاومته حاضر
اولدی و هر نقدر مرابطین عددجه زیاده ایسه ده ابن عباد
غیرت وشجاعتله مجبول بر مردوغا معتاد اولمغله کندوسنك
وجودی لوازمات حربیه جه اولان نقصانه نعم البدل اولوب
خیلیجه طیاندی یوسف بن تاشفین امیر مومی الیهك بو مرتبه
مقاومتی خبر الدقده برآن اول ممالکنی کاملا ضبط ایله کندوسنك

Sayfa : 73

دخی اخذ وکرفت اولنمسی ضمننده سرعسکر مومی الیهه اوامر
مؤکده کوندردی برو طرفده قرطبه والیسی بولنان ابو نایصر
بن معتمد دخی مومی الیه قصورك اوزرینه دلیرانه هجوم وعساکر
مرابطیندن خیلی مقداریی تلف ایدرك مومی الیهی محاصره دن
فراغته مجبور ایلش اولدیغی حالده سیر بن ابی بکر طرفندن
بر مقدار عساکر معاونه کوندرلمش اولمغله یکیدن محاصره به
تقویت ویریلوب بو حالده اهالیٔ قرطبهٔ مقاومته غیر مقتدر
اولدیجقلرینی بالادراك استیمان ایله مرابطینه تسلیم اولنمرینی
والیلری ابو ناصره افاده وتفهیم و اولوجهله درت یوز سکسان

Sayfa : 73

درت سنه‌سنك شهر صفرنده قرطبه‌يى قصوره تسليم ايلديلر
ايجق اهالينك جان ومالى محافظه‌اولنمق شرائط مقاوله‌ٔ استيماندن
ايكن قصور پر قصور يوكا عدم رعايتله مومى‌اليه ابو ناصرى
خيانة اعدام ابتديردى و يىنه بو قصور ملعنت نشور دركه
رونده‌يى اخذ ايلديكنده واليسى بولنان يىنه مومى‌اليه محمدك
ديكر اوغلنى دخى كندى دست غدرپيوست خونريزى ايله تلف
ايلشدر قرطبه‌نك تسليمندن قرق كون صكره قرمونه دخى
النمش اولديغندن محمد عبادك يدنده يالكز پاى تختى اولان اشبيليه
قالوب شو حالده كندوسى اسلام امانه‌سندن بالكليه محروم
و نا اميد اولمغله دشمن قديم وقويسى اولان الفونس ايله مرابطين
علىهنه عقد اتفاق ايمكه مجبور اولدى قرال مومى‌اليه اكرچه
محمد عبادك حال ضعفى كندينك تزايد قوت و مكنتنى موجب

Sayfa : 74

اوله‌جغندن بوندن محفوظ ومستفيد اولمى لازم كلور ايسه‌ده
آنك خلع و نزعيله يرينه حريص الاقبال و صاحب الاقتدار
ديكر برينك ظهورينه بالطبع قائل اوله‌ميه‌جغى جهتله ابن عباده
بالضروره امانه‌يه مجبور اولوب اشبيليه‌يه يكرمى يك قدر
عسكر كوندردى بعض خرستيان مورخلرى ابن عبادك سيده
اسمنده اولان كريمه‌سنى الفونسه تزويج ايدرك ذكر اولنان
امانه‌يه نائل اولديغى روايت ايمش ايسه‌لرده قرين صحت
اولميوب على الخصوص مزبوره‌نك ارتداد ايدوب مارّيه اسمنى
المش اولديغى روايتى دخى بو خبرك غير صحيح اولديغنه دليل
اوله‌يلور

Sayfa 70

Kral Yusuf, Zienate, Masmûd, Gumâr ve diğer kabilelerden getirdiği askerlerin hepsiyle dörtyüz seksen üç tarihinde üçüncü defa olarak Endülüs'e geldi. Fakat bu defa orada kabilelerin davetiyle değil, o zamana kadar gizli tuttuğu niyetinin uygulamaya konma zamanının geldiği için bulunuyordu. Seraskeri Seyr bin Ebû bekr ve Gırnata Emiri Abdullah bin Belkîn'in bu gizli plânı bilmeleri gerektiğini ve artık oradaki kabile reislerine açıkça kendi saltanatlarını bırakmaları gerektiğinin söylenmesi için süratle Endülüs'e hareket etti. Bu arzu ve amacını hemen uygulama sahasına koymak için Mağrib ve Endülüs âlimlerinden ve özellikle İmam Gazalî ve İmam Tartûşî gibi güvenilir kimselerden bir çok fetva almıştı. Hazırlıklar yapıldıktan sonra bu işte müttefikleri olan Endülüs emir ve valileri ile kesintisiz ve tam bir birlik sağlamak gerektiğinden, bunu sağlamak için Endülüs'e ulaşır ulaşmaz hemen düşman üzerine saldıracağı söylentisiyle Tulaytila'ya doğru yürüdü. Şehri kuşatacağı haberini yayıp, [sayfa 71] Endülüs emirlerinin de hep birlikte bu gazanın sevabından hissedar olmaları için oraya toplanmalarını emretti. Ancak bunlardan her biri bulundukları şehrin muhafaza ve istihkâmıyla uğraştıklarından bu emri yerine getirmediler. Bu nedenle Kral Yusuf, hepsine düşman gözüyle bakıp, Tulaytila'ya gitmekten vazgeçerek, Gırnata'ya yöneldi ve şehri kuşattı. Gırnata Valisi Abdullah el-Muzaffer'in karşı koymaya gücü olmadığından Yusuf'a teslim oldu. Vali derhal çoluk çocuğuyla birlikte Ifrîkiye'de bulunan Agmât şehrine sürüldü ve hakkında yapılan bu davranışı halkın zihninden silmek, hiç olmazsa etkisini azaltmak için diğer emirlere; "Vali Abdullah memleketini Ifrîkiye'deki başka bir memleket ile değiştirip o tarafa gitti" diye duyuruldu. Bundan sonra Malaka şehrinde Abdullah'ın kardeşi Temîm bin Belkîn de ele geçirilerek Marakeş'e gönderildi. Yusuf bin Taşfin kusuru bulunan memleketlerin işgalini Seras-

keri İbn Bekr'e havale ederek kendisi Sebte'ye geri döndü.

İşbiliyye Emiri Muhammed el-Mutemid bin Abbâd Murabıtları Endülüs'e davet etmenin ne büyük bir hata olduğunu anlamıştı. Ancak yapılacak fazla bir şey yoktu ve pişman olmakta fayda vermezdi. Öte yandan kendisine bağlı olan Emir Abdullah gibi kişilerin şehirlerinden kovularak **Ifrîkeye'nin bir yerinde** [sayfa 72] **hapse atılacaklarını** bildiğinden elinin altındaki kaleleri **tamir ederek savunma için tüm hazırlıkları tamamladı.** Emir Yusuf da orada bulunan aşiret reislerinin bu şekilde hazırlıklar yaparak kendisine karşı direniş gösterecekleri haberini almış bulunuyordu. İbn Bekr'e yeniden asker göndererek **elde bulunan kuvvetlerin dört orduya ayrılacağını, birincisinin adı geçene teslim edilip İşbiliyye ve Endülüs'ün batısını işgal edeceğini, ikinci ordunun Kusûr El-Lemtûnî'nin emrine verilip adı geçen Mutemid'in oğullarından Ebu Nâsır'ın idaresinde bulunan Kurtuba şehrini işgal edeceğini, üçüncü ordunun, Ebu Zekeriyya ile Muriyye memleketini, dördüncü ordunun ise Abdullah bin el-Hâc'ın sevkiyle Mutemid'in diğer oğlunun vali bulunduğu Runde'yi zaptetmekle görevlendirildiklerini bildirdi. Bunun üzerine Seyr bin Ebû bekr İşbiliyye topraklarına girdi. İbn Abbâd'a bir mektup yazarak İbn Taşfin'e itaat etmesini ve kalelerin kendisine teslim edilmesini istedi. İbn Abbâd böyle bir teklifle karşılaşacağını bildiği için mektuba cevap vermeğe bile tenezzül etmeyip hemen savunma için hazırlığını tamamladı.** Murabıtlar her ne kadar sayıca fazla ise de İbn Abbâd gayret ve kahramanlığıyla beklenenin üzerinde bir direnme gösterdi. **Yusuf bin Taşfin ibn Abbâd'ın bu derecedeki direnişini duyunca,** seraskerine onun tüm memleketini zapt etmesi hakkında bir emir verdi. **[sayfa 73]** Öte yandan Kurtuba valisi olan Ebu Nâsır bin Mutemid de adı geçen Kûsur El-Lemtûnî'nin üzerine şiddetli hücumlar yaparak Murabıtlarından bir çok askeri öldürmüş ve kuşatmayı kaldırması için onu zorlamışsa da Seyr bin Ebû bekr oraya yardımcı kuvvetler göndererek ye-

niden kuşatmayı güçlendirilmişti. **Kurtuba halkı artık şehri savunamayacaklarını** anlayınca Kurtuba Valisi Ebu Nâsr'a **Murabıtlara teslim olması** gerektiğini söylediler. Böylece dörtyüz seksen dört senesinin Sefer ayında **Kurtuba, Kusûr el-Lemtûnî'ye teslim edildi.** Ancak halkın can ve malı korunmak şartı teslim anlaşmasında yazılı olduğu halde Komutan Kusûr buna uymayarak Ebu Nâsır'ı ihanet suçundan idam ettirdi. Kurtuba'nın tesliminden sonra Karmune de alınmış ve böylece **Muhammed Abbâd'ın elinde yalnız kendi oturduğu şehri olan İşbiliyye** kalmıştı. Kendisi de Müslüman yardımından tamamen yoksun ve ümitsiz olduğundan **eski amansız düşmanı Alfons ile Murabıtlar aleyhine ittifak anlaşması yapmaya mecbur oldu. Kral Alfons da Endülüs'e daha güçlü bir yönetimin gelmesini istemediği için ona yardım etmek zorunda kaldı.**[Sayfa 74] **Bu amaçla İşbiliyye'ye yirmi bin kadar asker gönderdi. Bazı Hristiyan tarihçileri, İbn Abbâd'ın Seyyide ismindeki kızını Kral Alfons ile evlendirerek ancak** bu yardımı alabildiğini rivayet etmişler ise de bu sağlam temmellere dayanan bir haber olmadığı gibi, adı geçen kızın dininden dönerek Mariya ismini aldığı şeklindeki rivayet de bu haberin gerçek olmadığına delil olabilir.

Sayfa : 75

هر نه ایسه اشبیلیه امدادنه کلمش اولان خرستیان
عساکرینی مرابطین تاراج و برباد ایدوب صاغ قالمش اولانلر
دخی طلیطله یه عودت و رجعت ایلمش اولملریله امیر بی بحت
ابن عباد بتون بتون مایوس اعانه و امداد و بشقه چاره دن
دخی محروم و نامراد اولدیغی حالده یه الندن کلدیکی قدر میدان
مقاومتده اظهار ثبات ایتمش ایسه ده یانده قلان عساکری مدت
مدیده مشاق محاصره ایله بیتاب و ناتوان و وقوعبولان مقاتله لرده

Sayfa : 75

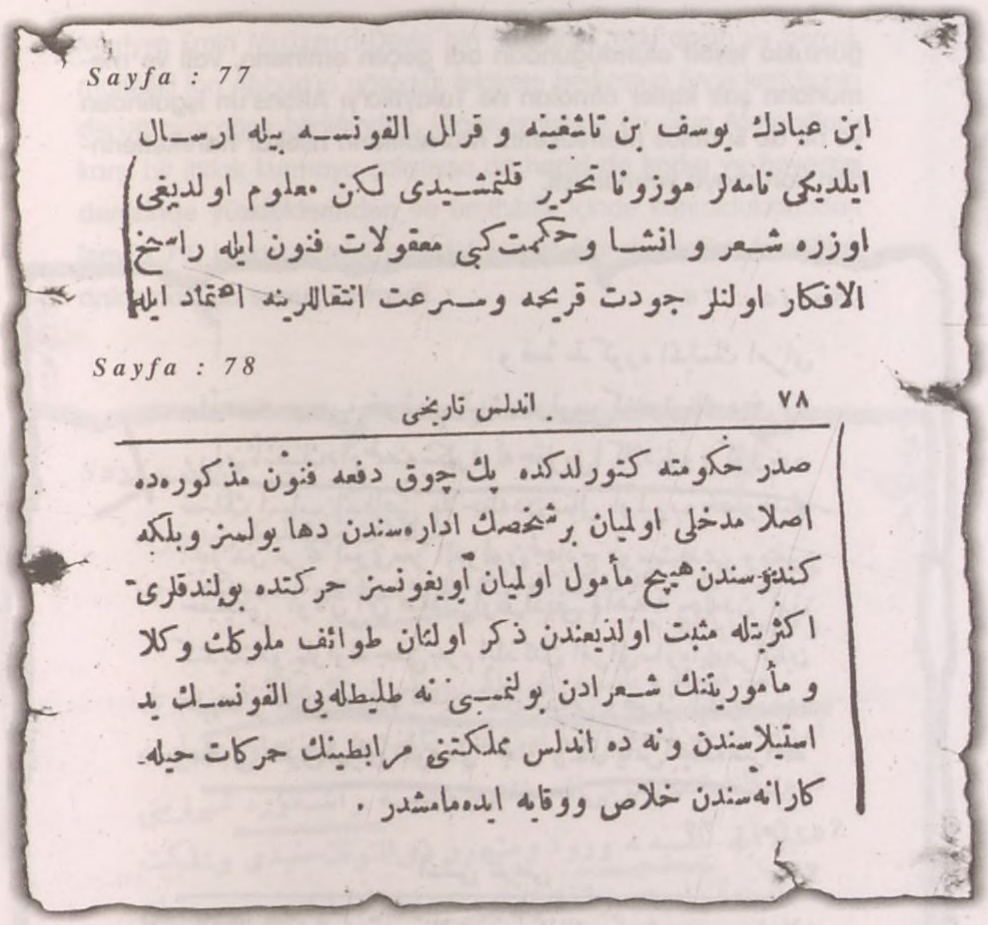
آلودهٔ زخم تیغ و سنان اولوب سلاحلرینی قوللانمغه قدرتلری قالمدیغندن وارزاق و مهمات دخی توکنمش اولدیغندن کندوسیله اولاد وعیالنه وعساکرینه جان وماجه مضرت ایدلمامك شرط واحدیله تسلیم اوله جغنی سرعسکر مرابطین سیر بن ابی بکره اعلام ایدوب مومی الیه دخی شرط مذکوری قبول ودرتیوز سکسان درت سنه‌سی رجبنك یکرمی ایکنجی کونی اشبیلیه یه دخول ایلدی انجق بالاده حرکات غدارانه‌سی ذکر اولنان قصورمبد عهدکبی بودخی وعدنده خلف ایدوب معتمدی اولاد وعیالیله اخذ وتسجین وبعده حاضرلنان سفائنه ارکابا افریقیه یه سوق و تسییر ایلدی ابن عباد اشبو حال کدورت اشتمال ایله کیدر ایکن کندوسنك درجهٔ رفیعهٔ سلطنتدن شو حال ادباره

Sayfa : 76

هبوط و نزول ایلمسندن طولایی یأس واسف اظهار ایده جکی یرده مردانه متعلقاتنه تسلیت ویردیکی مروی اولوب بو معاملهٔ سنیهٔ قیدانه یومی الیهك نه مرتبه ممدوح الاخلاق بر مرد پردل وعالیجناب اولدیغنه دلیلدر حتی اشبیلیه‌دن مفارقتنده مملکتنك ابنیه وآثار معموره‌سی کوزدن غائب ونهان اولورایکن دروننه سفینه‌ده بولنانلرك جمله‌سی وطن واحبادن دور ومهجور اولدقلرینی خاطره کتوروب و متأثر درد افتراق و اغتراب اولوب آه وانین ایدرك اغلشدقلرینی ابن عباد کوردکده کندوسندمه مکنون اولان شدائت عمومی کتم واخفا وقضای باری یه اظهار صبر و رضا ایله ناله وانینلرینی تسکین و تخفیف ایچون بونلره رفق و ملایمتله خطاب ایدرك

Sayfa 75

Murabıtlar, İşbiliyye'ye yardıma gelmiş olan Hristiyan askerlerini bozguna uğratmış, sağ kalanlar da Tuleytila'ya geri dönmüş olduğundan, bahtsız emir ümitsiz ve üzgün bir durumda çaresiz elinden geldiği kadar savunma yapmış ise de, yanında bulunan asker uzun süren kuşatma sonucu yorgun düşmüştür. Askerler o kadar çok kılıç kullanmışlardı ki artık kılıç sallayacak dermanları bile kalmamıştı. Bunun yanında Emir Abbâd'ın erzak ve mühimmatı da yok denecek kadar azdı. Bu durumda İbn Abbâd kendine ve evlatlarına dokunulmaması şartıyla teslim olacağını Murabıtların'in başında Serasker olan Seyr bin Ebû bekr'e haber verdi. Serasker de bu şartı kabul etti. Böylece dörtyüz seksen dört yılının Receb ayının yirmi ikinci günü İşbiliyye'ye girildi. Ancak yukarıda komutan Kusûr El-Lantûnî hakkındaki bölümde anlatıldığı gibi Seyr de sözünde durmadı ve Mu'temid bin Abbâd'ı, evlatları ve ailesiyle birlikte önce hapsetti sonra da hazırlattığı bir gemi ile birlikte Ifrîkiye'ye sürdü. İbn Abbâd'ın Ifrîkiye'ye giderken saltanatından bu halde uzaklaştırılmasından dolayı üzüntüsünü açığa vuracağı [sayfa 76] yerde mertçe bir tavırla yanındakileri teselli ettiği rivayet edilir. Bu davranış ise onun ne kadar temiz bir ahlâka sahip olduğunun bir göstergesidir. Hatta İşbiliyye'den ayrılıp, memleketin bina ve mamur bahçeleri gözden kaybolurken, geminin içindekilerin vatanlarından ve dostlarından uzaklaşmanın acısını dile getirip, ah ederek ağlaştıklarını gördüğü halde o, kendi iç dünyasında esen fırtınaların şiddetini gizlemeyi başarmıştı. Onlara bunun Allah'ın bir takdiri olduğunu, sabredip buna dayanmaları gerektiğini yumuşak bir dille telkin etmişti.

Sayfa : 77

ابن عبادك يوسف بن تاشفينه و قرال الفونسه بيله ارسال
ايلديكى نامه‌لر موزونا تحرير قلنمشيدى لكن معلوم اولديغى
اوزره شعر و انشا وحكمت كبى معقولات فنون ايله راسخ
الافكار اولنلر جودت قريحه ومسرعت انتقالدرينه اعتماد ايله

Sayfa : 78

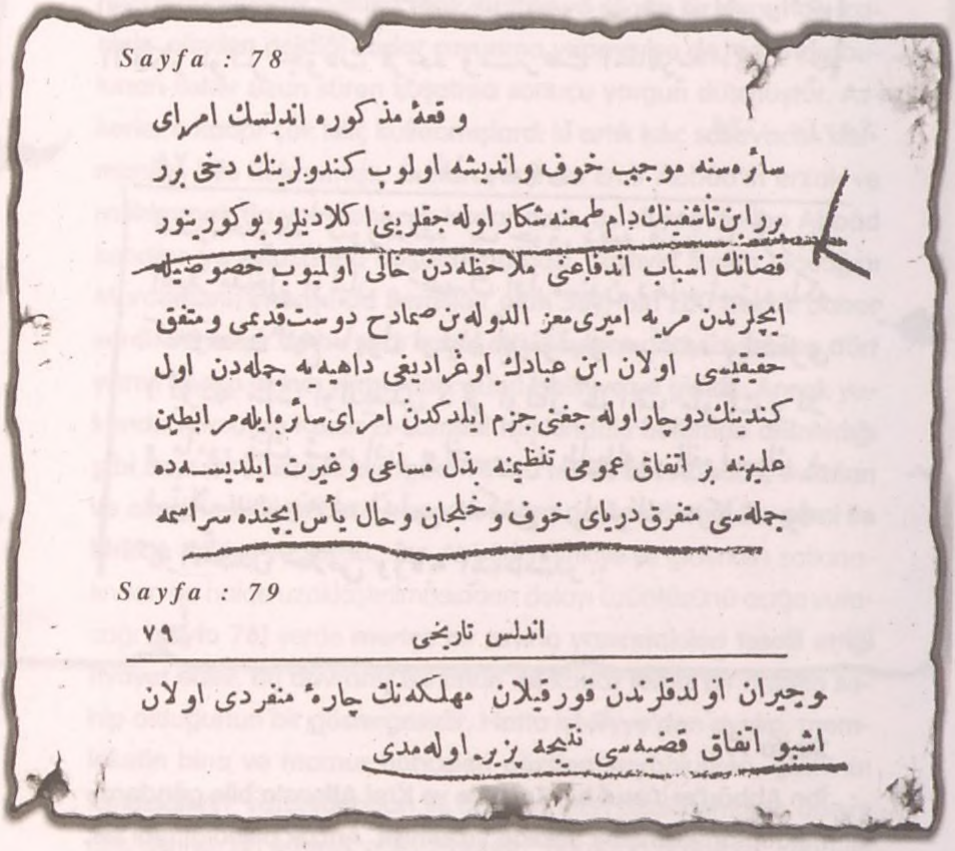
٧٨ اندلس تاريخى

صدر حكومته كتورلدكده بك چوق دفعه فنون مذكوره‌ده
اصلا مدخلى اولميان برشخصك اداره‌سندن دها يولمز وبلكه
كندوسندن هيچ مأمول اولميان اويغونسز حركتده بولندقلرى
اكثريتله مثبت اولديغندن ذكر اولنان طوائف ملوكك وكلا
و مأموريتنك شعرادن بولنمسى نه طليطله‌يى الفونسك يد
استيلاسندن ونه ده اندلس مملكتنى مرابطينك حركات حيله‌
كارانه‌سندن خلاص ووقايه ايده‌مامشدر .

Sayfa 77

İbn Abbâd'ın Yusuf bin Taşfin'e ve Kral Alfons'a bile gönderdiği mektuplar vezinli bir şekilde yazılmıştı. Ancak bilindiği gibi şiir, yazı ve hikmetli sözler gibi sanatın güzellikleriyle fikirleri dolu olanlar, hazır fikir ve hızlı uyumlarına güvenilerek [sayfa 78] **yönetime getirildiklerinde, pek çok defa bu sanatlardan hiç haberi olmayan bir adamın idaresinden daha yolsuz ve belki de kendilerinden hiç beklenmeyen uygunsuz harekette bulundukları ço-**

ğunlukla tesbit olunduğundan adı geçen emirlerin, vali ve memurların şair kişiler olmaları ne Tulaytila'yı Alfons'un işgalinden ve ne de Endülüs memleketini Murabıtların hilekâr hareketlerinden korumaya yetmemişti.

Sayfa : 78

و قعهٔ مذکوره اندلسك امرای
سائره‌سنه موجب خوف و اندیشه اولوب کندولرینك دخی برر
برراین تاشفینك دام طمعنه شکار اوله جقلرینی اکلادیلرو بوکورینور
قضانك اسباب اندفاعنی ملاحظه‌دن خالی اولمیوب خصوصیله
ایچلرندن مریه امیری معز الدوله بن صمادح دوست قدیمی و متفق
حقیقیسی اولان ابن عبادك اوغرادیغی داهیه یه جله‌دن اول
کندینك دوچار اوله جغنی جزم ایلدکدن امرای سائره ایله مرابطین
علیهنه بر اتفاق عمومی تنظیمنه بذل مساعی و غیرت ایلدیسه‌ده
جله‌سی متفرق دریای خوف و خلجان و حال یأس ایچنده سراسمه

Sayfa : 79

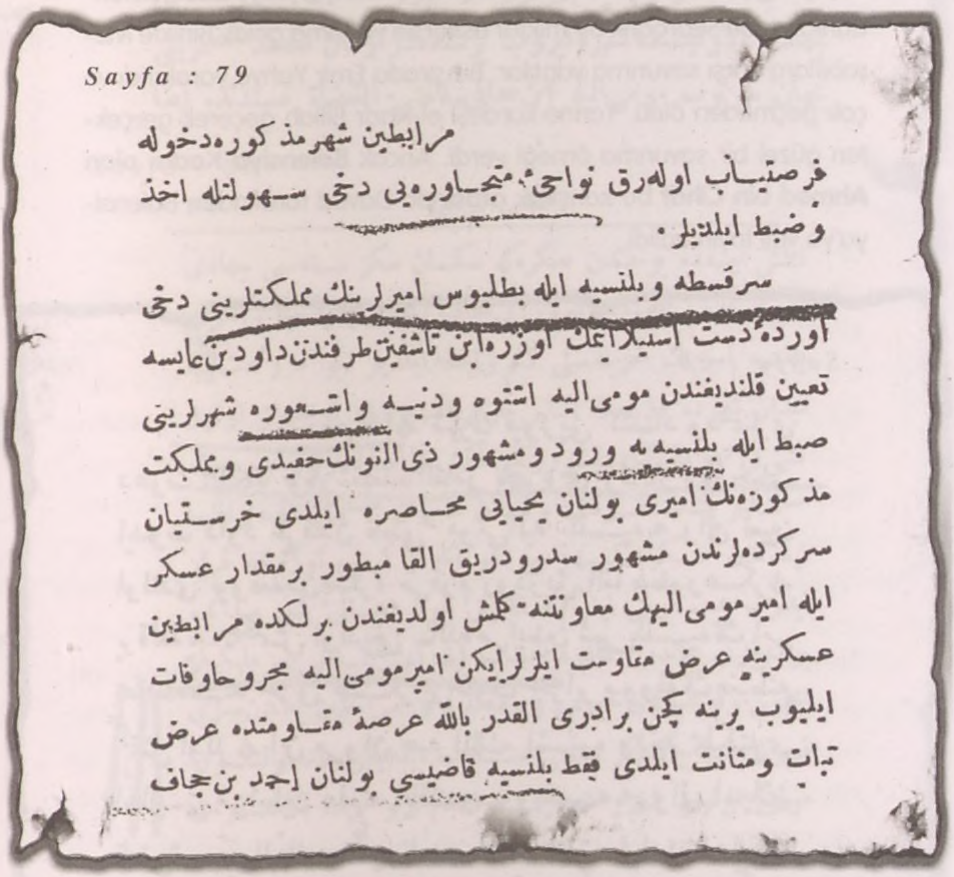
٧٩ اندلس تاریخی

وحیران اولدقلرندن قورقیلان مهلکه‌نك چارهٔ منفردی اولان
اشبو اتفاق قضیه‌سی نتیجه پزیر اوله‌مدی

Sayfa 78

Adı geçen olay, Endülüs'ün diğer emirlerinin korku ve endişeye düşmelerine sebep oldu. Kendilerinin de **tek tek İbn Taşfin'in önünde birer av olacaklarını anladılar ve bu görünür** kazanın nasıl savuşturulacağını düşünmekten kendilerini alamadılar. İçlerinden

Muriyye Emiri Mu'izzu'd-Devle bin Sumâdih, eski dostu ve gerçek müttefiki İbn Abbâd'ın uğradığı felakete herkesten önce kendisinin de uğrayacağını bildiğinden, diğer emirlerle bir olup Murabıtlara karşı bir ittifak kurmaya çalıştıysa da **hepsi de korku ve heyecan denizinde yüzdüklerinden** ve ümitsizlik içinde kahrolduklarından **[sayfa 79]** korkulan tehlikenin tek çaresi olarak görülen **bu ittifak anlaşması da sonuç vermedi.**

Sayfa : 79

مرابطین شهرمذکوره دخوله
فرصتیاب اولهرق نواحیٔ متجاوره یی دخی سهولتله اخذ
وضبط ایلدیلر.

سرقسطه وبلنسیه ایله بطلیوس امیرلرینك مملکتلرینی دخی
اورده دست استیلایمك اوزره ابن تاشفین طرفندن داود بن عایسه
تعیین قلندیغندن مومی الیه اشتوه ودنیه واشبوره شهرلرینی
ضبط ایله بلنسیه یه ورود ومشهور ذی النونك حفیدی ومملکت
مذکوره نك امیری بولنان یحیایی محاصره ایلدی خرستیان
سرکرده لرندن مشهور سدرودریق القامبطور برمقدار عسکر
ایله امیر مومی الیهك معاونتنه کلمش اولدیغندن برلکده مرابطین
عسکرینه عرض مقاومت ایلرلرایکن امیر مومی الیه مجروحاوفات
ایلیوب یرینه کچن برادری القدر بالله عرصهٔ مقاومتده عرض
ثبات ومتانت ایلدی فقط بلنسیه قاضیسی بولنان احمد بن جحاف

Sayfa 79

Murabıtlar Muriyye şehrine girerek çevr**ede bulunan diğer merkezleri de** kolayca işgal etti.

Sarakusta ve Balansiya ile Batalyus emirlerinin memleketlerini de istilâ etmek için İbn Taşfîn tarafından Davud bin Ayişe tayin edildi. Davud, Eşteva, Dinye ve **Aşgora** şehirlerini işgal etti. **Balensiya'ya geldi** ve meşhur Zinnûn'un torunu ve oranın emiri Yahya'yı kuşatma altına aldı. Bu arada Yahya'ya, Hristiyanların ünlü kumandanlarından Sedrodrik bir miktar asker ile yardıma geldi. Birlikte Murabıtlara karşı savunma yaptılar. Bu sırada Emir Yahya yaralandı ve çok geçmeden öldü. Yerine kardeşi el-Kadr Billah geçerek gerçekten güzel bir savunma örneği verdi. Ancak **Balensiya Kadısı olan Ahmed bin Cihâf** bu karışıklık arasında Davud tarafından Balensiya'ya vali tayin edildi.

Sayfa : 80

حیله ایله شهرك قپولرینی کشاد ودشمنلری
دعوت ایلیکله بوقارشقلقده القادر بالله دخی ترك کار وبارحیات
ایدوب داود طرفندن قاضیٔ موسی الیه بلنسیه یه والی تعیین
اولندی بووقعه دن صکره مرقوم رودریق القامبطور عسکریله
برقلعه یه چکلمش اولدیغی حالده مرابطین شهر بلنسیه نك امر
محافظه سنه جزئی عسکر براغوب جزایر میورقه نك ضبطنه
کتمش اولمریله ابن مروان عبه الملك اشتوه ودنیهٔ مملکتلری
اهالیسی مرابطین علیهنه ایاقلندوب وبلنسیه یه والی ایدیلان
قاضیٔ موسی الیهك صورتا دوستی ومتفقی مرابطین علیهنده

Sayfa : 80

کورینان مرقوم رودریق ایله برلشوب کویا درون شهرده
قالمش اولان برمقدار مرابطیندن اخذثار ایچون بلنسیه یی
محاصره یه الدیلر وشهر مذکوری شدتله تضییق ایدوب انجام
کار ابن جحاف مقاومتدن مأیوس اولمغله امنیت جان ومالی ایله
کافی السابق قاضی القضاة قلمق شرطی اوزره یونلره تسلیم
اولندی اما مرقوم القامیطور درت یوز سکسان یدی سنه سی
جمادی الاولیسنده شهره کیروب برسنه قدر زمان مقصد مضمرینی
پنهان طوتوب مومی الیه ابن جحافی قاضی القضاة مسندنده ابقا

Sayfa : 81

ایلش ایسه ده بومدتدن صکره که سکسان سکز سنه سی جمادی
الاولیسنده پنجشنبه کونی ابن جحاف ایله اقربا ومتعلقاتی متوفی
بلنسیه امیرینك خزینه سنی کتم واخفا ایلدیلر دیو عزوتهمت ایله
میدان شهرده علی ملأ الناس مومی الیه ایله اوچیوز اوتوز
کشی بی اورمان کبابی پشورر کبی آتش ظلم ایله احراق وبووجهله
مسلمانلر بیننده نفوذلی بولنان متعیناتن مسلمینی تلف وافنا
ایلدکدن صکره کندوسی ملوکانه تر کرسی اوزرنده قرار
ایدوب عسکرینی اطرافنه الهرق بتون اهالیٔ شهر میدانده
بولندقاری حالده مسلمانلره خطاب ایله ای مسلمانلر بنم ملککز
ایچون وقوعبولان غیرتمی ویودفعه دخی مرابطین یدندن سزی
قورتارمقده چکدیکم زحمتی مشاهده ایلدیکز حد اولسون
موفق اولوب شهره متصرف اولدم وبو بابده بکامعاونت

Sayfa : 81

ایلیانلر دخی امر مفخرتده مشترك اولهجق ایسهلرده ابتدا کی
مصلحت قرال الفونسه صدق ایلهتبعیتدر اشته جلهکزی دست
تصرفه آلمش اولدیغمدن حقکزده استدیکمی اجرایه یعنی
موجود اولان اموال واولاد وعیالکزی یله المغه مقتدرایسه
مده وشیلری قبول ایتم فقط سزلره امر وتنبیهم اودرکه ایچکزدن
بکا معاونت ایتمش اولانلر خانهلرنده براستره برخدمتجیدن بشقه
کسنه یی الیقویمامق شرطیله چولق چوجقلرله قالهیلورلر
وبلا رخصت کسه سلاح طاشیهمیوب یونلردن بشقه
اهالئ مسلمه شهردن چیقوب کوسترديکم محلده اسکان

Sayfa : 82

اندلس تاریخی ٨٢

ایدهجکلردر وعبادتکز ایچون بلنسیهده جامعلر ودعوالریکزی
فصل ورؤیت ایچون طرفدن منصوب قاضیکز اولهجقدر
موحقوق ارثیه یه خلل کلیهجك ایسهده تعیین وتخصیص اولنه
جق رسمی ادا ایدهجکسکزدر

Sayfa 80

Bu kadı, hile ile şehrin kapılarını açtı. Bu esnada el-Kadr Billah da öldü. Murabıtlar şehri alıp bir miktar askeri buranın güvenliği için bıraktıktan sonra Cezayir tarafına gitti. Murabıtların bu gidişinden yararlanan İbn Mervan İşteva ve Dinye, memleketlerinin halkını Murabıtlara karşı ayaklandırıp, Balensiya'ya vali tayin edilen Kadı Ah-

med'in yüzüne dost görünen Rodrik Alkamebtur ile birleşerek güya şehrin içinde bulunan Murabıtları temizlemek amacıyla Balansiya'yi kuşattılar. Şehri çok şiddetli bir şekilde sıkıştıran Rodrik ve müttefikine karşı Vali Ahmed fazla varlık gösteremedi. **Can ve mal güvenliğinin sağlanıp yine Başkadı olarak kalmak şartıyla bunlara teslim oldu.** Her ne kadar kendisinin bir yıla yakın bir süre kadılık yapmasına izin verildiyse de bir süre sonra, yani seksen sekiz senesi Cemadi'l-ûla ayında bir Perşembe günü İbn Cihaf ve akrabaları ölen Balensiya emirinin **[sayfa 81]** hazinelerini gizledikleri suçlamasıyla, şehir meydanında toplanan insanların gözleri önünde bir orman kebabı pişirir gibi bu üçyüz otuz kişiyi yakarak öldürdüler. Böylece Müslümanlar tarafından sevilen ve hürmet edilen insanları imha etmiş oldular. Daha sonra Rodrik, askerlerini yanına alarak tüm **şehir halkına hitaben şöyle dedi; "Ey Müslümanlar, benim emiriniz için gösterdiğim gayreti, sizi Murabıtların elinden kurtarmakta çektiğim zahmeti gördünüz. Hamd olsun ki muvaffak olup şehri aldım. Bu konuda bana yardımda bulunanlar da bu kıvanç verici işte bana ortak olacak. Bu yardımda ve kıvançta da başta Kral Alfons gelir. İşte hepinizi yönetimim altına aldığımdan hakkınızda istediğim herşeyi yapmaya, yani mevcut olan mal, evlat ve ailenizi bile almağa muktedir isem de bu şeyleri kabul etmem. Fakat sizlere emir ve uyarım şudur: İçinizden bana yardımda bulunmuş olanlar evlerinde bir katır, bir hizmetçiden başka kimseyi alıkoymamak şartıyla çoluk çocuğuyla kalabilirler. Bundan sonra kimse ruhsatsız silâh taşıyamayacaktır. Bunun dışında Müslüman ahali şehirden çıkıp gösterdiğim yerde oturacaklardır.** [sayfa 82] **İbadetiniz için Balansiya'de camiler ve davalarınız için bana bağlı kadılar olacaktır.** Miras haklarınıza bir zarar gelmeyecek; ancak tayin ve tahsis olunacak vergileri vereceksiniz."

Sayfa : 82

عجسه بی اهالیٔ مسلمه استماع ایتدکلرنده نه کونه داهیهٔ عظمایه
دوشدکلرینی کوروب متحیر قالدیلر لکن اللرندن برشی کلمیه جکنی
بیلدکلرندن و بوتکالیف بی رحمانه اسکانی مرادی اولنان هیچ بر
رعیت حقنده اجرا اولنمامش مثلسزشی اوله رق بو مذلتی اختیار
ایتمکدن ایسه ترك دار ودیاری جانلرینه منت طوتدقلرندن
دران ساعت اولاد وعیالریله شهردن چیقمغه باشلادیلر ونفوس
مسلمه اول درجه کثرت اوزره ایدیکه مستعجلا شهردن خروجلری
اللی ساعت قدر ممتد اولوب شهر مذکوره بعده خرستیانلر
ورود ایله قالمش اولان بعض مسلمانلر ایله اسکان ایلدیلر
وفرنسه دن کلان ریاپاس دخی بلنسیه یه متوجه ولید نصب
اولندی اشته خرستیان مورخلرینك جسارت وانسانیتده بی
مثال وثانی واول عصرك جهان پهلوان وصاحب قرانی دیو

Sayfa : 83

وصف ایلدکلری سدرودریق القا مبطور بویله ظالم وحیله کار
بر خبیث بدکار اولدیغی حالده بلنسیه ده وقوعبولان حرکات
مشروحه سنی یازدقلری تاریخلرده شایان اعتبار اولمامق طرزنده
خفیفجه کچمشلر ایسه ده اوروپالو برقاچ مؤلف معتبر طرفندن
صورت واقعه علی وجه الصحه ثبت صحایف اوراق اولنمش
ورودریق ایچون حکومت سرعسکری تعبیری یرینه حرامی باشی
اطلاقی دها انسبدر دینلمشدر مرقوم رودریق بلنسیه یه دخولندن
بش سنه صکره دارالبوار عدمه کتمش واواثناده سیربن ابوبکر

Sayfa : 83

دخی میورقه‌دن عودت ایلش اولمسیله عساکر مرابطین ایله بلنسیه‌یی تکرار محاصره ایدوب درتیوز طقسان بش سنه‌سی شهر رجبنده اخذ وضبط ایلدی.

بوائناده سرقسطه امیری بولنان ابوجعفرك مملکتی واسع ونفوذ کثیره‌یی جامع وخصوصیله نفس سرقسطه سکنه‌سی صاحب ثروت ویسار اولدقلرندن بشقه جله‌سی مطیع ومنقاد وطرطوش ترسانه‌سنده دونمامی مکمل اولوب بووجهله هرنه‌قدر امرای سائره‌دن زیاده اسباب مقاومته مالك ومقتدر ایسه‌ده کندوسی ارباب عقل وفطانتدن اولمغله مقتضیات وقت وعصردن اولان سیل حادثانك اوکنه سد اوله‌جق اسبابه تشبثی لازمهٔ حزم واحتیاط کوروب جانب یوسفه بعض هدایای کرانبها ایله بر نامه ارسال و اعدای دینك تسلطندن و قایه اولنمق ایچون دائرهٔ اتفاقنده بولنمغی طلب والتماس ایلمی اوزرینه ابن تاشفین دخی اظهار روی مساعده وموافقت ایلدی.

Sayfa 82

Müslümanlar hiç bir zaman galip gelmiş bir zalimin öne sürmeye cesaret etmediği bu şartları duyunca dehşete kapılıp ne büyük bir musibete düştüklerini anladılar. Ancak ellerinden de bir şey gelmeyeceğini bildiklerinden, çaresiz bunları kabul edip canlarını kurtardıklarını minnet bildiler. Bu şehirde Müslüman halk o kadar kalabalıktı ki alelacele çıkmalarına rağmen şehri terk etmeleri tam **elli saat sürdü. Onların şehri terketmelerinden sonra Hristiyanlar şehre yerleştirildi. Onlarla beraber az sayıda Müslüman da şehirde kaldı. Fransa'dan gelen bir papaz da Balensiya'ya Metrepolit olarak atandı.** [sayfa 83]Bir çok Avrupalı tarihçi, bu olayı eserlerinde hafifçe

geçmişlerse de, bir kaç saygın yazar tarafından bu olay olduğu gibi anlatılmış ve **Rodrik** için "Hükümet Seraskeri" yerine "Haramîbaşı" lâkabının verilmesi daha uygun olur" denilmiştir. Rodrik, Balensiya'ya girdikten beş sene sonra cehennemi boylamış [ölmüş] ve o sırada Seyr bin Ebû bekr de **Miyorka'dan dönmüş ve Murabıtların ordusuyla birlikte Balensiya'yı tekrar kuşatıp dörtyüz doksan beş yılının Receb ayında geri almıştır.**

Bu arada Sarakusta Emiri olan Ebu Cafer'in memleketi geniş ve etkili bir nüfuza sahipti. Özellikle Sarakusta'nın merkezinde oturanların servet ve güç sahibi olmalarının yanısıra, hemen hepsinin Tartuş tersanesinde donanmaları mükemmel bir durumda olup, bu sebeple her ne kadar diğer emirlerden daha fazla direnme gücüne sahiplerse de mantıklı olan tedbiri uygun görüp, Yusuf'a bazı değerli hediyeler ile bir mektup göndererek, din düşmanlarının hâkimiyetlerinden korunmak için kendisiyle ittifak etmek istediklerini bildirmeleri üzerine, İbn Taşfin de bunu uygun ve yararlı bulmuştur.

Sayfa : 84

اندلس تاریخی ٨٤

بوندن بر از صکره اراغون قرالی عساکر کلیه ایله سرقسطه
اراضیسنه کیروب بر معتاد اللرینه کچن اشیایی نهب و یغما
وکوزلرینه ایلشن ابنیه و مزارعی احراق وافنا ایله

Sayfa 84

Bundan kısa bir süre sonra **Aragon** Kralı askerleriyle Sarakusta topraklarına girdi. Ellerine geçen eşyayı yağmalayıp, gözlerine çarpan binaları yıkıp, tarlaları ateşe verdiler.

Sayfa : 84

الحاصل محلنده خامه‌کوزار اشعار اولدیغی اوزره‌شوائب
عصیان واختلال اراسنده تکون ایدن ملوك الطوائف التمش
سنه قدر مدت کیروذار العبنـکاه دهر بی‌دوام ایله اضـاعهٔ
حضور وراحت اندکدن صکره عاقبة الامر اتخاذ کرده‌لری
اولان برنیجه اصـول نامعقول آفتاب اقبالارین محـاق زواله

Sayfa : 85

موصول ایدوب بنیهٔ دولتلری کندی ثقلی ایله مندرس ودفع
مرض ایچون شفاء عاجل ظن ایتدکلری برمتغلب خارجی برلرینه
حالس اولدی چـونکه بونلراهم قواعـد ملکپروری وریاست
اولان استحصـال وسائل عمـارت وآبادانی‌یه صرف مجهود
ایده‌جك یرده یابلش‌یولنان آثار معموره‌یی هدم وتخریب وترفیع
وابقاسی لازم اولانلری حط وافنا ایله منافع موقتهٔ ذاتیه‌لرینی
فوائد دائمهٔ‌عمومیه اوزرینه ترجیحه قیام وشقاق وخلاف‌مضر
اولان یزلرده ترك اتحـاد ووفاقی التزام ایتمك کبی درلو درلو
ترس وچیقمز یولره اختیـار ایتمکله عاقبت حالری بوصـورتی
کسب ایتشدر.

برمنوال محرراسپانیاده ملوك طوائف قالیوب بنی‌هوددن
صرقسـطه امیری بولنان ابو جعفر دخی یوسف بن تاشـفینك
حمایه‌سنه کیرمش وبو جهتله مومی الیه یوسفك خرسـتیانلردن
بشـقه میدانده اغیاری قالمامش اولدیغنـدن بر از مدت حال
عمومیك اخلالنی موجب کیفیت وقوعبولمدی.

بو ارالق نواز وارانغون قرالی وفات ایتمکله بیوك‌اوغلی

Sayfa : 85

برنجی پترو جالس صندلیٔ قرالیت اولدی قشتاله ولیون قرالی
الفونس دخی ذلاقه محاربه سندن صکره هجوم مرابطیندن
کندینی خلاص ایتمك ایچون فرانسه قرالی برنجی فلیپدن استمداد
ایلمسنه مبنی بورغون قونتی ریموند و بزانسون قونتی هانری
وطلوشه قونتی دیکر ریموند فرانسه عساکریله ورود ایتمش

Sayfa : 86

اولدقلرندن بونلرك وقوعبولان خدمتلرینه مقابله قرال مرقوم
کریملرندن اوراقدیی برغون قونتنه ویروب بر قاح سنه‌دن
صکره کابین اوله‌رق قشتاله مملکتنی اعطا ایلمش وبوازدواجدن
خرستیان بیننده کسب نام ایلمش اولان الفونس وجوده کلمشدر

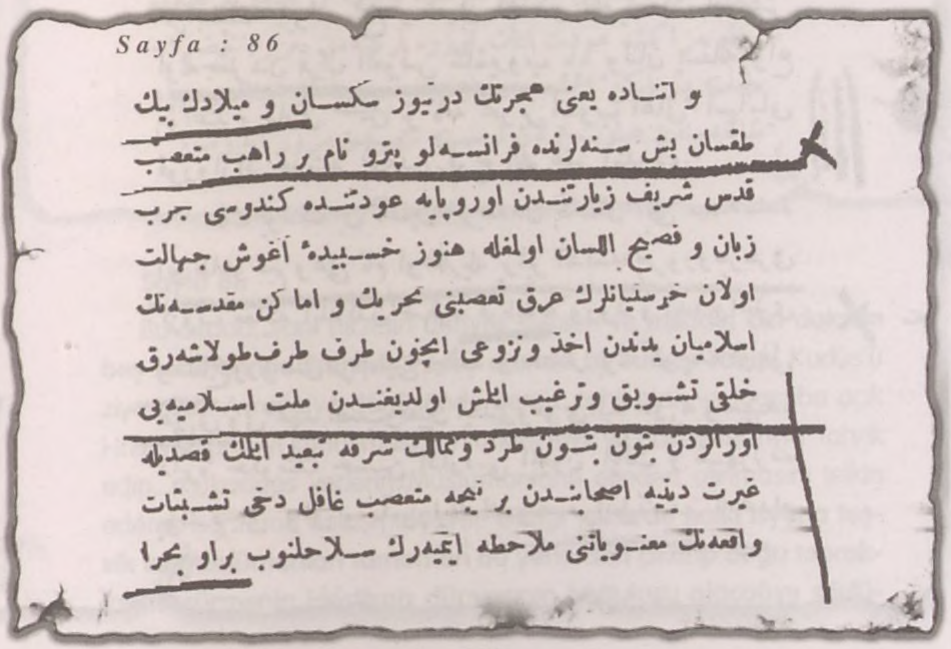
Sayfa 84

Kısacası bütün bu isyan ve karışıklık arasında oluşan "mulûk et-tavâ'if" [küçük preslikler] **altmış sene kadar devam etmiş, huzur ve rahatlığın ardından birçok akla ve mantığa sığmayan eziyetlerle karşılaştıktan sonra içine düştükleri** [sayfa 85] durumdan kurtulmak için çare zannettikleri ve **dışarıdan gelen bir üstün güce yerlerini bırakmak** zorunda kalmışlardı. Zira bunlar, zenginliğin ve erkin en önemli araçları olan bayındırlık ve kalkınma için çaba harcayacak yerde, yapılmış olanı yıkarak ve var olması gereken şeyleri ortadan kaldırarak, kendi kişisel geçici çıkarlarını kamunun devamlı çıkarlarına tercih ettiler. Bölünmüşlüğün ve parçalanmışlığın zarar verdiği yerlerde birlik ve beraberlik göstermemek gibi çeşitli **çıkışı olmayan yollar seçtikleri için de, böylesi bir sona maruz kaldılar.**

Yukarıda anlatıldığı üzere İspanya'da prenslikler de ortadan

kalkmış, Benî Hûd'dan Sarakusta Emiri olan Ebu Cafer de Yusuf bin Tafşîn'in **himayesine girmiş ve bu nedenle Yusuf'un Hristiyanlardan başka** savaş meydanlarında bir düşmanı kalmamış olduğundan, bir süre genel düzeni bozacak herhangi bir durum meydana gelmemiştir.

Bu arada Navar ve Aragon kralı ölmüş yerine, oğlu **I. Petro** kraliyet tahtına oturmuştu. **Kaştale ve Liyon Kralı Alfons da** Zellâka Savaşı'ndan sonra Murabıtların hücumlarından kendini korumak için Fransa Kralı **Birinci Filip'ten** yardım istemesi karşısında, Borgon Kontu Rimond ve Bizanson Kontu Henri ve Taluşa Kontu Rimond, **Fransız askerleriyle birlikte gelmiş** olduklarından, bunların yapmış oldukları **[sayfa 86]** hizmetlerine karşı, Kral kızlarından Oraka'yı Borgon Kontu'yla evlendirmiş, kendisine Kaştale memleketinin yönetimini vermiş ve bu evlilikten Hristiyan halk arasında ün ve şan sahibi olan **Alfons doğmuştur.**

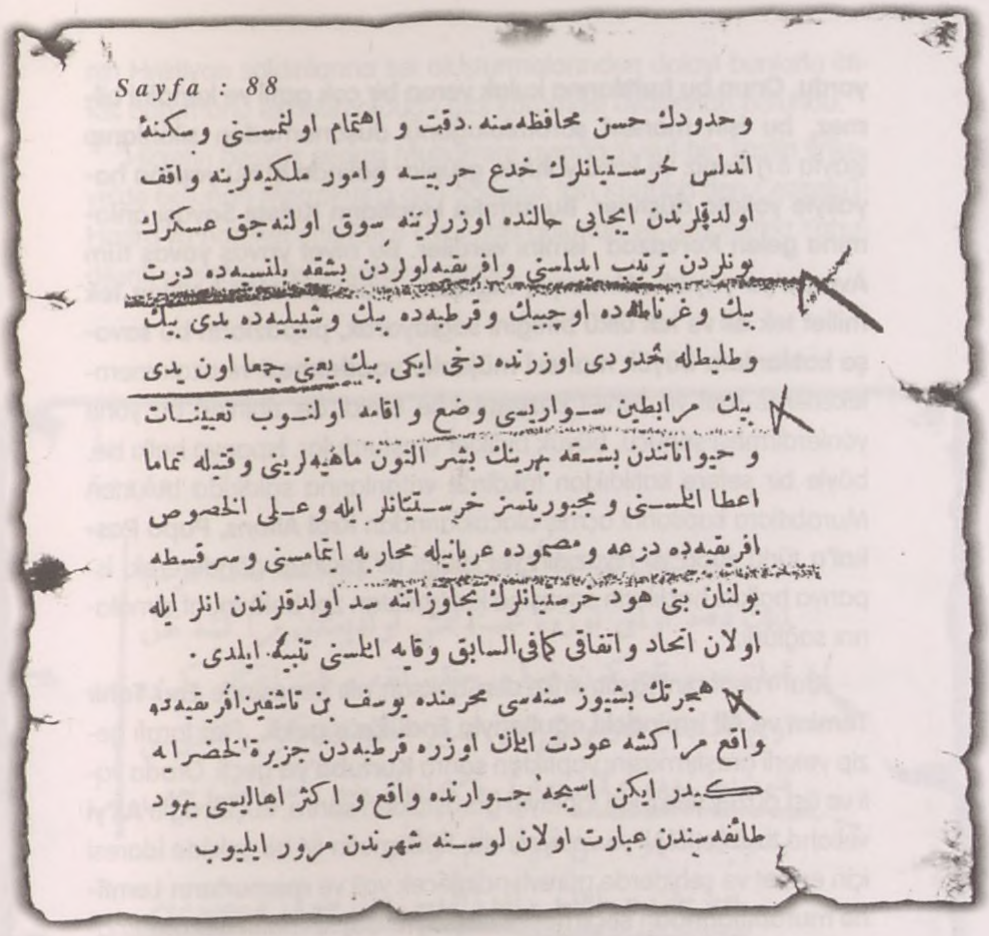
Sayfa : 86

و اتنـاده یعنی هجرتك درتیوز سکسـان و میلادك بیك
طقسان بش سـنه‌لرنده فرانسـه‌لو پترو نام بر راهب متعصب
قدس شریف زیارتـندن اوروپایه عودتـنده کندوسی جرب
زبان و فصیح اللسان اولمغله هنوز خسـیدهٔ آغوش جهالت
اولان خرستیانلرك عرق تعصبنی تحریك و اما کن مقدسـه‌نك
اسلامیان یدندن اخذ وزوعی امچون طرف طرف طولاشه‌رق
خلق تشـویق وترغیب ایلش اولدیغنـدن ملت اسـلامیه‌یی
اورالردن بتون بتـون طرد وممالك شرقه تبعید ایلمك قصدیله
غیرت دینیه اصحابنـدن بر نیچه متعصب غافل دخی تشـبثات
واقعه‌نك معنـویاتنی ملاحظه ایتمیه‌رك سـلاحلنوب براو بحرا

Sayfa : 87

منهئ عزیمت اولدیلر وبو جمعیت واتفاقه جهاد اهل صلیب معناسنه اولان قوروزاد اسمنی تسمیه ایلدیلر وبو نیت رفته رفته اوروپانك هر طرفنه سرایت ایدوب المانیا و انکلتره وفرانسه و ایتالیا اهالیسی ملت واحده کبی یکجهت ویکدل اولمغله وپاپا طرفندن بویله خصوصاتده بر معتاد کیدنلره اندازه اندازه کالای غفرو و مغفرت بخش وبذل اولنمقده اولدیغندن بتمقه اولوجهله دیار بعیده یه عزیمتله کسب مال ایده بیلمك امیدی دخی خاطرلرده بولنمغله بو حوادثك ورودنده اسپانیا خرستیانلرینك مکث وضبطلری ممکن اولهمیوب فلسطین طرفنه جان اتمقده اولدقلرندن و بو حالده دشمن وطنلری اولان مرابطینه ابواب فتح و ظفری کندی الریله کشاد ایتمش اولهجقلرندن قرال الفونس شاشیروب پاپا بولنان پسقالهانواع مواعید و نیازی مشتمل بر نامه تحریر ایدوب اهالئ اسپانیایی قوروزاد خدمتنه کتمکدن کوچ ایله عفو ایتدردی.

ملك یوسف بن تاشفین افریقه دن بقصان التی سنه سنده ابو طاهر تمیم وعلی نام اوغللریله برابر اندلسه مرور وهرطرفی کزوب معاینه ایلدکدن صکره قرطبه یه ورود و انده والیلری ومشایخ ورؤسای مرابطینی جلب واحضار برله کوچك اوغلی علی بی ولیعهد نصب وتعیین ایلدی ومومی الیه علی یه وصیتنده دائرهٔ حکومتك حسن اداره سی ایچون ایالت و شهرلرده بولنه جق والی و مأمورلرك لتونه مرابطیتندن استخدام

Sayfa : 88

وحدودك حسن محافظه‌سنه دقت و اهتمام اولنمسنی وسکنهٔ
اندلس خرستیانلرك خدع حربیه و امور ملکیه‌لرینه واقف
اولدقلرندن ایجابی حالنده اوزرلرینه سوق اولنه‌جق عسکرك
ونلردن ترتیب اندلسی وافریقه‌لولردن بشقه بلنسیه‌ده درت
بیك وغرناطه‌ده اوچبیك وقرطبه‌ده بیك وشبیلیه‌ده یدی بیك
وطلیطله حدودی اوزرنده دخی ایکی بیك یعنی جمعا اون یدی
بیك مرابطین سواریسی وضع و اقامه اولنوب تعینات
و حیواناتندن بشقه بهرینك بشر التون ماهیه‌لرینی وقتیله تماما
اعطا اتلسنی و مجبوریتسز خرستیانلر ایله وعلی الخصوص
افریقیه‌ده درعه ومصموده عربانیله محاربه ایتمامسنی وسرقسطه
بولنان بنی هود خرستیانلرك تجاوزاتنه سد اولدقلرندن انلر ایله
اولان اتحاد واتفاق کما فی السابق وقایه اتلسنی تنبیه ایلدی.

هجرتك بشیوز سنه‌سی محرمنده یوسف بن تاشفین افریقیه‌ده
واقع مراکشه عودت ایلك اوزره قرطبه‌دن جزیرة الخضرایه
کیدر ایکن اسیجه جوارنده واقع و اکثر اهالیسی یهود
طائفه‌سندن عبارت اولان لوسنه شهرندن مرور ایلیوب

Sayfa 86

Bu sırada, yani hicretin dörtyüz seksen ve **milâdîn bin doksan beş senelerinde Fransalı Pedro adında bir tutucu rahip,** Kudüs'ü ziyaretten Avrupa'ya dönüşünde henüz cahil olan ve taasuba açık Hristiyanları, iyi konuşması ve ruhanî tavır ve davranışlarıyla tahrik edip, mukaddes yerlerin Müslümanların elinden alınmasını telkin ederek her tarafı dolaşmaktaydı. **Gittiği yerlerde halkı isyana teşvik ve Müslümanları tamamen bu yerlerden çıkarıp doğu topraklarına sürmenin Hristiyan dünyasının kurtuluşu olacağını söylü-**

yordu. Onun bu fısıltılarına kulak veren bir çok gafil ve kendini bilmez, bu işin manevî sorumluluğunu düşünemeden silâhlanıp [sayfa 87] **deniz ve kara yoluyla gruplar halinde bunu yapma hayaliyle yollara düştüler. Bu ittifaka Haçlıların Kutsal Savaşı anlamına gelen Korvazad ismini verdiler. Bu niyet yavaş yavaş tüm Avrupa'ya yayıldı. Almanya, İngiltere, Fransa, İtalya halkları tek millet tek dil ve tek ülkü birliğini sağlayarak, papazların bu savaşa katılanlara büyük manevî müjdeler vaadetmesi** ve uzak memleketlerde mal ve servet kazanabilme ümidi de zihinleri bu yöne yönlerdirmesi sonucu, büyük birlikler oluşturdular. İspanya halkı ise, böyle bir sefere katıldıkları takdirde vatanlarına saldırıda bulunan Murabıtlara kapılarını açmış olacaklarından **Kral Alfons, Papa Paskal'a** türlü vaad ve niyazının yer aldığı bir mektup göndererek, İspanya halkını haçlıların savaşına katılmaktan zor belâ muaf olmalarını sağladı.

Kral Yusuf bin Taşfîn Ifrîke'den doksan altı senesinde **Ebu Tahir Temim ve Ali ismindeki oğullarıyla Endülüs'e geldi.** Her tarafı gezip yeterli araştırmasını yaptıktan sonra **Kurtuba'ya** geçti. Orada vali ve üst düzey yetkilileri toplayıp görüştükten sonra, küçük oğlu **Ali'yi** veliahd tayin etti. Ali'ye vasiyetinde; hükümetin iyi bir şekilde idaresi için eyalet ve şehirlerde görevlendirilecek vali ve **memurların Lemtîne murabıtlarından seçilmesini** ve **[sayfa 88]** sınırların iyi korunmasına dikkat edilmesini, **gerektiği zaman düşmanın üzerine sevkedilecek askerin, düşmanın durumunu iyi bildiklerinden** Endülüs halkından seçilmesini ve Ifrîkiyelilerden başka Balensiya'da dört bin, Gırnata'da üç bin, Kurtuba'da bin, İşbiliyye'de yedi bin ve Tulaytila sınırı üzerinde de iki bin olmak üzere **toplam on yedi bin Murabıt süvarisi yerleştirilip, hayvanları** ve ihtiyaçlarından başka her birine beşer altın aylık verilmesini öğütledi. Ayrıca zorunlu kalmadıkça Hristiyanlarla ve özellikle de **Ifrîkiye'de bulunan Dur'a ve Masmûde Bedevîleriyle savaşmaması,** Sarakusta'daki Benî Hûd oymağı-

nın Hristiyan saldırılarına set oluşturmalarından dolayı bunlarla ittifak durumunu eskiden olduğu gibi koruması uyarısında bulundu.

Hicretin beşyüz senesi Muharrem ayında Yusuf bin Taşfîn Ifrîkeye'de bulunan Merrakuş'a geri dönmek için Kurtuba'dan Ceziretu'l-Hadrâ'ya hareket etti. Esice civarında bulunan ve çoğunlukla Yahudilerin yaşadığı Lösne şehrine uğradı.

Sayfa : 89

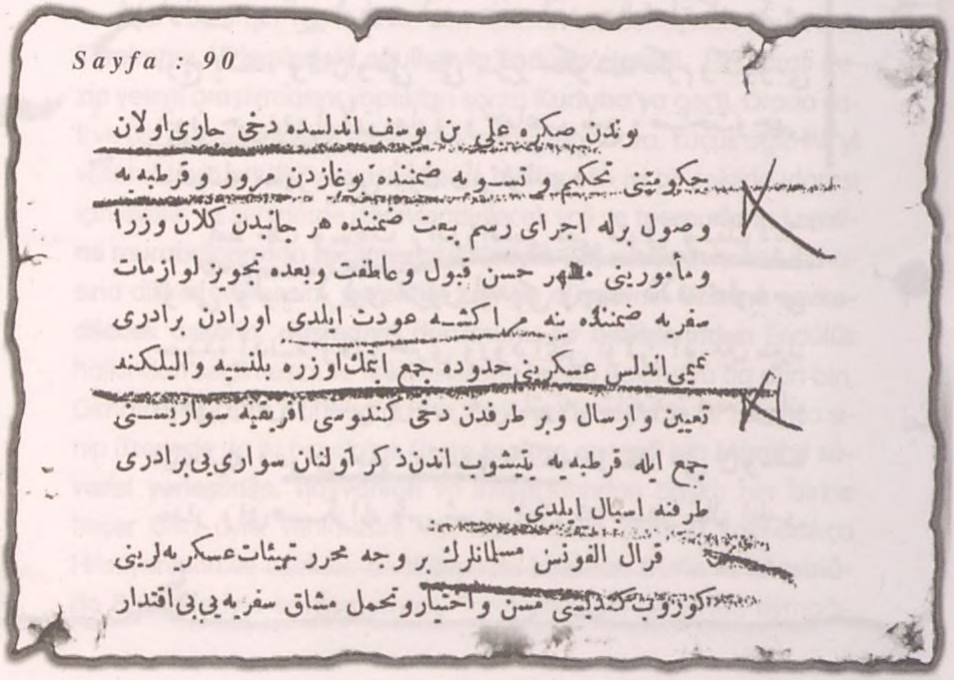
ابن تاشفین شهر مذکوردن سبته یه کلدیکنده مدت عمرنده
ایلك دفعه اولمق اوزره خسته لنمش اولدیغندن مراکشه نقل
اولنوب بر قاچ کون صکره حنف انفه وفات ایتمکله یکرمی
اوچ یاشنده بولنان اوغلی علی سریر حکومتله مکرم وکندوسی
فنون حربیه ده اولان مهارتی وشجاعت طبع وصباحت وجهی
مناسبتیله مظهر حسن قبول عالم اولدی.

فقط ملك نوجاهك برادرزاده سی یعنی متوفی یوسفك دیکر
اوغلی اولوب ذکری مرور ایلدیکی وجهله ذلاقه محاربه سی
سعیده اندلسه وفاتی خبری ورود ایمش اولان ابوبکین سیرك
اوغلی وفاس والیسی بولنان یحیی لمتونه مشایخندن بعضیلرینك
اغانه سیله دعوای حکومته تصدی ایتمکله درحال علی بن یوسف
مقدار وافی عسکرایله فاس شهری اوزرینه شدر حال اولدی

Sayfa 89

Yusuf bin Taşfin adı geçen şehirden [Lösne'den] **Sebte'ye geldiğinde ömründe ilk defa hasta olmuş ve Merrakuş'a nakledilmişti. Burada birkaç ay kaldıktan sonra vefat etti. Yerine henüz yirmi üç yaşında olan oğlu Ali tahta çıktı. Kendisi harp sanatlarını çok iyi bildiğinden, kahramanlık ve cesareti sayesinde herkes tarafından kabul edilen bir sultan oldu.**

Ancak yeni sultanın kardeşi, yani ölen Emir Yusuf'un daha önce bahsi geçen diğer oğlu, Zellâka Savaşı'ndan hemen sonra Endülüs'e vefat haberi gelmiş olan Ebu Bekîn Seyr'in oğlu ve Fas Valisi olan Yahya, Lemtûne'nin ileri gelenlerinden bazılarının yardımıyla **saltanat davasına düştü.** Bunun üzerine Ali bin Yusuf yeterli sayıda askeri ile Fas şehrine hücum etti.

Sayfa : 90

Sayfa : 90

اولمغله بالذات محاربه‌ده بولنه‌میوب فقط لوازمات حربیه
ومهمات مقتضیه‌نك استحضارینه صرف همت وبتون عسکرینی
وممالك سائره‌دن کلمش اولان قوتلری دخی معیته ویرمك ایچون
دامادی اولان ریموندی جلب ودعوت ایلمش ایسه‌ده قونت
مومی‌الیه یولده وفات ایتمکین یرینه اون بر وعلی روایة اون
بش یاشنده بولنان اوغلی سانشویی لالامی دون غومز غرسس
ایله برابر اردویه مأمور وامور عسکریه‌یی مومی‌الیه غرسسه
احاله ایلدی وخرستیانلرده اسباب ظاهرهٔ فتح وظفر اولان
نظام اسلحه وعسکر وحوایج جنك وسفر مکملا موجود

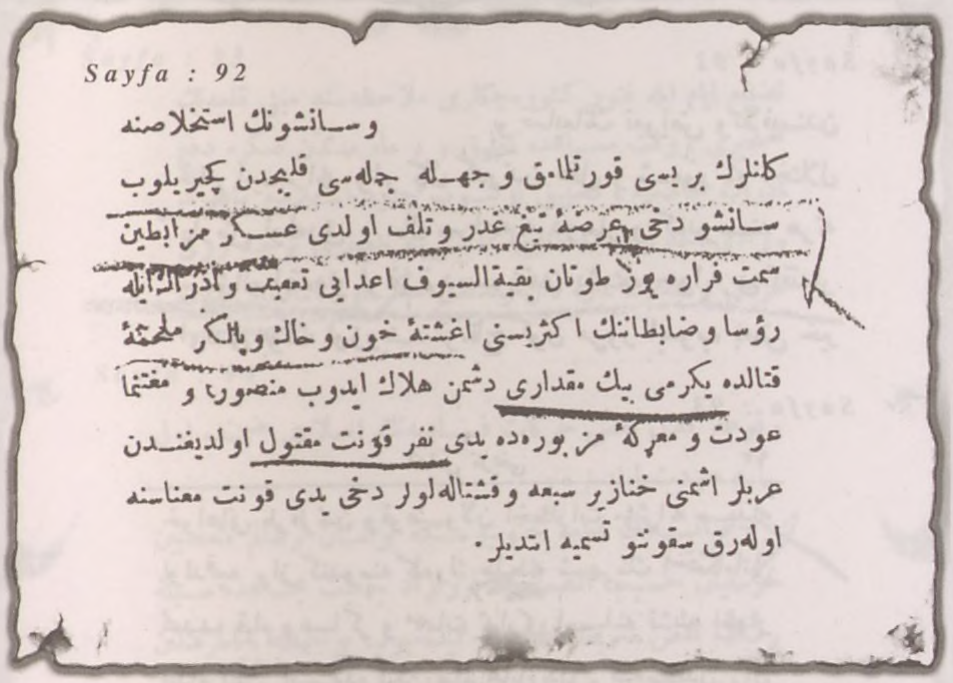
Sayfa : 91

اولمغله تحجیر غلبه ونصرت قتراك همتلرنده پابسته وبرمدتدبرو
هر نره‌ده جمعیت اسلامیه‌یه قارشو بولنمشلر ایسه منصور اولمغه
الشمش اولدقلرندن بو دفعه دخی اوکلرنده‌کی دشمنی نظر
مغرورانه‌لرنده بر ذباب پرشکسته حکمنده صابوب بی پروا
هجومه اقدام ایتدیلر وفی الواقع بو دفعه عسکر مرابطین
قلیل المقدار اولوب همده ایجابی حالنده منهج سلامت اولان
طریقلر عساکر کفار ایله باغلنمش اولدیغندن مومی‌الیه تمیم
محاربه‌دن بعض مرتبه اجتناب ایله رجعتی تصویب ایلمش
ایسه‌ده عبدالله محمدبن فاطمه ومحمد بن عایشه ایله رؤسای سائرهٔ
جنود اسلامیه بو حالده رجعت فرار دیمك اولهجغندن
واکرچه خرستیان عسکری کثرت ووفرت اوزره ایسه‌ده لکن
اندلس وافریقیه‌یه عساکرینك رهبت بخش صماح آفاق اولان
شجاعت وبسالتی بو مهمك قضاسنه دخی کافی اولهجغندن بحثله
جهت حرب وقتالی تصویب وترجیح ایلدیلر

Sayfa 90

Bundan sonra Ali bin Yusuf Endülüs'te hüküm süren devletini daha da güçlendirmek ve yükseltmek için boğazdan geçerek Kurtuba'ya ulaştı. Dört bir taraftan gelen vezir ve memurlara tekrar biat ettirerek onlardan bağlılık sözü aldı. Buradan sefer hazırlıkları için Merrakaş'a geri döndü. Oradan kardeşi **Temîm'i, Endülüs askerini sınıra toplamak üzere Balensiya valiliğine tayin etti.** Bir taraftan da kendisi Ifrîkiye süvarisini toplayarak Kurtuba'ya yetişip, topladığı süvarileri kardeşinin emrine gönderdi.

Kral Alfons, Müslümanların yukarıda anlatıldığı üzere askerî hazırlıklarını görüyor, ancak kendisini yaşlı ve bizzat muharebede bulunacak güçte olmadığını hissediyordu. **Etraftan muharebe için topladığı asker** ve yine muharebe için hazırlattığı levazımat ve mühimmatı emrine vermek için damadı **Raymond'u davet etmiş ise de Raymond gelirken yolda ölmüş ve yerine bir rivayete göre on bir, diğer birine göre ise on beş yaşında olan oğlu Sanço, hocası Don Gomez Garses ile birlikte ordunun başına geçmişti. Hristiyanlar silâh ve asker bakımından çok güçlü ve galibiyete daha yakın bir durumdaydılar.** [sayfa 91]Bir süredir karşılarına çıkan İslâm topluluklarını alt etmeye alıştıklarından, karşılarındaki düşmanı basit bir av sayarak ilk saldırıya yaptılar. **Bu saldırıda Murabıtların askerlerinin sayıca az oluşu ve gerektiğinde çıkış yolu olarak kullanacakları yolların düşman kuvvetlerince tutulmuş olmasından dolayı Kumandan Temîm, savaştan kademeli olarak çekilmeyi doğru bulmuş ise de Abdullah Muhammed bin Fatıma, Muhammed bin Ayişe ve diğer ileri gelen kişiler** böyle bir durumda geri çekilmenin kaçmak anlamına geleceğinden ve her ne kadar Endülüs ve Ifrîkiye ordularının askeri sayıca az olsa da Hristiyanlar üzerine kahramanlık ve cesaretleriyle üstün geleceklerinden savaşa devam edilmesini istediler.

Sayfa : 92

وسانشونك استخلاصنه

كلنلرك بر يسى قورتلامق و جهله جله‌سى قليجدن پكير يلوب

سانشو دخى بر عرصهٔ تيغ غدر و تلف اولدى عسكر مزابطين

سمت فراره يوز طوتان بقية السيوف اعدايى تعقيب و ادراك ايله

رؤسا و ضابطانك اكثريسنى اغشتهٔ خون و خاك و بالكز ملحمهٔ

قتالده يكرمى بيك مقدارى دشمن هلاك ايدوب منصور و مغنما

عودت و معركهٔ مزبوره‌ده يدى نفر قونت مقتول اولديغندن

عربلر اشمنى خنازير سبعه وقشتاله‌لولر دخى يدى قونت معناسنه

اوله‌رق سقونتو تسميه ايتديلر.

Sayfa 92

[Sanço'nun yardımına gelen hocası ve emrindeki askerler de bir varlık gösteremediler.] Yardıma gelenlerden **bir tanesi bile kalmamak üzere kılıçtan geçirildiler. Sanço da bir kılıç darbesiyle öldürülmekten kurtulamadı. Murabıtların askerleri** geriye kalan düşman askerlerini takip ederek, onları yakalayıp çoğu komutanlarıyla beraber öldürdüler. Bu savaşta **yaklaşık yirmi bin** düşman askeri öldürüldü. İslâm askerleri muzaffer olarak bol ganimetle geri döndü. Yine bu savaşta **yedi Kont öldürüldüğünden** Araplar bu savaşa, "Hanâzir Seb'a" [Yedi Domuz], Kaştaleliler ise, "Yedi Kont" anlamına gelen "Sekonto" adını verdiler.

Sayfa : 92

بو ضایعاتك تعویض و تلافیسندن
قطع امید ایله برابر کمال کدرندن عقل و شعورینه اختلال
عارض اولهرق بر حال سراسیمه یه دوچار و کندوسنه هرنه
سؤال ایتسهلر اوغلم زده سوزندن بشقه جوابه بی اقتدار
اولدی بونك اوزرینه برقاچ کون مرور ایدوب بعض خیر

Sayfa : 93

خواهانی طرفلرندن وقوعبولان اخطارات مؤثرانه سبیله
اولدقجه براز کندوسنه کلهرك طلیطله شهرینك استحکاماتنی
تجدیده قیام وعساکر و مهمات تدارکی اسبابنه تشبثه اظهار
اقدام ایتمش ایسهده لکن بوالم هائل دل پرکینه سندن برآن
منفصل اولمیوب براز مدت صکره کندوسی متواریٔ زیرخاك
هلاك اولمغله خرستیان حکومتلرنده ینه امارات شورش
واختلال رونما اولمغه باشلدی.

بشیوز اوچ تاریخنده ملك علی بن یوسف بوزیك مقداری
سواری عسکر ایله مغربدن اندلسه کچوب طلیطله حوالیسنده
بولنان بعض امصار وحصونی اخذ و ضبط ایلدکدن صکره
طلیطله شهرینی دخی محاصره یه الدی اهالیٔ قلعه مرابطین
اوزرینه واقع اولان برقاچ هجومدنده آشوری مرتبه منهزم
اولدقلرندن بر دهها خروج وهجومه جسارت ایده مامشلر
ایسهده قلعهٔ مذکوره نك متانت ورصانتی جهتله مدت مدیده
مقاومته عرض تحمل ایدهجکی وآچیقده بولنان عساکر اسلام

Sayfa : 93

تضییع ایام ایله فتور کتوره‌جکلری ملاحظه‌سنه مبنی قلعه‌نك
تسخیری بروقت مساعده تعلیق و بر ماه مدتدن صکره دفع
ادوات محاصره و تضییق اولنوب جنود اسلامیه مادرید
ووادی الحجاره وبعده طالبیرا مملکتلرینه طوغری توجیه روی
عزیمت وغنایم بیشماره نائل اولدقدن صکره اول اثناده افریقیه ده

Sayfa : 94

وقوعه کلان بعض حرکات فساديه‌نك اصلاحی ضمننده اول
جانبه عودت ایلدیلر.

فرانسه‌نك قطعهٔ جنوبیه‌سنده بولنان برطاقم متعصبین
خرستیان حسب الضروره فروزاد جمعیت مجاهده سیله
برلکده قدس شریفك تخلیصنه کیده‌میوب بوجهتله پاپاطرفندن
موعود اولانن مثوبات اخرویه یغماسندن حصه‌مند اوله‌ماملریله
بوکاعوض اوله‌رق اسپانیاده بولنان اهل اسلام ایله جنك ایلکی
عهد التش اولدقلرندن بوارالق جمعیت کثیره ایله سرقسطه
مملکتی اوزرینه دوکیلوب شهر مذکوره قدر اولان محلاره
مستولی اولدیلر وبواثناده سرقسطه امیری بولنان عمادالدوله
بن ابو جعفر اگرچه جسور وجری ایسه‌ده فقط متوفی پدری
کبی اموردیده واصول مدارا وادادیه آشنا اولمدیغندن مصلحتی
بورادیه‌کتوردکدن صکره قرطبه‌ده بولنان مرابطیندن استمداد
واستعانه ایلدی اگرچه بونلردرعقب یتیشوب اهل صلیبی
پریشان وبرباد وامیر موسی‌الیهی یددتمندن تخلیص وآزاد التش
ایسه‌لرده براز زمان مرورنده عادتلری اوزره کروه حسنه

Sayfa : 94

اعانتلرینی ستیهٔ اهانت وخیانته تبدیل ایله ریئسلری بولنان عبد
الله بن مزدلی اهالیٔ سرقسطه حقنده عادتا مغلوب ومحکوم رعایا
معامله‌سی اجراسنه ابتدار وبو حرکت ایسه بالاخره مملکت
مذکوره دخی حکومت مرابطینه الحاق اولنه‌جغی معناسنی
اشعار ایدوب مومی‌الیه عماد الدوله ایسه احوالی بالاده ذکر

Sayfa : 95

اولنان ابن عباد وامرای سائره مثللو افریقیه‌ده اعماد زندانده
درزنجیر اولمق نیتنده بولنمامغله اولاد وعیالیله برابر بشیوزاون
تاریخنده روط الیهود نام قلعه‌یه فرار ایلدی لکن اوراده دخی
خونخواران مرابطین مضرتندن امین اوله‌میه‌رق برطرفدن
دخی خرستیانلرك تضییقاتندن مضطر قالدیغندن آثار محذوره‌سی
آتیده ظهور ایده‌جك برمضرت ملحوظه‌یی الحاله هذه دوامی
مهلك اولان حال خطرناكك دفعنه آلت یعنی مرابطینك الندن
قورتلمق ایچون اراغون قرالندن استدعای معاونت الکی
اختیار اولوجهله قرال جانبندن استمداد واستظهار ایتمکله
امدادینه کلان خرستیانلر ایله برلکده سرقسطه جوارنده مار
الذکر مزدلی‌یه ملاقی اولوب مرابطین عساکرینی پریشان
ومضمحل ومومی‌الیه مزدلی ایله سار مشایخدن چند نفر
روسایی دخی اسنای محاربه‌ده دار عدمه واصل ایلدی بووجهله
عماد الدوله بن ابی جعفر مرابطینه مظفر اولوب سرقسطه
حکومتنه یکیدن مالك اولمش ایسه‌ده ❁ بیت ❁ مراز پنجهٔ
کرکم ربودی ❁ چودیدم عاقبت کرکم توبودی ❁ مألنجه اراغون
قرالی معامله‌یی دکشدیروب وقوعبولان امدادواعانه‌سنه مقابل
ترکه ایله جوارنده کائن برنیچه قلاعی کندی مملکنه ضم وعلاوه

Sayfa : 95

وبونلره دخی قناعت ایتیوب امیر سرقسطه‌نك نه‌مرتبه ضعیف
اولدیغنی بیلدیکندن مطالبنی قات اندرقات ایدرك نهایت الامر
سرقسطه شهری دخی کندینه تسلیم قلنمدیغی حالده جبرا اخذ

Sayfa : 96

وضبط ایلیه‌جکنی امیر مومی‌الیهه بلا پروا بیان وافاده ایلدی
برمنطوق ❁ بیت ❁ چوپیروزه شددزدتیره روان ❁ چه‌غم دار
داژ کریهٔ کاربان ❁ ظالم غالبك متهیج اولان کانون حرص
وطمعی مظلومك نه‌تعیب واشتکاسی ونه‌ده فریاد واسترحامی
ایله قابل تعدیل وتسکین اوله‌میوب اجراسنی تصمیم ایلدیکی
حرکات غدرانه‌دن فارغ اوله‌میه‌جغی بدیهی اولوب عماد
الدوله‌نك حال مظلومانه‌سی دخی ایقاع غدر ایچون قرال
مومی‌الیهه مانعهٔ اجرا اوله‌لیه‌رق عرض ایلدیکی تکلیفه امیر
طرفندن کوستریلان تردد اوزرینه همان اعلان حرب ایلدی
بیچاره امیر اگرچه برمدت مقابله‌یه ساعد همتی تشمیر ایلدیسه‌ده
لکن محصوریتده دوامی ممکن اولمامغله استك ایدنلرك اموال
واشیالریله شهردن آمنا چیقوب کیده‌بیلمکلری شرطیله بشیوز
اون ایکی تاریخنده پای‌تختی اراغون قزبالی القونس البطلا
دوره تسلیم ایلدی شهر مذکور اهالی اسلامیه‌سی امثالی
دلالتیله قرالك عهدنده امنیتلری اولمامغله اکثریسی بلنسیه
ومرسیه مملکتلرینه کیدوب فقط سکنهٔ مستعربین جمله شهرده
قالدیلر وبووقعه‌دن صکره علی بن یوسف هرنه‌قدر سرقسطه‌یی
قورتارمق اوزره عساکریله مرا کشدن اسپانیایه چکمش ایسه‌ده

Sayfa : 96

دورقه نام محلده بوزیلوب یووجهله سرقسطه امارتی لواحقیله
برابر اراغون حکومتنه ادخال اولندی واشبو محاربه‌دن بر
سنه صکره قوطبه اهالیسی دخی طائفهٔ مرابطیندن کورمکده

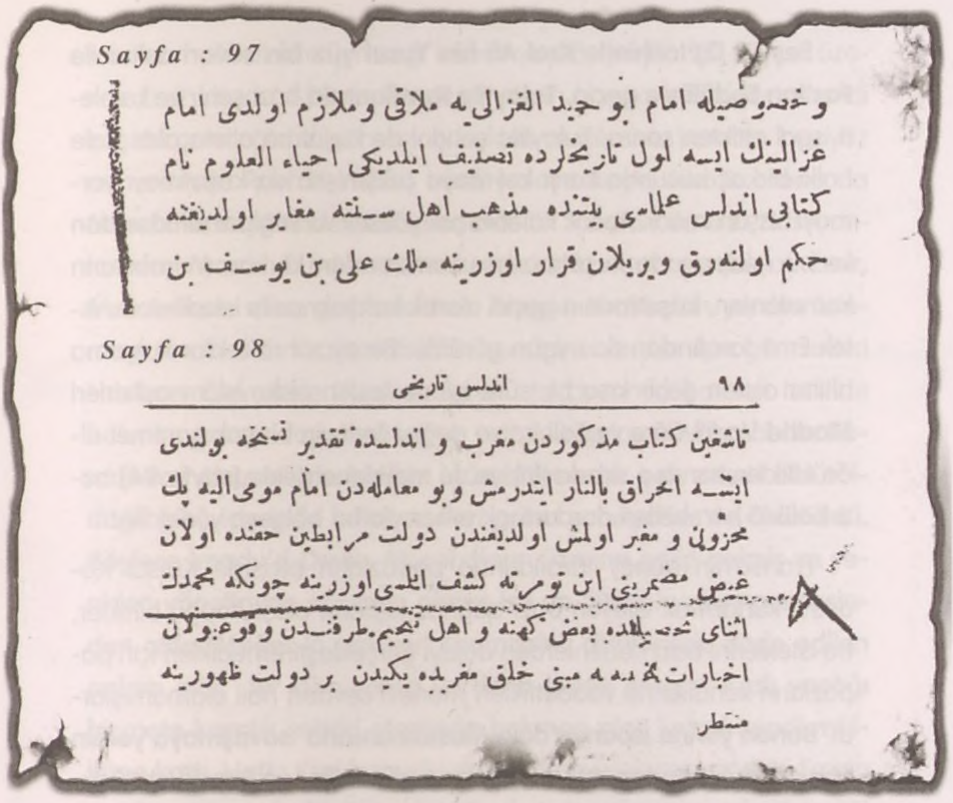
Sayfa : 97

اولدقلری انواع تعدیاته عدم تحمل ایله اباقلنوب یونلردن بك
چوغنی قتل واعدام ایلش اولمریله ملك علی اطفای نارهٔ
اختلاله برتقریب ایله موفق اولمش ایسه‌ده فقط بیان اولنه‌جغی
وجهله برمقتضای قضای ربانی حکومت مرابطینی محو
والتقام ایتمك ایچون افریقه‌ده کائن جبال درن قربنده زیانه‌کش
التهاب اولان آتش فتنه واختلالك اطرافه سرایت وانتشار
ایلمی حسبیله کندوسی اول جانبه سریعا عزیمته مجبور اولوب
اندلسك امر امن واسایشی لایقیله استحصال اولنه‌مدی.

﴿ ظهور صاحب دولت موحدین محمد بن ﴾

﴿ تومرت المشتهر بالمهدی ﴾

جبل درنده ساکن هرغه قبیله‌سندن عبدالله تومرت نام
کسنه‌نك اوغلی محمد تحصیل علمه خواهش ورغبتی اولمق حسبیله
قرطبه مدارسنده چند سنه تحصیل علوم ایلدکدن صکره
اسکندریه‌یه واندان ادای فریضهٔ حج ایچون جانب حجازه متعازم
و بعده بغداده کیدوب اول عصرده بولنان بعض کبار علمایه

Sayfa : 97

وخصوصیله امام ابو حید الغزالی یه ملاقی وملازم اولدی امام
غزالینك ایسه اول تاریخلرده تصنیف ایلدیکی احیاء العلوم نام
کتابی اندلس علماسی بیننده مذهب اهل سنته مغایر اولدیغنه
حکم اولنه‌رق ویریلان قرار اوزرینه ملك علی بن یوسف بن

Sayfa : 98

اندلس تاریخی ۹۸

تاشغین کتاب مذکوردن مغرب و اندلسده تقدیر نسخه بولندی
ایسه احراق بالنار ایتدرمش وبو معامله‌دن امام مومی‌الیه پك
محزون و مغبر اولمش اولدیغندن دولت مرابطین حقنده اولان
غرض مضمریني ابن تومرته کشف ایلمی اوزرینه چونکه محمدك
اثنای تحصیلده بعض کهنه و اهل تنجیم طرفندن وقوعبولان
اخبارات مخدده مبنی خلق مغربه یکیدن بر دولت ظهورینه
منتظر

Sayfa 92

[Kral Alfons], bu yenilginin telafisinin ümitsizliği içinde kederinden akıl ve şuurunu yitirip, dayanılmaz bir sersemliğe yakalandı. Öyle ki **kendisine ne sorulsa "Oğlum nerde?" sözünden başka bir cevap veremeyecek duruma geldi.** Bunun üzerinden bir kaç gün geçmişti ki **[sayfa 93]** bazı yakın dostlarının kendisine telkin ve nasihatta bulunmalarıyla biraz kendine gelebildi. Kendine gelir gelmez **Tulaytila** şehrinin istihkâmına, asker ve mühimmat tedarikine kalkışmışsa da bu korkunç hastalık bir an olsun onu bırakmamış, kısa bir süre sonra da hayata veda etmişti. Onun ölümüyle Hristiyan **hükümetlerinde krallık ve taht kavgaları** tekrar başladı.

Beşyüz üç tarihinde **Kral Ali bin Yusuf yüz bin süvari asker ile Fas'tan Endülüs'e geçip, Tulaytila taraflarında** bazı şehir ve kaleleri işgal ettikten sonra, Tulaytila şehrini de kuşatma altına aldı. Kale halkı birkaç hücumla karşı koymaya çalışmışsa da kuşatmayı yarmayı başaramadı. Ancak kalenin çok yüksek ve sağlam olmasından ve bu nedenle de kuşatmanın uzamasından korkan Murabıtların komutanları, kuşatmanın geçici olarak kaldırılmasını istediler. Bu istek Emir tarafından da uygun görüldü. Bir ay sonra tekrar kuşatma altına alınan şehir kısa bir süre içinde teslim oldu. İslâm askerleri **Madrid** Vadi'l-Câre ve Talbira'ya doğru ilerleyip bir çok ganimet elde ettikten sonra o sırada Ifrîkiye'de meydana gelen **[sayfa 94]** bazı bölücü hareketleri durdurmak amacıyla bu bölgeye yöneldiler.

Fransa'nın güney taraflarında papazların etkisiyle Kutsal Kudüs'ü kurtarmak isteyen bazı bağnaz kişilerin oluşturduğu birlikler, bu isteklerini bazı nedenlerden dolayı gerçekleştiremedikleri için papazların kendilerine vaadettikleri manevî sevaba nail olamamışlardı. **Bunun yerine İspanya'daki Müslümanlarla savaşmaya yemin etmiş olduklarından, bu amaçlarına yöneldiler ve Sarakusta üzerine hücum edip, şehre varıncaya kadar ne kadar kale ve küçük şehir varsa istilâ ettiler. Bu arada Sarakusta Emiri olan İmâdu'd-Devle bin Ebu Cafer, her ne kadar cesur ve cüretkâr olsa da rahmetli babası gibi savaş ve savaş tekniklerine alışkın olmadığından, emirlik karargâhını Bureda'ya götürdükten sonra Kurtuba'da bulunan Murabıtlardan yardım istedi.** Murabıtlar, buraya ulaşıp Hristiyanları perişan etti ve adı geçen Emiri düşmanın elinden kurtardı. Ne var ki Murabıtların askerleri âdetlerinden vazgeçemediler. Önceden yaptıkları gibi o sırada Murabıtların başında kumandan olarak bulunan Abdullah bin Mezdeli, Sarakusta halkına mağlup ve mahkûm muamelesi yaptı. Bir süre sonra da bu ülkenin Mu-

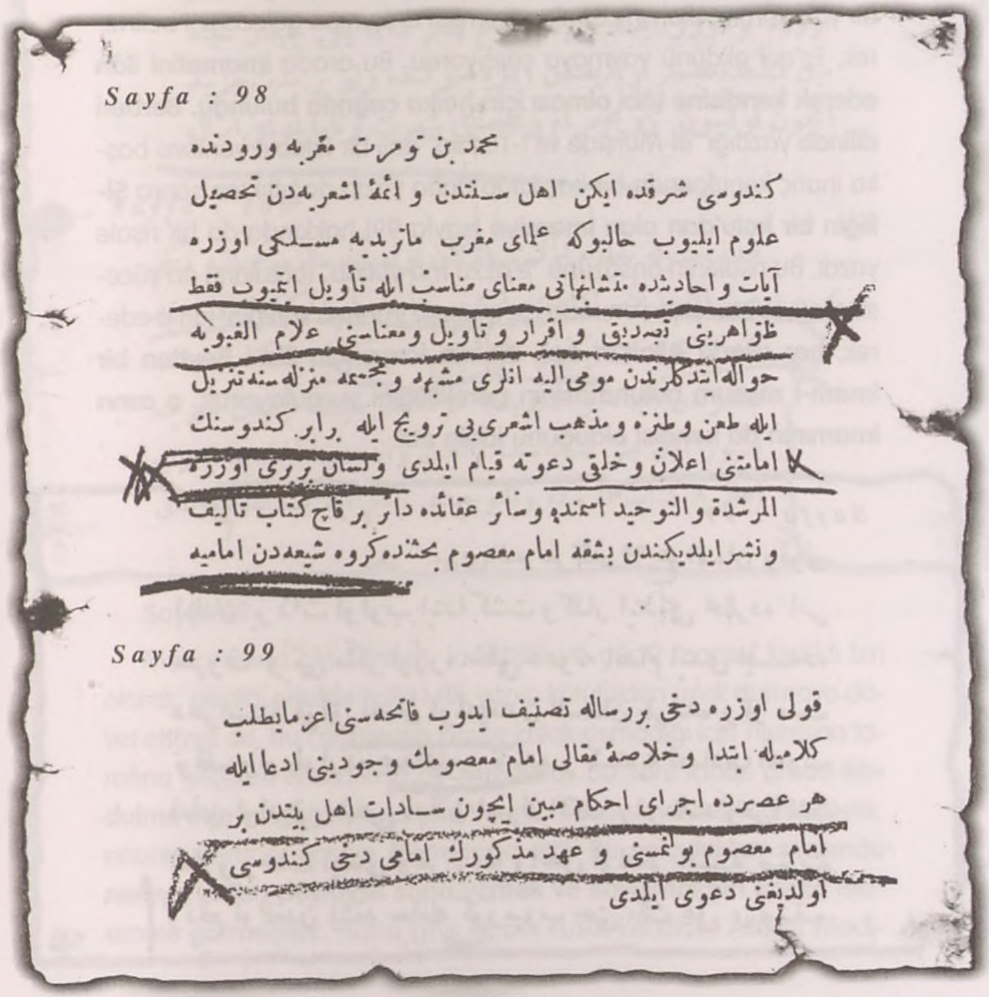
rabıtların yönetimine gireceği haberi yayıldı. **[sayfa 95]** Bunun üzerine Emir İmadu'd-Devle önceki emirlerin başına gelen şeyin kendi başına geleceğini düşünerek çocukları ve ailesiyle beraber beş yüz on tarihinde **Ravt Et-Yehûd isimli kaleye kaçtı. Ancak orada da Murabıtların şerrinden kurtulamadı.** Bir taraftan da onu Hristiyanlar sıkıştırıyordu. Bu durumdan kendisini kurtarmaya çalışan **Emir, Murabıtların eline geçmektense Aragon Kralı'ndan yardım istemeyi tercih etti.** Kral tarafından kendisine yardım için gönderilen Hristiyan kuvvetlerle beraber Sarakusta civarında hareket halinde bulunan kumandan Mezdeli'ye yetişti. Yapılan muharebede **Kumandan Mezdeli'yle birlikte Murabıtların bir çok askeri öldürüldüğü gibi, içlerinde bulunan ileri gelen şahsiyetler de öldürüldü. Böylece İmadu'd-Devle, Murabıtların üzerine galip gelmiş ve yeniden yönetimine egemen olmuş ise de "Beni kurdun pençesinden aldın/Meğer ki asıl kurt senmişsin" dizelerinde ifade edilen anlam gibi, bir süre sonra yardıma gelen Aragon Kralı yaptığı hizmete karşılık şehrin etrafında bulunan nice kaleyi kendi mülküne kattı.** Hatta Kral bununla da yetinmeyerek karşısındaki Emirin ne derece zayıf olduğunu bildiğinden, kendisine vaadedilmediği halde **Sarakusta şehrinin kendisine teslimini isteyerek ve isteği yerine getirilmezse bu işi zorla yapacağını** Emir İmadu'd-Devle'ye bildirdi. **[sayfa 96]** "Kötü ruhlu hırsız zafere ulaşırsa, kervancının aağlamasına aldırmaz." Bu pervasız teklif karşısında Emir İmadu'd-Devle, ne yapacağını bilmez bir halde şaşırıp kaldı. Ancak, aç gözlü bu zalim kralı, ne onun mazlumluğu ve ne de feryadı isteğinden vazgeçirebildi. **Tereddüt eden emire karşı kral, daha fazla bekleyemeyeceğini ve derhal teslim olmasını istedi. Buna cevap gelmeyince hemen savaş ilân etti.** Çaresiz Emir, bir süre direndiyse de kuşatmanın uzun süreceğinin ve sonunda mecburen teslim olaca-

ğının bilincinde olduğundan, ailesiyle birlikte emniyet içinde şehirden ayrılmasına izin verilmesi şartıyla, beş yüz on iki senesinde tahtını **Aragon Kralı Alfons'a** teslim etmek zorunda kaldı. Şehirde bulunan Müslüman halkın büyük bir bölümü Kralın sözüne güvenemeyerek Balansiya ve Mursiye'ye doğru yola çıktılar. Şehirde ise sadece musta'reb olan, yani Araplaşmış olan halk kaldı. Bu olaydan sonra **Ali bin Yusuf her ne kadar Sarakusta'yı** kurtarmak üzere askerleriyle Merrakuş'ten İspanya'ya geçmiş ise de, **Dorka isimli yerde bozguna uğratıldı.** Bu suretle artık Sarakusta hükümeti Aragon Kralının emrine girmiş oldu. Bu savaştan bir yıl sonra Kurtuba halkı da Murabıtlardan gördükleri **[sayfa 97]** düşmanlıklara ve zulme daha fazla **dayanamayarak ayaklandılar. Murabıtlarından birçok kişi idam edildi. Bu kritik durum karşısında Emir Ali, duruma müdahale ederek ortamı yumuşattıysa da İfrîkkiye'de Murabıtların yönetimini yok etmeyi hedefleyen ve uzun zamandır devam eden isyan ve fitne ateşini söndürmek için oraya gitmeye mecbur kaldı. Emir Ali'nin Endülüs'ü terketmesiyle buranın emniyet ve asayişi gerektiği gibi sağlanamadı.**

"MEHDİ" İSMİYLE ÜNLÜ MUVAHHİTLERİN LİDERİ MUHAMMED BİN TUMART'IN ORTAYA ÇIKIŞI

Cebel Dern'de oturan Herga kabilesinden Abdullah Tumart isimli bir kişinin **oğlu olan Muhammed,** tahsil hayatına **Kurtuba'da başlayıp buradaki medreselerde uzun yıllar okuduktan sonra İskenderiye'ye geçmiş, oradan da hac görevini yapmak için Hicaz'ı ziyaret etmişti. Buradan ayrıldıktan sonra da Bağdat'a gidip zamanın ileri gelen ilim ve sanat erbabıyla, özellikle de Ebu Hamîd el-Gazalî ile tanışıp sohbetlerine katılmıştı. İmam Gazalî ise, o tarihlerde yazdığı İhyâ Ulûm Ed-dîn isimli kitabında bulunan bazı bilgilerin Endülüs âlimleri tarafından ehl-i sünnet inancına aykırı**

bulunması ve bunu duyan Emir Ali bin Yusuf bin [sayfa 98] Taşfin'in de bu kitabın Mağrip ve Endülüs'teki tüm nüshalarının yakılmasını emretmesinden dolayı ona ve devletine karşı olan **kinini İbn Tumart'a anlattı.** İbn Tumart, tahsil hayatı boyunca zaman zaman Murabıtların devletine karşı ayaklanan Fas halkının yeni bir devlet kurma fikrinde olduğunu biliyordu.

Sayfa : 98

محمد بن تومرت مغربه ورودنده
کندوسی شرقده ایکن اهل سنتدن و ائمهٔ اشعریه‌دن تحصیل
علوم ایلیوب حالبوکه علمای مغرب ماتریدیه مسلکی اوزره
آیات واحادیثده متشابهاتی معنای مناسب ایله تأویل ایتیوب فقط
ظواهرینی تصدیق و اقرار و تاویل ومعناسنی علام الغیوبه
حواله ایتدکلرندن مومی‌الیه انلری مشبهه وبجسمه منزله سنه‌تنزیل
ایله طعن وطنزه ومذهب اشعریی ترویج ایله برابر کندوسنك
امامتنی اعلان وخلقی دعوته قیام ایلدی ولسان بربری اوزره
المرشدة والتوحید اسمنده وسائر عقائده دائر بر قاچ کتاب تالیف
ونشر ایلدیکندن بشقه امام معصوم بحثنده کروه شیعه‌دن امامیه

Sayfa : 99

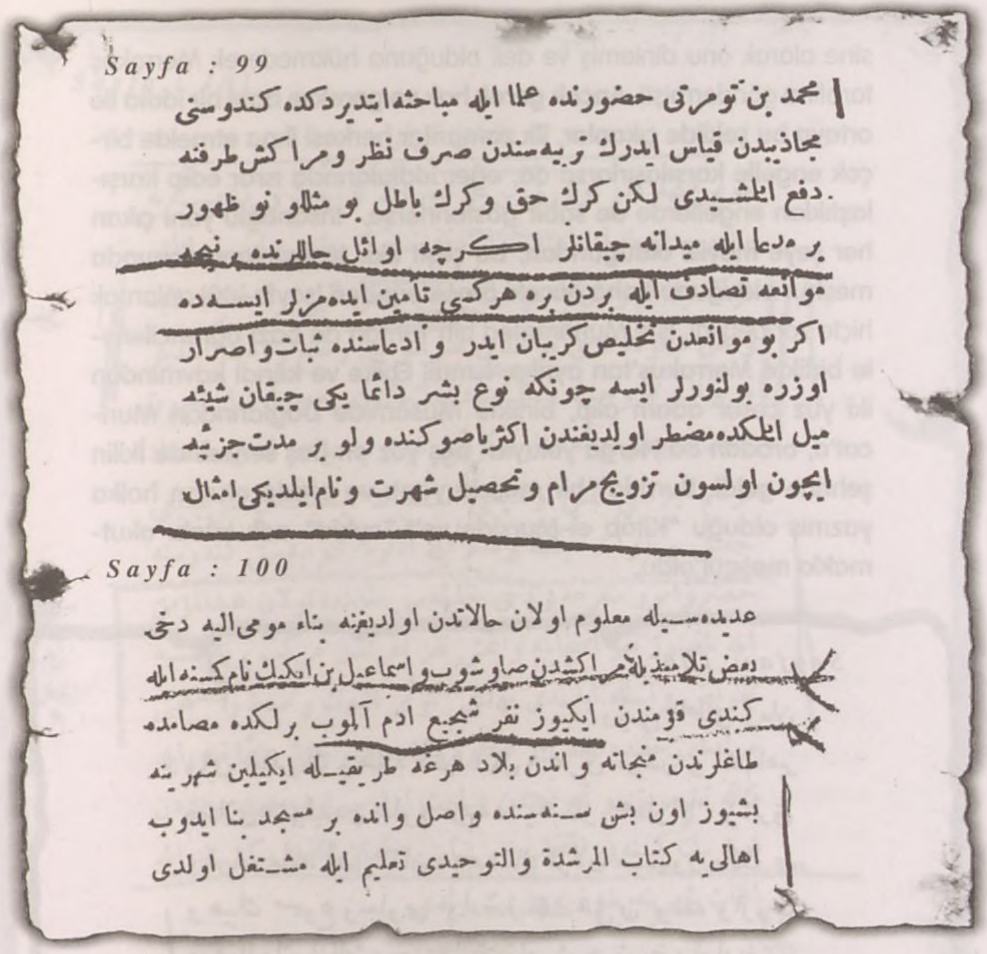
قولی اوزره دخی برساله تصنیف ایدوب فاتحه‌سنی اعز مایطلب
کلامیله ابتدا وخلاصهٔ مقالی امام معصومك وجودینی ادعا ایله
هر عصرده اجرای احکام مبین ایچون سادات اهل بیتدن بر
امام معصوم بولنمسنی و عهد مذکورك امامی دخی کندوسی
اولدیغنی دعوی ایلدی

Sayfa 98

Muhammed bin Tumart Mağrib'e gelişinde, kendisi doğuda iken Ehl-i Sünnet ve Eş'arî mezhebi üzerine eğitim görmüştü. Oysa Fas alimleri Maturîdî mezhebinin öngördüğü şekilde **müteşâbih ayet ve hadiseleri uygun anlamlarıyla yorumlamaksızın, yalnızca temel anlamların kabul ederek bu ayetle ve hadislerin yorumlarını gaybı bilen Allah'a havale ediyorlardı.** Muhammed bin Tumart, bu tip bir yoklaşımın Allah'ın cisimlendirilmesi anlamına geleceğini belirterek, Eş'anî ekdûnû yaymaya çalışıyordu. Bu arada **imametini ilân ederek kendisine tâbi olması için halka çağrıda bulundu. Berberî dilinde** yazdığı "el-Murşide ve't-Tevhîd" adlı bir kitabın yanısıra başka inanç konularında bir kaç kitap daha yazıp dağıttıktan sonra **Şiîliğin bir kolu'dan olan İmamiye** [sayfa 99] hakkında da bir risale yazdı. Bu risalenin önsözünü "e'azzu mâ yutlab" [arzuların en yücesi] sözüyle başlatıp, sonunda ise masum imamın varlığını iddia ederek, **her asırda Allah'ın açık dininin icrası için Ehl-i Beytten bir imam-ı masum bulunmasının gerekliliğini vurgulayarak, o asrın imamının da kendisi olduğunu iddia etti.**

Sayfa : 99

مومی الیه هرتقدر فصیح اللسان وقوی
الجنان بر ذات اولوب ابتدا کشت وکذار ایتدیکی محللرده امر
معروف ونهی منکر اوزره خلق دعوته اقدام ایتدی ایسه ده
دعواسنه قولق اصمان اولدیغندن لسان طرفنده بر از مدت
توقف واولجوارده عبدالمؤمن نامنده بر کسنه یه تصادف ایدوب
امامی اولدیغی مذهبی اعلان ایدرك انکله برابر فاسه ومراکشه
نقل ورحلت ایلدی وهر نره یه واصل اولدیلر ایسه ضرب
ودفع اولنمقدن بشقه معامله کورمیوب حتی ملك علی بن یوسف

Sayfa : 99

محمد بن تومرتی حضورنده علما ایله مباحثه ایتدیردکده کندوسنی
مجاذیبدن قیاس ایدرك تربیه سندن صرف نظر ومراکش طرفنه
دفع الطلشیدی لکن کرك حق وکرك باطل بو مثلو نو ظهور
بر مدعا ایله میدانه چیقانلر اکرچه اوائل حالنده بنجه
موانعه تصادف ایله بردن بره هرکسی تامین ایده مزلر ایسه ده
اکر بو موانعدن تخلیص کریبان ایدر و ادعاسنده ثبات واصرار
اوزره بولنورلر ایسه چونکه نوع بشر دائما یکی چیقان شیئه
میل الطلکده مضطر اولدیغندن اکثریاصوکنده ولو بر مدت جزئیه
ایچون اولسون تزویج مرام وتحصیل شهرت ونام ایلدیکی امثال

Sayfa : 100

عدیده سیله معلوم اولان حالاتدن اولدیغنه بناء مومی الیه دخی
بعض تلامیذیله مراکشدن صاوشوب واسماعیل بن ایکیك نام کسنه ایله
کندی قومندن ایکیوز نفر شجیع ادم آلوب برلکده مصامده
طاغلرندن منجاته واندن بلاد هرغه طریقیله ایکیلین شهرینه
بشیوز اون بش سنه سنده واصل واندہ بر مسجد بنا ایدوب
اهالی یه کتاب المرشدة والتوحیدی تعلیم ایله مشتغل اولدی

Sayfa 99

Muhammed bin Tumart, fasih dilli ve güçlü manevî kişilikli biri olarak, geçtiği erlerde halkı iyilik yapıp kötülükten uzak durmaya davet ettiyse de, bu çağrılarına kimse kulak asmadığı için Tilemsan tarafına geçerek orada kısa bir süre kaldı. Bu süre içinde orada **Abdulmu'min** isimli biriyle tanışıp imamı olduğu mezhebi ilân ederek, onunla beraber Fas ve Merrakuş'a gitti. **Bu yolculukları sırasında nereye yolları düştüyse sopa yemek ve kovulmaktan başka muamele görmediler.** Hatta Emir Ali bin Yusuf kendisini Âlimler Mecli-

sine alarak onu dinlemiş ve deli olduğuna hükmederek Merrakuş tarafına göndermişti. **Ancak gerek hak ve gerekse batıl bir iddia ile ortaya bu şekilde çıkanlar, ilk zamanlar herkesi ikna etmekte birçok engelle karşılaşırlarsa da, eğer iddialarında ısrar edip karşılaştıkları engellerde de sabır gösterirlerse, insanoğlu yeni çıkan her şeye meyilli olduğundan, bu çeşit fikir taşıyanların sonunda meşhur olduğunu daha önceki örneklerinden** [sayfa 100] anlamak hiçte zor değildi. İşte Muhammed bin Tumart da **bazı öğrencileriyle birlikte Merrakuş'tan ayrılıp, İsmail Ebike ve kendi kavminden iki yüz cesur adam alıp, birlikte Musâmide Dağlarından Muncat'a, oradan da Herga yoluyla beş yüz on beş senesinde İkilin şehrine geldi. Burada bir mescid yaptı ve orada oturan halka yazmış olduğu "Kitâb el-Murşide ve't-Tevhîd" adlı kitabı okutmakla meşgul oldu.**

Sayfa : 100

رئيس العلماى زمان

وابن خلدونك وصفنه نظرا اكل متبحرين غربدن و مشاهير

فضلاى اشبيليه‌دن علوم غربيه‌ده يكه تاز مضمار كمال وشرق

وغربده مانند شمس تابان عديم المثال اولان مشهور مالك بن

وهيبك مسموع ومعلومى اولدقده ملك على بن يوسفه واروب

مومى اليهك ازاله وجودى مقتضاى شرع شريف اولديغنى

بيان ايلدى و ملك على طرفندن دخى خصوص مذكوره

مخصوص مأمورلر تعيين اولنوب بو خبر محمده واصل اولدقده

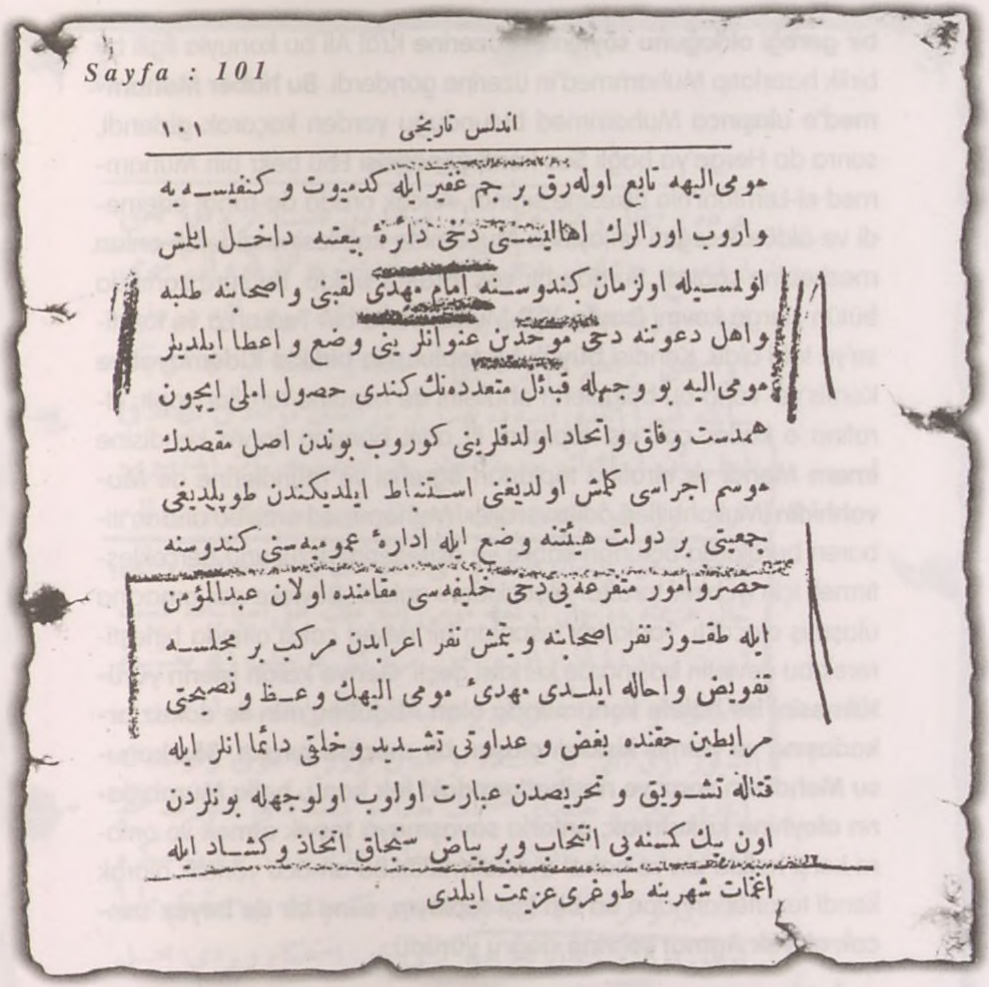
بولنديغى محلدن فرار واختفا وهرغه‌دن معدود سوس مملكتى

عاملى بولنان ابو بكر بن محمد اللمتونى يه التجا ايلدى لكن اوراده

دخى قتل اولنه جغنى بالاستخبار بر تقريب ايله اندن دخى تخليص

گريبان ايله مصامده قومنه كيدرك خلقى مذهبنه دعوت وچوق

كسنه يى كندو يه جلب ايلدى واز مدتده بتون هرغه قومى

Sayfa : 101

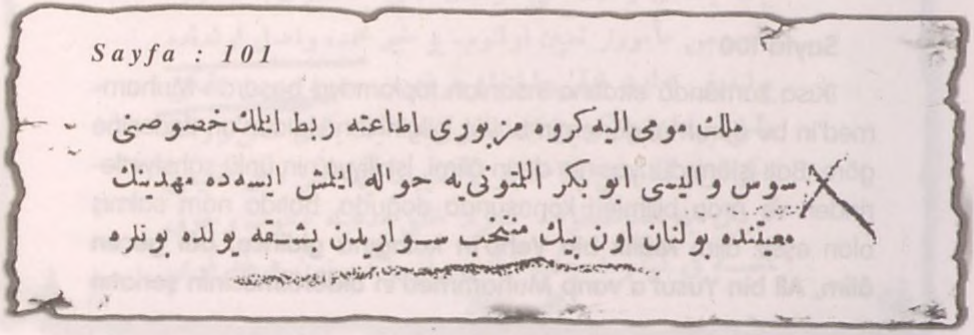
اندلس تاریخی ۱۰۱

مومی الیهه تابع اوله‌رق بر جم غفیر ایله کدمیوت و کنفیسه یه
واروب اورالرك اهالیسنی دخی دائرهٔ بیعته داخل ایلش
اولمسیله اولزمان کندوسنه امام مهدی لقبنی واصحابنه طلبه
واهل دعوتنه دخی موحدین عنوانلرینی وضع و اعطا ایلدیلر
مومی الیه بو وجهله قبائل متعددهنك کندی حصول املی ایچون
همدست وفاق واتحاد اولدقلرینی کوروب بوندن اصل مقصدك
موسم اجراسی کلمش اولدیغنی استنباط ایلدیکندن طوپلدیغی
جمعیتی بر دولت هیئتنه وضع ایله ادارهٔ عمومیه‌سنی کندوسنه
حصر وامور متفرعه‌یی دخی خلیفه‌سی مقامنده اولان عبدالمؤمن
ایله طقوز نفر اصحابنه و یدمش نفر اعرابدن مرکب بر مجلسه
تفویض واحاله ایلدی مهدیٔ مومی الیهك وعظ ونصیحتی
مرابطین حقنده بغض و عداوتی تشدید وخلقی دائما انلر ایله
قتاله تشویق و تحریصدن عبارت اولوب اولوجهله بونلردن
اون یك کسنه‌یی انتخاب وبر بیاض سنجاق اتخاذ وکشاد ایله
اعلمات شهربنه طوغری عزیمت ایلدی

Sayfa 100

[Kısa zamanda etrafına insanları toplamaya başaran Muhammed'in bu durumu] dönemin büyük bilgini ibn Haldun'un ifadesine göre, Batı İslâm dünyasının derin âlimi, İşbiliyye'nin ünlü şahsiyetlerinden ve Arap bilimleri konusunda doğuda, batıda nam salmış olan eşsiz âlim **Mâlik bin Vehb'in kulağına gidince, adı geçen âlim, Ali bin Yusuf'a varıp Muhammed'in öldürülmesinin şeriatın**

bir gereği olduğunu söylemesi üzerine Kral Ali bu konuyla ilgili bir birlik hazırlatıp Muhammed'in üzerine gönderdi. **Bu haber Muhammed'e ulaşınca** Muhammed bulunduğu yerden kaçarak gizlendi, sonra da Herga'ya bağlı **Sus kenti yöneticisi** Ebû bekr bin Muhammed el-Lemtûnî'nin ülkesine sığındı. Ancak orada da rahat edemedi ve öldürüleceğini anlayınca Musâmide kabilesine giderek onları mezhebine çağırdı. Burada bir çok taraftar buldu. Bu süre zarfında bütün Herga kavmi **[sayfa 101]** Muhammed bin Tumart'a ve Kenfîse'ye tabi oldu. Kendisi **büyük bir toplulukla birlikte Kidemayat ve** Kenfîs'ye varıp bu bölgelerin ahalisini de kendine taraflar yaptı. Etrafına o kadar çok kişi toplandı ki artık bundan sonra kendisine **İmam Mehdi** ve etrafına toplanan öğrenci ve müridlerine de **Muvahhidîn** [Muvahhitler] adını verdiler. Muhammed artık bu andan itibaren buralarda bulunan kabile ve aşiretlerin, arzusunu gerçekleştirmek için iyi birer taraftar olacaklarını anladı. Böylece asıl amacına ulaşmış olacaktı. Topladığı insanları bir devlet çatısı altında birleştirerek bu devletin başına da kendisi geçti. **Geriye kalan işlerin yürütülmesini ise halefe konumunda olan Abdulmu'min ile dokuz arkadaşına ve yetmiş kişiden oluşan bir meclise bıraktı. Söz konusu Mehdi'nin vaaz ve nasihatlarındaki tek konu, halkı Murabıtların aleyhine kışkırtmak, onlarla savaşmaya teşvik etmek** ve onlara karşı halkta kin ve nefret uyandırmaktı. Bu amaca yönelik olarak kendi taraftarlarından **on bin kişi toplayıp, eline bir de beyaz sancak alarak Agmat şehrine doğru yürüdü.**

Sayfa : 101

ملك مومى اليه كروه مزبورى اطاعته ربط ايلك خصوصنى
سوس واليسى ابو بكر اللتونى يه حواله ايلمش ايسه ده مهدينك
معيتنده بولنان اون بيك منتخب سواريدن بشقه يولده بونلره

Sayfa : 102

هرغه وتیغمل وهنتاته وسائر قبیله‌لردن عساکر وفیره ملحق
اولوب چغله‌سی دخی یکدل ویکعزیمت بولنملریله والیٔ مومی
الیه صورت حالی علی‌بن یوسفه انها وملك مومی الیه درعقب
ابواسحق ابراهیم نام برادرینی بر مقدار عساکر ایله ابو بکر
جانبنه اسرا ایلدی ایسه‌ده عساکر مرابطین موحدین ایله ملاقی
اولدقده ابراهیمك مقدمة الجیشی هر نصلسه ثبات ایده‌میوب
فراره یوز طوتدیغندن بتون اردو تارمار وبعده ملك مومی الیه
طرفندن بتکرار ارسال قلنان بریکی اردو دخی اولکنك اوغرادیغی
حال هزیمته دوچار اولمغله مومی الیه ملك علی اسپانیاده کسب
شهرت ونام ایلیان برادری تمیمی مراکشه جلب ایله معیته
مکمل بر اردو دخی ویروب او چنجی دفعه اوله رق
بشیوز اون التی تاریخنده موحدین اوزرینه سوق وارسال
ایلدی لکن برمقتضای حکمت خدا بو دفعه دخی صورت فتح
وغلبه کروه موحدین طرفنده جلوه نما اولوب بوندن صکره
محمد بن تومرت مهدی حین حاجتده کندینه بر مستحکم ملجأ
اولمق اوزره تینمل نام محله کرکی کبی استحکام ویردی محل
مذکور درعه مملکتنده وتلمساندن بحر اوقیانوسه دکین ممتد
اولان جبال متسلسلهٔ شاهقه‌نك اك صعب ومنیع موقعنده
بولنوب اون ساعت طولنده طار بر بوغازدن غیری طریق
اولمدیغی وحتی ممر مذکورده بولنان درین اوچورملر اوزرینه
ایجابی تقدیرنده قالدیریله‌جق وجه ایله متحرك اخشاب جسرلر

Sayfa : 103

وضع اولنوب انلرسبر مرور وعبور وتیمله وصول ناقابل
اولدیغی حالده موقع مذکوری سوریله دخی رهین استحکام
ووسطنده واقع یوکسك تپه‌نك اوزرینه بر قلعه انشاسنه قیام
ایدوب اوج سنه ظرفنده و بشیوز اون یدی تاریخنده رسیدهٔ
ختام ایلدی بعده فرق بیك قدر عسکر جمع ایدوب شهر
مراکش تسخیرینه متهئ اولدیسه‌ده اول ارالق کندیسی خسته
بولندیغی جهتله مجلس اعضاسندن ابو محمد البشیری عساکر
مرقومه اوزرینه سردار نصب ایله شهر مذکور اوزرینه
ارسال ایلدی اکرچه فرقهٔ مذکوره اول امرده اوکلرینه
چیقان کروه مرابطینه غالب اوله‌رق مراکش شهرینی محاصره یه
الدیلر ایسه‌ده بشیوز اون طقوز سالی حلالنده کندیلری
یوزیلوب سردار مومی‌الیه بشیر دخی فوت اولمغله قلعه‌نك
تسخیرینه ظفریاب اوله‌مدیلر .

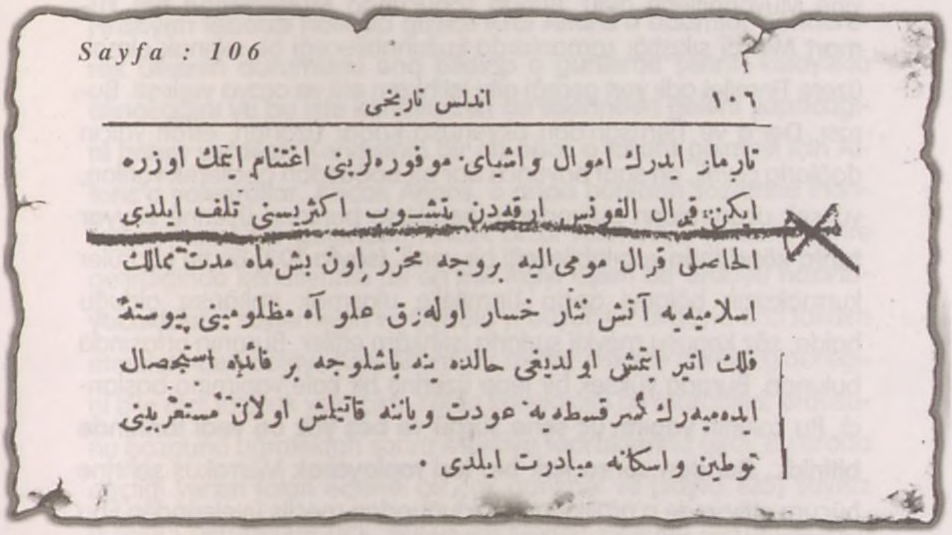
موحدینك بر منوال مجرر مرابطین دولتنه ایراث ایلدیکی
ضعفدن وتیمك دخی بتون عساکریله اسپانیادن افریقیه یه کچه‌رك
حروب واقعه‌ده ظهوره کلان هزیمت ومغلوبیتندن ناشی قطعهٔ
مذکوره‌ده حکومت اسلامیه‌نك قوتی کرکی کبی متناقص اولمغله
اراغون قرالی الفونس اضاعهٔ وقت ایمیه‌رك بلنسیه مملکتنی
طولاشوب اطراف وجوانبی یغما وتالان وقراو مزارعی خراب
وویران ایلشیدی انك اوزرینه والیلر برلشوب یاردو ترتیب
وتدارك ایله الفرس نام محلده الفونس البطلادورك عساکرینه

Sayfa : 104

ملاقی اولدیلر ایسه ده خرستیان اردوسی منتخب نفراتدن وفرانسه دن مخصوص جلب ودعوت اولنان برچوق کوکلی عسکرندن مرتب وبروکیلر برطاقم درنتی عسکردن مرکب بولندیغنه مبنی محل مرقومده وقوعبولان محاربه ده عساکر مسلمه مغلوب اولدی وبو اثناده غرناطه مملکتنده بولنان مستعربین یعنی تعه خرستیان دخی قراله کیزلوجه ادملر ارسال ایله مملکتك بولندیغی حالی بیان وشو ارالق سهولتله تسخیر اولنه بیله جکندن وکندولری دخی الرندن کلان خدمت واعانتده قصور ایتمیه جکلرندن بحثله برآن اقدیم اولطرفه ورودینی نیاز اطلریله الفونس اول امرده یونلرك افادات واقعه سنه اعتماد ایتمیوب لکن مملکتلرینه قرالك عسکری دخول ایلدیکی انده اون بیك وبعده دها زیاده عسکر جمع و تدارك ایلیه جکلرینی یکیدن تامین وغرناطه مملکتنی کال غربته طوح و نشا ایله بو خصوصك تمشیتنه تحریض ایلش اولدقلرندن قرال مومی الیه بر مقدار عسکر ایله سرقسطه دن حرکت و نره یه کیده جکنی کتم واخفا ایدرك بعض محلاره اوغرادقدن صکره مستعربیندن الدیغی قلاوزلر دلالتیله بلنسیه اراضیسنه مواصلت ایلدی اندهشقر نهری جوارنده مصادف اولدیغی بر مقدار مرابطین عسکرینی یوزوب دنیه قلعه سنه قدر تعقیب ایلدکدنصکره اشتوریه وصول واندن دخی مورسیه اراضیسنه دخول ایله رهکذارنده بولنان مواقعه ایراث کزند و خسار ایلیه رك بحد

و شمار حیوانات و اشیا و اموال اخذ و غصب ایلدی لکن کندوسیله قلعه ضبطنه مدار اولهجق منجنیق وادوات سائره اولمدیغندن بیوجك شهرلری الهمیوب وبعده بجا شهری اوزرندن غرناطه یه متوجه اولوب غیانه نام محله ورود و بر ماه مدت اوراده اقامت ایلدی ومدت مذکوره ظرفنده اطراف واکنافدن حیوانات واسلحه لریله اللی یکدن متجاوز مستعربین کلوب کندوسنه تبعیت ایمکله سواد جمعیتی دوبالا اولدی .

بو وقوعات دهشت امیزك بدایتنده غرناطه دن مخصوص ادملر چیقاریلهرق کیفیت افریقیه ده ملك علی بن یوسفه بیلدیرلمش اولمسی اوزرینه تمیم بر مقدار عسکر استصحابیله غرناطه نك امدادینه یتشمش وخرستیان تبعه یی معاملهٔ لطف ومدارایله حسن اداره وقلعه یی دخی دشمن هجومندن سالم اولهجق رادهده تعمیم وترمیم ایتمش اولدیغندن الفونس قلعهٔ مذکوره پیشکاهنه کلوب متانتنی کوردکده ❁ بیت ❁ درامید برویم یکینه حاجب بخت ❁ چنان بیست که نتوانمش بسعی کشود ❁ مفهومنی کویان اول وادیدن عود وانصراف ایله عدد غدارانه سی اوزره اطراف وجوانبی یغما و تالان و بر قاچ شهر و قصبه یی دخی خراب و ویران ایلدکدنصکره ساحل دریایه نزول ایلدی لرنه نام محلده نامأمول اولهرق طاغلرده کزلنمش بولنان بر مقدار مرابطین عسکری نظامسز حالده بولنان عسکر دشمندن بر فرقه نك اوزرینه هجوم ایله پك چوغنی قنطرهٔ شمشیر آبداردن کذار وقصوریتی

Sayfa : 106

اندلس تاریخی ۱۰۶

تارمار ایدرك اموال واشیای موفوره‌لربنی اغتنام ایتمك اوزره
ایکن قرال الفونس ارقه‌دن بتشوب اکثریسنی تلف ایلدی
الحاصل قرال مومی‌الیه بروجه محرر اون بش ماه مدت ممالك
اسلامیه‌یه آتش نثار خسار اولدرق علو آه مظلومینی پیوسته
فلك اثیر ایتمش اولدیغی حالده یه باشلوجه بر فائده استحصال
ایده‌میه‌رك کمر قسطه‌یه عودت ویانه قاتیلش اولان مستعربینی
توطین واسکانه مبادرت ایلدی .

Sayfa 101

[Kral Ali], Muhammed'in bu hareketinin bastırılmasını ve itaate mecbur edilmesi görevini **Sus Valisi Ebû bekr El-Lemtûnî'ye** havale etmişse de Mehdi'nin yanında bulunan **on bin seçkin süvariden başka** yolda bunlara [sayfa 102] **Herga, Tinmilel, Hentâte ve diğer kabilelerden bir çok asker katılmış** olmasından ve hepsinin birlik olup, tek amaca yönelmelerinden korkan Vali, durumu Ali bin Yusuf'a bildirdi. Kral Ali de derhal kardeşi Ebu İshak İbrahim'i bir miktar asker ile Vali Ebû bekr'in yardımına gönderdi. **Murabıtların ordusu Muvahhitlerle karşılaştıklarında İbrahim'in öncü kuvvetleri her nasılsa sebat edemeyip, kaçmaya yüz tuttuğundan bütün ordu perişan oldu. Bundan sonra Emir Ali'nin gönderdiği ikinci bir ordu da öncekinin akıbetine uğradı. Bunun üzerine Emir Ali, İspanya'da şöhret ve nam salan kardeşi Temîm'i, emrine mükemmel bir ordu vererek üçüncü defa beş yüz on altı tarihinde Muvahhitlerin üzerine gönderdi.** Ne hikmetse bu seferde galibiyet

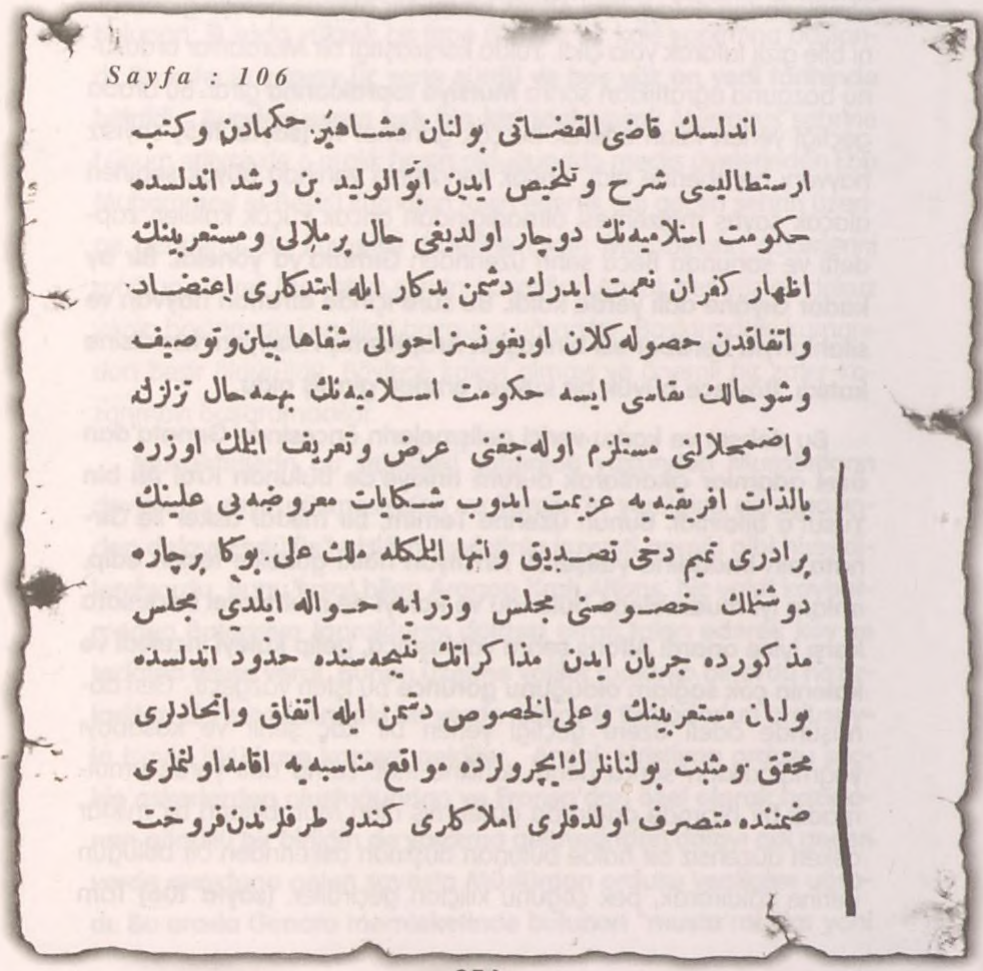
yine Muvahhitlerin oldu. Bunun sonucunda **Muhammed bin Tumart Mehdî** sıkıştığı zamanlarda kullanabileceği bir sığınak olmak üzere Tinmilel adlı yeri gereği gibi istihkam etti ve oraya yerleşti. Burası, **Der'a** ve Tlemsan'dan okyanusa kadar uzanan, etrafı yalçın dağlarla çevrili, on saat boyunca dar bir boğazdan geçilerek varılan, yüksek uçurumların bulunduğu, gerekirse bunların üzerine **seyyar tahta köprülerin** yapılabileceği bir yerdi. **[sayfa 103]** Bu tip köprüler kurmaksızın bölgeyi geçip Tinmilel'e ulaşmak imkânsız olduğu halde, söz konusu mevkii surlarla istihkâm ettiler. Buranın ortasında bulunan. Burada yüksek bir tepe üzerine bir kale yapımına başlandı. Bu kalenin **yapımı üç sene sürdü ve beş yüz on yedi tarihinde bitirildi. Bundan sonra kırk bin kişi toplayarak** Merrakuş şehrine hücum ettiyse de o aralık hasta olduğundan meclis üyelerinden Ebu Muhammed el-Beşîr'i komutan tayin ederek adı geçen şehrin üzerine gönderdi. Bu kuvvetler önlerine çıkan Murabıtların askerlerini mağlup ederek Merrakuş şehrini kuşattılar. Ancak beş yüz on dokuz yılının başlarında kendileri bozguna uğradılar. Başlarındaki kumandan Beşîr öldürüldü. Böylece kaleyi almayı ve önemli bir zafer kazanmayı başaramadılar.

Muvahhitlerin bu şekildeki saldırıları yüzünden Murabıtların devletinin zayıf düşmesinden ve Temîm'in yenilgiye uğramasından dolayı Endülüs'te İslâm devletinin kuvveti gereği gibi hissedilemiyordu. Bunu fırsat bilen Aragon Kralı Alfons, hiç vakit kaybetmeden Balensiya topraklarını dolaşıp etrafı talan ederek köy ve tarlaları ateşe verdi. Bunun üzerine valiler toplanıp bir ordu hazırladılar. El-Feres adındaki bir yerde Alfons El Batlador'un ordusuyla [sayfa 104] **karşı karşıya geldiler. Ancak Hristiyan ordusu seçkin askerlerden oluştuğundan ve Fransa'dan özel olarak hazırlanan gönüllü bir birliğin de yardıma gelmesinden dolayı adı geçen yerde meydana gelen savaşta Müslüman ordusu yenilgiye uğradı. Bu arada Gırnata memleketinde bulunan "musta'rab"lar yani**

Hristiyan tebaası halk da gizlice Kral Alfons'a adamlar göndererek ülkenin durumunu ona bildirip o günlerde şehrin kolaylıkla alınacağını ve bu işte kendilerinin de ellerinden geleni yapacağını haber verdiler. Kendisinin bir an önce o tarafa gelmesi için Alfons'a yalvardılar. Ancak Alfons, o anda bunların sözlerine inanmayıp harekete geçmedi. Ancak onlar Alfons'a, ordusunu şehre getirdiğinde kendilerinin de **on bin kişiyi aşkın bir orduyu hazırlayacaklarını** söylemeleri ve Gırnata'yı büyük bir övgüyle ona takdim etmelerinden dolayı, Kral Alfons bir miktar askerle nereye gideceğini bile gizli tutarak yola çıktı. Yolda karşılaştığı bir Murabıtlar ordusunu bozguna uğrattıktan sonra **Mursiye topraklarına** girdi. Bu arada geçtiği yerleri talan ederek bir çok ganimet ve **[sayfa 105]** sayısız hayvanı beraberine aldı. Ancak kendisinin yanında büyük şehirleri alacak savaş malzemesi olmadığından ancak küçük kaleleri zaptetti ve sonunda Beca şehri üzerinden **Gırnata'ya yöneldi. Bir ay kadar Gıyâne adlı yerde kaldı. Bu süre içinde etraftan hayvan ve silahlarıyla beraber elli bini aşkın Araplaşmış Hristiyan kendisine katıldı. Böylece büyük bir kuvvet emrine girmiş oldu.**

Bu dehşet ve korku verici gelişmelerin öncesinde Gırnata'dan özel adamlar çıkarılarak durum Ifrîkiye'de bulunan Kral Ali bin Yusuf'a bildirildi. Bunun üzerine Temîm, bir miktar asker ile Gırnata'nın imdadına yetişerek Hristiyan halkı güzelce teskin edip, onlara iyi muamalede bulundu ve kaleyi de muhtemel saldırılara karşı iyice onardı Alfons şehre yaklaşınca, gelip kaleyi inceledi ve kalenin çok sağlam olduğunu görünce bu işten vazgeçti. Geri dönüşünde âdeti üzere geçtiği yerleri bir kaç şehir ve kasabayı yağmaladıktan sonra deniz sahiline indi. Lerna adlı yerde umulmadık bir biçimde dağlarda gizlenmiş olan Murabıtların bir miktar askeri düzensiz bir halde bulunan düşman askerinden bir bölüğün üerine saldırarak, pek çoğunu kılıçtan geçirdiler. **[sayfa 106]** Tam

bozguna uğratıp **bol ganimet alacakları bir sırada Kral Alfons arkadan yetişerek bu Murabıtların çoğunu öldürdü.** Kısaca, Kral Alfons, on beş ay boyunca Müslüman topraklarını ateşe verip birçok kişinin ahını aldıktan sonra, **önemli bir başarı sağlayamadan Sarakusta'ya döndü. Ordusuna katılmış olan Araplaşmış Hristiyanları da kendi ülkesine yerleştirdi.**

Sayfa : 106

اندلسك قاضى القضاتى بولنان مشاهيرِ حكمادن وكتب
ارسطاليسى شرح وتلخيص ايدن ابوالوليد بن رشد اندلسده
حكومت اسلاميه‌نك دوچار اولديغى حال پرملالى ومستعربينك
اظهار كفران نعمت ايدرك دشمن بدكار ايله ابتدكارى اعتضاد
واتفاقدن حصوله كلان اويغونسزاحوالى شفاها بيان وتوصيف
وشوحالك بقاسى ايسه حكومت اسلاميه‌نك بهمه‌حال تزلزله
واضمحلالنى مستلزم اولهجغنى عرض وتعريف ايلك اوزره
بالذات افريقيه‌يه عزيمت ايدوب شكايات معروضه‌يى علينك
برادرى تميم دخى تصديق وانها الملكله ملك على. بوكا پرچاره
دوشنمك خصوصنى مجلس وزرايه حواله ايلدي مجلس
مذكورده جريان ايدن مذاكراتك نتيجه‌سنده حدود اندلسده
بولنان مستعربينك وعلى‌الخصوص دشمن ايله اتفاق واتحادلرى
محقق ومثبت بولنانلرك ايچرولرده مواقع مناسبه‌يه اقامه‌اولنمرى
ضمننده متصرف اولدقلرى املاكلرى كندو طرفلرندن فروخت

ایتدیریلوب مقدار وافی عسکر ترفیقیله افریقیه جانبنه سوق وتسییر قلنمرینچون خفیا والی وقائدلره امرنامه‌لر ارسال قلنمسنه قراز ویرلمش اولدیغندن بونك اجراسنه مسارعت اولنوب اولوجهله پك چوق مستعربین مکناسه وسلا ایله محال سائره‌ده اسکان وتوطین قلنمدی وبراز مدت عسکره خدمت ملکه مخصوص اولمق اوزره بونلردن مرکب برفرقهٔ عسکریه دخی تشکل اولندی بوآرالق ملك علی بن یوسفك برادری ابو طاهر تمیم غرناطه‌ده عزم دارالنعیم اندلسیله یرینه ملك موسی الیهك اوغلی تاشفین اندلسه قائمقام تعیین اولنوب اون بك مرابطین سواریسیله اندلسه عازم واندہ بولنان جنود موجوده‌یی دخی بالاستصحاب طلیطله اراضیسنه داخل اولدی بوکا مقابله خرستیانلر دخی عساکر بیشمار تدارك واستحضار ومرده مملکتنی پازده خسار ایدرك بطلیوسه طوغری عزیمتله قائمقام موسی الیهك جدی متوفی یوسف بن تاشفینك بوندن اقدم قشتاله قرالی الفونسی منهزم وپریشان ایلدیکی ذلاقه صحراسنه قریب برموقعده عساکر مرابطینه ملاقی اولدیلر تاشفین شجاعت قرین اکرچه ابراز بسالت ومتانت ایلیوب وقوعبولان محاربه‌ده فرقهٔ اعدایی هزیمت شنیعه ایله منهزم انلمش ایسدده تعقیب فراریانه تحریك قدم اقدام ایتمیکی حسبیله شوظفردن مأمول اولان فائدهٔ کلیه ظهوره کلمیه‌رك قرطبه‌یه رجعت ایلدی

Sayfa 106

Aristotales'in kitaplarını yorumlayan Endülüs'ün ünlü Başkadısı Ebu'l-Velîd bin ruşd, Endülüs'te Müslüman yönetimin karşı karşıya kaldığı zor durumu, Araplaşmış Hristiyanların nankörlük yaparak, amansız düşmanla yaptığı ittifaktan doğan olumsuzlukları anlatmak ve bu durumun devam etmesinin Müslüman yönetimin sonuna hazırlayacağı uyarısında bulunmak üzere **Ifrîkiye'ye hareket etti. Başkadı, şikayetlerini Karl Ali'nin yanısıra, Kral Ali'nin kardeşi olan Temîm'e de anlattı. Kral Ali, buna bir çare bulunması hususunu vezirler meclisine havale etti. Bu mecliste meydana gelen müzakereler sonucunda Endülüs sınırında bulunan Araplaşmış Hristiyanların özellikle düşman ile ittifak etmelerinin önlenmesini, buralarda zararlı faaliyet gösterenlerin daha iç kesimlerde uygun yerlere yerleştirilmelerini, sahibi oldukları mülkleri kendileri tarafından satışa** zorlanmalarını ve bu grupların **[sayfa 107]** yeterli asker eşliğinde Ifrîkiye'ye sevkedilmelerini ön gören talimatların gizlice vali ve komutanlara gönderilmesine karar verildi. Bu karar gereği, pek çok Hristiyan Arap, Miknâse, Sela ve diğer bölgelere yerleştirildi. Bir süre sonra kamu hizmetinde kullanamak üzere bu gruplardan oluşan bir askerî tümen kuruldu. **Bu arada Emir Ali bin Yusuf'un kardeşi Ebu Tahir Temîm, Gırnata'da hakkın rahmetine kavuştuğundan yerine Kral Ali'nin oğlu Taşfin, Endülüs'e komutan olarak tayin olundu. Taşfin, on bin Murabıt süvarisiyle birlikte Endülüs'e hareket etti. Orada bulunan askerleri de alarak Tulaytila topraklarına girdi. Buna karşılık Hristiyanlar da sayısız asker toplayarak Merida'ya yağmalayıp Batalyus'a doğru yöneldiler. Burada Komutan Taşfin'in ölen dedesinin Kral Alfons'u büyük bir yenilgiye uğrattığı Zellâka çölüne yakın bir yer de Murabıtların askerleriyle karşılaştılar. Bu muharebede Taşfin, düşman kuvvetlerini acı bir yenilgiye uğratmışsa da kaçan düşman birliklerini takip etmediğinden muharebeden istenilen sonuç alınamayarak Kurtuba'ya geri döndü.**

Sayfa : 108

موحدین اصول حربیه وامور ملکیه‌ده بنی‌امیه زمانندهولنان
دلاوران اهل ایمانك اثر عادلانه‌لرینه کیتمش ودشمنلرینی مغلو-
بیتلری حالنده مقتضای فن حرب اوزره تعقیب ایدرك شجره
فسادی اساسندن قلع وقمع ایتمکه همت ایتمش اولسه‌لر ایدی
جبل برتانه قدر مؤخرا استیلا زده دست اعدا اولان ممالکی
بکندن فتح ایده‌جکلری احتمالدن بعید دکل ایدی الحاصل
خرستیانلر بوفرصتدن استفاده ایله کندیلرینی طوپلامش
والقرسه متوجه اولمش اولدقلرندن تاسعین ابن علی شهر
مذکورك دخی امدادینه یتشوب فرقهٔ اعدایه هجوم واقتحام
ویدلرنده بولنان اسرای مسلمینی تخلیص ایلدکدن ماعدا پرخیلی
غنایم دخی اغتنام ایلدی لکن بنه برقائدهٔ کامله استحصال
اولنه‌میوب وقت وزمان بوکشاکش اوزره کذران ایتمکده
ایکن بشیوز یکرمی سنه‌سی رمضان شریفنك یکرمی اوچنجی
کونی لرده والیسی بولنان ابن غانیه القونس البطلادورك ترتیب
وسوق ایلدیکی مکمل برارودوسنی افراخه قلعه‌سنی اوکنده

Sayfa : 109

کاملا بوزوب جمیع مهمات واشیای سائره‌سنی آورده قبضهٔ
تملك ایتمش وقرال دخی اورادهٔ مجروح اولهرق فوت اولمشدر
فقط خرستیان مورخلرندن بعضیلرینك تحریرینه کوره قرال
مومی‌الیه بورادهٔ فوت اولمیوب بلکه مغلوبیتدن زیاده سیله
مکدر اولدیغندن تارك تخت دنیا وبرمناستر کوشه‌سنده یتقوله
نشین انزوا اولدیغی حالده عزم عقبی ایلشدر

Sayfa 108

Muvahhidler, Emevîler dönemindeki gibi adilâne bir şekilde davransa ve mağlup ettikleri düşmanı takip ederek, fesat ve fitne batağından kurtulabilselerdi, bu anda düşman eline geçmiş olan Bertat Dağı'na kadar olan çoğu yerleri yeniden fethedecekleri ihtimalden uzak değildi. Bu durumdan Hristiyanlar yararlanmak istemişler ve kendilerini toparlayarak Elkares'e yönelmişlerdi. Bu yüzden Taşfîn bin Ali, anılan şehrin imdadına yetişip düşman tümenine saldırı gerçekleştirdi. Ellerinde bulunan Müslüman esirleri kurtarmasının yanısıra bir hayli ganimet topladı. Ancak yine nihaî bir sonuç alınamadı. Olaylar bu şekilde gelişirken, beş yüz yirmi yılının kutsal Ramazan ayının yirmi üçüncü günü Lerde Valisi olan İbn Gâniye Alfons Albatlador'un idare ve sevk ettiği mükemmel bir orduyu Efrâga Kalesi önünde **[sayfa 109]** tamamen bozguna uğratıp, tüm mühimmat ve eşyayı **kendi mülküne katmış ve Kral da orada yaralanarak ölmüştür.** Ancak bazı Hristiyan tarihçilerin yazdığına göre, Kral Alfons burada ölmemiş, belki yenilgiden çok üzüntü duyduğundan bir manastıra çekilerek inziva hayatı yaşadığı bir anda hayatını kaybetmiştir.

Sayfa : 109

ونوار إهاليسى دخى بنبلونه شهرينه تجمع ايدوب محلنده جامه
كذار بيان اولديغى وجهله شكازده ايكن مقتولا وفات ايدن
سانشوغرسبك حفيدى دون غازسيايى انتخاب ايلشلر ايسه لرده
مسئاله فرانسى بولنان شكرنجى الفونس قدرت عسكريه سى
سنبيله ايكيسنه ده مرجح كوب البطلادورك ترك ايلديكى
كافهٔ ممالكى زير دستنه ادخال وايمپراطور عنوانى دخى
استحصال ايلدى.

﴿ وفات محمد بن تومرت مهدى ووقوعات متفرعه ﴾

احوالى بالاده ذكر وتفصيل اولنان محمد مهدى مراكش

Sayfa : 110

اوکنده وقوعبـولان هزیمتدن درت ماه صکره وفات ایدوب
تینملده خانه‌سنه قریب اولان مسجده دفن اولندی

Sayfa 109

[Kralın ölümü üzerine] Navar halkı, Sançonun torunu olan Don Garsiya'yı krallığa seçmişlerse de, **Kaştale Kralı VIII. Alfons Albatrador'un askerî gücü sebebiyle Don Garsiya'ya tercih edilmiş, o da Kral Alfons'un bıraktığı tüm ülke ve zenginlikleri kendi tasarrufuna alarak İmparator ünvanını almıştır.**

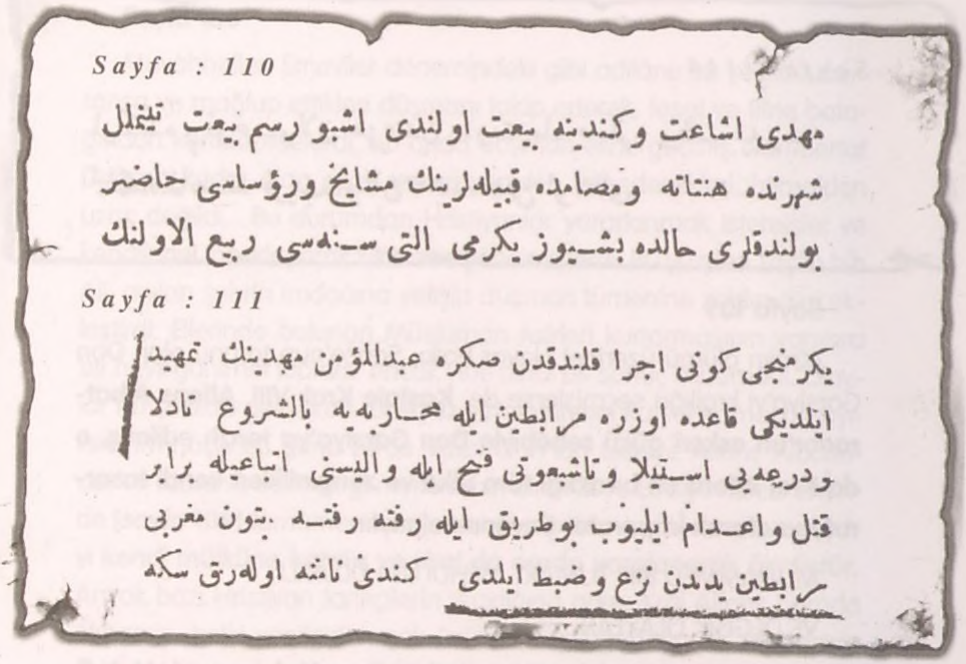
MUHAMMED BİN TUMART MEHDÎ'NİN ÖLÜMÜ

VE DEĞİŞİK OLAYLAR

Yaptığı işlerden daha önce bahsedilen **Muhammed Mehdî,** Merrakuş **[sayfa 110]** önünde uğradığı yenilgiden dört ay sonra vefat edip Tinmilel'de evine yakın bir mescide defnedildi.

Sayfa : 110

خلیفه‌سی مقامنده بولنان عبدالمؤمن
بن علی الکومی هرنقدر ابن تومرتك ولی‌عهدی حکمنده بولنمش
ایسـه‌ده کندیسی هرغه قبیله‌سـندن اولمامغله موحدینك اکا
بیعت ایلیه‌جکی سـائر اصحاب طرفلرندن بیان اولنمیله مهدی
خسته‌در دیله‌رك اوچ سـنه مدت وفاتی قبائلدن کتم واخفا
اولنوب بومدت ظرفنده عبدالمؤمن اجرای انواع مدارا وجیله
ایله موحدینی کرکی کبی کندینه جلب ایلدکدن صـکره وفات

Sayfa : 110

مهدی اشاعت وکندینه بیعت اولندی اشبو رسم بیعت تیمثل
شهرنده هنتاته ومصامده قبیله‌لرینك مشایخ ورؤسای حاضر
بولندقلری حالده بشیوز یکرمی التی سنه‌سی ربیع الاولنك

Sayfa : 111

یکرمنجی کونی اجرا قلندقدن صکره عبدالمؤمن مهدینك تمهید
ایلدیکی قاعده اوزره مرابطین ایله محاربه‌یه بالشروع تادلا
ودریعه‌یی استیلا وتاشبعوتی فتح ایله والیسنی اتباعیله برابر
قتل واعدام ایلیوب بوطریق ایله رفته رفته بتون مغربی
مرابطین یدندن نزع وضبط ایلدی کندینی نامنه اوله‌رق سکه

Sayfa 110

Halifesi olan Abdulmu'min bin Ali el Kûmî her ne kadar İbn Tumart'ın veliahtı hükmünde ise de, kendisi Herga kabilesinden olduğundan **Muvahhitlerin, kendisine biat etmeyecekleri bazı ileri gelenler tarafından dile getirildiğinden, "Mehdi hastadır" denilerek üç yıl ölümü kabilelerden gizlendi.** Bu süre içinde Abdulmu'min, Muvahhitlerin yakın ilgisini kazandıktan sonra gerçeği söyleyerek onların kendisine biat etmelerini sağladı. Abdulmu'min'e, Tinmilel şehrindeki Hentâte ve Musâmide kabilelerinin ileri gelenleri **[sayfa 111]** ve âlimlerinin katıldığı bir törenle **beş yüz yirmi altı yılı Rebiülevvel ayının yirminci günü biat edildi Bundan sonra Abdulmu'min, Mehdî'nin hazırlamış olduğu plân üzere Murabıtlarla savaşmaya başladı. Tadila ve Dira' yı istilâ etti. Daha sonra Taşbeût'u alarak bu yerin valisini ailesiyle birlikte idam etti. Bu şekilde bütün Fas'ı yavaş yavaş Murabıtların elinden kendi tasarrufu altına aldı.**

Sayfa : 111

ارکان دولت بودرده چاره اولمق اوزره
اسپانیاده کسب شان وشهرت ایتمش اولان اوغلی تاشفینی
شمدیدن حکومته تعیین وتشریك ایلمسنی رأی ادیب اولوجهله
مومی الیهك کرك قرطبه ده وکرك فاسده ولی عهدلکی ایله
قائممقاملغی اعلان قلنه رق کندوسی افریقیه یه جلب اولندی
لکن اواثناده مومی الیه تاشفین بن علی متصف اولدیغی شیمهٔ
جلادتکاری وخشونت مقتضاسی اوله رق غالب اولدیغی
بعض عصاة حقنده شدتلیجه وفوق العاده صورتده ترتیب
واجرا ایلدیکی معاملات بی انصافانه سبیله خلق زیاده سیله
اورکتمش وبوحالت اولدیغنه اندلس اهالیسنك اطاعت وانقیا-

Sayfa : 112

دینی موجب اولمش ایسه ده اوته دنبرو اهالینك طائفهٔ
مرابطیندن کورمکده اولدقلری حرکات غدریه یی دخی تذکیر
وتأیید ایلش اولدیغندن برارالق اخذ انتقامه فرصت تحری
ایلکدن خالی اولمدقلری حالده افریقیه ده برمنوال محرر
موحدینك غلبه سی ومرابطین دوائنده متحدث اولان غلایم
ضعف وتشویش مومی الیه تاشفینی اول جانبه دعوت ایلکله
فی الحال اندلسده آتش فتنه کسب اشتعال ایلدی-

چونکه بواثناده اراغون وقشتاله طرفلرنده دخی جنك
وقتال اکسك اولیوب وجه غلبه . وظفر بعضا آیینهٔ بخت

Sayfa : 112

مرابطینده صورتور اولسه بیله خیلی نفوس ضایع ایتمش
ومسند الیهلری اولان مراکش حکومتی ایسه موحدین
غائله سندن بونلره اعانه کوندرمکجك وقتی اولمدیغی حسبیله
آزالمش اولمری اوزرینه بورتکیز قونتی اولان هانری القونس
دخی لشبونه وبطلیوس وبجاوره والواس والیرینك بالاتفاق
جمع وتدارك ایلدکلری بزاردویی پریشان وقرال عنوانی اخذ
ایتمش ودفع اغیار ایچون کندولرینه معین وظهیر اولمق
امیدیله اندلس خلقی اللی التمش سنه دنبرو فاس حکومتنك
بونجه مظالم وتعدیاتنه عرض سینهٔ تحمل واضطبار
ایلدکاری حالده حکومت مذکوره کندولرینی خرستیانلرك
تعرضات وتجاوزاتندن قورتاره مدقدن ماعدا بلکه
باشلرینه برزائد بلا اولمش اولدیغندن کارجانه وکارد استخوانه
یتشوب بلنسیه دن نهایت غربه دکین اهالیٔ اسلام متحدافك رقبة

Sayfa : 113

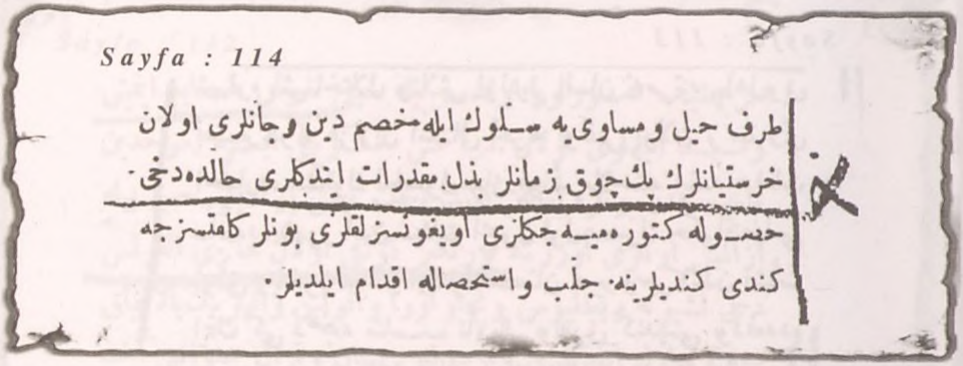
اسارت ایچون عصیانه قیام واندلسده بولنان نقدر مرابطین
وار ایسه باسر هم قتل واعدام ایتمك اوزره اتفاق کلام
ایلدیلر وبومثللو نفوس کثیرهنك برامره تشبثی ایچلرندن سوز
صاحبلری بولنان متعینانك اتفاقا عزیمتلرینه موقوف اولمغله
اهالیٔ مذکوره نك ایلری کلنلری دخی خلقنی بو وجهله برفساد
عمومی ایقاعنه اولان استعدادینی کندو آمال مخصوصه منافع
ذاتیه لرینك تسهیل حصولیچون بروسیلهٔ حسنه اتخاذ ایدرك
ظاهرده خلق ایله دعوا جی ومعناده کندی مراملرینی رویجه
ساعی اولهرق هرکس اهالیدن برجاعته باش وفرقه فرقه

Sayfa : 113

شراره پاش اختلال وتلاش اولديلر انسان نه‌مرتبه جاهل‌وبی
بصيرتدركه هزاران امثالی تجربه اولنمش اولان بر مضرتی
اختياردە مشكوك الحصول برباز فوائد ملاحظه ايتمه دفعات
سابقه‌ده ظهور ايدن سيئات ايچون اول‌عصرك حكم اقتضاسی
اولمق وياخود مباشر اولنلرك نقصان تدبير وحركاتندن نشأت
ايتمك كبی ذهنجه مناسب تأويللر بوله‌رق كنديسی بودفعه‌ده
بی‌مزاحم وموانع نائل آمال ومنافع اولورم اعتقادله مجبول
اولديغی حرص وطمعی يه اول مضرت مجربه‌يی ارتكابه‌سوق
ايدر وعوام ناس دخی تحريك اذهان ايچون كسوهٔ حق
وصلاحده ميدانه قونلمش اولان اسباب شكايانی ومفسدينك
زيرپردهٔ ضمير لزنده مستور اولان اصل مراد ومستدعياتی
كشف وتميز ايده‌ميه‌رك اره‌ده مثال الت چاد كويا اظهارحق

Sayfa : 114

نيتی وحقيقتده برطاقم طمعكارك تسهيل مطالب وتحصيل مآربی
خدمتی ايچون نظام آسايش ومدنيتی اخلال وافساد ايدرلر
اشته بعيده بوقبيلدندركه اسپانيه قطعه‌سنده حكومت بنی‌اميه‌نك
اقدم اسباب انقراض وزوالی ومرابطينك اندلس خلقنی زنجير
اسارته ربط ايله اهاليسنك كرفتار اولديغی احوال پرملالی
وخرستيانلرك كسب وسعت ومكنت ايله قوهٔ اسلاميه‌نك طرف
طرف تنزل واضمحلالی بالجمله حرص وطمعدن متولد اولان
تفرقهٔ كلمه ونفاقدن نشئت ايتمش اولديغی مكرر اسنجيدهٔ معيار
تجربه اولمش ايكن اهالی رؤسا بوحالاتی كافهٔ فراموش ايدوب
هركس كندی چيقارينی التزام وبونك تحصيلی ايچون انواع

Sayfa : 114

طرف حيل ومساويه سلوك ايله مخصم دين وجانلرى اولان
خرستيانلرك پك چوق زمانلر بذل مقدرات ايتدكلرى حالده دخى
حصوله كتوره ميه جكلرى اويغونسزلقلرى بونلر كامتسزجه
كندى كنديلرينه جلب واستحصاله اقدام ايلديلر.

Sayfa 111

[Murabıtların hükümeti ise, bu derde bir çare olması için, Kral Ali'nin] İspanya'da şan ve şöhret kazanmış olan **oğlu Taşfin'i şimdiden hükümete tayin ve ortak etti**. Gerek Kurtuba'da ve gerekse Fas'ta veliahtlığı ve komutanlığı ilân olunan Taşfîn bin Ali işgal ettiği bazı kale ve şehirlerde isyancılara karşı sert davranışı ve yaptığı kötü muamelelerle halkı oldukça ürkütmüştü. Bu duygu halk üzerinde devam ettiği sürece **Endülüs halkı her ne kadar itaata,** [sayfa 112] mecbur olmuş ise de, ötedenberi halkın Murabıtlar devletine karşı kin ve nefret beslediğini, hatta bir aralık Muvahhitlerin, Murabıtlar üzerine üstünlük sağladığı sırada halkın onların tarafına geçtiğini hatırlayan Taşfîn, bunun intikamını almak gibi bir düşünceye kapıldı. **Böylece Endülüs'te fitne ateşi yanmaya başlamış oldu.**

Çünkü bu arada Arağon ve Kaştale taraflarında savaşlar eksik olmamış, bu savaşlarda Murabıtların pek çok asker ölmüş, Murabıtların **nüfusu bir hayli azalmıştı.** Merrakuş hükümeti de Muvahhitlerin korkusundan bunlara gerekli yardımı yapamamıştı. Nüfuslarının azalmış olması üzerine **Portekiz Kontu Henri Alfons, Leşbune, Batalyus, Buca, Ura ve Alvas valilerinin birleşerek oluşturdukları bir orduyu perişan ederek Kral ünvanını aldı.** Bu gelişmelerden sonra

Endülüs halkı düşmandan kendilerini kurtarmaları için gelen ve elli altmış yıldan beri kendilerine zulmeden Fas Hükümeti'nden kurtulmak için, Balensiya'dan batıya kadar tüm Müslüman halkın **[sayfa 113]** esir edilmesi için isyan edip, Endülüs'te ki tüm Murabıtların varsa idam edilmeleri için söz birliği ettiler. Aslında bunların çoğu **kendi arzularını gerçekleştirmek için halklarını araç olarak görmekte, görünüşte halk ile bu belâdan kurtulmaya çalışırken aslında kendi arzu ve isteklerini elde etmek için herbiri bir topluluğun başına geçmişti. İnsanoğlu ne derece cahil ve basiretsizdir ki binlerce örneği olan bir tehlikeli işi seçmekte şüphe etmez. Biraz düşünse, geçmişte meydana gelen kötülüklerin o asrın gereği oluşuna veya müjdeleyici olanların eksik tedbir ve hareketinden doğmuş olacağı gibi zihince uygun yorumlar yaparak, kendisi bu defa da daha fazla mal ve makam kazanmak için, sadece hırs ve açgözlülüğü yüzünden daha önce tecrübe edilmiş yanlış işe girişir ve halkı da isyana teşvik için hak** [sayfa 114] **görüntüsüne bürünür ve kendi arzuları için düzeni ve medeniyeti ihlâl edip fesat çıkarır mıydı? İşte İspanya kıtasında Emevî Hükümeti'nin yok oluşunun başlıca sebebinin, Murabıtların halka zulüm yapmasının, Hristiyanların İslâm kuvvetlerini yavaş yavaş yok etmesinin hep bu hırs ve tamahtan ileri geldiği bilindiği halde, bu reisler bunları unutmuş olacaklar ki her biri kendi çıkarını düşünür olmuş, arzularına ulaşmak için çeşit çeşit hile ve fitneye kalkışarak, din ve can düşmanları olan Hristiyanların bile çoğu zaman üstün oldukları halde yapamayacakları uygunsuz şeyleri bunlar kendi kendilerine yapmaya başladılar.**

Sayfa : 117

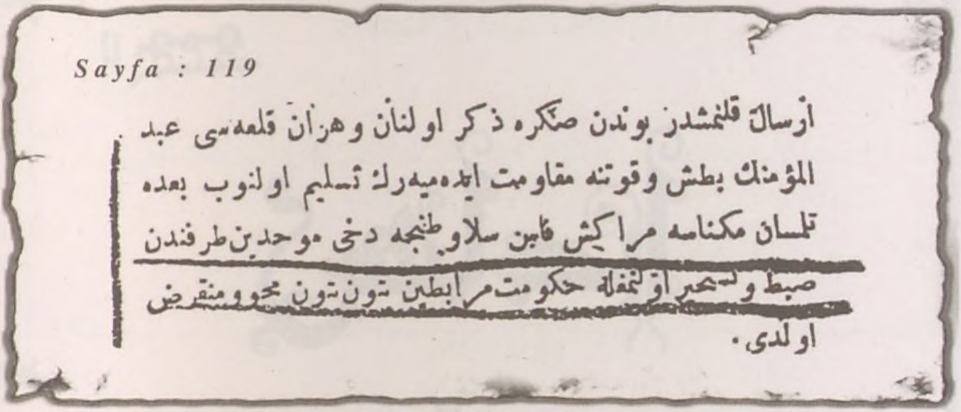
دولت مرابطين اسپانيا قطعه سنده بو حالى كسب ايتدكدن
بشقه افريقيه ده دخى ممالك فاسك اكثر محللرى عبد المؤمنك
قبضهٔ تصرفنه كچمش وملك علينك دائرهٔ حكومتى همان فاسه
واكا مجاور بر ايكى ايالته منحصر قالمش اولديغندن

Sayfa 117

Murabıtlar Devleti, İspanya kıtasında bu duruma düşdükten sonra Ifrîkiye'de de Fas topraklarını bir çok yerleri Abdulmu'min'in eline geçmiş, Emir Ali'nin hâkimiyeti böylece Fas ve ona yakın bir iki eyaletle sınırlı kalmıştı.

Sayfa : 119

موحدين اراسندن بر
تقريب ايله مرور ايدوب شهر مذكوره وصول بولدى واندن
ريحانيه اسمنده اولان مشهور قمراغنه بنوب سفاين مذكوره-
بولنديغى ليمانه كيدر ايكن تحريك مفهميز شدت واستعجال ايتمكله
كرك كندوسنك كمال خوف وتلاشندن وكرك دريانك تلاطميله
دابه نك اوزكه سندن ناشى نصلسه كنديني بر خوشجه اداره
ايده ميوب بر يوكسك محللدن جيوانيله برابر دوشه رك وفات
ايتمش وموحدين طرفندن مومى اليهك باشى بدنندن جدا اولنوب
بشيوز قرق سنه سنك محرمنده علامت ظفر صورتنده تينمله

Sayfa : 119

ارسال قلنمشدر بوندن صنكره ذكر اولنان وهران قلعه‌سى عبد
المؤمنك بطش وقوتنه مقاومت ايده‌ميه‌رك تسليم اولنوب بعده
تلمسان مكناسه مراكش فاس سلا وطنجه دخى موحدين طرفندن
ضبط وتسخير اولنمغله حكومت مرابطين تون تون محو ومنقرض
اولدى.

Sayfa 119

[İbn Tafşin üstüste aldığı yenilgilerden sonra artık Muvahhitlerin-Kumandanı Abdulmumin'den kurtulamayacağını anlayınca çareyi kaçmakta buldu. Limana daha önce gelmesini emrettiği gemilerden birine binmek için alelacele yola çıktı.] Yanına aldığı askerlerle birlikte Vehran'ın ön tarafında bulunan Muvahhitlerin askerleri arasından sıvışarak Vehran'a ulaştı. Burada Reyhaniye adlı ünlü kısrağına bindirerek söz konusu gemilerin bulunduğu limana giderken yolda hem kendi acelesinden hem de denizin dalgalanmasından dolayı atının ürkmesinden bir şekilde kendini idare edemeyip atıyla beraber yüksek bir yerden düşerek vefat etti. Muvahhitler tarafından başı bedeninden ayrılıp, beş yüz kırk senesinin Muharrem ayında zaferin bir göstergesi olarak Tinemel'e gönderildi. **Bu olayın ardından Vehran Kalesi Abdulmumin'in gücüne karşı direnmeyerek teslim oldu. Bundan sonra Tilemsan, Miknâse, Merrakuş, Tanca ve Sela da Muvahhitler tarafından alınmış oldu. Böylece Murabıtlar yönetimi tamamen ortadan kalkmış oldu.**

H 956

اندلس

تاریخی

اوچنجی جلد

طبع ثانی

اثر

مرحوم ضیا پاشا

صاحب و ناشری

عصر کتبخانه‌سی صاحبی کرکور

معارف نظارت جلیله‌سنك رخصتیله

استانبول

(قره‌بت وقصبار) مطبعه‌سی - باب عالی جاده‌سنده نومرو ۲۵

۱۳۰٤

1921

ENDÜLÜS TARİHİ

Eser
Merhum Ziya Paşa

Yayınlayan
Asr Kütüphanesi (Sahibi: Karkur)

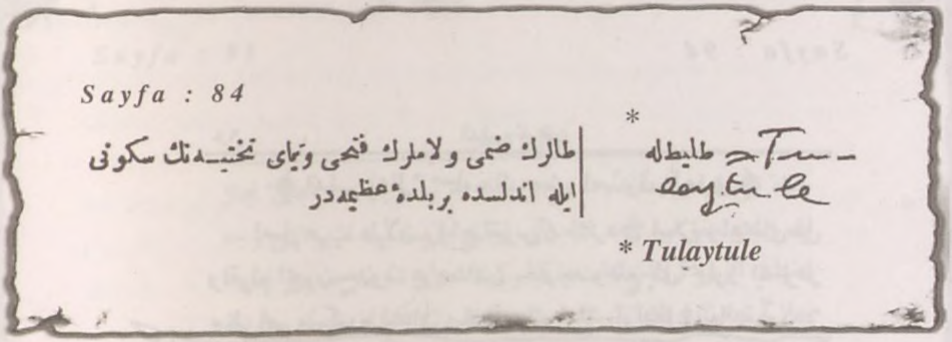
İkinci Baskı

Eğitim Bakanlığının İzniyle

İstanbul
Karabat ve Kasbar Matbaası
Babıâli Caddesi No: 25
1304

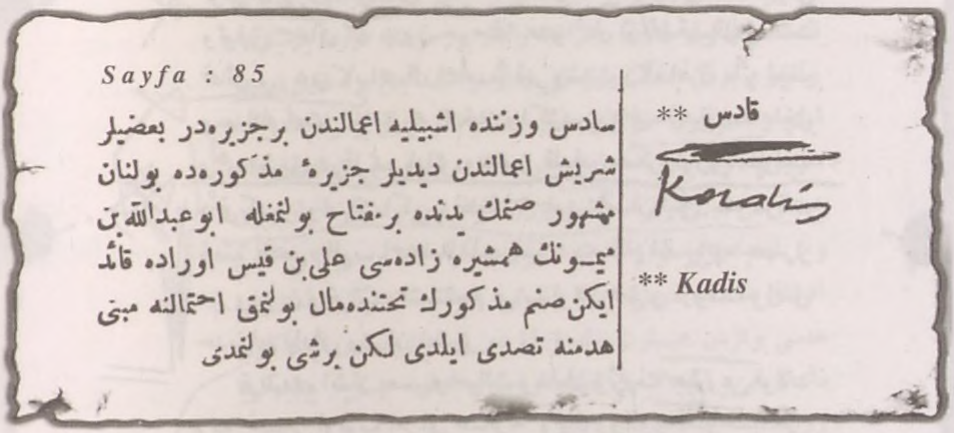
Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1921
Yazar : Ziya Paşa
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 13 cm.
Boy : 19 cm.
Sayfa Adedi : 294

Sayfa 84

Tulaytula: Endülüs'te büyük bir şehirdir.

Sayfa 85

Kâdis: İşbiliyye'ye bağlı bir adadır. Bazıları Şiriş'e bağlı olduğunu ifade etmişlerdir. Bu adada bulunan meşhur heykelin elinde bir anahtar vardı. Abdullah Bin Meymûn'un süt kardeşi Ali Bin Kays, burayı yönettiği dönemde söz konusu heykel, altında mal [hazine] olabileceği düşüncesiyle yıkıldıysa da, bir şey bulunmadı.

Sayfa : 94

﴿ اندلس اهالیٔ مسلمه‌سنك بعض اصول ملیه‌لری ﴾

اصل عرب دنیلان برواج نفوس‌كه نشردین اسلام واهتدای ملل واقوام ایچون چهود عربستاندن خارجه وضع پای تجاوز ایدنلردر بونلر امر مذكوره ابتدای مبادرتده‌پك ازلق اولدقلری حالده آورده قبضهٔ تسخیر ایلدكلری ممالك اهالیسندن دینلرینه دخالت وكندیلرینه تبعیت ایدنلرایله كسب‌وبهجت ایلدیلر وهرزیرده‌مغلوب ومحلوبلری اولان اقوام كندیلرینه همپای حركت اولمغله‌نه‌سمته توجه ایلدیلر ایسه‌ابواب فتح ونصرتی كشاده واهالی‌یی تبعیتلرینه خاضر واماده بولندیلر اشته بونلردن برجمع صغیر دخی‌افریقیه فتحنه عزیمت ایدرك مجرد دلالت‌فیض وتوفیق سبحانی ایله بیرون حوصلهٔ عدو شمار اولان قبائل وحشت شمائل برویه‌بی‌گاه اعمال اسلحهٔ قهر وشدت وگاه ابذال مآثر لطف ومعدلتله تحت اطاعتلرینه الدقدن واكثریسنی دخی مذهبلرینه داخل وهمده‌طریق عزیمتلرنده یاداش ومعاون قلدقدن صكره اوروپا‌طپراغنه دخی‌گچدیلر واسپانیا كبی برقطعهٔ جسیمه‌یی همان ایكی سنه ظرفنده قبضهٔ تسخیره الوب استحصال اسباب مدنیته قیام ایله برنیچه عصرلر دنبرو ویران وخراب واشیانهٔ بوم عراب اولان محللری ازوقتده واصل حدمنهای ابادانی وعمران ایلدیلر

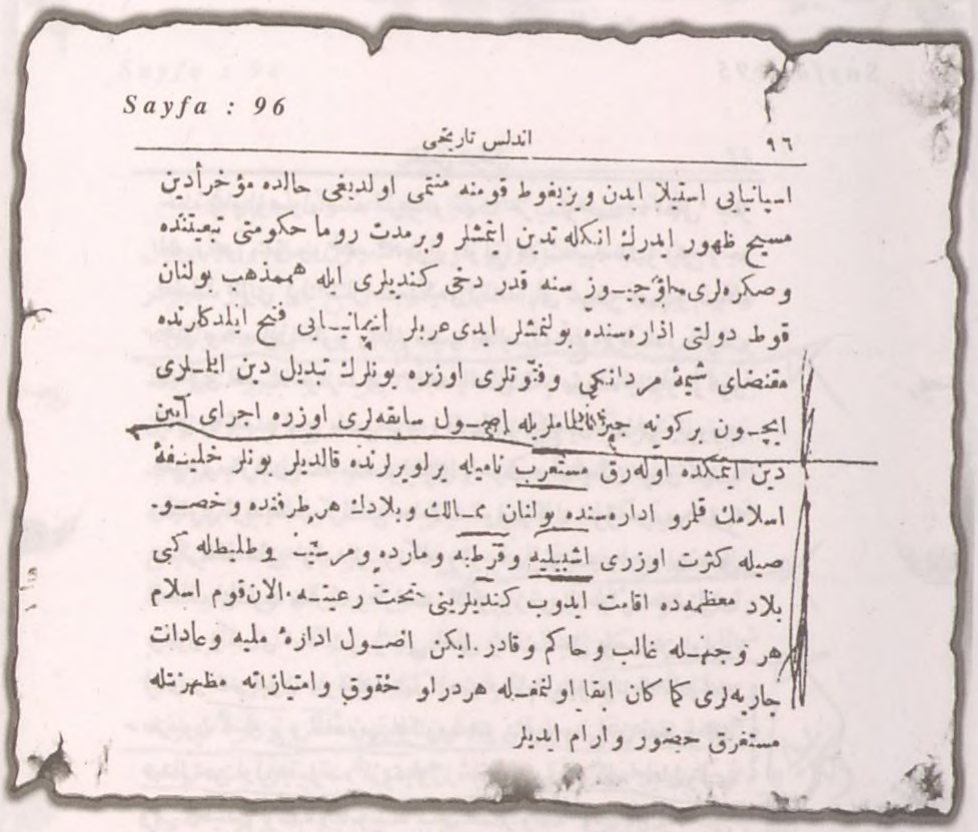
قرطبه‌ده امتیاز حسب‌واصالت وسامان وثروت حجازویمن اولادلرینه منحصر اولوب امرای عسكریه وعمال وولاة وائمه وخطبا علی طریق التوارث بونلردن اولور وبونكله‌برابر اوته‌دنبرو وعادات وجیهٔ عربدن بولنان تمایزتبار وخاندان وتفاخرشان وعنوان ینه ارائرنده دائم الجریان‌اوله‌رق اصل وطنلرندهٔ اولدیغی كبی اسپانیاده دخی متعدد قبیله‌لره انقسام ایله بینلرنده برنوع تفریقه حالی بولنور ایدی مهاجرین

Sayfa : 95

خطهٔ شام اوصول عقائد مذهبیه وجهت حرب وجهاددده اهالیٔ حجاز ایله برنجی متفق ووطنجه همجوار اولمق ملابسه سیله اشبو ایکی وجه فضیلت انلری کرك امتیازات ملکیه وکرك ادعای شرف حسب و نسبده حجاز یونه معادل طوتر واقلیم مصر اهالیسنك فتح افریقیه ده معاونت کلیه لری حسبیله یونلر دخی حیثیجه اهل شام عقیبنده اعتبار اولنور ایدی. اشته بواوج جنس قوم رفاه حال وفراغ بال ایله عمر کچوروب علوم ومعارفدن بشقه مشغولیتلری وحرف وصنایعدن غیری شیئه رغبتلری اولمدیغندن کرك فن معاملات دولیه وکرك امور حربیه واداره عسکریه ده فائق اولدیلر بونکله برابر حسن تربیه وادب ایله دخی اتصاف ایتملریله معارف وظرافت یالکز بوزمره نك دائرهٔ جمعیتلرنده بولنور وکبرای مملکت ورؤسای اهالی وملت انجق بوصنفدن اولور ایدی ومشرقیون عنوانیله مظهر احترام انام ایدیلر یونلرك مادونده مغربیون نامیله بربر طائفه سی بولنوب انلر دخی موسی بن نصیر وملك عبدالرحمن اول عقیبلرنده کثرت اوزره اندلسه ورود ایله سلیمان بربری ومرابطیندن یوسف زمانلرینه دکین عسکر وعمله وچوبان وجفنجی اصنافی عدادنده متعیش ایدیلر ونفوس اسلامیه نك اکثر هیئت مجموعه سی بونلردن عبارت اولهرق انلردین ومذهبلریله تدین ایتدکلری فاتحان عرب ایله همحال تعیش اولدقلری اهالیٔ عیسویه بیننده کویا برواسطهٔ مصلحه صورتنده ایدیلر

❋ حکومت اسلامیه رعیتنده بولنان خرستیانلرك احوالی ❋

موسی بن نصیرك اسپانیایه مرورنده بولندیغی یرلو اهالی برقاچ صنف قومدن عبارت اولوب برطاقنك سلاله سی رومالولردن مقدما اسپانیایه نقل وهجرت ایدن مهاجرینه منتهی وبرطاقی دخی زمان قدیمده

Sayfa : 96

اندلس تاریخی ٩٦

اسپانیایی استیلا ایدن ویزیغوط قومنه منتمی اولدیغی حالده مؤخرأدین مسیح ظهور ایدرك انکله تدین ایتمشلر وبرمدت روما حکومتی تبعیتنده وصکره‌لری جاؤچیوز سنه قدر دخی کندیلری ایله همذهب بولنان قوط دولتی اداره‌سنده بولنمشلر ایدی عربلر اسپانیایی فتح ایلدکلرنده مقتضای شیمهٔ مردانکی وفتوتلری اوزره یونلرك تبدیل دین ایلمکلری ایچون برکونه جبر وقاطعلریله اصول سابقه‌لری اوزره اجرای آیین دین ایتمکده اوله‌رق مستعرب نامیله یرلویرلرنده قالدیلر یونلر خلیفهٔ اسلامك قلمرو اداره‌سنده بولنان ممالك وبلادك هرطرفنده وخصوصیله کثرت اوزری اشبیلیه وقرطبه ومارده ومرسیه وطلیطله کبی بلاد معظمه‌ده اقامت ایدوب کندیلرینی تحت رعیته الان قوم اسلام هر وجهله غالب وحاکم وقادر. ایکن اصول اداره ملیه وعادات جاریه‌لری کما کان ابقا اولنمغله هردراو حقوق وامتیازاته مظهریتله مستغرق حضور وارام ایدیلر

Sayfa 94

MÜSLÜMAN ENDÜLÜSLÜLERİN BAZI MİLLÎ ÖZELLİKLERİ

Milletler ve topluluklar arasında İslam dinini yaymak için Arabistan sınırları dışına çıkan asıl Araplar, **ilk başta nüfusca az oldukları halde,** egemenlikleri altına aldıkları yerlerin ahalisinden İslam dinini kabul edip onlara tâbi olanlarla birlikte nüfusları büyüdü. Her yerden gelen topluluklarla birlikte hareket ederlerken, gittikleri yerleri fethederek buraların ahalisini tâbiiyetlerine aldılar. Hatta, bu şekilde oluşan **küçük bir topluluk, Ifrîkiye'ye doğru yola çıkarak** düşman konsepti dışında kalan Kuzey **Berberîlerinin vahşetini, kâh si-**

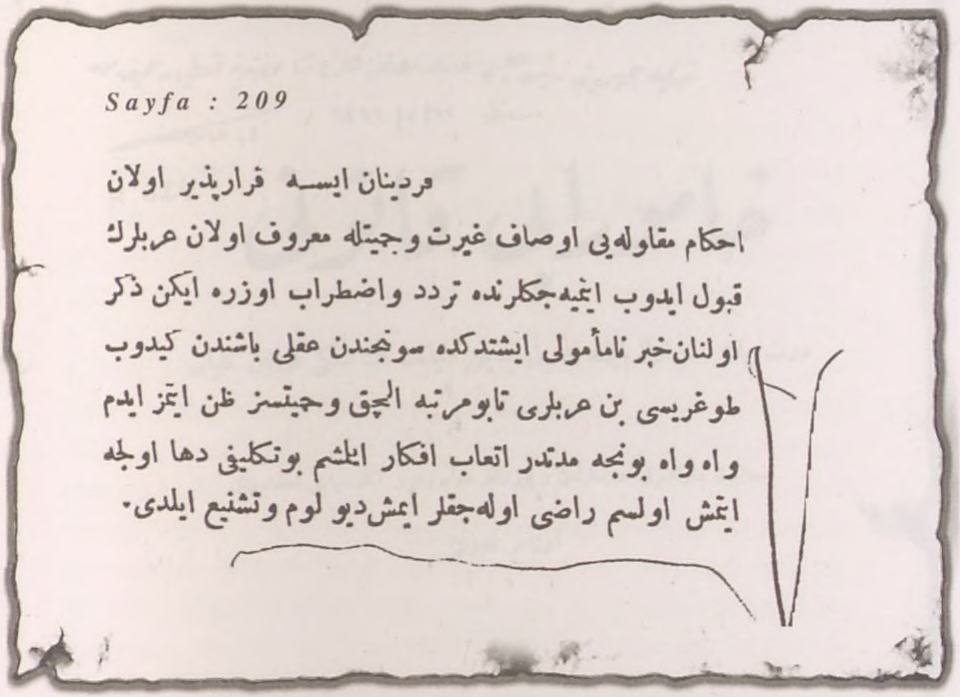
lâh zoruyla, kâh şefkat ve adaletle yok edip egemenlikleri altına aldılar. Onları kendi dinlerine dahil edip, gittikleri yerlerde kendilerine yardımcı olmalarını sağlayarak Avrupa topraklarına geçtiler. İspanya gibi büyük bir bölgeyi neredeyse iki yıl zarfında egemenlikleri altına alıp buralara medeniyet götürdüler. Asırlardır harabe durumundaki bu yerleri mamur ettiler.

Kurtuba'da mal, servet ve soy sop açısından imtiyazlı olanlar, Hicaz ve Yemenlilerdir. Askerî komutanlar, üst düzey devlet erkânı, imam ve hatipler, babadan oğula geçmek suretiyle Hicaz ve Yemenlilerin arasından çıkarlar. Bununla beraber, öteden beri kabilecilik, övünme gibi geleneksel özelliklere sahip Araplar, asıl vatanlarında olduğu gibi İspanya'da da çeşitli kabilelere ayrılmışlardı ve aralarında bir tür bölünmüşlük mevcuttu. [sayfa 95] Şam kökenli göçmenler, mezhep itikadı, savaş ve cihat açısından Hicazlılarla birinci derecede müttefik ve komşu olmaları açısından, gerek mülkiyet ayrıcalıklarında gerekse soyca övünmede Hicazlılarla eşit konumdaydılar. Mısır kökenli olanlar ise İfrîkiye'nin fethi için tam destek vermeleri dolayısıyla prestij açısından Şamlılardan sonra geliyorlardı. İşte bu üç topluluk refah içinde huzurlu bir yaşam sürdüler. Hep ilimle, irfanla meşgul olduklarından, meslek ve zenaattan başka eğilim gösterdikleri bir uğraşıları olmadığından, gerek devlet işlerinde gerekse savaşla ilgili hususlarda ve askerî idarede üstünlük gösterdiler. Ayrıca eğitimli ve edepli olarak nitelenmeleri nedeniyle bilgili, görgülü ve zarif insanlar bu zümreden çıkardı. Memleketin üst düzey yetkilileri ve halkın ileri gelenleri yine bu zümreye mensuptu. Bunlar, halk nezdinde **"Maşrikiyyûn"** [Doğulular] adıyla itibar görürlerdi. Bir de Mağripliler vardı ki bunları **Berber topluluğu oluşturuyordu. Söz konusu topluluk, Musa Bin Nusayr ve Kral I. Abdurrahman'ın ardından grup grup Endülüs'e gelmişlerdi ve Su-**

leyman Berberî ile Murabıtlardan Yusuf dönemine değin asker, işçi ve çoban gibi sınıfsal tabakayı oluşturuyorlardı. İslam nüfusunun çoğunluğunu bunlar oluşturuyordu. Berberîler, din ve mezheplerini benimsedikleri Arap fatihleriyle hemhal olduklarından Hristiyan ahali arasında sözde bir çıkar aracı konumundaydılar.

İSLAM İDARESİNİN GÖZETİMİNDE BULUNAN HRİSTİYANLARIN DURUMU

Musa Bin Nusayr İspanya'ya geçtiğinde yerli halk birçok kavimden ibaretti. Bu kavimlerden bazıları Roma kökenliydi ve İspanya'ya göçeden göçmenler konumundaydı. Bazıları da eski dönemlerde **[sayfa 96]** İspanya'yı istilâ eden Vizigotlara mensup olup sonraki dönemlerde Hristiyanlığın ortaya çıkışıyla bu dini benimsemişlerdi. Bunlar, bir süre Roma yönetimine bağlı kaldıktan sonra, üç yüz yıla yakın bir süre kendileriyle aynı mezhebi paylaşan Kut Devleti yönetimine tâbi olmuşlardı. **Araplar İspanya'yı fethettiklerinde, mert kişilikleriyle bilinen bu topluluk, geleneksel dinî inançlarını koruyarak "Musta'rab"** [Araplaştırılmış, sonradan Araplaşmış] **adıyla yurtlarında kaldılar. Bunlar, İslam halifesinin yönetimi altındaki toprakların her tarafında ve özellikle de İşbiliyye, Kurtuba, Merde, Mursiye ve Tulaytila gibi büyük kentlerde ikâmet ediyorlardı. Kendilerini egemenlikleri altına alan İslam toplumunun her bakımdan güçlü olduğu sırada millî ve geleneksel usullerini olduğu gibi korumada her türlü hak ve ayrıcalıklara sahiptiler.**

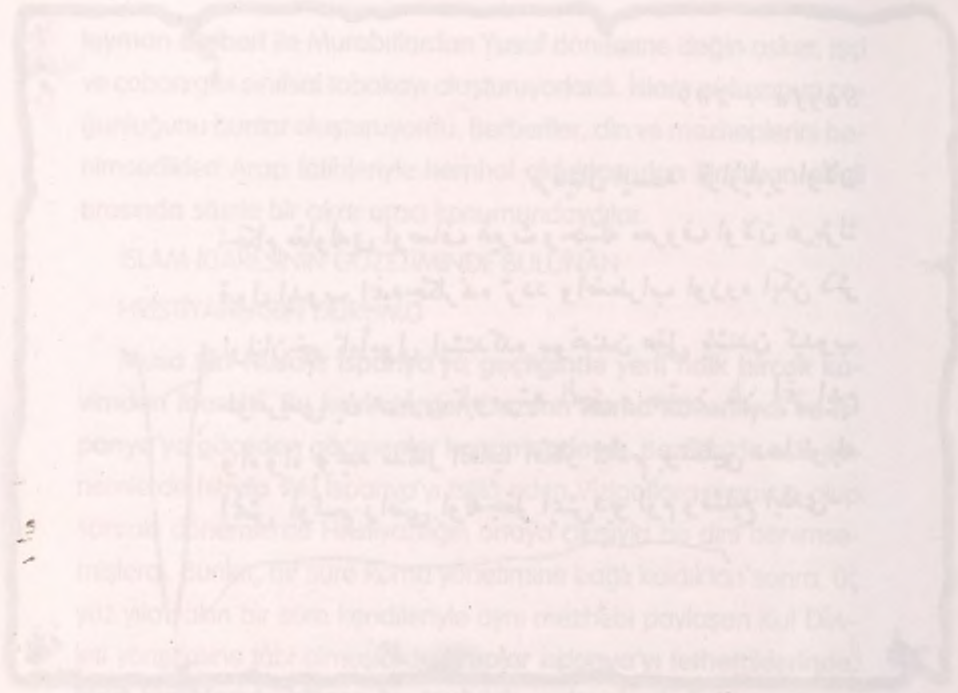

Sayfa : 209

فردينان ايسه قرارپذير اولان
احكام مقاوله‌يي اوصاف غيرت وجيتله معروف اولان عربلرك
قبول ايدوب اينيه‌جكلرنده تردد واضطراب اوزره ايكن ذكر
اولنان‌خبر نامأمولى ايشتدكده سونجندن عقلى باشندن كيدوب
طوغريسى بن عربلرى تابومرتبه الچق وحيتسز ظن ايتز ايدم
واه واه بونجه مدتدر اتعاب افكار ايتلشم بوتكليفى دها اوجه
ايتش اولسم راضى اوله‌جقلر ايمش‌ديو لوم وتشنيع ايلدى.

Sayfa 209

Ferdinand ise mücadeleci olmaları ve ülkülerine bağlı olmalarıyla tanınan Arapların, imzalanmaya hazır olan anlaşma hükümlerini kabul edip etmeyecekleri konusunda tereddütlü ve düşünceliyken, yukarıda anılan **umulmadık haberi duyduğunda sevincinden aklı başından gitti ve "doğrusu ben, Arapların bu dereceye kadar alçak ve hain sanmazdım. Vah, vah! Bunca süredir boşuna düşünmüşüm. Bu teklifi daha önce yapsaydım, razı olacaklarmış" diyerek Arapları kınayıp ayıplamıştır.**

تركيه جمهوريتي رئيس عاليسي غازي مصطفى كمال پاشا حضرتلرينه تقديم حقيره سيدر
استانبول ١٢/٢/١٣٤١
ا. عدنان

H.624

خامورابی قانونی

درت بیك سنه اول بابلده تدوین ایدیلن دنیانك اك اسكی قوانین كلیاتی

استانبول دارالفنونی مدرسلرندن و پورتكیز علوم وفنون آكادمیاسی اعضاسندن

آورام غلانتی

285

استانبول

كاغدجیلق ومطبعه‌جیلق آتوم شركتی

١٣٤١ — ١٩٢٥

Türkiye Cumhuriyeti Reis-i Âlisi Gazi Mustafa Kemal Paşa
Hazretlerine

HAMMURABİ KANUNU

Dörtbin sene evvel Babil'de düzenlenen
Dünya'nın en eski kanun külliyatı
İstanbul Darü'l Funûna müderrislerinden ve
Portekiz İlim ve Fen Akademesi üyesi

Avram Galanti

İstanbul

Kağıtcılık ve Matbaacılık Anomim Şirketi

1925-1351

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 285
Yazar : Avram Galanti [Bodrumlu]
Cild : Yeşil
Ebadı :
En : 16 cm.
Boy : 24 cm.
Sayfa Adedi : 96

Giriş [Özet]

Hammurabi, Babil hükümdarlarından birisinin ismi olup en eski gelenek, görenek ve hükümleri bir kanun biçimine dönüştüren bir kişidir. Bu hükümdarın adıyla bilinen bu kanun, çivi yazısıyla yazılmıştır. Bu yazıyı ilk defa bir kitabe parçası üzerinde gören kişi Pietro Della Valle adındaki bir İtalyan'dır. Bu kişi 1621 yılında Persepolis harabelerini görerek Avrupa'ya gelmiştir. Bu kitabe parçası, 1674 yılında bütün bir metni içeren kitabeyi az çok okumaya girişen Chardin zamanına kadar hiç bir merak uyandırmamıştır. 1765'de, Persepolis'i ziyaret eden Carsten Niebuhrı, bulmuş olduğu kitabede üç değişik yazı saptadı. 1798'de Tychesn bunların üç ayrı dil olduğunu açıkladı. 1802'de Tychsen'in görüşlerini doğrulayan Alman George Friedrich Grotefend, ilk defa üç dilde yazılmış metinleri karşılaştırarak okumuştur.

Hammurabi'nin adına, ilk defa 1884 senesinde bulunmuş olan dört sütunlu ve on sülâlenin hükümdar isimlerini içeren bir levhada rastlanmıştır.

Hammurabi Kanunu, vaktiyle ayrı yaşamış küçük devletlerin yasalarının bütünü olup sonraki yüzyıllarda geliştirildikten sonra kanun şeklini alarak ortaya çıkmıştır. Kanun, bilimsel bir sistem dahilinde düzenlenmemekle beraber, açık bir şekilde tasnif edilmiştir.

Hammurabi Kanunu, J. Kohler, F. E. Peiser tarafından Almanca'ya çevrilen "Hammurabi's Gesetz" adlı eserden tercüme edilmiştir.

İstanbul Darü'l Fünun Edebiyat Fakültesi
Eski Doğu Milletleri Tarihi Müderrisi
Avram Galanti

Sayfa : 7

Schinaar = Babel
Schanmer = ?
Amrapel = ?

بابل مملكتنك شنعار=Schinaar دخی تسمیه ایدلدیکنه باقیلیرایسه، بعض علما، «تکوین مخلوقات» (۳) کتابنده‌اسمی‌کبی شنعار حکمداری‌اولان آمرا پهل = Amrapel ی، (٤) خامورابی عد ایدیورلر. ایشته بوقدرتلی حکمدار سایه‌سنده، مملکتده نمونهٔ امتثال برادارهٔ تأسس، حفر ایدلش قنالر یوزندن مملکتك زراعتی، تجارتی خیلی ترقی واهالیسنك رفاه حالی تزاید ایتمشدر. زمانده بابل شهری حرفاً، سیاسةً، دیناً جهانك مهم مرکزی کسیلمشدر. بو شهر، اسکی شهرت سیاسیه‌سنی غائب ایتدیکی وقت بیله، اجرای تأثیر ایتمکدن خالی قالمامشدر.

(۳) فصل ۱٤، فقره ۱ ـ ۲
(٤) بوکلمك عبرانجه‌سی אמרפל در. פ = پ حرفیله یازیلیر، بوحرف ده (ف) کبی تلفظ اولنور.

* *"Amprapel" adının İbranîce yazılışında bazı ses değişmesi, örneğin "p" nin "f" gibi telaffuz edilmesi işaretlenmiştir.*

Sayfa 7

Babil ülkesinin Sehinaar adıyla anıldığına bakılırsa bilginler, tüm yaratılış kitaplarında adı geçen Sehinaar hükümdarı Amrapel'i Hamburabi olarak söylüyorlar. İşte bu hükümdar sayesinde memlekette örnek gösterilecek bir idare kurulması, kazılmış kanallar yüzünden ülkenin tarımı, ticareti çok gelişmiş ve halkın refahı da çok yükselmiştir. Zamanında Babil şehri kültür, siyaset, din bakımından dünyanın en önemli merkezi olmuştur. Bu şehir eski siyasî ününü kaybettiği zaman bile tesirini göstermekten geri kalmamıştır.

Sayfa : 9

— ٩ —

ایکنجی فصل — خامورابی قانونك اجالندن ،
اوچنجی فصل — شومر عائله قانونی نامیله معروف قانوندن ،
دردنجی فصل — حرث نقطهٔ نظرندن خامورابی قانونك اهمیتندن .
بشنجی فصل — متن قانونده ذکر اولنان وبر بیلدیز ایله کوستریلن شهر ، موقع ، اله ، انسان اسملریله بعض آقادجه کلمهلر حقنده معلومات احتوا ایدن الفبا صره‌سیله تنظیم ایدلمش اولان جدولدن بحث ایدر .

Sayfa 9

İkinci kısım – Hamburabi Kanunu'nun tamamından,

Üçüncü kısım – Şumar Aile Kanunu adıyla bilinen kanundan,

Dördüncü kısım – Kültür noktasından Hamburabi Kanunu'nun öneminden,

Beşinci kısım – Kanun metninde ifade edilen ve bir yıldız ile gösterilen şehir, yer, ilâh, insan isimleriyle, bazı **Akadca** kelimeler hakkında bilgi içeren alfabe sırasıyla düzenlenmiş cetvelden bahseder.

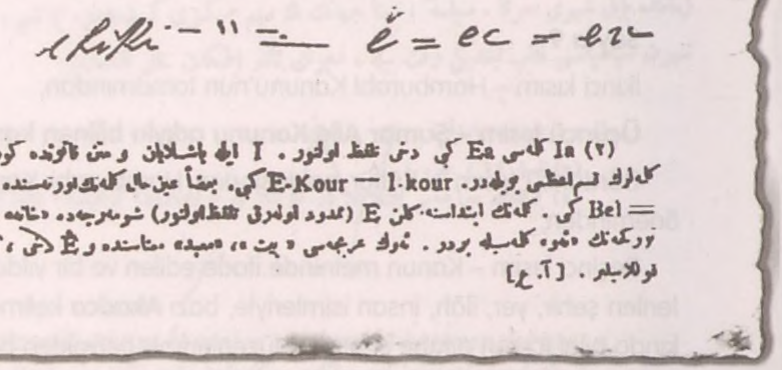
Sayfa : 10

٥ — قانونك صاغ طرفنده‌کی متنلرده بولنان معترضه‌لرك ایچنده‌کی کلمهلر ، معنایی دها بارز قیلمق ایچون اصلی مترجملر طرفندن علاوه ایدلمشدر . بز ایسه بو معترضه‌لرك عددینی چوغالتدق . چونکه آقادجه سامی بر لسان اولدیغندن ، عربجه کبی ، ضمیرلرده تذکیر و تأنیث کوزه‌تمك لازمدر .

Sayfa 10

5 – Kanunun sağ tarafındaki metinlerde bulunan itirazların içindeki kelimeler, manayı daha açık kılmak için aslı çevirmenler tarafından eklenmiştir. Biz ise bu mu'terizeların adedini çoğalttık. Çünkü **Akadca Samî dillerinden olduğu** için Arapça gibi zamirleri cinsiyetleriyle göstermek lâzımdır.

Sayfa : 11

(۲) Ia كلمه‌سی Ea كبی دنی نقطه اولنور . I ایله باشلایان و متن تاکونده کوریله‌جك اولان كلمه‌لرك قسم اعظمی بویله‌در. E-Kour — I-kour كبی. بعضاً عین حال كلمه‌لك اورتاسنده واقعدر. Bil = Bel كبی . كلمه‌لك ابتداسنه كلن E (ممدود اولدیغی نقطه‌اولنور) شومرجه‌ده «خانه» دیمك اولوب، تورکجه‌لك «ائو» كلمه‌سیله بردر . ثمود عربجه‌سی « بیت »، «معبد» معناسنده و Ê دخی، «معبد معناسنده قوللانیلیر . [آ. ع]

Sayfa 11

(Ia sözcüğü Ea olarak da telaffuz edilir "ı" ile başlayan ve yasa metninde de görülecek olan sözcüklerin büyük çoğunluğu böyledir.)

I-Kour-E-Kour gibi, bazen aynı durum sözcüğün ortasında olabilir. Bil-bel gibi. Sözcüğün başına gelen "E" (uzun olarak telaffuz edilir) Sümerce'de "ev" demek olup Türkçe'nin "ev" sözcüğüyle birdir. Evin Arapçası "beyt"tir, mabet anlamında ve E de mabet anlamında kullanılır.

Sayfa : 93

شومەر — جنوبی شنعارده = **Choumer**
(بابلده) غیرسامی بر مملکتك اسمیدرکه، اهالیسی
عین اسم ایله تسمیه اولنور .

Sayfa 93

choumer = şumar – güney Babil'de **Samî olmayan bir memleketin adı olup** halkı da bu şekilde isimlendirilir.

خلافت اسلامیه

٢٠٧٧

و

بویوك ملت مجلسی

اسماعیل سکری

٥ غروش

1760

آنقره
علی شکری مطبعه‌سی
١٣٣٩

Hilâfet-i İslâmiye ve Büyük Millet Meclisi

İsmail Şükrü

5 kuruş

Ankara
Ali Şükrü Matbaası
1339

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1760
Yazar : İsmail Şükrü
Cild : Kırmızı
Ebadı :
En : 14.4 cm.
Boy : 20.4 cm.
Sayfa Adedi : 28

Sayfa : 1

مقدمه

کوریلیورکه بیوك ملت مجلسنك خلافت وسلطنت حقندهکی ایکی مادهیی احتوا ایدن ۱ تشرین ثانی ۳۳۸ تاریخلی قراری کرك داخلده وکرکبتون عالماسلامده عظیم تأثیرلر حصوله کتیرمش، بوسبیله افکار عمومیهٔ اسلامه تردد و اضطراباته دوشمشدر . بو خصوصده اقطار مختلفهدهکی نشریات و بعض ذواتك بیاناتندن آکلاشیلدیغنه کوره مسئلهده بیوك بر سوء تفاهم حاصل اولمش . بعض طرفلرده اویلهظن ایدلمشکه : بیوك ملت مجلسی شریعت اسلامیهنك احکام جلیلهسنی بر طرفه براقهرق مقام جلیل خلافتی وضع اصلیسندن چیقارمش، قانونلیك عالمندهکی پاپانك موقعی کبی یکی بر وضعیت حصوله کتیرمش !

بتون اسلام افکار عمومیهسنی تأمین ایدرزکه اوقراری اصدار ایدن بیوك ملت مجلسی اعضای محترمهسی قطعیاً بویله برتصورده بولنمامش . بویله غیرشرعی بروضعیت حصوله کتیرمهیی خاطرینه بیله کتیرمهمشدی. الغااولنانشی ـ آتیاً تفصیل اولنهجقی وجهله ـ تحکم وتسلطنشخصیدرکه ذاتاً اسلامیت بونی قبول ایتمامکدهدر. ابقا اولنان شیٔده عین حکومت اولان خلافت جلیلهٔ اسلامیهدرکه بونك معنای اصلیسنی ، حقوق ووظائف شرعیهسنی ابطال ایتمك هیچ برکمسهنك ، هیچ برمجلسك النده اولمدیغی بوتون مسلمانلرجه معلومدر . بویله ایکن او قراری یا کلیش تفسیر ایتمهیه محل وارمیدر ؟

اکلاشیلیورکه خلافت اسلامیهنك وضع شرعیسنی بیلمیان ،

Sayfa : 2

یاخود بیلوبده بر مقصد مخصوص تعقیب ایدن بعض ذوات ایله بعض مطبوعاتك یاکلش و فضولی بیانات ونشریاتی بین‌المسلمین بویله برتردد واضطرابك حصولنه سبب اولمشدر . احتمالکه ؛ بعض ایجابات سیاسیه ملاحظه‌سیله مجلسمزله خلیفهٔ‌مسلمین حضرتلرینك بوکون عین محلده بولنه‌مامسیده بوذهابی تأییده وسیله‌اولمشدر. لکن بتون مسلمانلر تقدیر ایدرکه بحرانلی و غیر طبیعی زمانلرده‌یز . هیچ شبهه یوقکه بو وضعیت موقتدر وانشاءالله چوق‌چکمسزین حال‌اصلی وطبیعی عودت ایده‌جکدر. اسلام‌افکارعمومیه‌سی یقیناً بیلملیدرکه بویوك‌ملت‌مجلسی‌ایله مجلسك انتخاب وبیعت ایتدیکی خلیفهٔ مسلمین آره‌سنده هیچ بر آیریلق غیریلق یوقدر . خلفه مجلسك، مجلس خلیفه‌نکدر .

لکن مادامکه هر نه سبیه مبنی اولورسه اولسون افکار اسلامیه‌ده بویله بر تردد واضطراب حاصل اولمشدر ، او حالده بو خصوصده‌کی بعض علماء کرام آرقداشلرمزله برلکده دوشوندکارمزی ، کتب شرعیه‌ده موجود ، معین ومستقر احکام اسلامیه‌یی نشر ایده‌رك یاکلش نشریات ایله تغلیط ایدلدیکی مع‌الاسف کورولن افکار اسلامیه‌یی تنویر ایتمکی الکمتحتم بروجیه تلقی ایتدك. امیدایدرزکه بوایضاحاتمزله مجلس ایله مجلسك مقرراتی حقنده حاصل اولان هردرلو سوء تفاهملر زائل اولەجق وبیوك ملت مجلسنك شریعت جلیلهٔ اسلامیه‌یی تأیید و ترصیندن بشقه برشی دوشونمدیکی بتون مسلمانلرك نظرنده تحقق ایده‌جکدر . ومن‌الله‌التوفیق.

تورکیا بیوك ملت مجلسی اعضاسندن
قره‌حصار صاحب مبعوثی

خواجه شکری

Sayfa 1

Giriş

Görülüyor ki Büyük Millet Meclisi'nin hilâfet ve saltanat konusundaki iki maddeyi içeren 1 Kasım 1922 tarihli kararı, gerek ülke içinde gerekse bütün İslâm Dünyası'nda önemli etkiler uyandırmış, bu nedenle de **İslâm kamuoyu, kararsızlığa ve acılara düşmüştür.** Bu konuda çeşitli basın organları ve bazı kişilerin açıklamalarından anlaşıldığına göre, meselede büyük bir kötü niyet ortaya çıkmıştır. Bazı yerlerde öyle sanılmış ki Büyük Millet Meclisi, İslâm Şeriatı'nı bir yana bırakarak halifelik makamını temel niteliğinden çıkarmış, Katolik Dünyası'ndaki papalık makamı gibi yeni bir yapılanmaya girmiştir.

Bütün İslâm dünyasına kesinlikle garanti verebiliriz ki o kararı çıkaran Büyük Millet Meclisi'nin seçkin üyelerinin kesinlikle böyle bir düşüncesi olmamış, İslâm'a böylesine aykırı bir durum ortaya koymayı aklına bile getirmemiştir. Ortadan kaldırılan şey -ilerde yararlı olmayacağı düşünülerek- kişisel baskı ve zorlamadır ki İslâmiyet de bunu kabul etmemektedir. **Yerine konulan şey ise, benzeri bir hükümet olan İslâm halifeliği ki bunun asıl manasını, şeriat hukuku uygulamalarını kaldırmak, hiç bir kimsenin, hiç bir meclisin elinde olmadığının bütün** Müslümanlarca bilinmesi ve bunun böyle anlaşılmasıdır. Durum böyle iken o kararı yanlış yorumlamanın gereği var mıdır?

Anlaşılıyor ki İslâm halifeliğinin şerî uygulamalarını bilmeyen **[sayfa 2]** ya da bilerek özel bir amaç güden bazı kişilerle, bir takım basın organlarının yanlış ve gereksiz açıklamaları, İslâm Dünyası'nın böyle bir kararsızlığa düşmesine ve acı çekmesine neden olmuştur. Olasıdır ki bazı siyasî ihtiyaçlardan dolayı meclisimizle halifenin bu gün aynı yerde bulunamaması bu yanılgıya neden olmuştur. Ancak, bütün Müslümanlar takdir eder ki bugün bunalımlı ve olağanüstü bir

dönemden geçiyoruz. Hiç kuşkusuz bu güç durum, inşallah çok geçmeden çözüme kavuşacaktır. İslâm kamuoyu yakından biliyor ki Büyük Millet Meclisi ile meclisin seçtiği ve bağlılık sunduğu İslâm halifesi arasında hiç bir ayrı-gayrılık yoktur. **Halife meclisin, meclis halife'nindir.**

Madem ki her ne sebepten olursa olsun İslâm kamuoyunda böyle bir kararsızlık ve acı ortaya çıkmıştır; bu konuda **değerli bilim adamlarımızla birlikte düşündüklerimizi ve** şerî kanunlarda var olan açık İslâm hükümlerini yayınlayarak, kasıtlı yayın yolu ile yanıltılan İslâm kamuoyunu aydınlatmayı zorunlu bir görev bildim. Umuyoruz ki bu açıklamamızla meclis ile meclisin kararları hakkında ortaya çıkan her türlü kötü niyetler ortadan kalkacak, Büyük Millet Meclisi, İslâm şeriatını onaylayacak ve meclisin ayrıca başka bir şey düşünmediği bütün Müslümanlarca anlaşılacaktır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Azalarından

Karahisar Milletvekili **Hoca Şakir**

Sayfa : 6

بناءً عليه امور عامه‌ده تصرف ، خلافتك وصف مقوميدر
وكن وكندر . اولنيز خلافت يوقدر . يعنى امور عامه‌ده تصرف
صاحبى اولمان خليفه اولماز [بالطبع بو تصرف مطلق دكلدر ، بلكه
مصلحت عامه‌يه مستنددر .] بونكله برابر خليفه مفتى وقاضى
اولور .

Sayfa 6

Bu bakımdan kamu hizmetlerinde hak sahibi olma, hilâfetin düzeltici vasfıdır, temel direğidir. Onsuz hilâfet yoktur. Yani, kamu işlerinde hak sahibi olmayan halife olamaz.

Sayfa : 8

خليفه حائز اولديغي وظيفهٔ دينيه وسياسيه اعتباريله مجالس اسلاميه‌نك
مملكتلرينه خاص عرف وعادات ايجاباتنه، زمان ومكان مقتضياتنه امتثالاً
قرارلشديريله جقلري قوانين ونظاماته ده مهم بر دخل وتأثيري واردر.

Sayfa 8

Halife'nin, sahip olduğu dinsel ve siyasal görevler nedeniyle, İslâm meclislerinin, ülkelerine özgü gelenek, görenek, zaman ve yer gereklerine göre **kararlaştıracakları yasalara ve düzenlemelere de önemli** bir yönlendirme ve etki gücü vardır.

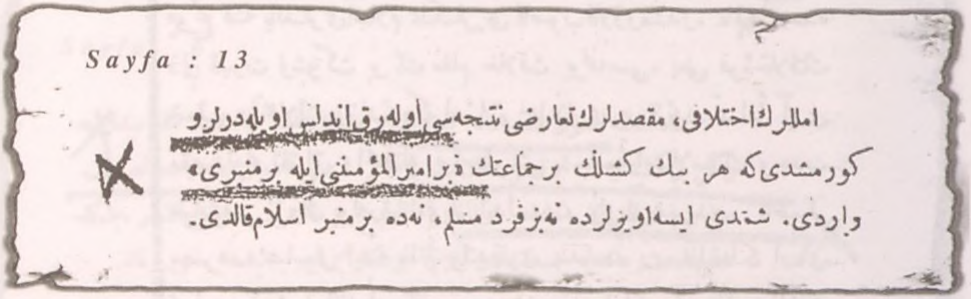
Sayfa : 12

ايشته خلافتك ضعفه. اوغرادیغی، قدرت هادیه ونفوذ حكومتدن
محروم قالدقدن، بر طاقم ملوك واغرانك اللرنده اوينجاق حالنه
كلدكدن صوكره دركه اسلام مدنيتی عصرلرجه رقيدن آلقوزان قوز-
ميچ فنه یاتغنلری اسلام مملكتلرینی قاصوب قاووررمشدر. عالم اسلامده
دنی قيود وشروطك بر تك مقام خلافت بولنمسی، یعنی قوهٔ خلافتك
ضعف وانحلالی یوزندندركه اسلام جماعتلری بر برندن تماماً آیری
مقصدلوله افتراق وانحلاله یوز طوتمش، جامعهٔ اسلاميه‌نك وحدت-
سیاسیه‌سی زوال بوله‌رق امویلر اندلسده، علویلر مغربده، فاطميلر
مصرده، عباسیلر ایسه ذاتاً بولندقلری بغدادده بر خلیفه‌لكه ادعای
تصاحب ایتمش؛ فتنه اورتانی بورومشدر. مسلمانلر آره‌سنده خلافت
مسئله‌سنك طالغه‌لاندیغی او مدهش زمانلرده مختلف جماعتلرك، مختلف
عصیتلرك حبل خلافتی اله كچیرمك ایچون چكیشوب دوردقلری او
فجیع كونلرده اسلامفرك دوكولن قانلری اووقته قدر سینه‌لرده كیزلی
طوران كینلره، غیظلره بو وسیله‌نك نه الیم تشفی فرصتلری ویردیكی
جمله‌نك معلومیدر.

Sayfa 12

İşte halifeliğin zaafa uğradığı, siyasî ve maddî kuvvetten mahrum kaldıktan, **bir takım hükümdarlar ve yöneticilerin ellerinde oyuncak haline geldikten sonradır ki İslâm medeniyetini yüzyıllarca ilerlemeden alıkoyan korkunç fitne yangınları İslâm memleketlerini kasıp kavurmuştur. İslâm dünyasında güç-kuvvet sahibi bir tek halifelik makamının bulunmaması, yani halifelik erkinin zaafa uğrayarak çöküşü ve parçalanışı yüzündendir ki İslâm toplulukları birbirinden tamamen ayrı amaçlarla ayrılığa düşmüş ve çözülmüştür. İslâm Dünyası'nın siyasî birliği parçalanarak Emevîler Endülüs'de, Alevîler Mağrib'de, Fatımîler Mısır'da, Abbasîler ise zaten bulundukları Bağdat'ta birer halifelik iddiasında bulunmalarından ötürü, fitne ortalığı bürümüştür. Müslümanlar arasında çeşitli toplulukların, çeşitli hanedan ve ırkların halifelik kurumunu ele geçirmek için çekişip durdukları o** feci günlerde bizden öncekilerin dökülen kanları o vakte kadar kalplerde gizli duran kinlere, nefretlere bu vesilenin ne acı intikam alma fırsatları verdiği herkes tarafından bilinmektedir.

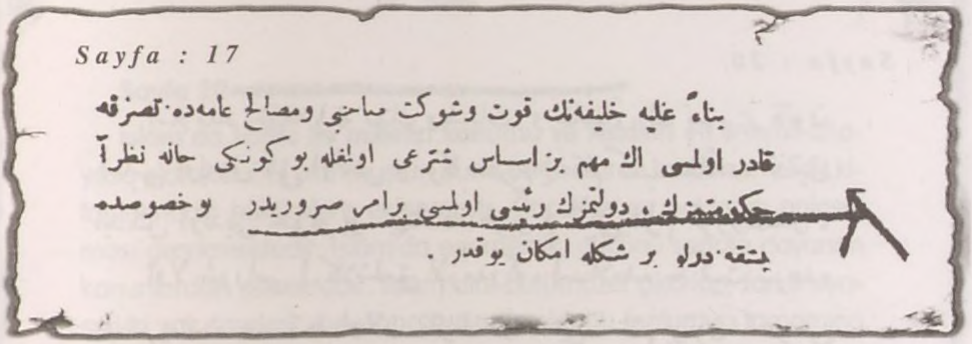
Sayfa : 13

املرك اختلافی، مقصدلرك تعارضی نتیجه‌سی اولهرق اندلس اویله درلرو
کورمشدی که هر بیك کشلك برجماعتك ذرامیرالمؤمنین الله برمنبری،
واردی. شمدی ایسه اویزلرده نه بزفرد مسلم، نه ده برمنبر اسلام قالدی.

Sayfa 13

Arzuların çatışması, amaçların saldırısı sonucu olarak Endülüs öyle devirler görmüştü ki her bin kişilik bir topluluğun **"bir Emirü'l-mü'minini** [yani halifesi] **ile bir minberi"** vardı. Şimdi ise o yerlerde ne tek bir Müslüman, ne de bir İslâm minberi ya da camisi kaldı.

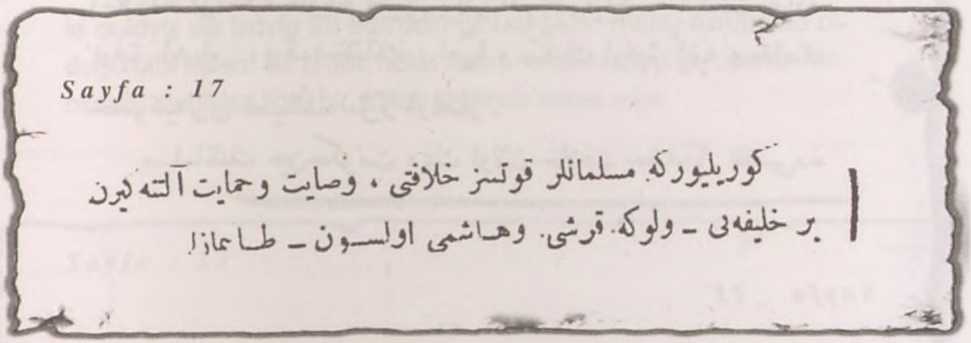

Sayfa : 17

بناءً عليه خليفه‌نك قوت وشوكت صاحبي ومصالح عامه‌ده تصرفه
قادر اولمسى الك مهم بر اساس شرعى اولغله بو كونكى حالنه نظراً
حكومتمزك ، دولتمزك رئيسى اولمسى برامر ضروريدر وخصوصده
بشقه دولو بر شكله امكان يوقدر .

Sayfa 17

Bundan dolayı halifenin kuvvet ve şevket sahibi olarak kamu işlerinde etkinlik göstermesi, en önemli bir şeriat esası olduğundan, bugünkü duruma göre **hükümetimizin, devletimizin başkanı olması kaçınılmaz bir zorunluluktur.** Bu konuda başka bir şekle olanak yoktur.

Sayfa : 17

كوريليوركه مسلمانلر قوتسز خلافتى ، وصايت وحمايت آلتنه كيرن
بر خليفه‌يى ـ ولوكه قرشى وهاشمى اولسون ـ طانمازلر

Sayfa 17

Görülüyor ki Müslümanlar kuvvetsiz halifeliği, çeşitli yöneticilerin koruması altına giren bir halifeyi -isterse Kureyşlilerden veya Haşim Oğullarından olsun- tanımazlar.

Sayfa : 20

اسلامده خليفه ايله ملتك وضعيات و مناسباتى لك مهم بر قانون اساسى اولەرق تاقى اولنمش و بوكا متفرع احكام كتب عقائدده تدنيك ايدلمش اولدينى جهتله بو جهتك‌ده تقرير و تثبيتى الزم كورولمشدر .

اولا شوراسى ا كلاشلمق لازمدركه . اسلامده حاكميت شرعده و شريعتدن مستنبط اولان قانونده‌در . دين اسلام بوتون خصوصى منفعتلرى ، متفرق سياستلرى افنا و انكار ايده‌رك هيئت اجتماعيه‌سنه برقانون كلى‌يه اطاعت وانقيادى امر ايلمشدر . اهالينك مالك رقابى ، متحكمى برحكومت تشكلنه روح اسلام قطعياً مساعده ايتمز ، وظائف حكومتى ايفا ايدن اشخاص ايچون نه حقوق مخصوصه واردر ، نه‌ده خصوصى عنوانلر و امتيازلر .

حتى حكومتك شخصى و كيفى جل و عقد اقتداريده يوقدر . اسلامده قوانينك حادثاته تطبيقى بيله منافع عموميه‌يه ، مصلحت عباده موفيق ايديلير يوقسه خلقانك ، امرا وحكامك ارادهٔ كيفيه ومقاصد خصوصيه‌لرى تطبيقاتده مؤثر اولەماز .

مسلمانلغك عين حكومت ديمك اولان خلافت حقنده‌كى تلقى‌ده

Sayfa : 21

— ٢١ —

غربده‌كى كى دكلدر . اسلام ، اوروپاده اولديغى كى نه‌بر حق قراليت ، بر حق سلطنت طانير ، نه‌ده خليفه‌يى اوروپانك (تئوقراتيك) ديدكلرى الهى بر سلطان اولمق اوزره تلقى ايدر .

Sayfa 20

İslâm'da halife ile milletin konumu ve ilişkileri en önemli anayasa olarak kabul olunmuştur. Buna bağlı olarak bu durum akait kitaplarındaki hükümlere eklenmiştir. Öncelikle şu noktanın anlaşılması gerekmektedir: İslâm'da egemenlik, gücünü şeriata dayanan kanunlardan almaktadır. İslâm dini bütün özel çıkarları, farklı siyasetleri yok sayarak meydana getirmiş olduğu toplumun tamamına bir kanunlar bütünü sunmayı öngörmektedir. Toplumun köle haline getirilmiş olduğu bir yönetim biçimini İslâm'ın ruhu kesinlikle kabul edemez. Hükümetin görevlerini yerine getiren şahıslar için ne özel bir hukuk vardır, ne de özel ünvanlar ve imtiyazlar.

Hatta hükümetin şahsî ve keyfî bir şekilde davranmaya da hakkı yoktur. İslâm'da kanunların olaylara uygulanması bile genel çıkarlara uygun olarak düzenlenir. Yoksa, halifelerin ve yöneticilerin keyfi irade ve özel amaçları uygulamada etkili olamaz.

Müslümanlık yönetiminin gözü **demek olan halifelik hakkındaki anlayış da** [sayfa 21] Batı'daki gibi değildir. İslâm, Avrupa'da olduğu gibi ne saf bir krallık hakkı tanır, ne de halifeyi Avrupa'nın (teokratik) dedikleri ilâhî bir sultan şeklinde kabul eder.

Sayfa : 22

يعنى بر حكومته عائد نه قدر ايشلر وارسه عمومك ايفاسى مقام
خلافته عائددر . زيرا امامت كبرى اولان خلافت ، عيناً حكومت
دينكدر .

Sayfa 22

Yani, bir hükümete ait ne kadar iş varsa tümünün yürütülmesi hilâfet makamına aittir. Zira en büyük imamlık olan hilâfet, aynen hükümet demektir.

Sayfa : 23

کورولیورکه خلافتك وظائف اصلیه‌سی آنجق امور عامه‌ده‌کی
تصرفدن ، یعنی اجرای حکومتدن عبارتدر . بالطبع بو خصوصده‌کی
تصرف‌ده مطلق دکل ، احکام و مصالح شرعیه‌یه مطابقتله مشروطدر .

Sayfa 23

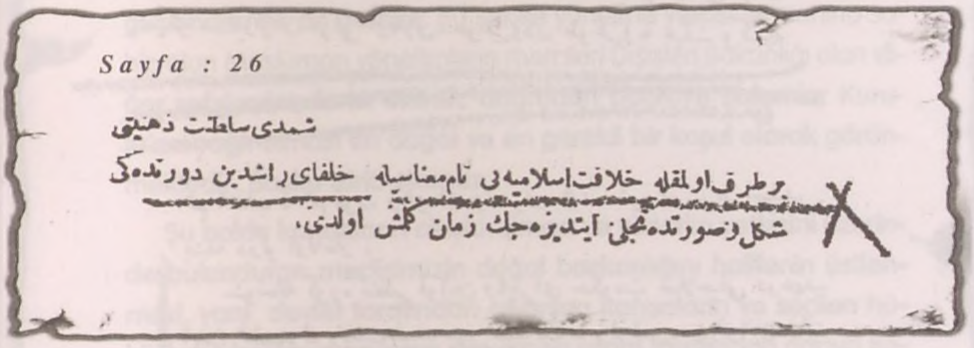
Görülüyor ki halifeliğin asıl görevleri, ancak kamu işlerindeki uygulamalardan, **yani yönetim işlerinden ibarettir.** Doğal olarak bu konudaki tasarruf da mutlak değil, şeriat kanunları ile örtüşmesine bağlıdır.

Sayfa : 25

شوقدرکه سلیم اول ، مقام خلافتی احراز ایتدکدن صوکره اونلره
عهده‌سنده بولنان مقام سلطنتی‌ده محافظه ایتدی . یعنی هم سلطان ، هم خلیفه
اولدی وتا زمانمزه قدر بوحال دوام ایلدی . اکر اوزمان سلیم اول ،
سلطان‌لقنی برادرینه ترك ایله قناعت ایدوب یالکز امام المسلمین ، خلیفة المسلمین ، امیر المؤمنین لقبله اکتفا ایتش اولسه ایدی ، بوکون وجوده کتیرمك ایستدیکمز
انقلاب اسلامی دها اوزمان تاسس ایدردی

Sayfa 25

Şu kadar ki I. Selim, halifelik makamını ele geçirdikten sonra üzerinde bulunan padişahlık görevini de korudu. Yani hem sultan, hem halife oldu ve ta zamanımıza kadar bu durum böylece devam etti. Eğer o zaman I. Selim, sultanlığını bırakarak yalnız Müslümanların İmamı, Müslümanların Halifesi, Müminlerin Emiri olmakla yetinmiş olsaydı, bugün meydana getirmek istediğimiz İslâm Devrimi daha o zaman yapılmış olurdu.

Sayfa : 26

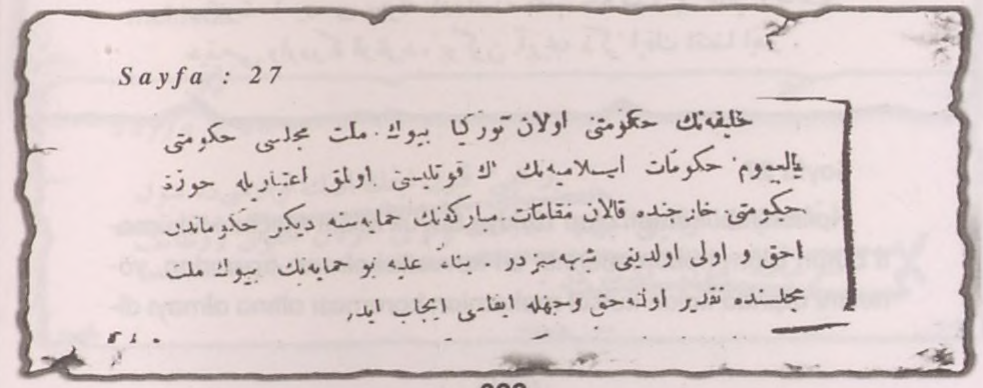
شمدی سلطنت ذهنیق

برطرف اولمقله خلافت اسلامیه نی تام معناسیله خلفای راشدین دورنده کی

شکل و صورنده تجلی ایتدیرمه جك زمان گلمش اولدی،

Sayfa 26

Şimdi, saltanat zihniyeti **ortadan kaldırılmakla, İslâm hilâfetini tam anlamıyla dört halife dönemindeki** şekil ve surette teceli ettirecek zaman gelmiş oldu.

Sayfa : 27

خلیفه‌لك حکومتی اولان تورکیا بیوك ملت مجلسی حکومتی

بالیوم حکومات اسلامیه‌لك قوتلیسی اولمق اعتباریله حوزه

حکومتی خارجنده قالان مقامات مبارکه‌لك حمایه‌سنه دیکر حکومتلردن

احق و اولی اولدینی شبه‌سیزدر . بناءً علیه بو حمایه‌لك بیوك ملت

مجلسنده تقریر اولنه‌حق وجهله ایفامی ایجاب ایدر

Sayfa : 27

مقام خلافت اسلامك مركز وحدتی اولمسی جهتیله دیكر حكومات اسلامیه ایله مقام خلافت آره سنده‌كی رابطه‌نك بر شكل اسلامیده تجلیسی تأمین ایده‌جك اسبابی ده نظر دقته آلمق لازمدر .

بونك ایچون در كه حكومات اسلامیه‌نك مراجعتلری حائز اولمره برر منشور امارت اعطاسی صورتیله بو رابطه‌یی تقویه ایتمك لازمدر . بو صورتله منشور امارتی حائز اولان حكومات اسلامیه‌نك زد خلافتناهیده بولندیره‌جغی سفرانك، مرحمتلری خارجیه وكالتی اولان دیكر سفیرلردن فرقی اولمه‌رق، طوغرودن طوغرویه هیئت وكیله

هم انتخاب ، هم قوت وشوكت وتصرف، همده شوری شرط اصلیدر . بشقه درلو اولهماز .

شوحاله كوره تنظیم قوانین واجرای حكومت صلاحیتی درعهده ایدن مجلسمزك ریاست طبیعیه‌سنی خلیفه‌نك حائز اولمسی، یعنی قوانین دولت ومقررات حكومتك خلیفه‌نك نظر تصدیقنه اقتران ایتمسی بر امر ضروری شرعیدر .

حجازك و سائر مقامات مباركه‌نی محتوی اولان بلاد اسلامیه‌نك وضعیت احیزه‌سی سبیله اوزارده مقام خلافتك بر طاقم وظائف دینیه‌سی واردركه اونلرده بوكون آریجه ذكر ایتمك اقتضا ایدر .

Sayfa 27

Halifenin hükümeti olan Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti bütün İslâm hükümetlerinin en kuvvetlisi olması açısından, yönetimi dışında kalan kutsal makamları koruması altına almayı di-

ğer hükümetlerden daha fazla hak ettiği şüphe götürmez bir gerçektir. Bununla beraber, bu korumanın Büyük Millet Meclisi tarafından takdir olunacak şekilde yerine getirilmesi gerekmektedir.

Halifelik makamı İslâm'ın birlik merkezi olması dolayısıyla diğer Müslüman yönetimler ile halifelik makamı arasındaki bağlantının İslâmî bir şekilde oluşumunu sağlayacak nedenleri de göz önüne almak lâzımdır.

Bunun içindir ki Müslüman yönetimlerin başvurması halinde onlara bir yönetme yetkisi fermanı vermek şekliyle bu bağlantıyı güçlendirmek de gerekir. Bu şekille yönetme yetkisi fermanına sahip olan Müslüman yönetimlerin mercileri Dışişleri Bakanlığı olan diğer sefirlerden farklı olarak, doğrudan doğruya Bakanlar Kurulu'na bağlı olması en doğal ve en gerekli bir koşul olarak görünmektedir. Başka türlü olamaz.

Şu halde kanunların oluşturulması ve yönetim yetkisini üzerinde bulunduran meclisimizin doğal başkanlığını halifenin üstlenmesi, yani devlet tarafından çıkarılan kanunların ve seçilen hükümetin halifenin onayına sunulması şeriat tarafından ortaya konulan bir gerekliliktir.

Hicaz ve diğer kutsal yerleri içeren İslâm beldelerinin hassas konumu nedeniyle oralarda halifelik makamının bir takım dinî görevleri vardır ki onları da bugün ayrıca dile getirmek gerekmektedir.

Sayfa : 28

برشیئ قبول ایتمك اونك لوازمندر قبول
ایتمك دیك اولدیغی جهتله خلافتك لوازمی اولان حقوق ووظائف
شرعیه‌ده قبول ایتمك در .

Sayfa 28

Bir şeyi kabul etmek, onun gereklerini de kabul etmek demek olduğuna göre, hilâfetin gereği olan hukuk ve şeriat görevleri de kabul edilmiştir.

تورکیا
بیوك ملت مجلسی حکومتی
متحاف وکالتی نشریاتندن
عدد :

آوروپا ملتلری روحیاتی

مترجمی :
مصطفی رحمی

مؤلفی :
آلفرد فوییه

تألیف وترجمه هیئتنجه قبول ایدلمشدر .

استانبول — مطبعهٔ عامره
١٣٣٩ — ١٣٤٢

1691

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti
Maarif Vekâleti Neşriyatından

Avrupa Milletleri Ruhiyatı

Yazar: Alfred Feuillet Tercümesi: Mustafa Rahmi

Telif ve tercüme heyetince kabul edilmiştir.

İstanbul Matbaa-yı Âmire
1339-1342

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1691
Yazar : Alfred Feuillet (Tercüme: Mustafa Rahmi [Balaban])
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 13.3 cm.
Boy : 19.4 cm.
Sayfa Adedi : 101 + 1

Sayfa: 3

مقدمه

هر ملت ، خصوصی بر طاقم افکار و حسیات هیئت مجموعه‌سنه مالکدرکه بوهیئت مجموعه‌یه (سجیهٔ ملیه) دینیلمکده‌در. سجیهٔ ملیه‌یی تشکیل‌ایدن عوامل: ارث، محیط طبیعی واقلیم، مؤسسات اجتماعیه‌در .

Sayfa 3

Önsöz

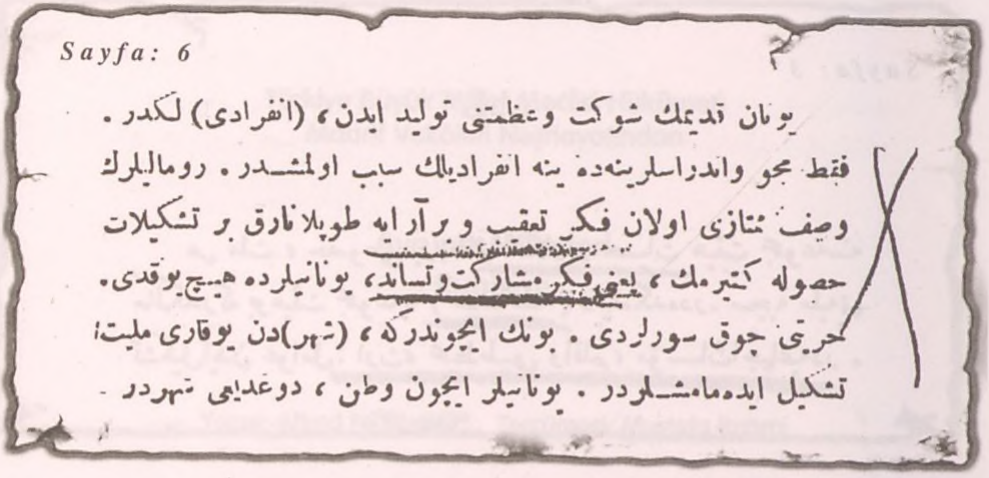
Her millet, özel bir **takım düşünceler ve duyguların** toplamına sahiptir ki buna **millî özellik** denilmektedir. Millî özelliği oluşturan unsurlar: **Irk, doğal çevre, iklim ve toplumsal kurumlardır.**

Sayfa: 4

٦ . دین وفلسفه‌سی : ملتك حیات وکائناته نه نظرله باقدیغنی کوسترر. حیات وکائناته ویردیکی قیمت ومعنا ، ملتك سعادت وفلاکتی وسجیه‌سی اوزرینه مهم تأثیر اجرا ایلر .

Sayfa 4

Din ve felsefesi ulusun **yaşama ve evrene** ne gözle baktığını gösterir. Hayat ve evrene verdiği değer ve anlam, ulusun mutluluk ve felâketi ve seciyesi üzerine önemli etki yapar.

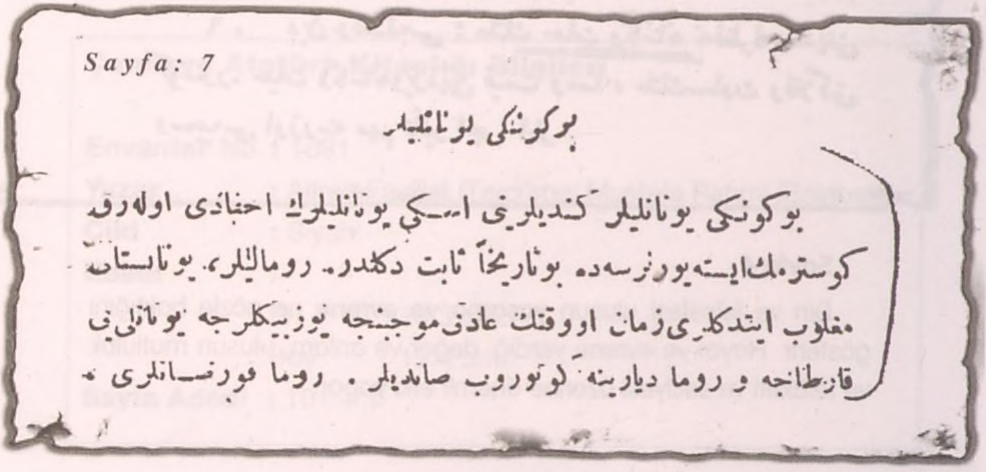

Sayfa: 6

يونان قديمك شوكت وعظمتنى توليد ايدن ، (انفرادى) لكدر .
فقط محو واندراسلرينه‌ده ينه انفراديلك سبب اولمشدر . روماليلرك
وصف ممتازى اولان فكر تعقب و برآرايه طوپلانارق بر تشكيلات
حصوله كتيرمك ، يعنى فكر مشاركت وتساند ، يونانيلرده هيچ يوقدى .
حريتى چوق سورلردى . بونك ايچوندركه ، (شهر)دن يوقارى ملت
تشكيل ايده‌مامشلردر . يونانيلر ايچون وطن ، دوغديغى شهردر .

Sayfa 6

Eski Yunan'ın gücünü ve büyüklüğünü yaratan bireyciliktir. Fakat mahvolmalarına, tamamen yokolmalarına yine bireycilik neden olmuştur. Romalıların en belirgin özelliği olan bir araya toplanarak bir teşkilât meydana getirmeleri, yani ortaklık fikri Yunanlılarda hiç yoktu. Hürriyeti çok severlerdi. Bunun içindir ki şehirden yukarı milliyet oluşturamamışlardır. Yunanlılar için vatan doğduğu şehirdir.

Sayfa: 7

بوكونكى يونانليلر

بوكونكى يونانليلر كندلرينى اسكى يونانليلرك احفادى اولدقلرى
كوسترمك ايسته‌يورلرسه‌ده بوتاريخاً ثابت دكلدر . روماليلر ، يونانستانى
مغلوب ايتدكلرى زمان اووقتك عادتى موجبنجه يوزبيكلرجه يونانلينى
قارطاجه و روما ديارينه كوتوروب صاتديلر . روما فورصاتلرى ،

Sayfa: 7

يونان خواخانده انسان آولار ، اسير ايدرك صاتارلردى . بر مدت
صوكره يونان اهالسنك قسم اعظمى ، جانلرنى قورتارمه بيلمك ايچون
رومايه هجرت ايمكه مجبور اولديلر . (غوتلر) ، (هه رولر) كلهرك
اسپارطه ، آرغوس وقورنتى يافديلر . اهالسنى بوغازلاديلر ويا اسير
كوتوردبلر . دها صوكره (ويزيغوطلر) كلهرك بوتون يونانستانى باستدن
باشه محو ايتديلر . بر مدت صوكرده شورادە ، بورادە قالان يونانليلرى
بلغارلر و اولاحلر محو ايتدى ، . يونانستانك متعدد محللرنده اسلاولر
يرلشدى .

Sayfa 7

Bugünkü Yunanlılar

Bugünkü Yunanlılar kendilerini eski Yunanlıların torunları olarak göstermek istiyorlarsa da, bu, tarih açısından doğru değildir. Romalılar Yunanistan'ı mağlup ettikleri zaman, o dönemin âdeti gereğince yüzbinlerce Yunanlıyı Kartaca ve Roma diyarına götürüp sattılar. Roma korsanları Yunan sahillerinde insan avlar, esir ederek satarlardı. Bir müddet sonra Yunan ahalisinin önemli bir kısmı canlarını kurtarabilmek için Roma'ya göç etmeye mecbur oldular. Got'lar, Herveller gelerek Isparta, Arbus ve Koron'u yaktılar. Ahalisini boğazladılar veya esir ederek götürdüler. Daha sonra Vizigotlar gelerek bütün Yunanistan'ı baştan başa mahvettiler. Bir müddet sonra da şurada burada kalan Yunanlıları Bulgarlar ve Ulahlar mahvetti. Yunanistan'ın çeşitli bölgelerinde **Slavlar** yerleşti.

Sayfa: 8

— ٨ —

حاصلی بو کونکی یونانلیلر ، اسکی یونانلیلرك احفادی اولمایوب
، ذکر اولنان مستولی ملتلر وکندی اسیرلری خلیطه جنیدر .

Sayfa 8

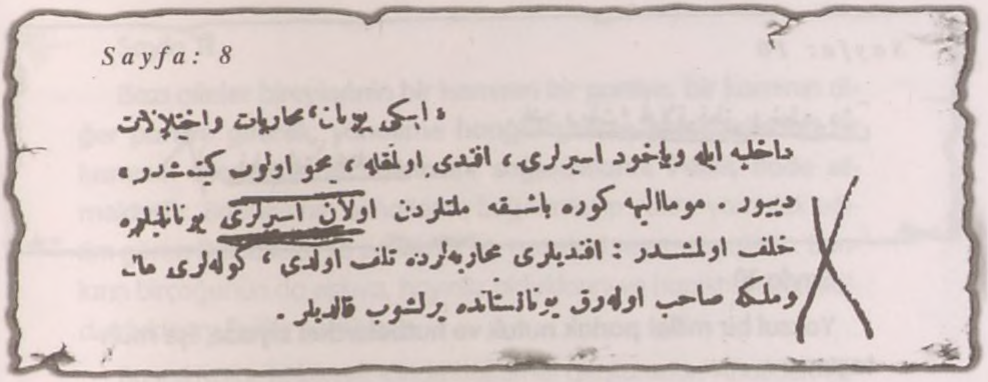
Kısacası bugünkü Yunanlılar eski Yunanlıların torunları olmayıp bahsedilen istilâcı milletler ve kendi esirlerinin karışımıdır.

Sayfa: 8

بو کونکی یونان قومنك اراده‌سی ضعیفدر . جبلی متربلی‌در .
دالدن داله کچر . بویوك و دواملی سعی وجهده محتاج ایشلری سوه‌
ایشدن زیاده کورولتو میدانه کتیره‌ن پرفارفا جی‌در . یونانلی زراعتی
سومز . بیله کندن زیاده حیل فکریه‌سنی چالیشدیرمه‌یی سودیکی ایچون
حیله‌لی تجارته استعدادی واردر . تجارت و بانقه‌جیلقده یهودیلرك
سرایا وخطایاسی یونلرده‌ده واردر .

Sayfa 8

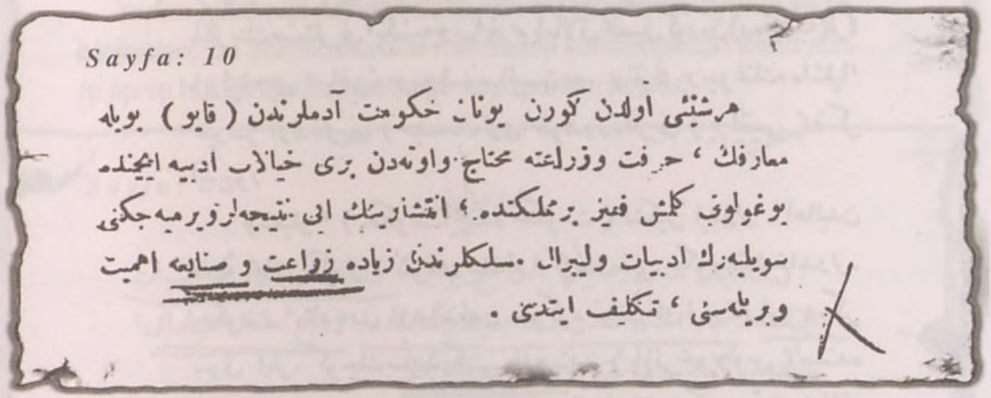
Bugünkü Yunan kavminin iradesi zayıftır. Zayıf karakterlidir. Daldan dala geçer. Büyük ve devamlı çalışmaya muhtaç işleri sevmez. Yunanlı tarımı sevmez. Bileğinden fazla kafasını çalıştırmayı sevdiği için, hileli ticarete yeteneği vardır. Ticaret ve bankacılıkta Yahudilerin hilekârlığı bunlarda da vardır.

Sayfa: 8

Sayfa 8

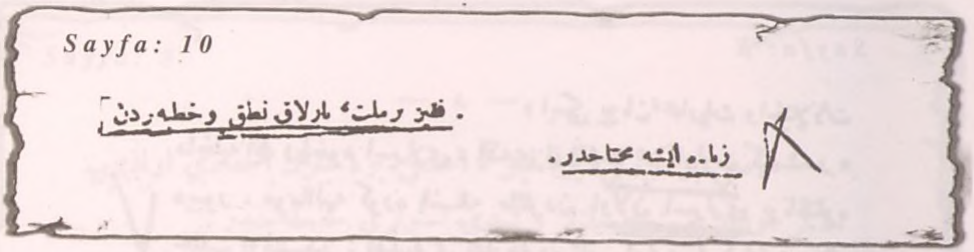
"Eski Yunan iç savaşları ve ihtilâller ile yahut esirleri (tutsakları) efendi olmakla mahvolup gitmiştir." Başka uluslardan olan esirler, Yunanlılara halef olmuştur. Efendileri savaşlarda öldü, köleleri mal ve mülke sahip olarak Yunanistan'da yerleşip kaldı.

Sayfa: 10

Sayfa 10

Her şeyi önceden gören Yunan hükümet adamlarından Kayu, kültürün tarım ve sanayiye muhtaç ve öteden beri edebî hayallere boğulup gelmiş fakir bir memlekette yayılmasının iyi sonuçlar vermeyeceğini söyleyerek, edebiyat **ve liberal mesleklerden ziyade, tarım ve sanayiye önem verilmesini teklif etti.**

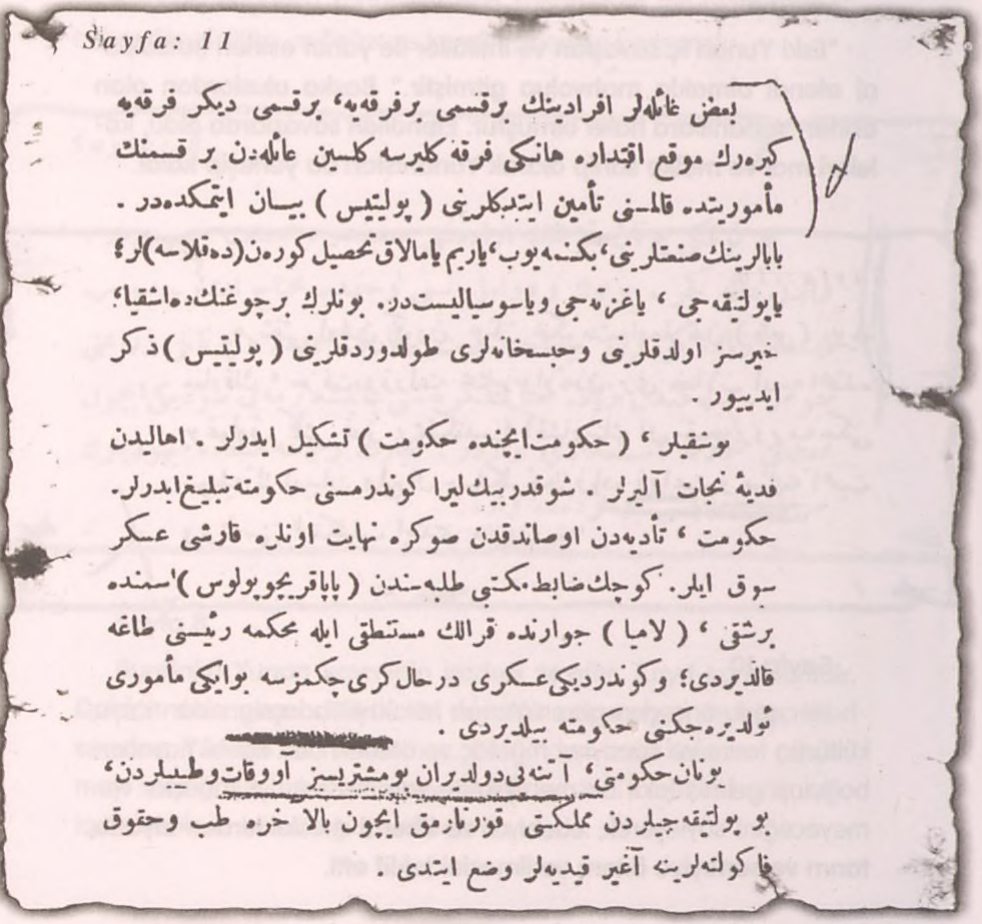
Sayfa: 10

. فقیر ملت، پارلاق نطق وخطبه‌دن

زماندن ایشه محتاجدر .

Sayfa 10

Yoksul bir millet parlak nutuk ve hutbelerden ziyade, işe muhtaçtır.

Sayfa: 11

بعض عائله‌لر افرادینك برقسمی برفرقه‌یه، برقسمی دیکر فرقه‌یه کیره‌رك موقع اقتداره هانکی فرقه کلیرسه کلسین عائله‌دن بر قسمنك مأموریتده قالمسنی تأمین ایتدیکلرینی (پولیتیس) بیان ایتمکده‌در . بابالرینك صنعتلرینی، بکنه‌یوب، یاریم یامالاق تحصیل کوره‌ن (ده‌قلاسه)لر؛ یاپولتیقه‌جی ، یاغزته‌جی ویاسوسیالیست‌در. بونلرك برچوغنك ده‌اشقیا، خیرسز اولدقلرینی وحبسخانه‌لری طولدوردقلرینی (پولیتیس) ذکر ایدییور .

بونکلر ، (حکومت ایچنده حکومت) تشکیل ایدرلر . اهالیدن فدیهٔ نجات آلیرلر . شوقدربیك لیرا کوندرمسنی حکومته تبلیغ ایدرلر. حکومت ، تأدیه‌دن اوصاندقدن صوکره نهایت اونلره قارشی عسکر سوق ایلر. کوچك ضابط مکتبی طلبه‌سندن (پاپاقریجوپولوس)'سنده برشتی ، (لامیا) جوارنده قرالك مستنطق ایله محکمه رئیسنی طاغه قالدیردی؛ وکوندردیکی عسکری درحال کری چکمزسه بوایکی مأموری ثولدیره‌جکنی حکومته بیلدیردی .

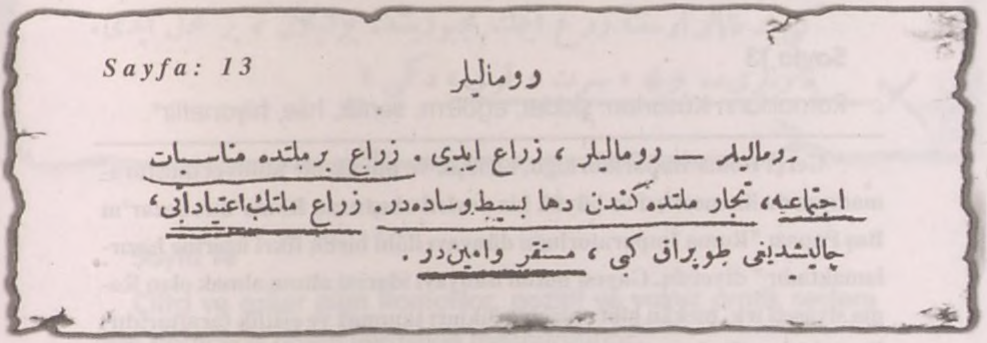
یونان حکومتی، آتنه‌لی دولدیران بومثریسیز آووقات وطبیلردن، بو پولتیقه‌جیلردن مملکتی قورتارمق ایچون بالا خره طب وحقوق فاکولته‌لرینه آغیر قیدیه‌لر وضع ایتدی .

Sayfa 11

Bazı aileler bireylerinin bir kısmının bir partiye, bir kısmının diğer partiye girerek, yönetime hangisi gelirse gelsin aileden bir kısmının memuriyette kalmasını sağladıklarını Politis ifade etmektedir. Babalarının sanatlarını beğenmeyip yarım-yamalak eğitim gören Deklaseler ya politikacı ya gazeteci veya sosyalisttir. Bunların birçoğunun da eşkıya, hayırsız olduklarını ve hapishaneleri doldurduklarını Politis söylüyor.

Bu eşkiyalar hükümet içinde hükümet oluştururlar. Ahaliden fidye alırlar. Şu kadar bin lira göndermesini hükümete bildirirler. Hükümet ödemeden usandıktan sonra nihayet onlara karşı asker gönderir. Astsubay Okulu öğrencilerinden (Papakriçov Pavlus) isminde bir haydut, Lamya civarında krallık sorgu hâkimi ile mahkeme başkanını dağa kaldırdı ve gönderdiği askeri derhal geri çekmezse bu iki memurun öldüreceğini hükümete bildirdi.

Yunan hükümeti **Atina'yı dolduran bu müşterisiz avukat ve tabiplerden,** bu politikacılardan memleketi kurtarmak için daha sonra tıp ve hukuk fakültelerine ağır kayıt şartları koydu.

Sayfa: 13

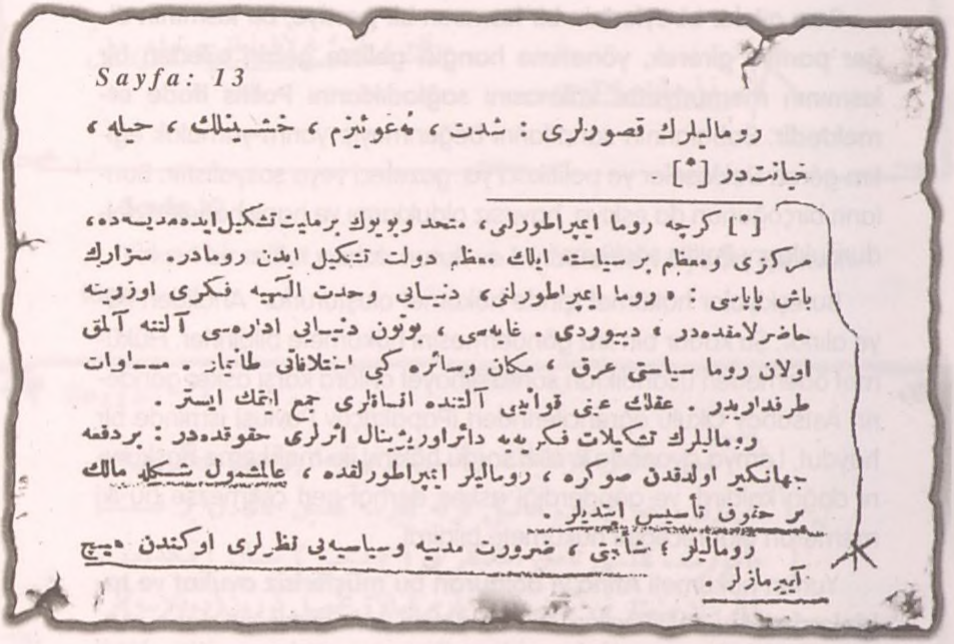
رومالیلر

رومالیلر — رومالیلر ، زراع ایدبی . زراع برملتده مناسبات اجتماعیه، تجار ملتده کندن دها بسیط وساده در. زراع ملتك اعتیادانی، چالیشدیغی طوپراق کبی ، مستقر وامین در .

Sayfa 13

Romalılar

Romalılar tarımla uğraşırlardı. Tarımla uğraşan bir millette toplumsal ilişkiler, tüccar millettekinden daha basit ve sadedir. Tarımcı milletin özelliği, çalıştığı toprak gibi bereketli ve güven vericidir.

Sayfa: 13

رومالیلرك قصورلری : شدت ، مُعوثیزم ، خشینلك ، حیله ، خیانتدر [*] .

[*] کرچه روما ایمپراطورلی ، متحد و بویوك برمایت تشکیل ایده‌مدیه‌ده‌ده ، مرکزی ومعظم بر سیاست ایلك معظم دولت تشکیل ایدن رومادر . سزارك باش پاپاسی : « روما ایمپراطورلی » دنیایی وحدت الٰهیه فکری اوزرینه حاضرلامقده‌در ، دیبوردی . غایه‌سی ، بوتون دنیایی اداره‌سی آلتنه آلمق اولان روما سیاستی عرق ، مکان وسائره کبی اختلافاتی طانیماز . مساوات طرفداریدر . عقلك عینی قوانینی آلتنده انسانلری جمع ایتمك ایستر .

رومالیلرك تشکیلات فکریه‌یه دائراوریژینال اثرلری حقوقده‌در : بردفعه جهانکیر اولدقدن صوکره ، رومالیلر ایمپراطورلقده ، عالمشمول شکله مالك بر حقوق تأسیس ایتدیلر .

رومالیلر ؛ شائبی ، ضرورت مدنیه وسیاسیه‌یی نظرلری اوکندن هیچ آیرمازلر .

Sayfa 13

Romalıların Kusurları: şiddet, egoizm, sertlik, hile, hiyanettir*.

*** Gerçi Roma İmparatorluğu, birleşik ve büyük bir milliyet oluşturamadıysa da ilk merkezî ve büyük bir devleti oluşturan Roma'dır. Sezar'ın Baş Papazı "Roma İmparatorluğu dünyayı ilâhî birlik fikri üzerine hazırlamaktadır" diyordu. Gayesi bütün dünyayı idaresi altına almak olan Roma siyaseti ırk, mekân gibi anlaşmazlıkları tanımaz ve eşitlik taraftarıdır. Romalıların fikrî yapılanmaya dair orijinal eserleri hukuk alanındadır. Bir defa dünyasallaştıktan sonra Romalılar, imparatorlukta bütün dünyayı kapsayan bir hukuk meydana getirdiler.**

Romalılar; gerçekliği, siyasal ve uygarlık zorunluluğunu gözönünden ayırmazlardı.

Sayfa: 14

— ١٤ —

رنجبر و عسكر اولان رومالىلر ، مثبت وبالكز براتيق شيلره مفرطانه اهميت ويرمكله مشهوردرلر .

رومالىلر ، زراعت وحرب اينه پك زياده مشغول اولدقلرندن شعر وادبيات ، اوقدر تكامل ايدەمدى . اساساً ويرىلەن تربيەنك د بونده تأثيرى واردى : آتنەده تربيەنك غايەسى ، انسانى مكمل يابمق ، روماده ايسه عسكر و وطنداش يتشديرمك ايدى . روما مربيلرى فرد انجون دكل ، دولت انجون چوجوق يتشديررلردى .

روما ياپراملرنده ، اويونلرنده هپ محاربلك صفتى تمايان اولوب ، يونانەدكى كبى يونلره (فكر حسن) حاكم دكلدر . اساساً بوكا محيط طبيعيەده مساعد دكل ايدى : روما عظمتنك مهدى : ڤانكور ، ڤنير ، غير صحى ، قحط رويايه مستعد ـ (قوتون = Coton) ك ديديكى كبى ـ قايالر اوستنه زرع ايتمك مجبوريتنده بولنيلان ، پر محل ايدى . ڤانونلرىده بويله « سرت و قوى » دكلى ؟

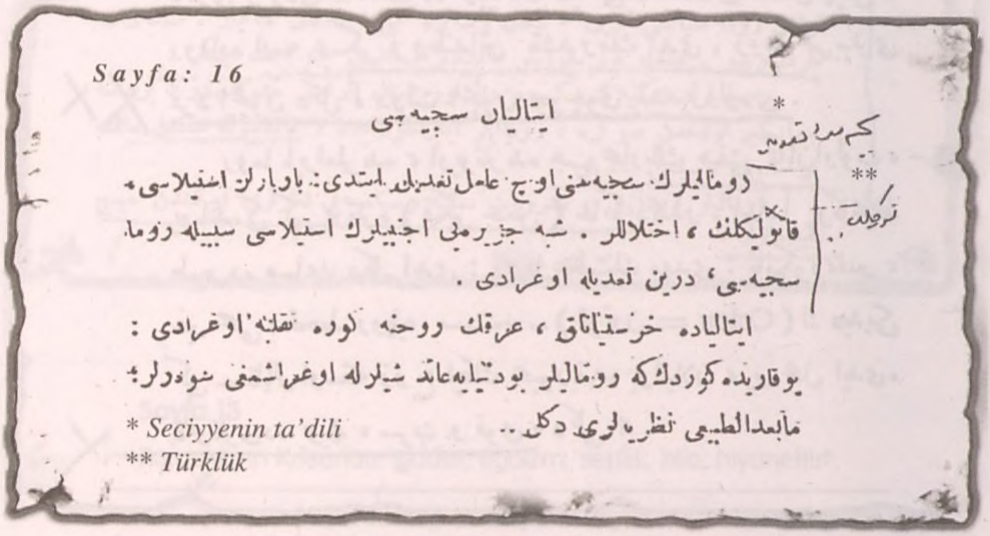
Sayfa 14

Çiftçi ve asker olan Romalılar, pozitif ve yalnız pratik şeylere aşırı derecede önem vermekle meşhurdurlar.

Romalılar tarım ve savaş ile pek fazla meşgul olduklarından, şiir ve edebiyat o kadar gelişemedi. Aslında verilen terbiyenin de bunda etkisi vardı. Atina'da terbiyenin gayesi insanı mükemmel hale getirmek olup, **Roma eğitiminin amacı ise, asker ve vatandaş ye-**

tiştirmek idi. Roma terbiyecileri birey için değil, devlet için çocuk yetiştirirlerdi.

Roma bayramlarında, oyunlarında hep savaşçılık sıfatı ortaya çıkıp, Yunan'daki gibi bunlara ince fikirler hâkim değildir. Aslında buna doğal çevre de uygun değildi. Roma büyüklüğünün nankör, fakir, sağlıksız, Coton'un dediği gibi kayalar üstüne tohum ekmek mecburiyetinde bulunan bir yerdi. **Kanunları da böyle "sert ve güçlü" değil miydi?**

Sayfa: 16

ایتالیان سجیه‌سی

رومالیلرك سجیه‌سنی اوچ عامل تعدیل ایتدی: باربارلر استیلاسی، قاتولیکلك، اختلاللر. شبه جزیره‌یی اجنبیلرك استیلاسی سبیله رومالی سجیه‌سی، درین تعدیله اوغرادی.

ایتالیاده خرستیانلق، عرقك روحنه کوره تقلبه اوغرادی: یوقاریده کوردك که رومالیلر بودتیایه عائد شیلرله اوغراشمغی سوه‌درلر. مابعدالطبیعی نظریه‌لری دکل..

* *Seciyyenin ta'dili*
** *Türklük*

Sayfa 16

İtalyan Karakteri

Romalıların özelliklerini üç unsur değiştirdi: Barbarlar istilâsı, Katoliklik, ihtilâller. Yarımadayı yabancıların istilâsı nedeniyle Roma karakteri derin değişime uğradı.

İtalya'da Hristiyanlık ırkın ruhuna göre değişti. Yukarıda gördük ki Romalılar bu dünyaya ait şeylerle uğraşmayı severler. Doğa ötesi teorileri değil.

Sayfa: 17

— ١٧ —

خرستيانلق شبه جزيره ده انتشار ه باشلاينجه خرستيانلغك مابعد الطبيعى نظريه لرى ايله دكل ، بنه انسانى و اجتماعى قسمى ايله اوغراشديلر . روما روحى ، مابعد الطبيعى نظريه لرله ، خرستيانلغك امر ايلديكى كبى ، دنيادن ال ، اتك چكمكه انسيت حاصل ايده ميوردى . مثلا ايتاليان ميستيك لرندن فرانسوايه كوره : « الله ؛ انسانيت وطبيعتده كزلى در . الاهى ؛ انسانيت وطبيعتده آرانملى واورادە سومه لى » .

Sayfa 17

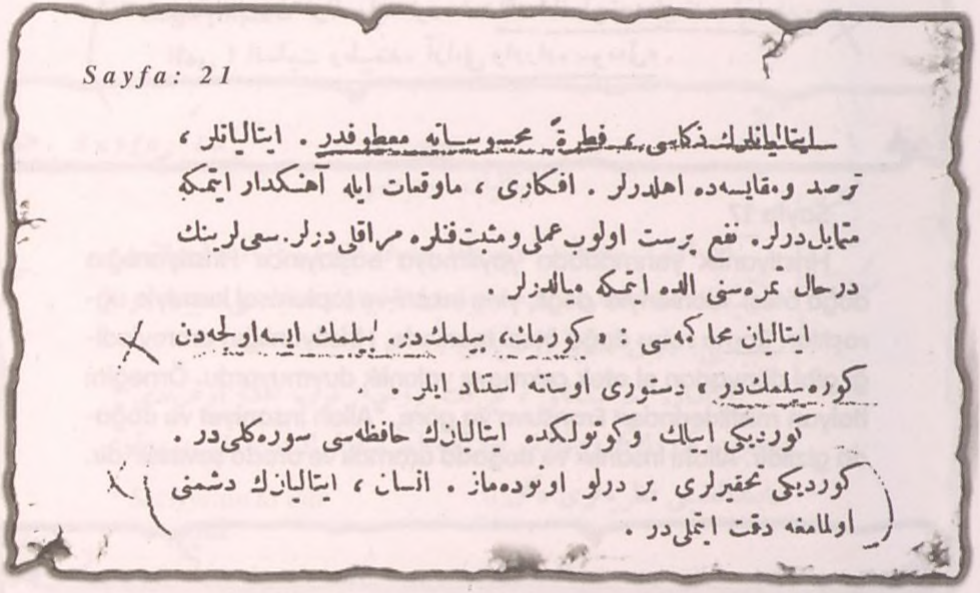
Hristiyanlık yarımadada yayılmaya başlayınca Hristiyanlığın doğa ötesi teorileriyle değil, yine insanî ve toplumsal kısmiyle uğraştılar. Roma ruhu doğa ötesi teorilerle, Hristiyanlığın emreylediği gibi dünyadan el etek çekmeye yakınlık duymuyordu. Örneğin: İtalyan mistiklerinden Fransuva'ya göre, "Allah insaniyet ve doğada gizlidir. Allahı insanlık ve doğada aramalı ve orada sevmeli"dir.

Sayfa: 19

. دور انتباهدن صوكرا ديكر
ملتلر صنايع تقدسه سنده اوريژينال آثار حصوله كتيريلديكى حالده ايتالياللر ، ادبياتده اسكلرى تقلددن ايلرى كچه مديلر . وبو تقلدك اركچ بر عقامت ايله نهايتلنمسى طبيعى ايدى . اون دردنجى عصردن اعتباراً ايتاليا مدنيتى ، خرستيانلغك اساسات اخلاقيه سندن ـ بر ايتاليانك ديديكى كبى ـ پت پرستلر اخلاقنه رجوع ايتدى .

Sayfa 19

Uyanış Devri'nden sonra diğer milletler güzel sanatlarda orijinal eserler meydana getirdiği halde İtalyanlar, edebiyatta eskileri taklitten ileri geçemediler. Ve bu taklidin ergeç başarısızlıkla sonuçlanması doğal idi. 14. Yüzyıldan itibaren İtalya medeniyeti, Hristiyanlığın ahlâkî temellerinden –bir İtalyan'ın dediği gibi- putperestler ahlâksızlığına dönüş yaptı.

Sayfa: 21

ایتالیانلرك ذكاسی، بر فطرةً محسوساته معطوفدر . ایتالیانلر ،
ترصد ومقایسه ده اهلدرلر . افكاری ، ماوقعات ایله آهنكدار ایتمكه
متمایل درلر . نفع پرست اولوب عملی ومثبت فكره مراقی درلر . سعی لرینك
درحال ثمره سنی الده ایتمكه میالدرلر .
ایتالیان محاكمه سی : « كورمك، بیلمكدر . بیلمك ایسه اولجه دن
كوره بیلمكدر » دستوری اوستنه استاد ایلر . .
كوردیكی ایلك وكوتولكده ایتالیانك حافظه سی سوره كلی در .
كوردیكی تحقیرلری بر درلو اونوده ماز . انسان ، ایتالیانك دشمنی
اولمامغه دقت ایتملی در .

Sayfa 21

İtalyanların zekâsı, yaratılış itibariyle inceliklere uygundur. Çalışmalarının derhal karşılığını elde etmeye eğilimlidirler.

İtalyan yargılaması: **"Görmek, bilmektir. Bilmek ise önceden görebilmektir"** prensibi üstüne kurulmuştur.

Gördüğü iyilik ve kötülükte İtalya'nın hafızası süreklidir. Gördüğü hakaretleri bir türlü unutamaz. İnsan, İtalya'nın düşmanı olmamaya dikkat etmelidir.

Sayfa: 21

مجرد برفن اولان ریاضیاندن خوشلانماز. فرانسه ده یتیشن ریاضیاتجیلری، ایتالیاده کوره مزسکز . ایتالیانلر ، ترصد ایستیان فلرده ایلریده درلر. فروزو ، (مازارین) ی حقیقی ایتالیان تیپی اولهرق کوستریر : « بورژوا ، فطرةً حرب دشمنی ؛ فقط بویوك سیاسی ، حیلهکار،

Sayfa: 22

حسابجی ، صبور . اوزون زمان کینی صاقلار . انتقام آلهجغی آنده ، اوندن دها بویوك برشی آردندن قوشیور ایسه کینی صاقلایه. بیلیر ؛ بر غایه ایدینهرك اوکا ، سکونت ایچنده ، اك طولاماجلی. یوللردن ، دائما تقریه اوغراشیر» .

Sayfa 21

Soyut bir bilim olan matematikten hoşlanmaz. Fransa'da yetişen matematikçileri İtalya'da göremezsiniz. İtalyanlar, gözlem isteyen bilimlerde ileridirler. Ferov, Mazarin'i gerçek İtalyan tipi olarak gösterir: **"Burjuva, yaratılışı gereği savaş düşmanı,** fakat büyük siyasî, hilekâr,[sayfa 22] **hesapçı ve sabırlıdır. Uzun zaman kinini saklar. İntikam alacağı anda, ondan daha büyük bir şey ardından koşuyor ise kinini saklayabilir; bir gaye edinerek ona sessizlik içinde, en dolambaçlı yollardan, daima yaklaşmaya uğraşır."**

Sayfa: 24

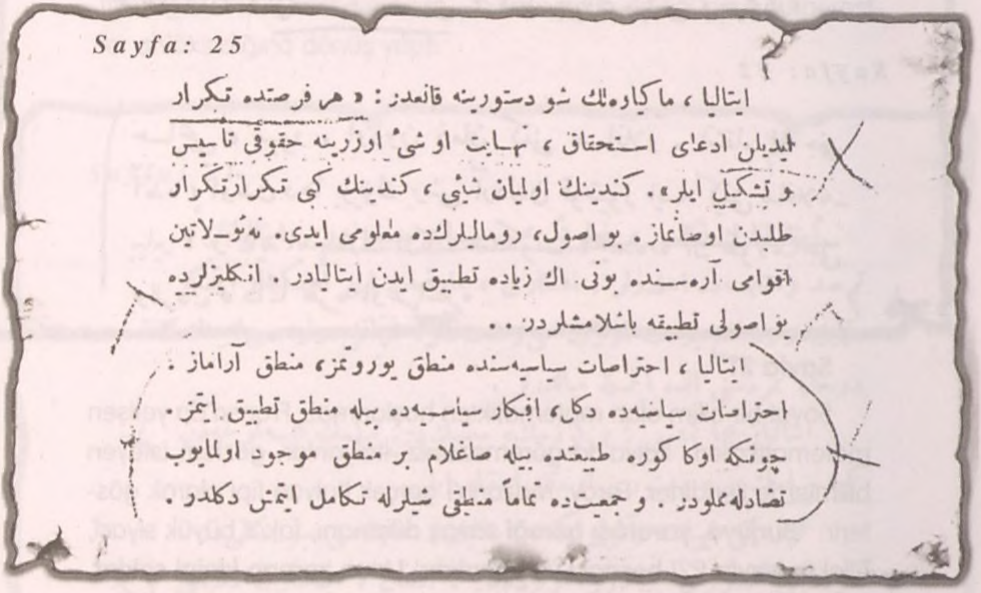
ایتالیانه ملتك تمایلات روحیسی

شمدی افراددن ملته کچهلم . ایتالیان ماتی ، اوزون اختلال دورهلری یاشادیغی ایچون سیاسته هیچ برشکل دن امین دکلدر ؛ (شکی) در . جدری و بسطجی (سهملست) دکلدر .

Sayfa 24

İtalyan Milleti'nin Ruhsal Eğilimleri

Şimdi bireyden millete geçelim. İtalyan milleti, uzun ihtilâl devreleri yaşadığı için siyasetten hiçbir şekilde emin değildir; **ona karşı her zaman şüphecidir. Basitci (semilist) değildir.**

Sayfa: 25

ایتالیا ، ماکیاولك شو دستورینه قانعدر : « هر فرصتده تکرار ایدیلن ادعای استحقاق ، نهایت او شیٔ اوزرینه حقوقی تاسیس و تشکیل ایلر» . کندینك اولمیان شیٔی ، کندینك کبی تکرارتکرار طلبدن اوصانماز . بو اصول ، رومالیلرکده معلومی ایدی . نه‌ئولاتین اقوامی آره‌سنده بوقی الك زیاده تطبیق ایدن ایتالیادر . انکلیزلرده بو اصولی تطبیقه باشلامشلردر . .

ایتالیا ، احتراصات سیاسیه‌سنده منطق یوروتمز ، منطق آرامان . احتراصات سیاسیه‌ده دکل ، افکار سیاسیه‌ده بیله منطق تطبیق ایتمز . چونکه اوکا کوره طبیعتده بیله صاغلام بر منطق موجود اولمایوب تضادله‌مملودر . و جمیت‌ده تماماً منطقی شیلرله تکامل ایتمش دکلدر .

Sayfa 25

İtalya, Makyavel'in şu prensibine inanmaktadır: "Her fırsatta tekrar edilen hak iddiası, nihayet o şey üzerine hukuku kurar." Kendinin olmayan şeyi tekrar tekrar talep etmekten usanmaz. Bu usul, Romalılar tarafından da bilinmekteydi. Neo-Latin milletleri arasında bunu en fazla uygulayan İtalya'dır. İngilizler de bu yöntemi uygulamaya başlamışlardır.

İtalya, siyasî ihtiraslarında mantık yürütmez, mantık aramaz. Siyasî ihtiraslarda değil, siyasî düşünceler de bile mantık yürütmez. Çünkü, ona göre doğada bile sağlam bir mantık olmayıp çelişkiye dayanmaktadır. Ve toplum da tamamen mantıksal şeylerle ilerlemiş değildir.

Sayfa: 27

دیکر طرفدن آلقولیزم ، ایتالیاده دیکر آوروپا مملکتلرینه نسبة آزدر . مشروبات کحولیه استهلاکی ، نفوس باشنه یومی ، برلیتره دن آز دوشمکده در . اساساً جنوب انسانلری ، محرکه محتاج دکلدر . بوترك طبعاً اولان محرکلکی کافیدر . (آلفونس دوده) جنوبلیلر حقنده : « آن تولدلرندن اعتباراً سرخوش درلر » دیر . آلقولیزمك آزلغی ایتالیان ملتك بدناً وروحاً بوزولمامسنی تأمین ایتمکده در . بوکا یوقاریده صایبلان اوصاف ذکائیه وارادیه سنی ده ضم ایدیکز : کورور سکزکه استقبالی قارا کلق دکلدر .

ایتالیا کنجلری ـ اسپانیانك عکسنه اوله رق ـ فرانسه کنجلری کبی مثبت علملره مفتون اولوب چوق چالیشقان درلر . ایتالیا زنکینلری ده فنون وصنعتك ترقیسنه ، دیکر مملکت زنکینلرندن دها زیاده خواهشکر درلر . بوتی بوبابده کوستردکلری فداکارلقلر ایله اثبات ایتمشدرلر .

وحدت سیاسیه میدانه کتیرلمش اولسنه رغماً ، مختلف ایالتلر آره سنده کی منافرت ، تماماً سونمش دکلدر . ویریان تربیه ، ایالتلره کوره باشقه باشقه اولوب هنوز بر (مرکزیت فکری) یوقدر . بونك

Sayfa: 28

— ٢٨ —

ایچین درکه (اوجه تی) : ـ ایتالیاده ادبیات بعث بعدالموتی اثرنده ـ بوکا « روح ملی نقصانی » دیر . روح ملی ، ماتك برایدآله صاحب اولمسیله طوغار .

Sayfa 27

Diğer tarafdan alkolizm, İtalya'da diğer Avrupa memleketlerine oranla azdır. Alkollü içecek tüketimi, nüfus başına, günlük bir litreden az düşmektedir. Aslında güney insanları, **alkole muhtaç değildir.** Alfons Dode, güneyliler hakkında **"Doğdukları andan itibaren sarhoşturlar"**der. Alkolizmin azlığı İtalyan milletinin bedenen ve ruhen bozulmamasını sağlamaktadır. Buna yukarıda sayılan iradeye ve zekâya dayanan özelliklerini ekleyiniz: Görürsünüz ki geleceği karanlık değildir.

İtalyan gençleri – İspanya'nın aksine olarak- Fransa gençleri gibi **pozitif bilimlere** tutkun olup çok çalışkandırlar. İtalya zenginleri de **bilimin ve sanatın** gelişmesine, diğer memleket zenginlerinden daha fazla isteklidirler. Bunu bu konuda gösterdikleri fedakarlıklar ile kanıtlamışlardır.

Siyasî birlik meydana getirilmiş olmasına rağmen, çeşitli eyaletler arasındaki hoşgörüsüzlükler tamamen sönmüş değildir. Verilen terbiye, eyaletlere göre başka başka olup, henüz **"merkeziyet fikri"** yoktur. Bunun **[sayfa 28]** içindir ki Ocetti –"İtalya'da Edebiyat" adlı ölümsüz eserinde- buna **"millî ruh eksikliği"** der. Millî ruh, milletin bir ideale sahip olmasıyla doğar.

Sayfa: 28

تحصیل ابتدائی ، ایتالیاده اوقدر ایلری دکلدر : اوقویوب یازمه
بیلمیانلرك مقداری ٪ ٤٠ در . تحصیل ابتدائی و تالیده حسبات
وسجیه تربیه‌سندن زیاده اکتساب معلوماته یر ویرلمش اولمغله ایتالیا
اخلاقیونی : « مکتبلرك قیمت تربیویه‌سی آزلمغه تأسف ایتمکده‌درلر
و بو نوع معارف ، روحلرده ، تطمین ابدیه‌یه جك احتیاجات
اویاندیریبور ، صبرسزلق وجسارتسزلك ویریبور » دیبورلر .

Sayfa: 28

ایتالیا اردوسی تعلیم وتربیه کورمش برارددودر . افکار سیاسیه
ایله تفرقه یه دوشمش دکلدر .

هانکی عرقه منسوب اولورسه اولسون ، ملتلر اونوتماملیدرکه
عظمت ملیه‌نك یکانه‌شرطی : بوکیك برایده آله وبوکا اولاشمق ایچین
متین براخلاقیته مالکیت‌در . روماوایتالیا کبی معظم‌ثیلر میدانه کتیرمن
بر خلقده (قوای حیات) خزینه‌سی قورومازمی . فقط ملت ، قوتی
استعمال خصوصنده خطائر ارتکاب ایتمامیدر . هر ملتك الك بیوك
احتراصی : ذکاء سجیه واخلاقجه‌تعالی یه معطوف اولمیدر ؛ حدودلرینی
توسیعه دکل ، ایتالیا کبی اعضاسی آرمسنده‌کی رابطه ، هنوز صاغلام
اولیان برملت رجال حکومتنك الك بیوك اندیشه‌سی : سجیهٔ ملیه‌یی
توحیدوتوزینه مصروف اولمیدر . وحدت معنویه اولمازسه ، وحدت

Sayfa: 29

— ٢٩ —

صوریه نه‌یه یارار ؛ ایتالیا حکومتنك سیاسته‌کی خطاسی : مرکز ثقلتی
داخلده آرایه‌جق ، یعنی ترقیات داخلیه ایچین چالیشاجق یرده ؛ خارجده ،
یعنی فتوحاتنده آرامسی‌در . لاتین ملتلرینك پروسیاسی ایتالیا ،
و اوستریاسی فرانسه‌در .

تربیه ، دین ، مؤسسات اجتماعیه‌نك روح ملتی کوکندن دکیشد-
رمیه‌جکنه ایتالیا کوزل برمثال تشکیل ایلر : شبه جزیره‌ده مؤسسات
سیاسیه واجتماعیه بر چوق تحولاره اوغرادی ؛ دین جریانلری کلوب
کچدی ؛ تربیه‌اصوللری دکیشدی : فقط روح ملی ، کوکندن دکیشمدی .

Sayfa 28

İlkokul eğitimi, İtalya'da o kadar ileri değildir: **Okuyup-yazma bilmeyenlerin oranı % 40'dır.** İlkokul eğitiminde ve seciye terbiye-

sinden fazla bilgi kazanımına yer verilmiş olmakla, İtalya ahlâkçıları "okullarda az terbiye verilmesine üzülmektedirler ve bu tür bir eğitim, ruhlarda, doyurulamayacak gereksinimler uyandırıyor, sabırsızlık ve cesaretsizlik veriyor" diyorlar.

İtalya ordusu eğitim görmüş bir ordudur. Siyasî düşünceler ile ayrılığa düşmüş değildir.

Hangi ırka mensup olursa olsun, milletler unutmamalıdır ki millî büyüklüğün yegâne şartı yüksek bir ideale ve buna ulaşmak için sağlam bir ahlâka sahip olmaktır. Roma ve İtalya gibi olağanüstü şeyler meydana getiren bir halk da hayat hazinesi kuramaz. Fakat millet, kuvvetini kullanmak konusunda hata yapmamalıdır. Her milletin en büyük ihtirası zekâ, seciye ve ahlâkca ilerlemek olmalıdır. İtalya gibi üyeleri arasındaki bağ henüz sağlam olmayan bir milletin devlet adamlarının en büyük endişesi, sınırlarını genişletmek değil, millî özellikleri birleştirmeye ve geliştirmeye yönelik olmalıdır. Millî birlik olmazsa, görünürdeki birlik [sayfa 29] **neye yarar? İtalya hükümetinin siyasetteki hatası merkez gücünü içeride arayacak, yani içgelişim için çalışacak yerde, hariçte, yani fetihlerde aramasıdır. Lâtin milletlerinin Prusya'sı İtalya ve Avusturya'sı Fransa'dır.**

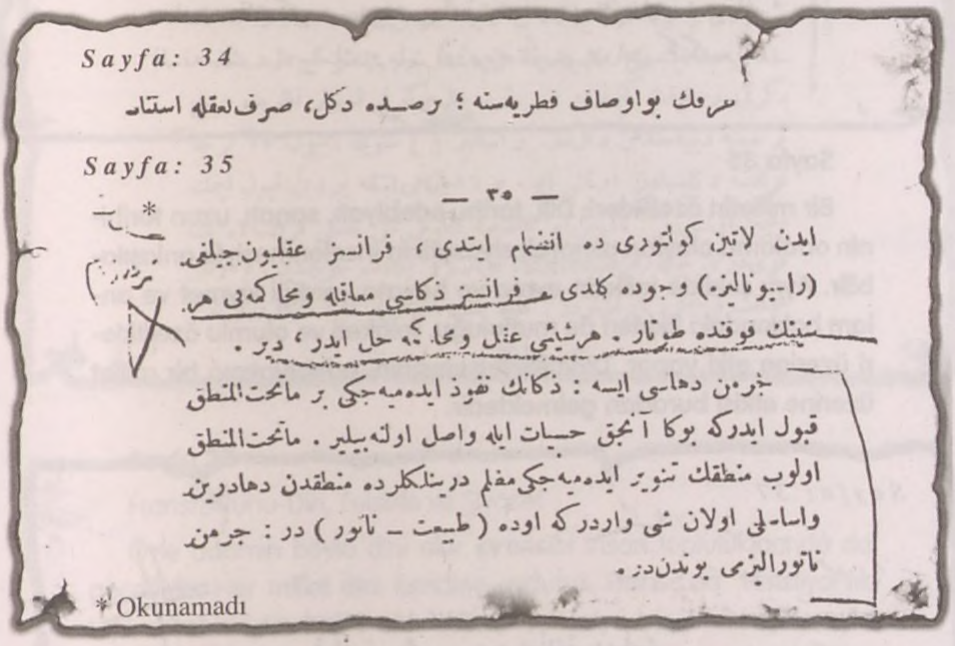
Terbiye, din ve toplumsal kurumların milletin ruhunu kökünden değiştirmeyeceğine, İtalya güzel bir örnek oluşturuyor: Yarımada'da siyasî ve toplumsal kurumlar bir çok değişikliklere uğradı; dinî akımlar gelip geçti; terbiye yöntemleri değişti. Fakat millî ruh, kökünden değişmedi.

Sayfa: 34

قیاس عشقی، علی الاکثر، ترصدی اونوتدیریر. فرانسزلر اویله
محاکمات یورودیرلرکه محض حقیقت ظن ایدرسکز؛ فقط ترصداته
استناد ایتمدیکی ایچین اوحقیقت، شؤن وماوقعده دکل، بالکز سلسلهٔ
محاکماتدهدر.

Sayfa 34

Kıyas aşkı, çoğunlukla gözlemi unutturur. Fransızlar öyle bir yargılama mantığı yürütürler ki gerçek zannedersiniz; fakat **gözleme dayanmadığı için o gerçek, yalnız yargılama yönteminin işleyişindedir.**

Sayfa: 34

سرمك بواوصاف فطريه‌سنه ؛ رصده دكل، صرف‌تعقله استناد

Sayfa: 35

— ٣٥ —

ايدن لاتين كولتورى ده انضمام ايتدى ، فرانسز عقليون‌جيلغى (را-يوناليزم) وجوده كلدى . فرانسز ذكاسى معاقله ومحاكمه‌ى هر شيئك فوقنده طوتار . هرشيئى عقل ومحاكمه حل ايدر ، در .

جرمن دهاسى ايسه : ذكانك نفوذ ايده‌مه‌جكى بر ماتحت‌المنطق قبول ايدركه بوكا آنجق حسيات ايله واصل اولنه‌بيلير . ماتحت‌المنطق اولوب منطقك تنوير ايده‌مه‌جكى مظلم درينلكلرده منطقدن دهادرين واساسلى اولان شى واردركه اوده (طبيعت ـ ناتور) در : جرمن ناتوراليزمى بوندندر .

* Okunamadı

Sayfa 34

Irkın bu yaratılış özelliklerine; gözleme değil, sırf akla dayanan **[sayfa 35]** Lâtin kültürleri de katıldı. Fransız akılcılığı (rasyonalizm) meydana geldi. **Fransız zekâsı, yargılamayı her şeyin üstünde tutar. Her şeyi akıl ve yargılama halleder, der.**

Cermen zekâsı ise, zekânın nüfuz edemeyeceği bir mantık üstü kabul eder ki buna ancak duygular ile ulaşılabilir. Mantık üstü olup mantığın aydınlatamayacağı derinliklerde, mantıktan daha derin ve esaslı olan şey vardır ki o da (doğa) natür'dür. Cermen natüralizmi bundandır.

Sayfa: 35

برملتك سجايالسى : لسانى ، تاريخ ادبيات و صناعاتى ، اوزون تاريخنك وقايعى وسطيسى آلەرق سياسى تدقيق ايله آكلاشيلەبيلير . كذلك ملتك كائنات وحياته ويرديكى قيمت ومعنا حقندەكى فكرلرى دە سعادت وفلاكتى و سجيەسى اوزرينه اجراى تأثير ايدر : دينك ، فلسفەسنك ، ادبياتنك برملت اوزرينه تأثيرى بورادن كلمكدەدر .

Sayfa 35

Bir milletin özellikleri: Dili, tarihi, edebiyatı, sanatı, uzun tarihinin ortalama olayları alınarak siyasetinin incelenmesiyle anlaşılabilir. Aynı şekilde milletin evren ve hayata verdiği kıymet ve anlam hakkındaki fikirleri de mutluluğu, felâketi ve olumlu özellikleri üzerine etki yapar. Dininin, felsefesinin, edebiyatının bir millet üzerine etkisi buradan gelmektedir.

Sayfa: 37

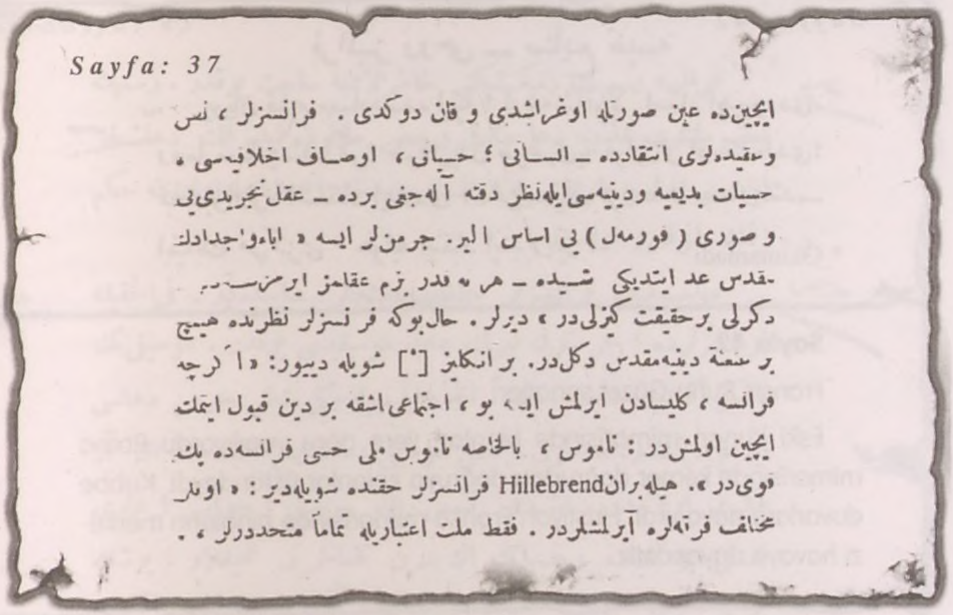
— ٣٧ —

٥

فرانسز روحى — دين ، فلسفه وسياست

Tel est l'homme, tel est son Dieu = اويله آدمك بويله دينى اولور ، دستورى ، جميعت بشريەده دخى جارىدر . هر ملت ، دينى ، كندينه اويدرر . خرستيانلق ، يونان قديمده بر تحرياتنه عائد بر مابعدالطبيعيات ، رومادە نفوذ ، انضباط ، فورماليزم ، آلمانيادە طبيعت واعماق روحه عائد تحريات شكلنه كيردى . فرانسەدە ايسه خرستيانلق ، دين اجماعى حالنى آلدى . كليسا ، فرانسەيه : Fille ainée = بويوك قيزى ، نظريله باقاردى . بر وقت كاله حواهش ايله قبول ايلديكى ويولندە ، صليب — هلال محاربەلرندە قانى دوكديكى فرانسە ، بر مدت صوكره دينسدن ياقاسنى قورتارمق

* Ruh-ı millî-din, felsefe, edebiyat.

Sayfa: 37

ایچینده عین صورتله اوغراشدی و قان دوکدی . فرانسزلر ، نس وعقیده‌لری انتقاددە ـ انسانی ؛ حیاتی ، اوصاف اخلاقیه‌سی ، حسیات بدیعیه ودینیه‌سی ایله‌نظر دقته آلەجق یرده ـ عقل‌تجریدی‌یی و صوری (فورمەل) یی اساس الیر. جرمنلر ایسه « اباءواجدادك مقدس عد ایتدیکی شیده ـ هر نه قدر بزم عقلمز ایرمسەدە دکرلی برحقیقت کیزلی‌در » دیرلر . حال‌بوکه فرانسزلر نظرنده هیچ بر صنعة دینیه‌مقدس دکل‌در. برانکلیز [*] شویله دییور: « اگرچه فرانسه ، کلیسادن ایرلمش ایسه بو ، اجتماعی اشقه بر دین قبول ایتمك ایچین اولمش‌در : ناموس ، بالخاصه ناموس ملی حسی فرانسه‌ده پك قوی‌در ». هیله‌برانHillebrend فرانسزلر حقنده شویله‌دیر : « اولر مخالف فرقه‌لره آیرلمشلردر . فقط ملت اعتباریله تماماً متحددرلر » .

Sayfa 37

Fransız Ruhu-Din, Felsefe ve Siyaset

Öyle adamın böyle dini olur, prensibi insan topluluklarında da geçerlidir. Her millet dini kendine uydurur. Fransa'da Hıristiyanlık toplumsal bir din halini aldı. Kilise, Fransa'ya büyük kızı nazarıyla bakardı. Bir zamanlar memnuniyet ile kabul edildiği ve yolunda haçhilâl savaşlarında kanını döktüğü Fransa, bir müddet sonra dininden yakasını kurtarmak için de aynı şekilde uğraştı ve kan döktü. Cermenler ise ata ve dedelerinin kutsal kabul ettiği şeyde -her ne kadar bizim aklımız ermez ise de- "değerli bir gerçek gizlidir" derler. Hâlbuki Fransızların gözünde hiçbir dinî gelenek kutsal değildir. Bir İngiliz* şöyle diyor: "Eğer ki Fransa kiliseden ayrılmış ise bu, başka bir toplumsal din kabul etmek için olmuştur. Namus, özellikle millî namus duygusu Fransa'da pek kuvvetlidir." Hillebrend Fransızlar hakkında şöyle der: "Onlar çeşitli partilere ayrılmışlardır. Fakat millet itibariyle tamamen birlik içindedirler."

Sayfa: 42

فرانسز روحی ــ صنایع نفیسه

یونان قدیم معماریسنده ابنیه ؛ ارضه شاقولاً استناد ایدییوردی. روما معماریسنده کمر؛ طوغریدن طوغریيه قولونلر اوستنده‌ایدی؛ قبه دیوارلره استناد ایدردی . خرستیان فرانسه ــ معماریسنده ــ ابنیه‌نك مرکزی ، هوایه استناد ایتدیریلیر .

* Okunamadı

Sayfa 42

Fransız Ruhu-Güzel sanatlar

Eski Yunan mimarîsinde binalar, yere göre yapılıyordu Roma mimarîsinde kemer doğrudan doğruya kolonlar üstündeydi. Kubbe duvarlara dayanırdı. Hristiyan Fransa mimarîsinde binaların merkezi havaya dayandırılır.

Sayfa: 42

فرانسه هیکلتراشلغنك اوژبوال دوره‌سی معنیدارلق (Expression) نقطهٔ نظرندن یونان قدیم شاتولرینه فائقدر . شارتر ، استرازبورغ قاتەدرالارنده‌کی مریم هیکللری : سماوه طوغری اوچق ، نامتناهیيه قاووشمق آرزولرینی یك کوزل تمثیل ایلر . مسیح هیکللرنده عشق الٰهی وآلام بشر ، عیدی‌نك بعث بعدالموت هیکللرنده مرحمت ، کوتولکلری تجسیم ایدن دیو هیکللرنده استهزا اوقونمقدەدر .

* Okunamadı

Sayfa 42

Fransa heykeltıraşlığının orijinal devresi, anlamcılık (expression) bakış açısından Eski Yunan şatolarına üstündür. Şarter, Strazburg katedrallerindeki Meryem heykelleri göklere doğru uçmak, sonsuzluğa kavuşmak arzularını pek güzel temsil eder. Mesih heykellerinde ilâhî aşk ve insanlık âlemi, İsa'nın ölümsüzlük heykellerinde merhamet, kötülükleri ifade eden dev heykellerinde alay okunmaktadır.

Sayfa: 43

* فرانسه رسمك زنكينلكنى خاطرلاتمغه حاجت يوقدر . رسمك بعض ملتلرده شأنيته دها صادق و بعض ملتلرده ايده آلك دها حر افاده‌سى اولمسى طولايسيله فرانسه‌ده رسمك انحطاطده اولديغنه حكم ايتمك طوغرو اولماز .

** موسيقيده فرانسزلر حقيقى متشبثلر ميانده‌در . فى‌الحقيقه فرانسزلرده ، جرمنلرك ليريك دهاء موسيقيسى يوقدر . موسيقى‌نك يالكز كندى منابعنه استناداً افاده ايده‌بيله‌جكى شيئى جرمن دهاسى ابداع ايتمشدر: سه‌نفونى. محض موسيقى ، صنايع نفيسه‌نك اك آز فكرى اولانيدر . آشاغى قسمى ايله موسيقى : حواسى ؛ علوى قسمى ايله اراده وحسياتك اك درين نقطه‌لرينى تحريكلار : بونكله برابر فكرى جهتى‌ده واردر : اوپرالرده غنا ، سوز ايله وبالنتيجه افكار وحسيات ايله برلشمشدر . بوراده غنا ، افكار وحسياتى افاده ايده‌جكدر . موسيقيده فرانسه دهاسنك ـ فكرى اولان، يعنى افكار وحسيات افاده ايدن ـ ، اوپرالرده كورولمسى طبيعى ايدى. فى‌الحقيقه اويله اولدى. اوبرا ، اون يدنجى عصرده فرانسه‌ده ابداع ايدلدى : شاعر (پرين) : « موسيقى انسانه‌سيله ، حسيات بشريه‌يه دها درين افاده و حركت ويريلن پيه‌س‌لر » ديه‌رك فرانسه ليريك درامارينى تعريف ايتمش اولوردى . بو شاعر ، Pastorale de Pomone اوپراسنى يازارق ، (قامپر) « بسته‌لتدى ؛ پارسده ايلك اوپرا درام، (١٦٧١) ـ ده اويناندى .

*,** Okunamadı

Sayfa 43

Fransa resminin zenginliğini hatırlatmaya gerek yoktur. Resmin bazı milletlerde olaylara daha sadık ve bazı milletlerde idealin daha hür ifadesi olması dolayısıyla, Fransa'da resmin çöküşte olduğuna

hükmetmek doğru olamaz.

Müzikte Fransızlar gerçek girişimcidirler. Gerçekten Fransızlarda Cermenlerin lirik müziksi dehası yoktur. Müziğin yalnız kendi kaynaklarına dayanarak ifade ebebileceği şeyi Cermen dehası senfoniyle yok etmiştir. Müzik, güzel sanatların en az fikrî olanıdır. Aşağı kısmı ile müzik hevesi, ulvî kısmî ile irade ve duyguların en derin noktalarını açıklar. Bununla beraber fikrî yönü de vardır. Operalarda melodi; söz, düşünce ve duygular ile birleşmiştir. Burada melodi, düşünceleri ve duyguları ifade edecektir. Müzikte Fransa dehasının -fikrî olan, yani düşünceler ve duygular ifade eden- operalarda görülmesi doğaldı. Gerçekten de öyle oldu. Opera 17. yüzyılda Fransa'da icat edildi. Şair Perin, müzik yardımıyla, insanî duygulara daha derin ifade ve hareket verilen piyesler" diyerek, Fransa lirik dramlarını tarif etmiş oluyordu. Bu şair Pastorale de Pomone operasını yazarak, Kamper'e besteletti. Paris'te ilk dram operası 1681'de oynandı.

Sayfa: 44

اسپانیوللر

۲ اسپانیوللر ، دوزکارلری کبی ، سرت ، طوپراغی کبی قاتی وصرحمتسز ، کونشی کبی حرارتلی درلر . اسپانیا ، طاغلق اولدیغندن

Sayfa: 45

— ٤٥ —

* بویله اولور

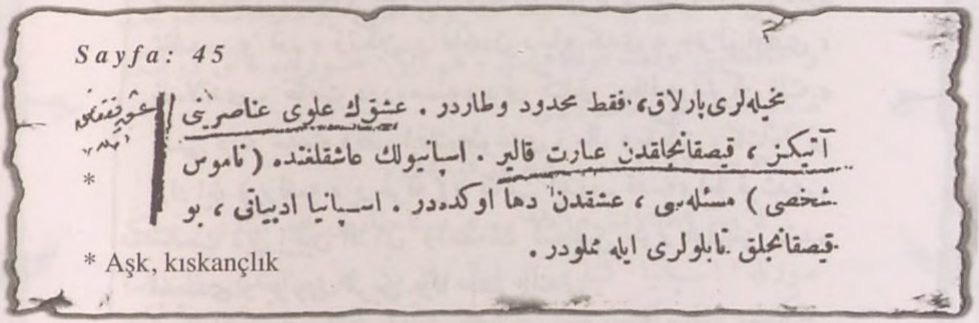
بوسیر سفائنه الوریشلی داخلی ایرماقلر بولندیغندن وسائط نقلیه‌سی پك آز بر مملکتدر . بوسبیله منزوی روحلی اولوب (معاشرتلی - سوسیابل) دکلدرلر .

* Böyle olur.

Sayfa 44

İspanyollar

İsyanyollar rüzgarları gibi sert, toprağı gibi katı ve merhametsiz, güneşi gibi hararetlidirler. İspanya dağlık olduğundan **[sayfa 45]** ve **gemi seferlerine elverişli iç ırmaklar bulunmadığından, taşıma araçları pek az bir memlekettir. Bu nedenle münzevî ruhlu olup, sosyal değildirler.**

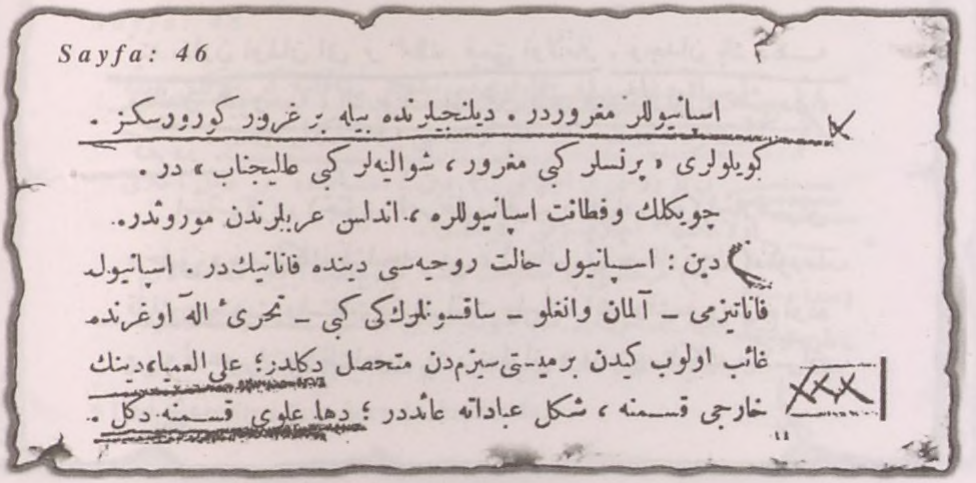

Sayfa: 45

تخیله‌لری پارلاق، فقط محدود وطاردر . عشوق علوی عناصریدن
آتیکز ، قیصقانجاقدن عبارت قالیر . اسپانیولك عاشقلغنده (ناموس
شخصی) مسئله‌سی ، عشقدن دها اوکده‌در . اسپانیا ادبیاتی ، بو
قیصقانجلق تابلولری ایله مملودر .

* Aşk, kıskançlık

Sayfa 45

Hayalleri parlak, fakat sınırlı ve dardır. Aşkın yüce unsurlarını atınız, kıskançlıktan ibaret kalır. İspanyol'un aşıklığında kişisel namus sorunu aşktan daha öndedir. İspanya edebiyatı bu kıskançlık tabloları ile doludur.

Sayfa: 46

اسپانیوللر مغروردر . دیلنجیلرنده بیله بر غرور کوروسکز .
کویلولری ، پرنسلر کبی مغرور ، شوالیه‌لر کبی عالیجناب ، در .
چویکلك وفطانت اسپانیوللره ، اندلس عربلرندن مورونلرده .
دین : اسپانیول حالت روحیه‌سی دینده فاناتیك در . اسپانیولده
فاناتیزمی ـ آلمان وانغلو ـ ساقسونلرك کی ـ تحری الله اوغرنده
غائب اولوب کیدن برمیدتی سیزمدن متحصل دکلدر ؛ علی العمیاء دینك
خارجی قسمنه ، شکل عباداته عائددر ؛ دها علوی قسمنه دکل .

Sayfa: 46

ریاضت وطریقت اسپانیاده پك ایلریده ایدی. نفسنه اذیت ایده جکم، دیه چیر چیپلاق، یالکز برقوشاق ایله، آچ؛ یدی قیلیجی قارنندن صوتوب آرقه‌سندن چقارمش رهبان چوق کورولمشدر.

اسپانیول حالت روحیه‌سی، دینده بویله کوچ ایشلر آرار. بوکا (جزویت‌لر جمعیتی) نك مؤسسی (ایغناس دو لوایولا) پك کوزل بر ممثلدر. بو آدم، زنکین بر عائله‌دن دنیایه کلدی، جنرال اولدی، یاره‌لاندی. نقاهت دوره‌سنده دینی کتابلر مطالعه ایلرکن قلبنه، نفسنی دینه خدمته وقف ایتمك طوغدی. مال وملکنی، کاشانه‌لرینی ترك ایله (برلقمه، برخرقه) یه قناعت ایدوب قدسه، الخ قوشدی. خدمت دین ایچین الك ایی واسطه‌نك کنجلکی تنویر اولدیغنی عقیده ایدیندی و بونون عمرینی بوکا حصر ایتدی.

خرستیانلق ایتالیاده اولدیغی کبی، اسپانیاده تا ئوزوندن بوزولدی. فی‌الحقیقه اصل خرستیانلق شودر: اعماله قیمت ویرمن شیٔ نیت‌در. قلب اشتراك ایتمیورسه، عمله برصمیمیت یوقدر، یالاندر. حسن

Sayfa: 47

نیته مقارن اولمیان ایی بر عملك قیمتی اولاماز. وجدان پاك دکلسه وقلبدن کلیورسه، اك یوکسك عمل دینی ودینسدارلق، هیچ‌در، کفردر.

اسپانیوللرده (جنوبی آمریقاده کیلرده دهازیاده سیله) اخلاقسزلق وحقیقی دینسزلکك باشلیجه سببی، (سانس ئی ئه‌سقارتیه‌ن) کوره: قلبك صمیمیت واستقامتی؛ انسانیت وابیلك ایله برلشمه ومزج اوله یرینه، عصرلرجه ظاهری بر دینسدارلق و مادیتپرستلکك حکمران اولمسی‌در.

Sayfa: 47

اسپانیانك اسباب انحطاطی .

آ) فیزیولوژیك :

١ — انكیزیسیونده كندی الیله اك كزیده اولادلرینی یاقدی .

٢ — شارل كنك دلیجه‌سنه فتوحات سیاستی و بالخاصه آمریقا فتوحاتی . مملكتی یوكسلته‌جك اك قوی اللر ، بو دلیجه‌سنه فتوحات و محافظه‌سی یولنده قوللانیلدی . هر ایكی صورتده قانی دوكمكله اسپانیا انحطاطنی حاضرلادی .

٣ — ١٤٩٢ ده یهودیلری قوغدی .

٤ — ١٦٨٩ - ١٦١٠ ده عرب احفادینی محو ایتدی . بوایكی صورتله ، اسپانیا كندینی اك فعال اللردن محروم ایتدی . اساساً مملكتك حیات اقتصادیه‌سنی یوكسلتن ، تنبل اسپانیوللر دكل ، بوایكی عنصر ایدی .

اسپانیوللر ؛ عربلره قارشی كنده اوقدر ایلری كتدیلركه ، حمامه كیرمك ، عرب مسلمانلرینك غسلنه بكزه‌یور ، دیه دیكر عرب

Sayfa: 48

مؤسساتی لیله سیلیر حماملری ده یقدیلر . حمامه كیرمه‌دكدن باشقه خسته‌لره ، دوقتورلرك حمام توصیه‌سی بیله تهلكه‌لی اولدی . .

ب)(روحی و اجتماعی :) دین ، اسپانیاده بر عامل اخلاقی اولامامقله ، اخلاقسزلق چوغالدی .

١) هرهانكی بر حكومت ایشنه كیره‌بیلمك ایچین مسابقه لازم . بو سبیله هركس بر دارالفنون شهادتنامه‌سی آلده ایتمكه باقیور . دارالفنونلر ایسه عادتا دیپلومه صاتیور . اسپانیوللر تنبلدر ، مأموریت

* Din, bir milleti ihya eder de, batırır da.

Sayfa: 48

مسابقه‌سی ایچین هرهانکی بر دالاویره ایله طوپلانمش طومار طومار دیپلومالی آدملر طولو. فقط تارلالرده چالیشه‌جق انسان یوق. بوندن باشقه بوتون مأموریتلره کیره‌بیلمك، آنجق التماس ایله ممکن.

۲) مانه‌ریالیزم وپاره حرصی، شخصی واجتماعی اخلاقی اوتوتدبردی. بر ملت آنجق (وجدان) ه مالکیت ایله یاشایه بیلیر، هردرلو اخلاقیتك اك درین منبعی وجدان‌در. دینی فاناتزم و سیاسی ظلم و استداد، اسپانیاده حیثیت شخصیه‌یی سوندیره‌رك یرینه صودی بر طاقم قواعده باغلادی. اسپانیاده حقیقی ذهنیت دینیه، ذهنیت سیاسیه بویله بوغولدی. بر ملتك قوی تشکیل ایده‌ن، افکار وحسیات اره‌سنده صمیمی و صیقی بر قوت یرینه صنعی وظاهری بر برلشمه حاصل اولدی. وقتاکه قوهٔ مستبده و مطلقه ضعیفلادی، صنعی برلك قوپارق آنارشی حصوله کلدی. منطقه‌لره آیرلمق فکری اویاندی، طاغلیلر اووه‌لیلره یان باقار اولدی، (فقط عرق صاف اولمقله خارجی تهلکه‌یه قارشی براشیرلر).

ذکانك طورمه‌سله صنایع وتجارت‌ده طوردی. اسپانیا، انحطاط دوره‌سنده ـ بعث‌بعدالمونته چالیشه‌جق یرده ـ یینه ایشدن نفرت،

Sayfa: 49

طار بر شعور ویوکسك اخلاقیت نقصانی ایچنده یاشایوردی. صوك آمریقا ـ اسپانیا محاربه‌سنه قدر قولاغی اوستی یاتمش ایدی. اسپانیا وطنپرورلکی اسپانیانك اوستون لکی حقنده شبهه‌یه بیله دوشورمیوردی. «اسپانیا اولدن ـ دکز ملیکه‌سی ـ ایدی؛ نه چاره که مشوم زمان وطالع بوکا نهایت ویردی. بز شویله قهرامان ملتز، بویله جسورز» دیه ماضیلری ایله توکوتوبورلردی. اسپانیا حربیه ناظری: «آمریقالیلر برشیٔ یاپه‌ماز. بز اونلره قارشی اسپانیول کوکسلرندن بر قاعه یاپارز» دییوردی. حرب؛ بالطبع آمریقالیلرك غالیتی ایله نتیجه‌لندی.

Sayfa: 49

دورهٔ عظمتنده اسپانیا، آوروپاده: پورتکیز، ناپولی، میلان (فرانش قونته)، فلاندره، آمریقای جنوبیده، آفریقاده، هنده، مالزیاده پك واسع یرلره مالك ایدی. پورتهٔودن قالیفورنیایه قدر بحر محیط، بر اسپانیا کولی ایدی. بورالردن مهم وارداتکلیوردی. ایکنجی فیلیپ وفاتندن بر عصر صوکره یسه آوروپا قابینه‌لری اسپانیایی تقسیم ایدییورلردی.

اسپانیا، بر قومك صورت انحطارینه مدهش بر مثال‌در. اویله بر مثال که دیکر ملتلر، بوی پك درین دوشونملی وعبرت المللی در.

Sayfa 46

İspanyollar gururludur. Dilencilerinde bile bir gurur görürsünüz. Köylüleri prensler gibi mağrur, şövalyeler gibi merttir.

Çeviklik ve zihin açıklığı İspanyollara Endülüs Araplarından miras kalmıştır.

Din: İspanyol ruh durumu, dinde fanatiktir. İspanyol fanatizmi –Alman Anglo-Saksonlarının ki gibi- Tanrıyı araştırma uğrunda kaybolup giden bir mistisizm'den türetilmiş değildir. Genellikle dinin görünen kısmına, ibadet şekline aittir, daha yüce kısmına değil. Matematik ve tarikat İspanya'da pek ileride idi. Nefsine eziyet edeceğim diye çırılçıplak, yalnız bir kuşak ile aç, yedi kılıcı karnından sokup arkasından çıkarmış ruhban çok görülmüştür.

İspanyol ruh hali dinde böyle güç işler arar. Buna Cizvitler mezhebinin kurucusu İgnas Dölo İvla pek güzel bir örnektir. Bu adam zengin bir aileden dünyaya geldi, general oldu, yaralandı. İyileşme devresinde yeni kitaplar okurken, kalbine; nefsini dine hizme-

te adamak doğdu. Mal ve mülkünü, saraylarını terk ederek bir lokma bir hırkaya kanaat edip Kudüs'e koştu. Din hizmeti için en iyi aracın gençliği aydınlatmak olduğunu inanç edindi ve bütün ömrünü buna harcadı.

Hristiyanlık, İtalya'da da olduğu gibi, İspanya'da da ta özünden bozuldu. Gerçekten de asıl Hristiyanlık şudur: Uygulamalara kıymet veren şey niyettir. Kalp katılmıyorsa yapılanlarda bir samimiyet yoktur, yalandır. İyi [sayfa 47] **niyete bağlı olmayan iyi amelin kıymeti olamaz. Vicdan pak değilse ve kalbinden gelmiyorsa en yüksek dinî amel ve dindarlık hiçtir, küfürdür.**

Sansi Eskartiyen'e göre İspanyollarda (Güney Amerika'dakilerde daha fazlasıyla) ahlâksızlık ve gerçek dinsizliğin başlıca nedeni kalbin samimiyet ve doğruluğu, insanlık ve iyilik ile birleşme ve kaynaşma yerine, yüzyıllarca görünüşte bir dindarlık ve maddiyatperestliğin egemen olmasıdır.

İspanya'nın Çöküş Nedenleri:

A- Fizyolojik:

1. Engizisyonda kendi eliyle en güzide evlatlarını yaktı.

2. Şarlken'in delicesine fetih siyaseti ve özellikle Amerika'nın fethi. Memleketi yükseltecek en kuvvetli eller bu delicesine fetih ve korunması yolunda kullanıldı. Her iki şekilde kanını dökmekle İspanya çöküşünü hazırladı.

3. 1492'de Yahudileri kovdu.

4. 1610-1689'da Arap soyundan gelenleri mahvetti. Bu iki şekilde İspanya kendini en aktif ellerden mahrum etti. Aslında memleketin ekonomik yaşamını yükselten, tembel İspanyollar değil bu iki unsur idi.

İspanyollar, Araplara karşı kinde o kadar ileri gittiler ki hamama girmek Arap Müslümanlarının gusulüne benziyor diye diğer Arap [sayfa 48] **kurumlarıyla ile beraber hamamları da yıktılar. Hamama girmedikten başka hastalara doktorların hamam tavsiyesi bile tehlikeli oldu.**

B. Ruhu ve İctiamı: İspanya'da din bir ahlâkî unsur olamamakla ahlâksızlık çoğaldı.

1-Herhangi bir hükümet işine girebilmek için yarışmak gerekir. Bu nedenle herkes bir üniversite diploması elde etmeye bakıyor. Üniversiteler ise âdeta diploma satıyor. İspanyollar tembeldir, memuriyet sınavı için herhangi bir dalavera ile toplanmış tomar tomar diplomalı adamlar dolu. Fakat tarlalarda çalışacak insan yok. Bundan başka bütün memuriyetlere girebilmek torpil ile mümkün.

2- Materyalizm ve para hırsı kişisel ve toplumsal ahlâkı unutturdu.

Bir millet ancak vicdana sahip olmakla ile yaşayabilir, her türlü ahlâkın en derin kaynağı vicdandır. Dinî fanatizm ve siyasî zulüm, İspanya'da kişisel özellikleri söndürerek yerini şekle dayalı bir takım kurallara bıraktı. İspanya'da gerçek dinî zihniyet, siyasî zihniyet böyle boğuldu. Bir milletin kuvvetini teşkil eden, düşünceler ve duygular arasında samimî ve sıkı bir kuvvet yerine ,yapay ve görünüşte bir birleşme ortaya çıktı. Ne zaman ki baskıcı düzen zayıfladı, yapay birlik koparak anarşi meydana geldi, bölgelere ayrılmak fikri uyandı ve dağlılar ovalılara yan bakar oldu (Fakat saf ırk olmakla dış tehlikeye karşı birleşirler).

Zekânın durmasıyla sanayii ve ticaret de durdu. İspanya çöküş devresinde, yine işten nefret **[sayfa 49]** eden **dar bir şuur ve yüksek ahlâk eksikliği içinde yaşıyordu.** Son Amerika-İspanya savaşına kadar kulaküstü yatmıştı. İspanya vatanseverliği İspanya'nın üstünlüğü hakkında şüpheye bile düşürmüyordu. "İspanya önceden denizlerin kraliçesi idi." Ne çare ki uğursuz zaman ve talih buna son verdi. **Biz şöyle kahraman böyle cesuruz milletiz diye geçmişleri ile övünüyorlardı.** İspanya Savaş Bakanı "Amerikalılar bir şey yapamaz, biz onlara karşı İspanyol göğüslerinden bir kale yaparız" diyordu. Savaş doğal olarak Amerikalıların galibiyeti ile sonuçlandı.

Yükselme döneminde İspanya Avrupa'da; Portekiz, Napoli, Milan Flandre, Güney Amerika'da, Afrika'da, Hintte, Malezya'da pek geniş yerlere sahipti. Borneo'dan California'ya kadar olan okyanus bir İs-

panya gölü idi. Buralardan önemli gelir elde ediliyordu. II. Filip'in vefatından bir yüzyıl sonra ise Avrupa kabineleri İspanya'yı bölüşüyorlardı.

İspanya bir kavmin intihar şekline müthiş bir örnektir. Öyle bir örnek ki diğer milletler bunu pek derin düşünmeli ve ibret almalıdır.

Sayfa: 50

مونتسكيودن صوكرا ، (تەن) اقليمك انسانلر اوزرينه مهم
تأثيرى اولديغنى اوكه سوردى : انكلترەنك راطب و صغوق اقليمى ،
انفرادى اوملرينه سبب اولمشدر .

Sayfa 50

Mostesqu'dan sonra, iklimin insanların teni üzerine önemli bir etkisi olduğunu ona sordu. İngiltere'nin soğuk iklimi bireyci olmalarına neden olmuştur.

Sayfa: 50

قدماء ، انكليزلرى : « جاهل ، باربار ، فطرةً بطى ، كولتورى
سومز ، كچ تكمل ايلر » ديه توصيف ايدرلردى . بو كونكى لاتين
مؤلفلرى ، بونك تماماً عكسنه اولوب ، آنغلوساقسونلر قارشـيسنده
واله وحيراندرلر .
بو بابده آمريقالى ويليام جمس شويله ديور : « لاتين مؤلفلرى ،
انكليز عنعنوى سجاياسنى ، كوكلرەجقاريركن آنغلوساقسونلر كندى
عنعنوى سجيه وروەنسيلرندن بوز جويرمكه باشلامشلردر » .

Sayfa 50

Kadma, İngilizleri "cahil, barbar, yaratılış olarak yavaş, kültürü sevmez, geç gelişir" diye tanımlardı. Bugünkü Lâtin yazarları bunun tamamen aksine olup, Anglo-Saksonlar karşısında hayrandırlar.

Bu konuda Amerikalı William James şöyle der: "Lâtin yazarları İngilizlerin geleneksel özelliklerini göklere çıkarırken, Anglo Saksonlar kendi geleneksel özellik ve prensiplerinden yüz çevirmeye başlamışlardır.

Sayfa: 51

انکلیزلر ، جرمن عرقنك بر شعبه‌سی‌در . بونکله برابر شرائط
وتکامل حیات صورتی ، انکلیزلرده کندیلرینه مخصوص سجایا حصوله
کتیرمشدر : داخلاً ـ رەألیزم ضدینه اولەرق ـ میستیك برایده آلیزم
وآرەلرنده‌کی مناسبات اجتماعیه‌ده انفرادیلك ایله صنوف سیاستنی توفیق.
امور خارجیه‌ده ایسه (رەآلیست) درلر.

Sayfa 51

İngilizler Cermen ırkın bir koludur. Bununla beraber şartlar ve hayat şekli İngilizlerde kendilerine mahsus özellikler meydana getirmiştir. İçeride -realizmin tersine olarak- mistik bir idealizm ve aralarındaki toplumsal ilişkilerde bireycidirler ve dış ilişkilerde ise realisttirler.

Sayfa: 55

انکلیزلرك اخلاقده دستوری : «هرانسان کندینه و باشقه‌لرینه
فائده‌لی اولمق ایچون صرف جهد ایتمك مجبوریتنده‌در . حیات اوبونجاق
اولیوب جدی‌در ». شدائد طبیعته قارشی‌ایی چارپیشمش اولان انکلیز
نفسی امارەسنه قارشی‌ده‌اپی چارپیشیر. بونکله برابر مغایر اخلاق شیلرده

Sayfa: 56

— ٥٩ —

یاپار ، نقط یاپیورکی کورونور. بوخصوصده (مراتی) در . سبی،
چوجقلره بویابده سوء مثال اولمامق اندیشه‌سی‌در .

Sayfa 55

İngilizlerin ahlâkta prensibi, **"her insan kendine ve başkalarına yararlı olmak için çaba harcamak mecburiyetindedir. Hayat oyuncak olmayıp ciddidir."** Doğa koşullarına karşı iyi çarpışmış olan İngiliz, nefsinin emirlerine karşı da iyi çarpışır. Bununla beraber ahlâka aykırı şeyler de [sayfa 56] **yapar, fakat yapmıyor gibi görünür. Bu konuda iki yüzlüdür. Nedeni çocuklara bu konuda kötü örnek olmak endişesidir.**

Sayfa: 56

انکلیزلر آز سویلر. (وه‌لنه‌می) انکلیزلرك قولوسیلرده فرانسزلردن
دهازیاده موفق اولمالرینی بو (کوه‌زلك) مسئله‌سنه ویریبور: «قاناداده
هم آنغلوساقسون ، هم فرانسزلر وار. فرانسزلر برمسئله‌یی قادینلریله
مذاکره ایدیبور. قادین اعتراضه باشلایور، حریف جواب ویریبور.
ایش اوزار. غوغا، کورولتو چیقار. موافق دوشمزلر. حریف قیزغین
اونذن چیقارق قومشویه چکه چالمغه کیدیبور . (لاف) فرانسز ایچین
درین براحتیاج .
«آنغلوساقسون ایسه آقشامه قدر چالیشیر . قادینله یمکده، شویله
یاپ ، بویله یاپ دیه امرلر ویریبور . هیچ مذاکره یوق . قادین ،
قورقارق دیکلر ، امرلرینی یاپار . ارکك ، هوا فنا ایسه ـ چکه چالمغه
کیتمز ـ ، طام آنطارمه، صمان قاریشدیرمه‌کی فائده‌لی ایشلرله کچیریر».

Sayfa 56

İngilizler az söyler. Velenemi, İngilizlerin kolonilerde Fransızlardan daha fazla başarılı olmalarını bu gevezelik sorununa bağlıyor. "Kanada'da hem Anglo-Sakson, hem Fransızlar var. Fransızlar bir sorunu kadınlarıyla tartışıyor. Kadın itiraza başlıyor adam cevap veriyor. İş uzar kavga gürültü çıkar. Adam kızgın evinden çıkarak komşuya çene çalmaya gidiyor. Laf, Fransız için derin bir ihtiyaç.

Anglo-Sakson ise akşama kadar çalışır. Kadınına yemekte şöyle yap böyle yap diye emirler veriyor. Hiç tartışma yok. Kadın korkarak dinler, emirlerini yapar. Erkek hava fena ise çene çalmaya gitmez. Akşamını saman karıştırma gibi yararlı işlerle geçirir."

Sayfa: 58

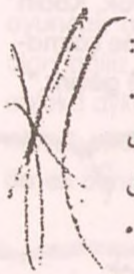
انكلتره تاريخنك اوچنجى مهم وقعه-سى: پروتستانلغك انكلتره‌ده
ظفريدر. بوكا اساساً عرقك روحى مساعد ايدى. چونكه پروتستانلق
فردى وجدانى اوزرينه استناد ايتمكده‌در. انفرادى اولان انكليزلرك
آلمانلرك (وجوديه - پانتئيزم) عقيده-سنى قبول ايده‌مز. براتيق
اولان انكليزلرده دين، مابعدالطبيعى لكدن زياده اخلاقى بر شكل آلمش در
نظرلرنده دين: منفعت عالمه، سعادت روحيه وحيات اجتماعيه‌نك اك
لزوملى وعنصرى وطنيه‌نك اك شايان حرمتى در. انكلتره‌ده دينى
جمعيتلرك هپسنك آثار خيريه (مكتبلر تأسيسى، معاونات خيريه،
فكرى واخلاقى، حتى بعض كره تجارى و مستملكاتى) وجوده كتيرمكى
غايه ايدينمسى بوندندر؛ دينى پومعناده آكلارلر.

Sayfa 58

İngiltere tarihinin üçüncü önemli olayı Protestanlığın İngiltere'de zaferidir. Buna aslında ırkın ruhu uygun idi. Çünkü, Protestanlık kişisel vicdan üzerine dayanmaktadır. Bireyci olan İngilizler Almanların

Panteizm (vücutculuk) inancını kabul edemez. **Pratik olan İngilizlerde, din ahlâkî bir şekil almıştır. Nazarlarında din yüce bir çıkar, ruh saadeti ve toplumsal hayatın en gereklisi ve ülke geleneklerinin en saygıya lâyık olanıdır. İngiltere'de dinî toplulukların hepsinin yararlı eserler (okulların kuruluşu, yardımlar, fikrî ve ahlâkî, hatta bazı kere ticarî koloniler) vucuda getirmeyi gaye edinmesi bundandır, dini bu şekilde anlarlar.**

Sayfa: 63

انکلیزلرك انفرادی حالت روحیه‌سی ، اخلاقیاتلرنده‌ده کورولور : انکلیزلر ، طوزسیزلك تبه‌سندن امرایدیلن اوامر نصیه‌یی دیکله‌مزلر . اخلاقده دستورلری شودر : الك بویوك بیلکنی هرکس کندی آراملی‌در . نظرلرنده بوایلك ، سعادت‌در . فقط سعادت تامه ، آنجق حال جمعیتده موجوددر . بناءً علیه منفعت شخصیه ، منفعت عامه‌ده آرانیلملی‌در .

Sayfa 63

İngilizlerin bireyci ruh hali, ahlâkçılıklarında da görülür: İngilizler tur-ı sinin'in tepesinden emredilen emirleri dinlemezler. Ahlâkta prensipleri şudur: En büyük iyiliğini herkes kendi aramalıdır. Nazarlarında bu iyilik mutluluktur. Fakat, tam mutluluk ancak toplumda mevcuttur. Bununla beraber kişisel çıkar, kamu çıkarında aranılmalıdır.

Sayfa: 63

انکلیزلر ، ته فرانسزلر کبی ، مفرط برمنطق پرستی ایله دینی الغا ایتمش‌در ، نه‌ده آلمانلر کبی مابعدالطبیعیات واسطه‌سیله دینی فنه اویدورمغه اوغراشمشلردر . نظرلرنده دین وفن آیری آیری شیلردر .

Sayfa 63

İngilizler, ne Fransızlar gibi aşırı bir mantıkperestlik ile dini ortadan kaldırmıştır, ne de Almanlar gibi dini bilime uydurmaya uğraşmışlardır. Nazarlarında din ve bilim ayrı ayrı şeylerdir.

Sayfa: 64

٨ اون سكزنجى عصره قدر مورخلر ، انكلتره‌نى شويله تصور ايتمكده‌درلر : « تنبل ، كرك آشاغى ، كرك اوست طبقه خلقده اخلاقسزلقلر ، مدهش جنايتلر ، خرسزلقلر ، برچوق ديلنجيلر ، هرشيده افراطه جيلق ، اوست طبقه خلقده پورتو شرابى دوشكونلكى ايله سرخوشلق ، آشاغى طبقه خلقده Gin وسائر قوتلى ايچكيلرله سرخوشلق ، غيرمشروع ازدواجلر ، اخلاقه منافى وجانيانه تياترولر ، الخ اخلاقسز ادبيات » .

Sayfa 64

18. asra kadar tarihçiler İngiltere'yi şöyle tarif etmektedirler: "Tembel, gerek aşağı gerek orta tabaka halkta ahlâksızlık, müthiş cinayetler, hırsızlık, bir çok dilenciler, herşeyde entrikacılık, orta tabaka halkta Porto şarabı düşkünlüğü ile sarhoşluk, aşağı tabaka halkta cin ve diğer kuvvetli içkilerle sarhoşluk, yasal olmayan kadın-erkek ilşkileri, ahlâka aykırı ve canice tiyatrolar, en ahlâksız edebiyat."

Sayfa: 66

انكلتره ده تقليد ايديله جك شئ : انكلتره‌نك ماضيسى ايله بردن بره قطع علاقه ايتمكسزين متمادى جهد ايله تكمل ايتمسى در . « آنغلو ساقسون اولهلم » ديه‌جك يرده « اوصاف حسنه‌مزى تكامل ٨ ايتديرهلم ، سائرلرى قارشى مجادله ايدهلم » ديه وصايه‌ده بولنمق دها

Sayfa: 66

طوغری‌در. آلفرد فوییه ، فرانسه‌ده شو کوتولکاری صاییور :
ارادی چوجق یاپامق ، آلقولیزم ، جنایات ، اخلاقه مغایر مطبوعات
ورساله‌لر ، شك (سه‌پتیزم) ، فکرده وحیاتده ماته‌ریالیزم .

Sayfa 66

İngiltere'de taklit edilecek şey: İngiltere'nin geçmişi ile birdenbire ilgisini kesmeksizin kendiliğinden gelişmesidir. Anglo-Sakson olalım diyecek yerde **güzel özelliklerimizi geliştirelim. Siyasetimize karşı mücadele edelim** diye vasiyette bulunmak daha doğrudur. Alfred Foye, Fransa'da şu kötülükleri sayıyor: İsteyerek çocuk yapmamak, alkolizm, cinayetler, ahlâka aykırı dergiler, şüphe (septizm), fikirde ve hayatta materyalizm.

Sayfa: 66

اون ـکنزنجی عصرده انکلتره‌نك الك بویوك خطیرلرندن بری :
« تك برکون طوغریلق ایله حرکت ایتسه‌ك بز یاشایه‌میز » دییوردی.
بیسمارق : « انکلیزلر مناسبات خصوصیه‌ده ، ناموسکارلغده
-وده‌لدر . فقط دیپلوماسیلری یالان طولان خلیطه‌سیدر » دیمشدر .
انکلیزلر ، کیمسه‌یه دوست اولمازلر. بجریکلی‌یه ، قوی‌یه وموفق

Sayfa: 67 — ٦٧ —

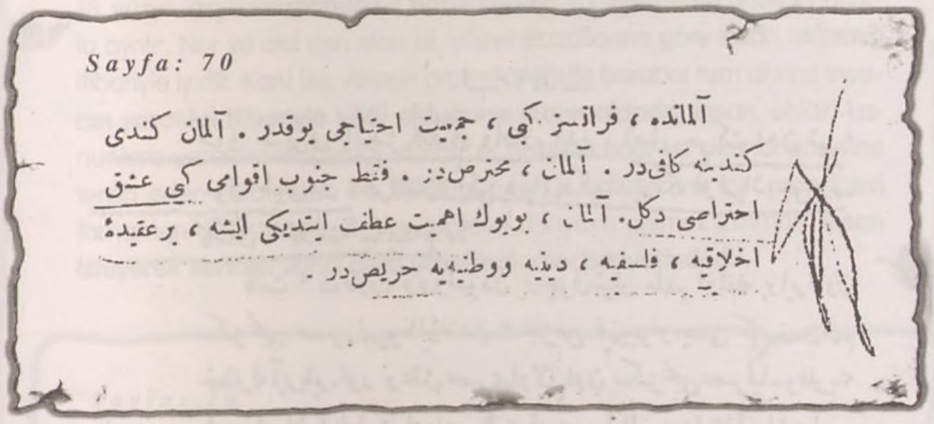
اولانه حرمت ایدرلر . هنده ، مصره ، آوسترالیایه ، الخ آتیلیرلر ؛
دستورلری : « حق ، قوتك‌در ».

Sayfa 66

18. yüzyılda İngiltere'nin en büyük hatiplerinden biri: "Tek bir gün doğruluk ile hareket etsek, biz yaşayamayız" diyordu.

Bismark: "İngilizler özel ilişkilerde, namuskârlıkta modeldir. Fakat diplomasileri yalan dolan karışımıdır" demiştir.

İngilizler kimseye dost olmazlar. Becerikliye, kuvvetliye ve başarılı [sayfa 67] **olana hürmet ederler.** Hind'e, Mısır'a, Avustralya'ya atılırlar. **Prensipleri, hak kuvvetidir.**

Sayfa 70

Alman'da, Fransız gibi toplum ihtiyacı yoktur. Alman kendi kendine yeterlidir. Alman ihtiraslıdır. Fakat güney milletleri gibi aşk ihtirası değil. Alman büyük önem verdiği işe, bir ahlâkî, felsefî, dinî ve vatanî inançlara ihtiras duyar.

Sayfa: 75

. (هردهر) نيركه

« انسان ، موجوداتك برجزئی در . الشديد احتراصاته كندينی براقسه سيله ينه دوائر سمايه حركاتنه حاكم قانونلر قدر كوزل بر قانونه اطاعت ايمش ديمكدر . تاريخ بشر ، بر قريزالدك استحاله وتكمامله بكزر. بوندينی نسجه اوقدر صيق مربوطدر . تاريخ بشر ، تاريخ طبيعی نك رفصلی در . انسانی كائناته ربط ايدن رابطه لری قيرمغه چاليشمق ، اونی هوای نسيمی خارجنده تنفس ايتديرمك ايستمكه بكزدره شرائط متقدمه نتيجه سی اولان ترقيات ، بزم اراده مز ايله حقيقتياب اولمش اولميوب ، احتياجاتمزك انتاج ايلديكی شی در. شبهه سزكه ملاحظه ومحاكمه ملكاتنك بونده برروللی وار ؛ فقط بورول بالواسطه در . بوملكلر ،

Sayfa: 76

— ٧٦ —

سوق طبيعی بی بالكز تعديل واداره ايدر . اصل حركت ايدن شی ، سوق طبيعی در . فرانسيزلر كبی دنيايی دكيشديرمكه اوغراشه جق برده كائناتی اكلامغه حاليشملی .

قانت ، ده قارت وروصودن برچوق شيلر ملهم اولمقله برابر ، اون سكزنجی عصر راسيونالیزمندن ، جرمن فيزيبونوميسنی كوسترهن مهم خطلرله آيريلير. نور وعقل عصری اولان اون سكزنجی عصر فيلسوفلرينه كوره انسان ، فطرةً اخی در. قانت ايسه ـ آلمان پروتستانلغنی ايله برابر ـ بالعكس انسانك فطرةً كوتو اولديغنه قائم در . انسان ، قانون اخلاقی يه فطری اولهرق ضد حركت ايلر ومنفعتنی ، وظيفه سنه ترجيح ايلر . فطرتمزك بوكوتولكندن قورتوله بيلمك ايچين پرنسيپلری تماماً دكيشديرمك ، عادتا يكيدن دنيايه كلمك لازمدر . انسان ، عمل ارادی ايله كندينی ايكنجی دفعه خلق ايتمك مجبوريتنده در .

Sayfa 75

Herder diyor ki insan varlıkların bir parçasıdır. En şiddetli ihtiraslara kendini bıraksa bile, yine göklerin hareketlerine egemen kanunlar kadar güzel bir kanuna itaat etmiş demektir. **İnsanlık tarihi, doğal tarihin bir bölümüdür. İnsanı evrene bağlayan bağları kırmaya çalışmak, onu hava haricinde teneffüs ettirmek istemeğe benzer. Şartların sonucu olan ilerleme bizim irademiz ile gerçek olmuş olmayıp gereksinimlerimizin çıkarsadığı şeydir. Şüphesiz ki yorumlama ve yargılama yetilerinin bunda bir rolü var. Fakat bu rol araçla olur. Bu yetiler** [sayfa 76] **doğal yönelimi yalnız düzeltir ve idare eder. Asıl hareket eden şey doğal yönelimdir. Fransızlar gibi dünyayı değiştirmeye uğraşacak yerde, evreni anlamaya çalışalım.**

Kant, Descartes ve Russo'dan birçok şeyler almış olmakla beraber 18. yüzyıl rasyonalizminden, Cermen fizyonomisi gösteren önemli hatlarla ayrılır. Nur ve akıl asrı olan 18. yüzyıl filozoflarına göre insan, yaratılışı itibariyle iyidir. Kant ise, Alman protestanlığı ile beraber tam aksine **insanın yaratılışı itibariyle kötü olduğuna inanmaktadır.** İnsan, ahlâkî kanunlara yaratılışının gereği olarak zıt hareket eder ve çıkarını görevine tercih eder. Fıtratımızın bu kötülüğünden kurtulabilmek için prensipleri tamamen değiştirmek, âdeta yeniden dünyaya gelmek lâzımdır. **İnsan isteyerek kendini ikinci defa yaratmak mecburiyetindedir.**

Sayfa: 76

آلمانلر، قانت فلسفه سندہ، کندی فطرتلرینك، مفکوره اشدیرلدیکنی،
درین اخلاقیت، درین وظیفه ودیسیپلین حسی، دنیایی اداره ایدن
اوامر اخلاقیه، منفعت پرستلکی استخفاف، انسانك فطرةً ابی
اولدیغنی خیالنی ترك فکرلری؛ وبناءً علیه بر تواضع دینی و فقط بر
موجود عاقل، انسانی فوق المحسوسات عالم وطنداشی یاپان یوکسك
لیاقت مزیتلری ونهایت عقل، حریت وحقیقتك، حواس، اسارت
وخیال ایله چاریشمه سنی کورورلر.

Sayfa 76

Almanlar, Kant felsefesinde kendi yaratılışlarının ülküleştirildiğini, derin ahlâkçılık, derin görev ve disiplin duygusunu dünyayı idare eden ahlâkî emirler, çıkarperestliği hafife alma, insanın yaratılış olarak **iyi olduğu hayalini terk ve** bununla beraber bir dinî tevazu ve fakat insanı âlem vatandaşı yapan yüksek liyakat meziyetleri ve nihayet akıl, hürriyet ve gerçeğin, esaret ve hayal ile çarpışmasını görürler.

Sayfa: 77

مەغل دخی مەیستی سیزم علیهنده ادارهٔ افکار ایمکله برابر (حقیقت مطلقه) نی فکرت (Pensé) وحیزدن مره عد ایلر .

Sayfa 77

Hegel dahi mistisizm aleyhinde düşünceler ileri sürmekle beraber, mutlak gerçeği fikret (Pensé) olarak kabul eder.

Sayfa: 78

— ۷۸ —

۱۰

آلمان تاریخی

کندی کندینه کافی کلمك معناسنده اولنجه آلمانلر انفرادی در .

Sayfa 78

10

Alman Tarihi

Kendi kendine yetmek anlamında Almanlar bireycidir.

Sayfa: 81

— ٨١ —

آلمان عالملرینك بر وصف ممتازی‌ده: بر ایش اوغرنده متعدد علمانك تقسیم اعماله رعایة توحید مساعی ایله بر کیشی‌نك بر عمر بویی مدتجه چالیشه‌رق آنجق میدانه کتیره‌بیله‌جکی شیئی، آز زمان ظرفنده میدانه کتیرملریدر.

Sayfa 81

Alman bilginlerinin en belirgin bir özelliği de bir iş uğrunda çeşitli bilginlerin iş bölümüne uyarak çalışma birliği ile, bir kişinin bir ömür boyunca çalışarak, ancak meydana getirebileceği şeyi az zaman zarfında meydana getirmeleridir.

Sayfa: 82

— ٨٢ —

صنایعده آلمانلرك، فرانسزلره فائق اولمسی: آلمانلرك ثباتكار. انضباطه رعایتكار، تعقیب و تشكیل وشركت فكرلی اولمالرندن و آلمانیاده تحصیل عالینك حیات عملیه‌یه تطبق ایدلمسندندر. فرانسه تحصیل عالیسنی، طالبینی حیاته حاضرلایه‌جق یرده، حالا كوره‌نك تأثیری آلتنده امتحانلره و نظریاته حاضرلار.

Sayfa: 82

فرانسه‌نك تكامل اقتصاديسنه خدمت عسكريه‌ده مانع اولمقده‌در.
فرانسه، يوتون كنجلرينى سلاح آلتنه دعوت ايدركن، آلمانيا،
كنجلرينك برقسمنى ميسيونر كبى كونده‌زوب ممالك اجنبيه‌ده تجارت
آجنه‌سى اوله‌رق استخدام ايلر. اينجه بر ايشده اهليت كوسترەن
عمله‌يى و پيونك موفقيت كوسترەن طلبه‌لرى عسكره آلماز.

Sayfa 82

Sanayide Almanların, Fransızlara üstün olması; Almanların düzene uyan şirket fikirleri olmalarından ve Almanya'da yüksek öğrenimin gerçek hayata uygulanmasındandır. Fransa yüksek öğrenimi öğrenciyi hayata hazırlayacak yerde, hâlâ görenek etkisi altında sınavlara ve teorilere hazırlar.

Fransa'nın ekonomik gelişiminde askerlik hizmeti de engel olmaktadır. Fransa bütün gençlerini silâh altına davet ederken, Almanya gençlerinin bir kısmını misyoner gibi gönderip yabancı memleketlerde ticaret acentası olarak çalıştırır. **İnce bir işte ehliyet gösteren işçiyi ve büyük başarı gösteren öğrencileri askere almaz.**

Sayfa: 84

١١ *

آلمان معارفى

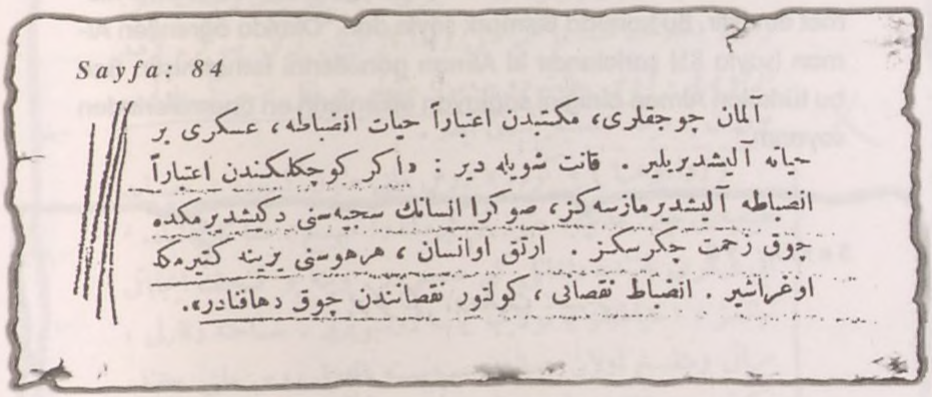
آلمانيادە تحصيل ابتدائى مجبوريدر. تحصيل ابتدائيى بيتيرەنلر
ايچون (بازار مكتبى) واردر؛ بازار كونلرى ايكيشر ساعت:
وطن محبتى انما ايدەجك اساسات وطنديىنى ايشه دائر تكنيق معلومات
اوكرەديلير. كوبلرده (بازار مكتبلرى) پروغرامى، زراعت
اوزرينەدر. شهرلرده معلومات تجاريه اطراقندەدر: اصول دفترى،
مخابرات تجاريه، جغرافياى تجارى، حقوق تجارت، اقتصاد
تجارى، السنه.

* Okunamadı

Sayfa 84

Alman Maarifi

Almanya'da ilkokul eğitimi zorunludur. İlkokulu bitirenler için Pazar Okulları vardır. Pazar günleri ikişer saat vatan sevgisi ve tuttuğu işe dair teknik bilgi öğretilir. Köylerde Pazar Okulları programı tarım üzerinedir. Şehirlerde ticari bilgi etrafındadır: Usûl defteri, ticarî haberleşme, ticarî coğrafya, ticaret hukuku, ticaret ekonomisi, dil.

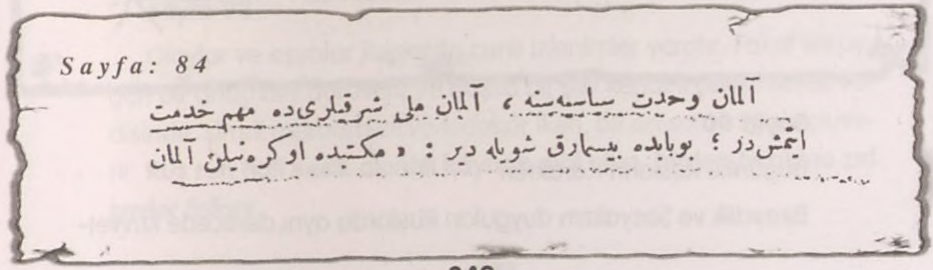

Sayfa: 84

آلمان چوجقلری، مکتبدن اعتباراً حیات انضباطه، عسکری بر
حیاته آلیشدیریلیر . قانت شویله دیر : «اگر کوچکلکدن اعتباراً
انضباطه آلیشدیرمازسه کز، صوکرا انسانك سچه‌سنی دکشدیرمکده
چوق زحمت چکرسکز . ارتق اوانسان ، هرهوسنی یرینه کتیرمک
اوغراشیر . انضباط نقصانی ، کولتور نقصانندن چوق دهاقادر».

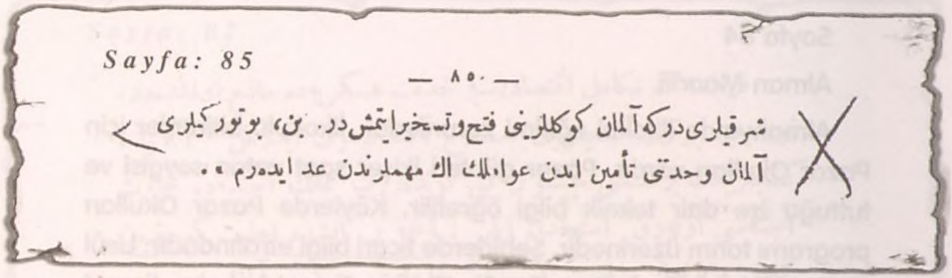
Sayfa 84

Alman çocukları okuldan itibaren düzenli bir hayata, askerî bir hayata alıştırılır. Kant şöyle der: "Eğer küçüklüğünden itibaren düzene alıştırmazsanız, sonra insanın karakterini değiştirmekte çok zahmet çekersiniz. Artık o insan, her hevesini yerine getirmeğe uğraşır. Disiplin noksanı, kültür noksanından çok fenadır."

Sayfa: 84

آلمان وحدت سیاسیه‌سنه ، آلمان ملی شرقیاتی‌ده مهم خدمت
ایتمش‌در ؛ بوبابده بیسمارق شویله دیر : « مکتبده اوکره‌نیلن آلمان

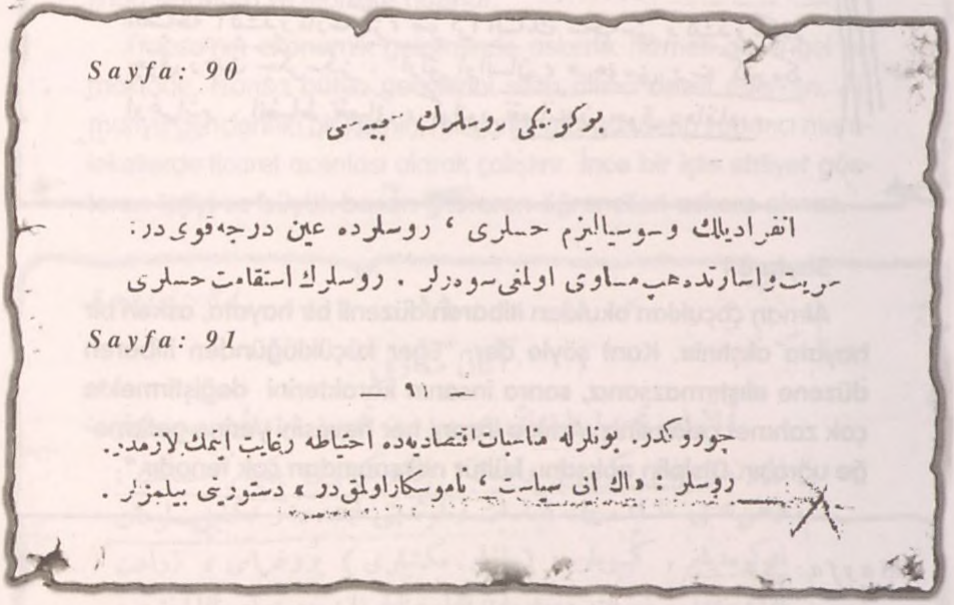
Sayfa: 85

— ٨٥ —

شرقیلری درکه آلمان کوکلرینی فتح وتسخیرایتمش در. بن، بوتورکیلری
آلمان وحدتی تأمین ایدن عواملك اك مهملرندن عد ایدرم ..

Sayfa 84

Alman siyasî birliğine, Alman millî duygularıları da önemli hizmet etmiştir. Bu konuda Bismark şöyle der: "Okulda öğrenilen Alman [sayfa 85] **şarkılarıdır ki Alman gönüllerini fethetmiştir. Ben bu türküleri Alman birliğini sağlayan etkenlerin en önemlilerinden sayarım."**

Sayfa: 90

بوکونکی روسلرك حیه سی

انفرادیلك وسوسیالیزم حسلری ، روسلرده عین درجه قوی در:
حریت واسارتده هپ مساوی اولمغی سودرلر . روسلرك استقامت حسلری

Sayfa: 91

— ٩١ —

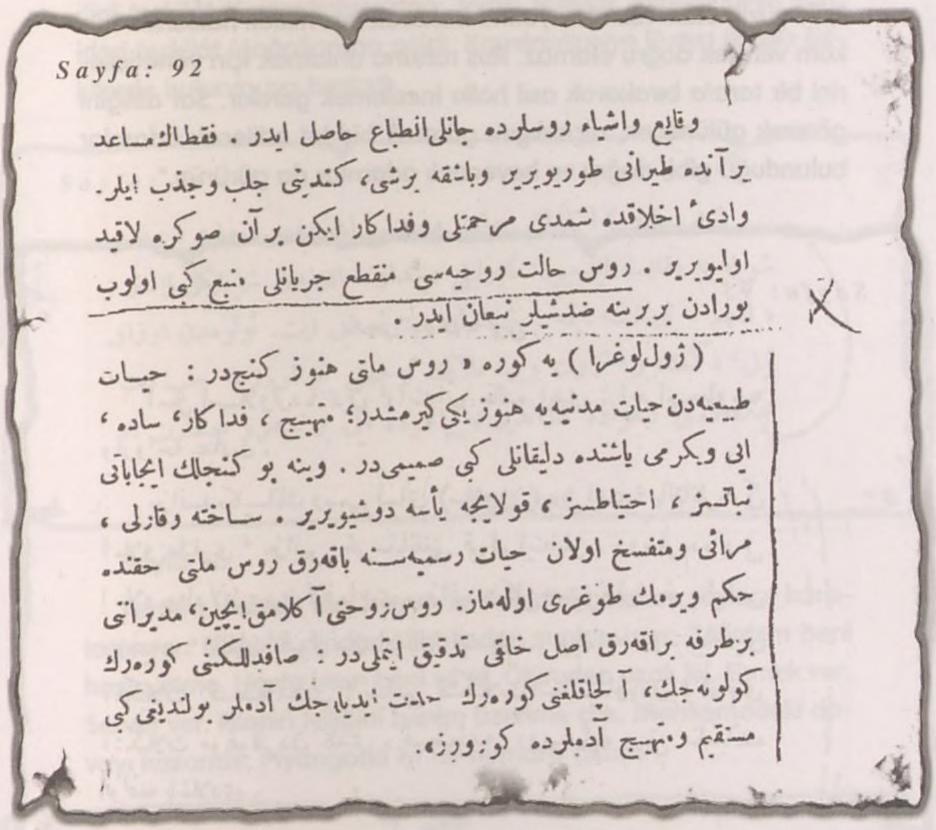
جورو کدر. بونلرله مناسبات اقتصادیه ده احتیاطه رغایت ایتمك لازمدر.
روسلر : «اك ای سیاست ، ناموسکار اولمقدر » دستورینی بیلمزلر .

Sayfa 90

Bugünkü Rusların Karakteri

Bireycilik ve Sosyalizm duyguları Ruslarda aynı derecede kuvvet-

lidir. Hürriyet ve esarette hep eşit olmayı severler. Rusların doğruluk duyguları **[sayfa 91]** çürüktür. Bunlarla ekonomik ilişkilerde ihtiyatlı olmak lâzımdır. **Ruslar "en iyi siyaset namuslu olmaktır" prensibini bilmezler.**

Sayfa: 92

وقایع واشیاء روسلرده جانلی انطباع حاصل ایدر . فقط اك مساعد
یرآنده طیرانی طوریویریر وباشقه برشی، کندینی جلب وجذب ایلر.
وادیٔ اخلاقده شمدی مرحمتلی وفداکار ایکن یرآن صوکره لاقید
اولیویریر . روس حالت روحیه‌سی منقطع جریانلی منبع کبی اولوب
بورادن بربرینه ضدشیلر تبعان ایدر .

(ژول لوغرا) یه کوره « روس ماتی هنوز کنج‌در : حیات
طبیعیه‌دن حیات مدنیه‌یه هنوز یکی کیرمشدر؛ متهیج ، فداکار، ساده ،
انی ویکرمی یاشنده دلیقانلی کبی صمیمی‌در . وینه بو کنجلك ایجاباتی
نباتسز ، احتیاطسز ، قولایجه یأسه دوشیویریر . ساخته وقازلی ،
مرائی ومتفسخ اولان حیات رسمیه‌سنه باقه‌رق روس ملتی حقنده
حکم ویرمك طوغری اوله‌ماز. روس روحنی آکلامق ایچین، مدیراتی
برطرفه براقه‌رق اصل خاقی تدقیق ایتملی‌در : صافدلکنی کوره‌رك
کولونه‌جك، آلچاقلغنی کوره‌رك حمیت ایدیه‌جك آدملر بولندینی کبی
مستقیم ومتهیج آدملرده کوره‌رز.

Sayfa 92

Olaylar ve eşyalar Ruslarda canlı izlenimler yaratır. Fakat en uygun bir anda aklı duruverir ve başka bir şey kendini çeker. Ahlâk vadisinde şimdi merhametli ve fedakâr iken, bir an sonra ilgisiz oluverir. **Rus ruh hali kesik akıntılı kaynak gibi olup, birden birbirine zıd şeyler fışkırır.**

Jul Loğra'ya göre "Rus milleti henüz gençtir. Doğal yaşamdan medenî yaşama henüz yeni girmiştir. Heyecanlı, fedakâr, sade, iyi ve 20 yaşında delikanlı gibi samimîdir ve yine bu gençlik gereği sebatsız, ihtiyatsız, kolayca üzüntüye düşüverir. Sahte vakarlı, iki yüzlü olan resmî hayatına bakarak Rus milleti hakkında hüküm vermek doğru olamaz. Rus ruhunu anlamak için yöneticilerini bir tarafa bırakarak asıl halkı incelemek gerekir. Saf dilliğini görerek gülünecek, alçaklığını görerek hiddet edilecek adamlar bulunduğu gibi, doğru ve heyecanlı adamlar da görürüz."

Sayfa: 95

روسی روحی - دینی

اسکی اسلاولرده دین ، ابتدائی حالده ایدی : اجرام سماویه یه وارواحه عبادت .

بیزانسده کایسانك رسمی لسانی (سلاوون) دیلی ایدی؛ بالقانلرده کی اسلاو ملتلری ، بیزانس خرستیانلغنی قبول ایتدیلر . روسلرده دلی اسلاو جه اولان بردین لازم ایدی. بیزانسدن کلن میسیونرلر، خرستیانلغی روسیه یه ، بالقان قپولرندن ادخال ایتدیلر : بویله جه روسیه یه دینی تشکیلات قسطنطنیه دن ؛ سیاسی تشکیلات اسقاندیناویادن ؛ اداری تشکیلات موغوللردن کلدی . قسطنطنیه، روسیه ایله صیقی مناسباتده بولنمغه باشلادی .

Sayfa 95

Rus Ruhu-Din

Eski Slavlarda din ilkel bir halde idi. Gök cisimlerine ve ruhlara ibadet ederlerdi.

Bizans'da kilisenin resmi dili Slaven dili idi. Balkanlardaki Slav milletleri Bizans Hristiyanlığını kabul ettiler. Ruslara da, dili Slavca olan bir din lâzım idi. Bizans'tan gelen misyonerler, Hristiyanlığı Rusya'ya Balkan kapılarından ithal ettiler. Böylece Rusya'ya dinî teşkilât Kostantiniyye'den; siyasî teşkilât İskandinavya'dan, idari teşkilât Moğollardan geldi. Konstantiniyye Rusya ile sıkı ilişkilerde bulunmaya başladı.

Sayfa: 96

(فرره‌رو) ایتالیان حیات دینیه‌سی ایله روس حیات دینیه‌سنی
شویله‌جه مقایسه ایدییور: ناپولیلی دیندار ، اللهدن شونلری ایستر :
« اللهم ، بنی خسته ایتمه . خسته ایسه : بنی ابی ایت. ثولومدن اوزاق
قیل، اکمك ویر، ثروت ویر، فلانك توجهنی بنم اوزریمه جلب ایت.
محکمه‌دکی دعواده قازاندیر ، پیانغوده ابی بر نومرو چیقارت !».

Sayfa 96

Ferrero, İtalyan dinî hayatı ile Rus dinî hayatını şöylece karşılaştırıyor: Napolili dindar Allah'ından şunları ister: "Allahım beni hasta etme. Hasta isem beni iyi et. Ölümden uzak kıl. Ekmek ver. Servet ver. Filanın iyiliğini benim üzerime çek. Mahkemedeki davayı kazandır. Piyangoda iyi bir numara çıkart!"

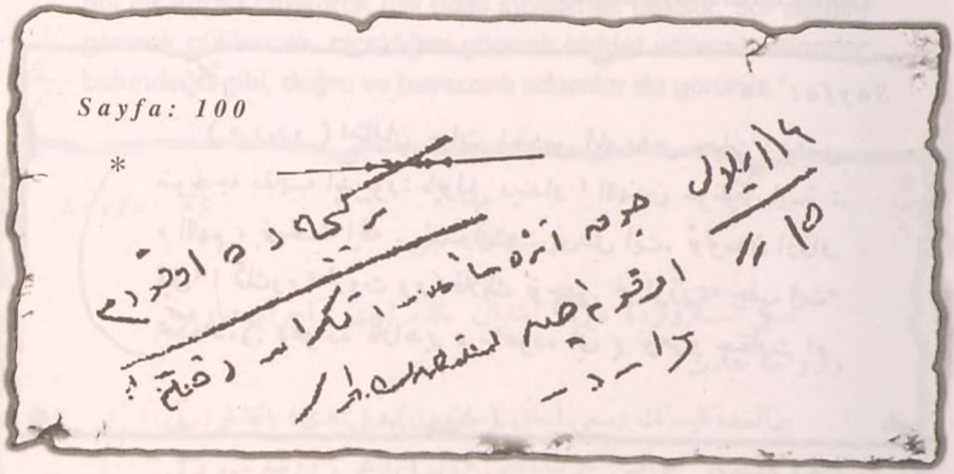
Sayfa: 97

* الزدين يوقاريده سويله‌دیکمز وجهه‌روس کلیساسنده‌دیی واخلاق وعظ
بك اهمیتسزدر. باپاس وعظ ویره‌جك اولسه بو ، کندی اوستنده‌کی
باپاسك حادهٔ تدققندن کچه‌جك ویوندن برکله‌فضله سویله‌جك. روس

* Din=Ahlâk

Sayfa 97

Yukarıda söylediğimiz gibi, Rus kilisesinde dinî ve ahlâkî vaaz pek önemsenmez. Papaz vaaz verecek olursa bu, kendi üstündeki papazın denetiminden geçecek ve bundan bir kelime fazla söylemeyecektir.

* Bir gecede okudum 14/15 Eylül. Çok enteresandı. Tekrar dikkatle okunacak noktaları vardır.

ارکان حربیهٔ عمومیه تعلیم وتربیه دائره‌سی

یلدیرمك عاقبتی

یازان :
میرلوا سداد

1849

متن داخلنده ٤ شکل ، متن آره‌سنده ١٠ لاحقه ، ١٨ فروک ومتن خارجنده
٣ وضعیت خریطه‌سی ١١ لاحقه واردر

١٩٢٧

ERKAN-I HARBİYE-İ UMÛMÎYE TALİM VE TERBİYE DAİRESİ

YILDIRIMIN ÂKİBETİ

YAZAN

MİRLİVÂ SEDAT

Metin dahilinde 4 şekil, metin arasında 10 lahika, 18 kroki ve metin haricinde 3 durum haritası, 11 lâhikâ vardır.

Askerî Matbaa
İstanbul
1927

Çankaya Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 1849
Yazar : Mirlivâ Sedat [Ahmet Sedat Paşa]
Cild : Turuncu-Yeşil
Ebadı :
En : 19.2 cm.
Boy : 27 cm.
Sayfa Adedi : 13 + 332

Sayfa : 1

مقدمه

« یلدیرملك عاقبتی » ـ اسمی کبی ـ « یلدیرم » آدمی مکمل انك تا تمام بر ذیلیدر .

متوفی « غولیج » واقعا کنج بر ارکانه حرب پکباشیسی ایکن بازدیقی « ملت فسلمه » نامنده کی مشهور اثرینك مقدمه سنده شویله دیر :

(« قلعه ذوندریج » ده صوکرا محرریدن اثر بازمغه قیام ایدنجه بر عسکری محرر ، کوندوزده صوکرا فارست وشکسپیر ده صوکرا هاملت تحریرینه تشبث ایدنجه بر شاعره بکزه مك تخاطر ه سنده بولونور .)

بن ده بو کتابمی یازارکن قیاساً عینی خطایه دوشه بیلکمی اعتراف ایدرم . « حسین حسنی امیر » ك تحت اثرینه ذیل اولدیغم بر تحریر واقعا بوکسك بر قلمدن چیقمالی ایدی !

یلدیرملك عاقبتی نصرایا الم ایله دولدورمه . بر فاجعه یی تحریر ایدنجه محرر باطناً آلا اشتراك ایتمه ایسه روحاً بوفه جیقیلیر . بن ده بو حالت روحیه یی بالذات حس ایتدم .

فقط ، بو غائله نابغه ایچنده غالب اولدیغی کوزلرله کوردیکم بر بویوك قوماندانك مناقبنه عائد خاطراتمی نسیانه کوشه لرنده براقمغه بر درلو راضی اولامادم . بو مناقبی سلاح آرقداشلرمه و وطنداشلرمه نقل ایتمکی وظیفه عد ایتدم . بونکله بویوك غازی یه قارشی هر فرد ملت کبی عمومیت ایچنده وشمارایه مضر نلرینك مظهر توجهات و حمایه لری اولمی سببیله خصوصیت دائره سنده حس ایتدیکم بی پایان منتك بر قسم بوجهنی اوده مك ایسته دم .

بو کتابك بر قیمتی وارسه اوده ، بویوك غازینك شانه و شرفله مالی تاریخك بعض صحیفه لرینی احتوا ایتمسنده در . انمك جمع و تحریرنده اولدقه قیمتسز لکك بو وسیله له تلافی ایدلسه اولاجغنی دوشونمکله تسلیتیاب اولیورم .

احمد سداد

Sayfa 1

Önsöz

"Yıldırımın Âkibeti" -ismi gibi- "Yıldırım" adlı mükemmel eserin bitmemiş bir ekidir. Ölmüş olan "Goltz", daha genç bir kurmay binbaşı iken yazdığı "İslâm Milleti" adındaki ünlü eserinin önsözünde şöyle der: "Clausevitz'den sonra savaşa dair eser yazmaya başlayan bir askerî yazar, Goethe'den sonra Faust, Shaekspear'den sonra Hamlet yazılmasına teşebbüs eden bir şaire benzemek tehlikesiyle karşılaşır."

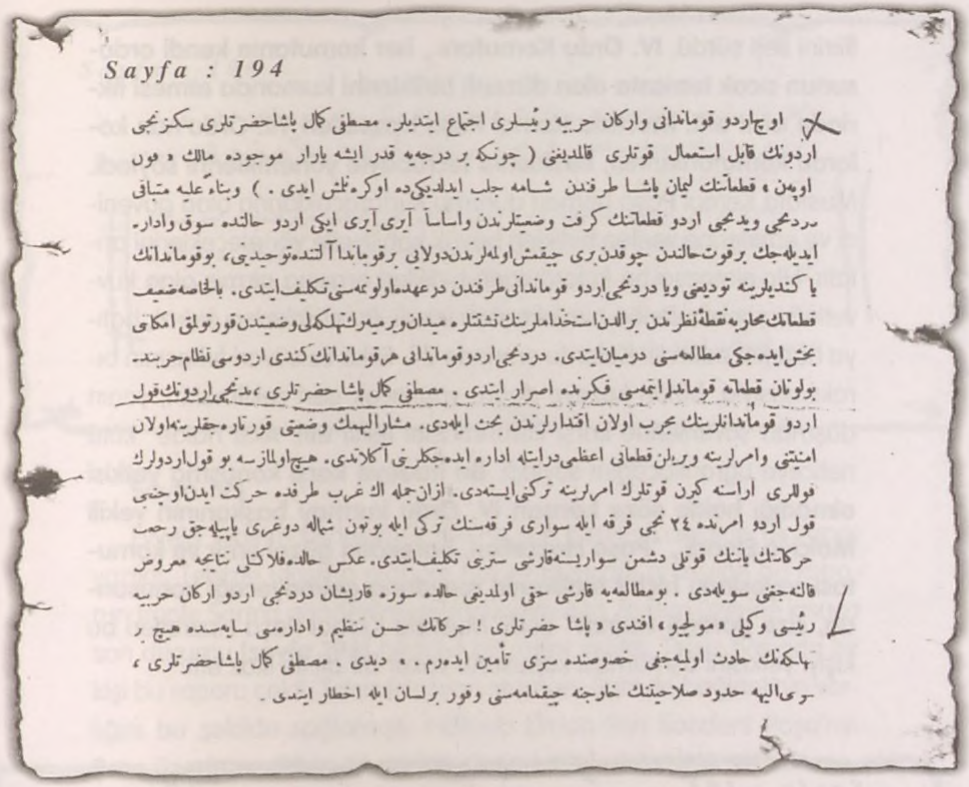
Ben de bu kitabımı yazarken kıyaslama yapılırsa aynı hataya düştüğümü itiraf ederim. 'Hüseyin Hüsnü Emir' in eserine ek olacak bir yazı, daha yüksek bir kalemden çıkmalı idi.

"Yıldırım'ın Âkibeti" elem ile doludur. Bir faciayı yazan yazar, özellikle ona katılmış ise ruhen çok sıkılır. Ben de ruh halini bizzat hissettim.

Fakat, bu tarihî facia içinde bulunduğunu gözlerimle gördüğüm bir büyük kumandanın hikâyesine ait hatıralarımı unutmaya bir türlü razı olamadım. Bu hikâyeyi silâh arkadaşlarıma ve yurttaşlarıma nakletmeyi görev saydım. Bununla büyük Gazi'ye karşı her millet ferdi gibi genel içinde ve Gazi Hazretlerinin teveccühlerine ve korumalarını kazanmaktan dolayı özel olarak hissettiğim sonsuz minnetin bir kısım borcumu ödemek istedim.

Bu kitabın bir kıymeti varsa, o da, büyük Gazi'nin şan ve şerefle dolu tarihinin bazı sayfalarını içermesindedir. Eserin toplanmasında ve yazılmasında meydana gelen kıymetsizliğin bu fırsatla telâfi edilmiş olacağını düşünmekle teselli buluyorum.

Ahmet Sedat

Sayfa : 194

اوچ اردو قوماندانی وارکان حربیه رئیسلری اجتماع ایتدیلر. مصطفی کمال پاشاحضرتلری سکزنجی اردونك قابل استعمال قوتلری قلدیغنی (چونکه بر درجه‌یه قدر ایشه یارار موجوده مالك « فون اوپمن » قطعاتنك لیمان پاشا طرفندن شامه جلب ایدلدیکی‌ده اوکره‌نلش ایدی .) وبناءً علیه متباقی دردنجی ویدنجی اردو قطعاتنك کرفت وضیتلرندن واساساً آیری آیری ایکی اردو حالنده سوق وادارهٔ ایدیلمه‌جك برقوت حالندن چوقدن بری چیقمش اولمه‌لرندن دولایی برقوماندا آلتنده توحیدینی، بوقوماندانك یا کندیلرینه تودیعنی ویا دردنجی اردو قوماندانی طرفندن درعهده‌اولونمه‌سنی تکلیف ایتدی. بالخاصه ضعیف قطعاتك محاربه نقطهٔ نظرندن برالدن استخدام‌لرینك تشتلره میدان ویرمیه‌رك تهلکه‌لی وضعیتدن قورتولق امکانی بخش ایده‌جکی مطالعه‌سنی درمیان ایتدی. دردنجی اردو قوماندانی هرقوماندانك کندی اردوسی نظام حربند. بولونان قطعاتله قوماندا ایتمسی فکرنده اصرار ایتدی . مصطفی کمال پاشا حضرتلری ، دنجی اردونك قول اردو قوماندانلرینك تجرب اولان اقتدارلرندن بحث ایله‌دی. مشارالیهمك وضعیتی قورتاره‌جقلرینه اولان امنیتی وامرلرینه ویرلن قطعاتی اعظمی درایتله اداره ایده‌جکلرینی آکلاتدی. هیچ اولمازسه بو قول اردولرك قوللری اراسنه کیرن قوتلرك امرلرینه ترکنی ایسته‌دی. ازان جمله الك غرب طرفده حرکت ایدن اوچنجی قول اردو امرنده ٢٤ نجی فرقه ایله سواری فرقه‌سنك ترکی ایله بوتون شماله دوغری پایه‌جق رحمت حرکاتنك یانك قوتلی دشمن سوارینه قارشی سترینی تکلیف ایتدی. عکس حالده فلاکتلی نتایجه معروض قالنه‌جنی سویله‌دی . بومطالعه‌یه قارشی حق اولدینی حالده سوزه قاریشان دردنجی اردو ارکان حربیه رئیسی وکیلی « موللیو » افندی « پاشا حضرتلری ! حرکاتك حسن تنظیم و ادارهسی سایه‌سنده هیچ بر تهلکه‌نك حادث اولمه‌جنی خصوصنده سزی تأمین ایده‌رم . » دیدی . مصطفی کمال پاشاحضرتلری ، سوی‌الیه حدود صلاحیتنك خارجنه چیقمامه‌سنی وقور برلسان ایله اخطار ایتدی .

Sayfa 194

Üç Ordu Komandanı ve erkanıharbiye reisleri toplandılar. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri VIII. Ordu kuvvetlerinin harekât kabiliyetlerinin kalmadığı (çünkü bir dereceye kadar işe yarar sayıya sahip Fon Open bölüklerinin Liman Paşa tarafından Şam'a gönderildiği öğrenilmişti) ve bununla birlikte IV. ve VII. Ordu'nun arta kalmış olan bölümlerinin karışık durumlarından ve gerçekte ayrı ayrı iki ordu halinde sevk ve idare edilecek bir güç olmaktan çoktan çıkmış olmalarından dolayı bir komuta altında birleştirilmesini, bu komutanın ya kendisi tarafından birleştirilmesini veya IV. Ordu Komutanı tarafından yerine getirilmesini teklif etti. Özellikle zayıf bölüklerin savaş noktasından bakıldığında , bir elden toplanmalarının karışıklığa meydan vermeyerek , tehlikeli durumdan kurtulmak olanağı verdiği

fikrini ileri sürdü. **IV. Ordu Komutanı , her komutanın kendi ordusunun sıcak temasta olan düzenli birliklerini kumanda etmesi fikrinde ısrar etti. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri VII. Ordu'nun kolordu komutanlarının, birliklerini tecrübeyle yönettiklerini söyledi.** Mustafa Kemal Paşa hemen durumu kurtaracaklarına olan güvenini ve emirlerine verilen birlikleri büyük kabiliyetle yöneteceklerini anlattı. Hiç olmazsa bu kolorduların birlikleri arasına girmiş olan kuvvetlerin yönetimlerine bırakılmasını istedi. Bu cümleden olarak batıya hareket eden III. Kolordu emrinde 24. Fırka ile süvari fırkasının bırakılmasıyla, bütün kuzeye doğru yapılacak geri çekilmenin, yanın düşman süvarilerine karşı korunmasını teklif etti. Aksi halde kötü neticeye uğranılacağını söyledi. **Bu ifadeye karşı konuşma yetkisi olmadığı halde söze karışan IV. Ordu kurmay başkanının vekili Molçiyo Efendi , "Paşa Hazretleri, harekâtın güzel emir ve komutası sayesinde hiçbir tehlikenin meydana gelmeyeceği konusunda, size garanti veririm"** dedi. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri bu kişiyi yetkisini aşmaması konusunu vakur bir dil ile ikaz etti.

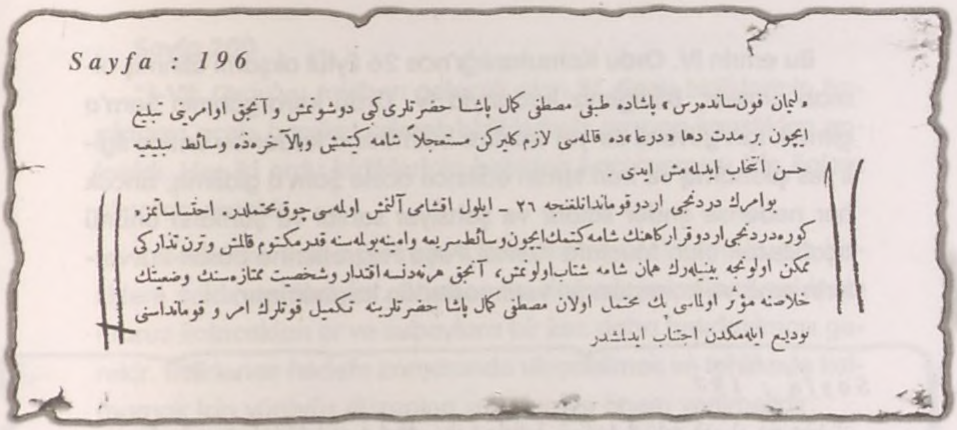
Sayfa : 195

اولا بیلدیرم اردولر غروبنه صوك حركاتدن باحث بر راپور یازلدی . تلسزله كشیده ممكن اولهجه
جنی آكلاشیلان بو راپورك ترتله شامه سوق دوشونلمش ایدی . بونك اوزرینه قیصهجه صوك وضعیتی

Sayfa : 196

١٦٦ بیلدیرمك عاقبی

بیلدیرن بر راپور ویرلدی . تلسز باشنده بر ضابط بو راپوری كشیده ایتدیردی . تلسز استاسیون
مأموری شامله ارتباطك موجودیتی بو صورتله تأیید اتمشدی. حالبوكه «لیمان فون ساندهرس» پاشانك
شام اوزرینه جكلن دردنجی و یدنجی اردولر قطعاتنك امر وقوماندانسنك مصطفی كمال پاشا حضرتلری
طرفندن درعهده ایدلمسی، جمال پاشانك ممكن اولدیغی قدر سریعا شامه كلهرك اورادهامر وقوماندایی
درعهده اتمهسی حقنده ویرمش اولدیغی بر امر بر درلو یدنجی اردویه كلهمهمشدی . دردنجی اردوده‌كی
تورك اركان حربیسه ضابطانی‌ده بویله بر امردن خبردار دكللردی . بالكز «موللیو» یه غروب
قوماندانندن آلمانجه بر امرك ورودی شایع اولمش ، تلفون باشنه جاغیریلان جمال پاشا ، لیمان پاشا ایله
كویا كوروشمكه موفق اولهمادن خط قیرلمش ایدی . شو حالده امر وقومادا مستلهسنك طرز حلی

Sayfa : 196

«لیمان فون ساندرس» پاشاده طبق مصطفی کمال پاشا حضرتلری کی دوشونمش و آنجق اوامرینی تبلیغ ایچون بر مدت دها «درعا»ده قالمسی لازم کلیرکن مستعجلاً شامه کیتمش وبالآخره وسائط بولیه حسن انتخاب ایدلمه مش ایدی .

بوامرك دردنجی اردوقوماندانلغنجه ۲۶ ـ ایلول اقشامی آلنش اولمسی چوق محتملدر. احتیاطاتمزه کوره دردنجی اردو قرارگاهنك شامه کیتمك ایچون وسائط سریعه وامینه بولمسنه قدر مکتوم قالمش وترن تدارکی ممکن اولونجه بینلهرك هان شامه شتاب اولونمش، آنجق هرنه دنسه اقتدار وشخصیت ممتازه سنك وضعیتك خلاصنه مؤثر اولمامسی پك محتمل اولان مصطفی کمال پاشا حضرتلرینه تکمیل قوتلرك امر و قوماندامسی تودیع ایلهمکدن اجتناب ایدلمشدر

Sayfa 195

Evvela Yıldırım Orduları Grubu'na son hareketi anlatan bir rapor yazıldı. Telsizle ulaşma olanağı bulunmayacağı anlaşılan bu raporun trenle Şam'a gönderilmesi düşünülmüştü. Bunun üzerine kısaca son durumu **[sayfa 196]** bildiren bir rapor verildi. Telsiz başında bir kişi bu raporu çekti. Telsiz istasyon memuru Şam ile bağlantının varlığını bu şekilde sağlamıştı. Hâlbuki Liman Fon Sanders Paşa'nın **Şam üzerine çekilen IV. ve VII. Ordu birliklerinin emir ve kumandasının Mustafa Kemal Paşa Hazretleri** tarafından ele alınmasını , Cemal Paşa'nın geldiği kadar çabuk Şam'a gelerek orada emir ve kumandayı ele alması konusunda vermiş olduğu bir emir, bir türlü VII. Ordu'ya gelememişti. IV. Ordu'daki Türk kurmay heyeti subaylarının da böyle bir emirden haberleri yoktu. Yalnız Molçiyo grup kumandanından Almanca bir emrin geldiği duyulmuş, telefon başına çağrılan Cemal Paşa , Liman Paşa ile sözde görüşmesini gerçekleştiremeden hat kesilmişti. Şu halde emir ve kumanda sorununun çözülme şeklini Liman Fon Sanders Paşa'da tıpkı Mustafa Kemal Paşa Hazretleri gibi düşünmüş ve ancak o emrin iletilmesi için bir süre daha Dera'da kalması gerekirken , acilen Şam'a gitmiş ve daha sonra da bildirme işi gerçekleştirilememiştir.

Bu emrin IV. Ordu Komutanlığı'nca 26 Eylül akşamı alınmış olması olasıdır. Bildiğimiz kadarıyla IV. Ordu karargâhının Şam'a gitmek için güvenli bir yol vasıtası bulmasına kadar bu emirle ilgili ses çıkmamış ve tren temin edilince acele Şam'a gidilmiş, ancak her nedense ender iktidar ve şahsiyet sahibi ve şartların önünü açabilecek olan Mustafa Kemal Paşa Hazretlerine bütün kuvvetlerin emir ve komutasının verilmesinden kaçınılmıştır.

Sayfa : 197

دردنجی اردو قوماندانك اردو قرارگاهی برابرنده اولدرق شمندوفرله شامه كيدركن دنی قطعاتنك
باشنده بولونان و يورورن يدنجی اردو قوماندانه قطعاتك مشترك امر وقوماندانی ـ غروبدن امر آلمامش
دنی اولسه ـ نه دن دولای تودیم ایمه دیكی جای تدقیقدر

Sayfa 197

IV. Ordu kumandasının ordu karargâhıyla birlikte trenle Şam'a giderken dahi birliklerinin başında bulunan ve yürüyen VII. Ordu Komutanına, birliklerin hep beraber emir ve kumandasının-gruptan emir almamış dahi olsa- **neden verilmediği araştırmaya açıktır.**

Sayfa : 200

« ۱ — یدنجی اردوی تعقیباً كلهجك اولان ردنجی اردو قطعاتندن بعضیلرینك تحویل حركت ایدرك قطعاتنی
آراسنه قاریشدقلری آكلاشیلدی هر ایكی اردو قطعاتنك و براكنده لرینك یكدیكرینه قاریشماسی ایچون تدابیر
اتخاذی لازمدر .
۲ — یدویلر منفرد افرادمزی كاملاً صوبقده وكوچوك قطعاته تعرض ایلهمكده در . ضابطانمزی اسیر
ایتمكده درلر . منفرد ومفرز قالانلرك قابیله جلرینك افراد وضابطانه بركره دها تعقیبی مقتضیدر .
هدف مطلوبه زمانده واصل اولهبیلمك و بر تهلكه ده قالمامق ایچون یورویوش انضباطه فوق العاده بر اهمیت
ویرملیدر .
۳ — قول اردولر یورویوش واقعه لرنده محاربه زمانده اولدیغی كبی یكدیكرله ارتباط آرایه جلردر .
٤ — یارین (۲۸ ـ ۹ ـ ۳۴٤) « شام » استقامتنده یورویوشه دوام ایچون امر بكلهنمه جكدر. قول اردولرك
واردو قرارگاهنك نرده توقف ایده جكی آیریجه بلدیریله جكدر . »

۷ نجی اردو قوماندانی
م. كمال

Sayfa 200

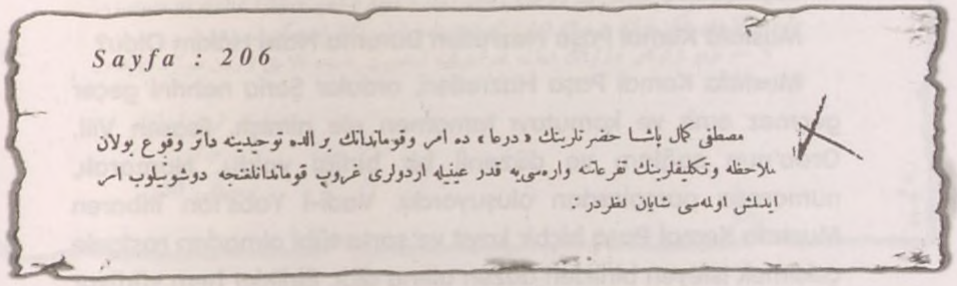
"1-VII. Ordu'yu takiben gelecek olan IV. Ordu birliklerinin bazılarının acele hareket ederek birliklerimiz arasına karıştıkları anlaşıldı. Her iki ordu birliklerinin birbirine karışmaması için önlem alınması gerekir.

2-Bedevîler bazı erlerimizi tamamen soymakta ve küçük birliklere saldırmaktadırlar. Başıboş ve dağınık kalanların saldırıya maruz kalacakları er ve subaylara bir kez daha hatırlatılması gerekir. Belirlenen hedefe zamanında ulaşabilmek ve tehlikede kalmamak için yürüyüş düzenine son derece önem verilmelidir.

3-Kolordular yürüyüş ve konaklamalarında savaş zamanında olduğu gibi birbirleriyle temasta olacaklardır.

4-Yarın (28.09.1334) Şam yönüne doğru yürüyüşe devam için emir beklenmeyecektir. Kolorduların ve ordu karargâhlarının nerelerde olacağı ayrıca bildirilecektir."

VII. Ordu Kumandanı Mustafa Kemal

Sayfa : 206

مصطفى كمال پاشا حضرتلرينك « درعا » ده امر وقوماندانك بر الده توحيديه دائر وقوع بولان ملاحظه وتكليفلرينك تفرعاته وارمسيله قدر عينيله اردولرى غروب قوماندانلغنجه دوشونيلوب امر ايدلش اولمسى شايان نظردر .

Sayfa 206

Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin Der'a da emir ve komutanın bir elde toplanmasına dair olan fikir ve tekliflerinin en ince noktasına kadar aynı şekilde orduların grup komutanlığınca düşünülüp emredilmiş olması gözden kaçmamaktadır.

Sayfa : 215

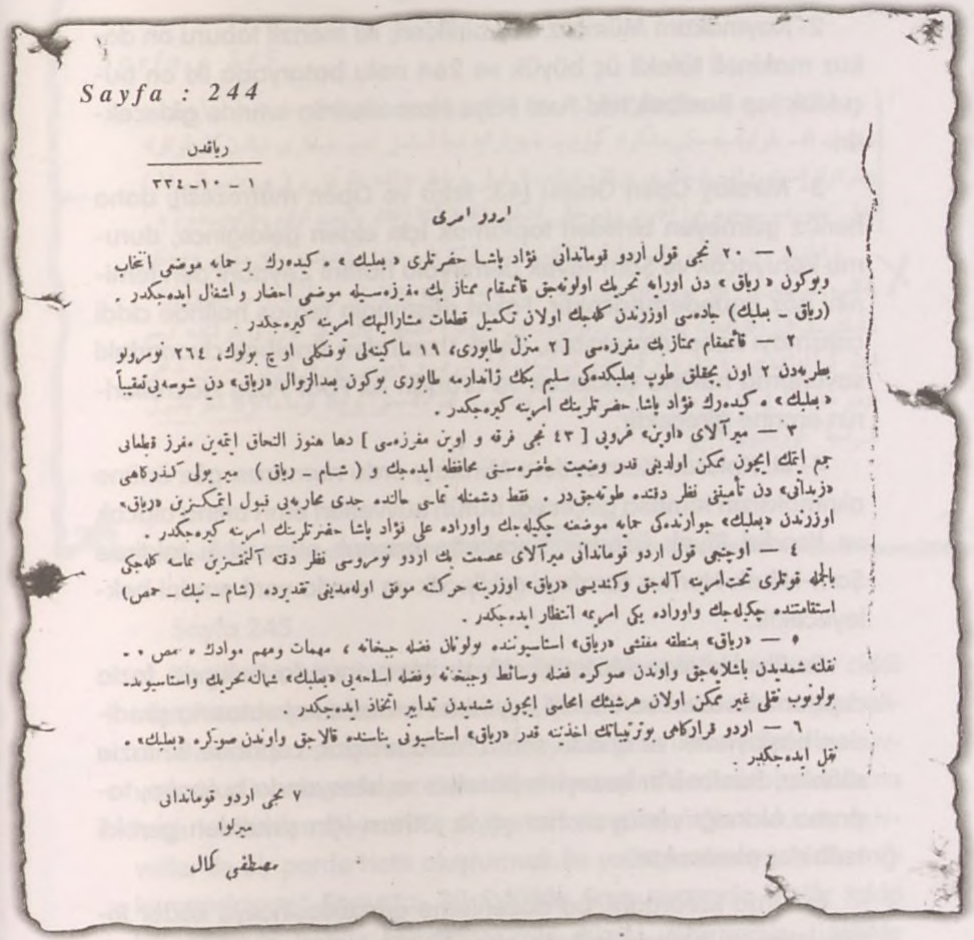
مصطفی کمال پاشا حضرتلری وضعیتی نصل ما کم ادلدی ؟

یدنجی اردوقوماندانی مصطفی کمال پاشا حضرتلری اردولر «شریعه» نهرینی کچر کچمز امر وقوماندایی تماماً اله آلمشدی . اساساً سکزنجی اردونك صاغلام ، منتظم بر قطعه‌سی یوقدی. نومرولی بوسربوسر پرا کنده‌لردن عبارتدی . «وادیٔ یابس»دن اعتباراً مصطفی کمال پاشا حضرتلری هیچ قید وشرطه تابع اولمدن بلا توقف چکیلمك‌هوسنی کوسترن قطعه‌لری ضبطوربط آلتنه آلمشدی . قطعات هم‌یوروییور، هم تنسیق وتشکیل اولونیوردی . متفرق کتله‌لر ، قطعه‌سز قوماندانلر ، ضابطلر برلشدیریلیور،منتظم قطعه‌لر وجوده کتیریلیوردی. سکزنجی ودردنجی اردو پرا کنده‌لرینه بویله‌جه برشکل انتظام‌ویرلدکدن صوکره او چنجی ویکرمنجی قول اردولر تقویه اولونیوردی . اردو قوماندانی ، طیاره ازعاجانه میدان ویرمه‌مك ، «حوران» یایلاسنك کوندوزین زیاده یوکسلن درجهٔ حرارتندن افرادی صیانت ایچون کوندوزلری استراحته ، کیجه‌لری یورویشه‌حصر ایتمش ایدی.

Sayfa 215

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Duruma Nasıl Hâkim Oldu?

Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, ordular Şeria nehrini geçer geçmez emir ve komutayı tamamen ele almıştı. Esasen VIII. Ordu'nun sağlam ve düzenli bir birliği yoktu. Numaralı, numarasız parçalardan oluşuyordu. Vadi-i Yabs'tan itibaren Mustafa Kemal Paşa hiçbir kayıt ve şarta tâbi olmadan rastgele çekilmek isteyen birlikleri düzen altına aldı. Birlikler hem yürüyor hem de tertip-düzen alıyordu. Farklı kitleler, birliksiz komutanlar, subaylar birleştiriliyor ve düzenli birlikler meydan getiriliyordu. VIII. ve IV. Ordu dağılmışlarına böylece çeki düzen verildikten sonra, III. Ve XX. Kolordular destekleniyordu. Ordu Komutanı sıcaktan askerlerini korumak için gündüzleri dinlenip, geceleri yürüyüş yaptırıyordu.

Sayfa : 244

ریاقدن

۱ - ۱۰-۳۲٤

اردو امری

۱ — ۲۰ نجی قول اردو قوماندانی فؤاد پاشا حضرتلری « بعلبك » ه کیدهرك بر حمایه موضعی انتخاب وبوکون « ریاق » دن اورایه تحریك اولونهجق قاتمقام ممتاز بك مفرزهسیله موضعی احضار و اشغال ایدهجکدر . (ریاق - بعلبك) جادهسی اوزرندن کلهجك اولان تکمیل قطعات مشارالیهك امرینه کیرهجکدر .

۲ — قاتمقام ممتاز بك مفرزهسی [۲ منزل طابوری، ۱۹ ماکینهلی توفکلی اوچ بولوك، ۲٦٤ نومرولو بطریهدن ۲ اون یجقلق طوپ بعلبکدهکی سلیم بکك زاتمارمه طابوری بوکون بعدالزوال «ریاق» دن شوسهیی تعقیباً « بعلبك » ه کیدهرك فؤاد پاشا حضرتلرینك امرینه کیرهجکدر .

۳ — میرآلای «اوین» مفرزهسی [٤۳ نجی فرقه و اوین مفرزهسی] دها هنوز التحاق ایتمین مفرز قطعاتی جمع ایتمك ایچون ممکن اولدیغی قدر وضعیت حاضرهسنی محافظه ایدهجك و (شام - ریاق) میر یولی کذرکاهی «زبدانی» دن تأمینی نظر دقته طوتهجقدر . فقط دشمنله تماسی مالکده جدی محاربهیی قبول ایتمکسزین «ریاق» اوزرندن «بعلبك» جوارندهکی حمایه موضعنه چکیلهجك واورادہ علی فؤاد پاشا حضرتلرینك امرینه کیرهجکدر .

٤ — اوچنجی قول اردو قوماندانی میرآلای عصمت بك اردو نومروسی نظر دقته آلنمقسزین عاصه کلهجکی بالجمله قوتلری تحت امرینه آلهجق وکندیسی «ریاق» اوزرینه حرکته موفق اولهمدیغی تقدیرده (شام - نبك - حمص) استقامتنده چکیلهجك واورادہ یکی امریمه انتظار ایدهجکدر .

۵ — «ریاق» منطقه مفتشی «ریاق» استاسیونده بولونان فضله جبخانه ، مهمات ومهم موادك ، حمص ، نقله شمدیدن باشلایهجق واوندن صوکره فضله وسائط وجبخانه وفضله اسلحهیی «بعلبك» شمالنه تحریك واستاسیوندہ بولونوب نقلی غیر ممکن اولان هرشیئك احتراقی ایچون شمدیدن تدابیر اتخاذ ایدهجکدر .

٦ — اردو قرارکاهی بوتونیاتك اخذینه قدر «ریاق» استاسیونی بناسنده قالاجق واوندن صوکره «بعلبك» نقل ایدهجکدر .

۷ نجی اردو قوماندانی
میرلوا
مصطفی کمال

Sayfa 244

Ordu Emri

1- XX. Kolordu Komutanı Fuat Paşa Hazretleri Baelbek'e giderek bir savunma hattı seçecek ve bugün Riyak'tan oraya hareket edecek olan Kaymakam Mümtaz Bey birlikleriyle yeri seçecek ve yerleşecektir. Riyak-Baelbek yolu üzerinden gelecek olan birliklerin tamamı bu şahsın emrine girecektir.

2- Kaymakam Mümtaz Bey birlikleri; iki menzil taburu on dokuz makineli tüfekli üç büyük ve 264 nolu bataryada iki on buçukluk top Baelbek'teki Fuat Paşa Hazretlerinin emrine gidecektir.

3- Miralay Open Grubu [43. fırka ve Open müfrezesi]; daha henüz gelmeyen birlikleri toplamak için elden geldiğince, durumu koruyacak ve Şam-Riyak demiryolu hattını Zeydani'den teminini göz önünde tutacaktır. Fakat düşmanla temas halinde ciddi çatışmayı kabul etmeksizin, Riyak üzerinden Baelbek civarındaki savunama hattına çekilecek ve oradan Ali Fuat Paşa Hazretlerinin emrine girecektir.

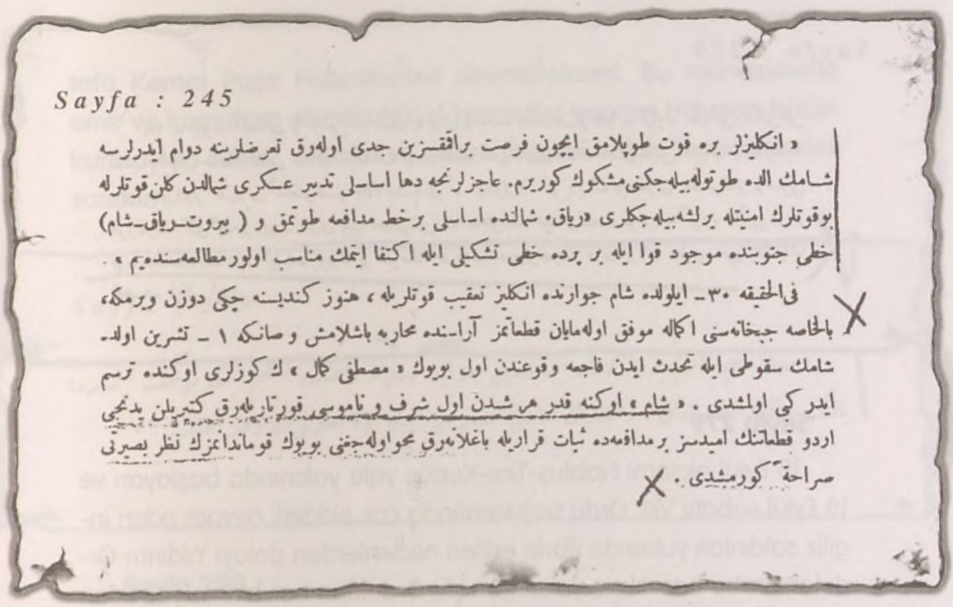
4- III. Kolordu Kumandanı Miralay; ordu numarası göz önüne alınmaksızın temasa geçeceği bütün kuvvetleri emri altına alacak ve kendisi Riyak üzerine harekette başarılı olamadığı taktirde Şam-Nibek-Humus tarafına çekilecek ve orada yeni emrini bekleyecektir.

5- Riyak Bölge Müfettişi, Riyak istasyonunda bulunan fazla cephane levazım ve önemli eşyanın Humus'a taşınmasına şimdiden başlayacak ve ondan sonra fazla araçlar, cephane ve fazla silâhlar, Baelbek'in kuzeyine hareket ve istasyonda bulunup, taşınma olanağı olmayan her şeyin imhası için şimdiden gerekli tedbirler alınacaktır.

6- Ordu karargâhı, bu düzenleme gerçekleşinceye kadar Riyak istasyon binasında kalacak ve ondan sonra Baelbek'e taşınacaktır.

7. Kolordu Komutanı

Miralay Mustafa Kemal

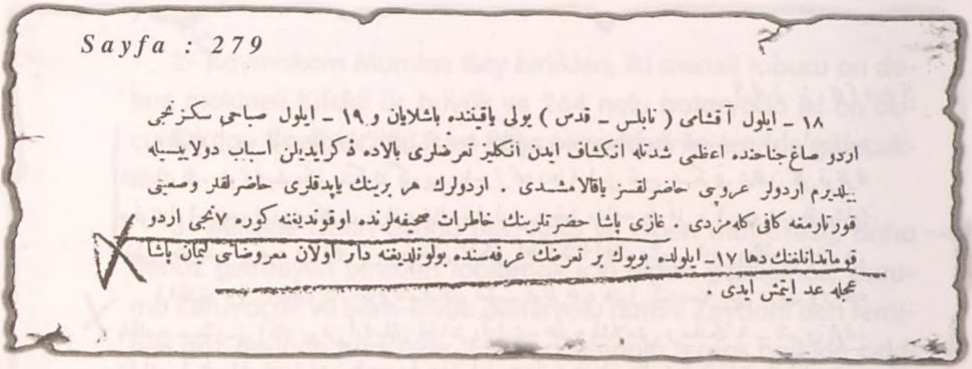
Sayfa : 245

« انكليزلر بزه قوت طوپلامق ايچون فرصت براقمزسزين جدى اولهرق تعرضلرينه دوام ايدرلرسه شمالك الده طوتولهبيلهجكنى مشكوك كورمرم. عاجزانه دها اساسلى تدبير عسكرى شمالدن كلن قوتلرله بوقوتلرك امنيتله برلشهبيلهجكلرى «رياق» شمالنده اساسلى برخط مدافعه طوتمق و (بيروت-رياق-شام) خطى جنوبنده موجود قوا ايله بر پرده خطى تشكيل ايله اكتفا ايتمك مناسب اولور مطالعه سنده يم ».

فى الحقيقه ٣٠ ـ ايلولده شام جوارنده انكليز تعقيب قوتلريله ، هنوز كنديسنه جكى دوزن ويرمكه ، بالخاصه جبخانه سنى اكمال موفق اولهمايان قطعاتمز آراسنده محاربه باشلامش و صانكه ١ ـ تشرين اولده شمالك سقوطى ايله تحدث ايدن فاجعه وقوعندن اول بويوك « مصطفى كمال » ك كوزلرى اوكنده ترسم ايدر كبى اولمشدى . « شام » اوكنه قدر هر شدن اول شرف و ناموسى قورتارمهرق كتيريلن بدنجى اردو قطعاتنك اميدسز برمدافعه ده ثبات قرارايله باغلانهرق محواولهجغنى بويوك قوماندانمزك نظر بصيرتى صراحة كورمشدى .

Sayfa 245

"İngilizler, bize kuvvet toplamak için fırsat bırakmaksızın ciddi olarak saldırılara devam ederlerse, Şam'ın elde tutulması şüphelidir. Ben daha askerî tedbirleri, kuzeyden gelen kuvvetlerle bu kuvvetlerin güvenle yerleşecekleri Riyak kuzeyinde esaslı bir savunma hattı tutmak ve Beyrut-Riyak-Şam hattı güneyinde bulunan kuvvetler ile bir perde hattı oluşturmak ile yetinmenin uygun olacağı kanısındayım." Sonuçta; 30 Eylül'de Şam civarında İngiliz takip kuvvetleriyle henüz kendisine çeki düzen verememiş, özellikle cephanesini tamamlamamış birliklerimiz arasında çatışmalar başlamış ve sanki 1 Teşrin-i evvel'de Şam'ın düşmesiyle gerçekleşen facia, meydana gelmeden önce Büyük Mustafa Kemal'in gözleri önünde resmedilir gibi olmuştu. Şam önüne kadar herşeyden evvel şeref ve namusu kurtarılarak getirilen VII. Ordu birliklerinin ümitsiz bir savunmada kalma kararıyla yok olacağını büyük kumandanımız kalp gözüyle açıkça görmüştü.

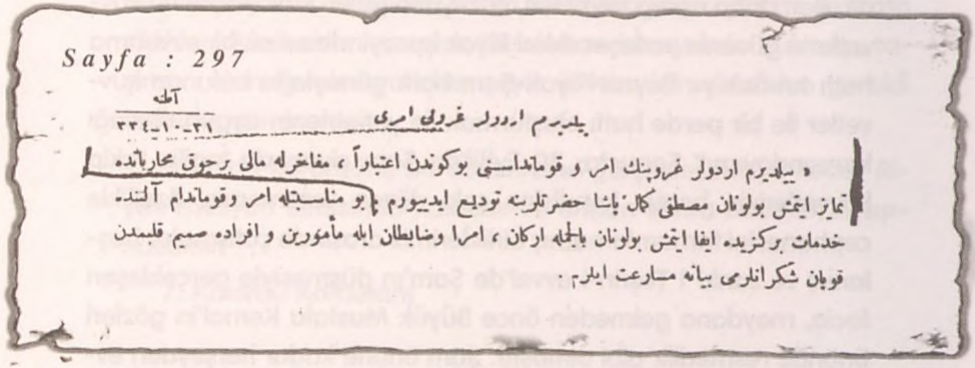

Sayfa : 279

۱۸ ـ ایلول آقشامی (نابلس ـ قدس) یولی یاقینده باشلایان و ۱۹ ـ ایلول صباحی سکزنجی اردو صاغ جناحنده اعظمی شدتله انکشاف ایدن انکلیز تعرضلری بالاده ذکر ایدیلن اسباب دولایسیله یلدیرم اردولر عمومی حاضرلقسز یاقالامشدی . اردولرك هر برینك پادقلری حاضرلقلر وصعیتی قورتارمغه کافی کلمزدی . غازی پاشا حضرتلرینك خاطرات محیفه‌لرنده اوقوندیغنه کوره ۷نجی اردو قوماندانلغنك دها ۱۷ ـ ایلولده بویوك بر تعرضك عرفه‌سنده بولونلدیغنه دائر اولان معروضاتی لیمان پاشا عجله عد ایتمش ایدی .

Sayfa 279

18 Eylül akşamı Nablus-Tire-Kudüs yolu yakınında başlayan ve 19 Eylül sabahı VIII. Ordu sağ tarafında çok şiddetli devam eden ingiliz saldırıları yukarıda ifade edilen nedenlerden dolayı Yıldırım Ordular Grubu hazırlıksız yakalanmıştı. Orduların her birinin yaptıkları hazırlıklar durumu kurtarmaya yetmedi. **Gazi Paşa Hazretlerinin hatırat sayfalarında okuduğumuza göre, VII. Ordu Komutanlığının daha 17 Eylül'de büyük bir saldırı öncesinde bulunulduğuna dair olan raporu Liman Paşa acele yok etmişti.**

Sayfa : 297

آطه

۳۳٤-۱۰-۳۱ یلدیرم اردولر غروپی امری

« یلدیرم اردولر غروپنك امر و قوماندانسنی بوکوندن اعتباراً ، مفاخرله مالی برحوق محاربانده تمایز ایتمش بولونان مصطفی کمال پاشا حضرتلرینه تودیع ایدییورم . بو مناسبتله امر وقوماندام آلتنده خدمات برکزیده ایفا ایتمش بولونان بالجمله ارکان ، امرا وضابطان ایله مأمورین و افراده صمیم قلبمدن قوبان شکرانلرمی بیانه مسارعت ایلرم .

Sayfa 297

"Yıldırım Ordular Grubu'nun emir ve komutasını, bugünden itibaren, gururla birçok savaştan çıkmış ve sivrilmiş bulunan Mus-

tafa Kemal Paşa Hazretlerine devrediyorum. Bu münasebetle emir ve komutam altında güzel hizmetler yapmış bulunan bütün kurmaylar, subay, memur ve erlere samimî kalple teşekkürlerimi sunarım."

Sayfa : 299

« دولت علیهٔ عثمانیه بو متارکه نامه ایله کندینی بلاقید وشرط دشمنلره تسلیم ایتمکله موافقت ایتمشدر: بالعکس، موافقت ایتمه دکل، دشمنلرك مملکتی استیلاسی ایچین اونلره معاونتی ده وعده ایتمشدر. »

Sayfa 299

"Osmanlı Devleti bu ateşkes belgesi ile kendisini kayıtsız şartsız düşmanlara teslim etmeyi kabul etmiştir; yalnız kabul etmiş değil, düşmanların ülkeyi istilâsı için onlara yardım etmeye söz vermiştir."

Sayfa : 301

اردولرغروپی قوماندانلغی متارکه نامه‌نك تطبیقنده اساس اولهجق مواده دائر شوامری ویرمش ایدی:

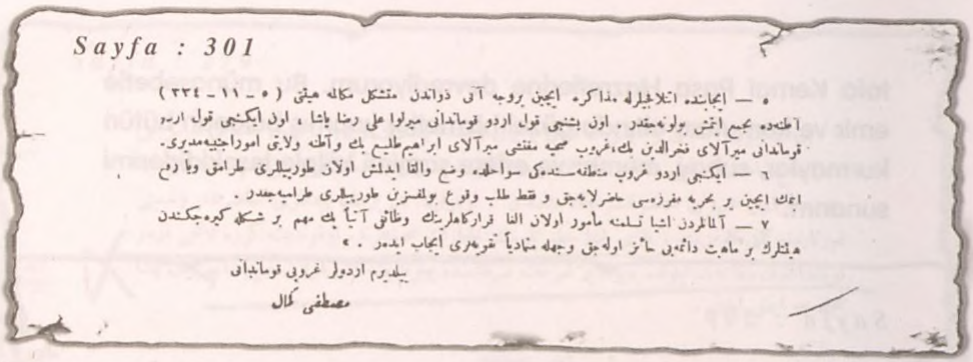
« تبلیغ اولونان متارکه شرائطنده کوره محلی اولدیغی اتخاذ اولونه‌جق قرارلر ایچین اتلافیله مذاکره یه مجبور اولهجق ماعدون قوماندانلر نه قدر عرضکار اولدیغی کوره‌رك مذاکره‌یی اداره ایدرلرسه اوشرائطك آغیرلغی نسبةً تخفف ایدر. اکر بو مذاکرات حسن اداره اولونمازسه شرائط بزم ایچین دها آغیرشمش کیبی، ایچندن چیقیلماز مغالطه‌لره سبب اولور. شیمدیدن هر دولو مذاکره‌یی حاضرلامش بولونملرینز اقتضا ایدر. بونك ایچین روبه آتی خصوصاته دقت بیوریلمه‌سی رجا ایدرم:

١ — سوریه حدودی، سوریه ولایتنك شمال حدودی « لاذقیه » شمالندن « خان‌شیخون » جنوبندن یکمك اوزره شرقه دوغرو امتداد ایدر.

٢ — اسکندرون، انطاکیه، جبل سمعان، قاطمه، کلیس و حلب اهالیسنك ده دونده اویمنك عربجه تکلم ایدن تورکلر اولدیغی هر وسیله ایله خاطره طوتلمالی وهر دعواده بو اساس کورولمه‌لیدر.

٣ — متارکه شرائطنده صراحت کامله اولدیغندن شرائط مفصله‌نك تقریرینه دکین قرمه بر قوة اشغالیه بیقارتلمه‌سی دائما درپیش ایدلمه‌لیدر.

٤ — شرطنامه‌ده طوروس تونلریله اتلاف قطعاتی طرفندن محافظه ایدیلمه‌جکی محرردر. بو قطعه‌نك زمدن کلمجکی صریح دکلدر. آلمانیا خط قوماندان ومفتشلکی تونلرانتلافیلر طرفندن اشغال ایدیلمه دکی عین زمانده، اوتونله رابر بزم عسکرك دکی قالمه‌سنك تأمینه چالیشیلمه‌جغندن نحت اسریته ویریلن محافظ قطعاتك تخلیص ایدیلمه‌یرك الکنج افرادن تشکیل و وظیفه‌لرینه دائر صریح تعلیماتلر ویرلمه‌سی لازمدر.

Sayfa : 301

٥ — ايجابنده اتلاجيلرله مذاكره ايچين بروجه آتى دوائدن متشكل مكالمه هيئتى (٥ - ١١ - ٣٣٤)
آطه‌ده تجمع ايتش بولونه‌جقدر . اون بشنجى قول اردو قوماندانى ميرلوا على رضا پاشا ، اون ايكنجى قول اردو
قوماندانى ميرآلاى فخرالدين بك،غروب صحيه مفتشى ميرآلاى ابراهيم طليع بك وآطه ولايتى اموراجنبيه‌مديرى.
٦ — ايكنجى اردو غروب منطقه‌سنده‌كى سواحلده وضع والقا ايدلمش اولان طورپيللرى طرامق ويا دمع
ايچين بر بحريه مفرزه‌سى حاضرلايه‌جق و فقط طلب وقوع بولدقزمان طورپيللرى طرابه‌جقدر .
٧ — آتالمزدن اشيا تسلمنه مأمور اولان الفا قرارگاهلرينك وظائفى آتيأ بك مهم بر شكله كيره‌جكندن
هيئتك بر ماهيت دائمه‌يى حائز اولمه‌سى وجهله مناديأ تقويه‌سى ايجاب ايدر . »

يلدرم اردولر غروبى قوماندانى
مصطفى كمال

Sayfa 301

Ordular Grup Komutanlığı, ateşkesin uygulamasında ortaya çıkacak olan duruma dair şu emri vermişti:

"İletilmiş olan ateşkes şartlarına göre, bölgesel alınması gereken kararlar için itilâfçılarla görüşmeye yenilmiş tarafın temsilcisi olarak giden komutanlar ne kadar direnç gösterir ve konuyu etraflıca görerek görüşmeyi sürdürebilirlerse, şartların ağırlığı o oranda hafifler. Eğer bu görüşme iyi idare olunmazsa, şartlar bizim için daha da ağırlaşır, içinden çıkılamaz girdaplara sebep olur. Şimdiden her türlü görüşmeyi hazırlamış bulunmamız gerekir. Bunun için aşağıdaki maddelere dikkat buyurulmasını rica ederim:

1- Suriye sınırı; Suriye vilâyetinin kuzey sınırı Lazkiye kuzeyinden, Hamşeyhun'un güneyinden geçmek üzere doğuya doğru uzanır.

2- İskenderun, Antakya, Cebel-i Sim'an, Kata, Kilis, Halep ahalisinden 4/3'ünün Arapça konuşan Türkler olduğu her fırsatta akılda tutulmalı ve her davada bu durum gözönünde bulundurulmalıdır.

3- Ateşkes şartlarında tam bir açıklık olmadığından, barış anlaşması yapılıncaya kadar, karaya işgal kuvveti çıkarılmaması daima ifade edilmedir.

4- Metinde Toros tünellerinin İtilâf birlikleri tarafından korunacağı yazılıdır. Bu birliklerin nereden geleceği açık değildir. Adana Hat

Kumandanlığı ve Müfettişliği, tüneller İtilâf Devletleri tarafından işgal edilse dahi, aynı zamanda onlarla beraber bizim askerin dahi kalmasının teminine çalışılacağından, emrine verilen muhafız birliklerinin terhis edilmeyerek en gençlerden oluşması ve görevlerine dair açık talimatlar verilmelidir.

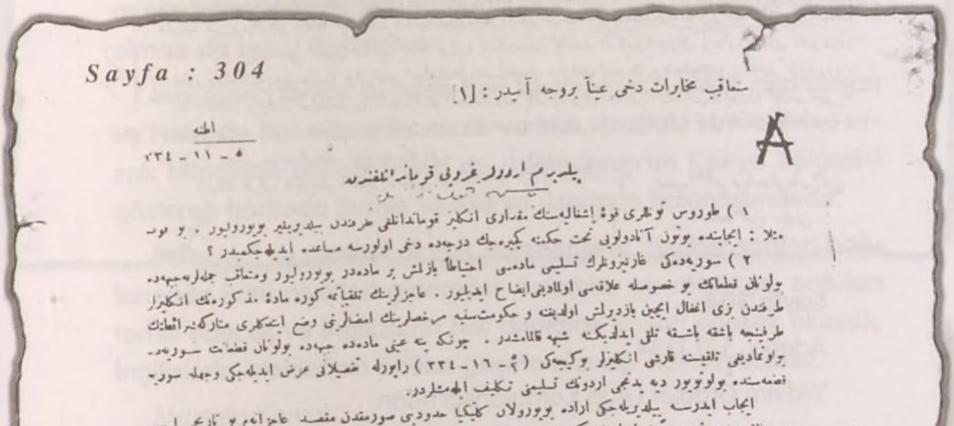
5- Gerektiğinde İtilâfçılarla görüşmek için aşağıdaki kişilerden oluşan bir tartışma grubu 5. 11. 1334'te Adana'da toplanmış olacaktır. V. Kolordu Komutanı Mirliva Ali Rıza Paşa, XII. Kolordu Komutanı Miralay Fahrettin Bey, Grup Sıhhiye Müfettişi Miralay İbrahim Tali Bey ve Adana Vilâyeti Yabancılar Müdürü.

6- II. Ordu, grup bölgesindeki kötü durumlar için yerleştirilmiş olan mayınları taramak ve temizlemek için, bir bahriye birliği hazırlayacak ve fakat istek gelmeksizin mayınları taramayacaktır.

7- Almanlardan eşya teslimine memur olan karargâhlar gelecekte pek mühim bir şekle gireceğinden, heyetlerin görevi devam ettirecek şekilde sürekli desteklenmesi gerekir."

Yıldırım Ordular Grup Komutanı

Mustafa Kemal

Sayfa : 304

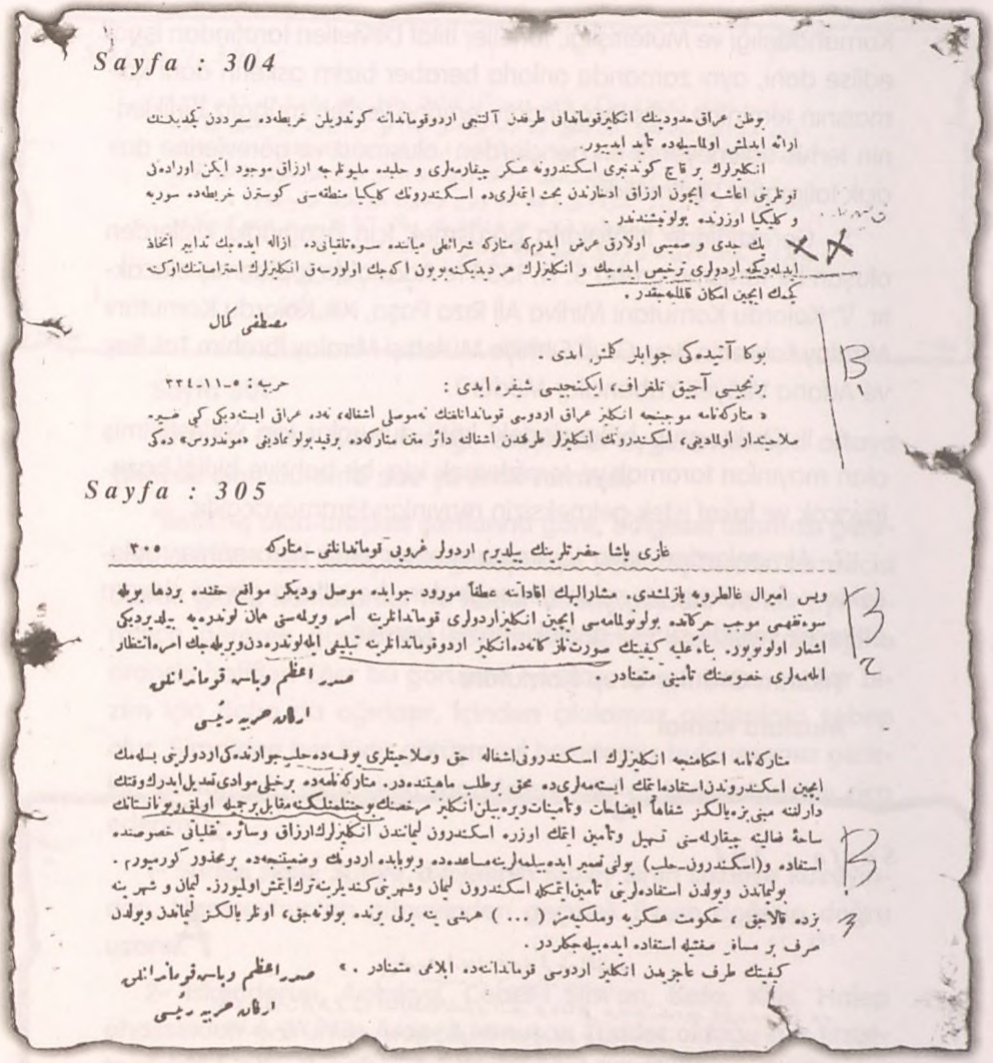
سعاقب محاربات دخی عیناً بروجه آیدر : [1]

A

۱) طوروس توغلری قوهٔ إشغالیه‌سنك مقداری انگلیز قوماندانلغی طرفندن بیلدیریلیر بیوروولیور . یو فور مثلا : ایجابنده بوتون آنادولوی تحت حکمنه یکیرمیجك درجه‌ده دخی اولورسه مساعده ایدیلهجکمیدر ؟

۲) سوریه‌دهکی غاربیوزلرك تسلیمی مادهسی احتیاطاً یازلمش بر مادهدر بیوروولیور ومتاقب جلاریجه‌ده بولونان قطعاتك بو خصوصله علاقه‌سی اولادیغی ایضاح ایدیلیور . عاجزلرینك تلقیاتنه کوره مادهٔ مذکورهنك انگلیزلر طرفندن بزی اغفال ایچون یازدیرلش اولدیغنه و حکومت‌سنیه مرخصلرینك امضالرینی وضع ایتمکلری متارکه‌نامهٔ معلنك طرفینجه باشته تلقی ایدلدیکنه شبهه قالمامشدر . چونکه یه عینی مادهده جبهده بولونان قطعات سوریه‌ده بولونادیغی تلقیه قارشی انگلیزلر بوکیبهکی (۳۴ - ۱۶ - ۳۴٤) راپورله تفصیلاً عرض ایدیلهجکی وجهله سوریه قطعه‌سنده بولونویور دیه یدیمی اردونك تسلیمی تکلیف ایلهمشلردر.

ایجاب ایدرسه بیلدیریلهجکی ارادهٔ بیوروولان کلیکیا حدودی صورتمدن مقصد عاجزانهم بو تاریخی اسس و یونك حدودینی دیمك قبول ایدن حکومت سنیه‌مزك بو منطقهیی ارادهٔ ایدن انگلیزجه آخلاسدن کلیکیا منطقه‌سنك شرقنده « سوریه » شمال حدودینك مرعش شمالندن کچدیکنی نظر دقته آلوب آنادینی آکلاتق ایدی . چونکه عاجزلرجه اطه اسمی برنه کلیکیا اسم تاریخیسی قوپان انکلتره حکومتك سوریه حدودینی‌ده کلیکیا شمال حدودینك شرقته تحدیدندن عبارت قبول ایتدیکنده شبهه یوقدر .

Sayfa : 304

وطن عراق حدودینك انكلیز قوماندانلغی طرفندن آلتنجی اردو قوماندانلغنه كوندریلن خریطه‌ده سیردن یكدیگنك
ارائه ایدلش اولماسیله‌ده تأیید ایدیور.
انكلیزلرك بر قاچ كوندنبری اسكندرونه عسكر چیقارمه‌لری و حلیده ملیونلرجه ارزاق موجود ایكن اورادن
نوظرینی اعاشه ایچون ارزاق ادخارلرندن بحث ایتمه‌لری‌ده اسكندرونك كلیكیا منطقه‌سی كوسترن خریطه‌ده سوریه
و كلیكیا اوزرنده بولونیشدندر.
یك جدی و صمیمی اولارق عرض ایدرم كه متاركه شرائطی میانده سوء تلقیاتی‌ده ازاله ایده‌بلك تدابیر اتخاذ
ایده‌بلمك اردولری ترخیص ایده‌جك و انكلیزلرك هر دیدیكنه بویون اكه‌جك اولورسه‌ق انكلیزلرك احترامانك اوكه
یكمك ایچین امكان قلیله‌جقدر.

مصطفی كمال

بوكا آتیده‌كی جوابلر كلمش امدی.

برنجیسی آجیق تلغراف، ایكنجیسی شیفره ایدی: حریه: ۵-۱۱-۳۳۴

« متاركه‌نامه موجبنجه انكلیز عراق اردوسی قوماندانلغنك نه‌موصلی اشغاله، نه‌ده عراق ایته‌دیكی كبی صیره
ملاحیتدار اولمادیغی، اسكندرونك انكلیزلر طرفندن اشغاله دائر متن متاركه‌ده برقید بولونمادیغی «موندروس» ده‌كی

Sayfa : 305

غازی پاشا حضرتلرینك یلدیرم اردولر غروپی قوماندانلغی ـ متاركه ۳۰۰

ویس امیرال غالطروپه یازلمشدی. مشارالیهك افاداته عطفاً مورود جوابده موصل ودیگر مواقع حقنده بردها بوله
سوءتفهمی موجب حركاته بولونولمامه‌سی ایچین انكلیزاردولری قوماندانلرینه امر ویرلمه‌سنی همان لوندره‌یه یلدیردیكی
اشعار اولونمیور. بناءً علیه كیفیتك صورت‌ناز كاهده انكلیز اردوقوماندانلرینه تبلیغی ایله لوندره‌دن ویرلمه‌جك امره انتظار
اطه‌لری خصوصنك تأمینی متمنادر.

صدر اعظم وباسه قوماندانی
ارکان حربیه رئیسی

متاركه‌نامه احكامنجه انكلیزلرك اسكندرونی اشغاله حق وصلاحیتلری بولنه‌ده حلب جواردنده‌كی اردولرینی بسله‌مك
ایچین اسكندروندن استفاده‌لرینك ایسته‌مه‌لری‌ده محق بولمق ماهیتده‌در. متاركه‌نامه‌ده برخیلی موادی تعدیل ایدرك وقتك
دارلتله مبنی بزمبالكز شفاهاً ایضاحات وتأمینات ویرمیلن انكلیز مرخصنك وحتیلمكلكنه مقابل برچوق اولق اوزره انسانك
ساعة فعالیته چیقارله‌سنی تسهیل وتأمین ایتك اوزره اسكندرون لیمانندن انكلیزلرك ارزاق وسائره نقلیاتی خصوصنده
استفاده و(اسكندرون ـ حلب) یولی تعمیر ایده‌بیلمه‌لرینه مساعده‌ده وبوبابده اردوینك وضعیتجه‌ده برمحذور كورمیورم.
بولیمانندن وبولدن استفاده‌لرینی تأمین ایتمكله اسكندرون لیمان وشهرینی كندیلرینه ترك ایتش اولیورز. لیمان و شهرینه
بزده قلاجق، حكومت عسكریه وملكیه‌سنی (...) هرشی یه برلی برنده بولونه‌جق، اوظر بالكز لیمانغه وبولدن
صرف بر مساعی صفتیله استفاده ایده‌بیله‌جكلردر.
كیفیتك طرف عاجزیدن انكلیز اردوسی قوماندانلغنه‌ده ابلاغی متمنادر. ۴۰

صدر اعظم وباسه قوماندانی
ارکان حربیه رئیسی

Sayfa 304

Adana, 5.11.1334

Yıldırım Ordular Grup Komutanlığı'ndan

1- Toros tünelleri işgal kuvvetlerinin miktarı, İngiliz komutanlığı tarafından iletildiği söyleniyor. Bu kuvvet örneğin; gerektiğinde bütün Anadolu'ya hükmedecek durumda dahi olsa izin verilecek mi?

2- Suriye'deki garnizonların teslimi maddesi gerekli olur diye yazılmış bir madde olduğu söyleniyor ve takip eden cümlelerde, cephede bulunan birliklerin bu durumla ilgili olmadığı anlatılıyor. Benim anlayışıma göre, ifade edilen maddenin İngilizler tarafından bize tuzak olarak yazdırıldığına, Osmanlı hükümeti delegelerinin imzaladıkları bu ateşkes şartlarının taraflarca başka başka anlaşıldığına şüphe kalmamıştır. Çünkü, yine aynı maddede cephede bulunan birliklerin Suriye'de olmadığı savına karşılık, İngilizler bu geceki (5/6.16.1334) raporla, Suriye'de bulunuyor diye VII. Ordu'nun teslimini teklif etmişlerdir.

İcabederse bildirileceği ifade buyurulan Kilikya sınırını sormaktaki amacım, bu tarihî ismi ve bunun sınırını resmen kabul eden hükümetimiz bu bölgeyi gösteren İngilizce atlasdan Kilikya bölgesinin doğusunda, Suriye kuzey sınırının Maraş'ın kuzeyinden geçtiğini göz önüne alıp almamaktı. Çünkü Adana ismi yerine Kilikya isminin konulması, İngiltere hükümetinin Suriye sınırını da Kilikya kuzey sınırının doğusuna uzandığını kabul ettiğine şüphe yoktur.

Bu kanı Irak sınırının İngiliz komutanı tarafından VI. Ordu Komutanlığına gönderilen haritada, Siirt'ten geçtiğinin gösterilmiş olması da bunu destekliyor.

İngilizlerin birkaç günden beri İskenderun'a asker çıkarmaları ve Halep'te bol miktarda erzak varken, oradaki kuvvetlerine erzak almaktan bahsetmeleri de, İskenderun'un Kilikya bölgesini gösteren haritada Suriye ve Kilikya üzerinde bulunuşundadır.

Pek ciddi ve samimî olarak arzederim ki ateşkes şartları bağlamında kötü niyetleri giderecek önlemler alınmadıkça, orduları terhis edecek ve İngilizlerin her dediğine boyun eğecek olursak, İngilizlerin isteklerinin önüne geçme olanağı kalmayacaktır.

Mustafa Kemal

Bu açıklamaya, birisi şifreli iki telgrafla aşağıdaki cevaplar gelmişti. Harbiye, 15.11.1334

"Ateşkes Anlaşması'na dayanarak İngiliz Irak Ordusu Komutanlığının ne Musul'u işgale, ne de Irak'ı istediği gibi yorumlamaya yetkili olmadığı, İskenderun'un İngilizler tarafından işgaline dair ateşkes metninde bir kayıt bulunmadığı, Mondros'daki [sayfa 305] Amiral Kaltrop'a yazılmıştı. Amiralin ifadesine göre gelen cevapta Musul ve başka yerler hakkında bir daha böyle art niyetli kuşkulara kapılınmaması için İngiliz orduları komutanlarına emir verilmesi hemen Londra'ya bildirildiği açıklanıyordu. Bununla birlikte, durumun nazikliği İngiliz Ordu komutanlarına bildirilmesi ile Londra'dan gelecek emre uymaları konusu temenni edilir.

Sadrazam ve Başkomutanlık Erkan-ı Harbiye Reisi

Ateşkes Anlaşması maddelerine göre, İngilizlerin İskenderun'u işgale hak ve yetkileri yoksa da, Halep civarındaki ordularını beslemek için İskenderun'dan faydalanmak istemeleri haklı bir istek olarak görünüyor. Ateşkesin bir çok maddesini açıklayarak vakit kaybetmek istemeyen ve bize sözlü olarak açıklama ve garanti verebilen İngiliz delegelerinin bu centilmenliğine karşı bir güzellik olmak ve Yunanistan'ın faaliyet alanına çıkarılmasını sağlamak üzere İskenderun limanından İngilizlerin erzak ve saire taşımak için istifade ve İskenderun-Halep yolunu tamir etmelerine izin ve bu faydalanmalarını sağlamakla, İskenderun liman ve şehrini kendilerine terk etmiş olmuyoruz. Liman ve şehir yine bize kalacak, hükümetin askerleri ve mülkiyemiz (.....) her şey yine yerli yerinde bulunacak, onlar yalnız limandan ve yoldan bir misafir sıfatıyla faydalanabileceklerdir.

Keyfiyetin tarafımızdan İngiliz Ordusu Komutanlığına bildirilmesini arzu ederim."

Sadrazam ve Başkomutanlık Erkan-ı Harbiye Reisi

Sayfa : 306

مخابرات متعاقبه‌نك ـ جان صيقه‌مق ايچون ـ يالكز مهم قطعه‌لرينه عطف نظر ايتمكله اكتفا اولونا حقدر.

٨ ـ ١١ ـ ٣٣٤ تاريخنده صدارت وباش قوماندانلق اركان حربيه رياستدن وارد اولان شيفره‌دمر

« انكليزلر اسكندرون شهرينك تعين ايديله‌جك بر مدت ظرفنده تسليمني طلب ايتديلر ، عكسي تقديرده شهرك جبراً اشغال ايديله‌جكني بيلديرديلر » دينلبوردي .

باش قوماندانلق حربه دوامدن صورت قطعيه‌ده عاجز بولونديغمز بر زمانده كوچ حال ايله عقديته موفق اولديغمز متاركه‌نك فسخ ايدلمه‌سندن احتراز ايدرك درحال شهرك تخليه و تسليمني امر و بويله بر دهشتلي جوابه معروض قالمه‌مسنك سببني ، دول ائتلافيه‌نك ايلك مراجعتلرنده طرفزدن سرت و بارد جواب ويرلمه‌سنه عطف ايديبوردي. بونكله برابر ابراز فتور ايدلمه‌مسي ودائماً بولونولان وضعيت نازكه‌نك اقوال وافعالزده نظر دقته آلنماسي سلامت مملكت ايچون لزم اولديغني ده علاوه ايله بوردي .

مصطفى كمال پاشاحضرتلرندن عينى تاريخله صدارته آتى المثال جواب يازلمشدى: ١٢ ـ ١١ ـ ٣٣٤

« انكليزلرك وقوع بولان ايلك مراجعتلرينه طرفزدن سرت وبارد جواب ويرلمش اولديغى حقنده‌كى ذهابك سبب تولدى آكلاشلمامشدر. واقع اولان مراجعتلره بك نازكانه ومتاركه شرطنامه‌سنه واو امر سايه‌سنه تماماً مطابق جوابلر ويرلديكى ضروريه وثائقه مستنداً ادعا اولونور . بويله‌جه سرت وبارد جواب آكليغى بريتانيا حكومتك مرخصلرى طرفندن دخى سويلنلمش اولديغنه دائر برقيد واشارت بولنمز . بناءً عليه انكليزلرك دهشتلى بولديغكز ايك سوك جوابلرينك اسبابنى باشته برده آرامق لازمدر . بالتدريج بوتون مملكتمزى استيلايه قدر واراجق اولان بويله دهشتلى جواب وبا تكليفلرك تكررينه شبه اولديغندن عرض ايتديكم اسباب درين دوشونمه‌لرله نظر تحاكمه آلنماسى زومنك مرضى وظيفه عد ايدرم .

حليده بولونان انكليز قوماندانى استفاده‌ايچون كى طلب ايديكى (اسكندرون ـ حلب) شوسه‌سنى تحت امنيته بولونديرابيلمك ايچون قطعاتمزك (كليس ـ باپاس) خطنك شماله آلنه‌مسى انكليز باش قوماندانلغنك استانبوله تكليف ايتديكى ووقت ضياعته محل قالمادق اوزره (حلب ـ اسكندرون) شوسه‌سنك شيمدىدن كشفنه مساعده اولونه‌مسى زومنى بيلديرمشدر.

آلتنجى اردو قوماندانلغنك راپورى‌ده بالطبع منظور دولتلرى بيورولمشدر . بو راپور محتويات نظراً انكليزلرك (نصيبين ـ جرابلس ـ حلب) دمير يولى اشغاله اشارت اولان وانكليز اردوسى باش قوماندانلك موسكه درعقب تركى وعكسى تقديرده جبراً كيره‌جكى حقنده‌كى تكليفى نه صورتله تفسير اولونه‌جقدر ؟ كوردلوبوركه مستقلاً طرفزدن انكليز مرخصلرينه قارشى وقوع بولديغى ظن اولونان بروده حمله محل بوقدر .

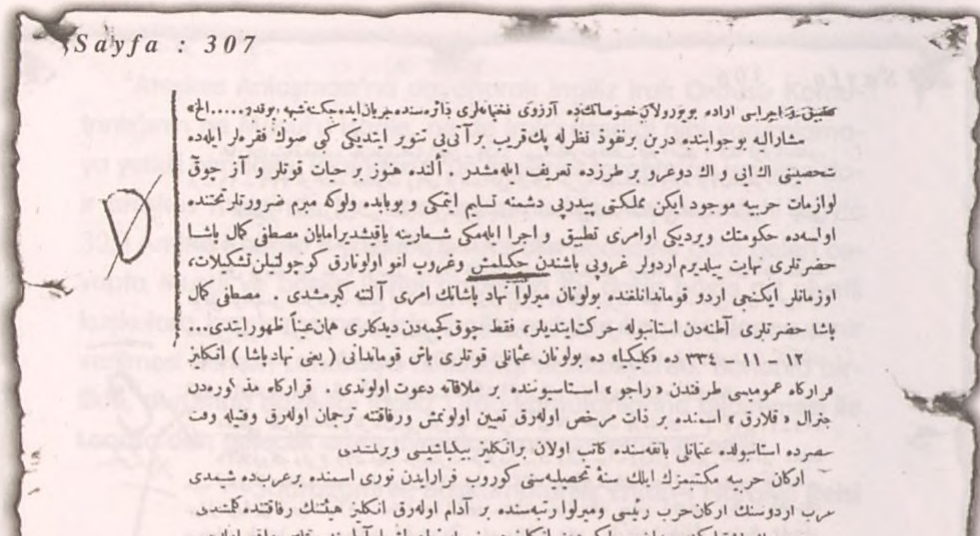
مطالعات مسرودەدن مقصد عاجزانه‌م شودركه هرنه‌سبه بناءً اولورسه اولسون انكليزله عقد اولونان متاركه‌نك امضا تحت كبن شكل مضبوطى دولت عليهٔ عثمانيه‌نك حيات وسلامتى كامل منا وماهيته دكلدر. مواد مذكوره‌نك مهم و شامل مدلولرينك برآن اول تعيني لازمدر. بوقه انكليزلرك تكليفنه بوكونه قدر اولديغى طرزده مقابله‌ده دوام ايدلديكى تقديرده بوكون (باپاس ـ كليس) خطه قدر اولان منطقه‌ى ايسه‌بن انكليزلرك تكليفى يارين « طوروس » ه قادار اولان « كيليكيا » منطقه‌سى ودها موكره (قونيه ـ ازمير) خطنك زومنه اشغالى تكاليفنك يكديكرينى ولى ايده‌جكنه وبالنتيجه اردومزك كنديلرى طرفندن سوق وادارەسى حتى هيئت وكلاى عثمانيه‌نك بريتانيا حكومتى طرفندن زومنه اتخاذى كبي تكاليفك قارشيسنده‌ده قالق مستبعد دكلدر. بجز وضعفمز درجه‌سنى بك اى بيليرم. بونكله برأبر دولتك باعثه مجبور اولديغى فداكارلغك درجه‌سنى ده تعين وتحديد ايتك لازم كليكى خاطرنى محافظه ايدرم . بوقه آلمانيا ايله متفقاً سوكنه قدر حربه دوام ايتك مالده بوسبوتون منهزم اولونديغنه نظراً انكليزلرك

Sayfa : 307

استعمال ايده‌بيله‌جكلرى نتيجه‌يى اولكى كنديلرى ميدانه چيقارمق يحتى ايتك تاريخنده بخاطرلرى ايچندە بالخاصه حكومت حاضره‌مزى ايچون بك قاره بر صحيفه وجوده كتيرير .

شايد حكومت سنيه‌مجه انكليزلرك جديت و صميميته اعتماد اولونه‌بيله‌جك بر اتفاق حتى بايلمش وبا بايلمه‌سى احتمال قوى درجه‌سنده بولونمش ايسه بو خصوصك مجهولاتى قالماسى بالطبع ياكلش عما كانه سوق ايده‌بيله‌جكندن ممكنسه بويله‌جه اعادهً اولسون تنوير ايدلمكلكى استرحام ايدرم . غايت وطنه آديته‌نك اولادنى متولد وصميمى اولديته شبه ايدلمه‌مك لازم كلن اشبو مطالعاتك منافيه ماهيته منطقيه تمايل بيورولمه‌سى خاصةً رجا ايدرم. بالخاصه فيات سليمه‌نك بتاً معلوم بولونمشدركه عليزلرى هرنه‌حال و وضعيته بولونورسه بولونسون ملوكرى اولديته قائم بولونديغى وايجاب ايدنلره عرض وابلاغى سلامت مملكت ايچاى قبول ايلديكم اجنهادانه تبعيتدن منع غيبه قادر دكلم . مع هذا

Sayfa : 307

Sayfa 306

Haberleşme ile ilgili –can sıkmamak için- yalnız önemli noktalara deyinilecektir. 8.11.1334 tarihinde Sadaret ve Başkomutanlık, Erkan-ı Harbiye makamından gelen şifreli telgrafta da "İngilizler İskenderun şehrinin tespit edilecek bir süre zarfında teslimini talep ettiler, aksi taktirde şehrin zorla işgal edileceğini bildirdiler" deniliyor.

Başkomutanlık, savaşa devama kesinlikle aciz bulunduğumuz bir zamanda güç belâ imzalamaya muvaffak oldukları ateşkesin bozulmasından kaçınarak derhal şehrin boşaltılmasını ve teslimini emir ve böyle dehşetli cevabın sebebini, **İtilâf Devletlerinin ilk baş-**

vurmalarında tarafımızdan sert ve açık cevap verilmemesine bağlıyordu. Bununla beraber açık bir gevşeklik gösterilmesi ve daima bulunan nazik durum, insanlarımızı ve hareketlerimizin göz önüne alınması, memleketin selameti için gerekli olduğunu da ilâve ediyordu. Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin aynı tarihte sadarete gerekli cevabı yazılmıştı (12.11.1334).

"İtilâfçıların ortaya çıkan ilk başvurularında sert ve açık cevap verilmiş olduğu konusundaki durumun nedeni anlaşılamamıştır. Meydana gelen başvurularına pek nazik ve ateşkes metnine ve karşı tarafın isteklerine tamamen uygun cevaplar verildiği grupça belgeye istinaden iddia olunur. Britanya hükümetinin delegeleri tarafından dahi söylenmiş olduğuna dair bir kayıt ve işaret yoktur. Bununla birlikte İngilizlerin şiddetli bulduğumuz en son cevaplarının tekrarına şüphe olmadığından, söylediğim sebeplerin derin düşüncelerle göz önünde tutulması gerektiğini arzetmeyi vazife sayarım.

Halep'te bulunan İngiliz komutanı, faydalanmayı istediği İskenderun-Halep yolunu güvende tutabilmek için birliklerimizin Kilis-Payas hattının kuzeyine alınmasını, İngiliz Başkomutanlığının İstanbul'a teklif ettiği; vakit kaybetmemek için şimdiden Helep-İskenderun yolunun araştırılmasına izin verilmesi gerektiğini bildirmiştir.

VI. Ordu Komutanlığının raporu da doğal olarak galip devletlere buyrulmuştu. Bu raporun içeriğinde İngilizlerin Nusaybin-Cerablus-Halep demiryolunu işgale işaret olan ve İngiliz Ordusu Başkomutanlığının, Musul'un neticede terki ve aksi taktirde zorla girileceği hakkındaki teklifi ne şekilde açıklanacaktır. Görülüyor ki konunun tarafımızdan İngiliz delegelerine karşı meydana geldiği zannedilen soğukluğu yüklenmesine yer yoktur.

İfade ettiğim acizane maksadım şudur ki her ne sebeple olursa olsun İngilizlerle imzalanan ateşkes bu şekliyle Osmanlı Dev-

leti'nin hayat ve selametini garanti eden anlam ve içerikte değildir. Anlaşma maddelerinin önemli ve genel kanıtlarının biran önce tespiti lâzımdır. Yoksa İngilizlerin teklifine bugüne kadar olduğu gibi karşılık verildiği taktirde, bugün Payas-Kilis hattına kadar olan bölgeyi isteyenlerin, yarın Toros'a kadar olan Kilikya bölgesi ve daha sonra Konya-İzmir hattının işgali tekliflerinin birbirini takip edeceği ve neticede ordumuzun kendileri tarafından yönetilmesi ve hatta Osmanlı milletvekillerinin Britanya hükümeti tarafından seçilmesi gibi tekliflerle karşılaşmak uzak değildir. Acz ve zaafımızın derecesini pek iyi bilirim. Bununla beraber devletin yapmaya zorunlu olduklarının derecesini de tayin ve tespit etmek gerektiği kanısını da koruyorum. Yoksa, Almanya ile müttefik olarak savaşa devam etmemiz halinde tamamen hezimet olduğuna bakarak, İngilizlerin elde edecekleri sonuçları [sayfa 307] onlara kendi yardımımızla sunmak, tarihte Osmanlılık için ve özellikle hükümetimiz için pek kara bir sayfa meydana getirir.

Şayet hükümetimizce İngilizlerin ciddiyet ve samimiyetlerine itimat edilip gizli bir ittifak yapılmış ve yapılması olasılığı kuvvetliyse bu konunun tarafımızca bilinmemesi yanlış kanaatlere yönelteceğinden, eğer olanak varsa bu konuda ima ile dahi olsa aydınlatılmamı rica ederim. Vatanın geleceği için endişemden doğan ve samimî olduğuna şüphe edilmemesi gereken bu ifadelerimi, tartışma konusu olarak algılanmamasını özellikle rica ederim. Özellikle şahsınız tarafından yakinen bilinmelidir ki şahsım her ne hâl ve durumda bulunursam bulunayım, doğru olduğuna kanaat getirdiğim ve gerekenlere sunmayı ve söylemeyi memleketin selameti icabı kabul eylediğim görüşlerimi doğal olarak engellemeye kadir değilim. Bundan dolayı tatbik ve uygulanması istenilen hususların arzunuz dairesinde olacağına şüphe yoktur."

Mustafa Kemal bu cevabında derin bir anlayışla pek yakın bir geleceği aydınlattığı gibi, son cümleler ile de kişiliğini en iyi ve en doğru şekilde tarif eylemiştir. Elinde henüz yeterli kuvveti ve az

çok levazımatı varken memleketin azar azar düşmana teslim etmeyi ve bu konuda velev ki çok zarurî nedenlerle de olsa hükümetin verdiği o emri uygulama ve yerine getirmeyi kendi söylemlerine yakıştıramayan Mustafa Kemal Paşa Hazretleri, nihayet Yıldırım Ordular Grubu başından çekilmiş ve grup dağılarak, küçültülmüş, teşkilât o zamanlar II. Ordu Kumandanlığında bulunan Mirliva Nihat Paşa'nın emri altına girmiştir. Mustafa Kemal Paşa Hazretleri Adana'dan İstanbul'a hareket etmiş, çok geçmeden de öngörüleri doğrulanmıştır.

12.11.1334'te Kilikya'da bulunan Osmanlı Kuvvetleri Başkomutanı Nihat Paşa, İngiliz karargâhı tarafından Raco İstasyonu'nda görüşmeye davet edildi. Karargâhtan General Cralk delege olarak tayin edilmiş ve yanına çevirmen olarak, zamanında İstanbul'da Osmanlı Bankası'nda katip olan bir İngiliz binbaşısı verilmiştir. Harbiye Mektebi'nin birinci sınıfında eğitim görüp firar eden Nuri isminde bir Arap'ta, şimdi batı ordusunun Erkan-ı Harp Reisi ve mirliva rütbesinde bir adam olarak İngiliz heyetinin içinde gelmişti. Nuri'nin katılmasına meydan verilmeksizin İngiliz delegesiyle Nihat Paşa arasında görüşmeler başlamıştı.

Genaral Clark , Mustafa Kemal Paşa Hazretlerinin derin bir görüş ve anlayışının en güzel bir örneğini oluşturan , aşağıdaki elim teklifi yaptı. Sözlü teklifi , nota şeklinde yazılmış teklif takip eyledi ki aynen aşağıdaki gibidir:

a) Kilis'ten Islahiye'ye ve Islahiye'den bütün demiryolu hattı boyunca Misis'e kadar olan askerî kuvvetler, 1. 12. 1918 sonuna kadar Ceyhan Nehri'nin batısına taşınacaktır. 5. 12. 1918 sonuna kadar adı geçen kuvvetler Seyhan Nehri'nin batısına ve Adana-Toros demiryolu hattının kuzeyine taşınacak ve 14. 12. 1918'de bu askerî kuvvetler Pozantı'nın batısına taşınmış olacaktır. Bu çekilme haraketi ateşkes şartlarının 16. maddesine göre yapılacaktır.

b) Bu birliklerin terhisi, ateşkes şartlarının 15. maddesine göre

Pozantı'nın batısında uygulanacaktır.

c) Ateşkes şartlarının 20. maddesine göre, (a) maddesinde ifade edilen birlikler bütün hafif ve ağır toplarla , mitralyozlarını cephaneleriyle birlikte 15. 11. 1918'de Katma İstasyonu'nda teslim edecektir .

d) Osmanlı Genelkurmayı , V. İngiliz Süvari Fırkası Komutanlığına İtilâf Devletlerine ait esirlerle ilgili bilgiyi ve bunların garnizonlarını hemen bildirecektir. Sözü edilen esirler Selimiyye'de veyahut Osmanlı Genelkurmayı ile İngiliz Süvari Fırkası Komutanlığı arasında belirlenecek bir yerde teslim edilecektir.

محرری : محمد اُبسی

تاریخده کوزل قادینلر

SAMSUN
GAZİ KÜTÜPHANESİ
NR 1509 | 396.9

(قادین) ك لهنده و علیهنده غرب محررلرینك فکرلری .

١ — کوزه‌ل نینون	٦ — ایکنجی قاترین
٢ — له‌یدی هامیلتون	٧ — مادام رولان
٣ — مادام ژیراردن	٨ — دالیلا
٤ — ایمپراطوریچه ژوزه‌فین	٩ — به‌آتریچه
٥ — مادام ره‌قامیه	١٠ — شارلوت قورد

صاحب و ناشری
جهان کتابخانه‌سی صاحبی
مهران

باب‌عالی جاده‌سی - جهان مطبعه‌سی
١٣٤١/٤٣

TARİHTE GÜZEL KADINLAR

Yazarı: Mehmet Enis

Sahip ve Naşiri
Cihan Kitaphânesi Sahibi
Mihran

Babıâli caddesi Cihan Matbaası
1341/43

Samsun Gazi il Halk Kütüphanesi Bilgileri

Envanter No : 58
Yazar : Mehmet Enis [Enis Behiç Koryürek]
Cild : Siyah
Ebadı :
En : 14 cm.
Boy : 21 cm.
Sayfa Adedi : 128

Sayfa : 96

مادام رولان

V

انسانیت کردابنك چورینتیلری آراسندن وقت وقت شو صدالر عکس ایدر : حریت ... استبداد! بونلر ، ایکی مدهش مخالف کبی قارشی یه‌قارشی یه‌در و بشریتك باشقه باشقه مجرالردن کلن ایکی إسیلابهٔ غیضی! کوسترر ، هر کچد - کلری یرلرده انقلابلر یاپارلر . اوت ، بو ایکی کلمه‌در که عموم انسانلغك قارشو - سنده غایت مهم ایکی ضد تمثال تشکیل ایتمکده‌در : برندن نفرت ، دیکرینه حرمت ایدلدیکی حالده تأسف اولونور که ایکیسی‌ده حقیله طانیلامامشدر . انسانلر نه حریتی حقیقی معناسیله آکلایا بیلمشلردر ، نه‌ده استبدادی . بونك ایچیندر که تاریخه کومولی اولان بعضی قوملر ، حریت نامنه استبدادك بیله حوصله‌سنه صیغمایاجق وتالقلر یاپمشلردر . حریتك بالکز دیللرده دولاشمه‌سی کفایت ایتمز ، بوتون شعشعه‌سیله ، بوتون فیض وقوتیله روحلرده بولونماسی ، بر عالی عشق حالنده ملتلك قلبنده موجود اولماسی ایجاب ایدر : حریتی ایچه طانیان ، اونك مقدس وطبیعی بر حق اولدیغنی بیلن ، اونك نامنه پرستش ایدن ، اونی بر علوی معشوقه حالنه قویاندر که اسارت کوملکنی بیرتا بیلیر ، تحکم زنجیرینی قیرابیلیر ، وحر اولمغه حق قازانا بیلیر . واقعا حریت ایچین یازلمش مکمل قصیده‌لر واردر . حریت نامنه دیکیلمش محتشم آبده‌لر کورولمکده‌در ؛ فقط حیف که حریتك ، چوق احوالده بر چوق بیننه‌لرك اوزرینی اوتن برمتعصب سجاده‌سی کبی احتشاملی بر شکلدن عبارت قالمش اولدیغنی تاریخ کوسترمکده‌در .

حریت ، بلا قید وشرط سربست اولق دکلدرمه اونك قیدلری ؛ شرطلری واردر . بلاقید وشرط سربست اولق ، اورمانلرده یاشایان حیوانلره مخصوصدر . انسانلر ایسه اجتماعی محیطلرده برطاقم عادتلرله ، تعاملرله الفت ایتمش ، برتربیهٔ

اجتماعیه آلتنده یاشامق مجبوریتنده قالمش اولدقلرندن (حریت) لری ده بو محیطلرك قواعد اجتماعیه‌سیله محدوددر، روح القوانین مؤلفی ، (حریت) ایچین شویله دییور .

« حریت کلمه‌سی قادار مختلف معنالر ویرلمش وبر چوق طرزلرده فکرلره ضربه اورمش بر کلمه یوقدر . بعضی کیمسه‌لر حریتی ، کندیسنه براقدرتی (استبدادیه) ویرمش اولدقلری کیمسه‌یی موقع اقتداردن عزل ایتمك دییه قبول ایتمشلر ، بعضیلری اطاعت وانقیاد کوسترمه‌جکلری کیمسه‌یی انتخاب ایتمك واسطه‌سی ودیکر بعضیلری‌ده سلاحلانمق واستعمال شدت ایده بیلمك حقی دییه تلقی ایله‌مشلردر . کندی ملتلرندن برمنفرد کیمسه طرفندن ویاخود قوانین مخصوصه ایله اداره اولونمق (حریت) دییه قبول ایده‌نلر بولوندیغی کبی بعضی قوملر تزدنده‌ده ایچه زمانلر اوزون صاقال صالیورمك عادتی (حریت) ظن اولنمشدر . بعضیلری بو نامی ـ حریتی ـ بر شکل حکومته ربط ایتمشلر و باشقه حکومتلری بونك خارجنده بیراقمشلردر .

جمهوریت حکومتنی طاتمش اولانلر ، حریتی‌ده بو طرز حکومت ایچنه قویمشلر ، ادارهٔ مطلقه‌دن خوشلانمانلر ایسه حریتی مونارشی ایچنه وضع ایتمشلردر . (نهایة الامر) هر کس کندی عادات و تمایلاتنه موافق کلن حکومته (حریت) نامنی ویرمشلردر. حاکمیت عوام اساسی اوزرینه مؤسس حکومتلرده ایسه اهالی همان‌همان هرایستدیکنی یاپمقده کوروندیکندن (حریت) بوطرزده کی حکومتلره وضع اندلمش واهالینك (حریتی) اباه (تداری) قاریشدیرلمشدر. فی الحقیقه حاکمیت عوام اساسی اوزرینه مؤسس حکومتلرده اهالی، هرایسته‌دیکنی یاپار کی کورونور ؛ فقط حریت سیاسیه ، هرایسته‌نیلن شیئك یاپیلماسندن عبارت دکلدر . بر دولتده ، یعنی قوانینه مالك بر هیئت اجتماعیه‌ده (حریت) ، ارزو ایدلمه‌سی لازم کلن شیئك یاپیلماسندن و ارزو ایدلمه‌مك ایجاب ایدن شیئك یاپیلماسنده جبر و تضییق آلتنده قالنیماسندن عبارت ا لایبلیر ، استقلال و حریتك نه اولدیغنی فکره قویمق لازمدر . (حریت) . قوانینك مساعد

Sayfa : 98

مادام رولان ۹۸

ایتدیکی بوتون شیلری یاپمق حقیدر و اکر بر وطنداش ، قوانین موضوعه‌نك منع ایتدیکی شیلری یاپمغه کندنده قدرت کوره‌بیلسه‌یدی او ، هیچ بر وقت حریته مالك اولامایاجقدی . » چونکه باشقه کیمسه‌لرده عینی قدرت کیفیه‌یه کندیلرنده صلاحیت کوره‌جکلردی ، علمی اساسلره نظراً فردك حدود حریی ، سیرك حدود حریتیله محدود اولدیغندن باشقه‌سنك حق حریتنی طانیمایان ، کندی حق حریتنی طانیتاماز . فطانت سیاسیه صاحبی اولان حقیقی و ذکی انقلابجیلر ، بو شائبه‌دن مصوندرلر . اونلر ، نه کبی احواله شدت و نه کبی احواله ملایمت کوستریلهجکنی بیلیرلر و ملتلرینی حریت و عدالته دوغرو یوروتورلر ؛ فقط حیف که بو حقیقتك لایقیله نظر اعتباره آلینمادیغنی تاریخ اقوامك انقلاب صحیفه‌لرندهٔ اوقویورز :

ایشته فرانسه انقلاب کبیری ! ایشته « تهرور » دوری ! قادین دیمه‌دیلر کسدیلر ، عالم دیمه‌دیلر کسدیلر ، معصوم دیمه‌دیلر کسدیلر . یکدیکریی تعقیباً تأسس ایدن اختلال فرقه‌لری ، حدودسز بر خصومتله یکدیکرینه صولت کوسترديلر ، دره‌لر کبی قان آقیتدیلر ، حالبوکه بونلرك هربری (حریت) ك تأسیسنی ، محافظه‌سنی غایه ایدینمشلردی و هپسی‌ده عینی ملت ، عینی وطن اولادلریدی . بونلر ، مقصد و غایه بر اولدقدن صوکرا اتحاد ایده‌مزلرمیدی ؟ وطن ایچین داها مفید حالیشاماز‌لرمیدی ؟ .. خیر ... احراص دینیلن معنوی دشمن بونلرك یاقالرندن طوتمش ، (کوچوکلکه) سوروکله‌مشدر .

Sayfa 96

Madam Rolan

7

İnsanlık girdabının çevrintileri arasından zaman zaman şu sesler yankılanır. Hürriyet... İstibdat! Bunlar iki müthiş muhalif gibi karşı karşıyadır ve insanlığın başka başka mecralarından gelen **iki gi-**

zemli akıntıyı gösterir. Her geçtikleri yerde devrimler yaparlar. Evet bu iki kelimedir ki bütün insanlığın önünde önemli iki karşıtlığın örneğini oluşturmaktadır. Birinden nefret, diğerine hürmet edildiği halde, ne yazık ki ikisi de hakkıyla **bilinmemektedir.** İnsanlar ne hürriyeti gerçek anlamıyla anlayabilmişlerdir, ne de istibdadı. Bunun içindir ki tarihe gömülü olan bazı kavimler, hürriyet adına istibdadın bile havsalasına sığmayacak fenalıklar yapmışlardır. Hürriyetin yalnız **dillerde** dolaşması yetmez. Bütün şaşasıyla, bütün feyz kuvvetiyle **ruhlarda** bulunması, **bir büyük aşk halinde milletin** kalbinde mevcut olması icap eder. Hürriyeti iyice tanıyan onun mukaddes ve doğal bir hak olduğunu bilen, onun adına yücelten, onu yüce bir aşk haline koyandır ki esaretten de kurtulabilir, tahakküm zincirini kırabilir ve hür olmaya hak kazanabilir. Hürriyet için yazılmış mükemmel kasideler vardır. Hürriyet adına dikilmiş muhteşem abideler görülmektedir; fakat hürriyet çoğu durumlarda bir çok **kötülüğün üzerini örten bir mutaassıp seccadesi** gibi ihtişamlı bir şekilden ibaret kalmış olduğunu tarih göstermektedir.

Hürriyet kayıtsız şartsız serbest olmak değildir. Onun sınırları ve şartları vardır. Kayıtsız şartsız serbest olmak, ormanlarda yaşayan hayvanlara mahsustur. İnsanlar, içtimaî muhitlerde bir takım âdetlerle, uygulamalarla ve alışkanlıklarla tanışmış olur. Bir sosyal terbiye **[sayfa 97]** ile yaşamak mecburiyetinde kalmış olduklarından, hürriyetleri de bu muhitlerin toplumsal kurallarıyla sınırlıdır. "Ruhü'l-Kavanin"in yazarı hürriyet için şöyle diyor: "Hürriyet kelimesi kadar çeşitli anlamlar verilmiş ve bir çok bakımdan fikirlere darbe vurmuş bir kelime daha yoktur. Bazı kimseler hürriyeti, kendisine bir baskı kudreti vermiş olan kimseyi iktidar mevkiinden azletmek diye kabul etmişler, bazıları itaat ve teslimiyet gösterecekleri kimseyi seçmek aracı ve diğer bazıları da silâhlanmak ve şiddet gösterisi yapabilme hakkı diye anlamışlardır. Kendi milletlerinden bir kimse tarafından veya özel kanunlar ile idare olunmayı hürriyet diye kabul

edenler bulunduğu gibi, **bazı kavimler nezdinde de bir zamanlar uzun sakal bırakmak âdeti hürriyet sanılmıştır.** Bazıları bu adı –hürriyeti- bir hükümet şekline dönüştürmüşler ve başka hükümetleri bunun dışında bırakmışlardır.

Cumhuriyet hükümetini tatmış olanlar hürriyeti de bu tarz hükümet içine koymuşlar, mutlakıyetten hoşlananlar ise, hürriyeti monarşi içinde göstermişlerdir. **Sonuç olarak;** herkes kendi gelenek ve isteklerine uygun gelen hükümete hürriyet adını vermişlerdir. Halk hâkimiyeti temeli üzerine kurulmuş hükümetlerde ise halk hemen hemen her istediğini yapar göründüğünden, hürriyet bu tarzdaki hükümetlere dahil edilmiş ve halkın hürriyeti ile karıştırılmıştır. Gerçekten halk hâkimiyeti esası üzerine kurulmuş hükümetlerde halk her istediğini yapar gibi görünür, ancak siyasî hürriyet **her istenilen şeyin yapılmasından ibaret değildir. Yasaları olan bir devlette, hürriyet, arzu edilmesi gereken şeyin yapılmasında ve arzu edilmemesi gereken şeyin yapılmasında zor ve baskı altında kalınmamasından ibaret olabilir.** İstiklâl ve hürriyetin ne olduğunu düşünmek gerekir. Hürriyet, yasaların izin verdiği **[sayfa 98]** bütün şeyleri yapmak hakkıdır ve eğer bir vatandaş kanunların yasakladığı şeyleri yapma kudretini kendinde görebilseydi, o, hiçbir zaman hürriyete sahip olamayacaktı." Çünkü başka kimseler de aynı keyfî gücü kendilerinde hak göreceklerdi. İlmî esaslar açısından ferdin hürriyet sınırları diğerinin hürriyet **sınırlarıyla sınırlı olduğundan, başkasının hürriyet hakkını tanımayan kendi hürriyet hakkını tanıyamaz. Siyasi anlayış sahibi olan hakikî ve zeki devrimciler bu şaibeden kendilerini kurtarabilirler. Onlar ne gibi durumlarda şiddet ve ne gibi durumlarda esneklik gösterileceğini bilirler ve milletlerini hürriyet ve adalete doğru yürütürler. Fakat ne yazık ki bu gerçeğin tam anlamıyla dikkate alınmadığını uluslar tarihinin devrim sayfalarında okuyoruz.**

İşte Fransa ihtilâli! İşte "terör" derdi! Kadın demediler kestiler,

âlim demediler kestiler, masum demediler kestiler. Birbirini izleyerek kurulan ihtilâl fırkaları sınırsız bir düşmanlıkla bir diğerine saldırdılar, dereler gibi kan akıttılar. Hâlbuki bunların her biri hürriyetin yerleşmesi ve korunmasını amaç edinmişlerdi. Ve hepsi de aynı millet, aynı vatan evlâtlarıydı. **Bunların amaç ve hedefleri aynı olduğuna göre birleşemezler miydi? Vatan için daha yararlı çalışamazlar mıydı? Hayır... Hırs denilen manevî düşman bunların yakalarından tutmuş, alçaklığa sürüklemiştir.**

تاريخ دولت عثمانيه

مكاتب عاليه ده تدريس اولنمق اوزره ايكى جلد اولدرق

ترتيب اولنمشدر

اثر

عبدالرحمن شرف

مدير مكتب سلطانى

جلد ۱ { طبع ثانى }

دولت اسلاميه نك صورت تأسس وانبساط وانقسامى مبين بر مدخل ايله سلطنت سنيه عثمانيه نك اونبرنجى قرن هجرى اواثنه قدر اولان وقائعى يعنى تاريخنك نصف اولنى وتاسيسات ونظامات قديمه سنه دائر برده تكمله يى حاويدر.

اشبو مهر ايله مهرلنمه مش اولان نسخه لره ساخته نظريله باقيله جقدر.

معارف نظارت جليله سنك رخصتيله طبع اولنمشدر

استانبول

(قره بت) مطبعه سى — باب عالى جاده سنده

۱۳۱۵

2029

Tarih-i Devlet-i Osmaniyye

Mekâtib-i Âli'de tedris olunmak üzere iki cilt olarak tertip olunmuştur.

27 Kânûn-ı Evvel 324 Cumartesi

Abdurrahman Şeref
Müdir-i Mekteb-i Sultanî

Cilt I

İkinci Baskı

İslâm devletinin kuruluş, gelişme ve dağılma dönemiyle Osmanlı Devleti'nin hicrî II. yüzyıl sonlarına kadar olan tarihini içerir.

İstanbul

Karabet Matbaası Babıâli caddesinde
1315

Anıtkabir Atatürk Kitaplığı Bilgileri

Envanter No : 2029
Yazar : Abdurrahman Şeref
Cild : Kırmızı
Ebadı :
En : 14 cm.
Boy : 20 cm.
Sayfa Adedi : 422 + 5

Önsöz [özet]

Okullar için ders kitabı yazmak konusunda en zor olanının tarih ders kitabı olduğu bilinen bir gerçektir. Çünkü olayların sırasıyla yazılışından ibaret olan bu kısa alıntılar, tarih biliminin ders olarak okutulmasında gözetilen faydaları içermediği için ayrıntılara girmenin bir yararı ve olanağı yoktur. İbn-i Haldun'un tarih biliminde açtığı yol, bugün bile Avrupalılarca çok beğenilmekte ve "Hikmet-i Tarih" adıyla anılmaktadır.

Tarih yazıcılığında olayların cereyan şekillerini aktarmak ve hikâye etmekle yetinmeyip sebep ve sonuçlarını da yazmak ve derinlemesine incelemek, bugünkü durumdan gelecek ile ilgili yargılara varmak en önemli gerekliliktir.

Sonsuz devletimizin tarihini okullarda öğretilmek üzere araştıran ve bir araya toplayan görevlilerin bu noktayı dikkate almadıkları eserlerinde görülmektedir. Ayrıca bugün bile varolan kısa Osmanlı tarihi çalışmaları, ilkokul ve ortaokullar için düzenlenmiş olduğundan dolayı yüksek okul öğretimine elverişli değildir.

Bu eserde, olayların bilinenlerini biraz ayrıntılı, fazla önemi olmayanlarını ise kısa kestim. Bilim adamları ile önemli kişilerin haklarında sırası geldikçe gerekli bilgiler verdim. Yabancı bilim adamlarının adlarını açık olarak yazarak, gerektiği durumlarda yanlarına Fransızca harflerle de yazdım. Osmanlı Devleti ile ilişkilerinde yabancı devletlerin siyasî durumlarını tanımlayarak anlatmak ve yöneticilerinin adları ile meşhur olanlarını da anmak yöntemini izledim.

Bazı çevirilerde sözü uzatmış gibi görünsek de, asıl amacımız öğrencinin ahlakî eğitimi ve devlet hizmetinde gerekli olan yol yordamı öğrenebilmesi içindir. Sözü uzatmak, burada amacın dışında kalan bir şeydir.

Sayfa 60

* * Fi 21 Kanun-ı Evvel sene 323 Çarşamba.

* * * Türkler altun ... . lardı.

Sayfa 60

Osmanlı Devleti

Osmanlıların Başlangıçtaki Durumları

Tatar fitnesinin alt üst ettiği yerlerden kaçarak kendisini kurtaran boylardan biri de, Osmanlıların atası olan Kayı Han aşireti idi. Tarihlerimizin rivayetine bakılırsa bu aşiret, Selçuk Bey'in önderliğinde Maveraünnehir'den İran topraklarına geçen Türk kabilelerinden biri olup, bir süre burada yerleşmişken, Cengiz istilâsının ortaya çıkışı ile mecburen buraları terk ederek batıya göç etmiştir.

* *Zir = üst, çok, zir-i zeber*

Tataristan'da ateş yakmağa başladılar. Çünkü eskiden Çin ..... ve yemek pişirilmesini bilmezler idi. .... üç aşiret idiler. Osmanlıların cedd-i âlâsı .... Kayı Han kabilesinin serdârı Kara Han idi. .... Türklerin reisi Süleyman Şah idi.

Sayfa 60

حامیسزلك و قرارسزلق و ضیق معیشت اسبابنه منضم
اولان خدمت و جهاد هوسی القالریله ارطغرل غازی ٦٣٠

Sayfa 61

* مدخل ٦١

تاریخلرینه طوغری اوغلی صارویانی بکی لاجل الاستحماء
سلطان روم علاءالدین کیقباد بن کیخسرو سلجوقی تزدینه
ارسال وسلطان مشارلیه درحال جناح قبول ورافتی کشاد
ایدوب انقره جوارنده قره‌جه طاغ اراضیسنی که کوزل قیشلاق
ویایلاقلری حاوی ایدی یکی محیلرینه یورت وخاص تعیینیله
اسباب استراحتلرینی استکمال ایلدی.

* *Refet = esirgeme, muvakkar= mahrem, muvakkır= tanzim, vehen=gevşeklik, zaaf*

Sayfa 60

Hamisizlik, kararsızlık ve geçim şartlarının zorluğundan dolayı, gazâya yönelip cihadı arzu etmeye başlayan Ertuğrul Gazi, 630 **[Sayfa 61]** tarihlerine doğru oğlu Saruyatı Bey'i himaye istemek için Anadolu Selçuklu Sultanı Alaattin Keykubat'ın yanına gönderdi. Keykubat bu arzuyu derhal kabul ve merhamet ederek Ankara civarında Karaca Dağ arazisini -ki güzel kışlak ve yaylaklara sahip idi-, yeni himayesine giren bu kişilere yurt ve hâss tayin ederek buraya yerleşmelerini sağlamıştır.

Sayfa 61

* وهن = گوشه

ضعف ا

اولوقتلر دولت سلجوقیه‌نك وهن وانحطاط زمانی اولوب
فروع جنكیزیه‌دن تبریز حكمداری غازان محمود خان مداخله-
سیله كهنه بنای سلطنت بیقلمقده اولدیغندن امرا وولاة سلجو-
قیه‌نك هر بری كلاه قاپق ویدنده اولان حصهٔ میراثی

*vehen=gevşeklik, zaaf

Sayfa 61

O zamanlar Selçuklu Devleti'nin kuvvetsizlik ve çöküntü dönemi olup, Cengiz neslinden olan Tebriz hükümdarı Gazan Mahmut Han müdahalesiyle, köhne saltanat binası yıkılmakta olduğundan, ümera ve Selçuklu sultanı çocuklarından her biri mevki kapmak ve ellerinde olan miras hisselerini kaybetmemek derdine düşmüşlerdi.

Sayfa 66

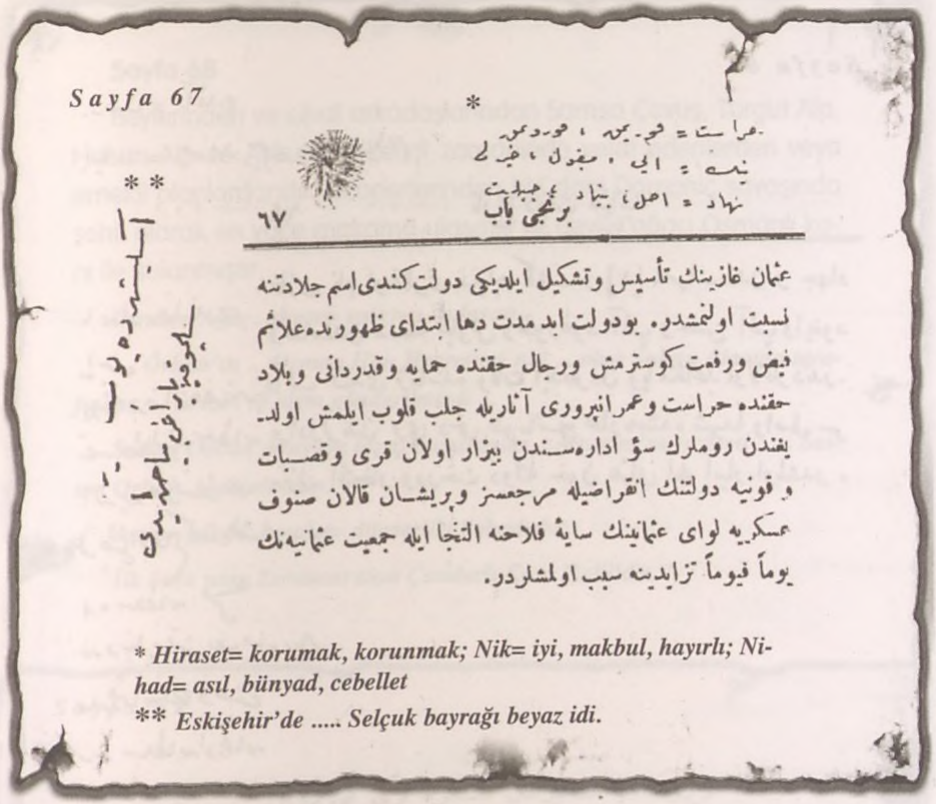
تربهٔ شریفه‌لری بروسه حریق كبیرنده محترق اولدیغندن مجدداً افشا
اولنمش وجنتمكان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلری عثمانی نشانی احداث

وزیر = مشاور ، معین مضاسنه در *

* *Vezir= Müşavir, muin manasınadır.*

Sayfa 66

Türbe-i şerîfeleri, büyük Bursa yangınında yanarak yok olduğundan, türbe yeniden ortaya çıkartılmış ve mekânı cennet olan Sultan Abdülaziz Han Hazretleri Osmanî nişanının çıkarılmasını buyurdu.

Sayfa 67

*

حراست = قوريمه ، قورونمه
نيك = ايي ، مقبول ، خير لي
نهاد = اصل ، بنياد ، جبلت

٦٧ برنجي باب

**

عثمان غازينك تأسيس وتشكيل ايلديكي دولت كندي اسم جلادتنه نسبت اولنمشدر. بودولت ابد مدت دها ابتداى ظهورنده علائم فيض ورفعت كوسترمش ورجال حقنده حمايه وقدردانى وبلاد حقنده حراست وعمرانپروری آثاريله جلب قلوب ايلمش اولدن يغندن روملرك سؤ اداره‌سندن بيزار اولان قرى وقصبات و قونيه دولتنك انقراضيله مرجعسز وپريشان قالان صنوف عسكريه لواى عثمانينك سايهٔ فلاحنه التجا ايله جمعيت عثمانيه‌نك يوماً فيوماً تزايدينه سبب اولمشلردر.

* *Hiraset= korumak, korunmak; Nik= iyi, makbul, hayırlı; Nihad= asıl, bünyad, cebellet*

** *Eskişehir'de ..... Selçuk bayrağı beyaz idi.*

Sayfa 67

Osman Gazi'nin tesis ve teşkil ettiği devlet, kendi kahraman ismiyle anılmıştır. Bu devlet daha ilk dönemlerinde ilerleme alametleri ve büyüklük göstermiş, ileri gelen kişilere değer vermiş, himaye etmişti. Beldeleri koruyucu ve bayındırlaştırıcı icraatlarıyla da kalpleri fethetmişti. Rumların kötü idaresinden bıkmış olan köyler, kasabalar ve Konya Devleti'nin yıkılmasıyla kimsesiz ve perişan kalan askerî sınıf, Osmanlılar sayesinde kurtuluşa kavuşarak, Osmanlı nüfusunun günden güne artmasına sebep olmuştur.

Sayfa 68

غازی نام اوغللری دنیایه کلمشدر [١] امراسندن و جهاد رفقاسندن صمصه چاوش وطورغود آلپ وحسن آلپ وایغود آلپ کندی زمانینده وفات ایدنلردن ویا متقاعد اولانلردندر. برادرلرندن بری دخی طومانیچ محاربه‌سنده شهیداً واصل سر منزل افتخار ودرخت دولته خون عثمانی ایله آبیار اولمشدر.

[١] اشبو ازدواج خیری انتاج ایدن مشهور رؤیایی تاج‌التواریخ نظماً تصویر ایدیبور.

Sayfa 68

Beylerinden ve cihat arkadaşlarından Samsa Çavuş, Turgut Alp, Hasan Alp ve Aykut Alp kendi zamanında vefat edenlerden veya emekli olanlardandır. Biraderlerinden biri dahi Domaniç savaşında şehit olarak en yüce makama ulaşmış ve devlet ağacı Osmanlı kanı ile sulanmıştır.

Dıraht= Ağaç; abyar= sulayıcı, sulayan.

.... Orhan'ın ... Osman Han Hazretleri'nin ... olup Sultan Alaattin tarafından ... ve tabl ve alem gönderilmişdi ...

Sultan Orhan dünyaya teşrif buyurdular..... Osman'ın vaziyeti ..... Sultan Orhan padişah oldu.

Aşub= gavga; besalet= dilaverlik, bahadırlık.

İlk önce paşa ünvanını alan Çandarlı Kara Halil'dir.

Sayfa 69

* وبروسه‌نك تسخيرندن صكره كركى كبى رونق
بولمشدى. جونكه سلطان اورخان غازى داولزمانه قدر رخش
همزا اوزرنده بيقرار اولان سرير سلطنته اوبلدهٔ خرابى مقراتخاذه
ايده‌رك سطوت وشوكت آتيه‌يى مساعئ جليلهٔ ملكيه‌ورى
ايله احضار وايجا اينيور ايدى .

رخشه = كوستريش
سريع الحولان آ

* *Rahş= gösterişli ve seriü'l-cevelan at.*

Sayfa 69

Bursa'nın ele geçirilmesinden sonra devlet oldukça güçlenmişti. Çünkü Sultan Orhan Gazi, o beldeyi fetihlerin merkezi yaparak gelecekte yapılacak büyük işleri hazırlıyor ve imâ ediyordu.

Sayfa 70

٧٠ تاريخ دولت عثمانيه

فتوح وغزوات . — اورخان غازى حضرتلرى جلوسى متعاقب سيف جلادتى ميان همتەبند وشهراه غزا وجهاده سوق سمند ايليەرك معيتنده پدرى امراسندن آلجه قوجه وقوكور آلپ وغازى عبدالرحمن ومهتدى كوسه ميخال كبى شيردلان مجاهدين اولديغى حالده روملردن آيدوس وازميد نام قديم ايله ازنكميد وهركه قلعەلرينى وبرمدت محاصرەدن سكره ازنيق بلدەسنى و بالآخره طراقلى وكمليك قصبەلرينى والحاصل بتون مرمره قيياريني تاقرتاله قدر فتح واستيلايدوب اناطوليده قياصره اداره‌سنده يالكز آلاشهر ايله بيغا قلعەسى قالمشدى .

* كسند

** سند = آت

* *Semend*

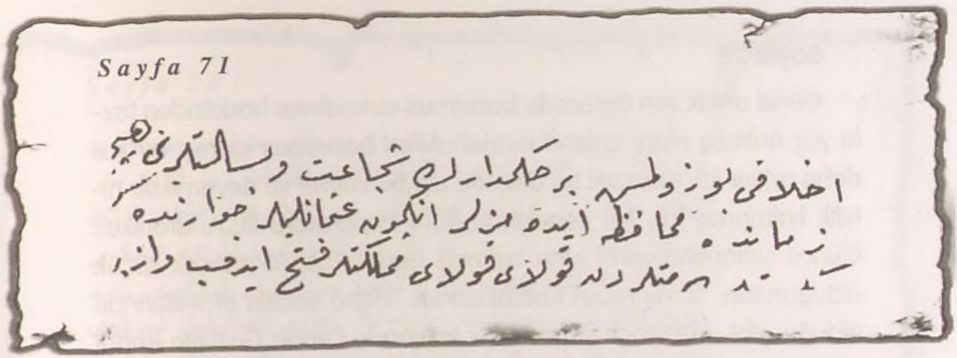
** *Semend= at*

Sayfa 70

Fetihler ve Gazâlar

Orhan Gazi Hazretleri tahta çıktıktan sonra gazâ ve cihadın büyük yoluna atını sevk ederek, babasının beylerinden olan Akça Koca, Konur Alp, Gazi Abdurrahman ve Müslüman olmuş Köse Mihal gibi aslan yürekli cesur mücahitler olduğu halde Rumlardan Aydos, İzmit -eski adı ile İznikmid- ve Hereke kalelerini ve bir süre kuşattıktan sonra İznik beldesini ve sonraları, da Taraklı ve Gemlik kasabalarını, kısacası bütün Marmara kıyılarını ta Kartal'a kadar feth ve istilâ edip Anadolu'da Bizans Kayzerleri idaresinde yalnız Alaşehir ile Biga Kalesi kalmıştı.

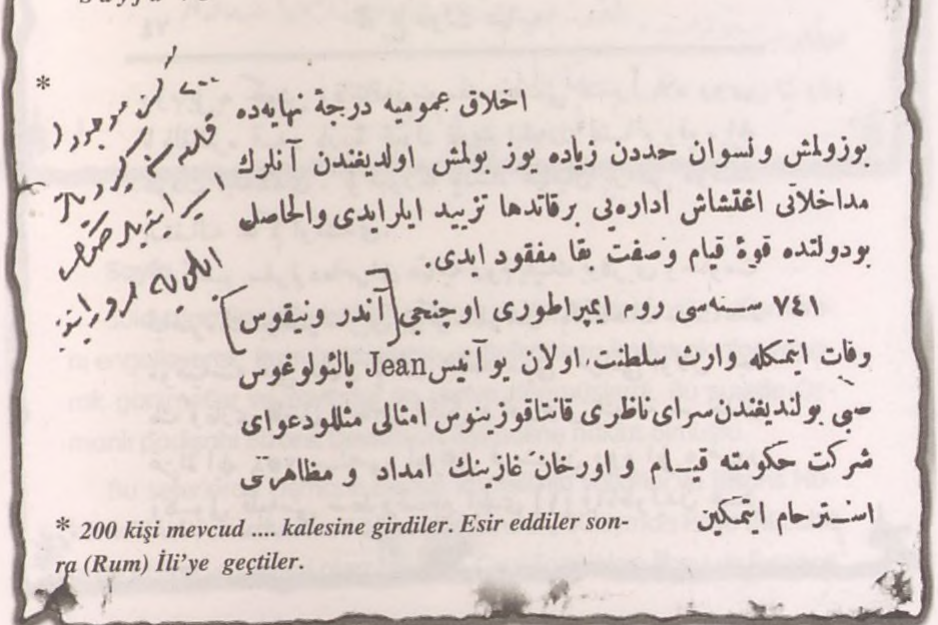
Sayfa 71

Sayfa 71

Ahlâkı bozulmuş bir hükümdarın şecaat ve selâmetlerini hiçbir zamanda muhafaza edemezler. Onun için Osmanlılar civarında .... milletlerden kolay kolay memleketler feth idüb ...

Sayfa 73

* *200 kişi mevcud .... kalesine girdiler. Esir eddiler sonra (Rum) İli'ye geçtiler.*

Sayfa 73

Genel ahlâk son derecede bozulmuş ve kadınlar haddinden fazla yüz bulmuş olup, onların müdahaleleri bozulmuş idareyi bir kat daha arttırır idi. Kısacası bu devlette diri bir kuvvet ve devamlı bir nitelik kalmamış idi. 741 senesinde Rum İmparatoru III. Andronikos ölünce saltanatın varisi olan Yuannis (Jean) Paleologos çok küçük olduğundan, saray nazırı Kantakuzinos -daha önceki örneklerinde olduğu gibi- hükümeti yönetmeye kalkarak, Orhan Gazi'nin imdat ve yardımlarını istedi.

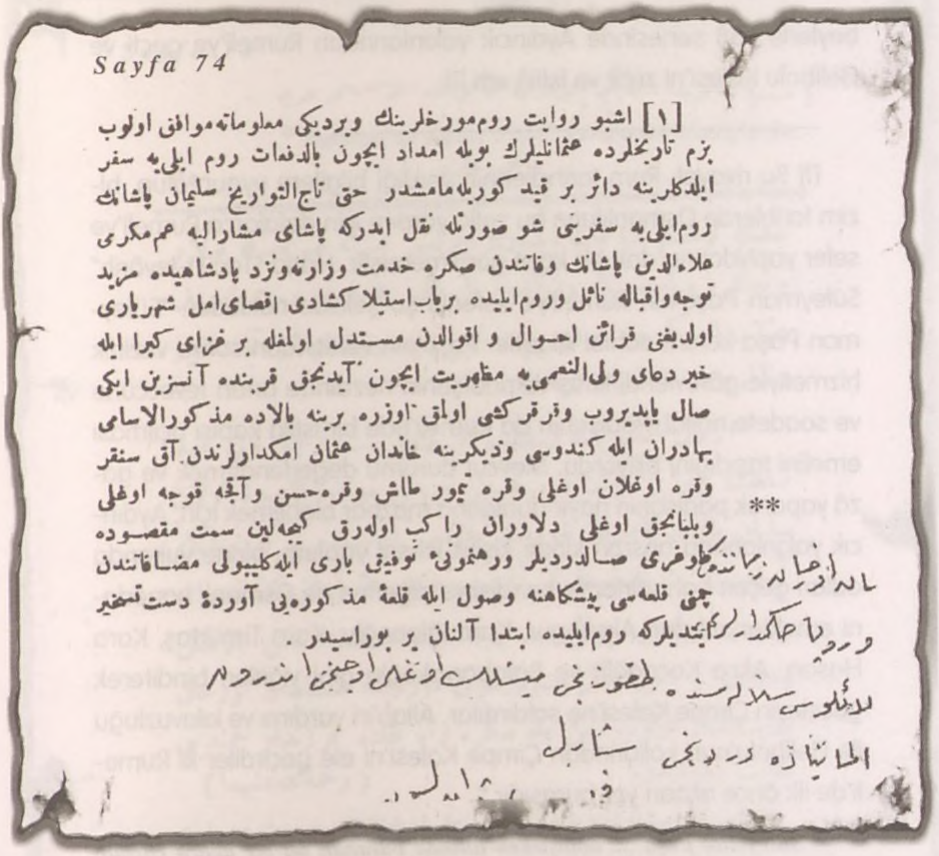
Sayfa 74

*

٧٤ تاريخ دولت عثمانيه

روم ايلى يه كچمش وقانتاقوزينوسك خصمنى تدميراً بلاد رومى تا بالقانلره قدر بازدهٔ خيول غارت ايليه‌رك غنائم وفيره ايله عودت ايلمشدى . بو صورتله پادشاه عثمانيان بيزانس دولتنك استقبالنه حاكم اولمشدى.

اشبو سفرلرده امراى عثمانيه روم ايلينك يوللرينى وحكومت قياصره‌نك يواسز لقلرينى اوكرندكلرندن ايالتكاهنك مساعدهٔ موقعيه‌سنه مبنى سليمان پاشاى مجاهد معيتى امراسى اولان آجه بك وغازى فاضل وحاجى ايلبكى و اورنوس بك نام سر آمدان غزاة ايله ٧٥٨ سنه‌سى آيدينجق قربندن روم ايلى يه مرور وكليبولى قلعه‌سنى ضبط وتسخير ايلدى [١] واناطوليدن عسكر

Sayfa 74

[۱] اشبو روایت روم‌مورخلرینك ویردیکی معلوماته موافق اولوب بزم تاریخلرده عثمانیلرك بویله امداد ایچون بالدفعات روم ایلی‌یه سفر ایلدکلرینه دائر بر قید کوربله‌مامشدر حتی تاج‌التواریخ سلیمان پاشانك روم‌ایلی‌یه سفرینی شو صورتله نقل ایدرکه پاشای مشارالیه عم‌مکرمی علاءالدین پاشانك وفاتندن صکره خدمت وزارته ونزد پادشاهیده مزید توجه‌واقباله نائل وروم‌ایلیده ارباب استیلا کشادی اقصای امل شهریاری اولدیغنی قرائن احوال و اقوالدن مستدل اولمغله بر غزای کبرا ایله خیر دعای ولی‌النعمی‌یه مظهریت ایچون آیدنجق قربنده آنسزین ایکی صال یاپدیروب وقرقرکشی اولق اوزره برینه بالاده مذکورالاسامی بهادران ایله کندوسی ودیکرینه خاندان عثمان امکداولرندن آق سنقر وقره اوغلان اوغلی وقره تیمور طاش وقره‌حسن وآجقه توجه اوغلی وبلبانجق اوغلی دلاوران راکب اولەرق کیجه‌لین سمت مقصوده

**

[illegible] وقوعنی صالدردیلر ورهنمونی توفیق باری ایله کلیبولی مضافاتندن چنق قلعه‌سی پیشکاهنه وصول ایله قلعهٔ مذکوره‌یی آوردهٔ دست تسخیر ایدوب عاکدلرکایتدیلرکه روم‌ایلیده ابتدا آلنان یر بوراسیدر.

[illegible]

Sayfa 74

Süleyman Paşa Rumeli'ye geçmiş ve Kantakuzenos'un düşmanını engelleyerek Rum beldelerine ve Balkanlara kadar akınlar yaparak ganimetler ve zayiatlar ile geriye dönmüşlerdi. Bu suretle Osmanlı padişahı Bizans Devleti'nin istikbaline hâkim olmuştu.

Bu seferlerde Osmanlı Beyleri Rumeli'nin yollarını ve Bizans Hükümeti'nin yolsuzluklarını öğrendiklerinden, Süleyman Paşa mücahit arkadaşları ve beyleri olan Ece Bey, Gazi Fazıl, Hacı İlbeyi ve Evrenos

beylerle 758 senesinde Aydıncık yakınlarından Rumeli'ye geçti ve Gelibolu Kalesi'ni zabt ve istilâ etti [1].

---

[1] Bu rivayet, Rum tarihçilerinin verdiği bilgilere uygun olup, bizim tarihlerde Osmanlıların bu yolla yardım için defalarca Rumeli'ye sefer yaptıklarına dair bir kayıt görülmemiştir. Hatta "Tacü't-tevârih" Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye seferini şu şekilde nakleder: "Süleyman Paşa kerem sahibi Alaattin Paşa'nın vefatından sonra vezirlik hizmetiyle görevlendirilmiş ve padişahın nezdinde artan teveccühe ve saadete nail di. Padişahın da Rumeli'nde bir istilâ kapısı açılması emelini taşıdığını biliyordu. Mevcut durumu değerlendirmek ve gazâ yaparak padişahın hayır dualarına mazhar olabilmek için, Aydıncık yakınlarında ansızın kırkar kişilik iki sal yaptırıp, birine yukarıda adları geçen bahadırlar ile kendisi ve diğerine de Osmanlı hanedanı emektarlarından Aksungur, Karaoğlanoğlu, Kara Timurtaş, Kara Hasan, Akca Kocaoğlu ve Balabancıkoğlu gibi yiğitleri bindirerek geceleyin Çimpe Kalesi'ne saldırdılar. Allah'ın yardımı ve kılavuzluğu ile Gelibolu'nun kollarından Çimpe Kalesi'ni ele geçirdiler ki Rumeli'de ilk önce alınan yer burasıdır."

** Süleyman Paşa .... dolaşırken altında bulunan atı bir ağaca çarpub kendileri de vefat etmişdir.*

*** Sultan Orhan zamanında Avrupa hükümdarları Palaelos sülâlesinde dokuzuncu Mişel'in oğlu III. Andron Almanya'da dördüncü Şarl .....*

Sayfa 75

أسپانیاده ظالم بزول حاکم اولسار دیر .*

* *İspanya'da Zâlim Bizol? hükümran olmuşlardır.*

جلبیله توسیع فتوحات ایده‌رك ایرتسی سنه صره‌سیله بولایر ومعلقره و ابیصاله وتکفور طاغی بلده‌لرینی دست تصرف عثمانیانه کچیردی و اوروپاده تجلی یاب بروز اولان آیات فوز وظفره بسمله‌خوان اولدی .

ارتحال سلیمان پاشا وسلطانه ارسخانه .— آنجق ولی عهد سلطنت ووزیر دولت وسرعسکر جیوش موعودالنصرة اولان سلیمان پاشای کامران غزوات عالیه‌سی آره‌سنده برکون شکار آرقه‌سندن شدتله قوغارکن آنی سورچمکله متأثراً عازم کلشنسرای جنان اولەرق بولایرده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمش (۷۶۰) و خبر جکرسوز موتی اوزرینه سلطان اورخان بغایت المناك اولوب ایکی ماه صکره راه بقاده فرزندار جمندینی تعقیب ایلمشدر.

(رحمة الله علیهما)

شهریار مشارالیه پدرلری کبی علماو فضلایه حرمت ورعایت و مستحقین امرایه بذل عنایت ایلیه‌رك سایهٔ معدلتنه داخل اولان مملکتلر معمور و آبادان اولمشلردر . اموال غنائم ایله خزینهٔ دولت کسب ثروت ایلدیکندن عهد سلطنتنده مکتب ومدرسه وکوپری و یول کبی پك چوق خیرات ومبرات ومدن وقصبات احیا واحسان بیورلمشدرعثمان غازینك تأسیسنه شروع ایلدیکی بنای دولتی اورخان غازی قوتلی تملکله ترصین ایده‌رك برمدت اقدم آناطولی صحرالرنده خیمه‌نشین کزن برعشیرت تحت ادارهٔ عادلانه‌لرنده اوروپا و آسیاده انفاذ حکم ایدر بر دولت

Sayfa 75

Fetihlerini genişleterek ertesi sene sırasıyla Bolayır, Malkara, İpsala ve Tekfurdağı beldelerini Osmanlı egemenliği altına aldı ve Avrupa'daki ilerleme ve zaferlerin başlatıcısı oldu.

Süleyman Paşa'nın Ölümü ve Sultan Orhan

Saltanatın veliahtı, devletin veziri ve askerlerin komutanı olan Süleyman Paşa, yüce gazâları arasında bir gün avını şiddetle kovalarken atı tökezleyerek cennetin gül bahçeli saraylarına yönelmiş olarak Bolayır'da özel türbesine defn olunmuş (760) ve bu ciğer yakan ölüm haberi üzerine Sultan Orhan son derece kederlere bürünerek iki ay sonra Allah yolunda evlâdını takip etmiştir. Allah rahmet eylesin (Rahmetullahü aleyhima).

Padişah Orhan Gazi, babası gibi âlimlere ve faziletlilere ve hak eden devlet adamlarına yardım etmiş, âdil idaresine dahil olan memleketler bayındır ve şenlikli olmuşlardır. Çeşitli mal ve ganimetlerle devlet hazinesi servetle dolduğundan, saltanatı devrinde mektep, medrese, köprü ve yol gibi pek çok hayırlı şey yapılmış, şehirler ve kasabalar kalkınmıştır. Osman Gazi'nin tesisine başladığı devleti Orhan Gazi kuvvetli temellerle desteklemiş ve bir dönem Anadolu sahralarında çadırlarda gezen bir aşiret, Avrupa ve Asya'ya hükmeden bir devlet haline gelmiştir.

Sayfa 77

ادرنه تکفوری اندر ایدی *

* Edirne tekfuru idi

قیصرك زیر حکمنده اولان یر مرمره واطه‌لر دکزی ایله‌بالقان طاغلری میانننده بولنان تراکی قطعه‌سی ایدی سلانیك وتسالیا وآتنه وموره سمتلریده روم پرنسلرینه تابع ایدی. بلغارلر هجرتك قرن اولنده دوبریجه اووه‌سنه وبالقانلرك جهت شمالیه‌سنه مرور وصربلر وبوشناقلر بر قرن عسکره شمالدن هجوم ایده‌رك طونه نهرینی عبور ایله بولندقلری یرلرده تمکن وتوطن ایتمشلر وارنبودلر مملکتك سکان قدیمه‌سی اولوب بر طاقم بکلکلره منقسم اولمشلر ایدی.

اورخان غازینك امدادیله تاج قیصری‌یه اشتراك ایدن قائن پدری قانتاقوزینوس وفات ایتمش ویوآنیس پالئولوغوس تخت ایمپراطوریده مستقل قالمش اولمغله روم دولتنه اعلان سفر اولنه‌رق خداوندکار غازی جودلی ومیسَوْری ولوله بر غوس بلده‌لرینی وحاجی ایل بکی دیمتوقه شهرینی فتح ایدوب ادرنه اوزرینه سوق اولنان روم‌ایلی بکلر بکی لالا شاهین بك سازلی دره نام محلده روم لشکرینی تارومار ایلیه‌رك ادرنه‌نك حصر وتضییقنه مباشرت ایلدی. آرقه‌دن پادشاه حضرتلری دخی یتشمکله ادرنه شهری فتح باب اطاعت ایدوب ممالك عثمانیه یه

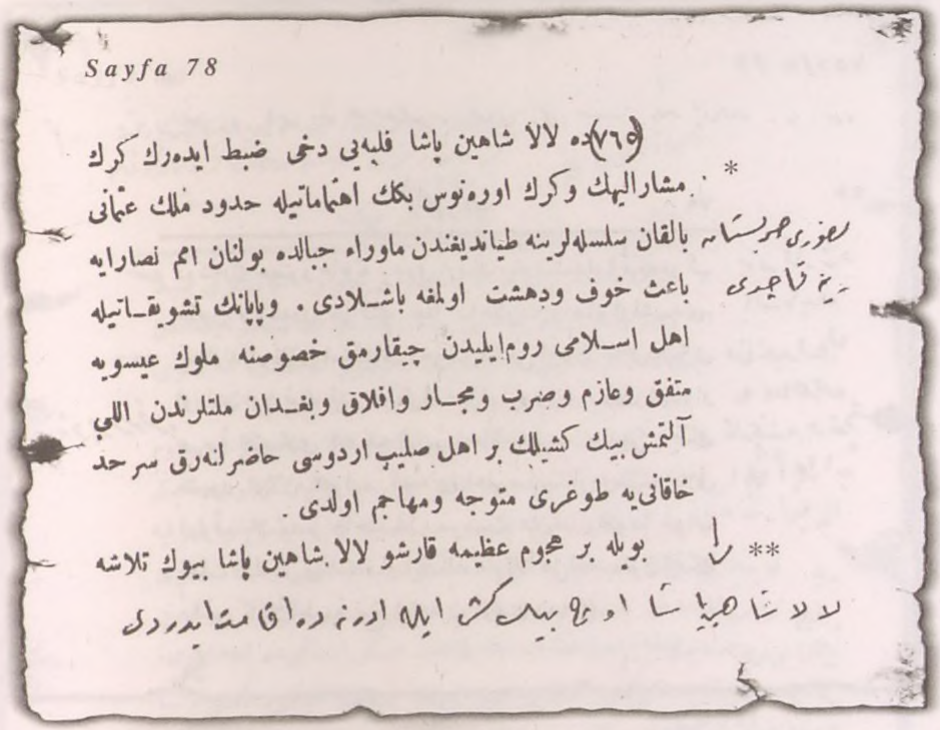
Sayfa 77

الحاق اولندی (۷٦۳) . شهر مذکور اوروپاده روم دولتنك
ایکنجی بلده‌سی اولمغله فتحی مکاتیب همایون ایله بعض ملوك اسلامیه یه
تبشیر بیورلدی وجواباً تبریکنامه‌لر دخی کلدی.

Sayfa 77

Kayzer'in hükmü altında olan yer, Marmara ve Adalar Denizi ile Balkan Dağları arasında bulunan Trakya kıtası idi. Selanik, Taselya, Atina ve Mora semtleri de Rum prenslerine tâbi idi. Bulgarlar hicretin ilk asırlarında Dobruca ovasına ve Balkanların kuzey taraflarına geçmişlerdi. Sırplar ve Boşnaklar bir asır sonra kuzeyden hücum ederek, Tuna nehrini aşmışlar, bulundukları yerlerde yerleşmişler ve yurt kurmuşlardı. Arnavutlar ise memleketin eski sakinleri olup, bir takım beyliklere bölünmüşlerdi.

Orhan Gazi'nin yardımıyla Kayzerlik tacına ortak olan Kantakuzenos vefat etmiş ve Yuannis Paleologos imparatorluk tahtında yalnız kalmıştı. Rum devletine sefer ilân edilerek Hüdâvendigar Gazi; Çorlu, Misuri ve Lüleburgaz beldelerini ve Hacı İlbeyi de Dimetoka şehrini fethedip Edirne'nin kuşatma ve sıkıştırılmasına girişmiş idi. Arkadan padişah hazretleri dahi yetişmekle Edirne şehri Osmanlı topraklarına dahil olundu (763). Adı geçen şehir, Avrupa'da Rum devletinin ikinci beldesi olmakla fethi padişah mektupları ile bazı İslâm memleketlerine müjdelendi ve cevap olarak da tebriknâmeler dahi geldi.

Sayfa 78

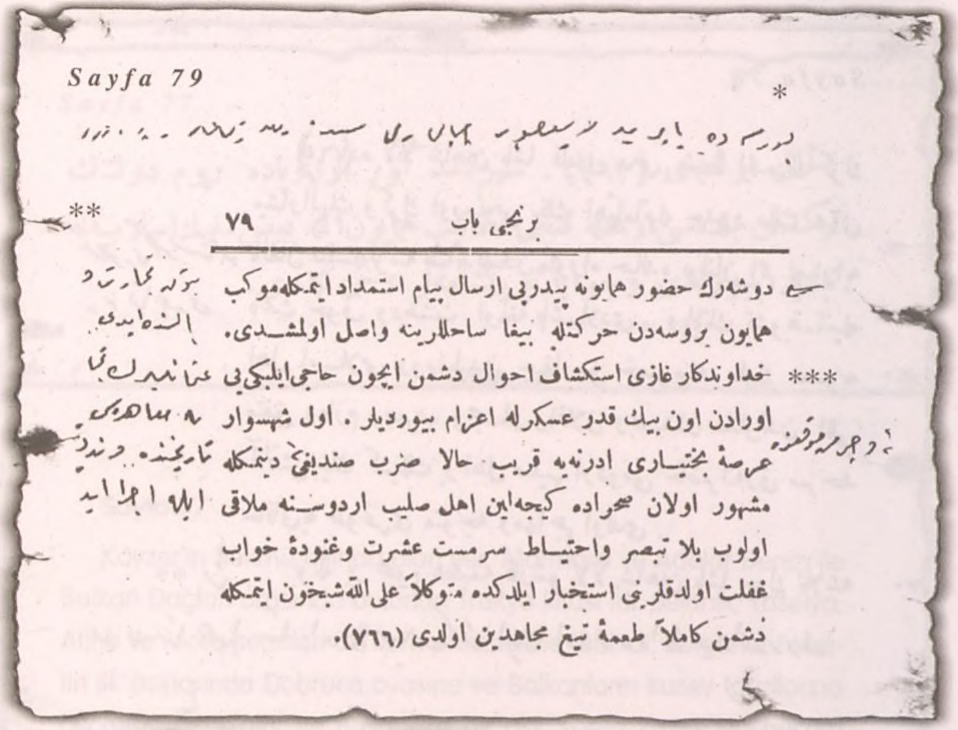
(٧٦٥)ده لالا شاهين پاشا فلبه‌يى دخى ضبط ايده‌رك كرك
مشاراليهك وكرك اوروپه‌نوس بكك اهتماماتيله حدود ملك عثمانى
بالقان سلسله‌لرينه طياندىغندن ماوراء جباللده بولنان امم نصارايه
باعث خوف ودهشت اولمغه باشلادى . وپاپانك تشويقاتيله
اهل اسلامى روم‌ايليدن چيقارمق خصوصنه ملوك عيسويه
متفق وعازم وضرب ومجار وافلاق وبغدان ملتلرندن اللى
آلتمش بيك كشيلك بر اهل صليب اردوسى حاضرلنه‌رق سرحد
خاقانيه طوغرى متوجه ومهاجم اولدى .
بويله بر هجوم عظيمه قارشو لالا شاهين پاشا بيوك تلاشه

* ..... Sırbistan'a ..... kaçdı

** *Lala Şahin Paşa üçbin kişi ile Edirne'de ikâmet ederdi.*

Sayfa 78

765'de Lala Şahin Paşa Filibe'yi dahi ele geçirerek, gerek Lala Şahin Paşa'nın ve gerek Evrenos Bey'in gayretleriyle Osmanlı topraklarının sınırı Balkan Dağlarına dayanmıştı. Dağların arkasında bulunan Hristiyan toplumlar korku duymaya ve dehşete kapılmaya başladı. Ve Papa'nın teşvikleriyle Müslümanları Rumeli'den çıkarmak için Hristiyan devletler büyük bir ittifak yaparak Sırp, Macar, Eflak ve Boğdan milletlerinden elli-altmış bin kişilik bir Hristiyan ordusu hazırlayarak Osmanlı sınırlarına doğru yola çıktılar ve hücum ettiler.

Sayfa 79

*

**

٧٩ برنجی باب

دوشه‌رك حضور همایونه پیدرپی ارسال پیام استمداد ایتمکله موکب همایون بروسه‌دن حرکتله بیغا ساحللرینه واصل اولمشدی.

*** خداوندکار غازی استکشاف احوال دشمن ایچون حاجی ایلبکی یی اورادن اون بیك قدر عسکرله اعزام بیوردیلر. اول شهسوار عرصهٔ بختیاری ادرنه‌یه قریب حالا صرب صندیغی دینمکله مشهور اولان صحراده کیجه‌این اهل صلیب اردوسنه ملاقی اولوب بلا تبصر واحتیاط سرمست عشرت وغنودهٔ خواب غفلت اولدقلرینی استخبار ایلدکده متوکلاً علی الله شبخون ایتمکله دشمن کاملاً طعمهٔ تیغ مجاهدین اولدی (٧٦٦).

Sayfa 79

Böyle bir büyük hücuma karşı Lala Şahin Paşa büyük telaşa düşerek padişahtan ısrarla yardım istemesi üzerine Padişah kuvvetleri, Bursa'dan hareketle Biga sahillerine ulaşmış oldular. Hüdavendigar Gazi, düşmanın durumunun keşfi için Hacı İlbeyi'yi oradan onbin kadar askerle gönderdi. Hacı İlbeyi Edirne'ye yakın Sırpsındığı denmekle meşhur olan sahrada geceleyin Hristiyan ordusuna rastlayıp, düşman ordusunun gaflet içinde olduğu anlaşılınca, Allah'ın yardımıyla bir baskın düzenlenmiş ve Haçlı Ordusu tarumar edilmiştir (766).

**B ursa'da Bayezid .....*

*** Bütün ticaret de elinde idi. Osmanlıların ticarete mübahedesi ..... tarihinde Venedik ile icra edildi.*

**** Mevkiinde*

Sayfa 80

ضرب شمشیریله قواله و درامه و سیروز جانبلری ضبط وصربستاندن نیش قلعه‌سی صولت پادشاهی ایله تسخیر اولندقدن بشقه صرب قرالی وکوستندیل ونیکبولی وسلستره حاکملری رکاب همایونه سنوی ویرکو اعطاسنه ربط ایدلدی.

بعده قلب سنجاغی خاص اوله‌رق لالا شاهین پاشایه وروم ایلی بکلر بکیلکی تیمور طاش پاشایه توجیه اولنوب مناستر ویرلپه وقارلی ایلی پاشای مشارالیه همتیله ومؤخراً صوفیه بلبان بك یدیله داخل قبضهٔ حکومت وبوسنه وهرسك سمتلری محاصره ایدیلدی دخی پازدهٔ خیول غارت اولدی وصرب قرالی ویرکودن دخی بوندری سنه لشقه خدمت عثمانیه یه معلوم المقدار عسکر ارسالی ده تعهد ایلدی.

کوتاهیه ملحقاتیله حمید ایلینك نصفنك عثمانلویه کچمسی. — سنه‌سی سلطان مراد خان حضرتلری بیوك شهزاده یلدیرم بایزیده کرمیان بکینك قیزی دولت شاه خاتونی آلیوبرمکله جهاز عروس طریقیله کوتاهیه وملحقاتی اولان آلتی قضا عثمانلی حکومتنه کچدی. بنه اول تاریخده حمید ایلینك بکشهری وسیدی شهری واسپارته ویلواج وقره‌اغاج قضالری طوعاً وکرهاً حاکمی حسین بکدن انتزاع اولنه‌رق داخل قلمرو صاحبقرانی اولدی. زیرا مذکور قضالر ممالك عثمانیه یه دیده کشای حسد وخسار اولمغه پاشلایان قرمان اوغللرینه قارشو عثمانلوده بولنمق واحکام اولنمق لابد ایدی.

عصیانه حاکم قرمانه، محاربهٔ مشهورهٔ قونیه (۷۸۹). — قرمان حکامی کندولرینی دولت سلجوقیه‌نك وارثی عد ایدوب

Sayfa 80

Kılıç kuvvetiyle Kavala, Drama, Siroz tarafları ve Sırbistan'da Niş Kalesi padişahın şiddetli hücumu ile zabt olunduktan başka Sırp Kralı (1) ve Köstendil, Niğbolu ve Silistre hâkimleri Osmanlı Devletine yıllık vergi ödemeye mecbur edildi(2).

Bundan sonra Filibe sancağı hâss olarak Lala Şahin Paşa'ya ve Rumeli Beylerbeyliği Timurtaş Paşa'ya verilerek Manastır, Pirlepe, Karlıeli Lala Şahin Paşa'nın gayretleriyle ve sonradan Sofya Balaban Bey eliyle Osmanlı hükümeti idaresine dahil edildi. Bosna ve Hersek dahi Osmanlı askerlerinin ayakları altında ezildi ve Sırp Kralı vergi dışında Osmanlı hizmetine belirli miktarda asker vermeyi de taahhüt etti.

Kütahya'nın İlhak Edilmesiyle Hamideli'nin Yarısının Osmanlı'ya Geçmesi.

Hicrî 783 yılında Sultan Murat Han Hazretleri büyük şehzâde Yıldırım Bayezit'e Germiyan Beyi'nin kızı Devletşah Hatun'u almış ve bu yolla Kütahya Simav ve altı kaza da Osmanlı hükümetine geçmişti. Yine o tarihte Hamideli'nin Beyşehri, Seydişehri, Isparta, Yalvac ve Karaağaç kazaları hâkimi Hüseyin Bey'den (3) alınarak Osmanlı padişahının topraklarına dahil oldu. Zira adı geçen kazalar Osmanlı memleketlerine kötü gözle bakan ve zarar olmağa başlayan Karamanoğullarına karşı Osmanlı'da bulunmak ve sağlamlaştırılmak mecburiyetinde idi.

Karaman Hâkimi'nin İsyanı, Meşhur Konya Muharebesi (789). Karaman hâkimleri kendilerini Selçuklu Devleti'nin varisi kabul ederek

** Sonra hazret-i padişah beş sene kadar asayişle vakit geçirdi ve kızı Nefise Sultan'ı Karamanoğlu'na nikah etti.*

***..... civarındaki ..... 7 bin ..... ile muhasara eyledi (niyet-i) hümayunları İstanbul'u muhasara etmek idi. İstanbul imparatoru .....dı. Onun içün ..... tesviye olundu.*

**** Satın alındı*

***** Karamanoğulları'nın en güvendiği sakerler Kara Tatarlar idi.*

اوته‌دنبرو سائر امرای سلجوقیه اوزرینه تفوق داعیه‌سنده بولندقلرندن سطوت عثمانیه‌نك یومرتیی توسعی بالطبع چكمزلر ایدی. قرمان اوغلی علی بك (علاءالدین بك) صهریت مرادخانی یه نائل اولمش ایكن كفران نعمت ایدوب پادشاه حضرتلرینك روم ایلیده بولنمسندن بالاستفاده اعلان حرب وقتال ایتمكله موكب همایون اناطولی یه آتشبار نزول اولهرق قونیه محاربهٔ مشهوره‌سنده جمعیت قرمانیان دوچار انهزام قهقری اولدی (۷۸۹). شهزاده بایزید خان یلدیرم لقبی وروم ایلی بكلربكی تیمور طاش پاشا وزارت منصبنی بووقعه‌ده قزانمشلردر وقرمان اوغلی حرمی اولان سلطانك شفاعتیله مظهر عفو شهریاری اولمشدر.

فتح بلغارستانه، وقعهٔ عظیمهٔ قوصوه (۷۹۱). — قرمان اوغلی مسئله‌سنده متفق خفیسی بولنان بوسنه‌قرالی دخی حكومت سنیه‌یه اظهار طغیان وعداوته متجاسر اولدیغندن روم ایلی بكلربكی تیمورطاش پاشا [۱] یكرمی بیك قدر عسكرله بوسنه‌یه كیروب جنود عثمانیه یغما وغارت ایله مشغول ومتفرق ایكن اعدا بردنبره باصقین ایتمكله تیمور طاش پاشا كلیاً مغلوب وپریشان واون بش بیك عثمانلی شهیداً عازم ریاض جنان اولدی. اشبو هزیمت اوزرینه

[۱] خواجه‌تاریخنده لالا شاهین پاشا اولق اوزره محكی ایسه‌ده صحائف‌الاخبار لالا شاهین‌پاشانك اقدمجه وفات ایتمش اولدیغنی ذكرایله بوسنه‌ده بوزیلان تیمور طاش پاشادر دییور.

Sayfa 81

öteden beri diğer Selçuklu devlet adamları üzerine üstünlük iddiasında bulunduklarından, Osmanlı'nın bu derece büyümesini, gelişmesini doğal olarak çekemezlerdi. Karamanoğlu Ali Bey, Murat Han'ın yardım ve iltifatına nail olmuş iken nankörlük yaparak padişah hazretlerinin Rumeli'de bulunmasından istifade ederek harp ilân etmekle Padişah kuvvetleri hızla Anadolu'ya geçerek meşhur Konya Savaşı'nda Karamanlılar hezimete düşerek kahrolmuşlardır (789). Şehzâde Bayezit Han, Yıldırım lâkabını ve Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa vezirlik rütbesini bu olayla kazanmışlardır ve Karamanoğlu, haremi olan sultanın şefaatiyle padişahın affına mazhar olmuştur.

Bulgaristan'ın Fethi (1), Büyük Kosova Vakası (791). –Karamanoğlu meselesinde gizli müttefiki bulunan Bosna Kralı dahi Osmanlı hükümetine taşkınlık ve düşmanlık içerisindeydi. Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa [1] yirmibin kadar askerle Bosna'ya girip, Osmanlı askerleri yağma ve talan ile uğraşır iken, düşman birdenbire baskın etmekle Timurtaş Paşa tamamen mağlup ve perişan ve on beş bin Osmanlı şehit olarak cennet bahçelerine yürüdü.

---

[1] Hoca tarihinde Lala Şahin Paşa olmak üzere rivayet olunmuş ise de sehaifü'l-ahbar Lala Şahin Paşa'nın daha önce vefat etmiş olduğunu zikr ile Bosna'da bozulan Timurtaş Paşa'dır diyor.

* *Arnavud Prensi Aleksandır= İskender idi.*

** *İstanbul ..... üç kızı ..... birini hazret-i ..... diğerini Yıldırım ..... ve diğeri ..... nikah etti.*

*** *Bulgaristan ..... ittifaka ..... Sırb Kralı ..... idi çünki ..... elli ..... veriyordu.*

**** *Kralı Brankoviç 20 bin kara sakerle Ali Paşa Filibe'den geçerek Tırnova'ya gitti oradan Evranos Bey'i de Şumnu'yu feth etmek içün gönderdi.*

Sayfa 82

مقدما ویرکویه ربط اولنمش اولان ملوك وحکام عیسویه متفقاً وادیٔ عصیانه سالك و قونیه محاربه‌سنده برموجب معاهده خدمت عثمانیه‌ده بولنان برمقدار صرب عسکری خلاف امر عالی اموال اهالیه اطالهٔ دست تعدی ایتملرینه [۱] بناءً سیاستله تأدیب اولندقلرندن طولایی مغبر اولان صرب قرالی لازاری دخی اشبو اتفاق حکمداران نصارایه داخل اولدی.

اشبو اتفاق عمومی خبری واصل سمع همایون اولدقده وزیر دستور اعظم چندرلی زاده علی پاشا مقدار وافی عسکرله همان روم ایلینه استکشافنه مأمور اولنوب خداوندکار غازی دخی آردی صره چناق قلعه بوغازینی عبور ایلدی. علی پاشا پراوادی وشمنی وطرنوی ونیکبولی وسلستره قلعه‌لرینی فتحایله نقض عهدایدن بلغار قرالی صوصمانوسی تأدیب وبلغارستانی ازسرنو تسخیر ایلدکدن صکره قوصوه اوزرینه حرکت ایتمکده اولان موکب همایونه ملاقی اولدی.

صرب قرالی لازاری (لاس اوغلی) صرب وبجار واولاخ وبوشناقدن وملل سائره‌دن یوزبیك قدر عسکر طوپلایه‌رق ورود عثمانیانه مترقب ایدی. اشته ۷۹۱ سنه‌سی شعبانك اون بشنجی سالی کونی قوصوه صحرالرنده اك شدید واك قورقونج محاربه‌لردن بری واقع اولمشدر. دشمن چوقلغنه وموقعنك مرجحیتنه کوره نه‌درك غایتله مغرور ایدی. آنجق قتال فورطنه‌سی

[۱] اهانت دشمندن نشئت ایتمه برقاچ استثنادن قطع نظر پادشاهان عثمانیان حضراتی عساکر ممالك اسلامیه‌یی یغما وتخریب ایتدرمه مشلردر.

Sayfa 82

Bu hezimet üzerine daha önce vergiye mecbur olunmuş olan Hristiyan hükümdarlar ve hâkimler ittifak yaparak isyan yoluna girdiler. Konya Savaşı'nda yapılan anlaşma gereği, Osmanlı hizmetinde bulunan bir miktar Sırp askeri, yüce emre karşı gelerek ahalinin malına el uzatmaya başladıklarından [1] idam cezasıyla cezalandırılmışlardı. Bu olaydan dolayı küskün olan Sırp Kralı Lazari dahi, bu Hristiyan hükümdarları ittifakına dahil oldu.

Bu genel ittifak haberi padişaha ulaşınca, veziriazam Çandarlızâde Ali Paşa mükemmel miktarda askerle hemen Rumeli'ye geçmesi emredilip Hüdavendigar Gazi dahi ardı sıra Çanakkale Boğazı'nı geçti. Ali Paşa, Pravadi ve Şumnu, Tırnova, Niğbolu ve Silistre kalelerini feth ile anlaşmayı bozan Bulgar Kralı Susmanos'u cezalandırıp, Bulgaristan'ı yeni baştan zabt eyledikden sonra Kosova üzerine hareket etmekte olan padişah kuvvetlerine katıldı.

Sırp Kralı Lazari (Lasoğlu) Sırp, Macar, Ulah ve Boşnak ve diğer milletlerden yüzbin kadar asker toplayarak, ilerleyen Osmanlı ordusuna rakip oldu. İşte 791 senesi Şaban'ının on beşinci Salı günü Kosova sahralarında en şiddetli ve en korkunç muharebelerden biri meydana gelmiştir. Düşman çokluğuna ve mevkiinin üstünlüğüne güvenerek gayetle mağrur idi.

---

[1] Düşmanın ihanetinden kaynaklanan birkaç isyanda Osmanlı askeri kesinlikle İslâm memleketlerini yağma ve talan etmemişlerdir.

** Evrenos Bey'i istikşafa göndermişdi ve adanın ..... istikşafını bildirdiler*

..... ordusunda bin zırhlı ..... vardı

..... rüzgarı ..... Osmaniyye'nin ..... doğru tozları ..... ama hazret-i padişah sıkıldığını orduya bildirmedi ..... tozdan ok atmak içün düşmanı göremiyorlardı.

Sırp askerinin ortasında Sırp Kralı sağ tarafında Bulgaristan .....

Sayfa 83

حرب قرالی لازاروویچ اسیر اولدی.

Sayfa 83

Sırp Kralı Lazaroviç esir oldu.

Sayfa 84

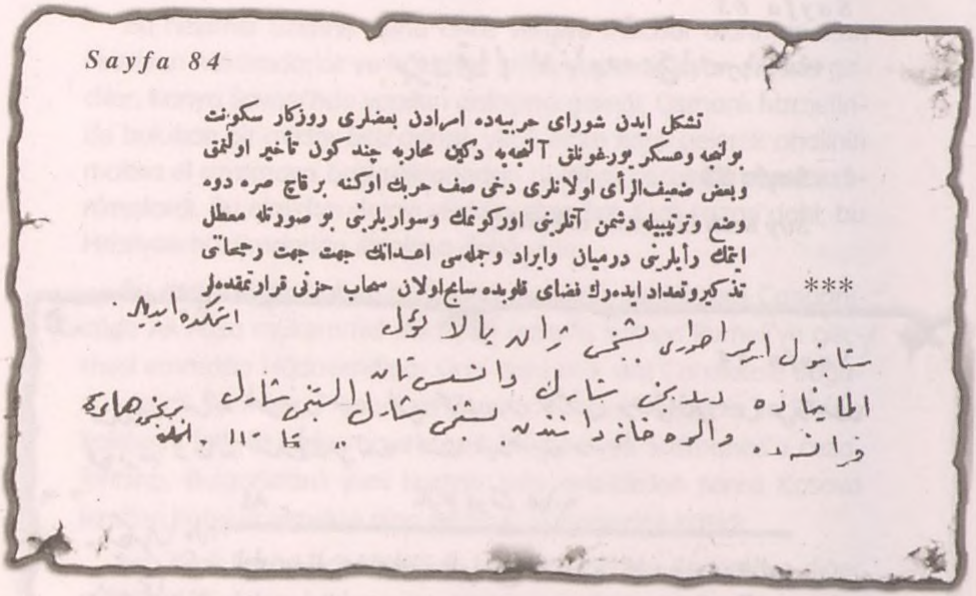
سعادتلو مراد اوتوز بیرنجی سنه‌سی ۱۱۸۷ ده بوسنه وعثمانلی سپاهی وخلقی
عمایونه زمانه سلطنتنده انشا ایتدیلمشدر.

٨٤ تاریخ دولت عثمانیه

اولو بیغینلرندن میلوش قابیلوویچ نام صربلی مجروح وبی مجال
اولدیغی حالده مسلم اولمق ایچون حضور شاهانه‌یه کلدی وآیاق
اوپمك بهانه‌سیله اتکی آلتنده کیزلی اولان خنجریله سلطان
مرادی شهید ایلدی. (رحمة الله علیه)

پادشاهلرمز بر صورتله افنای وجود ایلیه‌رك احیای دولت
ایتمشلردر. ملکمزك هر آووج طوپراغی آنلرك همم مخصوصه‌لریله
قزانلمشدر. خداوندکار شهید حضرتلری دور حکومتنده ظهوره
کلن اوتوز بدی غزای غراده اعلان لوای غالبیتله ممالك عثمانیه‌یی

وکبرای امرای عسکریه‌دن ییلدیرم بایزید ویعقوب چلبی نام شهزاده‌لر
ووزیر اعظم علی پاشا وروم‌ایلی بکلر بکی تیمور طاش پاشا واناطولی
بکلر بکی صاریجه پاشا وصو باشی آینه بك واورنوس زاده عیسی بك
ولالاشاهین پاشا زاده یحیی بك وقره مقبل وبلبان بکلر فرقه
قوماندانلقلریی درعهده ایتمشلر ایدی. اعدا چوقلغنه وسائر مرجعیت
حربیه‌سنه اولقدر مغرور وغلبه ایده‌جکنه اولدرجه شبهه‌سز وامین ایدی‌که
صرب قرالی پادشاهی دیری دیری طوتمانه مکافات آدامنه باشلامش
وهمان او کیجه اردوی همایونه شبخون ایتمکی تکلیف ایدن قوماندانلرندن
برینك رأیی شبخونده بلکه پادشاه قورتیلور واوردوکاهی طاغیلوردی.
اله کچمز دیو سائرلری طرفندن رد ایدلمشیدی.

Sayfa 84

تشكل ايدن شورای حربيه‌ده امرادن بعضلری روزكار سكونت
بولنجه وعسكر يورغونلق آلنجه‌يه دكين محاربه چند كون تأخير اولنمق
وبعض ضعيف‌الرأی اولانلری دخی صف حربك اوكنه بر قاچ صره دوه
وضع وترتيبيله دشمن آتلرينی اوركوتمك وسواريلرينی بو صورتله معطل
ايتمك وأيلرينی درميان وايراد وجله‌سی اعدانك جهت جهت رجعاتی
تذكير وتعداد ايده‌رك فضای قلوبده سايح اولان سحاب حزنی قرارتمقده‌در ***

ايتمكده ايدي.

ستانبول ايرا حمای بشنی ثالثه بالا لؤل
الماينا ده دسدبنی شاركه وانسس تامه شاركه البتنی شاركه بشنی حاوی
فرانسه والوه خانه دانشنده بشنی " تا ۱۱۰ انده

Sayfa 84

Ölü yığınlarından Miloş Kabiloviç adında yaralı bir Sırp, güçsüz ve kuvvetsiz olduğu halde Müslüman olmak için padişah huzuruna geldi ve ayak öpmek bahanesiyle eteği altında gizli olan hançeriyle Sultan Murat'ı şehit eyledi. Allah rahmet eylesin (Rahmetullahi aleyh).

Padişahlarımız birer suretle hayatlarını vererek devleti ihya etmişlerdir. Devletimizin her avuç toprağı, onların mühim ve özel çabalarıyla kazanılmıştır. Şehit Hüdavendigar hazretleri hükümetleri devrinde ortaya çıkan otuzyedi savaşta galibiyetlerini ilân ederek, Osmanlı topraklarını Tuna nehrine ve Bosna sınırına kadar genişletmiştir.

---

ve büyük ve önde gelen askerî sınıfdan Yıldırım Bayezit ve Yakub Çelebi adında şehzâdeler ve veziriazam Ali Paşa ve Rumeli Beylerbeyi Timurtaş Paşa ve Anadolu Beylerbeyi Sarıcâ Paşa ve Subaşı Eyne Bey ve Evrenoszâde İsa Bey ve Lala Şahin Paşazâde Yahşi Bey ve Kara Mukbil ve Balaban Beyler fırka kumandanlıklarını yapmışlar idi.

Düşman çokluğuna ve diğer harp malzemelerinin o kadar mağrur ve üstün geleceğine o derece şüphesiz ve emin idi ki Sırp Kralı, padişahı diri diri tutana mükafat adamağa başlamış ve hemen o gece padişahın ordusuna gece baskını yapmayı teklif eden kumandanlarından birinin gece baskını teklifini belki padişah kurtulur ve ordugâhı dağılır da ele geçmez diye diğerleri tarafından reddedilmişti.

Teşkil eden harp şurasında bazı komutanlar, rüzgar dininceye ve asker yorgunluk atıncaya değin muharebeyi birkaç gün tehir etmeyi ve bazıları dahi ön saflara birkaç sıra deve koymak tertibiyle düşman atlarını ürkütmek ve süvarilerini bu suretle etkisiz bırakmayı savundular.

** Sultan Murat otuzyedi kere muharebede bulunmuş ve Osmanlı sancağı ve tuğra-yı hümeyyun zaman-ı saltanatlarında inşa edilmişdir.*

*** Beylerbeyiler ile ..... ticaret muahedenamesinde ..... kırmızı boyayarak imzalamışdır.*

**** İstanbul İmparatoru V. Jan Palaol Almanya'da dördüncü Şarl ve Ansistan Fransa'da, Valve hanedanından beşinci, Şarl altıncı Şarl ..... birinci Hanri ..... itmekde idiler.*

Sayfa 93

بازسناه مذهبی الوده ایله عیوب نه بالا سعاده رسیده
علاوالدیه قونیه جوا - پین تسیه با شلادی .

برنجی باب ۹۳

Sayfa 93

انقره حواليسنى يازدهٔ اسبان تسخير و تيمور طاش پاشايى اسير
ايلديكى واصل اطلاع همايون اولدقده بيلديرم خان حضرتلرى
برق خاطف كبى اناطولى‌يه اينوب قرمانيان ايله وقوعه كلان
محاربه‌ده جمعيتلرينى تار ومار وعلاءالدين بكى اوغلى محمد بك
ايله برابر قيد اسارته كرفتار ايلدى (٧٩٤). محمد بك حبس
اولنمق اوزره بروسه‌يه اعزام و علاءالدين بك (على بك)
حكومتكاهنه ايصال اولنمق اوزره تيمور طاش پاشايه تسليم
اولندقده معاملهٔ سابقه‌سندن ناشى پاشاى مشاراليه كيندار اولمغله
على بكى اذن پادشاهى اولمقسزين اعدام وهرنه‌قدر مظهر تكدير
وعتاب اولديسه‌ده معقول جوابلرله معذرتى اثبات و اعلام
ايلدى. بونك اوزرينه محمد بك محبسده ابقا اولنه‌رق بلاد قرمان
دفتر ايالات عثمانيه‌يه قيد وعلاوه اولنمشدر . *مصرليلرك ادارهسنده يدى

ينه‌اوسنه (٧٩٤) قيصريه وسيواش وطوقات سمتلرى ارباب
خروجدن وبقايای اشياع جنكيزيه‌دن قاضى برهان‌الدين دست
تغلبندن استخلاص قيلندى .

* *Mısırlıların İdaresinde*

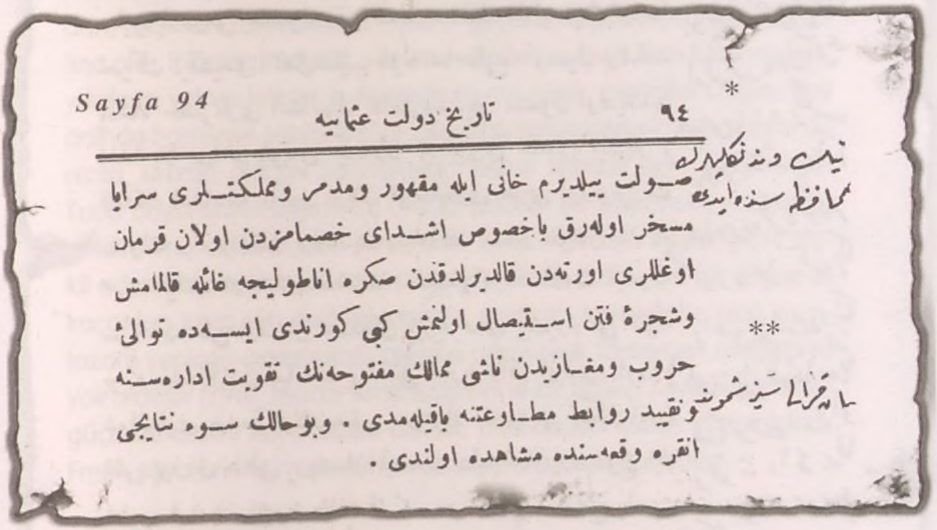
Sayfa 93

Timurtaş Paşa'yı esir alarak padişaha ulaştığı sırada, Yıldırım Han hazretleri şimşek hızıyla Anadolu'ya inip Karamanlılar ile meydana gelen savaşta onları yenmiş ve Alaattin Bey'le oğlu Mehmet Bey'i esaret altına aldı (794). Mehmet Bey hapsedilmek üzere Bursa'ya gönderildi. Alaattin Bey, Timurtaş Paşa'ya teslim olunduktan geçmişte yaptıklarından dolayı Alaattin Paşa'ya kindar olmakla, Ali Bey'i padişahın izni olmaksızın cezalandırmak istemiş ve mazeretini haklı sebeplere dayandırabilmiştir. Bunun üzerine Mehmet Bey sürekli hapiste bırakılarak Karaman beldeleri Osmanlı eyalet

defterine kayd ve ilâve olunmuştur.

Yine o sene (794) Kayseri (Mısırlıların idaresinde idi), Sivas ve Tokat semtleri, dışarıdan gelenlerin yani Cengiz Han'ın artıklarının ve Kadı Burhanettin'in baskısından kurtarılmıştı..

Padişah hazretleri Eflak'da ise de gaybubetinden bilistifade Karaman ..... Konya civarını teshire başladı.

Sayfa 94

٩٤ تاريخ دولت عثمانيه

*

نيت ومدنكيرله محافظ سنده ايدى

دولت يلدرم خانى ايله مقهور ومدمر ومملكتلرى سرايا مسخر اولەرق باخصوص اشدای خصمامزدن اولان قرمان اوغللرى اورتەدن قالدرلدقدن صكره اناطوليجه غائله قالمامش وشجرهٔ فتن استيصال اولنمش كبى كورندى ايسەده توالىء حروب ومغازيدن ناشى ممالك مفتوحەنك تقويت اداره‌سنه مانع اولمق اوزره شمشونقيد روابط مطاوعتنه باقيلەمدى . وبوحالك سوء نتايجى انقره وقەسنده مشاهده اولندى .

**

Sayfa 94

Yıldırım Han'ın şiddetli hücumları ile kahrolmuş, mahvedilmiş ve memleketleri baştan aşağıya zabt olunan Karamanoğulları ortadan kaldırıldıktan sonra Anadolu tarafında sorun kalmamış ve fitnenin ocağı söndürülmüş gibi göründü. Ancak sürekli yapılan savaşlar sebebiyle fethedilen bu devletlerin idarelerinin kuvvetlendirilmesine ve Osmanlı Devleti'ne bağlanmalarına gereken önem verilememişti. Bu halin kötü neticeleri Ankara Savaş'ında kendini gösterecektir.

* *.....nın Venediklilerin muhafazasında idi*

** *Macaristan Kralı Sizşimund*

Sayfa 95

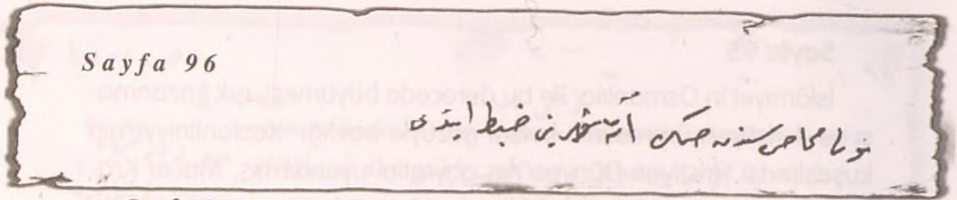
عثمانیه ایله بو مرتبه رونق ونور کسب ایتمسی واقع نصارانك مطمح نظری. اولان قسطنطینیه‌نك محاصره اولنمسی غیرت عیسویه‌یی اویاندیروب مجار قرالنك تشویق وپاپانك تحریکی اوزرینه اوروپانك اك معتبر سلاحشورلرندن مرکب بر اهل صلیب اردوسی حاضرلنه‌رق حدود ممالك عثمانیه‌یه متوجهاً حرکت ایتمشیدی. اهل صلیب طونه ساحللرینه وصول بولدقده پادشاه حضرتلری استانبول محاصره‌سیله مشغول اولدیغندن اعدا بلا مزاحم طونه‌یی کچه‌رك نیکبولی‌یی محاصره ایلدیلر. قلعه‌نك امدادینه مأمور اولان قوجه‌غازی حاجی اورنوس بك معاونته راه وامکان بوله‌مدیسه‌ده محافظ حصار طوغان بك نام مرد حمیتشعار حملات دشمنه غضنفرانه مقاومت ایدوب سرحددده ظن اولنان سلطان بایزید دخی بیلدیرم کبی طونه بوینه یتشدیکندن میانه‌ده برشدتلی محاربه واقع اولدی. اوروپا شوالیه‌لری صدمة اولاده‌صف حربمزك مقدمه‌سنی تشکیل ایدن باشی بوزوق طاقمی پریشان ایده‌رك دلیجه‌سنه برسونج ایله تعقیب فراریان ایچون طاغلدقلرنده معیت همایونده‌سلاح بدست انتظار اولان یکیچری عساکرمنتظمه‌سنك آتشنه اوغرایه‌رق کلیاً مغلوب ومهزوم اولدیلر (٧٩٨). مجار قرالی سیکسموند بر بالقجی قایغنه راکباً کوچ ایله تخلیص کریبان ایده‌بیلدی ایسه‌ده عسکرندن کیمسه قورتلمدی. فرنك شوالیه زادکانی اکثریت اوزره علف سنان جانستان اولدیلر. مقدار اسرا

Sayfa 95

İslâmiyet'in Osmanlılar ile bu derecede büyümesi, ışık kazanması ve Hristiyan ümmetinin kutsal gözüyle baktığı Kostantiniyye'nin kuşatılması Hristiyan Dünyası'nın gayretini uyandırmış, Macar Kralı'nın teşviki ve Papa'nın tahriki üzerine Avrupa'nın en muteber silâhşörlerinden oluşan bir haçlı ordusu hazırlanarak Osmanlı toprakları hududuna doğru hareket etmiş idi. Haçlılar Tuna sahillerine geldiklerinde padişah hazretleri İstanbul kuşatmasıyla meşgul olduğundan, düşman zahmetsizce Tuna'yı geçerek Niğbolu'yu kuşatma altına aldı. Kalenin imdadına memur olan Kocagazi Hacı Evrenos Bey, yardıma yol ve imkân bulamadıysa da, hisar muhafızı Doğan Bey adında hamiyyet sahibi bir kişi düşman saldırılarına kahramanca direnip, sınırda olduğu zannolunan Sultan Bayezit dahi yıldırım gibi Tuna boyuna yetiştiğinden, orada şiddetli bir muharebe meydana geldi. Avrupa şövalyeleri ilk seferde harp safımızın başlangıcını teşkil eden başı bozuk takımını perişan ederek delicesine bir sevinç ile kaçanları takip için dağıldıklarında, padişah maiyetinde olan muntazam yeniçeri askerlerinin ateşine uğrayarak tamamen mağlup ve yok oldular (798). Macar Kralı Sigismund bir balıkçı kayığına binerek güçlükle canını kurtarabildi ise de, askerinden kimse kurtulamadı. Frenk şövalyelerinin tamamına yakını canlarından oldular.

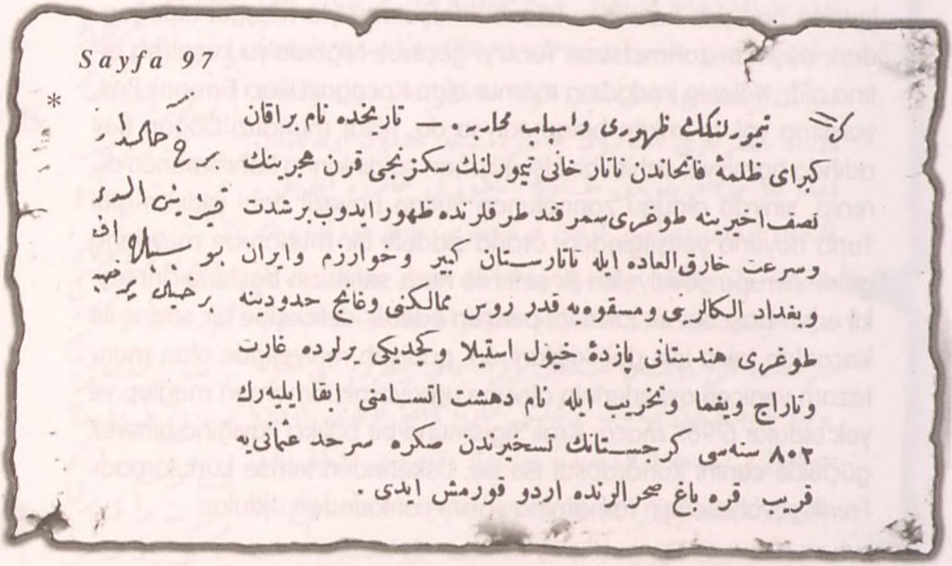
** Hazret-i padişah ..... İstanbul'u mmuhasara ..... üzere iken ..... Niğbolu'yu muhasara ..... bu haber vasıl-ı sem-i hümayun oldukda asakir ..... malumat vermeğin ..... yalnız başına bir ata ..... ve ileri karakollar ..... görünmeyerek ..... vasıl oldu ve Niğbolu muhafızı Doğan Bey..... asakirin erzak ..... ve kuvvetine dair birkaç şey sordu ..... Doğan Bey ..... asakir-i muavene ..... rica etdi onun ..... hazret-i padişah ata ..... tekrar Edirne'ye avdet buyurdu.*

Altı saat muharebeden sonra Macarlar bozuldu. Osmanlılar'ın Macarlarla muharebesi Niğbolu muharebesi idi ..... hali ile yakayı kurtardı.

Sayfa 96

Niğbolu muhasarasından sonra Atina şehrini zabt etti.

Sayfa 97

Timurlenk'in Ortaya Çıkışı ve Muharebenin Sebepleri. – Tarihte nam bırakan en zâlim komutanlardan Tatar Hanı Timurlenk, sekizinci hicrî asrın ikinci yarısına doğru Semerkant taraflarında ortaya çıkmış ve harikulâde sürat ile Büyük Tataristan'ı, Harezm'i, İran ve Bağdat'ı, Moskova'ya kadar Rus ülkelerini, Ganj hududuna doğru Hindistan'ı askerlerinin ayakları altında istilâ ve geçtiği yerlerde talan, yağma ve tahrip ile dehşet saçarak 802 senesinde Gürcistan'ı zabt ederek, Osmanlı sınırına yakın Karabağ sahralarında ordu kurmuştu.

Berh hükümdarı kızını aldı bu sebeple ..... bir hayli yer .....

* مملکتلری تیمورلنك النه کچن بغداد حاکمی سلطان احمد جلایر ایله تبریز حکمداری قره قویونلی قره یوسف بك [۱] بارکاه بایزید خانی یه وبایزید خانك ضبط ایتدیکی قسطمونی وکرمیان وآیدین ومنتشا قطعه لرینك بکلری دخی تیمورلنك نزدینه التجا ایله طرفینی یکدیکریله جنك وحربه تشویق واغوا ایلمکده اولدقلرندن تیمورلنك احمد جلایرك کندینه تسلیمنی وکرمیان وقسطمونی حاکملرینك وسائر بقیهٔ امرای سلجوقیه‌نك حکومت قدیمه لرینه اجلاسنی طلب ایدوب بو خصوصاته دائر طرفیندن برقاچ کره محررات وسفرا کیدوب کلدی. سلاطین عثمانیه‌او آنه قدر هیچ بر حکمداردن متحکمانه معامله کورمامش اولمغله تیمورك تکلیفات مضرانه‌وآمرانه‌سی بایزید خانك افعال وحدتی یه سن یفعا ایلدیکندن مستوجب اولدیغی جوابنامه‌لر [۲] معاتبات شدیده ایله مالامال ایدی وسفرای تیمور دخی نزد سلطانیده پك رعایت کورمامش ایدی.

ایشته یونلردن طولایی تیمورلنك ۸۰۳ سنه‌سی اوائلنده باشنده بولنان یوز بیکلرله حشرات ایله حدود عثمانیه‌یی کچوب سیواس قلعه‌سنی ضبط واساسندن تخریب واهالیسنی قتل عام ایلدی.

[۱] تبریزده سلطنت ایتمکده منقرض اولمغله قره قویونلی ترکمانلری صاعد تخت اجلال اولمشلر ایدی که قره یوسف بك آنلردندر.

[۲] برنجی جوابنامه‌سی [ایها الکلب المقور الموسوم بالتیمور] خطابیله باشلامشدی. (فریدون بك منشآتنه نظر اولنه)

تیمور یازدی قونیه ده کچردی دیمور بیزه شهر بنده ایلدی حضرت پادشاه (۸۰۵) ده وفات ایتدی وعهد جلیل دوبرکده ایدی

Sayfa 98

Memleketleri Timurlenk eline geçen Bağdat Hâkimi Ahmet Celayir ile Tebriz Hükümdarı Karakoyunlu Kara Yusuf Bey [1], Bayezit Han tarafına ve Bayezit Han'ın zabt ettiği Kastamonu, Germiyan, Aydın ve Menteşe kazalarının beyleri dahi Timurlenk yanına iltica ile iki tarafı bir diğerine karşı cenk ve harbe teşvik ve kışkırtmakta olduklarından Timurlenk, Ahmet Celayir'in kendisine teslimini, Germiyan ve Kastamonu hâkimlerinin ve Selçuklu'dan kalan diğer devlet adamlarının eski hükümetlerine iadesini talep edip bu hususlara dair iki taraftan birkaç kere karşılıklı yazışma ve elçi, gidip geldi. Osmanlı sultanları o ana kadar hiçbir hükümdardan tehditkâr muamele görmemiş olmakla Timur'un zararlı teklifleri ve emirvâri muamelesi Bayezit Han'ın infial ve hiddetini uyandırarak, yazdığı cevapnameler [2] şiddetli ve çok ağırdı. Timur'un elçileri dahi sultan tarafından iyi bir şekilde kabul görmemiş idi.

İşte bunlardan dolayı Timurlenk 803 senesi sonlarında, başında bulunduğu yüzbinlerce haşerat ile Osmanlı hududunu geçip Sivas Kalesi'ni zabt ve tamamını tahrip etti ve ahalisini de katletti.

[1] Tebriz'de İlhanlı saltanatının yıkılışına kadar Karakoyunlu Türkmenlerde kalmış olup Kara Yusuf Bey'de bunlardandır.

[2] Birinci cevapnamesi "Köpek olarak adlandırılmış Timur" hitabıyla başlamıştı (Feridun Bey Münşeatı'na bakınız).

** Timurlenk casuslar vasıtasıyla Sultan Bayezit'in ne kadar askere ..... olduğunu anlayarak ..... Türkistan'a avdet ..... orada bir takım ..... bir hareketde ..... sonra Mısır'a ..... Mısır hükümdarının ..... yağma eyledi*

..... gayet müsellah idiler

..... harb ..... bir çoğu ..... etdi padişah hazretleri ..... beş saat ..... uğraşdı ..... esir oldu

Timur yazı Konya'da geçirdi ve Timur Tire şehrinde iken hazret-i padişah (805)'de vefat etdi ve Musa Çelebi de birlikte idi.

Sayfa 102

معیتلرنده‌کی پك آز خواص بندکانیله بر تپه اوزرینه چیقوب وتکلیف‌فرار ایدنلری رد ایدوب آقشامه قدر شیرژیان کبی پای ثبات اوزره حملات دشمنه‌مقاومت ایلدی. نه چاره که حکم‌قدر رینی بوله‌جغندن او آقشام کندولری وشهزاده‌موسی چلبی وتیمور طاش پاشا واوغلی علی بك ومنت بك وفیروز بك وسائربعض دلاوران دست اعدایه اسیر وتیمورطاش پاشا زاده یخشی بك کبی نیجه فدا کارلر شهید اولدی .

طرفین محاربینك حال وشانی نظر اعتباره آلندیغی تقدیرده اشبو انقره محاربه‌سی صحایف تواریخ امده برنقش‌خونین براقان دواهیٔ مدهشه‌ووقایع‌عظیمه‌دن معدوددر[۱]. مورخین‌اسباب

*

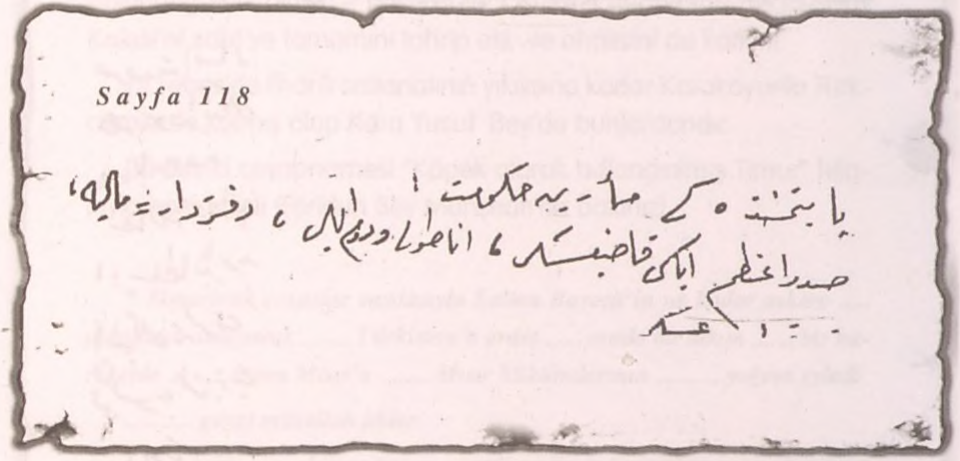
۱: سلطان بایزید

Sayfa 102

Maiyetinde bulunan az sayıdaki kullarıyla bir tepe üzerine çıkmış, kaçmayı teklif edenleri reddedip, akşama kadar kükremiş aslan gibi ayakta durarak düşman saldırılarına direndi. Ne çare ki o akşam kendileri, Şehzâde Musa Çelebi, Timurtaş Paşa ve oğlu Ali Bey, Minnet Bey, Firuz Bey ve diğer bazı yürekli yiğitler düşman eline esir ve Timurtaş Paşazâde ve Yahşi Bey gibi nice fedakârlar da şehit oldu.

Muharebenin iki tarafının hâl ve şanı göz önüne alındığı takdirde bu Ankara Muharebesi, tarih sayfalarında kanlı bir iz bırakan müthiş felâketlerden ve büyük vakalardan sayılır.

** Suret-i insanı sefahete sevk etdiği .... barede sefahete sevk eder ..... Sultan Bayezid ..... etdiği yerleri ..... kesüb hazineyi ..... verdi bu sebebden ..... takım siyaete ..... irkab eyledi.*

Sayfa 118

Sayfa 118

Payitahtındaki memurin-i hükümet sadrazam iki kadıasker Anadolu ve Rumeli, defterdar=maliye ..,.....

میوب تکرار آماسیه‌یه رحلت ایلدی وقطعاً مأیوس اولیه‌رق وقرمان اوغلی ایله اتفاقه چالیشه‌رق تعکیبکنان آقسرایه قدر ایلرولمش اولان اورنوس بکی انقره‌یه رجعته اجبار ایتدی. (۸۰۹)

لکن امیر سلیمانی اناطولیدن اخراج ایتمك مقتضیات حالدن اولمغله مشارالیهك مقدما عیسی چلبی‌یی کندی اوزرینه تسلیط ایتدیکنك نظیره‌سی اولەرق چلبی سلطان محمد برادری موسی چلبی‌یی اقدار واسفندیار بك ایله بالاتفاق سینوبدن روم ایلی جهتنه امرار ایلدی (۸۰۹). موسی چلبی روم ایلیده نائل امل اولور ایسه خطبه وسکه نام محمد خانی ایله مزین اولمسی ایکی برادر بینده قرارلشدیرلمش ایدی. بو وقعه اوزرینه امیر سلیمان اناطولی‌یی ترکه مجبور اولوب روم ایلنه عودتنده موسی چلبی‌یی صربلو وافلاقلودن برجم غفیره سردار اولمش کوردی. فقط روم ایلی امرای کافهٔ متبعی وقیصر روم متفق اولمغله میانه‌لرنده وقوعه کلن محاربه‌ده موسی چلبی عساکری کلیاً تاروماره وکندیسی دخی شواهق جباله اسب‌ران فرار اولدی.

امیر سلیمان بو غلبه‌سی اوزرینه ادرنه‌ده ینه هوسات نفسانیه ولذائذ شهوانیه‌یه طالوب هیچ بر ایشه باقمز اولدی. او آنه قدر مصالح اداره‌یی کمال فطانتله رؤیت ایدن وزیر مدبر چندره‌لی زاده علی پاشا [۱] دخی وفات ایتمکله (۹۱۳) امور دولت

[۱] پاشای مشارالیه علم وکالده وتدبیر مملکت وسیاست خصوصاتنده پدرینك وارثی ودولتك حارسی اولوب فقط اخلاق جهتجه سیئاته پیشوا اولمق تهمتیله مورخینك بحق هدف سنك تشفیسی اولمشدر.

Sayfa 119

Amasya'ya geri çekildi ve kesinlikle ümidini kesmedi. Karamanoğlu ile ittifaka çalışarak Aksaray'a kadar ilerlemiş olan Evrenos Bey'i Ankara'ya geri çekilmeye mecbur etti (809).

Sultan Çelebi Mehmet, Emir Süleyman'ı Anadolu'dan çıkartmak gerektiğine inanmakla, İsa Çelebi'yi kendi üzerine musallat ettiğinin karşılığı olarak Çelebi Sultan Mehmet biraderi, Musa Çelebi'yi Akdor ve İsfendiyar Bey'le Sinop'tan Rumeli taraflarına gönderdi (809). Musa Çelebi, Rumeli'de emeline ulaşır ise hutbe okunması ve para basımının Mehmet Han adına olması iki birader arasında kararlaştırılmıştı. Bu olay üzerine Emir Süleyman, Anadolu'yu terke mecbur olup Rumeli'ne dönüşünde Musa Çelebi'yi, Sırp'lı ve Eflâklı'dan oluşan bir büyük topluluğa komutan olmuş gördü. Fakat Rumeli beylerinin tamamı ve Bizans Kayzeri müttefiki olmakla aralarında meydana gelen muharebede, Musa Çelebi askerleri tamamen tarumar ve kendisi dahi dağlara at koşturarak kaçtı.

Emir Süleyman bu zaferi üzerine Edirne'de yine nefsin heveslerine ve hoş şehvetlere dalıp hiçbir işe bakmaz oldu. O ana kadar devlet işlerinde dikkatli ve tedbirli olan vezir Çandarlızâde Ali Paşa [1] dahi vefat etti (913).

---

[1] Adı geçen Paşa ilim ve kemâlde ve memleket işlerinde ve siyaset hususlarında babasının varisi ve devletin koruyucusu olup, fakat ahlâk açısından kötülüklere bulaştığından, haklı olarak tarihçilerin hedefi olmuştur.

** Timmur Tire'den Sultan Bayezit'in yanına geldi ve oğlu Mehmet Çelebi ..... olduğu şecaat ve besaletden dolayı kendisini görmek istedi ve Mehmet Çelebi de .... valisi idi ..... yazdılar Yıldırım ..... imzaladı Amasya ..... mektubu aldığı ..... Akşehir'e gelmek ..... fakat Bayezit Paşa ..... göstermedi ise ..... yola çıkdı yolda ..... mücadelelere kapıldı ..... Akşehir'e gitmesi ..... pek vahim ..... nihayet Timur'a ..... gönderdi üç ..... Sultan Bayezit ..... etdi. Timur ..... Mehmet Çelebi katl ..... nihayet Timur ..... bulunan şövalyeler ..... başladı ..... şövalyeler gemilerle ..... sevk olundu.*

* عهد چلبي سلطان محمد خان اول بن سلطان بايزيد خان اول

(٨١٦ — ٨٢٤)

اجراآت ابتدائيهٔ سلطنت . — موكب همايون جامورلى دره‌دن ادرنه تختگاهنه قالديريلوب ملوك متجاوره ايله تجديد عهود فيلندى وموسى چلبينك سرعسكرى ميخال زاده محمدبك طوقات محبسنه اعزام وقاضيعسكرى مشاهير علمادن شيخ بدرالدين سماوى دخى وظيفهٔ تقاعديه ايله ازنيقده اقامته مأمور بيورلدى .

قرمان اوغلنك عصيانى (٨١٧) . — روم ايلى اموري تسويه اولنوراولنمز پادشاه حضرتلرى درحال اناطولى يه تشريف بيوردىلر . چونكه كندولرينك موسى چلبى جنكى ايله اوغراشمه‌لرندن انتهاز فرصت ايدوب ازميراوغلى جنيدبك ينه رهروسمت عصيان وقرمان اوغلى محمدبك دخى فتح باب عدوان ايله بروسه‌يى محاصره يه شتابان اولمشيدى . بروسه محافظى بولنان حاجى عوض پاشا شجيعانه مقاومت ايلديسه‌ده قرمان زاده بيلديرم خان مرحومك تربه‌سنى تخريب وقراى متجاوره‌يى يغما واحراق ايتمش وخداوندكار غازى تربه‌سنه دفن اولنمق اوزره موسى چلبينك جنازه‌سى ورود ايلدكده سلطان محمدك مظفريتنى كشف واذعان ايله كندينى خوف وتلاش استيلا ايده‌رك فراره استعجال ايلمشيدى . حق

Sayfa 124

I. Çelebi Sultan Mehmet Han bin I. Sultan Bayezit Han Devri (816-824)

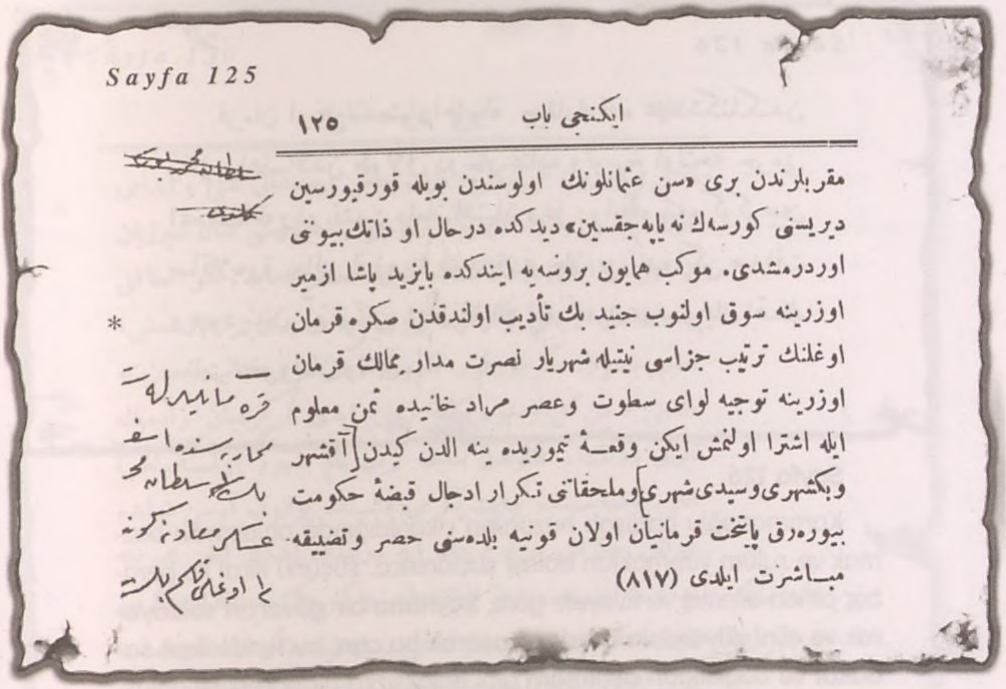
Saltanatta İlk İcraatları. Padişah kuvvetleri çamurlu dereden Edirne merkezine kaldırılıp komşu devletler ile anlaşmalara yenilendi. Musa Çelebi'nin Başkomutanı Mihalzâde Mehmet Bey Tokat hapishanesine gönderildi ve Kadıaskeri meşhur âlimlerden Şeyh Bedrettin Simavî dahi emeklilikle ile İznik'te ikâmete mecbur bırakıldı.

Karamanoğlu'nun İsyanı (817). –Rumeli'deki meseleler halledildikten sonra padişah hazretleri derhal Anadolu'ya dönmüştür. Çünkü, kendilerinin Musa Çelebi cengi ile uğraşmalarını fırsat bilen İzmiroğlu Cüneyt Bey yine isyan yoluna girmiş ve Karamanoğlu Mehmet dahi düşmanlık kapısını açarak Bursa'yı kuşatmaya başlamıştı. Bursa muhafızı bulunan Hacı İvaz Paşa buna cesaretle karşı koydu ise de Karamanzâde, merhum Yıldırım Han türbesini tahrip ederek civarındaki köyleri yağma etmiş ve Hüdavendigar Gazi türbesine defn olunmak üzere Musa Çelebi'nin cenazesi getirildiğinde Sultan Mehmet'in başarısını anlayarak, kendini korku ve telaşa kaptırarak kaçmaya başlamıştı.

** 22 Kanun-ı Sani 324 Perşembe*

*** ..... .Ova'da Karamanoğullarıyla harb olmuşdur.*

Sayfa 125

ایکنجی باب ۱۲۵

مقربلرندن بری «سن عثمانلونك اولوسندن بویله قورقیورسین دیریسنی کورسه‌ك نه یاپه‌جقسین» دیدکده درحال او ذاتك بیوتی اوردرمشدی. موکب همایون بروسه‌یه ایندکده بایزید پاشا ازمیر اوزرینه سوق اولنوب جنید بك تأدیب اولندقدن صکره قرمان اوغلنك ترتیب جزاسی نیتیله شهریار نصرت مدار ممالك قرمان اوزرینه توجیه لوای سطوت وعصر مراد خانیده ثمن معلوم ایله اشترا اولنمش ایکن وقعهٔ تیموریده ینه الدن کیدن آقشهر وبکشهری وسیدی‌شهری وملحقاتی تکرار ادجال قبضهٔ حکومت بیوره‌رق پایتخت قرمانیان اولان قونیه بلده‌سنی حصر وتضییقه مباشرت ایلدی (۸۱۷)

*

Sayfa 125

Hatta yakınlarından biri "Sen Osmanlı'nın ölüsünden böyle korkuyorsun, dirisini görsen ne yapacaksın" dediğinde, derhal o kişinin boynunu kestirmişti. Padişah kuvvetleri Bursa'ya geldiğinde Bayezit Paşa İzmir üzerine sevk olunup Cüneyt Bey cezalandırıldıktan sonra Karamanoğlu'nun cezasını vermek niyetiyle padişah, Karaman ülkesi üzerine yürümüştü. Murat Han zamanında alınmış iken Timur olayında yine elden giden Akşehir, Beyşehri, Seydişehri ve çevrelerini tekrar hükümetinin topraklarına dahil ederek, Karamanlıların başkenti olan Konya beldesini kuşatma ve sıkıştırmaya başladı (817).

** Karamanlılar'la ..... muharebesinde ..... Bey Sultan Mehmet ..... asker-i muavenet ..... oğlu Kasım Bey ....*

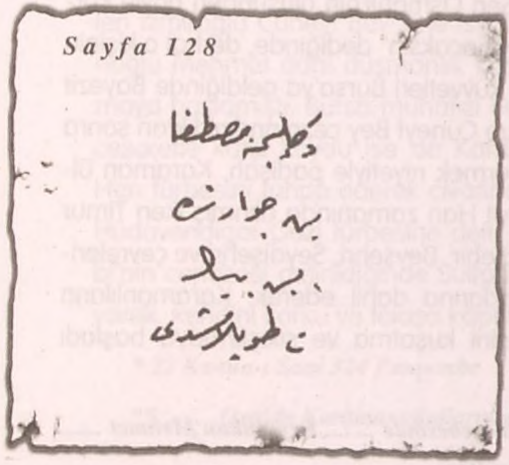
Sayfa 126

قرمان اوغلی حضور همایونه چیقارلدقده عهدشکنلکندن
وظلم واعتسافندن طولایی دوچار عتاب وتوبیخ اولنجه جرمنی
اعتراف ایله برابر تشبث دامان استیمان وعلی روایة قوینده برکوکرجین
صاقلایه رق والی اوزرینه باصه رق بو جان بو تنده ایکن صداقت
وعبودیتدن آیرلمم کبی ایمان غلیظه ایله تجدید عهد وپیمان ایتمکله
مظهر عفووامان اولدی.

Sayfa 126

Karamanoğlu padişah huzuruna çıkarıldığında anlaşmayı bozmak ve zulüm yapmaktan dolayı suçlanınca, suçunu itiraf ile beraber aman dilemiş ve rivayete göre, **koynuna bir güvercin saklayarak ve elini güvercinin üzerine basarak bu can, bu tende iken sadakat ve bağlılıktan ayrılmam** gibi ahlâksızca bir hareketle anlaşma yaparak affa ve amana mazhar oldu.

Sayfa 128

Sayfa 128

Düzmece Mustafa ..... civarına ..... beş bin toplamışdı

قاشلی ، اوزون کیرپیکلی، غایت بیاض ویومشاق تنلی ، اندامی نازك ، حسن وملاحتده یکتا برنوجوان اماباز وسی مثال شیرژیان بر قهرمان ایدی . نکاهنده لمعان غضنفرانه ایله آهو لطافتی ومعامله‌سنده چلبی نوازشیله پهلوان مهابتی بری برینه قارشمش، حلیم‌وجسور، مکرم‌ووقور، ظلم‌و آزاردن متوقی عدالت وصلابتله متحلی ، من کل‌الوجوه یکانهٔ زمان ایدی کرمیان زاده‌نك قیزی دولتشاه خاتوندن ساحه زیب عالم شهود اولمسنه نظراً انقره وقعه‌سنده نهایت یکرمی یاشنده بولنوب اوسن شبابده غوائل حکومتی عزم مردانه ایله درعهده ایدرك آخر عمرینه قدر یکرمی‌سنه سورن ایام تذبذب و کش‌مکش‌ده بالذات یکرمی درت محاربه‌ده حاضر وقرقه قریب یاره‌ایله متأثر اولمشدر اساساً قوی اولان بنیهٔ وجودی بویله عوارض شدیده‌ایله کلیاً خراب ودوچار ضعف اولەرق اکثر اوقاتی خسته‌لکله کچمش ایکن هیچ بر زمان اوغراشمقدن فارغ اولمامشدر واقعا خدماتی یاوز سلطان سلیمك ویا همنامی اولان فاتح سلطان محمد خان ثانینك اجراآت جهانکیرانه‌لری یاننده پك سونك کورینور. سه‌ده احوال عمومیه نظر اعتباره آلندیغی تقدیرده قدراً دها عالیدر چونکه بحران وتشتت ایچنده بولدیغی دولتی طاقتکداز محنت ومشقتلرله مرسای سلامته ایصال ایده‌رك بالحق بانیٔ ثانیٔ سلطنتدر . نجم اقبال واجلالی دهاهنکام شبابنده فروزان اولمغله انقره وقعه‌سندن صکره اماسیه وطوقات حوالیسنده

Sayfa 130

Ankara vakasında nihayet yirmi yaşında olup, o yaşta devlet meselelerini başarıyla atlatmış, ömrünün sonuna kadar yirmi sene süren buhran ve keşmekeş günlerinde bizzat yirmi dört muharebede hazır bulunmuş ve kırka yakın yara ile yaralanmıştır. Esasen kuvvetli olan bünyesi böyle şiddetli yaralar ile tamamen harap ve zaafa uğramış olarak çoğu zamanı hastalıkla geçmiş iken, hiçbir zaman devlet işleriyle uğraşmayı aksatmamıştır. Gerçekten hizmetleri Yavuz Sultan Selim'in veya II. Fatih Sultan Mehmet Han'ın yaptıkları yanında pek sönük gibi görünürse de, dönemin şartları dikkate alındığında kıymeti daha fazladır. Çünkü buhran ve yıkım içinde bulduğu devleti tekrar mihnet ve meşakkatlerle selâmete ulaştırarak saltanatın ikinci kurucusu olmuştur. İkbal ve iclal yıldızı daha gençlik döneminde parlamakta Ankara Savaşı'ndan sonra Amasya ve Tokat havalisinde ifa ettiği

* *Avrupa hükümdarları İstanbul imparatoru Manuel Palaelo Almanya'da, Sigismond Fransa'da, birinci Şarl İngiltere'de, beşinci Hanri İspanya'da, Kastal'da ikinci Jan hükümet sürmüşlerdir.*

Sayfa 131

۱۳۱ ایکنجی باب

افعال وحرکاتنده نمایان اولان مآثر صفدرانه‌یه تیموربیله مفتون اوله‌رق قیزینی ویرمکی تکلیف ایتمش وفقـط شهزاده موافقت وامنیت ایتمیوب بالآخره ذوالقـدریه حاکمك کریمه‌سنی تزوج بیورمشدر .

Sayfa 131

işlerinde ve davranışlarında görülen bilgelik ve olgunluğa Timur bile kapılarak kızını vermeyi teklif etmiş, fakat şehzâde bunu kabul ve ona itimat etmeyip daha sonra Zülkadiriyye hâkiminin (Dulkadir Bey'i) kızı ile evlenmişlerdir.

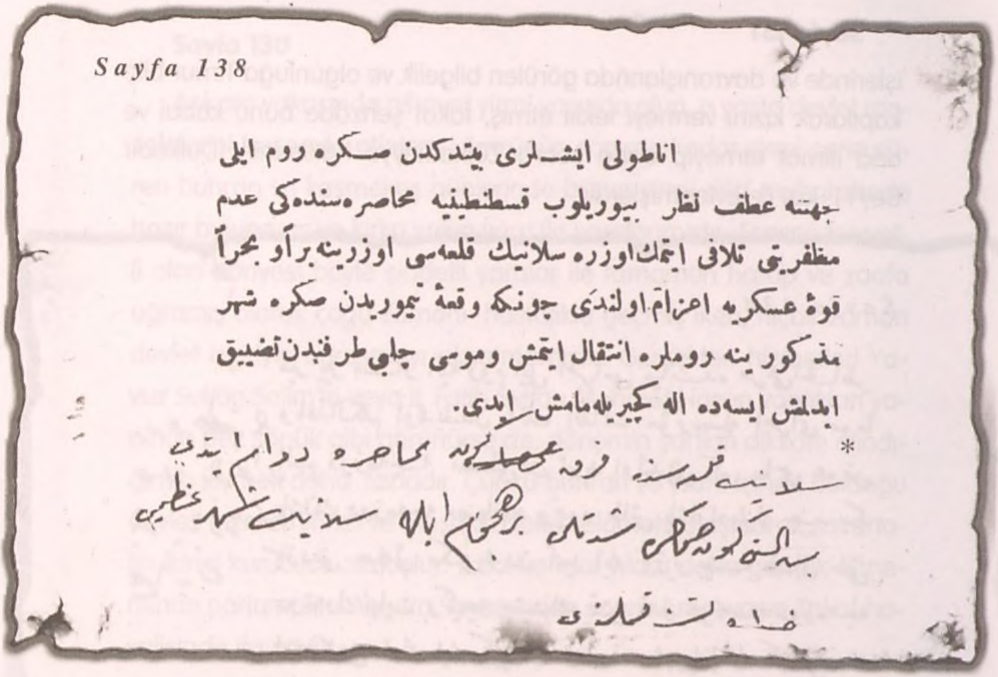
Sayfa 134

* میر پیر مشار الیه روم ایلی امرامی میاننده مرعی الخاطر
ونافذالکلم اولدیغندن آنك القاآت مؤثره سیله امرای موما
الیهم دوزمه‌جه مصطفی‌دن تبریدُ اولندیغی کبی حاجی عوض
پاشانك دوزمه‌جه مصطفایه وتیمور طاش پاشازاده‌لرك جنید بکه
یازدیغی حیله‌لی مکتوبلردن امیر ایله وزیر بینده نفاق خفی
دوشه‌رك نهایت برکیجه جنیدبك یتمش قدر عونه‌سیله دوزمه‌جه
اردوکاهی ترك ایله کریزان وطرف شهریاریدن کندوسنه
احسان اولنان حکومت قدیمه‌سنی ضبط ایتمك اوزره ازمیره
طوغری شتابان اولدی.

Sayfa 134

Adı geçen yaşlı emir, Rumeli emirleri arasında hatırı sayılır ve sözü geçen olduğundan, onun telkinlerinin tesiriyle Rumeli emirleri, Düzmece Mustafa'nın yanından ayrılmıştı. Hacı İvaz Paşa'nın Düzmece Mustafa'ya ve Timurtaş Paşazâdelerin Cüneyt Bey'e yazdığı hileli mektuplardan, emir ile vezir arasına gizli bir nifak düşerek, nihayet bir gece Cüneyt Bey yetmiş kadar adamıyla Düzmece ordugâhını terk etmiş ve padişah tarafından kendisine geri verilen eski iktidarını kazanmak üzere İzmir'e doğru yola çıktmıştır.

** Düzmece Mustafa'nın ..... 7 bin süvari ..... piyade askeri var idi.*

Sayfa 138

اناطولی ایشلری بیتدکدن صکره روم ایلی
جهته عطف نظر بیوریلوب قسطنطینیه محاصره سنده کی عدم
مظفریتی تلافی ایتمك اوزره سلانیك قلعه سی اوزرینه براو بحراً
قوهٔ عسکریه اعزام اولندی چونکه وقعهٔ تیموریدن صکره شهر
مذکورینه رومله انتقال ایتمش وموسی چلبی طرفندن تضییق
ابدلمش ایسه ده الله کیریله مامش ایدی.

*

سلانیك قلعه سنه قرق یوم محاصره دوام ایتدی
بسه کنه کوه حکم شدتله برجوم اولا سلانیك شهر عظیمی
فتح اولنمشدی

Sayfa 138

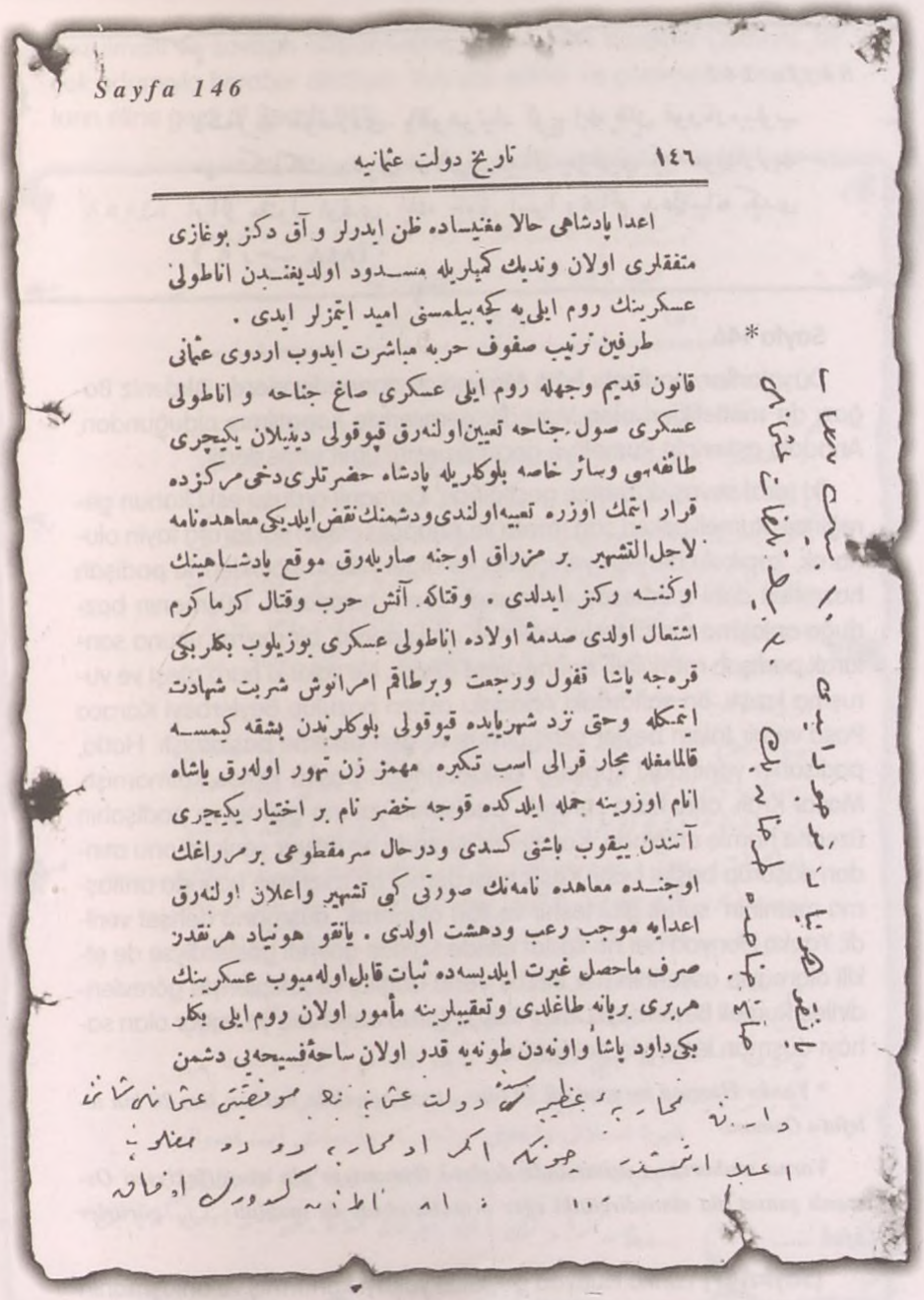
Anadolu işleri bittikten sonra Rumeli tarafına yönelinmiş Kostantiniyye kuşatmasındaki başarısızlığı telafi etmek üzere, Selanik Kalesi üzerine karadan ve denizden askerî kuvvetler gönderilmiştir. Çünkü, Timur vakasından sonra Selanik yine Rumlara geçmiş ve Musa Çelebi tarafından sıkıştırılmış ise de, ele geçirilememiş idi.

** Selanik kalesinde kırk gün muhasara devam etdi beş altı gün sonra şiddetli bir hücum ile Selanik şehr-i azimi .... kılındı.*

Sayfa 146

اعدا پادشاهی حالا مغنیساده ظن ایدرلر و آق دکز بوغازی متفقلری اولان وندیك کیلریله مسدود اولدیغندن اناطولی عسکرینك روم ایلی یه کچه بیلمسنی امید ایتمزلر ایدی .

طرفین ترتیب صفوف حربه مباشرت ایدوب اردوی عثمانی قانون قدیم وجهله روم ایلی عسکری صاغ جناحه و اناطولی عسکری صول جناحه تعیین اولنه رق قپوقولی دینیلان یکیچری طائفه سی وسائر خاصه بلوکلریله پادشاه حضرتلری دخی مرکزده قرار ایتمك اوزره تعبیه اولندی ودشمنك نقض ایلدیکی معاهده نامه لاجل التشهیر بر مزراق اوجنه ساریله رق موقع پادشاهینك اوکنده رکز ایدلدی . وقتاکه آتش حرب وقتال کرما کرم اشتعال اولدی صدمهٔ اولاده اناطولی عسکری بوزیلوب بکلربکی قره جه پاشا قتول ورجعت وبرطاقم امرانوش شربت شهادت ایتمکله وحتی نزد شهریایده قپوقولی بلوکلرندن بشقه کیمسه قالمامغله مجار قرالی اسب تکبره مهمز زن تهور اولهرق پاشاه انام اوزرینه جمله ایلدکده قوجه خضر نام بر اختیار یکیچری آتندن بیقوب پاشنی کسدی ودرحال سرمقطوعی برمزراغك اوجنده معاهده نامه نك صورتی کبی تشهیر واعلان اولنه رق اعدایه موجب رعب ودهشت اولدی . یانقو هونیاد هرنقدر صرف ماحصل غیرت ایلدیسه ده ثبات قابل اولهمیوب عسکرینك هربری بریانه طاغلدی وتعقیبلرینه مأمور اولان روم ایلی بکلربکی داود پاشا واونه دن طونه یه قدر اولان ساحهٔ فسیحه یی دشمن

Sayfa 147 ·

لاشه‌لريله طولدردى. ياقوهونياد كوچ ايله يقايى قورتاره‌بيلوب
عهدشكنلكك مشوق اولان‌قاردينال جزارينى نيجه هوادارلريله
برابر مقتول اولدى. يك چوق اسرا وغنائم يدعثمانيانه كچدى
(٨٤٨ رجب ٩) ·

Sayfa 146

Düşmanlar, padişahı hâlâ Manisa'da zannediyorlardı. Akdeniz Boğazı da müttefikleri olan Venedik gemileriyle kapatılmış olduğundan, Anadolu askerinin Rumeli'ye geçebilmesini ümit etmezlerdi.

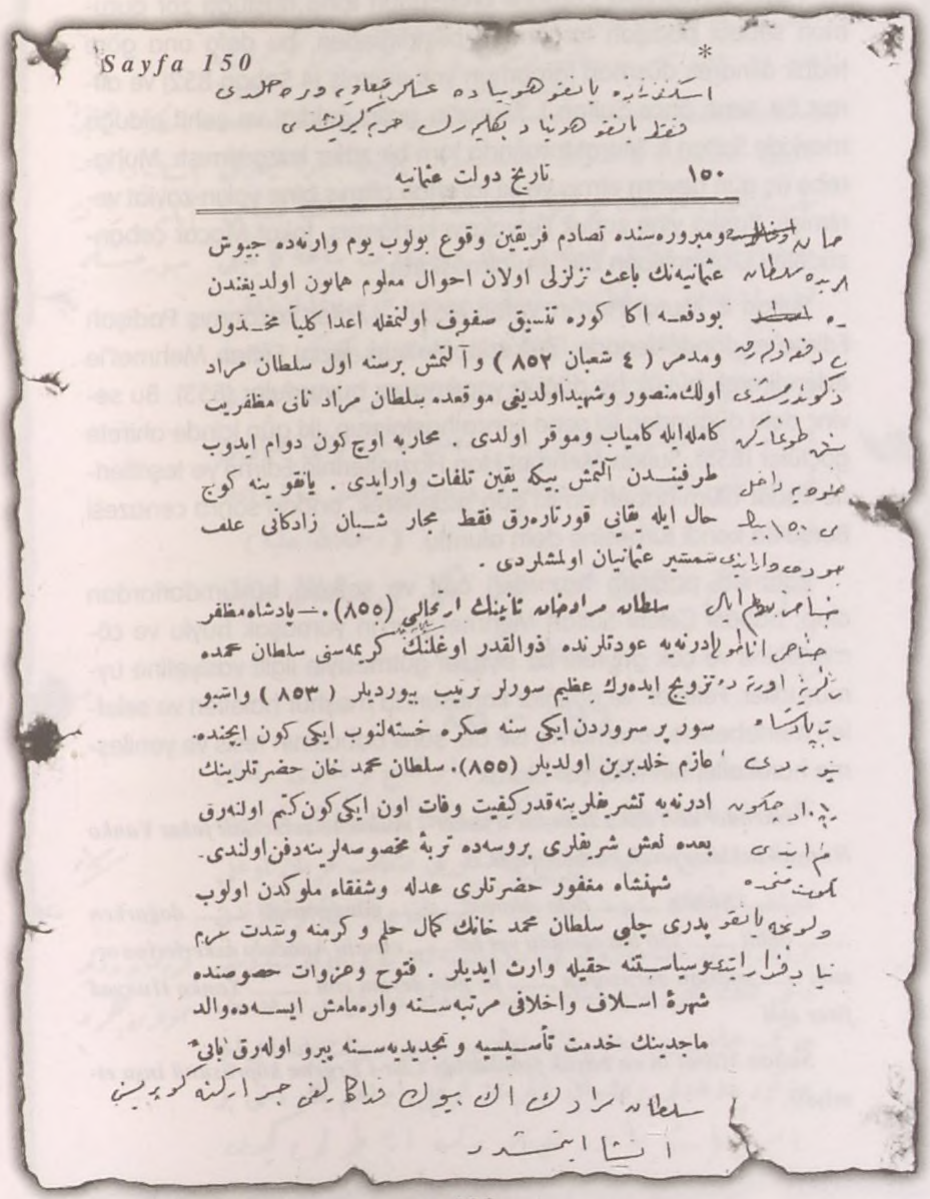
İki taraf savaş düzenine geçtiğinde, Osmanlı ordusu eski kanun gereğince; Rumeli askeri sağ tarafa ve Anadolu askeri sol tarafa tayin olunarak, kapıkulu denilen yeniçeriler ve diğer hâssa bölükleriyle padişah hazretleri dahi merkezde yerleşmek üzere hazırlandı. Düşmanın bozduğu anlaşma metni teşhir edilmek maksadıyla, bir mızrak ucuna sarılarak padişah mevkiinin önüne, yere dikildi. Ne vakit ki harp ateşi ve vuruşma kızıştı, ön saflardaki Anadolu askeri bozulup Beylerbeyi Karaca Paşa ve bir takım beyler şehit olmuş ve geri çekilme başlamıştı. Hatta, padişahın yanındaki kapıkulu bölüklerinden başka kimse kalmamıştı. Macar Kralı, atını hızla sürerek padişahın yanına gelmiş ve padişahın üzerine hamle ettiğinde, Koca Hızır isminde bir ihtiyar yeniçeri onu atından düşürüp başını kesti. Kesik başı derhal bir mızrağın ucunda antlaşma metninin sureti gibi teşhir ve ilân olunarak, düşmana dehşet verildi. Yanko Hunyad her ne kadar elinden gelen gayreti gösterdiyse de etkili olamayıp askerinin her biri bir yana dağıldı ve takipleriyle görevlendirilen Rumeli Beylerbeyi Davut Paşa, Varna'dan Tuna'ya kadar olan sahayı düşman leşleriyle doldurdu.

** Yanko Hunyad mevcud idi 10 bin ..... sağ cenahda Turhan Bey 20 bin telefat-ı Osmanlı*

Varna muharebe-i azimesinde devlet-i Osmaniyye'nin muvaffakiyyeti Osmanlı şanını ala etmişdirçünki eğer o muharebede de mağlub ..... görürler ufak .....

[Sayfa147] Yanko Hunyad güçlükle yakayı kurtarmış ve anlaşmanın

bozulması ve savaşın başlamasına neden olan Kardinal Çezarini, bir çok adamıyla beraber ölmüştü. Pek çok esirler ve ganimetler Osmanlıların eline geçti (9 Receb 848).

Sayfa 150

١٥٠ تاريخ دولت عثمانيه

١٥٠

Sayfa 150

Varna Savaşı'nda Osmanlı ordusunun içine düştüğü zor durumun sebebi padişah tarafından bilindiğinden, bu defa ona göre tedbir alınarak düşman tamamen yok edilmiş (4 Şaban 852) ve altmış bir sene önce Sultan I. Murat'ın galip geldiği ve şehit olduğu mevkide Sultan II. Murat tarafında tam bir zafer kazanılmıştı. Muharebe üç gün devam etmiş ve iki taraftan altmış bine yakın zayiat verilmişti. Yanko yine zorluk ile yakayı kurtarmış, fakat Macar çobanzâdeleri Osmanlıların kılıç otu olmuşlardı.

Sultan II. Murat Han'ın Vefatı (855). – Zafer kazanmış Padişah Edirne'ye döndüklerinde, Zulkadiroğlu'nun kızını Sultan Mehmet'le evlendirerek büyük bir düğün yapılmasını buyurdular (853). Bu sevinç dolu düğünden iki sene sonra hastalanıp, iki gün içinde ahirete göçtüler (855). Sultan Mehmet Han Hazretlerinin Edirne'ye teşriflerine kadar ölüm haberi on iki gün gizlenerek, ondan sonra cenazesi Bursa'da kendi türbesine defn olundu.

Rahmetli padişah hazretleri âdil ve şefkatli hükümdarlardan olup, babası Çelebi Sultan Mehmet Han'ın yumuşak huylu ve cömertliğine ve çok gayretli bir siyaset gütmesiyle ilgili vasiyetine uymuş idiler. Fetihler ve gazâlar konusunda meşhur halefleri ve selefleri mertebesine varamamış ise de, şanlı babasının tesis ve yenileşme hareketlerinin takipçisi olarak

** İskender de Yanko Hunyad'a asker-i muavene verecekdi fakat Yanko Hunyad beklemeyerek harbe girişdi.*

..... Sultan ..... defa olarak..... göndermişdi ..... doğarken ..... dahil ..... 150 bin cünudu var idi ..... cenahı Anadolu askerlerine ortada ..... padişah duruyordu ..... üç gün devam etdi ..... Yanko Hunyad firar etdi

Sultan Murat'ın en büyük fedakarlığı Cisr-i Ergene köprüsünü inşa etmişdir.

ثانیلك صفتنده اکا اشتراك ایلمشدر . تیمورك اجرا ایلدیکی خسارات وتخریبات بو ایکی پادشاه فاروق خصالك مساعیٔ مؤیده‌لریله جبر وتلافی ایدیله‌رك یسار ومعموریت سابقه کما ینبغی اعاده ایدلمشدر . سلطنتدن استعفالرى ورع وتقوى وغليان شفقت پدرانه‌کبی حسیات مبروره الجا آتندن نشئت ایلدیکی کبی سلامت دولت اغورینه ایکی دفعه عزلت واستراحتلرینی فدا ایتمشلر وزمام دولتی دست اقتدارلرینه آلدقدن صکره لوای عثمانیی امواج ظفر ایچنده موره واشقودره حوالیسنه‌قدر سوق واعلا ایلمشلردر . (رحمة الله عليه)

عهد فاتح سلطان محمد خان ثانی بن سلطان مراد خان ثانی

(۸۵۵ — ۸۸۶)

قرمانه اوغلنك افساداتی . — ابوالفتح والمغازی سلطان محمد خان غازی حضرتلری ایکنجی دفعه یکرمی ایکی یاشلرنده ادرنه‌ده جالس سریر سلطنت اولدقلرینی متعاقب قرمان اوغلی ابراهیم بك [منتشا وصارو خان و کرمیان و آیدین] اوغللرندن بر دربدری ملك موروثلری استردادینه تشویق واغوا وکندوسی دخی ممالك محروسه‌یه اطالهٔ دست استیلا ایلمشیدی . درحال موکب همایون بروسه‌یه نازل اولوب صیت صولت پادشاهی ایله مذکور دربدرلر پریشان وقرمان اوغلی ابراهیم بك دخی بر

Sayfa 151

saltanatın ikinci kurucusu sıfatına almıştır. Timur'un sebep olduğu hasarları ve tahribatı bu iki padişahın fedakâr çalışmalarıyla telâfi edilerek eski zenginlik ve mamuriyet yeniden sağlanmıştır. Devletin selameti ve menfaati için iki defa istirahatini terk ederek ve tekrar devlet iktidarını eline aldıktan sonra Osmanlı bayrağını zafer dalgaları içinde Mora ve İşkodra havalisine kadar dalgalandırmışlardır. Allah rahmet eylesin (Rahmetullahi aleyh).

Fatih Sultan II. Mehmet Han bin

Sultan II. Murat Han Devri (855-886)

Karamanoğlu'nun Fesatları – Fatihler ve gaziler babası Sultan Mehmet Han Gazi Hazretleri, ikinci defa yirmi iki yaşlarında Edirne'de saltanat koltuğuna oturmalarını müteakib Karamanoğlu İbrahim Bey, Menteşe, Saruhan, Germiyan ve Aydınoğullarının kaybolan beyliklerini geri almaları konusunda teşvikte bulunmuş, kendisi dahi Osmanlı'nın elindeki toprakları istilâ için saldırmıştır. Derhal padişah kuvvetleri Bursa'ya inmiş, padişahın şiddetli hücumları ile bu beylikler perişan edilmiştir.

** İstanbul İmparatoru Jan Paleolo Birinci Jan ..... Paleolo Fransa'da yedinci Şarl Almanya'da Sizeşmond Avusturyalı Alberd III. Firederik İngiltere'de altıncı Hanri İspanya'da ..... ikinci Jan ..... sürmüşlerdir.*

Karamanoğulları ..... doğru hücum .....

İshak Paşa memur edilerek Anadolu'ya geçdi

Sayfa 154 *

١٥٤ تاريخ دولت عثمانيه

ايدى كه خليل پاشا صره‌سى كلدكجه فتح قسطنطينيه‌نك مشكلاتندن بحثلر آچه‌رق پادشاه حضرتلرينى واز كچيرمكه چالشمش وفقط كيجه اويقولرينى ترك ايدن سلطان مجاهدك تزييد غيظ وغضبندن بشقه برشيئه موفق اولهمامشيدى.

ثانياً اوروپاى غربى ملوكنك امداد واعانه‌لرينى طلب ايدوب بوخصوص ايسه پاپانك نهضت ودعوتنه وبناءً عليه اورتودوقس وقتوليك كليسالرينك براشمسنه متوقف اولديغندن رومادن مرخص كلن قاردينالك اجراى آيينده كندوسى ودائرة سلطنتى اركانى اونيفورمه‌لريله حاضر بولنه‌رق غرب حكمدارانك جلب رضالرينه اهتمام كوسترمش ايسه‌ده قاردينال ايله صنادبد رهابين روم ميانده واقع اولان مذاكرات موجود اولان اختلاف مذهبى‌يى تشديد ايله نتيجه‌لنمش وحتى قسطنطينيه پاتريقنك ايا صوفيه كرسيسنده مسلمان صاريغى كورمك قاردينال كلاهى كورمكدن اولادر جواب مشهورى ايله فيصله‌پذير اولمشيدى.

قسطنطين تشبثاتنده محروم ومأيوس قالنجه قلاعك تعميراتنه اقدام ايده‌رك ويالكز جنوبزدن كلش اولان برقاچ بيك فداكى عسكرينى درون شهره ادخال ايليه‌رك مقاومته على قدرالاستطاعه حاضر لغمشيدى.

محاصرين ايكى يوز بيك قدر اولديغى حالده محصورين دخى مرتبه‌سندن دون ايدى وبرده محصورلر پاپاسلرك نشر ايده‌كلدكلرى خرافات تعصبيه‌نك تحت تأثيرنده راعب وهراسان

Sayfa 154

Halil Paşa, sırası geldikçe Kostantiniyye'nin fethinin zorluklarından söz açarak padişah hazretlerini vaz geçirmeğe çalışmış, fakat gece uykularını terk eden mücahit sultanın artmış öfke ve gazâbından başka bir şeye muvaffak olamamıştı.

İkinci olarak Batı Avrupa memleketlerinin imdat ve yardımlarını talep edip bu husus ise Ortodoks ve Katolik kiliselerinin birleşmesi sonucunu doğuracaktı. Roma'dan izinli gelen kardinalin yaptığı âyinde kendisi ve devlet erkânı üniformalarıyla hazır bulunarak, batı hükümdarlarının istek ve rızalarına önem göstermiş ise de, kardinal ile Rum rahipleri arasında yapılan görüşmeler, mevcut olan mezhep ayrılığını şiddetlenmesi ile neticelenmiştir. Hatta Kostantiniyye patriğinin Ayasofya kürsüsünde "Müslüman sarığı görmek, kardinal külahı görmekden daha iyidir" diye seslenmesiyle sonuçlanmıştır.

Konstantin, teşebbüslerinde başarısız ve ümitsiz kalınca, kalelerin tamiratına öncelik vererek, yalnız Ceneviz'den gelmiş olan birkaç bin gönüllü askerini şehrin içine alarak, mukavemete gücü yettiği kadar hazırlanmış idi.

Kuşatmayı yapanlar iki yüz bin kadar olduğu halde, kuşatılanlar bunun ancak dörtte biri kadar idi ve bir de papazların söyleye geldikleri taassublu hurafelerin tesiri altında

** İsfendiyar Bey Sultan Mehmet'in kızını almışdı.*

İsfendiyar Bey ile ..... arasında .... meselesinde ..... zuhur etdi ..... İsfendiyar Bey ..... .birkaç müslümamı şehit eyledi

Kostantin papadan imdadat istedi papada cevaben eğer Latin kilisesine ..... ederseniz ..... imdad gönderirim ..... yani ortodoksluğu terk edib kotolik olursanız imdad gönderirim İstanbul içinde Rumlar içinde karışıklık zuhur etdi Hristiyanları Latin şabkası giymekden ise Osmanlı sarığı giymek daha iyidir derdiler.

واراجیف اقوال مختلفه ایله مترددو پریشان ایکن جنود محاصرینك
اطمئنان ومتانت قلبیه‌لری محکم واستوار وباخصوص اشبو فتح
فیروزك تیمری دعاسنه دستکشا اولان شیخ حقین آق شمس الدین
ومعلم سلطانی ملاکورانی حضراتنك وسائره مظنهٔ کرامك
تأمینات صلابت افزالریله مزداد ایدی.

شهرك ملتقای بحرینده بولنمسی حسبیله یالکز محاصرهٔ
بریه‌ایله فتحی دشوار اولوب شهریار بلند همت احتیاطاً درت یوز
پاره سفینه انشاسیله بالطه اوغلی قوماندا سنه وبره‌رك دکزجه‌تندن
دخی تضییقاته تشبث ایتمشیدی. انجق عسا کر عثمانیه هنوز دکز
مانوره‌لریله الفت ایتمامش اولدیغندن وندیکدن کلن اون اون
ایکی پاره کمینك حرباً خلیجه دخولی منع ایدیله‌مدی بشکطاش
ساحلندن تماشای مغلوبیتله دکزك اورته‌سنه طوغری آت سورن
فاتح حضرتلری طرفندن بالطه اوغلی تأدیب وجبنای ضابطان
ترهیب اولندیسه‌ده محاصره‌ده دونمادن بیوك خدمت کورلدی.
وبرده غلطه ایله استانبول آره‌سنه زنجیر کریلمش اولدیغندن
سفائن عثمانیه خلیجه کیره‌میوب بشکطاش اوکلرنده معطل قالمغله
تاریخده مثلی نادر کوریلان برهمت عالیه ایله طوله یانجه‌دن
قیزاقلر واسطه‌سیله بر کیجه‌ده یتمش قدر چکدیری بك اوغلی
اوزرندن قاسم پاشا دکزینه نقل ایدلدی. بو وقعه‌ده غلطه‌ده مقیم
اولان جنویزلرله اتفاق اولنه‌رق قیزاقلر ایچون اقتضا ایدن کلیتلی
زیتون یاغی انلردن آلنمشیدی.

Sayfa 155

yalan ve uydurma sözler ile tereddüt içinde perişandı. Kuşatmayı yapan askerler ise, metanet ve kendine güven içinde kalpleri dinî huzur ile sağlamlaşmış ve özellikle bu uğurlu fethin kolaylaşması duasına el açmış olan Akşemsettin ve sultan hocası Molla Güranî hazretlerinin ve diğer mübarek kişilerin teminatları ile içleri huzur ve güven dolu idi.

Şehrin denizlerle çevrili bulunması sebebiyle, yalnız karadan kuşatma ile fethi hayal olup, himmet sahibi padişah ihtiyat olarak dört yüz parça gemi inşa ettirerek Baltaoğlu kumandasına vermiş ve deniz tarafından dahi sıkıştırmaya başlamış idi. Ancak, Osmanlı askeri henüz deniz manevralarına alışık olmadığından, Venedik'ten gelen on-oniki parça geminin savaşarak Haliç'e girmesini engelleyemedi. Beşiktaş sahilini izleyerek denizin ortasına doğru at süren Fatih Hazretleri, Baltaoğlu'na haddini bildirmişse de, kuşatmada, donanmadan büyük hizmet görülmedi. Galata ile İstanbul arasına zincir gerilmiş olduğundan Osmanlı gemileri Haliç'e giremeyip Beşiktaş önlerinde atıl kalmakla, tarihte örneği nadir görülen bir büyük gayret ile Dolmabahçe'den kızaklar vasıtasıyla bir gecede yetmiş kadar çekdiri, Beyoğlu üzerinden Kasımpaşa denizine nakledildi. Bu olayda, Galata'da oturan Cenevizlerle ittifak yapılarak kızaklar için gereken kaliteli zeytinyağı onlardan alınmış idi.

** İstanbul civarının haritalarını aldırdı ve hükümet-i mümteddenin sed çekmek içün bir takım karakollara muhafaza etdirerek muhasara 1453 tarihi Şubat'ın birinde ..... hümayun iki yüz ..... askerle Edirne'den hareket etdiler. 1453 senesi Nisan'ının birinci günü Eyüb ..... üstünde sırtlarda ..... göründü. Topkapu ile Edirne Kapusu ..... topları birbirini..... idi diğer ..... Balat'ın üstüne ..... Tekfur mahalline ve ..... etdi*

Donanmayı Kasımpaşa denizine indirmek içün on yedi kıta gemiyi Dolmabahçe'den kızaklar üzerinde Cenevizler'le beraber indirildi. Padişah damadı İsfendiyer ..... şehri teslim etsünler dedi.

Sayfa 156

قره طرفندن اجرا ايديلن تضييقاتك اك شدتلى يرى طوپ قپو ايله اكرى قپو آره‌سى اولوب اول مواضعه تعبيه اولنان طوپلر جسم قلاعده كل يوم پاره‌لر آچديغى حالده قسطنطينك اقدامات فوق العاده‌سيله كونى كونه تعمير اولنه‌رق يكدن قوة مقاومه پيدا اولوردى. فقط بو حركت مذبوحانه اللى دقيقه اوزيتيلمادى. ٨٥٧ جمادى الآخره‌سنك يكرمى بشنجى پازارتسى قونفيسيد نجى صالى كونى برهجوم عظيم ايله فتح قلعه ميسر اولدى. قسطنطينيه‌نك عربلره قارشو دفعاتله باعث خلاصى اولان غره‌ذوا آتشى بوكره دخى بر بيوك محاصره آلتمزى ياقوب دونمجه وعسكرجه اجراى ضرر وخساره چبالاديسه‌ده وماردن واژدردهن طوپلرله باشه چيقه‌مدى. اثنناى كيرودارده قسطنطين مقتول اولوب پادشاه آل عثمان لواى مظفريت اوكنده موجريز اولەرق باكمال عزوشان قياصره سرايينه دخول ايلدى وفيه‌دبرعتيقى كه برمعجزه مرويه‌يه انتظاراً بتون نسوان وصبيان درونه طولمشيدى جامعه قلب اولنه‌رق اوجمعه نمازى اوراده ادا وخطبه‌ده نام محمد خانى ذكر يله دعا قلندى.

پادشاه حضرتلرى يكرمى كون قدر استانبولده اقامت ايليه‌رك شهرك تنظيماتنه وجوار قريه‌لرينك تسخيراتنه نظارت بيوردى. هيچ بر فاتح ملت مغلوبه‌يه مشاراليه قدر رحم وكرم كوسترمامشدر. چونكه روملرك مذهب ومالارينه تعوض ايتدرمديكى كبى يكدن ديديلديغى اوزره قيوسندنه ؛ استانبول محاصره‌سنده ايكى بيك كشيدن زياده تلفات اولدىغى حالده شهر شخص كديه حضرت پادشاه بالخاصه غرضا

Sayfa 156

Kara tarafından gerçekleştirilen saldırıların en şiddetli yeri Topkapı ile Eğrikapı arası olup, o mevzilere yerleştirilmiş olan toplar surlarda büyük gedikler açtığı halde, Kostantin'in fevkalâde çabasıyla günü gününe tamir olunarak yeniden kuvvetli direniş sağlanıyordu. Fakat bu boğucu harekâta elli üç gün devam edebilip, 857 Cemaziyelahiresinin yirmi yedinci Salı günü (29 Mayıs 1453), bir büyük hücum ile kale fethedildi. Kostantiniyye'nin Araplara karşı defalarca kurtulmasına sebep olan grejuva ateşini bu sefer dahi bir büyük muhasara aletimizi yakıp donanmaca ve askerce zarar ve hasar verdirmeye çabaladıysa da "Martin ve Ejder denen" toplarla başa çıkamadı. Savaş sırasında Kostantin ölmüş ve Osmanlı padişahı zafer bayrağı önünde tam bir izzet ve şan içerisinde onun sarayına girdi Ayasofya eski bir kilise olup, rivayete inanarak mucize bekleyen kadın ve çocuklar buraya doluşmuş idi. Fetihten sonra Ayasofya kilisesi camiye dönüştürülerek o Cuma namazı orada eda ve hutbe de Mehmet Han adına okunarak dua edildi.

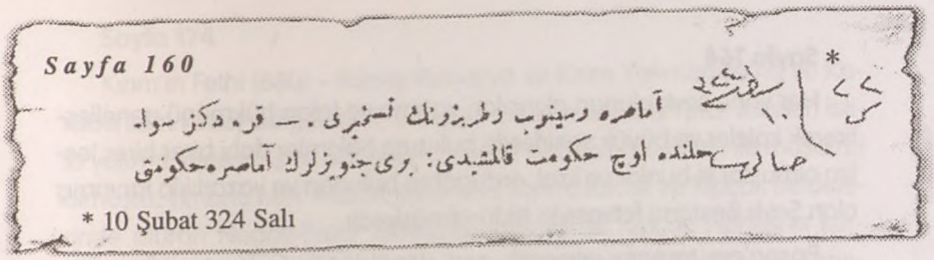
Padişah hazretleri yirmi gün kadar İstanbul'da ikâmet ederek şehrin düzenlenmesine ve civar köylerinin fethine nezaret etti. Hiçbir fatih, mağlup olan millete Fatih kadar merhamet ve yardım etmemiştir.

** 5 bin kişilik kuvveti Yedikule'ye, 5 bin kişilik kuvveti tekfur üzerine gönderdi.*

Papazlar dediler ki İstanbul'u alacak şanlı padişahı .... diye ..... uyuturdu..... Papazlar korkudan ..... İstanbul'u alsalar bile Sultan Ahmet meydanına gelecekler ..... bir melek ..... onları ..... şehirden çıkaracak İstanbul yine bizim olacak diye teselli buluyordu.

İlk evvelce Seyrkapusu'ndan girdiler yani ortakapusundan

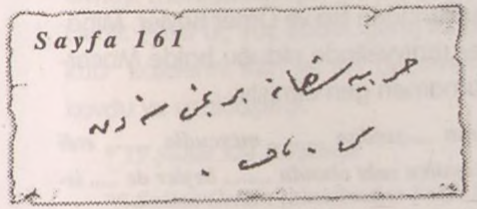
İstanbul muhasarasında iki bin kişiden ziyade telafat olmamışdır. Akşemsettin hazret-i padişah da başına ulema sarığı sarar

* 10 Şubat 324 Salı

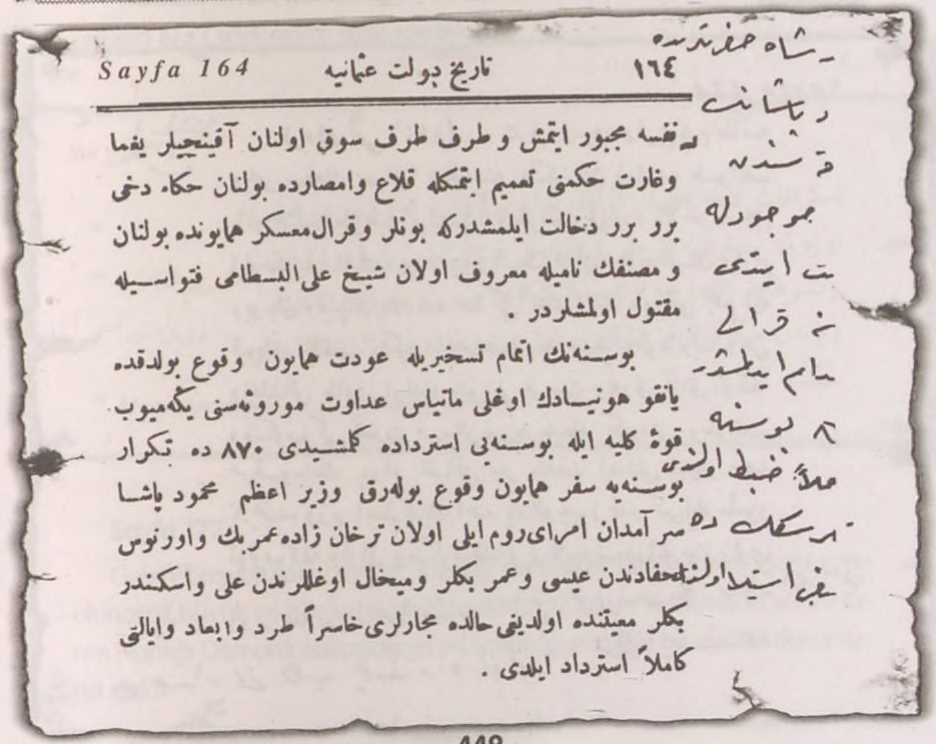
Sayfa 160

Amasra, Sinop ve Trabzon'un ele geçirilmesi. Karadeiz sahillerinde üç hükümet kalmıştı: Biri cenevizlerin Amasra hükümetiyi.

Sayfa 161

Harbiye-i şahane birinci sene-den .....

نفسه مجبور ايتمش و طرف طرف سوق اولنان آقينجيلر يغما وغارت حكمنى تعميم ايتمكله قلاع وامصارده بولنان حكام دخى برر برر دخالت ايلمشدركه بونلر وقرال معسكر همايونده بولنان و مصنفك ناميله معروف اولان شيخ على البسطامى فتواسيله مقتول اولمشلردر .

بوسنه‌نك اتمام تسخيريله عودت همايون وقوع بولدقده ياقو هونيادك اوغلى ماتياس عداوت موروثه‌سنى يكه‌ميوب قوة كليه ايله بوسنه‌يى استرداده كلمشيدى ٨٧٠ ده تكرار بوسنه‌يه سفر همايون وقوع بولەرق وزير اعظم محمود پاشا سر آمدان امراى روم ايلى اولان ترخان زاده عمر بك واورنوس بك استيفاسنى احفادندن عيسى وعمر بكلر وميخال اوغلارندن على واسكندر بكلر معيتنده اولديغى حالده مجارلرى خاسراً طرد وابعاد وايالتى كاملاً استرداد ايلدى .

Sayfa 164

Her yöne sevk olunan akıncılar, yağma ve talan hükmünü genelleştirerek kaleler ve büyük şehirlerde bulunan hâkimler dahi birer birer teslim olmuşlar ki bunlar ve kral, ordugâhta bulunan ve yazarlıkla tanınmış olan Şeyh Bestami fetvasıyla öldürülmüşlerdir.

Bosna'nın tamamı alınarak geri dönüldüğünde Yanko Hünyad'ın oğlu Matyas, eski düşmanlığını yenemeyip büyük kuvvetlerle Bosna'yı almak için gelmişti. 870'de Bosna üzerine tekrar sefer düzenlenmiş veziriazam Mahmut Paşa, Rumeli beylerinin önde gelenlerinden olan Tarhanzâde Ömer Bey ve Evrenos torunlarından İsa ve Ömer Beyler, Mihaloğullarından Ali ve İskender Beyler maiyyetinde olduğu halde Macarları bozguna uğratmış ve eyaleti tamamen geri almıştır.

Padişah hazretleri de ..... Paşa'nın .....sından ..... mevcudla ..... etdi ..... Kralı ..... edilmişdir ..... Bosna kamilen zabt olundu ..... beyler de ..... istila olundu.

Sayfa 174

قریملك قمی (۸۸۰).— شرقی روسیه یه وقریم یارم اطاسنه
وبحر سیاهك حوالیٔ شمالیه سنه جنكیزخان زماننده طوائف
تاتار استیلا طریقیله یرلشمش وطوائف مزبوره بالآخره اسلام
ایله مشرف اولمشیدی . تیمور لنك قزان واژدرهان وقریم
وبوجاق وقپچاق بلادنده ساكن نفای تاتار طوائفی جمع ایله
قپچاق خانلغی تشكیل ایدوب فقط بعد مدة حكومتلرینه وهن
واغتشاش طاری اولمغله جنوبزلر فرصت بولهرق آزاق وكفه
ومنكوب كبی تجارت مرسالرینی ید ضبطه كچیرمش وطوائف
مرقومهنك دوام نفاقی جر منفعت ایدنمش ایدیلر ۸۸۰
تاریخنده وزیر اعظم كدیك احمد پاشااوچیوز قدر كمی ایله مأمور
اولوب كفه وآزاق ومنكوب قلعه لرینی فتح وتسخیرایله جنوبزلری

Sayfa 174

Kırım'ın Fethi (880) – Kuzey Rusya'ya ve Kırım Yarımadası'na ve Karadeniz'in kuzey bölgelerine, Cengiz Han zamanında Tatar taifeleri istila yoluyla yerleşmiş ve adı geçen taifeler daha sonra İslâm ile müşerref olmuştu. Timurlu'nun Kazan, Ejderhan, Kırım, Bucak ve Kıpçak beldelerinde oturan Nogay-Tatar taifelerini toplayarak Kıpçak Hanlığı'nı kurmuştu. Fakat bir müddet sonra hükümetlerinde zaaf belirmekle Cenevizler bunu fırsat bilerek Azak, Kefe ve Mensküb gibi ticaret limanlarını zabtederek ele geçirmiş ve adı geçen taifelerin karışıklıklarını devam ettirmeyi menfaatleri için gerekli görmüş idiler. 880 tarihinde veziriazam Gedik Paşa üç yüz kadar gemi ile görevlendirilip Kefe, Azak ve Mensküb kalelerini feth ve ele geçirmekle Cenevizleri Kırım sahillerinden kovdu ve uzaklaştırdı.

** 19 Şubat 324 Perşembe*

*** Sultan Orhan zamanından Fatih Hazretlerinin saltanatı zamanına kadar sadareti hep Çandaralılar işgal etmişdi.*

Sayfa 177

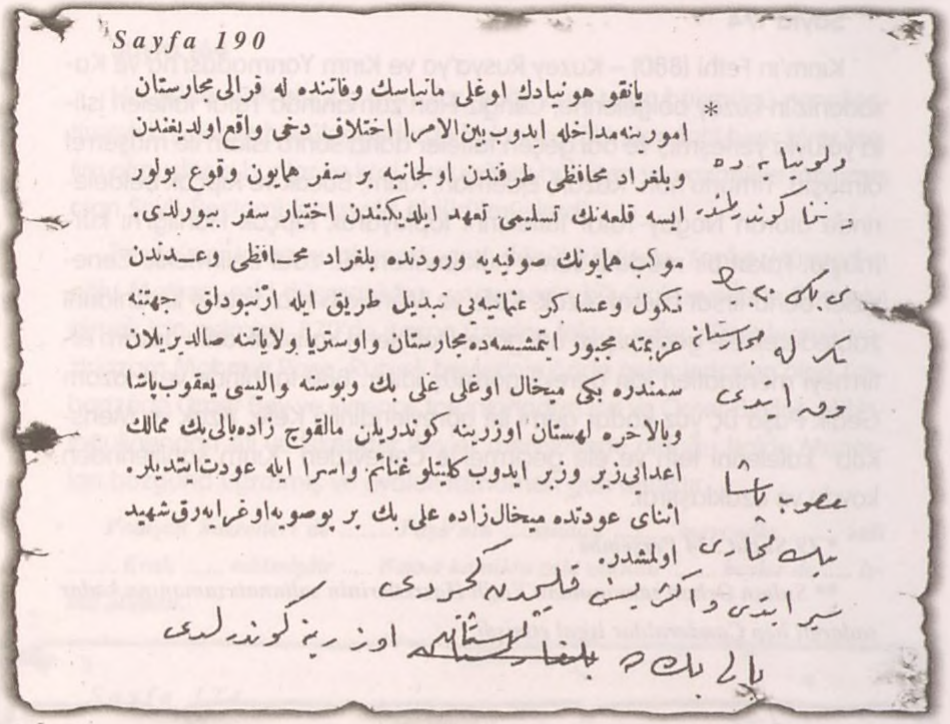
*

احترامات لایقه اظهار اولنمقده ایدی. وارد اولان عرض محضر
اوزرینه مشارالیه علی طریق النیابه قریم خانی نصب اولنه رق دارات
وتشریفات مخصوصه ایله حکومتکاهی صوبنه اعزام قیلندی.
وبوندن صکره قریم خانلغی سلطنت سنیه نك بر ایالات ممتازه سی
حکمنه کیردی .

* *Mısırlılar'dan..... kalesini feth .....*

Sayfa 177

Gelen başvurular üzerine, Mengli Giray vekaleten Kırım Hanı tayin olunarak büyük ve gösterişli bir törenle tahta geçti. Ve bundan sonra Kırım Hanlığı Osmanlı saltanatının mümtaz [ayrıcalıklı] bir eyaleti durumuna geldi.

Sayfa 190

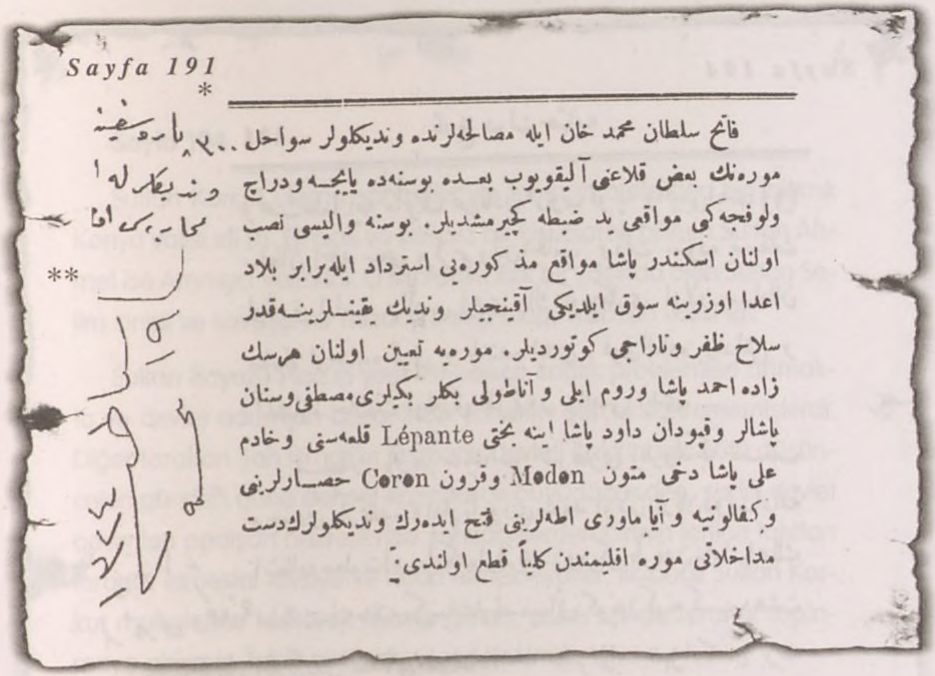
يانقو هونيادك اوغلى ماتياسك وفاتنده له قرالى مجارستان
امورينه مداخله ايدوب بين الامرا اختلاف دخى واقع اولديغندن
وبلغراد محافظى طرفندن اولجانبه بر سفر همايون وقوع بولور
ايسه قلعه‌نك تسليمى تعهد ايلديكندن اختيار سفر بيورلدى.
موكب همايونك صوفيه‌يه ورودنده بلغراد محافظى وعدندن
نكول وعساكر عثمانيه‌يى تبديل طريق ايله ارنبودلق جهتنه
عزيمته مجبور ايتمشسه‌ده مجارستان واوسترياولايانه صالديريلان
سمندره بكى ميخال اوغلى على بك وبوسنه واليسى يعقوب پاشا
وبالاخره لهستان اوزرينه كوندريلن مالقوچ زاده بالى بك ممالك
اعدايى زير وزبر ايدوب كليتلو غنائم واسرا ايله عودت ايتديلر.
اثناى عودتده ميخال زاده على بك بر پوصويه اوغرايه رق شهيد
اولمشدر.

* Sayfa 190

Yanko Hunyad'ın oğlu Matyas ölünce, Leh kralı Macaristan içişlerine karışmaya başlamış, emirler arasında da anlaşmazlık ortaya çıkmıştı. Belgrat Kalesi komutanı tarafından o bölgeye bir sefer düzenlediği taktirde kaleyi teslim edeceğini belirtince, sefer düzenlenmesi buyuruldu. Padişah kuvvetleri Sofya'ya girdiğinde, Belgrat Kalesi komutanı sözünden dönmüş ve Osmanlı askerini yol değiştirerek Arnavutluk tarafına yönelmeye mecbur etmiştir. Macaristan ve Avusturya vilâyetlerine saldırılan Semendere Bey'i Mihaloğlu Ali Bey ve Bosna Valisi Yakup Paşa ve ardından Lehistan üzerine gönderilen Malkoçzâde Balı Bey düşman memleketlerini yerlebir edip büyük miktarda ganimetler ve esirlerle geri döndüler. Geri dönüş sırasında Mihalzâde Ali Bey bir pusuya düşerek şehit olmuştur.

** Avlonya'ya da ..... gönderilmişdir..... beyi 20 bin askerle Macaristan'a sevk etdi.*

Yakub Paşa ..... bin Macar'ı esir etdi ve ekserisini kılıçdan geçirdi Balı Bey de Lehistan üzerine gönderildi.

Sayfa 191

*

فاتح سلطان محمد خان ایله مصالحه‌لرنده وندیکلولر سواحل
مورەنك بعض قلاعنی آلیقویوب بعده بوسنەده یایجه ودراج
ولونجه‌کی مواقعی ید ضبطه کچیرمشدیلر. بوسنه والیسی نصب
اولنان اسکندر پاشا مواقع مذکورەیی استرداد ایله‌برابر بلاد
اعدا اوزرینه سوق ایلدیکی آقینجیلر وندیك یقینلرینه‌قدر
سلاح ظفر وتاراجی کوتوردیلر. مورەیه تعیین اولنان هرسك
زاده احمد پاشا وروم ایلی و آناطولی بکلر بکلری مصطفی وسنان
پاشالر وقپودان داود پاشا اینه بختی Lépante قلعه‌سنی وخادم
علی پاشا دخی متون Modon وقرون Coron حصارلرینی
وکفالونیه و آیاماوری اطه‌لرینی فتح ایده‌رك وندیکلولرك دست
مداخلاتی مورە اقلیمندن کلیاً قطع اولندی.

**

Sayfa 191

Fatih Sultan Mehmet Han ile barış anlaşması yapan Venedikliler, Mora sahillerinin bazı kalelerini alıkoyup, sonra Bosna'da Yayce, Dıraç ve Lofca gibi mevkileri ellerine geçirmişlerdi. Bosna Valisi olarak atanan İskender Paşa, adı geçen mevkileri tekrar almakla beraber, düşman beldeleri üzerine sevk ettiği akıncılar Venedik yakınlarına kadar zaferler kazanarak yağma yapmışlardır. Mora'ya tayin olunan Hersekzâde Ahmet Paşa ve Rumeli ve Anadolu beylerbeyileri Mustafa ve Sinan Paşalar ve Kapudan Davut Paşa, İnebahtı (Lépante) Kalesi'ni ve Hadım Ali Paşa dahi Modon ve Koron kalelerini, Kefolonya ve Ayamavri adalarını feth ederek, Venediklilerin müdahale elleri Mora bölgesinden tamamen kesilmiş olundu.

** 200 pare sefine ..... Venedikliler'le ..... muharebesi.....*

*** 19 Şubat 1324 pencşenbe*

وصحبت علما ايله مألوف عرفادن اولوب قونيه واليسى ايدى [١] سلطان احمد سخى وكريم ولين الجانب برذات ستوده صفات اولەرق اماسيه واليسى ايدى الك كوچكلرى اولان سلطان سليم كه اوحينده قرق بر ياشنده ايدى . فوق العاده يرادلمش بر آتشپارهٔ جلادت اولەرق طربزون واليسى ايدى.

سلطان بايزيد خانك سن شريفلرى ايلرولدكجه ضعف وجودى آرتمقده وادارهٔ اموريمتعهد اولان اركان دولت ادامهٔ استظام وسطوت ايده مامكده اولديغندن ودىكر طرفدن شاه اسماعيلك سلطنت سنيه حقنده كى نيات وتصميماتى كوندن كونه كسب دهشت ايلديكندن اصدقاى دولت پادشاه حضرتلرينه شهزادكاندن برينه فراغ سلطنتى توصيه والقا ايتمكده وسلطان احمدك حلم طبعى ايشلرينه كلديكندن كافه سى وخاصةً وزير اعظم خادم على پاشا آنك طرفنه ميل كوسترمكده ايديلر . ابتدا سلطان قورقود مخالفته قيام ايله مصره عزيمت وعسكر ايچنده ال بيدا ايتمكه تشبث وغيرت ايلديسه ده تشبثاتى مثمر اولمدى.

واقعا كه سلطان سليم سلطان احمد حقنده اولان تصميماتى وسلطان قورقودك حركاتنى استماع ايلدى احوال دولتك

سلطان قورقودى دها مسن كوستريوركه بوروايت سلطان سليم خانك خركتنده كى معذرتى ميدانه چيقارر.

[١] سرور قدماى شعرا مولانا نحاتىٔ پاكيزه ادا سلطان قورقودك نشانجيسى ايدى.

Sayfa 194

Sultan Korkut ulema sohbetleriyle tanınan ariflerden biri olarak Konya valisi idi [1]. Eli açık ve kibirsiz bir kişi olarak bilinen Sultan Ahmet ise Amasya Valisi idi. O sıralarda kırk bir yaşında olan Sultan Selim sinirli ve savaşçı bir mizaca sahip olup, Trabzon valisi idi.

Sultan Bayezit Han'ın yaşı ilerledikçe sağlık problemleri artmakta ve devlet adamları başarılı bir yönetim gerçekleştirememişlerdi. Diğer taraftan Şah İsmail'in Osmanlı Devleti hakkındaki kötü düşünceleri günden güne dehşet kazanarak büyüdüğünden, sadık devlet adamları padişah hazretlerine şehzâdelerden birinin lehine tahttan feragat etmesini tavsiye ve telkin etmekteydiler. İlk önce Sultan Korkut muhalefete kalkarak Mısır'a gitmiş, asker içinde taraftar toplamaya girişmiş, fakat girişimleri faydalı olmamıştır.

Ne vakit ki Sultan Selim, Sultan Ahmet hakkında olan düşünceleri ve Sultan Korkut'un harekâtını işitince, devletin içinde bulunduğu durumun

---

Sultan Korkud'u daha yaşlı gösteriyorki bu rivayet Sultan Selim Han'ın hareketindeki mazereti meydana çıkarır.

[1] Büyük zatlardan Mevlana Pakize Necati Sultan Korkud'un nişancısı idi.

" Bayezit-i Sani ..... vükelanın .... sordu ..... Sultan Selim'in ..... bir takım ..... laflar söyleyerek hazret ..... ikna ediyorlardı.

اغتشاشندن وطرزونك سمتسزلكندن بحث ايده‌رك روم‌ايلندن
بر منصب طلب ايدوب وارد اولان جوابده روم ايلی وجود
پادشاهی ايله محفوظ وشهزادكانه اورادن سنجاق توجيهی خلاف
قانون اولديغندن اناطوليدن قنی سنجاغه رغبت ايدوسه‌ويرمله
جكی بيان اولندقده بدرمله كوروشوب احوال دولتی شفاهاً
عرض ايتمك مقتضای مصلحتدر ديه‌رك مخدوم مكرملری سلطان
سليمك ايالتكاهی اولان كفه‌يه‌مرور وقريم‌اوزرندن طولاشه‌رك
اون بيك قدر آدمله طونه نهرندن عبور ايدوب سلستره‌يه
واصل اولدی. ارکان دولت سلطان سليمك مزاج ومشوارندن
متوحش اولدقلری حالده‌روم ايلی‌يه كچمسندن بتون بتون وهمه
دوشوب بوحركاتی عادتا عصيان عد ايده‌رك سلطان بايزيد خانی
جنود كافيه ايله يوله چيقاردیلر وبرطرفدن سلطان سليمی
سمندره سنجاغنی توجيهيله آووتمق استيوب ديكر طرفدن دخی
سلطان احمده سريعاً دعوتنامه‌لر كوندردیلر. بوكی اغفالات
حركات سلم خانی‌يی تشديد ايلديكندن چيوريلی جوارنده
اوغراش كوبی نام محلده پدرله ملاقی اولدی. سلطان
بايزيد خان حضرتلری عربه ايچنده ايديلر ارکان دولت‌عليه‌نك
پرده‌لرينی قالديروب دست شريفكزی تقبيله تكان. مخدومكزك
اردوسنه نظر بيورك ديو سلطان سليمك عسكرينی اراته ايله
محاربه‌يه رخصت آلوب همان طوپلره آتش ويردیلر. مهابت
نام پادشاهی ايله سلطان‌سليمك عسكری همان‌طاغيلوب كندوسی

نهايت صفة پادشاه سلستره سنجاغنه براتن مولانا فوادیه ايله
ودندن كه كيمسه‌يه ولی‌عهد ايتيه جكمی ميشنه.

Sayfa 195

karışıklığından ve Trabzon'un önem taşıyan bir şehir olmadığından bahsederek, Rumeli'nden bir yerin verilmesini talep etti. Ancak Rumeli'de padişahın bulunduğu, o bölgede şehzâdelere sancak verilmesinin kanunlara uygun olmadığı cevabı verildi. Fakat Anadolu'da hangi sancağı isterse alabileceği bildirilmişti. Şehzâde ısrar etmiş "babamla görüşüp devletin durumunu şifahen arz etmek niyetimdir" diyerek oğlu Sultan Süleyman'ın eyalet merkezi olan Kefe'ye gitti. Kırım üzerinden dolaşarak on bin kadar adamla Tuna nehrinden geçerek Silistre'ye ulaştı. Devlet adamları Sultan Selim'in karekter ve tavrından vahşete düşmüş oldukları halde Rumeli'ye geçmesinden bütün bütün korkuya düşüp, bu harekâtı âdeta isyan sayarak, Sultan Bayezit Han'ı yeterli miktarda asker ile yola çıkardılar. Bir taraftan Sultan Selim'e Semendere sancağı verilerek avutmak istenmiş, diğer taraftan da Sultan Ahmet'e aceleyle davetnameler gönderdiler. Bu gibi kandırma hareketleri Selim Hanı iyice kızdırdığından, Çorlu civarında Uğraş köyü adındaki mahalde babasıyla karşılaştı. Sultan Bayezit Han Hazretleri araba içinde idiler. Devlet adamları arabanın perdelerini kaldırıp, mübarek elinizi öpmeye gelen oğlunuzun ordusuna bakınız diye Sultan Selim'in askerini göstererek savaş için izin alarak hemen topları ateşlediler.

** Padişah hazretleri..... Mevlana Nureddin ..... Kefe'ye ..... Sultan Selim'e nisbet etmek için gönderdi*

(Silistre) Muhafızı Kasım .....

Sultan Selim'e ..... geleceğini ..... Sultan Selim ..... sancağına ..... pederi ise ..... istiyor .... nihayet hazret-i padişah Silistre sancağında beratını Mevlana Nureddin .... ve dedi ki kimseyi veliahd etmeyeceğim .....

Sayfa 200

*

۲۰۰ تاریخ دولت عثمانیه

غرناطه ملکی جانبندن محمیهٔ قسطنطنیه یه بر قصیدهٔ غرا ایله استمداد نامه کلوب ایرتسی سنه کمال رئیس قوماندا سیله دونمای همایون اسپانیا صولرینه کوندرلمش ایسه ده سلطنت سنیه اسپانیا کبی مسافهٔ بعیده ده تهدیدینی ایقاعه قادر اوله جق درجه ده هنوز قوهٔ بحریه حاصل ایده مامش اولدیغندن بنی احمر دولتنه بالضروره معاونت اولنه مدی. لکن عسکرلری جزائر بکلر بکلکی حادث اولغله اندلس مسلمینه کلی یاردم ایدلمشدر.

**

آدویا حکدارلری

المانیاده : ادیجنی فرمدیله مصیبله

فرانسه : اوه بر بمی لوی سکن بنی شارل اوه ایکنجی لوی

انکلتره ده : دردنجی اردارد بشنجی اوه ادیجنی ریشارد

یدنجی هانری سکزنجی هانری

اسپانیاده فاستالیه : فردیناند قتولیك ، ایزابلا

مجنونه ژان ه کوزل فیلیپ ، شارلکه

بابالر اوچنجی پول اوچنجی ژول

Sayfa 200

Gırnata meliki tarafından İstanbul'un hamisine gösterişli bir kaside ile yardımnâme gelip, ertesi sene Kemal Reis kumandasıyla Osmanlı donanması İspanya sularına gönderilmiş ise de, Osmanlı Devleti İspanya gibi uzak bir memlekette tehdit unsuru olacak kadar deniz kuvvetine sahip olmadığından, Beni Ahmer Devleti'ne mecburen yardım olunamadı. Lâkin sonraları Cezayir Beylerbeyliği kurulmuş olmakla, Endülüs Müslümanlarına büyük yardımlar edilmiştir.

** Sultan Bayezit Hazretleri 67 yaşında buyurdular.*

*** Avrupa Hüküm dârları*

Almanya'da : III. FiredrikMaksimilyen

Fransa'da : Onbirinci Lui, Sekizinci Şarl, Onikinci Lui

İngiltere'de : Dördüncü Edvard, Beşinci Edvard, III. Rişal, Yedinci Hanri, Sekizinci Hanri

İspanya'da Kasta'lda : Ferdinand Katolik, İzzabella, ... Jan, Güzel Filib, Şarlken

Paplar : III. Pol, III. Jon

..... hüküm sürmüşlerdir 24 Şubat 324

Sayfa 201

اوچنجی باب

شکوه واقبال

۹۱۸ — ۱۰۰۳

**

عهد یاوز سلطان سلیم خان اول سلطان بایزید خان ثانی

(۹۱۸ — ۹۲۶)

سلطان سلیم خان اولك جلوسنده دولت عثمانیه‌نك حال وموقعی — وقعهٔ تیموربنك جسم دولته آچدیغی یاره‌لر سلطان محمد خان اول وخیرالخلفی سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك جذاقت اداره‌لری سایه‌سنده کافهٔ التیام بوله‌رق قوت وسطوت سابقه کابنبغی اعاده واستحصال ایدلمشیدی. ابوالفتح والمغازی سلطان محمد خان ثانی حضرتلری قوای دولتی مهیا بولنغله فتح قسطنطنیه ایله اقالیم شرقیه سلطنت عظیمه‌سنی دردست ایدوب روم ایلی‌نی حدود طبیعیه‌سی داخلنده تحت حکومت سلیمیه ادخال ایده‌رك اوطرفجه خوف واندیشه ایدیله‌جك ابواب عداوتی قپامش

Sayfa 201

Üçüncü Bab

Büyüklük ve İkbal

918-1003

Yavuz Sultan I. Selim Han, Sultan II. Bayezid Han Devri

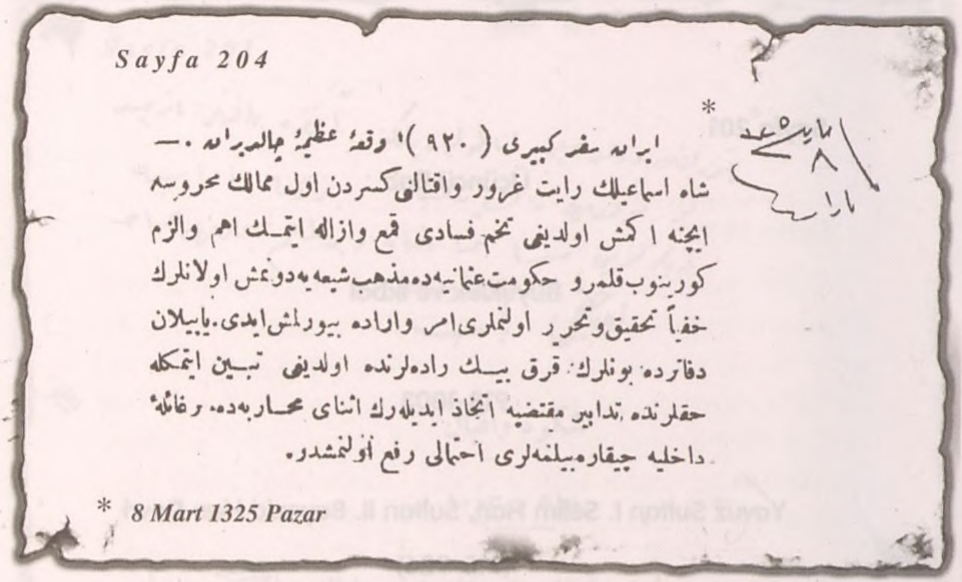
(918-926)

Sultan I. Selim Han'ın Tahta Çıktığı Dönemde Osmanlı Devleti'nin Durumu –Timur olayının devlet bünyesinde açtığı yaralar, Sultan I. Mehmet Han ve halefi Sultan II. Murat Han Hazretlerinin iyi idareleri sayesinde tamir edilerek, devlet eski kuvvet ve büyüklüğünü yeniden kazanmıştır. Fatihlerin ve gazilerin babası Sultan II. Mehmet Han Hazretleri devleti belli bir kuvvete ulaşmış bulmakla İstanbul'un fethi ile Roma İmparatorluğu'nun son kalıntısı olan Bizans'ı ele geçirerek son vermiş. Rumeli'yi, Osmanlı Devleti'nin doğal sınırları içerisine dahil ederek, o taraftan korku ve endişe edilecek düşman kapılarını kapatmıştır.

** Timurlu'nun devlet-i aliyyeye Anadolu'da yalnız Ankara Balıkesir İzmid ..... bu mevkiileri tek edüb Bursa Amasya ..... diğerlerine Menteşe Saruhan ve bir takım sancakları ..... iade etdi.*

*** 2 Mart 325 Salı*

**** Menteşe Beyi hüküm sürmüşlerdir. 24 Şubat 324*

Sayfa 204

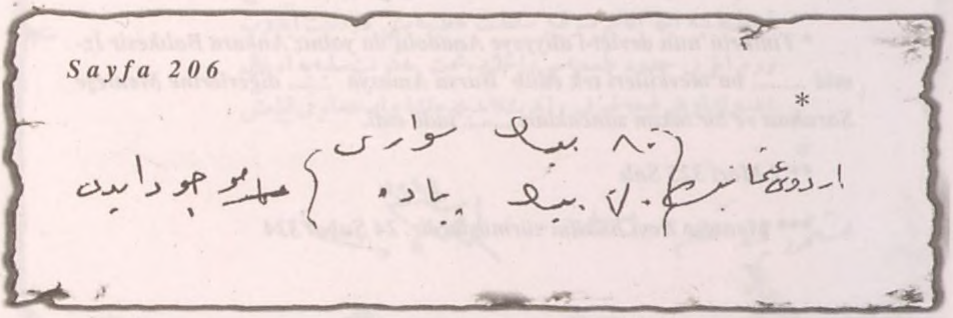
*

ایرانه سفر کبیری (۹۲۰)[1] وقعهٔ عظیمهٔ جالدیرانه .—
شاه اسماعیلك رایت غرور واقتالنی کسردن اول ممالك محروسه
ایچنه اکمش اولدیغی تخم فسادی قمع وازاله ایتمك اهم والزم
کوریلوب قلمرو حکومت عثمانیه ده مذهب شیعه یه دونمش اولانلرك
خفیاً تحقیق وتحریر اولنمری امر واراده بیورلمش ایدی. یابیلان
دفاتر ده بونلرك فرق بیك راده لرنده اولدیغی تبین ایتمکله
حقلرنده تدابیر مقتضیه اتخاذ ایدیلدیرك اثنای محاربه ده رعایه
داخلیه جیقاره بیلمه لری احتمالی رفع اولنمشدر.

* *8 Mart 1325 Pazar*

Sayfa 204

Büyük İran Seferi (920), Çaldıran Savaşı. - Şah İsmail'in Osmanlı ülkesi içine ekmiş olduğu fesat tohumlarını ortadan kaldırmak maksadı, önemli ve gerekli görülüp Osmanlı'nın hüküm sürdüğü topraklarda Şia mezhebine dönmüş olanların gizlice araştırılıp kaydedilmeleri emir ve irade buyurulmuş idi. Yapılan araştırmada bunların kırk bin civarında olduğu anlaşılmış ve bir savaş sırasında iç karışıklık çıkarmalarını engellemek için de gerekli önlemler alınmıştı.

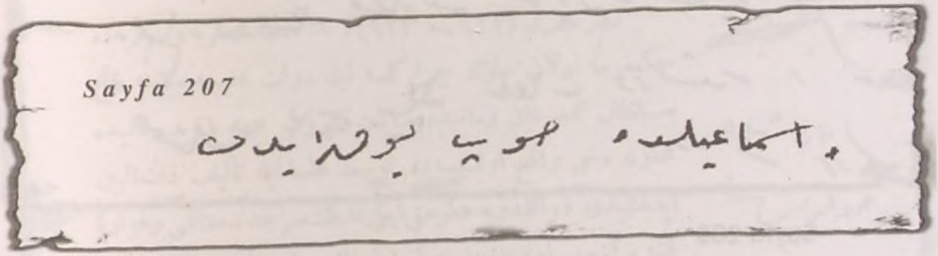

Sayfa 206

*

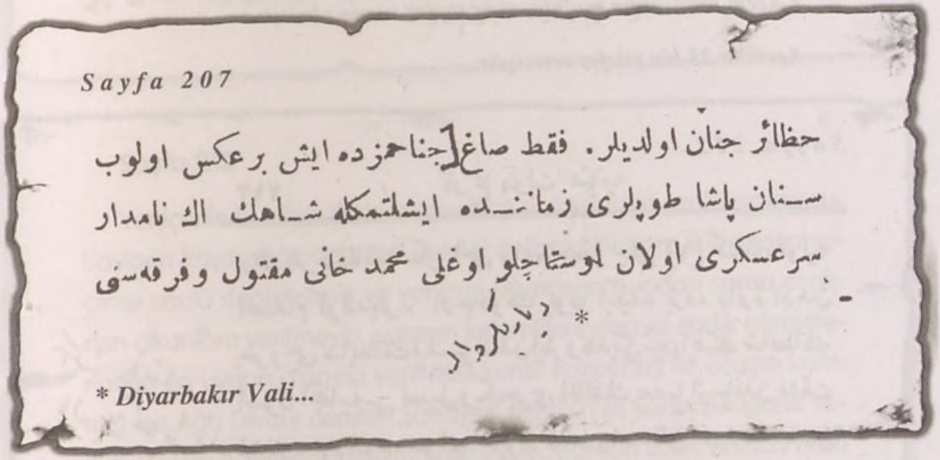
Sayfa 206

** Ordu-yı Osmanî; 80 bin süvari, 70 bin piyade mevcud idi.*

Sayfa 207

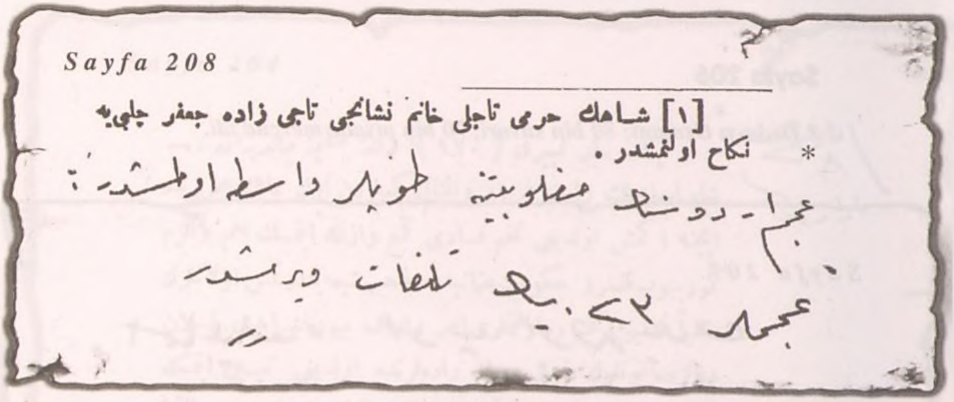
Şah İsmail'de top yok idi.

** Diyarbakır Vali...*

Sayfa 207

Fakat sağ tarafımızda bir aksilik olup, Sinan Paşa topları zamanında işletmekle, Şahın en namlı komutanı olan Diyarbakır Valisi Ustacalu Oğlu Mehmet Han'ı öldürüp, büyük bir hızla bozguna uğratılıp dağıtılarak o tarafta büyük bir zafer kazandı.

Sayfa 208

[۱] شاهك حرمی تاجلی خانم نشانجی تاجی زاده جعفر چلبیيه نكاح اولنمشدر. *

عجم اردوسنك مضلوبيتنه طوپلر واسطه اولمشدر. *

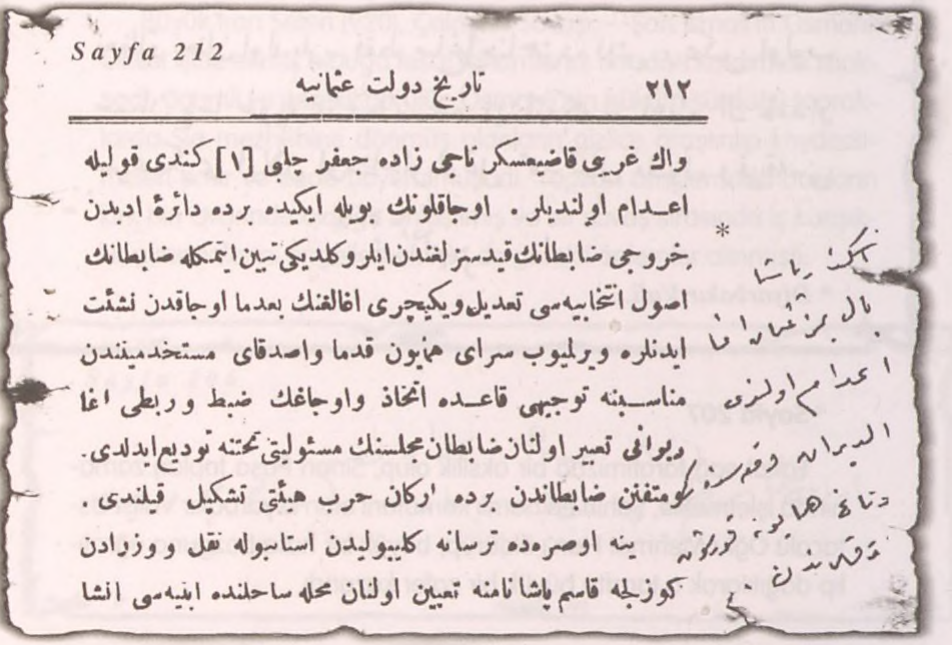
عجم ۲۳ بيك تلفات ويرمشدر.

Sayfa 208

[1] Şahın karısı Taclı Hanım nişancı Tacizâde Cafer Çelebi'ye nikâh olunmuşdur.

** Acem ordusunun malubiyetine toplar vasıta olmuştur.*

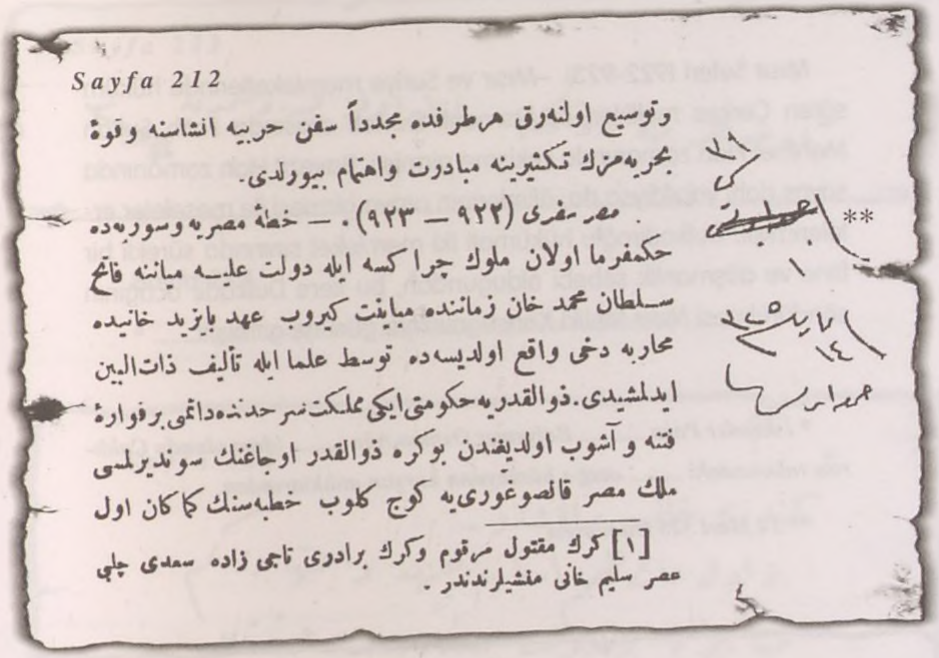
Acemler 23 bin telefat vermişdir.

Sayfa 212

۲۱۲ تاريخ دولت عثمانيه

واك غريبی قاضيعسكر تاجی زاده جعفر چلبی [۱] كندی قوليله اعدام اولنديلر. اوجاقلونك بويله ايكيده برده دائرهٔ ادبدن خروجی ضابطانك قيدسز لغندن ايلروكلديكی تبين ايتمكله ضابطانك اصول انتخابيه‌سی تعديل ويكيچری اغالغنك بعدما اوجاقدن نشئت ايدنلره ويرليوب سرای همايون قدما واصدقای مستخدمينندن مناسبنه توجيهی قاعده اتخاذ واوجاغك ضبط وربطی اغا ويوانی تعبير اولنان ضابطان مجلسنك مسئوليتی تحتنه توديع ايدلدی. كومتفنن ضابطاندن برده اركان حرب هيئتی تشكيل قيلندی. بينه اوصره‌ده ترسانه كليبوليدن استانبوله نقل ووزرادن كوزلجه قاسم پاشا نامنه تعيين اولنان محله ساحلنده ابنيه‌سی انشا

Sayfa 212

وتوسيع اولنه‌رق هرطرفده مجدداً سفن حربيه انشاسنه وقوة
بحريه‌مزك تكثيرينه مبادرت واهتمام بيورلدى.

. مصر سفرى (٩٢٢ — ٩٢٣) . — خطهٔ مصريه وسوريه‌ده
حكمفرما اولان ملوك چراكسه ايله دولت عليه ميانه فاتح
سلطان محمد خان زمانىنده مباينت كيروب عهد بايزيد خانيده
محاربه دخى واقع اولديسه‌ده توسط علما ايله تأليف ذات‌البين
ايدلمشيدى. ذوالقدريه حكومتى ايكى مملكت سرحدنده دائمى برفوارهٔ
فتنه و آشوب اولديغندن بوكره ذوالقدر اوجاغنك سوندىرلمسى
ملك مصر قانصوغورى‌يه كوچ كلوب خطبه‌سنك كما كان اول

[١] كرك مقتول مرقوم وكرك برادرى تاجى زاده سعدى چلبى
مصر سليم خانى منشيلرندندر .

Sayfa 212

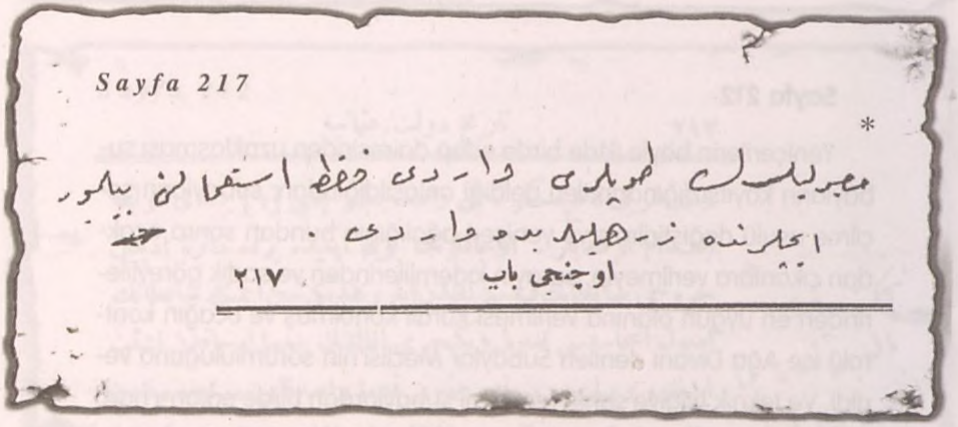
Yeniçerilerin böyle ikide birde edep dairesinden uzaklaşması subayların kayıtsızlığından ileri geldiği anlaşıldığından, subayların seçilme usulü değiştirilmiş ve yeniçeri ağalığının bundan sonra ocaktan çıkanlara verilmeyip, sarayın kıdemlilerinden ve sadık görevlilerinden en uygun olanına verilmesi kuralı konulmuş ve ocağın kontrolü ise Ağa Divanı denilen Subaylar Meclisi'nin sorumluluğuna verildi. Ve teknik bilgiye sahip fen âlimi subaylardan birde erkan-ı harb heyeti oluşturuldu.

Yine o sırada tersane, Gelibolu'dan İstanbul'a nakl ve vezirlerden Güzelce Kasım Paşa adına tayin olunan bölge sahilinde binaları ve tesisleri inşa edilip her tarafta yeniden harp gemileri inşasına ve deniz kuvvetlerimizin daha etkili hale getirilmesine önem verildi.

Mısır Seferi (922-923). –Mısır ve Suriye memleketlerinde hüküm süren Çerkes melikleri ile Osmanlı Devleti arasında Fatih Sultan Mehmet Han zamanında çekişme girmişti. Bayezit Han zamanında savaş dahi yapıldıysa da, âlimlerinin araya girmesi ile meseleler ertelenmişti. Dulkadiroğlu hükümeti iki memleket sınırında sürekli bir fitne ve düşmanlık sebebi olduğundan, bu kere Dulkadir ocağının söndürülmesi Mısır Meliki Kansugavri'nin gücüne gitmiştir.

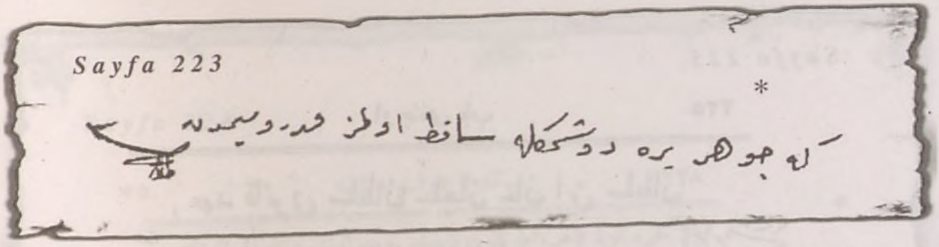
** İskender Paşa ..... Balyemez Osman Ağa ..... idam olundu Çaldıran vakasındaki ..... otağ-ı hümayuna kurşun atdıklarından.*

*** 14 Mart 325 Cumartesi*

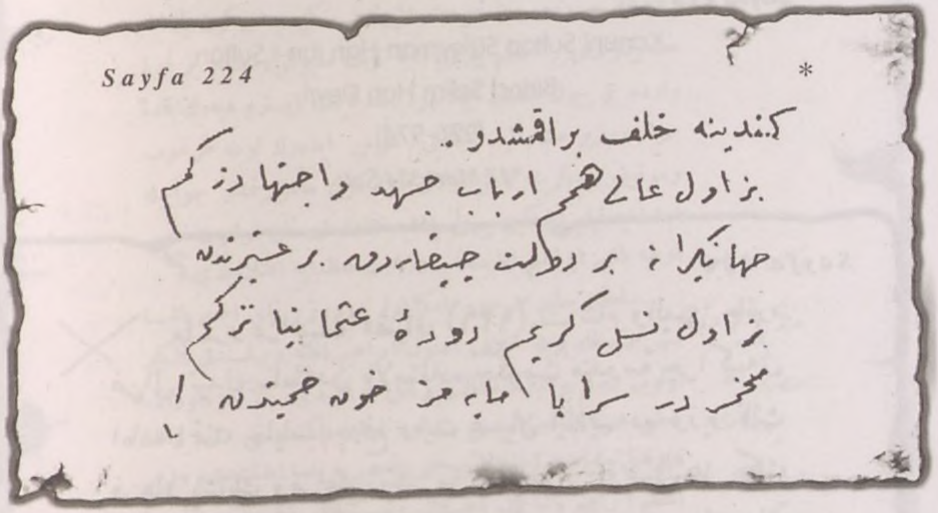
Sayfa 217

** Mısırlılar'ın topları vardı, fakat kullanmasını bilmiyor.. İçlerinde zırhlılarıda vardı.*

Sayfa 223

* ..... *geh cevher yere düşmekle değerini kaybetmez* .....

Sayfa 223

* *Biz ol ali himem erbab-ı cehir ve ictihadız kim*

Cihangirane bir devlet çıkardık aşiretden

Biz ol nesl-i kerim devre-i Osmaniya Türküm

Mahmerdir saraya hayamız hun hamidden

.....

Sayfa 225

۲۲۵ اوچنجی باب

عهد قانونی سلطان سلیمان خان ابن سلطان سلیم خان اول

(۹۷٤ — ۹۲٦)

Sayfa 225

Kanuni Sultan Süleyman Han ibn-i Sultan
Birinci Selim Han Devri
(926-974)

**17 Mart 324 Salı*

Sayfa 226

جانبرد غزالینك عصیانی (۹۲٦). — شام والیسی جانبرد غزالی تبدل سلطنتدن بالاستفاده حکومت مندوسهٔ چراکسه‌یی اعاده ایتمك خلیاسیله رفع رایت عصیان ایلدیسه‌ده وزیر ثالث فرهاد پاشانك ومرعش بکلر بکی شهسوار اوغلی علی بکك صولت قاهرانه‌لریله رایت شقاوتی منکسر وکندوسی مقتولاً دار جزایه سائر اولدی.

Sayfa 226

Canberd Gazâli'nin İsyanı (926). – Şam valisi Canberd Gazâli saltanat değişikliğinden istifade ederek Çerkeslerin yok olan hükümetlerini yeniden kurmak hülyasıyla isyan eylediyse de, üçüncü vezir Ferhad Paşa'nın ve Maraş beylerbeyi Şehsüvaroğlu Ali Bey'in hücumlarıyla direnişi kırılmış ve kendisi de öldürülerek cezasını bulmuş oldu.

Sayfa 228

بالآخره قوهٔ قاهره ایله فتح وتسخیر وجوارنده واقع استانکوی وبودروم قلعه‌لری دخی دفتر فتوحات سلیمان‌خانی یه درج وتسطیر بیورلدی.

ابراهیم پاشانك صدارتی و مصرده احمد پاشانك عصیانی (۹۲۹). — ردوسدن عودت همایوندن صکره جه برکون پادشاه حضرتلری وزیر اعظم پیری پاشایه غایت مقبول ومعتمد بر قولم واردر بر بیوك منصب ایله بهره مند ایتمك ایسترم دیه‌رك افادهٔ مرام ووزیر مشارالیه نکته‌بی تفرس ایده‌رك اویله مرغوب وموثوق بنده‌لرینه لایق اولان قولکزك مأموریتمدر جوابیله استعفایه قیام ایلمکین پیری پاشایه تقاعد احسان اولنوب خاص اوطه باشی ابراهیم اغا منصب وزارت عظمایه اعتلا ایلدی.

سلطان سلیم مرحوم امکدارلرندن وزیر ثانی احمد پاشا مهر همایونك بویله خلاف اصول ابراهیم اغایه ویرلمسندن دلکیر اولوب مصر والیلکنه طالب ونائل اولمشیدی. بالآخره اورادہ بعض حرکات عصیانیه‌سی مشاهد اولمغله کندوسی قتل وافنا وبوندن تولدایدن اختلالاتده خزینهٔ مصریه یغما ایدلمشدی. وزیر اعظم ابراهیم پاشا کمال اجلال واستقلال ایله مصره مأمور اولوب امور مختلهٔ مملکتی تسویه وآسایشی اعاده ایلیه‌رك عودت ایتدی.

× اوجنجی سفر همایونه وقعهٔ میهاج، فتح بودینه (۹۳۲). — بغداد فتحندن برو مجار سرحدانی فتنه‌و آشوبدن خالی دکلدی.

Sayfa 228

İbrahim Paşa'nın Sadareti ve Mısır'da Ahmet Paşa'nın İsyanı (929). – Rodos'un fethinden geri dönüldükten sonra bir gün padişah hazretleri veziriazam Piri Paşa'ya gayet makbul ve itimad edilir bir kulum vardır, onu büyük bir makama getirmek isterim, diyerek meramını ifade etmişti. Piri Paşa ima edileni anlayarak istifa etmiş, emeklilik ihsan olunup, Hâss Odabaşı İbrahim Ağa veziriazamlık makamına getirilmişti.

Merhum Sultan Selim'in emekdarlarından Ahmet Paşa devlet mührünün böyle usule aykırı İbrahim Ağa'ya verilmesine gücendiği için, Mısır valiliğini arzu etmiş ve buraya atanmıştı. Ancak, daha sonra orada bazı isyan hareketleri görüldüğünden kendisi öldürülüp, bundan doğan karışıklıkta Mısır hazinesi yağma edilmişti. Veziriazam İbrahim Paşa büyük bir kuvvet ve istiklâl ile Mısır'a memur olup, memleketin bu işlerini ve asayişi sağlayarak geri döndü.

Üçüncü Sefer Mohaç Savaşı ve Budin'in Fethi (932). – Belgrad'ın fethinden beri Macar sınırı fitne ve düşmanlıkdan uzak kalmamıştı.

**..... beni niçün ..... azam yapmadın ..... Mısır'da ..... çıkarmağa başladı. ..... mehdi .... birisi çıkdı.*

Vezir-i Azam İbrahim Paşa ...(Ahmet) Paşa'nın tedibine gitdi İstanbul'da yeniçeriler yedinci olarak isyan etdiler bir takım vükelanın konaklarını yağma etdiler.

*

۹۳۲ سنه‌سی اوجانبه‌سفر همایون واقع اولوب میخال اوغللری یه معیت شاهانه‌ده اولدیغی حالده عسکر نصرت اثر بلغراد دارالجهاددن طونه‌یی عبور ایلدی. وارادین یاخود پتروواردین واوسك Essek قلعه‌لری فتح‌باب اطاعت ایلیه‌رك بحار اردوسیله مهاج صحرالریده تقابل اولندی. واقع اولان محاربه‌ده‌که [۱] بوسنه

[۱] یجوی ابراهیم افندینك تاریخ مشهورنده تقاندن روایتله مهاج محاربه‌سنه داثر یازدیغی مقاله تعبیراتی ممکن مرتبه محافظه اولنه‌رق بروجه آتی تلخیص اولنور :

چون نهر دراوه‌دن عبور اولنوب اول محلده نزول بیورلدی اول کیجه عساکر شاهانه موم دوشمانین ایدوب کویا افلاك تسعه‌نك نجومی بر یره مجتمع اولوب عالمی رشك روز نوروز ایتمشلردر. اول منزلدن کالاول یحیی پاشا زاده کوچك بالی بك که بر پیرصاحب تدبیر آدم ایمش طلیعهٔ عساکر یعنی دیلجی وچرخه‌جی تعیین اولندی وبوسنه سنجاغنك بکی خسرو بك که سلطان بایزید خان مرحومك قیزی اوغلیدر بابامی قوللرندن وکندو آدملرندن خیلی بهادر آدمه مالك وبوسنه عسکری دخی مرتب ومکمل اولمغله دمدار تعیین اولندی. صدراعظم روم ایلی عسکریله وآرقه‌سندن اناطولی بکلربکی بهرام پاشا وسائر سنجاق بکلری معیتلری عساکریله یوروبوب پادشاه کردون غلام قپو قولی وخاصه بولکاریله قره طاغلرکی آلایلرین چکوب مبارك باشلرینه اوچ سرغوج طاقینوب ومبارك وجود شریفلری کویاجبه وجوشندن موضوع برآهنین حصاره تحصن ایدوب دولت ایله عزیمت انشاسنده هر کورنلر علیك عون‌الله دیو دعاوثنا ایدرك متوجه عدوی کینه جوی اولدیلر. صحرای مهاجه مواصلت اولندقده شهریار ظفر شعار خنکار تپه‌سی دیدکاری تل رفیعه چیقوب برکرسی اوزرینه قاعده اولدیلر یو حقیر قلیل البضاعه بیك تاریخندن مقدم تازه‌لك هواسی وآنجه

Sayfa 229

932 senesinde o tarafa sefer düzenlenmiş olup, Mihaloğulları yine padişahın yanında oldukları halde Belgrat'tan Tuna'ya geçtiler. Varadin yahut Petervaradin ve Ösek kaleleri fethedilip itaat altına alındı. Macar ordusuyla Mohaç sahrasında karşılaşıldı. Meydana gelen muharebedeki [1] Bosna

---

[1] Peçevi İbrahim Efendi'nin meşhur tarihinde inanılır kimselerden rivayetle Mohaç muharebesine dair yazdığı makale tabirleri mümkün mertebe korunmuş olarak aşağıda verilmiştir:

Drava nehrinden geçildikten sonra orada konaklandı. O gece askerler çok sayıda mum yakarak, sanki gökyüzündeki tüm yıldızlar bir yere toplanmış gibi, etraf tüm günleri kıskandıracak kadar aydınlık olmuştur. Yahya Paşazâde Küçük Balı Bey tedbir sahibi yaşlı bir adamdı, delici (klavuz) ve çarhacı (öncü birlik) tayin olundu. Bosna sancağının beyi olan Hüsrev Bey, merhum Sultan Bayezit Han'ın kızının oğludur ve kendisine bağlı hayli adamıyla artçı tayin olundu. Sadrazam Rumeli askeriyle, arkasından Anadolu Beylerbeyi Behram Paşa ve diğer sancak beyleri maiyeti askerler ile yürüyüp padişah arabası, gulam, kapıkulu ve hassa bölükleri ile kara dağlar gibi alayların çektiği bir görüntü almıştı. Başına üç sorguç takmış padişahın mübarek vücudlarını görenler "Allah sana yardım etsin" diyerek dua ederler. Mohaç sahrasına gelindiğinde zaferlere alışık olan padişah hazretleri, Hünkar Tepesi denilen yere çıkıp bir kürsü üzerine oturdular.

** Edirne'den hareket olundu andan Sofya'ya geldi yüz alay ..... İbrahim Paşa'nın maiyeti de Belgrad'a gönderildi. Padişah hazretleri Belgrad'a geldikden sonra asker Macaristan'a geçdiler. 40 bin kişi... Varadin ..... etdi. Varadin kalesi . .... Macaristan'ın ..... gibi gayet ..... bir kale idi. Pisgopos'da ..... idi ..... ikinci liva-yı ..... papadan ..... Avrupa hükümetleri ..... bey .....*

Sayfa 230

بکار بکی سلطان زاده خسرو بکله کوچك بالی بکك خدمت فدا کارانه‌لری کورلمشدر بجار قرالی ایکنجی لوئی مقتول واردو- سی هزیمت کامله ایله مخذول اوله‌رق شهریارانام پایتخت انکروس اولان بودین قلعه‌سنه رکز لوای فتح وظفر ایلدی (۹۳۲) بجار قراللغی خدام بارکاه سلطانیدن اردل یانی اوغلی ژان ژاپولی به‌که بزم تاریخلرده یانوش قرال تسمیه اولنور توجیه اولنه‌رق اردوی همایونك عودتی مقرر واثنای رجعتده سکدین وباج Bacs شهرلری دخی مسخر اوله‌رق دارالسلطنة السنیه یه مواصلت اولندی.

آوین بهانه‌سیله اول اطرافی کشت وکذار ایدرك علم الله تعالی تبرکاً ایکی اوچ دفعه پشتهٔ منبور. اوزرینه برغازی پادشاهك جای مناجاتیدر دیو جیقمق واقع اولمشدر. ابراهیم پاشا روم ایلی آلایلربی یرلو یرینه ترتیب ایلدکدن صکره سعادتلو پادشاه کردون‌سریر حضورینه کلدکده سر حد امرایی دعوت اولنوب مشاوره اولنمق فرمان ایدولر فرمان همایون اوزره امرایه چاوشلر کوندریلوب جلهدن مقدم بوسنه بکلر بکی خسروبك کلوب وپشتهٔ معهوده جیق دیو فرمان اولنور ابراهیم پاشا خسرو بکه خطاب ایدوب سزلر سرحد بکاریسز سعادتلو پادشاهمز سزدن مشاوره ایستر ایشته معاج صحراسی بو ایمش هنوز دشمندن براثر یوق تدبیر نه‌در دیینجه خسرو بك دخی سعادتلو پادشاهم بزسرحدده مشاوره‌یی سرحدك امور دیده اختیارلریله ایدرز کندی رأیمز ایله بر ایش ایتمز فرمان اولنور ایسه واروب سویاشهلم وسعادتلو پادشاهه کلوب جواب ویرهلم دیینجه سعادتلو پادشاه اول مشاوره ایده‌جك آدملری بونده کتورك دیو فرمات ایدولر خسرو بك طوردیغی یردن اشاغیده طوران اغالرندن برینه خطاب ایدوب تیز وار قوجه آلای بکی وقره

Sayfa 230

beylerbeyi Sultanzâde Hüsrev Bey'le Küçük Balı Bey'in fedakârane hizmetleri görülmüştür. Macar kralı Lui ölmüş ve ordusu tam bir hezimet ile yok olarak başkentleri olan Budin kalesi de fethedilerek buraya zafer bayrağı dikilmiştir (932). Macar krallığı Osmanlı hizmetinde olan Erdel Yanioğlu Japoli'ye -ki bizim tarihlerde Yanoş kral olarak bilinir- verilerek Osmanlı ordusu geri dönmeye başlamış ve geri dönerken Segedin ve Bec şehirleri dahi alınarak başkent İstanbul'a ulaşıldı.

Adı geçen yer üzerine, bir gazi padişahın Allah'a dua ettiği yerdir diye çıkmak âdet olmuştur. İbrahim Paşa Rumeli alaylarını yerli yerine koyduktan sonra, saadetlü padişahın huzuruna geldiğinde serhat emirleri davet olunup müşavere olunmak ferman ederler. Padişahın emri üzere emirlere çavuşlar gönderildi ve herkesten önce Bosna beylerbeyi Hüsrev Bey gelip ve İbrahim Paşa Hüsrev Bey'e hitap edip, sizler serhad beylerisiniz, saadetlü padişahımız sizden müşavere ister. İşte Mohac sahrası bu imiş. Henüz düşmandan bir eser yok. Tedbir nedir denilince, Hüsrev Bey dahi; saadetlü padişahım biz serhadde müşavereyi serhaddin işbilir ihtiyarlarıyla yaparız, kendi reyimiz ile bir iş etmeyiz, ferman olunur ise varıp söyleşelim ve saadetlü padişaha gelüp cevap verelim deyince; saadetlü padişah; o müşavere edecek adamları getirin diye ferman ederler.

** Varadin kalesine ....*

Osmanlılar 70 bin ..... 90 bin idi. İlk yirmi dört saat yağmur yağdı. ..... Mohac'da ..... hazurlanıyorlardı. ..... ordu-yı Osmani Mohac'a geldi.Hatt-ı Rumeli ..... ve yeniçeri ..... hatt-ı Anadolu ... beyi Behram Paşa ..... süvariler ..... çeriler ..... hatda hazret-i padişah ..... etdi.

Macar ordusunun mevcudu piyade ve süvari 90 bin, Osmanlı ordusunda (200) top, Macar ordusunda (80) top.

Sayfa 231

۲۳۱ = اوچنجی باب =

ابنه کمالك مشیختی (۹۴۳) . — یکرمی اوچ سنه دنبری مقام والای فتوایه رونق ویرن مولانا علی جمالی ۹۳۲ سنه سی ترك عالم فانی ایتمکله مفخر علمای عصر اولان ، مفتی الثقلین ، ابن کمال احمد شمس الدین افندی لابس فروهٔ بیضای مشیخت اولدی.

عثمان ومحمد صوباشی وعدل طوجه ویلیان چری باشی کلوب سعادتلو پادشاه مشاوره امر ایتدی دیر. آدمیسی کیتدیکی کبی عدل طوجه دیدیکی قوجه بهادر ظاهر اولوب طوپ جبه سی آرقه سنده ، طولغامی باشنده ، کینکی ترکیسنده بر تیر جیبل قوجه وتراش ، امّا بیقلری طولغاسندن طاشره ظاهر ، کویا عدویه برر تیر خونباشدر. خسرو بك بونی دعوتله کلدی صانوب کل عدل طوجه سعادتلو پادشاه مشاوره امر ایتدی دیر اول دخی بونده مشاوره دوکشمکدن اوزکه وارمیدر بنی قوجه آلای بکی سزه کوندردی دشمن آلایلری کورنمش جرخه جیمزاشمکه باشلامش کلك سنجاغکز دیبنده بولونك دیبوب همان بنه کندی آلاینه طوغری آت دیوب کیدر اول هنکامده کوچك بالی بکدن دخی دبل کلور دشمنك آتلو آلایلری ویراقلری کورندیکی وبیوك اردوسی دخی تقرب ایلدیکنی اعلام ایتمش فی الحال پادشاه مغفور تپه دن اینوب سوار اولور وهر آلایك طوردیغی محله واروب اول زمان امر اسنجاقلرین آچوب جنگه کوتورلرمش شهریار غازی هر سنجاق دیبنده مبارك الدین قالدیروب الهی حول وقوت سنك ، الهی تصرف ونصرت سنك ، عنایت سنك ، حمایت سنك ، بر بلوك امت محمد ضعفاسین یرینده ، برنیجه اتویاودیبودست دشمنی سوبندیرمه دیو مبارك کوزلرندن یاش آقیدوب زاریلك ایتدکلرینی جنود همایونلری مشاهده ایتدکده خزان بیراغی شجردن دوشر کبی آتدن دوشوب یوزلرین کوزلرین قره یرلره سوروب بر مرتبه انکسار قلب ایله کوزلری یاشلرین روان ایتدیلرکه دفعهٔ واحدهٔ حسن رضا ایله جان ویرمکی اختیار ایتکلرینه مشاهده ایدنلرك اشتباهی

Sayfa 231

İbn-i Kemal'in Şeyhülislâmlığı (934). – Yirmi üç senesinden beri yüksek fetva makamını aydınlattıktan sonra Mevlana Ali Cemali 932 senesinde vefat etmekle, asrın âlimlerinin iftihar kaynağı olan "Müftü's-süflin" İbn-i Kemal Ahmet Şemsettin Efendi meşihatin [Şeyhülislâmlık] beyaz sarığını giymiştir.

** 1-Macar ....*

2- Yarısı süvari ve yarısı piyade idi.

3- = =

Macar kumanda..... piskopos .... havale etdi ..... ilk önce ..... süvarileri .... etdile. İkinci hatta boz..... topçu kumanda ..... Yunus Ağa ..... düşmana ..... azdırken ..... tarafından ..... cerh ..... ve Macarları ..... Balı Bey Hüsrev Bey Macarları takib etdiler pek çoklarıda ..... döküldü Macarlar 2500 telefat (2000) kadarda esir.....

Sayfa 232 *

عثمانلیه (۱۵) کش أولمشدر محاربه ایکی ساعت دوام ایتمشدر

۲۳۲ تاریخ دولت عثمانیه

پادشاه

اناطولیده جلالی ظهوری . — اشبو محاربه سفری هنگامنده اناطولیده سمت سمت بابا ذوالنون وحاجی بکتاش اوغلی قلندر طایفه سنده کی جلالیلر پیدا اولوب انواع تخریبات اجرا ایتمکده ایدیلر. عودت همایونده وزیر اعظم ابراهیم پاشا اناطولی اصلاحاتنه مامور اولهرق کمال فطانت و موفقیتله دفع فترت و اختلال ایلدی .

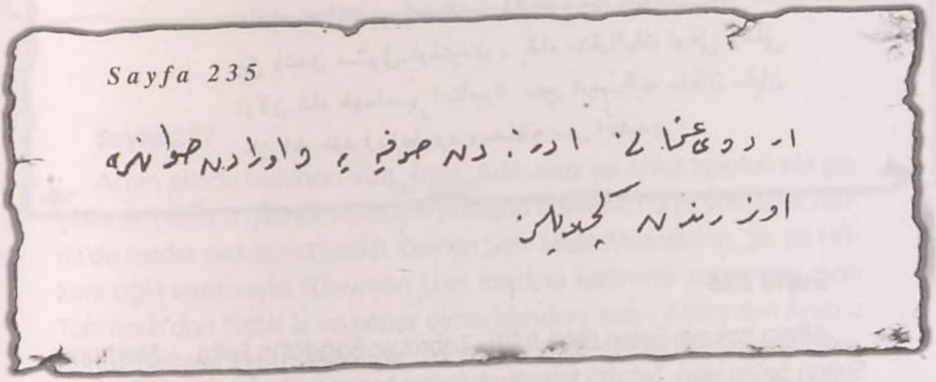
قالدی (ع) جان نه کتردر بولنده ایدرز آنی دریغ * کویا بو مصراع هرکسك ورد زبانی اولمشیدی.

Sayfa 232

Anadolu'da Celali İsyanı. – Bu Macar seferi esnasında Anadolu'da yer yer Baba Zünnun ve Hacı Bektaşoğlu Kalender gibi Celaliler ortaya çıkmış olup, çeşitli tahribatlar vermeye başlamışlardı. Macaristan'dan geri dönüldükten sonra Veziriazam İbrahim Paşa Anadolu ıslahatına memur olunarak isyancıları tamamen yok etmiş, şanını bir kat daha arttırmıştır.

Kalmadı can ne değersizdir yolunda ederiz onu feda. Güya bu mısra herkesin dilinde sürekli söylenir olmuş idi.

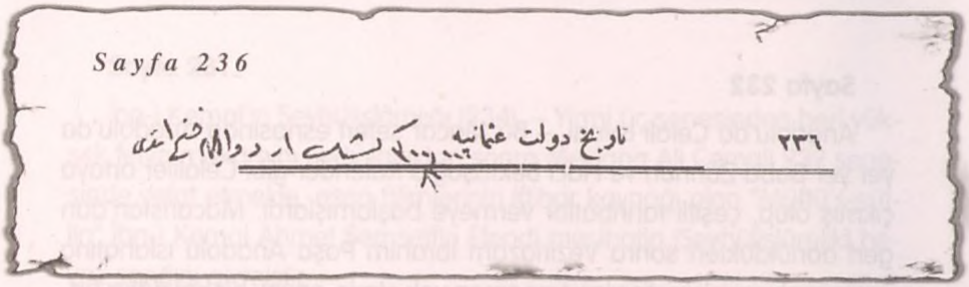
** Osmaniden (150) kişi ölmüşdür. Muharebe iki saat devam etmişdir. Hazret-i padişah Mohac muharebesindeki ..... dolayı vezir-i azam Mahmut Paşa'ya .....herli bir sorguç ihda etmişdir.*

Sayfa 235

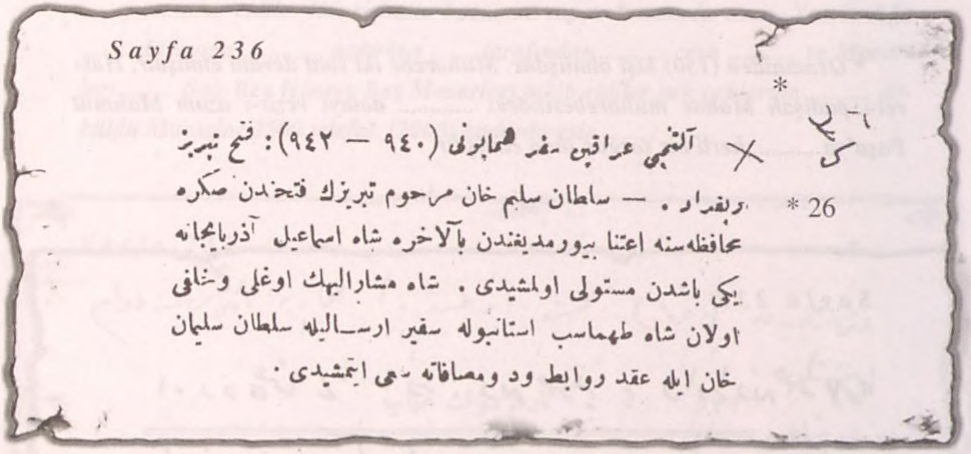
Sayfa 235

Ordu-yı Osmani Edirne'den Sofya'ya ve oradan savanları üzerinden geçdiler.

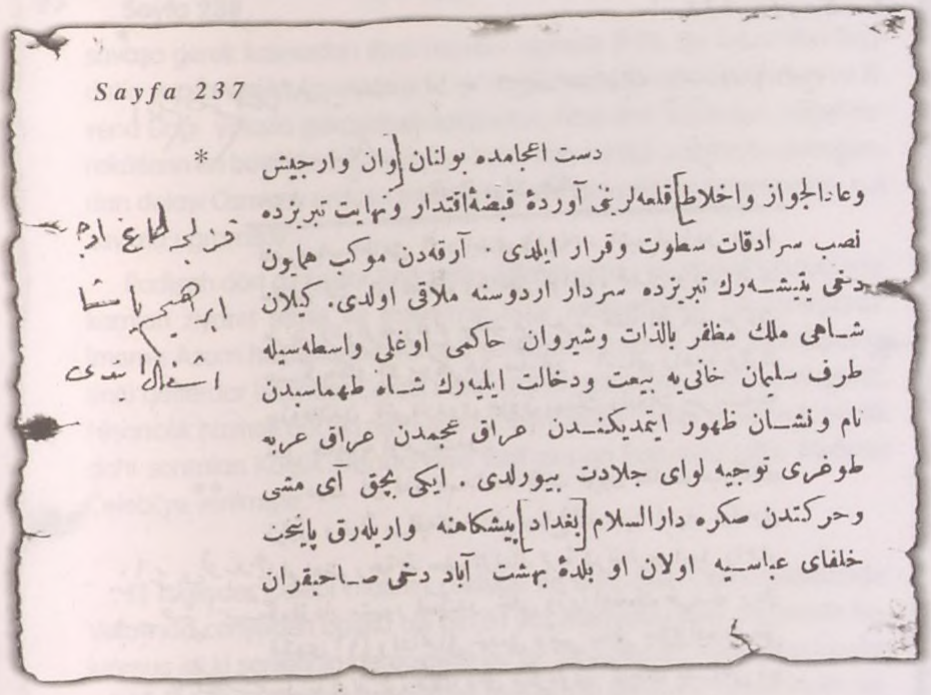
Sayfa 236

(İskolavenya) 200.000 kişilik ordu ile feth etdi.

Sayfa 236

Altıncı Irakeyn Seferi (940-942) : Tebriz ve Bağdat'ın Fethi . – Merhum Sultan Selim Han, Tebriz'i fethetmesinden sonra muhafazasına itina buyurmadığından, daha sonra Şah İsmail Azerbaycan'a yeni baştan sahip olmuştu. Adı geçen şahın oğlu ve halefi olan Şah Tahmasb İstanbul'a elçi göndererek Sultan Süleyman Han ile anlaşma yapmaya ve iyi ilişkiler kurmaya çalışmıştı.

Sayfa 237

* دست اعجامده بولنان [وان] وارجیش
وعادالجواز واخلاط [قلعه‌لرینی] آوردهٔ قبضهٔاقتدار ونهایت تبریزده
نصب سرادقات سطوت وقرار ایلدی . آرقه‌دن موکب همایون
دخی یتیشه‌رك تبریزده سردار اردوسنه ملاقی اولدی. کیلان
شاهی ملك مظفر بالذات وشیروان حاکمی اوغلی واسطه‌سیله
طرف سلیمان خانی‌یه بیعت ودخالت ایلیه‌رك شاه طهماسبدن
نام ونشان ظهور ایتمدیکندن عراق عجمدن عراق عربه
طوغری توجیه لوای جلادت بیورلدی . ایکی بچق آی مشی
وحرکتدن صکره دارالسلام [بغداد] پیشگاهنه واریله‌رق پایتخت
خلفای عباسیه اولان او بلدهٔ بهشت آباد دخی صاحبقران

قزلجه طاغ ادم
ابراهیم پاشا
اشغال ایتدی

Sayfa 237

Acem elinde bulunan Van, Erciş, Adilcevaz ve Ahlat kaleleri ele geçirilerek Tebriz'e gelindi. Arkadan padişah kuvvetleri dahi yetişerek Tebriz'de serdar ordusuna katıldı. Geylan Şahı Melik Muzaffer'in, Şirvan Hâkimi oğlu vasıtasıyla Süleyman Han tarafına katılması sağlanmış, Şah Tahmasb'dan hiçbir iz ve haber olmadığından, Irak-ı Acem'den Arab'a doğru hareket emri verilmiştir. İki buçuk aylık yürüyüş ve hareketten sonra Darü'l-İslâm (Bağdat) önlerine varılarak, Abbasî Halifelerinin başkenti olan cennet gibi belde dahi asrın sahibine

** Kızılca Dağ..... İbrahim Paşa ..... işgal etd i.*

*

عصره باب اطاعتی کشاد ایلدی (۹٤۱) . اشبو تبریزدن بغداد سفری قیش اورته‌سنده وطاغلق مواقعده همدان وکوه الوند طریق وشواریله وقوع بولمغله فن حرب نقطهٔ نظرنده حرکات عسکریه‌نك اك بیوکلرندن صایبلور اثنای راهده یوللرك بوزوقلغندن ناشی اردوی همایون مهمات وادوات حربیه‌جه خیلی ضایعاته اوغرامشدر .

** دورت آی قدر بغدادده اقامت همایون مقامات مبارکه‌نك زیارتی وخطهٔ عراقیه‌نك تنظیم مصالح اداره‌سیله امرار اولنه‌رق بو اثناده حضرت امام اعظم رحمة‌الله تربه‌سنك تربهٔ شریفه‌لری احیا واعمار ایتدیرمش اولان دفتردار مشهور اسکندر چلبی وزیر اعظمك غرضیله بردار قیلندی [۱] ونشانجیلق خدمتی رئیس سابق جلالزاده مصطفی چلبی‌یه توجیه بیورلدی . اونذکره‌جیلك دخی عسکره‌لری کوچك نشانجی دیو متعارف اولان رمضان اوغلی محمد چلبی‌یه توجیه بیورلدی .

[۱] اسکندر چلبی کثرت مال ایله نام یراقان رجال عثمانیه‌دندر. وفاتنده جاریه‌دن غیری آلتی بیك ایکیبوز عبد مملوکی دفترنده بولنمش ایدی که درجهٔ ثروتنه بو بر مقیاس اوله بیلور. کوله‌لرینی اوقودوب یازدیره‌رق آدم یشدیرمك مسلکنه سالك ایدی کوله‌لرندن یدی وزیر ونیجه امرا ورجال یتشمشدر. حالی افندی کنه‌الاخبار نام تاریخ معروفنده وزیر اعظم صقوللی محمد پاشایی دخی سهواً اسکندر چلبی کوله‌لرندن دیمیور . کوله‌لرندن وزیر اعظم دیکر احمد پاشا دیر ایمش که حالا دیوان همایونده یدی وزیرز جله‌سنك مالی چلبی مرحومك اقتدارینه یتشمز .

سبب قتلنه کلنجه وزیر اعظم ابراهیم پاشا شرق سفرینه مأمور اولدقده اسکندر چلبی اردو کاهده الیه معیتنه ویریلدرك بیك ایکیبوز چفته

Sayfa 238

savaşa gerek kalmadan itaat kapısını açmıştır (941). Bu Tebriz'den Bağdat'a yapılan sefer kış ortasında ve dağlık mevkilerdeki Hemedan ve Elvend Dağı yoluyla gerçekleştirildiğinden, harp ilmi açısından askerî harekâtların en büyüklerinden sayılır. Sefer esnasında yolların bozukluğundan dolayı Osmanlı ordusu mühimmat ve harp aletleri bakımından çok zayiata uğramıştır.

Padişah dört ay kadar Bağdat'ta ikâmet etmiş ve o sırada kutsal makamları ziyaret etmiş ve Irakeyn'in imar faaliyetleriyle uğraşmışlardır. İmam-ı Azam hazretlerinin türbe-i şerîfelerini ihya ve imar ettirmişler ve ünlü defterdar İskender Çelebi veziriazamın gareziyle idam edilmiştir [1]. Nişancılık hizmeti önceki reis Celalzâde Mustafa Çelebi'ye ve tezkerecilik dahi sonraları Küçük Nişancı diye tarif olunan Ramazan oğlu Mehmet Çelebi'ye verilmiştir.

[1] İskender Çelebi malının çokluğu ile ünlü olan Osmanlılardandır. Vefatında cariyeden başka altı bin iki yüz Memluklu köle defterinde bulunmuş idi ki servetinin derecesine bu bir ölçü olabilir. Kölelerine okuma yazma öğreterek adam yetiştirmek mesleğine sahip idi. Kölelerinden yedi vezir ve nice emirler ve devlet adamı yetişmiştir. Ali Efendi "Künhü'l-ahbar" adlı meşhur tarihinde, vezirazam Sokollu Mehmet Paşa için de yanlışlıkla İskender Çelebi kölelerindendir diyor. Kölelerinden veziriazam Ahmet Paşa, Divan-ı hümayun'da yedi veziriz, hepimizin malı Çelebi merhumun servetine yetişmez dermiş.

Öldürülme sebebine gelince; veziriazam İbrahim Paşa Doğu Seferi'ne çıktığında İskender Çelebi ordu kethüdalığıyla yanına verilerek bin iki yüz çifte

* *İmam-ı Azam Hazretleri'nin türbe-i şerifeleri yeniden? İhya buyurdular.*

** *Cezayir'i Oruc Bey feth etmişdi. Oruc Bey'in kardeşi Hayreddin Paşa idi. Hayreddin Bey Cezayir'de müstakilen idare olunurlardı. Sultan Süleyman'ın bu kadar nişan ve fütühatıyla kendisinin idaresini muhafaza edemeyeceğini anlayınca, Sultan Süleyman Hazretleri'ne arz-ı dehalet eyledi ve kendisine .....*

Sayfa 239

كوچكلو سلحشوريله عازم سفر اولمشدى . اثناى سيروسفرده سرعسكر
پاشانك بعض مناسبتسز حركاتى تقبيح ايلديكندن اره‌لرينه نفاق كيره‌رك
تبريزدن حركتدن صكره عزل و مصادره و بغداده صلب اولنمشدر
واوكيجه پادشاه حضرتلرينك رؤياسنه كيرمشدر. پاشاى مشارالهك قتلنه
بووقعه‌نك دخل كليسى اولمشدر .

Sayfa 239

köçekli silahşörüyle sefere gelmiştir. Sefer esnasında serasker paşanın bazı münasebetsiz hareketlerini beğenmediğinden dolayı aralarına nifak girerek Tebriz'den hareketden sonra görevden alınmış ve asılmıştır. Bu asılma olayı o gece padişah hazretlerinin rüyasına girmiştir. Adı geçen paşanın [İbrahim Paşa] öldürülmesine bu hadisenin sebep olduğu bilinmektedir.

Sayfa 245

مجارستانه وقوعاتى (٩٤٨—٩٥١): طقوزنجى واونجى سفر
لهمابونلرى بورينده بر عثمانلى والى اقامه‌سيله مجارستانك قطعيا

Sayfa 245

Macaristan Olayları (948-951): Dokuzuncu ve Onuncu Seferler, Budin'de Bir Osmanlı Valisi Görevlendirilmesiyle Macaristan'ın Katiyyen Ele Geçirilmesi.

Sayfa 246

* تـمخیری . — سلطنت سنیه ایله وآستریادولتی بینندہ ۹۳۹ سنه سندنبرو صلح ومخادنت جاری اوله‌رق حتی بغداد وتبریز و دیاربکردن فردیناندہ ارسال اولنان نامهٔ همایونلره قرال مشارالیه‌طرفندن مناسب جوابلر ورود ایتمش ودولت علیه حقنده خلوص ومودت اظهار وتأمین ایدلمشیدی.[۲]

* *21 Mart 325 Salı*

Sayfa 246

Macaristan Olayları (948-951): Dokuzuncu ve Onuncu Seferler.

Osmanlı Devleti ile Avusturya Devleti arasında 939 senesinden beri barış ve anlaşma devam ediyordu. Hatta Bağdat, Tebriz ve Diyarbakır'dan, Ferdinant'a gönderilen padişah mektublarına, Ferdinant tarafından yazılan olumlu cevaplar, Osmanlı Devleti hakkında iyilik ve sevgi duyguları beslediğini gösteriyordu.

Sayfa 252

طقوزنجی باب

تجددات وترقیات

[۱] ۱۲۷۲ — ۱۲۰۶

اصلاحات و تنظیمات . نظام جدید تشکیلی . — سلطان سلیم خان ثالث حضرتلری تجدد وترقی پرور بر پادشاه عالی

Sayfa 252

همت اولمغله دولت علیهٔ عثمانیه‌نك اسكی موقع رفیعی غائب
ایتمسی وبری برینی متعاقب ایكی سفرده ضایعات وخسارات
عظیمه‌یه اوغرامسی نه‌دن ایلرو كلدیكنی كشف و تفرس
بیوردقلرندن زشتوی وياش معاهده‌لریله غائلهٔ سفر مندفع
اولدقده همان اصلاحات عمومیه‌یه مباشرت بیوردیلر.

Sayfa 252

Dokuzuncu Bab

Yenilikler ve Gelişmeler

1206-1272 [1]

Islahat, Tanzimat ve Nizam-ı Cedit'in Kurulması.

Sultan III. Selim Han Hazretleri yenlikçi ve ilerici bir padişah olmakla Osmanlı Devleti'nin eski yüksek mevkisini kaybetmesi ve biri birbirini izleyen iki seferde büyük zaiyat ve hasarlara uğramasının neden ileri geldiğini sezinleyerek keşfettiğinden, **Ziştovi ve Yaş anlaşmalarıyla** sonuçlanan seferin sıkıntıları atlatır atlatmaz hemen genel ıslahatlara başladı.

Sayfa 253

پادشاه حضرتلرینك شهزاده‌لكلرندنبرو بندهٔ خاصلری اولوب
بوكره قپودان دریا نصب اولنان كوچك حسین پاشا ترسانه
امورینه نظام ویره‌رك وقالیونجی حشریلرینی اطاعت وانقیادآلتنه

Sayfa 254

آلەرق مشارالیهك انضمام همیتیله یکیدن کیلر وطوبلر اعمال
واستحکامات بحریه تعمیروانشا ایدلدی.

Sayfa 253

Padişah hazretlerinin şehzâdeliklerinden beri gözde adamlarından olup, bu defa Kaptan-ı Derya tayin olunan Küçük Hüseyin Paşa tersane işlerini düzenleyerek ve **kalyoncu tayfalarına** boyun eydirip ve itaat altına **[Sayfa 254]** almış yeni gemiler ve toplar imal edilerek, bahriye istihkâmları tamir ve inşa edilmişti.

Sayfa 254

صدر اعظم قوجه یوسف پاشا پاش معاهدهسنك تقررندن

Sayfa 255

۲۵۵ تاریخ دولت عثمانیه

عسکره اردوی همایون ایله درسعادته عودتندن بر ماه عسکره منعزل وسلطان محمود خان اول وزراسندن ملك محمد پاشا اول مسند والایه واصل اولدی ایسهده اصلاحات مصممهیی اجرایه عدم کفایتی جهتیله اودخی عزل اولنهرق مصر والیلکنده حسن اداره‌سی کوریلان عزت محمد پاشا مهر همایون ایله کامیین اولمشیدی (۱۲۰۹).

Sayfa 254

Sadrazam Koca Yusuf Paşa Yaş Anlaşması'nın sonuçlanmasından [sayfa 255] sonra ordu ile İstanbul'a geri dönmesinden bir ay sonra azl edildi. Sultan I. Mahmut Han'ın **vezirlerinden Melek Mehmet Paşa** o yüce makama ulaştı ise de, ıslahatları uygulamada yetersiz kalması sebebiyle o da azlolunarak Mısır valiliğinde iyi idaresi görülen **İzzet Mehmet Paşa,** padişah mührü ile bahtiyar olmuştu (1209).

Sayfa 256

بوناپارت اسکندریه‌دن قاهره‌یه طوغری هجوم واهرام
قربنده والیٔ ولایت بکرپاشا وکولمن امراسندن مراد وابراهیم
بکلر معیتلرنده بولنان عساکر ایله وقوعه کلن محاربه‌ده جیوش
عثمانیه‌یی مهزوم ایلیه‌رك قاهره‌یی دخی قبضهٔ تصرفه کچیردی
(۱۲۱۳ و ۱۷۹۸).

Sayfa 256

Bonapart, İskenderiye'den Kahire'ye doğru hücum ederek, Vali Bekir Paşa ve Kölemen emirlerinden Murat ve İbrahim beylerden oluşan Osmanlı ordusunu Ahram civarında yenilgiye uğratmış ve Kahire'yi kendi idaresi altına almıştı **(H.1213/M.1798).**

Sayfa 256

عکا ٦٠٠ تاریخلرنده سلطان
صلاح‌الدین ایوبینك تأثیر جلادتیله اوچ درتیوز بیك أهل
صلیبه نصل مقاومت ایتدیسه بوکره دخی داهیهٔ حرب عنوانی
قزانان بوناپارته اوصورتله مدافعه ایتمشدر. قلعه فوق‌العاده
متین ومحکم ومهمات کثیر وافر محافظه بوسنه‌لی مشهور جزار
احمد پاشانه محول ایدی. پاشای مشارالیه فرانسزلری مایوسیت
کامله‌ایله مصره ارجاع ایتمشدرکه (١٢١٤) بوناپارتك اعوام اقبالنده
عکادن غیری محاصره ایدوبده آله‌مدینی قلعه یوقدر.

Sayfa 256

Akka, 600 tarihlerinde Sultan Selahattin Eyyubi'nin kahramanlıklarının tesiri ile üç-dört yüz bin haçlıya nasıl direndiyse, bu defa da savaş dâhisi ünvanlarını kazanan Bonapart'a o şekilde direnmiştir. Mühimmatı bol ve son derece sağlam olan kale, Bosnalı **meşhur Cezzar Ahmet Paşa'nın koruması altında idi.** Paşa, Fransızları tam bir ümitsizlik ile Mısır'a geri döndürmüştür ki Bonapart'ın (1214) yıllardan beri Akka'dan başka kuşatıp da alamadığı kale yoktur.

Sayfa 257

. استانبوله کلان روسیه دونمای دونمای
همایون ایله برلکده بحر سفیده چیقوب آوستریالیلر طرفندن
قامیو فورمیو معاهده‌سیله فرانسه‌یه ترك اولنمش اولان جزائر

Sayfa 257

سبعه‌یه طوغری توجه ایلدی . کرك بحراً سفن متفقه طرفندن
کرك براً تپه‌دلنلی علی پاشا طرفندن ابراز اولنان همت وغیرت
سایه‌سنده جزائر سبعه‌وساحلده بولنان پره‌وزه وپارغه‌فرانسه‌لودن
استرداد اولنه‌رق تحت حکومت سنیه‌یه ادخال ایدلدی .

Sayfa 257

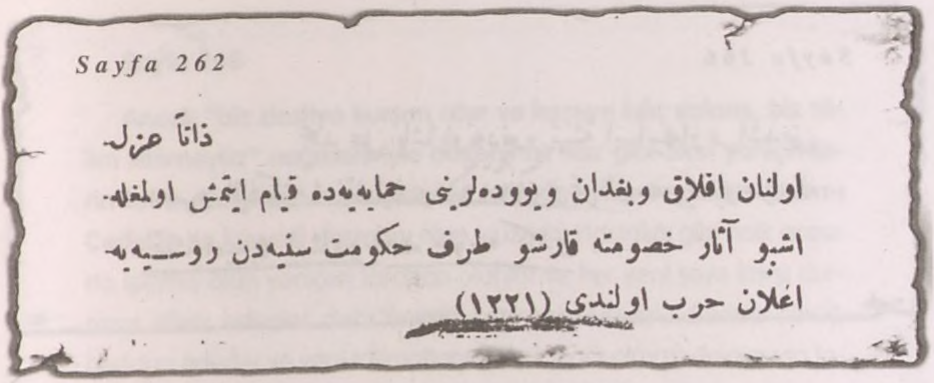
İstanbul'a gelen Rusya donanması ve Osmanlı donanması Akdeniz'e hareket edip, Avusturyalılar tarafından Kamyo Formyo Anlaşması'yla Fransa'ya terk edilmiş olan Cezâir-i Seb'a'ya doğru yola çıktılar. **Denizden müttefik gemiler, karadan Tepedelenli Ali Paşa'nın çabalarıyla** Cezâir-i Seb'a ve sahilde bulunan Preveze ve Parga Fransızlardan geri alınarak Osmanlı Devleti idaresine dahil edildi.

Sayfa 258

اردوی
صدر اعظمی مصری تسلیم آلق اوزره احتیاطسز ومتفرق
بولندیغندن قاهره قرینده وقوعه کلن قلیوب (Héliopolis)
محاربه‌سنده یوسف ضیا پاشا مغلوباً شامه رجعت ایلدی ومصر
یکی باشدن فرانسزلر الله دوشدی .

Sayfa 258

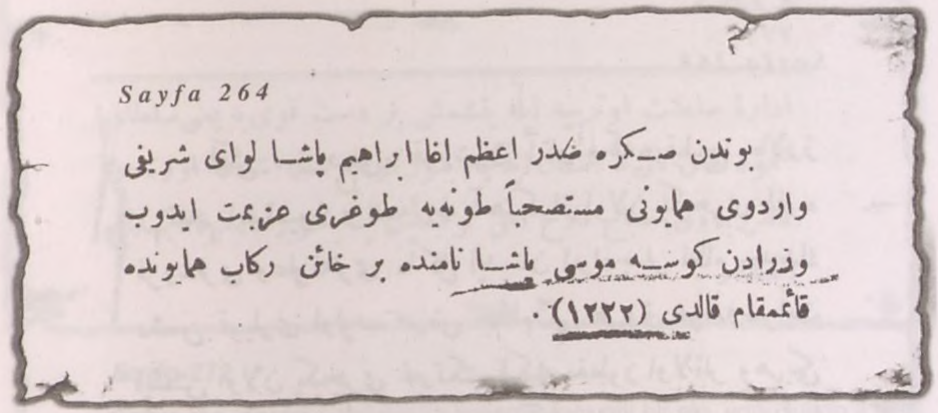
Mısır'ı teslim alacak olan sadrazamın ordusu hazırlıksız ve dağınık durumda bulunduğundan, Kahire yakınlarında meydana gelen Kalyob (Héliopolis) savaşında Yusuf Ziya Paşa yenilerek Şam'a geri döndü. Mısır yeni baştan Fransızların eline geçti.

Sayfa 262

ذاتاً عزل
اولنان افلاق وبغدان ویوودەلرینی حمایەیەدە قیام ایتمش اولمغله
اشبو آثار خصومته قارشو طرف حکومت سنیەدن روسیەیه
اعلان حرب اولندی (۱۲۲۱)

Sayfa 262

Görevden uzaklaştırılan Eflâk ve Boğdan voyvodalarını korumaya kalkışan Rusya'nın bu hareketi düşmanlık olarak algılanarak, savaş ilân edildi **(1221).**

Sayfa 264

بوندن صکره صدر اعظم اغا ابراهیم پاشا لوای شریفی
واردوی همایونی مستصحباً طونه یه طوغری حرکت ایدوب
وذرادن کوسه موسی پاشا نامنده بر خائن رکاب همایونده
قائممقام قالدی (۱۲۲۲).

Sayfa 264

Bundan sonra Sadrazam Ağa İbrahim Paşa, şerefli sancağı ve ordusu ile birlikte Tuna'ya doğru giderek, **vezirlerden Köse Musa Paşa adında bir hain başkentte vekil olarak kaldı (1222).**

Sayfa 266

محمد علی پاشا اوتەدنبرو تهیئهٔ اسبابیلەاوغراشدیغی
مصرو الیکنه ارتقا ایلدی (۱۲۱۹) وغوائل مصریه بوصورتله
ختمك امیدیله استانبولجەده خوشه گیتدی .

Sayfa 266

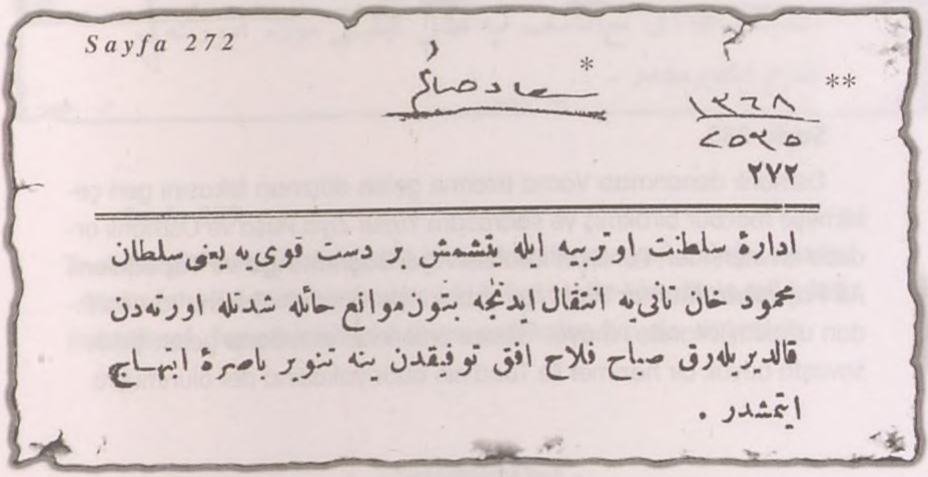
Mehmet Ali Paşa öteden beri sebeplerini hazırlamaya uğraştığı **Mısır valiliğini elde etti (1219). Bu durum Mısır meselesi bitecek ümidiyle İstanbul'da da hoş karşılandı.**

Sayfa 268

. لکن « بز دستی به قورشون آتار وچکیه قیلیچ چالارز
بز تعلم ایستمیوز « نغمه‌لریله آهنگساز اولان یکیچری طفره
فروشلری وعلوفه‌لری مأکل ایدینان ایرادجیلر نظام جدیدك
دشمن قویلری اولوب مرض جذام کبی عروق عوامه سرایت
ایلمش اولان یکیچری غیرتکشـلکیله مفطور اولانلر وهریکی
شیئه خصومتی اعتیاد ایدنلر دخی آنلره منضم اولەرق دائما
نظام جدیده طعن ولعن ایدرلر وتعلیمات جدیده فرنك اختراعی
اولمق ملابسه‌سیله طرفدارانی تکفیره قدر چیقیشورلر ایدی.

Sayfa 268

Ancak "biz destiye kurşun atar ve keçeye kılıç çalarız, biz tâlim istemeyüz" nağmeleriyle düzenli bir saz gibi olan yeniçerilerin tafra atmaları ve ulufelerden istifade eden iradcılar Nizam-ı Cedid'in en kuvvetli düşmanı olup, cüzzam hastalığı gibi halk arasına işlemiş olan yeniçeri taraftarı olanlar ve her yeni şeye karşı durmayı itibar edenler dahi onlara katılarak, Nizam-ı Cedit'e sövüp beddua ederler ve yeni talimatların Frenk icadı olması dolayısıyla taraftarlarını kafirlikle suçlamaya kadar giderler idi.

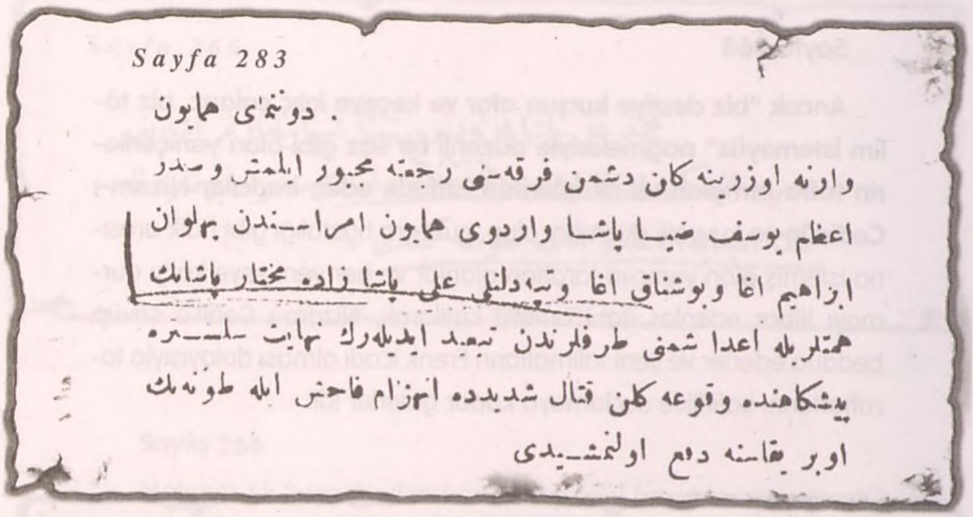

Sayfa 272

Saltanatın idaresi o terbiye ile yetişmiş kuvvetli bir ele, yani Sultan II. Mahmut Han'a intikal edince, bütün engeller şiddetli şekilde ortadan kaldırılarak kurtuluş sabahı ufukta belirmiş ve aydınlık yine sevinçle görülmüştür.

** Okunamadı*

*** 1368/2535*

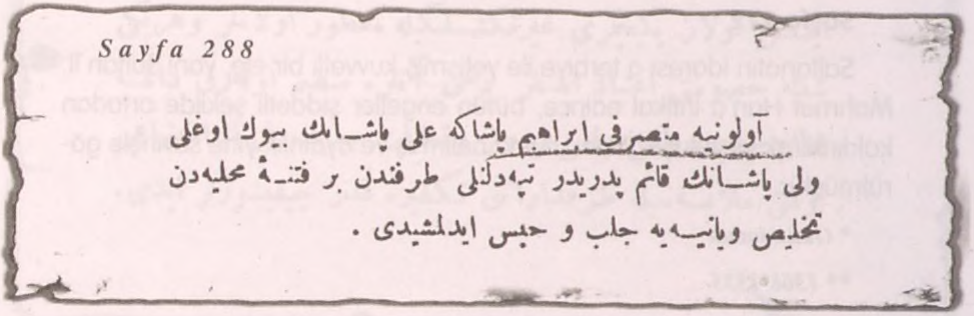
Sayfa 283

دونمای همایون .

وارنه اوزرینه کلن دشمن فرقه‌سنی رجعته مجبور ایلمش و صدر
اعظم یوسف ضیا پاشا واردوی همایون امرا‌سندن پهلوان
ابراهیم اغا وبوشناق اغا وتپه‌دلنلی علی پاشا زاده مختار پاشانك
همتلریله اعدا شمنی طرفلرندن تبعید ایدیلدرك نهایت سلسره
پیشکاهنده وقوعه کلن قتال شدیددده انهزام فاحش ایله طونه‌نك
اوبر یقاسنه دفع اولنمشیدی

Sayfa 283

Osmanlı donanması Varna üzerine gelen düşman fırkasını geri çekilmeye mecbur bırakmış ve sadrazam Yusuf Ziya Paşa ve Osmanlı ordusu emirlerinden Pehlivan İbrahim Ağa, **Boşnak Ağa ve Tepedelenli Ali Paşazâde Muhtar Paşa'nın** çabalarıyla düşman Şumnu taraflarından uzaklaştırılarak, nihayet Silistre önlerinde meydana gelen şiddetli savaşta büyük bir hezimet ile Tuna'nın öbür yakasına def olunmuştu.

Sayfa 288

آولونیه متصرفی ابراهیم پاشاکه علی پاشانك بیوك اوغلی
ولی پاشانك قائم پدریدر تپه‌دلنلی طرفندن بر فتنهٔ محلیه‌دن
تخلیص ویانیه‌یه جلب و حبس ایدلمشیدی .

Sayfa 288

Avlonya mutasarrıfı İbrahim Paşa ki Ali Paşa'nın büyük oğlu Veli Paşa'nın kayınpederidir. Tepedelenli tarafından bir mahalli karışıklıktan kurtarılıp ve Yanya'ya çağırılmış ve hapsedilmiş idi.

Sayfa 289

خورشید پاشاتپه‌دلنلی‌یی محاصره ایله مشغول اولدیغی صره‌ده
موره فترتی کسب وسعت و اهمیت ایلیوب ایدی فقط حالت
افندینك القا آتی مع‌التأسف تپه دلنلی ایشی موره امورینه
تقدیم ایتدیرمشدر .

Sayfa 289

Hurşit Paşa Tepedelenli'yi kuşatma ile meşgul olduğu sırada Mora fetreti önem kazanıyor idi. Fakat Halet Efendi'nin telkinleri maalesef Tepedelenli işini Mora emirlerine havale ettirmiştir.